

I. INTRODUCCIÓ

“Heus aquí un home que, per sa estructura un poc inharmonica, no descobreix en l'aspecte la seva potent mentalitat. Ample cara de deu Budha sobre un cos de gnom perfumat, fines maneres de príncep oriental, pulcre com un Lluís XIV i displicent com un Chateaubriand, dirieu al veure'l que és un múltiple exemplar del senyoret opulent, vulgar i amb infatuacions d'hipopótam, vingut al món per a continuar l'especie del ric feudal amb gustos de comodoneria, amb consciencia de Tartuff i amb criteri de rentista. I us equivocarieu. [...]

En Puig Pujades, doncs, malgrat el seu aspecte físic, és tot un panteísta. Polític conscient i artista perspicaç, orador elegant i comerciant modern, escriptor estilista i antiquari empedernit i rebuscador de la amagada estètica. La seva varia personalitat pot resumir-se en aquestes paraules: és un home superior. [...]

En Puig segueix tenint un tresor en el front. Que, en aquesta terra d'infusoris cridaners, sols ell podria repetir les paraules de Marat davant les turbes venjatives: «¿Voleu el meu cap? Ho comprenc: ¡val la pena!»”.

DESCLOT, Joan. “De l'Empordá. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujades”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), pàg. 1.

El treball que presentem és una biografia intel·lectual i política de Josep Puig Pujades (Figueres, 1883 – Perpinyà, 1949). Dirigit pel doctor Jaume Guillamet Lloveras en el marc del Doctorat en Comunicació Social de la Universitat Pompeu Fabra de Barcelona, suposa la continuació del treball de recerca titulat “*Empordà Federal*” (1911-1938): un model de periòdic republicà i nacionalista presentat el juliol de 2009. La relació intrínseca que existí entre el periòdic que vam analitzar i el polític que pretenem estudiar es pot sintetitzar en una màxima: “l’ún és l’expressió, el concepte, el verb; l’altre la llum, el guiatge, l’home”.¹ L’un i l’altre foren, a Figueres i la seva comarca, doncs, la veu i la direcció d’un projecte ideològic i cultural del catalanisme republicà que culminà durant els anys de la Segona República, però que a l’Empordà tenia unes bases sòlides i una prolongada experiència de gestió municipal ja d’ençà d’inicis del segle XX.

El text d’aquesta tesi doctoral s’estructura en cinc parts que es corresponen amb els períodes històrics que marcaren decisivament la trajectòria del biografat. En una primera abordem els inicis intel·lectuals i polítics del jove Puig Pujades (1883-1923). Els seus orígens socials condicionaren la carrera a la qual el pare el predestinà –convertir-se en sastre i seguir el negoci familiar– malgrat la seva vocació per la medicina. L’aprenentatge de l’ofici de sastre, però, li permeté entrar en contacte amb cercles intel·lectuals catalanistes barcelonins i parisencs i començar la publicació de fragments literaris a la premsa. Les estades a Barcelona i a París i la influència creixent del catalanisme progressista marcaren la seva ideologia i li permeteren establir certes relacions que culminaren amb l’organització de la Festa de la Bellesa de 1906 a Figueres i la participació activa en projectes polítics i periodístics (l’Aplec Nacionalista Republicà i *Empordà* de 1908, la UFNR i *Empordà Federal* a partir de 1911).

La segona part està dedicada íntegrament al parèntesi que suposà la dictadura del General Primo de Rivera (1923-1930). En aquest període Puig Pujades es veié forçat a mantenir-se al marge de qualsevol posicionament públic de caràcter ideològic i es concentrà en el seu paper d’intel·lectual. Les col·laboracions a la premsa barcelonina contribuïren a connectar culturalment Figueres i l’Empordà amb el món intel·lectual català.

¹ PORTELL, A. “Doble homenatge”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11

La proclamació de la Segona República, l'abril de 1931, i la instauració de la Generalitat de Catalunya dóna inici a la tercera part del treball. Es tracta d'un moment clau, de consolidació de les idees de Puig Pujades. El polític es presentà com a candidat a les eleccions municipals de Figueres per la FRSE, adherida a ERC, formació que assolí el poder local i també el de la Generalitat de Catalunya. Fou en aquest moment que Josep Puig Pujades s'implicà directament en política i va assumir diferents càrrecs públics: regidor a l'Ajuntament de Figueres, membre de l'assemblea de representants dels ajuntaments que va rebre el nom de Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya, comissari de la Generalitat de Catalunya a Girona i diputat a Corts. Les vicissituds d'aquest període republicà i la participació política en primera línia també li comportaren problemes seriosos, com ara, l'empresonament durant setze mesos arran dels fets del 6 d'octubre de 1934.

La quarta part se centra en l'activitat que desplegà durant la Guerra Civil (1936-1939). Pocs mesos després de l'aixecament militar, començà una etapa en què exercí tasques de representació diplomàtica com a cònsol de la República, primer, a Perpinyà i, finalment, a Lió, d'on cessà del càrrec el setembre de 1938.

Finalment, a la cinquena part, s'analitza el que suposà la derrota republicana per a l'ideòleg i l'home de lletres: un profund desgast emocional i econòmic que el féu restar a contracor al marge de la política militant de l'exili. Les autoritats franquistes, que el titllaren de "cacique y inductor máximo de la comarca", no el deixaren tornar i morí el març de 1949 a Perpinyà.²

Josep Puig Pujades fou la figura clau que entroncà el republicanisme empordanès del segle XIX amb el catalanisme progressista anterior a la Guerra Civil. El llegat vuitcentista que recollí partia de les idees del també figuerenc Abdó Terrades i de la tasca d'alguns empordanesos que ostentaren importants càrrecs en el govern espanyol durant la Primera República:

² La qualificació pertany al primer alcalde franquista de Figueres i procurador de tribunals, Josep Jou, que definia l'actuació de Josep Puig Pujades en aquests termes. Vegeu: ACAE. Fons Josep Jou. Fitxa personal de Josep Puig Pujades.

“Des d’aquells temps heroics de l’any 40 en que Abdon Terrades el nostre Abdon Terrades, lluitava i era perseguit per les seves campanyes en pro de la República federal, de la qual en fou un dels primers apostols i primers martirs, fins als temps presents en que tot l’Empordà es una flamera viva de catalanitat i de republicanisme, passant per aquells anys i aquells homes massa oblidats pot ser, que amb llurs sacrificis ens planejaren els esdeveniments, avui curullats per la consagració oficial de la nostra llibertat per tots els pobles d’Espanya, mai ha deixat Figueres de venerar tots els nobles esforços que arrèu s’han produït en favor de la llibertat i de la democràcia”.³

Entre els empordanesos que van desenvolupar tasques significatives en el govern de la Primera República, destaquen: Joan Tutau (ministre d’Hisenda); Francesc Sunyer i Capdevila *major* (ministre d’Ultramar); Joan Maria Bofill (secretari del ministre d’Hisenda); Josep Rubaudonadeu (secretari d’Estanislau Figueres quan aquest fou president del poder executiu) i Joan Matas (president de la Diputació Provincial de Girona, entre 1871 i 1873, i governador civil de Girona, entre 1873 i 1874).⁴ Es tracta d’una relació d’homes que amb el seu compromís polític van fer possible que –segons afirmava l’historiador del segle XIX Enrique Rodríguez Solís– l’Empordà a Catalunya, com Cadis a Andalusia, fos reconeguda com una terra de liberals i demòcrates.⁵

Malgrat el ràpid fracàs de la Primera República i la involució democràtica que significà la Restauració Borbònica, el republicanisme empordanès seguí fidel a la línia federalista de

³ APJPP. Discurs inèdit en motiu de la col·locació d’una placa en honor del president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià.

⁴ Abdó Terrades, considerat primer dirigent republicà, fou elegit alcalde de Figueres el gener del 1842. Les autoritats, però, no acceptaren l’elecció, que hagué d’ésser repetida fins a cinc vegades i, finalment, pel fet d’haver-se negat a jurar lleialtat a la regència d’Espartero fou empresonat al castell de Figueres, on romangué fins l’abril del 1842, data en què pogué exiliar-se a Perpinyà. Vegeu: GUILLAMET, Jaume. *Abdó Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 2000; SOLER VIDAL, Josep. *Abdó Terrades: primer apòstol de la democràcia catalana, 1812-1856*. Barcelona: La Magrana, 1983.

⁵ RODRÍGUEZ SOLÍS, Enrique. *Historia del partido republicano español (de sus propagandistas, de sus tribunos, de sus héroes y de sus mártires)*. Vol II. Madrid: Imprenta de Fernando Cao y Domingo de Val, 1893, pàg. 431. Vegeu també: DUARTE, Àngel. *Història del republicanisme català*. Vic, Lleida: Eumo, Pagès, 2004, pàg. 64.

Francesc Pi i Margall i entroncà amb el catalanisme que nasqué amb el canvi de segle. Si s'estableix una línia de continuïtat és perquè les noves generacions se sentien hereves legítimes d'una tradició que, precisament, Puig Pujades va prendre com a punt de partida per contribuir decisivament al sorgiment d'un republicanisme catalanista i progressista a l'Empordà. Aquesta és, de fet, la primera hipòtesi de treball. Al llarg de les següents pàgines intentarem demostrar el paper crucial que aquest personatge va tenir per connectar el pensament ideològic d'aquells republicans del segle XIX amb els del primer terç del segle XX.

Malauradament, la tasca de renovador d'aquest republicanisme ha quedat volgudament oblidada pel silenci forçat de trenta-sis anys de dictadura franquista. No deixa de ser significatiu que els cronistes locals de l'etapa franquista només haguessin recordat i, encara en una nota a peu de pàgina, que Puig Pujades fou l'autor de la primera biografia de l'inventor de l'*Ictineo*, Narcís Monturiol. Aquests cronistes locals van ignorar la tasca política i el llegat com a ideòleg, articulista, mecenes, dramaturg i poeta.⁶

Des de l'Empordà, Puig Pujades treballà per una Catalunya dins d'un Estat espanyol republicà i federal, tal i com ens mostra la seva extensa producció periodística i literària: mig miler d'articles publicats en més de cinquanta periòdics (de Catalunya, França i Mèxic), un centenar de contes, mitja dotzena de novel·les, una desena d'obres teatrals, almenys mig centenar de discursos, una quinzena de conferències, dues biografies i una llarga relació de poemes inèdits. Aquesta extensa producció és una mostra del gran interès que tenia per la literatura i la cultura i, sobretot, del profund compromís polític amb l'ideal republicà i catalanista. L'obra publicada, abundant, regular, fou conscientment pensada i influïda per les idees que coneix de prop en les estades de joventut a Barcelona i a París i que, posteriorment, introduí a l'Empordà.⁷ A partir de l'anàlisi d'aquesta producció, volem demostrar per què se l'ha de considerar el líder del republicanisme catalanista i d'esquerres a l'Empordà i com va exercir el seu paper a través de la "construcció" d'una *consciència programàtica* que va anar

⁶ RODEJA, Eduard. *Llibre de Figueres*. Barcelona: Editorial Selecta, 1962, pàg. 249.

⁷ RAMIS, Rafel. "Contribució a l'Homenatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 3.

desgranant al llarg del primer terç del segle XX. En definitiva, es tracta d'aprofundir en una figura política que ha quedat soterrada pel temps i l'oblit, conèixer el compromís polític, el treball militant i la vocació pública d'aquest "botiguer, federal i corpulent", com el definiria Josep Pla.⁸

Així mateix, hem de tenir en compte que, Puig Pujades fou, a més, un *homme de lettres* que va intervenir com agent intel·lectual que influí i criticà, si s'esqueia, la realitat cultural que l'envoltà. La reivindicació dels nuclis culturals extrabarcelonins, com Figueres i l'Empordà, fou una de les prioritats de Puig Pujades, que intentà connectar les manifestacions culturals empordaneses amb Barcelona a través de la seva producció periodística i literària. La inclusió de l'obra de Salvador Dalí, Marià Llavenera i altres joves artistes empordanesos en aquesta temptativa era un deure que, com a renovador empordanès, considerà que havia de promoure. Per tant, al llarg d'aquest treball haurem de determinar fins a quin punt va reeixir en aquesta tasca i aprofundir en el perfil d'intel·lectual creador que no només produeix una obra pròpia sinó que impulsa l'obra cultural aliena, exercint el mestratge entre els contemporanis, sobretot, els més joves.

La via idònia per aproximar-nos al pensament i a l'actuació de Puig Pujades és una anàlisi detallada de les pàgines d'*Empordà Federal* (1911-1923, 1930-1934, 1935-1938), el setmanari figuerenc que ell mateix promogué, finançà i des del qual articulà el seu discurs, que marcà l'acció política del partit en l'àmbit local (UFNR, PRC, PFNRcg i ERC) i que influí decisivament en els seus correligionaris. El pensament que anà desplegant des de les pàgines d'aquest òrgan d'expressió s'ha abordat a partir de dos talls cronològics. Una primera fase, que ell mateix concebé com a "temps d'assaig, de l'època constructiva", en què desplegà l'anomenada *consciència programàtica*, en la qual formulà els seus principis ideològics, però que s'aturà bruscament amb el cop d'estat del general Primo de Rivera, el setembre de 1923.⁹ Amb el silenci imposat a la majoria dels portaveus republicans, l'autor apostà per escriure en els òrgans de la Lliga Regionalista que compartien el

⁸ PLA, Josep. "Records a Figueres" a "Darrers escrits", a *Obres completes*. Vol 44. Barcelona: Destino, 2004, pàg. 122.

⁹ VELIVOLE. "Les fites de la vida nostra" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 108 (12 d'abril de 1913), pàg. 2.

catalanisme però des d'una òptica plenament conservadora i catòlica.

La proclamació de la Segona República suposà l'inici d'una segona fase en què l'autor passà de l'assaig a la materialització de les seves idees a través de l'entrada definitiva en política. La seva prolífica activitat pública durant aquests anys políticament intensos ha de permetre corroborar la hipòtesi que presenta a Josep Puig Pujades com el renovador i el líder del republicanisme empordanès, en un moment en què el *corpus* ideològic i el moviment polític que havia construït en les primeres dècades del segle XX es poden consolidar plenament gràcies a l'establiment del règim republicà.

Així mateix, i més enllà de les diverses hipòtesis de treball que han guiat la nostra recerca, aquesta tesi doctoral ha de permetre valorar la trajectòria política de Josep Puig Pujades en el context català. Paral·lelament al coneixement biogràfic dels grans líders republicans, la historiografia catalana també ha de prestar atenció a figures que, malgrat no ocupar la primera fila de la política catalana, tingueren un protagonisme destacat en la política fora de Barcelona. Aquesta línia d'investigació pren més força si tenim en compte que el biografat era membre destacat d'ERC, formació política que ha estat definida per alguns historiadors com un "muntatge heterogeni",¹⁰ o bé, "una massa sovint contradictòria de centres i casals republicans de tota mena, d'associacions locals de pobles i de barriades barcelonines organitzades en federacions flexibles" que es presentaren com un únic bloc electoral a les eleccions municipals de l'abril de 1931.¹¹

El triomf d'aquestes sigles s'explica per la implantació territorial de les 600 entitats adherides al projecte polític i l'arrelament dels seus membres en els seus respectius territoris. Sens dubte, uns integrants més ben organitzats del que es pensava a priori, que van formar un bloc compacte que assolí resultats impensables pocs mesos abans.

¹⁰ Alquézar afirma que ERC "era un muntatge heterogeni, d'ideologia poc perfilada, sense aparell de partit (hagué d'habilitar la revista *L'Opinió* com a diari), mancada de recursos i destinada a desaparèixer després del previsible recés electoral". Vegeu: ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001, pàg. 28.

¹¹ UCÉLAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: La Magrana, 1982, pàg. 148.

Malgrat el nombre d'entitats i afiliats que encapçalaren el projecte polític, Josep Puig Pujades fou un dels líders territorials que formaren part del Comitè Executiu Central del partit. Es tracta d'una posició significativa, que ens permetrà aprofundir en el coneixement d'aquests altres líders extrabarcelonins i entendre perquè el republicanisme catalanista fou una força hegemònica arreu del territori en els anys trenta.

1.1. Balanç bibliogràfic

L'anomenada *intellectual history* s'ha interessat en les tres últimes dècades en postular l'existència d'una tradició republicana en el marc de la història del pensament polític europeu. D'aquí que el concepte "republicanisme" hagi estat revaloritzat recentment –a mitjans dels anys seixanta– en el lèxic conceptual de la teoria política.¹²

Aquest interès renovat pel pensament republicà ha comportat l'aparició d'autors que fan una reinterpretació de les idees republicanes amb el nom de "neorepublicanisme" o "humanisme cívic". En aquest sentit, l'historiador Giovanni C. Cattini ha plantejat la conjugació entre el neorepublicanisme i el republicanisme català a través de diversos eixos.¹³ Un d'aquests és l'amor a la pàtria que, segons assegura, és indestruïble de la idea de república perquè d'aquesta manera els seus ciutadans se sentin fidels a les institucions que en garanteixen la seva llibertat. Maurizio Violi va més enllà d'aquesta formulació i identifica pàtria i república com a sinònims. Si seguim amb l'argumentació de Cattini, per aquest l'amor a la pàtria i a la llibertat van ser el motor de les lluites polítiques i socials del republicanisme català dels segles XIX i XX. L'autor planteja, a més, que el patriotisme comença en el govern local, punt de partida des d'on es projecta tot el poder de la república. Per Cattini "el municipalisme i el federalisme van traduir aquest anhel d'aconseguir un bon govern en la voluntat de replantejar les bases centralistes de l'Estat espanyol per a una seva evolució cap a un marc federal. La frustració va donar també joc al fet que un sector del republicanisme català plantegés l'independentisme i la ruptura total amb l'Estat espanyol com a estratègia de

¹² La revista de temes contemporanis *Idees* va dedicar l'any 2003 un monogràfic sobre les fonts del republicanisme en què plantejava un estat de la qüestió de l'estudi teòric d'aquest sistema polític i les seves interpretacions. Vegeu, especialment: GEUNA, Marco. "Republicanisme. Un concepte de formació recent", a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol-setembre 2003), pàg. 98-107; FORTE, Juan Manuel. "Orígens romans i maquiavelians del neorepublicanisme", a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol-setembre de 2003), pàg. 114-124 i VIOLI, Maurizio. "Els ideals del republicanisme: república, llibertat, virtut i patriotisme", a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol-setembre de 2003), pàg. 91-96.

¹³ CATTINI, Giovanni C. "Actualitat del republicanisme: el neorepublicanisme o humanisme cívic", a PUJOL, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines. 1930-1939*. Barcelona: Viena, 2009, pàg. 39.

construcció d'una República catalana que satisfés plenament els ideals republicans".¹⁴

Més enllà del debat existent en l'àmbit del pensament polític, observem un interès creixent pels homes, per la cultura i la ideologia republicana tant a Catalunya com a l'Estat espanyol. L'interès és remarcable si tenim en compte que aquest tipus de règim ha estat efímer a l'Espanya contemporània, amb una fugaç Primera República que va durar escassament onze mesos i una Segona de vuit anys malgrat que persistí en l'exili. Aquest interès, però, ha començat després d'anys d'oblit forçats per la dictadura franquista. Malgrat aquesta recuperació tardana que exposarem detingudament, hem de citar alguns volums clàssics publicats entre finals del segle XIX i el primer terç del segle XX que denoten la importància ideològica d'aquest moviment a ulls dels seus coetanis.

A la dècada dels anys vint del segle passat, l'advocat barceloní i militant del Partit Republicà Democràtic Federal, Conrad Roure, va publicar a les pàgines d'*El Diluvio* una revisió històrica del republicanisme espanyol durant la Revolució del 1868 i el Sexenni Democràtic (1868-1875), període convuls en què fou evident la dificultat d'accedir al poder i generar una cohesió social de les bases, sovint massa complexa i contradictòria. Per la seva banda, Álvaro de Albornoz elaborà la monografia *El partido republicano*¹⁵ en la qual, com Roure, remarcava la força dels ideals republicans afirmant que "se hallaban arraigados en el alma del pueblo español".¹⁶

Un arrelament que Enrique Rodríguez Solís ja havia evidenciat l'any 1893 en la història del partit republicà espanyol ja citada en la qual havia assenyalat algunes especificitats remarcables per a l'objecte d'estudi, la de l'Empordà com un dels principals bastions del republicanisme a Espanya.¹⁷ En aquest sentit, tampoc és estrany que Emilio Navarro publicqués una història crítica dels homes del republicanisme català d'entre 1905 i 1914, amb pròleg de Pere Coromines, en la qual destacava una relació de noms que eren d'origen empordanès.¹⁸

¹⁴ CATTINI, Giovanni C. *Actualitat del...*, op. cit., pàg. 39.

¹⁵ ALBORNOZ, Álvaro de. *El partido republicano*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1918.

¹⁶ ROURE, Conrad. *Memòries de Conrad Roure. Recuerdos de mi larga vida*. Vic: Eumo, 1994, pàg. 207.

¹⁷ RODRÍGUEZ SOLÍS, Enrique. *Historia del...*, op. cit., pàg. 431.

¹⁸ NAVARRO, Emilio. *Història crítica de los hombres del republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*. Barcelona: Ortega & Artís, 1915.

Entre les aportacions més rellevants a la història del republicanisme espanyol i català de les darreres dècades, destaquen els volums coordinats per Nigel Townson, *El republicanismo en España (1830-1977)* i per José Antonio Piqueras i Manuel Chust, *Republicanos y repúblicas en España*, que han fet una atenció especial al republicanisme català.¹⁹ Mentre que el primer pretén elaborar una “reevaluación del fenómeno republicano a la luz de la historia cultural y social”, l’altre vol superar les explicacions convencionals i redescobrir la història del republicanisme que en el passat fou el corrent ideològic que va simbolitzar amb major continuïtat l’afany de democràcia.²⁰

Un altre estudi remarcable posterior és el número monogràfic que la revista *Ayer* dedicà al republicanisme en un número editat per Àngel Duarte i Pere Gabriel sota el títol “Republicanos y repúblicas en España”. Una de les idees que en destacaren fou la diversitat de tradicions i formes d’entendre el republicanisme. Tant és així que en la presentació, coincideixen a afirmar que el republicanisme espanyol del segle XIX “fue un movimiento marcado por fuertes contradicciones y ambigüedades, y colocarlo, como conjunto, en lugar preciso resulta tarea ímproba”.²¹

En l’àmbit català, hi ha hagut un interès creixent pel coneixement d’aquesta ideologia. En una de les obres col·lectives citades, Pere Gabriel havia dedicat un capítol al republicanisme a Catalunya on havia remarcat la necessitat de revisar el “entranyable y clásico esquema descriptivo”²² del resum que n’elaborà Santiago Albertí a *El republicanisme català i la Restauració monàrquica (1875-1923)*, publicat als anys

¹⁹ TOWNSON, Nigel [ed.] *El republicanismo en España (1830-1977)*. Madrid: Alianza Universidad, 1994; PIQUERAS, José A. i CHUST, Manuel [comps.] *Republicanos y repúblicas en España*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1996.

²⁰ TOWNSON, Nigel [ed.] *El republicanisme...*, *op. cit.*, pàg. 21.

²¹ DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere. “¿Una sola cultura política republicana ochocentista en España?”, a DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere [ed.] *El republicanismo espanyol*, a *Ayer* [Madrid], núm. 39 (1999), pàg. 12. Vegeu també de la mateixa revista: pàg. 11-34.

²² GABRIEL, Pere. “El republicanismo militante en Cataluña en la primera etapa de la Restauración, 1875-1893”, a PIQUERAS, José A. i CHUST, Manuel [comps.] *Republicanos y repúblicas en España*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1996, pàg. 163.

setanta.²³ El volum fou durant molt de temps la principal font historiogràfica utilitzada per explicar el republicanisme català durant la Restauració borbònica i encara té molts de punts de vigència. Passarien més de trenta anys fins a la publicació de la *Història del republicanisme a Catalunya* d'Àngel Duarte, en què l'autor hi contrasta el caràcter efímer de les dues experiències institucionals republicanes amb la idea que el republicanisme com a cultura ha tingut una pervivència centenària i una destacable i continuada presència en l'àmbit municipal.²⁴ Segons Duarte, la resposta rau en el fet que per a molts, la república era sinònim de llibertat i democràcia.

La renovació de la historiografia sobre el republicanisme català arribà durant els anys vuitanta amb noves vies interpretatives del mateix Duarte, Joan B. Culla, Enric Ucelay-Da Cal, Pere Gabriel i d'altres. Aquestes noves vies passen per tenir un coneixement més aprofundit de la realitat republicana a través de l'anàlisi d'eines tant rellevants, com ara, la premsa, els espais de sociabilitat on es trobaven els seguidors i/o, especialment, una vindicació de la biografia com a forma d'aproximació als lideratges. Culla i Duarte col·laborarien en una relació de la premsa republicana catalana que tot i no voler ser "un catàleg ni un inventari exhaustiu", recull l'àmplia i rica col·lecció de periòdics d'aquesta ideologia a Catalunya i permet elaborar un retrat de les característiques generals d'aquestes capçaleres.²⁵ Segons aquests autors, els continguts d'aquest tipus de premsa responien a un doble objectiu: "per un costat, preservar la cohesió ideològica de les bases del moviment, facilitar els arguments necessaris per a mantenir la militància unida al voltant dels principis de sempre [...] Paral·lelament, però, [el periodisme republicà] mantenia la intenció de servir de canal d'informació estable de l'actualitat política, econòmica i social".²⁶ En aquesta línia, hem d'esmentar també el treball d'Antonio Checa Godoy que ressegueix exhaustivament la premsa i els partits polítics durant la Segona República a tot Espanya i aconsegueix donar una visió de conjunt: "ahí está, con todas sus precariedades y deficiencias, con su utopismo, su

²³ Albertí amb una voluntat sintètica detallà els partits republicans, l'abast de les seves aliances i les principals figures en un treball circumscribit al republicanisme de Catalunya. Vegeu: ALBERTÍ, Santiago. *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí Editor, 1972.

²⁴ DUARTE, Àngel. *Història del...*, op. cit.

²⁵ CULLA, Joan B. i DUARTE, Àngel. *La premsa republicana*. Barcelona: Col·legi de periodistes, 1990, pàg. 7.

²⁶ CULLA, Joan B. i DUARTE, Àngel. *La premsa...*, op. cit., pàg. 7.

reaccionarismo o incluso su ingenuidad esa variopinta prensa política de los años treinta. Ni antes [...] ni después, conocerá la historia de la prensa en España un período semejante”.²⁷ Són, especialment, interessants per al nostre objecte d'estudi els capítols dedicats a Catalunya i a ERC en una Segona República que, ell anomena com altres autors, “una república de periodistes”.²⁸

Més enllà dels catàlegs i les obres centrades en l'estudi de la premsa republicana, les fonts hemerogràfiques han estat la base per alguns treballs molt meritoris a l'entorn del moviment polític republicà. Àngel Duarte havia utilitzat aquestes fonts en el llibre *El republicanisme català a la fi del segle XIX*;²⁹ per la seva banda, Culla s'havia endinsat en l'estudi monogràfic del grup de *L'Opinió*. A partir de l'estudi d'un dels agrupaments polítics més influents de la Segona República, Culla havia remarcat el paper dels seus membres en les tasques de reestructuració política durant els darrers mesos de la *dictablanda* fins a culminar en la formació d'ERC. Posteriorment, es dedicaria a estudiar amb profunditat el republicanisme lerrouxista fent un ús important de la premsa com a font d'informació.³⁰

Ucelay-Da Cal s'ha centrat exclusivament en la Segona República però amb una interpretació global interdisciplinària. En el seu llibre *La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*, la narració política s'emmarca en un context molt més ampli que la relaciona amb els valors culturals, ideològics i socials de l'època.³¹

De fet, l'extensa bibliografia d'aquest període contrasta amb la que tenim del moviment polític que el va fer possible: el

²⁷ CHECA GODOY, Antonio. *Prensa y partidos políticos durante la II República*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1989, pàg. 15-16. Pels capítols dedicats a Espanya i a ERC, respectivament, vegeu: pàg. 224-240.

²⁸ CHECA GODOY, Antonio. *Prensa y...*, *op. cit.*, pàg. 17. Vegeu també: GUTIÉRREZ PALACIO, Javier. *República, periodismo y literatura. La cuestión política en el periodismo literario durante la Segunda República Española*. Madrid: Editorial Tecnos, 2005.

²⁹ DUARTE, Àngel. *El republicanisme català a la fi del segle XIX*. Vic: Eumo, 2004.

³⁰ CULLA, Joan B. *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra: 1928-1936*. Barcelona: Curial, 1977; CULLA, Joan B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya: 1901-1923*. Barcelona: Curial, 1986.

³¹ UCELAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: La Magrana, 1982.

republicanisme. Alguns especialistes han constatat que “pot semblar que la proclamació de la República sorgeixi del no-res quan, de fet, aquell moviment polític procedia d’una tradició molt arrelada al segle XIX que havia instituït a l’Estat espanyol un primer règim republicà el 1873”.³²

Precisament, la formació del republicanisme catalanista l’ha estudiat amb deteniment Santiago Izquierdo partint de l’evolució del catalanisme d’esquerres des de l’inici del segle XIX i fins a 1931, en un moment en què la Lliga Regionalista tenia un pes ideològic i polític hegemònic dins el catalanisme. En aquests treballs, l’autor ha elaborat una síntesi descriptiva i interpretativa del procés vertebrador de l’esquerra catalanista amb l’anàlisi del CNR i la UFNR i ha remarcat la dificultat d’intel·lectuals, escriptors i periodistes per esdevenir dirigents polítics i convertir la ideologia del republicanisme catalanista en programa de govern.³³

L’anar i venir de sigles en el camp del catalanisme d’esquerres culmina durant la dècada dels trenta en la formació d’un nou partit, ERC, clau en la Segona República. L’aportació de Maria Dolors Ivern i la seva monumental història d’aquesta formació política és valuosíssima per entendre’n l’estructura i l’organització interna. Es tracta d’un estudi sistemàtic que defineix el partit “amb una articulació forta, amb enllaços verticals, centralitzat i una estructura democràtica interna”.³⁴ Publicat en aquests anys, també destaca el treball d’Anna Sallés titulat *Quan Catalunya era d’Esquerra*³⁵ i, més recentment, el volum col·lectiu editat amb motiu del 70è aniversari del partit.³⁶

³² PUJOL, Enric. “El republicanisme: somni i realitat històrica”, a PUJOL, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines, 1900-1936*. Barcelona: Viena, 2009, pàg. 13. Vegeu també: AADD. “Dossier: La “Revolució Republicana” de 1931: cinquanta anys després”, a *Avenç* [Barcelona], núm. 36 (1981), pàg. 21-37; AADD. “Azaña, «amic de Catalunya?»”, a *Avenç* [Barcelona], núm. 152 (octubre de 1991), pàg. 15-66.

³³ IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *El republicanismo nacional a Catalunya: la gestació de la Unió Federal Nacionalista de Catalunya*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 2010; IZQUIERDO BALLESTER, Santiago i RUBÍ CASALS, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista: el Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d’Història Contemporània de Catalunya, 2009; IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *República i autonomia: el difícil arrelament del catalanisme d’esquerres (1904-1931)*. Catarrosa: Afers, 2006.

³⁴ IVERN SALVÀ, M. Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Vol. 1 i 2. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1988, pàg. 12.

³⁵ SALLÉS, Anna. *Quan Catalunya era d’esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

³⁶ ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana..., op. cit.*

Tot i la voluntat divulgativa, és rellevant per l'àmplia varietat d'historiadors que hi participen i l'interès per elaborar un exercici de reflexió històrica més enllà de descripcions sintètiques.

L'eclosió d'estudis sobre el republicanisme tenen un punt culminant l'any 2006 amb l'organització d'un congrés titulat "Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana", coordinat per la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana i el Centre d'Història Contemporània de Catalunya (CHCC), que va comptar amb la participació de més de mig centenar d'historiadors d'arreu del país.³⁷ El congrés va anar precedit de la publicació i la traducció de textos d'investigadors del republicanisme, com ara, els treballs anteriorment esmentats de Maurizio Viroli, però també d'una extensa bibliografia centrada, sobretot, en l'etapa republicana compresa entre el 14 d'abril de 1931 i el final de la Guerra Civil, una de les més estudiades.

El darrer intent important sobre l'estudi del republicanisme a Catalunya el trobem en aquests primers anys del segle XXI, que coincideix amb l'ascens dels partits d'esquerres al govern català els quals han destinat recursos públics tant a l'estudi dels partits polítics com a la configuració del poder durant els anys de la Segona República. En aquest sentit, s'ha d'entendre l'estudi interdisciplinari *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)* en què s'elaborà un primer mapa d'aquest moviment en un territori extrabarceloní. El volum analitza, amb una voluntat divulgativa, els partits polítics i la implantació en el territori, situa els líders més remarcables i les capçaleres periodístiques que van impulsar per difondre els seus principis ideològics en l'àmbit local. Malauradament el projecte se circumscrigué, de moment, a la demarcació de Girona.³⁸

Paral·lelament a aquestes noves vies interpretatives i als estudis col·lectius recents que també han allargat la bibliografia existent fins al període de l'exili republicà, en els darrers anys s'ha observat un cert interès per l'estudi biogràfic com a gènere històric.³⁹

³⁷ AADD. "Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana", a *Actes del VI Congrés de la CCEPC*. Barcelona: Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 2006.

³⁸ PUJOL, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)*. Barcelona: Viena, 2009.

³⁹ Les principals línies de recerca d'Àngel Duarte s'han centrat des de fa anys en els moviments republicans que van tenir lloc a Espanya i Catalunya entre els

Des dels orígens, François Dosse assegura que la biografia fou concebuda com a diferent de la història i ho exemplifica citant a Plutarc que recordava a *Vides paral·leles* que “no escrivim històries, sinó vides”.⁴⁰ Segons l'autor, si partim d'aquest plantejament, la biografia s'havia mantingut exclosa de la pràctica historiogràfica, especialment, entre els segles XIX i XX. Hem d'esperar fins a mitjans de la dècada dels anys vuitanta perquè el gènere biogràfic sigui considerat “científicament legítim”⁴¹ i, per tant, alguns autors apostin clarament per considerar-lo com a mètode històric i el defineixin com fa Juan José Pujadas un “testimonio subjetivo de un individuo a la luz de su trayectoria vital, de sus experiencias, de su visión particular, y la plasmación de una vida que es el reflejo de una época, de unas normas sociales y de unos valores esencialmente compartidos con la comunidad de la que el sujeto forma parte”.⁴² Els revisionistes han recuperat el gènere biogràfic amb la convicció que pot ser un bon mètode d'aproximació qualitativa des de les ciències socials.

El cert és que el gènere biogràfic ens permet “controlar” les variables que expliquen el comportament de l'individu com a subjecte que viu en societat i, per tant, també ens ofereix la possibilitat d'entendre algunes claus del context polític, socioeconòmic i cultural. Entre els inconvenients d'aquest gènere, hi pot haver l'obligació de l'investigador per tenir un coneixement exhaustiu del personatge i, per tant, a exercir una necessària capacitat de gestió del material, normalment abundant, i a graduar i jerarquitzar aquesta documentació.⁴³

segles XIX i XX. El propòsit a *El otoño de un ideal* és explicar com aquesta ideologia s'esllangueix a terres d'Amèrica i França, en l'exili posterior a la derrota republicana. Duarte elabora una aproximació al projecte republicà a partir del qual amplis sectors de la societat espanyola havien dipositat les seves esperances. La hipòtesi d'aquest autor és que el republicanisme deixa de ser un referent operatiu a partir de 1939. Vegeu: DUARTE, Àngel. *El otoño de un ideal: el republicanismo español y su declive en el exilio de 1939*. Madrid: Alianza, 2009.

⁴⁰ PLUTARC. *Vides paral·leles*. Vol. I. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1934, pàg. XXV.

⁴¹ DOSSE, François. *La apuesta biográfica. Escribir una vida*. València: Universidad de Valencia, 2007, pàg. 407.

⁴² PUJADAS MUÑOZ, Juan José. *El método biográfico: El uso de las historias de vida en ciencias sociales*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1992, pàg. 44.

⁴³ Per conèixer els avantatges i els inconvenients del mètode biogràfic, vegeu: ALBERT GÓMEZ, Mª José. “La biografía y autobiografía como modalidades metodológicas de investigación cualitativa”, a LÓPEZ-BAROJAS ZAYAS, Emilio. *Las historias de vida y la investigación biográfica. Fundamentos y*

D'alguna manera, s'ha establert un consens a l'entorn del fet que una biografia no només exposa els fets i l'obra d'un individu sinó que permet explicar una època concreta i com el personatge la supera.

L'historiador C.M. Hennessy considerava la importància d'aquest gènere històric en els anys seixanta i afirmava mentre es referia al republicanisme que "el estudio de los dirigentes y el del partido se confunden",⁴⁴ tot i que la biografia presenti llacunes importants en la producció historiogràfica espanyola i catalana.⁴⁵

Si ens centrem específicament a les biografies de les primeres figures del republicanisme en trobem una mostra variada. Per exemple, Culla i Álvarez Junco van aproximar-se al relat del líder del republicanisme lerrouxista, Alejandro Lerroux,⁴⁶ Pérez-Bastardas al dels republicans nacionalistes amb la biografia del seu avi, Albert Bastardas Sampere,⁴⁷ i, més recentment, Duarte i Izquierdo han apostat per biografies acuradíssimes, com la de Pere Coromines, que ens aportessin més matisos a la història global del republicanisme catalanista.⁴⁸

Tanmateix el balanç biogràfic en l'àmbit dels líders republicans fora de Barcelona és deficitari. En els últims anys s'han dedicat alguns estudis a republicans gironins que van destacar públicament per una actuació rellevant en el primer terç del segle XX: Josep Irla,⁴⁹ Carles Rahola,⁵⁰ Miquel Santaló⁵¹ i

metodologías. Madrid: Universidad Nacional de Educación a distancia, 1998, pàg. 187-197; PUJADAS MUÑOZ, Juan José. *El método...*, op. cit., pàg. 45.

⁴⁴ HENNESSY, Charles Alistair Michel. *La República federal en España. Pi y Margall en el movimiento republicano federal (1868-1874)*. Madrid: Aguilar, 1967, pàg. 4.

⁴⁵ HENNESSY, Charles Alistair Michel. *La República...*, op. cit., pàg. 4.

⁴⁶ ÁLVAREZ JUNCO, José. *El Emperador del Paralelo: Lerroux y la demagogia populista*. Barcelona: RBA, 2011; CULLA, Joan B. *El republicanisme...*, op. cit.

⁴⁷ PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.

⁴⁸ DUARTE, Àngel. *Pere Coromines: del republicanisme als cercles llibertaris (1888-1896)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988; IZQUIERDO, Santiago. *Pere Coromines: 1870-1939*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2009. Vegeu també del primer autor: *Francisco Pi y Margall y el federalismo*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2002; *Republicans jugant amb foc: de Lluís Companys a Josep Tarradellas*. Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2006.

⁴⁹ CALVET COSTA, Felip i ROIG ROSICH, Josep M^a. *Josep Irla i Bosch (1876-1958). President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*. Barcelona: CCG Edicions, 2006; MAYMÍ, Josep. *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 2003.

Antoni Dot Arxer.⁵² Tot i aquest esforç, encara hi ha llacunes importants si bé existeixen algunes monografies locals, molt bàsiques, que han aparegut en l'última dècada, com ara la de l'alcalde republicà de Figueres, Marià Pujulà,⁵³ o la del de Caldes de Malavella, Joaquim Aleixandri.⁵⁴

En aquesta línia biogràfica, podríem afirmar que la memòria sobre la República i els seus homes és molt prima. A banda de les generacions que van viure la Guerra Civil, la transmissió històrica d'aquesta memòria ha estat terriblement vulnerable i vulnerada pels quaranta anys de dictadura. Més enllà de les figures de primer ordre, el testimoni de molts d'aquells homes i dones que van fer possible l'experiència republicana ha anat desapareixent de la transmissió d'aquesta memòria. Un d'aquest casos és, sens dubte, l'objecte d'aquesta tesi doctoral, Josep Puig Pujades. El biografiat podria sintetitzar totes aquestes dificultats perquè, fora dels cercles locals, pocs el reconeixen a les fotografies com a membre destacat del govern de la Generalitat de Catalunya i, fins i tot, ens atreviríem a afirmar que molts historiadors ignoren el seu paper polític i cultural i les activitats al llarg de més de quaranta anys de militància en les files del catalanisme republicà.

Una constatació, doncs, que permet entendre que fins aquest moment no s'hagin dedicat estudis en profunditat a Josep Puig Pujades, amb algunes poques excepcions: inicialment, un treball elaborat per Jordi Pla i Alfons Romero, que es tracta de la primera aproximació biogràfica al personatge.⁵⁵ En segon lloc, un retrat elaborat per Albert Testart pel catàleg de l'exposició *El*

⁵⁰ CARMANIU MAINADÉ, Xavier. *Carles Rahola: l'home civilitzat*. Girona: CCG Edicions, 2006; PUIG, Lluís Maria de. *Carles Rahola: un ciutadà de Catalunya*. Barcelona: Edicions del Cotal, 1979.

⁵¹ Xavier Carmaniu treballa en una tesi doctoral sobre la trajectòria política de Miquel Santaló.

⁵² PLANAS SERRA, Albert. *Antoni Dot i Arxer (1908-1972)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2008.

⁵³ BERNILS MACH, Josep M^a. *Marià Pujulà Vidal*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1999.

⁵⁴ RIBERA, Carles. *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*. Caldes de Malavella: Centre d'Estudis Selvatans, 2006.

⁵⁵ Vegeu: ASTARLOA, Eva i TORNER, Josep [coord.] *Josep Puig Pujades*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2000; PLA, Jordi i ROMERO, Alfons. "Josep Puig Pujades, polític i home de lletres", a AADD. *La II República, 60 anys després*. Girona: Quaderns de Cercle, 1991, pàg. 75-95.

somni republicà. *El republicanisme a les comarques gironines*.⁵⁶ A aquest treball s'hi han d'afegir els articles de Josep Maria Bernils i Moisès de Pablo publicats a la *Revista de Girona* els anys 1995 i 2003, respectivament.⁵⁷ Pel que fa a l'activitat literària del biografiat, és rellevant el capítol que li dedicà Jaume Guillamet.⁵⁸ Igualment no es pot oblidar la publicació de l'expedient de responsabilitats polítiques que les autoritats franquistes van obrir-li dins el volum *Morir en temps del franquisme*.⁵⁹ Malgrat l'esforç esmentat, resulten petits esbossos parcials i incomplets de la trajectòria de l'autor que volem que aquesta investigació completi. Finalment, hem de citar els treballs de l'autora d'aquesta tesi doctoral que ha dedicat alguns articles previs al polític i home de lletres fixant-se tant en la seva biografia com en la seva actuació al capdavant del periòdic *Empordà Federal*.⁶⁰

A banda d'aquests estudis, hem de destacar els testimonis localitzats contemporanis al biografiat, nombroses referències periodístiques que ressenyarem al llarg del treball i els capítols d'alguns volums memorialistes: d'una banda, Agustí Cabruja, qui fou el seu secretari particular a la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a Girona, en destaca el vessant més humà i el qualifica de "cervell i paraula"⁶¹ del republicanisme empordanès i, d'altra banda, l'escriptor Pere

⁵⁶ TESTART, Albert. "Josep Puig Pujades", a PUJOL, Enric [dir.] *El republicanisme...*, op. cit., pàg. 166-167.

⁵⁷ BERNILS, Josep M^a. "Josep Puig Pujades, comissari de la Generalitat i pres polític", a *Revista de Girona* [Girona], núm. 170 (maig i juny 1995), pàg. 26-29; DE PABLO, Moisès. "Puig Pujades, cultura en majúscules", a *Revista de Girona* [Girona], núm. 216 (gener i febrer 2003), pàg. 30-35.

⁵⁸ GUILLAMET, Jaume. *L'Empordà dels escriptors*. Barcelona: L'Avenç, 2009, pàg. 95-104.

⁵⁹ LORENZO, A. i LLORENÇ, E. "Josep Puig Pujades". *Morir en temps del franquisme*. Girona: CCG Edicions, 2010, pàg. 15-88.

⁶⁰ Dels treballs de l'autora, destaquem: TEIXIDOR COLOMER, Anna. "Empordà Federal i Josep Puig Pujades: expressió i guiatge d'un projecte periodístic i polític", a *Gazeta* [Barcelona], núm. 2 (2010), <<http://revistes.iec.cat/index.php/gazeta/article/view/26506>> (consulta: 1 novembre 2012); TEIXIDOR COLOMER, Anna. "Josep Puig Pujades (1939-1949): líder republicà, protector d'Empordà Federal i cacique del Ampurdán", a *Actes del congrés: Fronteres. Una visió des de l'Empordà*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2011, pàg. 453-468; TEIXIDOR, Anna. "Josep Puig Pujades (1883-1949), ideòleg i paraula del republicanisme empordanès", a *Mirmanda* [Lleida], núm. 4 (2012), pàg. 22- 31.

⁶¹ CABRUJA AUGUET, Agustí. "Josep Puig Pujades", a *Homes de la meva terra*, Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg. 193. Vegeu el capítol complet: pàg.191-198.

Teixidor Elies n'elabora un perfil a la seva *Figueres anecdòtica: segle XX* a qui defineix com a "l'eminència gris del partit de U.F.N.R. de Figueres".⁶²

La manca de biografies dels homes del republicanisme s'explica també pel dèficit de coneixement del republicanisme en l'àmbit local i, per tant, d'una bibliografia encara desigual. La historiografia catalana ha establert que a la Catalunya del segle XIX, l'Empordà juntament amb Barcelona, el Camp de Tarragona i la ciutat de Lleida foren les zones amb una major implantació del republicanisme. Alguns historiadors han justificat les causes d'aquest fort arrelament del republicanisme federal a la comarca. El primer fou Ernest Lluch, que plantejava que la proximitat amb la frontera francesa convertí l'Empordà en un espai de penetració de les idees progressistes i republicanes procedents del país veí.⁶³ Per la seva banda, Joaquim Nadal centra les explicacions en la importància assolida per la indústria surotapera en moltes localitats de la comarca. La defensa d'una economia proteccionista exercida pels federals coincideix amb els interessos dels fabricants i treballadors tapers empordanesos, partidaris d'aplicar aranzels com a fórmula per a protegir el *modus vivendi*.⁶⁴ Paral·lelament, Alfons Romero i Josep Clara van vincular la fortalesa del federalisme empordanès amb l'extensió assolida durant el segle XIX per la vinya. El caràcter modern de la viticultura, en tant que activitat orientada al mercat, i dels viticultors converteixen aquest col·lectiu en procliu a les novetats tècniques però també a les ideològiques. Aquest fet s'afegiria, per una banda, al predomini d'una petita pagesia que veuria amb bons ulls els principis de la llibertat i el progressisme social; per l'altra, a la conformació d'un centre urbà i comercial, Figueres, que es convertí en el bressol dels principals líders del moviment així com a seu dels principals òrgans d'expressió i propaganda.⁶⁵ Com a conseqüència d'aquesta confluència d'interessos, Manuel Moreno ha afegit més recentment que la importància dels contactes personals

⁶² TEIXIDOR ELIES, Pere. "Josep Puig Pujades", a *Figueres anecdòtica Segle XX*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1978, pàg. 370. Vegeu el capítol complet: pàg. 370-371.

⁶³ LLUCH, Ernest. *Una teoria de l'Empordà*. Figueres: Edicions Federals, 1987.

⁶⁴ NADAL FARRERES, Joaquim. "Pròleg". CLARA, Josep i GIMÉNEZ, Àngel. *El federal Pere Caimó, 1819-1978*, Barcelona: Pòrtic, 1975, pàg. 11-22.

⁶⁵ ROMERO DALMAU, Alfons. *El Republicanisme Federal Empordanès: 1868-1869*. Figueres: Editora empordanesa, 1980, pàg. 58-64; CLARA, Josep. *El federalisme a les comarques gironines (1868-1874)*. Girona: Diputació de Girona, 1986, pàg. 21-36.

d'alguns dels republicans federals empordanesos més emblemàtics amb els líders del republicanisme espanyol, especialment a partir de la proclamació de la Primera República el 1873, també va contribuir a aquest fort arrelament.⁶⁶

En aquesta línia, hem de remarcar altres estudis de la bibliografia local que han permès contextualitzar les influències que va rebre Josep Puig Pujades en els anys de formació.

En primer lloc, hem de destacar els treballs de Josep Clara sobre el federalisme a les comarques gironines durant el Sexenni i la Primera República i els d'Alfons Romero, centrat en la mateixa temàtica i període però dedicat especialment al cas empordanès.⁶⁷ Per altra banda, la historiografia anterior al Sexenni s'ha fonamentat en algunes biografies de personatges vinculats al republicanisme: *Vides heroiques* de Carles Rahola,⁶⁸ *Vida d'heroi. Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina* de Josep Puig Pujades⁶⁹ i, més recentment, les d'Abdó Terrades a càrrec de Guillemet i Soler Vidal.⁷⁰

Més recentment, el volum col·lectiu *Història de l'Alt Empordà* dedicà un capítol als republicans que van viure en els anys 1840-1875 i aquells que van destacar durant la Segona República. Genís Barnossell elabora una síntesi de la ideologia del federalisme empordanès de l'època que posa èmfasi a l'arrelament social i a l'èxit dels homes que ho van fer possible, que van arribar a les altes instàncies de l'Estat. Així mateix, en la segona etapa republicana, l'autor remarca la significació d'ERC

⁶⁶ MORENO CHACÓN, Manuel. *El personal polític republicà de l'Ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2004, pàg. 19.

⁶⁷ CLARA, Josep. "La I República a les comarques gironines", a *Avenç* [Barcelona], núm. 18 (febrer de 1979), pàg. 26-31; ROMERO, Alfons. *El republicanisme...*, *op. cit.* Duarte elaborà un estudi similar sobre els nuclis republicans i catalanistes de Reus entre els anys 1890 i 1899; n'investigà l'evolució, els discursos i les relacions socials, polítiques i econòmiques dels partits, grups, centres i associacions republicanes locals. Vegeu: DUARTE, Àngel. *Possibilistes i federals: política i cultura a Reus (1874-1899)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1992.

⁶⁸ RAHOLA, Carles. *Vides heroiques*. Girona: Tallers gràfics de la casa d'Assistència i Ensenyament, 1932.

⁶⁹ PUIG PUJADES, Josep. *Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1985.

⁷⁰ GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. *Abdó Terrades...*, *op. cit.*; SOLER VIDAL, Josep. *Abdó Terrades...*, *op. cit.*

com a partit hegemònic.⁷¹ També és rellevant l'estudi coordinat per Jaume Santaló sota el títol *Figueres. Imatge i història de la Catalunya republicana*.⁷² L'originalitat del volum és estudiar el cas figuerenc i integrar-lo en una anàlisi més àmplia que estudia l'evolució de la societat catalana contemporània. D'aquesta manera, la lectura permet dos supòsits: d'una banda, l'anàlisi aprofundida i detallada de l'evolució de Figueres per contrastar-la amb el conjunt català. De l'altra, els articles interpretatius de Fradera i Duarte enllacen les seves reflexions amb el cas particular de Figueres. Per exemple, la contextualització que Duarte elabora del republicanisme figuerenc permet vincular-lo a les burgesies locals de Reus i Manresa.

Pel que fa als anys de la Segona República, destaquen diversos treballs de Josep Maria Bernils a Figueres,⁷³ Montse Jiménez a l'Escala⁷⁴ i Albert Compte a Castelló d'Empúries⁷⁵ i, pel que fa a la descripció del procés electoral, diversos articles d'Alfons Romero.⁷⁶ Així mateix, hem de referenciar dos volums dedicats a aspectes diversos del govern de la Generalitat de Catalunya a les comarques de Girona editat els anys trenta.⁷⁷

Les aportacions per al coneixement de la premsa republicana també són rellevants. En destaca l'obra col·lectiva de la *Història de la premsa de Figueres (1809-1980)* que elabora

⁷¹ GIFRE RIBES, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000. Vegeu, especialment, els següents capítols d'aquesta obra: BARNOSELL JORDÀ, Genís. "Republicans a l'Alt Empordà (1840-1874)", pàg. 521-544; ROMERO DALMAU, Alfons. "La República", pàg. 589-610.

⁷² SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999.

⁷³ BERNILS MACH, Josep M^a. *Episodis de la II República a Figueres*. Figueres: Canigó, 1981.

⁷⁴ JIMÉNEZ, Montse. "L'Escala en temps de la segona República", a AADD. *La II República...*, op. cit., pàg. 157-167.

⁷⁵ COMPTE, Albert. *República i Guerra Civil a Castelló d'Empúries: entre la història i les memòries*. Figueres: l'autor, 1994.

⁷⁶ ROMERO, Alfons. "14 d'abril de 1931: la proclamació de la República a Figueres", a *9 Països* [Figueres], núm. 61 (28 d'abril - 4 de maig 1978); "Les eleccions de febrer del 36 a l'Empordà", a *Papers empordanesos* [Figueres], núm. 26 (febrer de 1986).

⁷⁷ COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Obra republicana. Report de la Comissaria Delegada*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1933; COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1934.

fitxes exhaustives sobre totes les capçaleres conegudes del període juntament amb un article interpretatiu i que permet descobrir la riquesa de la premsa republicana de la ciutat.⁷⁸ Pocs anys abans, Manuel Moreno havia dedicat un article a la mateixa qüestió en què remarca la importància d'aquesta premsa en la població.⁷⁹ La darrera aportació ha estat una monografia sobre el setmanari republicà més influent de Figueres, *Empordà Federal*, en què l'autora –com ja hem citat– n'ha contextualitzat la seva aparició, en concreta la ideologia i hi situa Puig Pujades com el principal impulsor.⁸⁰

⁷⁸ GUILLAMET I LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna i TESTART GURI, Albert. *Història de la Premsa de Figueres (1809-1980)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2009.

⁷⁹ MORENO CHACÓN, Manuel. "La premsa republicana figuerenca durant la Restauració (1875-1923)", a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 34. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2001, pàg. 442.

⁸⁰ TEIXIDOR I COLOMER, Anna. *Empordà Federal (1911-1938). Amb la República al cap i Catalunya al cor*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011.

1.2. Fonts i mètode

La figura polièdrica de Josep Puig Pujades (polític, editor, articulista, home de lletres, mecenes i activista cultural) l'hem abordat a través d'una àmplia varietats de fonts. Una relació detallada de la informació que aquestes ens han proporcionat és necessària per entendre com s'ha dut a terme la recerca.

1. Col·leccions hemerogràfiques. La digitalització d'una part de la premsa històrica ha estat una eina molt útil a l'hora de cercar notícies sobre el personatge però també per localitzar l'extensa producció periodística en almenys un centenar de capçaleres d'arreu de l'Estat espanyol, de França i de l'exili.⁸¹ La major part de dades i notícies localitzades en aquests periòdics està condicionada pel fet d'haver-se consultat exclusivament la premsa digitalitzada. Aquesta circumstància presenta certs avantatges i inconvenients. D'una banda, ens permet una major exhaustivitat i, per tant, una visió global més acurada de la incidència del personatge. D'altra banda, però, hem d'aclarir que la digitalització de la premsa històrica és, malauradament, parcial.

Per tant, tot i aquest esforç de sistematització i les nombroses referències localitzades, considerem que, de ben segur ens n'han quedat moltes d'interessants sense localitzar. Pot sorprendre que, al llarg del treball, recollim referències d'arreu de Catalunya (per exemple, *El Heraldo de Tortosa* o *El Día* de Terrassa) i, durant els anys trenta, de la premsa madrilenya (*El Sol* o l'*ABC*) però s'ha d'entendre que s'ha dut a terme amb l'interès de sumar i aportar el màxim de detalls biogràfics contrastats que han completat valuosament el coneixement que teníem del periple vital i professional del personatge. D'aquesta manera, la nostra recerca en la premsa digitalitzada s'ha dut a terme, principalment, en les següents webs:

a) La Biblioteca Virtual de la Prensa Histórica del Ministerio de Cultura que actualment aplega 1.991 capçaleres d'arreu de l'Estat espanyol, 445 de les quals procedents de Catalunya.

⁸¹ Vegeu al capítol de les fonts: 9.2. Publicacions periòdiques on col·laborà Josep Puig Pujades i 9.3. Publicacions consultades, respectivament.

b) La Xarxa d'Arxius Comarcals del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya que permet fer recerques combinades amb els fons digitalitzats dipositats també a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

c) Els arxius i les biblioteques d'àmbit local que han creat portals propis per mostrar la premsa digitalitzada i permeten a l'usuari accedir als fons a partir de recerques avançades. En aquest treball s'han consultat especialment les següents pàgines web: la de la Biblioteca Carles Fages de Climent de Figueres, la de l'Arxiu Municipal de Palafrugell, la de la Biblioteca Pública de Girona, la de l'Arxiu Municipal de Girona, la de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona i la de la Médiathèque de Perpinyà.

d) Les hemeroteques digitalitzades de diaris que en l'actualitat encara existeixen: *La Vanguardia* de Barcelona i *ABC* de Madrid.

e) La pàgina web d'institucions privades: la de la Fundació Rafael Campalans de Barcelona on hi hem pogut consultar el periòdic *Justícia Social*; la de la Fundació Josep Irla on a través de la pàgina web hem accedit a la premsa republicana de la dècada dels trenta i de l'exili, i la de la Fundació Gala-Salvador Dalí on hem localitzat premsa que vincula l'artista amb el mecenes.

La premsa en format paper s'ha consultat quan s'ha considerat que era necessari per la importància dels fons i el valor de les dades que en podíem extreure. Per exemple, a l'Archive Municipale de Perpignan, a la Médiathèque Centrale Émile Zola de Montpellier i a la Bibliothèque Municipale de Lyon s'han elaborat cates aleatòries per localitzar articles de l'autor de l'època de l'exili, o bé, s'han consultat col·leccions particulars, quan aquestes han esdevingut necessàries per completar les públiques. Aquest ha estat el cas de les col·leccions particulars de Figueres d'Aurèlia Guillamet Navarra, Josep Fajol, Carles Varela i Josep Brunet.

La recerca sistemàtica d'aquestes fonts hemerogràfiques ens ha permès concretar una cronologia de l'activitat del polític i, alhora, elaborar un catàleg de la seva obra periodística en mig centenar de periòdics que permeten aproximar-nos a la tasca

d'editor i articulista al capdavant d'*Empordà Federal* i com a col·laborador habitual de premsa a la resta del país. En l'annex hi afegim una relació exhaustiva d'articles ordenats per capçaleres, nombre de textos i les dates corresponents, així com taules estadístiques que permeten valorar el volum i la importància de la seva producció periodística. Un dels objectius d'aquesta recerca és quantificar el volum d'aquestes col·laboracions i analitzar com l'activitat de renovador del republicanisme empordanès es complementava a través dels articles que publicava.

2. Documentació personal. Una de les principals dificultats en l'elaboració d'aquesta recerca ha estat consultar el fons personal de Josep Puig Pujades. Aquest fons es nodreix, fonamentalment, de la documentació que el biografat va generar durant l'etapa d'exili. La vídua, Adela Carbona Busquets, va recollir-ne una part en tornar a Espanya l'any 1949; la resta, va deixar-la al domicili que tenien llogat a Perpinyà. Posteriorment, la propietària de l'immoble va recollir tota la documentació fins que recentment va decidir vendre-la. Aquesta circumstància ha fet que el fons estigui fragmentat i s'hagi repartit, almenys, en tres ubicacions diferents:

a) En primer lloc, la seva neboda política, Adela Garrido Deulofeu, manté la major part del fons personal en el domicili familiar de Figueres. Es tracta d'un valuós conjunt documental format per actes notarials, bàsicament, testaments –molt útils per reconstruir l'economia del negoci familiar–, un volum important de la seva obra literària inèdita, correspondència fragmentària de l'etapa de exili, fotografies, aquarel·les i bona part de la biblioteca del biografat, amb uns 2.000 volums. Tot i que aquest fons encara no ha estat catalogat, ens hi referirem com a Arxiu Patrimonial Josep Puig Pujades (APJPP).

b) Segon, la part de l'arxiu personal de Josep Puig Pujades que la seva vídua deixà a l'exili francès ha quedat fragmentat, almenys, en dos fons diferents: d'una banda, l'Ajuntament de Figueres va adquirir-ne una part que actualment està dipositat a l'Arxiu Municipal de la població. Aquest fons que, resta descatalogat, està format per un volum important de correspondència de Puig Pujades amb polítics republicans, amics i familiars corresponent a l'etapa de l'exili. A més, s'hi inclouen apunts manuscrits, fotografies i retalls de premsa.

c) En tercer lloc, el col·leccionista Eric Forcada de Perpinyà va comprar la resta del fons que conté els títols dels càrrecs que va assumir en l'administració pública durant la Guerra Civil, retalls de premsa, fotografies, tríptics d'exposicions, d'homenatges i documentació fragmentària anterior al conflicte.

Per altra banda, la consulta dels fons personals de polítics i escriptors contemporanis relacionats amb Puig Pujades ha estat remarcable i ha donat resultats, especialment, en els següents casos:

- Caterina Albert, *Víctor Català*, que la família de l'escriptora conserva a l'Escala.
- Pau Casals, a la fundació que porta el seu nom i a l'Arxiu Nacional de Catalunya.
- Malauradament, pel que fa al fons de Salvador Dalí només s'ha pogut consultar documentació dispersa de la Fundació Gala-Salvador Dalí, però no s'ha accedit a la valuosa col·lecció de documents relacionats amb el pintor, propietat de Pere Vehí de Cadaqués.
- Federico García Lorca i el de Manuel Azaña s'han consultat directament a través dels epistolaris publicats.
- José Giral, a l'Archivo Histórico Nacional.
- Francesc Macià i Lluís Massot que es troben a l'Arxiu Nacional de Catalunya.
- Joan Maragall, conservat a la Biblioteca de Catalunya.
- Carles Pi i Sunyer, localitzat a la fundació que porta el seu nom.
- Carles Rahola, dipositat a l'Arxiu Municipal de Girona.
- Josep Tarradellas, a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià del Monestir de Poblet.

La localització i consulta d'aquests fons ha estat la base per catalogar l'obra literària inèdita i valorar el gruix de l'obra en

conjunt. Així mateix, la correspondència entre el biografat i aquests personatges ha permès valorar la important xarxa de relacions socials que el polític mantenia malgrat l'escassetat de fons existents. Els epistolaris també han permès resseguir-ne l'activitat política i cultural.

3. Documentació administrativa. La localització de documentació en aquelles institucions en què Puig Pujades va intervenir políticament o hi va tenir un paper destacat han estat fonamentals en l'anàlisi de la seva actuació. La classificació de les més remarcables es pot destriar en les següents:

a) Com a president de l'entitat cultura Atenea, amb seu al Casino Menestral de Figueres, hem consultat la correspondència.

b) Com a tinent d'alcalde i regidor de l'Ajuntament de Figueres han estat útils les actes dels plenaries municipals i la correspondència localitzada a l'Arxiu Municipal de Figueres i a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, respectivament.

c) En la de diputat provisional de la Generalitat s'han consultat els fons de la Generalitat de Catalunya que es mantenen a l'Arxiu Nacional de Catalunya: expedient, dietes, participació en les comissions de les quals va formar part, entre d'altres.

d) En la de la comissaria delegada de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines ha estat valuósíssima la documentació de l'Arxiu Històric de Girona, especialment, la que correspon al Govern Civil on hi hem consultat els expedients i la correspondència de la institució.

e) En la de diputat a Corts s'ha tingut en compte el fons bibliogràfic de la Biblioteca i els expedients de l'Archivo del Congreso de los Diputados de Madrid així com el *Diario de Sesiones* d'aquesta Cambra.

f) Amb l'objectiu d'analitzar el període en què va exercir com a cònsol de la República a Lió i a Perpinyà durant la Guerra Civil, hem consultat els expedients i la correspondència dipositades a l'Archivo General de la Administración d'Alcalá de Henares, l'Archivo Histórico Nacional, l'Archivo del Ministerio de

Asuntos Exteriores de Madrid i l'Archive Départementales des Pyrénées-Orientales de Perpinyà.

4. Arxius militars i judicials. Pel que fa a les conseqüències de la derrota republicana, a banda de l'important fons personal del polític, hem consultat el seu expedient de Responsabilitats Polítiques dipositat a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà de Figueres, alguns expedients dispersos localitzats a l'Archivo de la Guerra Civil de Salamanca i el consell de guerra que se li féu i que es troba a l'Archivo del Tribunal Militar Territorio Tercero de Barcelona.

L'ús continuat de totes aquestes fonts ens ha permès orientar el nostre treball a partir del mètode biogràfic ja que aquest pot ser una eina eficaç a l'hora de "comprendre un temps i un espai humà, de llegir una història social a través del mirall d'una història de vida".⁸² Amb aquest mètode el que pretenem és interaccionar entre la vida del personatge i el context històric, polític, econòmic, social i cultural en el qual s'emmarca. Es tracta de dos aspectes que es complementen i donen unitat al text per entendre com el personatge viu els processos històrics. Actualment, la biografia com a gènere històric va molt més enllà d'una descripció de dades i fets; la narració com a trajectòria vital del personatge s'emmarca en el context social en el que viu i es relaciona l'individu.

Per tant, el mètode que utilitzem consisteix en descriure i analitzar la trajectòria de Puig Pujades amb incidència en com el personatge experimenta la realitat i com hi actua per, finalment, modelar la personalitat, la visió del món i, en conseqüència, la del grup que lidera. En tant que la nostra hipòtesi de treball es basa en què el biografat fou un renovador del catalanisme republicà a l'Empordà, creiem que aquest exercici històric transcendirà la figura de Josep Puig Pujades, per esdevenir un estudi del seu ideari que encapçalà a través de les diverses formacions polítiques, que contribuí a consolidar (UFNR, PRC, PRFcg i ERC). En definitiva, es tracta d'una manera de fer història del partit, de les institucions que va encapçalar i de les activitats culturals que va liderar a partir de la trajectòria vital d'un dels protagonistes principals.

⁸² FEIXA PÀMPOLS, Carles. "La imaginació autobiogràfica", a *Avenç* [Barcelona], núm. 252 (novembre de 2000), pàg. 16.

1.3. Marc històric

Josep Puig Pujades va néixer a Figueres el 1883 i morí a l'altre costat de la "ratlla", a Perpinyà, el 1949. Per a centenars de milers de republicans com ell, l'exili de 1939 va convertir França en un refugi on refer les seves vides a resguard de la repressió del règim franquista. França representava encara, malgrat les fortes tensions polítiques i el creixement de les opcions extremistes que s'hi van viure en els anys d'entreguerres, el principal referent de la democràcia europea i el baluard que havia d'impedir l'avenç del feixisme.

Per a Puig Pujades, però, la França de la Tercera República significava molt més. Des de la joventut, la república veïna havia estat per a ell un referent ideològic i un model civicipolític en el que inspirar-se a l'hora de formular les seves propostes programàtiques. Sens dubte, les estades i els contactes, principalment amb la Catalunya Nord, marcaren la seva trajectòria vital i contribuïren a formar el seu pensament polític.

Tanmateix, la forta vinculació del republicanisme empordanès amb França no neix amb Puig Pujades sinó que, molt probablement, es troba en la seva pròpia gènesi. El sorgiment d'un ideal republicà i democràtic a l'Empordà del segle XIX es pot explicar, en part, per l'arribada de noves idees i models polítics de la Revolució Francesa de 1789 que s'introduïren fàcilment per la seva proximitat amb la frontera.

Tot i el "cordó sanitari" amb el qual la monarquia absolutista de Carles IV intentà evitar la penetració de les idees liberals dels revolucionaris francesos, a finals del segle XVIII aquestes ja havien traspassat la frontera⁸³. En el seu diari de viatge, l'il·lustrat Francisco de Zamora⁸⁴ constata el temor de

⁸³ GIFRE I RIBAS, Pere i BARNOSELL JORDÀ, Genís. "De la Guerra Gran al republicanisme empordanès (1793-1874). Canvi polític i consolidació de la propietat", GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de ...*, op. cit., pàg. 469-470.

⁸⁴ La historiografia debat encara qui fou i quines responsabilitats va tenir Francisco de Zamora però alguns autors confirmen que, almenys, en una etapa de la seva vida va fer certes tasques policíiques al servei de la monarquia hispànica. ZAMORA, Francisco de. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Barcelona: Curial, 1973, pàg. 5-8.

les autoritats espanyoles a un possible “contagi” revolucionari des del Rosselló i el Vallespir a l'Empordà i, finalment, a la resta del Principat: “el hablar aquellos países la misma lengua, les une más entre sí, separándolos de ambas Cortes, a que contribuye el hallarse tratados en una y otra con alguna desconfianza y tener el mismo espíritu.”⁸⁵ I afegia, referint-se a les opinions polítiques dels empordanesos, que ja en aquells moments “las especies de erigirse en República no las oyen tan mal como las otras que corren”.⁸⁶

Amb posterioritat, durant l'etapa de la dominació napoleònica, el pensament liberal continuà present a la comarca de la mà d'una administració francesa que comptà amb el suport d'un grup d'afrancesats empordanesos encapçalats per Tomàs de Puig i Josep Garriga. Aquesta col·laboració hauria permès un acostament major de part de la població empordanesa amb les idees polítiques revolucionàries que tindria continuïtat en les dècades següents.

La penetració de l'ideari de la França revolucionària compendiat en la divisa “llibertat, igualtat i fraternitat” permetrà l'aparició, a partir de la dècada de 1840, d'un nucli actiu de republicans a l'entorn del polític figuerenc Abdó Terrades (1812-1856).⁸⁷ Aquest líder carismàtic, fortament influït pel pensament liberal i republicà i reconegut antiesparterista, encapçalà des de l'Empordà els aixecaments contra la Llei municipal del 15 de juliol de 1840. Escollit alcalde de Figueres, fou reelegit i destituït successivament cinc vegades en aquest càrrec; empresonat, jutjat, declarat innocent i, finalment, exiliat a França per haver-se negat a jurar fidelitat al regent.

Així mateix, fou el promotor d'algunes de les primeres accions del republicanisme català vuitcentista, com ara la concentració republicana protagonitzada per 400 joves “exaltats amb les noves idees polítiques que fermentaven a Catalunya i altres províncies” el juny de 1842 a la Font del Soc de Vilabertran.⁸⁸ Aquests tipus d'episodis posen de relleu que en aquells moments l'Empordà ja era un “centre de conspiracions,

⁸⁵ ZAMORA, Francisco de. *Diario de...*, op. cit., pàg. 344.

⁸⁶ *Ibidem*

⁸⁷ Vegeu: GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. *Abdó Terrades...*, op. cit.; SOLER VIDAL, Josep. *Abdó Terrades...*, op. cit.

⁸⁸ GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. *Abdó Terrades...*, op. cit., pàg. 56; RAHOLA, Carles. *Vides heroiques...*, op. cit., pàg. 10.

de proclamacions de la república i d'activisme liberal”⁸⁹ que, de la mà del grup de Terrades, va veure néixer un moviment republicà que mantingué l'activitat durant la dècada moderada (1844-54) i sobretot, durant el Bienni Progressista (1854-56).⁹⁰

En els anys previs al Sexenni Democràtic el republicanisme empordanès havia assolit una força important a la comarca, la qual cosa provaria, segons Albertí, que “a Catalunya, sobretot de Barcelona a l'Empordà” existia, malgrat la repressió dels governs moderats “un llevat republicà de base popular capaç de ressorgir en qualsevol moment”.⁹¹ Clara hi coincideix quan afirma que “malgrat que la idea republicana i democràtica comptava amb seguidors a la resta de les contrades, l'Alt Empordà fou per tradició la zona on s'incubà la força més dinàmica del futur partit republicà federal”.⁹² Aquest “llevat republicà”, prenent la metàfora d'Albertí, es consolidarà al llarg de la segona meitat del segle XIX, especialment després de la caiguda de la monarquia d'Isabel II. El 29 de novembre de 1868 la ciutat de Figueres fou l'escenari d'una altra manifestació d'autoafirmació republicana, organitzada pel Comitè Republicà del partit judicial de Figueres, en la qual segons les cròniques de l'època, s'aplegaren suposadament 20 mil persones i 80 banderes.⁹³ En aquella jornada, Joan Tutau, un dels dirigents federals locals i catalans, remarcà en el seu discurs unes paraules que demostren la forta implantació del republicanisme a la comarca: “Hoy sí que podemos manifestar con la frente erguida y el ánimo levantado, en este país, ante España, ante el mundo entero que aquí, en esta comarca, domina sobre todo la idea republicana”.⁹⁴ Cinc anys més tard, el somni d'una república es materialitzà encara que fugaçment amb la seva proclamació en una data que serà llargament recordada pels republicans federals figuerencs: l'11 de febrer de 1873. La implantació del

⁸⁹ DUARTE, Àngel. *Història del...*, op. cit., pàg. 66.

⁹⁰ *Ibidem*

⁹¹ ALBERTÍ, Santiago. *El republicanisme...*, op. cit., pàg. 25.

⁹² Aquest autor ho justifica basant-se en la localització d'una llarga llista de figuerencs compromesos com a subscriptors per traslladar les restes de Sixto Cámara l'any 1861 i per l'organització a Figueres d'un comitè comarcal del partit democràtic del qual Joan Arderius en fou el secretari. Vegeu: CLARA, Josep. *El federalisme...*, op. cit. pàg. 44.

⁹³ Segons Alfons Romero, la finalitat de la manifestació era exposar el desacord del comitè republicà del partit local per la inclusió d'alguns demòcrates al manifest “Unión de todos los liberales” i, ahora, demostrar el caràcter federal de l'Empordà. Vegeu: ROMERO DALMAU, Alfons. *El republicanisme...*, op. cit., pàg. 43-44.

⁹⁴ CLARA, Josep. *El federalisme...*, op. cit., pàg. 73.

nou règim va anar seguit de l'atorgament d'importants càrrecs en l'administració de l'Estat a alguns dels republicans empordanesos que més van col·laborar en l'assoliment del nou ordenament polític i que ja hem esmentat a la introducció.

Tot i que l'experiència republicana fou efímera –no arribà a l'any–, va contribuir a “perfilar les figures del federalisme empordanès que durant molt de temps serien tingudes com a herois de la llibertat” i, a la llarga, va donar lloc a la creació d'un imaginari col·lectiu que es va mantenir en el primer terç del segle XX.⁹⁵

Quan la Primera República fou liquidada a través dels cops d'estat de Pavía i Martínez Campos es reinstaurà la monarquia borbònica a través de la consolidació d'un règim constitucional i parlamentari moderat, la Restauració (1875-1923), que s'allargà fins ben entrat el segle XX.

El règim de la Restauració es basà en un bipartidisme quasi perfecte sustentat en la pràctica del caciquisme i la tupinada electoral massiva. El sistema ofería una imatge d'estabilitat basada en una alternança pacífica entre conservadors i liberals al capdavant del govern. Una elecció rere l'altra els mecanismes electorals encarregats d'assegurar aquest torn es posaven en marxa per assegurar la majoria parlamentària al partit en el govern fins al punt que l'oposició antidinàstica i, en particular, els republicans quedaren relegats a la categoria de minoria parlamentària. Tanmateix, cada convocatòria electoral suposava l'elecció d'alguns diputats republicans en certs districtes on, per la tradició política i l'especial arrelament social del republicanisme, el mecanisme del frau electoral difícilment podia actuar amb eficàcia. Aquest és el cas del districte electoral de Figueres, circumscripció que comprenia bona part dels municipis de l'actual comarca de l'Alt Empordà.⁹⁶ Aquí, com en alguns altres feus electorals

⁹⁵ CLARA, Josep. “La I República a les comarques gironines”, a *Avenç* [Barcelona], núm. 18 (febrer de 1979), pàg. 31.

⁹⁶ Amb l'objectiu de reduir la força dels republicans federals a l'Empordà, els nuclis federalistes de Figueres van ser separats dels del Baix Empordà amb la creació de dos nous districtes electorals arran de la Llei electoral de gener de 1871: el de Vilademuls i el de Torroella de Montgrí. El districte electoral de Figueres “comprenia les poblacions situades al nord d'aquesta ciutat, sense que s'hi incloguessin les zones del litoral, que eren atribuïdes a l'artificial districte de Vilademuls, separat en dos i que arribava fins a Sant Gregori. Els

republicans, la maquinària electoral de la Restauració no funcionava eficaçment i de forma gairebé continuada vencien els candidats federals.

D'aquesta manera, mentre que a l'Empordà la línia de continuïtat del republicanisme de la primera Restauració amb el del Sexenni és nítida, a Catalunya alguns autors, com Àngel Duarte, coincideixen a assegurar que en la dècada dels noranta del segle XIX "el republicanisme no va constituir en cap moment un teixit organitzatiu clar i dotat de continuïtat. Les escissions i les desavinences, els canvis de denominació de determinats centres i les aliances temporals, en alguns casos situacions de doble militància, ho feien difícil. Si s'inverteix l'afirmació feta per Romero Maura a *La Rosa de Fuego* podríem dir que els republicans catalans del canvi de segle eren un ramat sense pastor. Formaven un important potencial humà que es trobava sense organització sòlida i sense personalitats àgils al capdavant".⁹⁷

L'estudi de Manuel Moreno sobre l'evolució del vot republicà a Figueres ha permès comprovar la notable força electoral del republicanisme en aquesta ciutat durant el període, a excepció dels anys 1881, 1883 i 1885. Aquesta singularitat respecte a la dinàmica general a Catalunya i al conjunt de l'Estat convertí la capital altempordanesa en una de les poques ciutats que van disposar de majories municipals de qualsevol de les tendències republicanes existents durant la Restauració (radical a Barcelona, possibilista a Reus, federal radical a Sabadell o Rubí, entre d'altres). En cap d'aquestes, però, hi trobem una cronologia tan continuada i tan llarga de governs municipals republicans com a Figueres.⁹⁸ Les majories absolutes es

dos districtes tenien, el 1900, una població similar: 36.514 habitants el de Figueres i 32.566 el de Vilademuls". Vegeu: CUSTEY MALÉ, Eduard; JÉREZ CARDOSO, Lluís i ROMERO DALMAU, Alfons. "La Restauració (1875-1931)", a GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de...*, op. cit., pàg. 578.

⁹⁷ DUARTE, Àngel. *Història del ...*, op. cit., pàg. 141.

⁹⁸ Segons aquest autor, s'ha de tenir en compte que "en aquests anys no es manté la continuïtat en el vot republicà perquè el maig de 1881 el subgovernador va suspendre l'Ajuntament democràticament instal·lat amb els regidors procedents de les primeres eleccions [...] Les eleccions de 1881 obren el camí a tres triomfs consecutius de les forces dinàstiques, triomfs assolits per unes sorprenents majories aclaparadores que no tornen a repetir-se mai més al llarg de la Restauració. Les circumstàncies són tan adverses per als republicans que el 1885 opten per no presentar-se a les eleccions com a mesura de protesta. La recuperació del vot republicà comença a partir de 1887 gràcies a l'acord conjuntural amb els liberals [...] Dos anys més tard la

repetiren en eleccions successives entre 1891 i 1905 sense que cap dels dos partits dinàstics pogués fer front a les contundents victòries federals. En aquest període són especialment significatives les eleccions de 1901 i 1903, en què només es presentà una única candidatura, encapçalada pels federals, i que comptà amb el suport de les altres tendències republicanes i obreristes de la ciutat. Dos anys abans ja havien assolit una altra fita important gràcies a l'elecció directa de l'alcalde de la ciutat, càrrec que recaigué en el republicà federal Joan Maria Bofill. L'alcaldia de Figueres la tornava a ocupar un republicà després de vint-i-cinc anys d'alcaldes dinàstics nomenats a dit des del Govern Civil.

Així doncs, malgrat l'alternança liberal i conservadora en l'exercici del poder, a l'Alt Empordà (districte de Figueres) es manté la tradició del republicanisme al marge del sistema del liberalisme oligàrquic. Enfront de la marginació a què els sotmetia el règim electoral de la Restauració, l'actitud de cadascuna de les tendències republicanes fou retreure's i potenciar "un espai autònom dotat d'una litúrgia pròpia, d'uns serveis, de periòdics i d'una atenció preferent pels horitzons locals. Cadascuna d'aquestes es dotà d'una xarxa de comitès i centres i d'uns programes diferenciats".⁹⁹ A Figueres comptava amb una xarxa pròpia de premsa que tenia com a punta de llança el veterà *El Ampurdanés* (1861-1868, 1868-1874, 1880-1888, 1893-1913).¹⁰⁰

Els primers temps de la Restauració monàrquica, a Catalunya van coincidir amb el sorgiment del catalanisme polític. Des de la publicació de *L'Oda a la Pàtria* de Bonaventura Carles Aribau, el 1833, s'havia iniciat un moviment de recuperació de la llengua i de la cultura catalanes que desembocà en un nacionalisme que sintonitzava amb les reivindicacions nacionals i

candidatura republicana formada per federals i zorrillistes aconseguen una victòria total. A partir d'aquest moment, l'Ajuntament de Figueres està dominat pels regidors republicans, predominantment federals, que amb majories absolutes indiscutibles controlen el poder municipal sense interrupció fins a 1923". Vegeu també: MORENO CHACÓN, Manuel. *El personal...*, op. cit., pàg. 209-210 i següents. A més, aquest volum elabora una exhaustiva relació de la composició dels governs municipals, els regidors que en van formar part i els principals aspectes de cadascuna de les conteses electorals que hi va haver durant el període de la Restauració. Vegeu: MORENO CHACÓN, Manuel. *El personal...*, op. cit., pàg. 67-195, 263 i següents.

⁹⁹ DUARTE, Àngel. *Història del...*, op. cit., pàg. 118.

¹⁰⁰ GUILLAMET LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna; TESTART GURI. *Història de...*, op. cit., pàg. 35-47.

el ressorgiment dels pobles que havia portat el Romanticisme europeu.

L'aparició d'aquest primer catalanisme polític, esdevingut en els anys de la primera etapa de la Restauració, es produí en un moment en què a Catalunya el republicanisme històric vivia un període d'una certa desorganització i desorientació. Alhora, coincidí amb la decadència del carlisme després de la tercera i última guerra civil i amb el desencís de certa burgesia catalana en relació als partits dinàstics. Malgrat que el gruix del primer catalanisme fou d'orientació conservadora, també hi hagué nuclis catalanistes amb una clara orientació progressista de tendència federalista. En concret, es tracta dels sectors liderats per Valentí Almirall, antic líder del republicanisme federal intransigent durant el Sexenni. Integrats inicialment en el Centre Català, aquests primers militants del catalanisme progressista representaren la síntesi –no sempre fàcil– del vell republicanisme federal (amb un clar discurs i projecte nacional espanyol) amb el sentiment particularista impulsat per les idees catalanistes. De l'entorn d'Almirall en nasqué, doncs, un catalanisme progressista, republicà i laic que no esdevingué el corrent majoritari fins als anys 30 del segle XX, però que en algunes àrees del país aconseguí una notable presència ja a partir de 1910.

L'any 1898 la pèrdua de les darreres colònies de Cuba, Puerto Rico i Filipines va suposar l'inici de la llarga crisi política i moral del sistema polític de la Restauració. Arran d'aquesta nova situació els dos partits dinàstics que s'alternaven en el poder es van descompondre progressivament alhora que el mecanisme electoral basat en el frau massiu començava a patir una certa erosió. El règim monàrquic, incapaç de gestionar l'ascens de l'obrerisme i el catalanisme així com el ressorgiment del republicanisme optà per la repressió i per una ofensiva uniformitzadora i de reforçament del centralisme. Aquesta política reactiva no féu més que alimentar, encara més, els sectors antidinàstics. A Catalunya, en paral·lel al reforçament de l'obrerisme, el catalanisme guanyà pes i acceptació social fins al punt de convertir-se en “un moviment que afecta, ni que sigui amb intensitat molt variable, pràcticament tot Catalunya”.¹⁰¹ D'aquí que hi hagi qui ha situat, precisament, en aquesta primera

¹⁰¹ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura del catalanisme*. Barcelona: Empúries, 1996, pàg. 40.

dècada del segle XX el moment en el que “neix de debò el nacionalisme català”.¹⁰²

La presència a Barcelona d'Alfons XIII i del president del govern, Antoni Maura, l'abril de 1904 ja va fer aflorar aquestes noves circumstàncies. La visita reial era una estratègia del govern espanyol per sumar adhesions a la monarquia entre les files del catalanisme en un moment en què la Lliga Regionalista es convertia en referent polític de la burgesia i les classes mitjanes del país. L'esdeveniment va col·locar el catalanisme polític en una tessitura difícil que va acabar per fer aflorar divisions internes fins aleshores adormides. Per una banda, el sector més esquerrà i prò-republicà de la Lliga va defensar el boicot a la visita reial; de l'altra, els sectors més moderats i conservadors volien aprofitar l'ocasió per formular al monarca les demandes catalanistes i guanyar-se la seva simpatia.

Finalment fou aquest últim sector, encapçalat per Prat de la Riba i Cambó, el que s'acabà imposant. En resposta, els catalanistes republicans van abandonar el partit i es constituïren en grup d'opinió a través de la fundació, el novembre d'aquell mateix 1904, del setmanari *El Poble Català*. El grup que s'autodefiniria com a nacionalista, demòcrata i republicà va rebre el suport de formacions oposades a la Lliga: el sector més catalanista dels federals liderats per Josep Maria Vallès i Ribot, la Unió Catalanista presidida pel doctor Martí i Julià i la revista *Juventut*.

Els protagonistes de l'escissió van comptar amb la simpatia dels republicans federals de Figueres, ja aleshores proclius a l'ideal catalanista. Alguns d'ells ja havien col·laborat a *Juventut* i ara tenien la possibilitat de participar en una plataforma més àmplia, com era *El Poble Català*, els impulsors de la qual promovien una síntesi ideològica a l'entorn del catalanisme, el republicanisme i el modernisme.

L'afermament del catalanisme polític va provocar l'hostilitat d'amplis sectors de l'oficialitat de l'exèrcit, que veia aquest moviment polític com un perill per a la unitat d'Espanya. L'any 1905, arran d'un acudit gràfic publicat al setmanari satíric catalanista *Cu-cut!* i al diari *La Veu de Catalunya*, en el qual es ridiculitzava l'exèrcit pels seus fracassos al nord del Marroc, un

¹⁰² MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura...*, op. cit., pàg. 40.

grup d'oficials de la guarnició de Barcelona va assaltar la redacció del setmanari i del diari de la Lliga Regionalista. La reacció del govern, sota una forta pressió de l'estament militar, fou la de promulgar l'any 1906 la Llei de jurisdiccions, per la qual es posaven sota jurisdicció militar les ofenses orals o escrites a la unitat de la pàtria, els símbols de l'Estat i de les seves institucions així com a l'honor de l'exèrcit. La llei, que suposava la subordinació del poder civil al militar, suposava una amenaça a la llibertat d'expressió i posava en el punt de mira al catalanisme polític i al republicanisme.

L'aprovació de la Llei de jurisdiccions suscità la reacció de les forces polítiques catalanistes així com certs sectors republicans i carlins, que hi van respondre creant la Solidaritat Catalana. Aquesta, sota el lideratge de la Lliga Regionalista, es constituí en coalició electoral arran de les eleccions provincials i legislatives de 1907, en les quals assolí un èxit rotund. Es materialitzava, així, la fi del caciquisme dinàstic a Catalunya i la conversió del catalanisme en un moviment de masses i en la força hegemònica del país.

Aquell mateix 1907, els catalanistes republicans escindits de la Lliga tres anys abans van constituir un nou partit, el CNR, i van convertir el setmanari *El Poble Català* (1906-1918) en diari. La línia política de la nova publicació estava marcada per Jaume Carner, Joaquim Lluhí Rissech i Gabriel Alomar, que passaria alguns anys a Figueres com a professor i director de l'institut. El portaveu del nacionalisme republicà nascut com a contrapès de *La Veu de Catalunya* (1899-1937) es va convertir, juntament amb *La Publicitat* (1878-1939), *El Diluvio* (1858-1938) i *El Progreso* (1906-1939), en un més dels grans diaris informatius republicans del moment.

Paral·lelament a l'escurament del vell republicanisme federal cap a posicions catalanistes, la primera dècada del segle XX també va veure néixer amb força un nou moviment republicà a l'entorn d'Alejandro Lerroux, periodista d'origen andalús i líder carismàtic. El republicanisme lerrouxista, articulad políticament a partir de 1908 a través del PRR, abraçà un discurs marcadament obrerista, anticlerical i anticatalanista que aconseguí una penetració important entre sectors obrers de Barcelona i altres ciutats catalanes.

En resum, la primera dècada del segle XX significà un moment de recomposició del republicanisme a Catalunya, tant des del punt de vista de les sigles polítiques i els líders com també, i sobretot, des del punt de vista de la renovació ideològica.

En el cas de l'Empordà, que en el tombant de segle era encara un reducte de vells federals, el republicanisme també va viure canvis.¹⁰³ Mentre que les generacions més grans encara es consideraven dipositàries de la tradició republicana vuitcentista i es declaraven seguidors del federalisme pimargallià, els més joves varen començar un camí ideològic que els acostaria, en alguns casos, al catalanisme d'arrel progressista i, en altres, a l'obrerisme i a les tesis lerrouxistes. Malgrat el fet de compartir un origen comú basat en el federalisme històric, les relacions entre tots aquests grups aviat es tensaren. Aplicant l'esquema interpretatiu exposat per Pere Gabriel referint-se al republicanisme català d'aquests inicis del segle XX, en el cas empordanès el grup majoritari hauria seguit un "difícil i gens lineal pas de la cultura federal republicana del vuit-cents a la formulació d'una renovada cultura política esquerrana catalanista, oberta a criteris de socialdemocràcia liberal".¹⁰⁴ Mentrestant, un altre grup més minoritari, s'hauria acostat progressivament al lerrouxisme.

El 1908 naixia a Figueres l'Aplec Nacionalista Republicà, formació que, si bé no fou adscrita oficialment al CNR, estava inspirada en els mateixos principis ideològics. L'Aplec es dotà d'una publicació, *Empordà*, i a partir dels comicis municipals de 1909 comptà amb tres regidors en el consistori figuerenc, nombre que s'incrementà l'any següent arran del fet que la majoria de regidors republicans de la ciutat trencaren amb el vell partit federal, assumiren els postulats del nacionalisme republicà i es van integrar a la UFNR.

La fusió definitiva de nacionalistes republicans, federals i republicans de la UR de Nicolás Salmerón en un únic partit, la UFNR, l'abril de 1910, suposava una fórmula per superar

¹⁰³ MORENO CHACÓN, Manuel. *El personal...*, op. cit., pàg. 67-195, 263 i següents.

¹⁰⁴ GABRIEL, Pere. "El republicanisme federal finisecular: la difícil construcció d'un catalanisme d'esqueres per al nou cents", a IZQUIERDO, Santiago i RUBÍ, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009, pàg. 20

antagonismes, unir esforços i donar veu a l'ampli i variat estol de seguidors d'un cert catalanisme progressista. L'efervescència d'aquesta organització i els atacs continus de l'oposició li comportaren alts i baixos. Per combatre les altres forces polítiques però també i, sobretot, per articular, consolidar i estendre la seva ideologia,¹⁰⁵ el republicanisme va comptar amb ideòlegs i publicacions locals que compliren una funció molt clara de difusió doctrinal.¹⁰⁶ Alguns autors han parlat, precisament, del corpus doctrinal del republicanisme que "es va dibuixant, es matisa i arriba als diversos col·lectius socials gràcies a l'ús de la paraula, del discurs, del llibre i, molt especialment, del text periodístic".¹⁰⁷ En el cas de l'Alt Empordà, la nova orientació catalanista del gruix del republicanisme federal històric a la comarca fou encapçalada per Josep Puig Pujades i es materialitzarà en l'aparició del periòdic *Empordà Federal* l'abril de 1911.

El gran obstacle per a l'afermament social i electoral d'aquest catalanisme republicà i progressista fou la fortalesa del catalanisme conservador representat per la Lliga Regionalista. Les bases socials del catalanisme, d'extracció majoritàriament burgesa, optaren majoritàriament per un catalanisme conservador i moderat que també defensés els seus interessos de classe. Les classes populars, per la seva banda, fortament influïdes pel republicanisme lerrouxista i per ideologies revolucionàries com ara l'anarquisme desconfiaven encara del discurs catalanista. És per això que la UFNR cercà com a estratègia electoral l'aliança amb altres sectors polítics. Es tractava, per una banda, d'atreure les simpaties dels sectors populars i de la classe obrera cap a les posicions catalanistes; de l'altra, erosionar l'hegemonia de la Lliga dins l'àmbit del catalanisme. Aquesta política es concretà el 1914 en el Pacte de Sant Gervasi, l'aliança electoral entre la UFNR i el PRR de Lerroux que acabaria en un desastre. Lluny d'assolir l'objectiu plantejat, les dues forces van obtenir menys vots que no pas en comicis anteriors en els que havien concorregut per separat. Poc després, la UFNR entrava en una forta crisi interna que finalment

¹⁰⁵ CULLA, Joan B. i DUARTE, Àngel. *La premsa...*, op. cit., pàg. 25.

¹⁰⁶ L'estudi de les relacions entre la premsa i la política ha començat a despertar cert interès en els últims anys. En el cas del treball que presentem aquestes relacions juguen un paper de primer ordre. Vegeu: SÁNCHEZ ILLÁN, Juan Carlos. *Prensa y política en la España de la Restauració. Rafael Gasset y "El Imparcial"*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1999.

¹⁰⁷ CULLA, Joan B. i DUARTE, Àngel. *La premsa...*, op. cit., pàg. 25.

portà a la dissolució en l'àmbit català, malgrat la supervivència residual en algunes zones del país.

Aquest fou el cas de la UFNR a Figueres on la nomenclatura es va mantenir fins ben entrada la dècada dels anys vint, gràcies a la victòria dels seus candidats en les successives eleccions municipals. En aquest sentit cal destacar que els seus dirigents van apostar per integrar-se en el PRC de Francesc Layret, Lluís Companys i Marcel·lí Domingo, fundat l'any 1917. Tanmateix, aquesta temptativa es frustrà quan el PRC, nou referent polític del catalanisme d'esquerres, optà per aliar-se amb els nuclis lerrouxistes de la ciutat. Així, doncs, la UFNR es mantingué com a formació política independent fins a mitjans de 1923 quan, enmig d'un clima de forta conflictivitat social, s'adherí al recent creat PRFNcg.

El projecte republicà federal catalanista va quedar estroncat el setembre de 1923 amb el cop d'estat del general Primo de Rivera, que posà fi al parlamentarisme i instaurà una dictadura amb el vistiplau d'Alfons XIII. El Directori militar deixà sense efecte la Constitució de 1876 i sota el pretext de liquidar el vell sistema de la Restauració, afectat pel caciquisme i el frau electoral, procedí a dissoldre totes les corporacions locals i provincials i substituir-les per homes afins al nou règim. A Figueres, els regidors de la coalició nacionalista van ser rellevats dels seus càrrecs i els portaveus catalanistes –el republicà *Empordà Federal* i el nacionalista *Alt Empordà*– van ser suspesos.

El règim de Primo de Rivera va emprendre, segons Roig Rosich, “un assaig de descatalanització, un intent de desvertebrar els elements articuladors del país. Tot encaminat de manera explícita a crear un model d'estat unitari, centralista i uniformitzador”.¹⁰⁸ A la pràctica, aquest assaig de descatalanització es va traduir en la dissolució de la Mancomunitat de Catalunya –primera forma d'autogovern catalana després de 1714–, la supressió de les llibertats civils bàsiques i una forta repressió, tant sobre la llengua catalana com sobre les manifestacions de la cultura catalana, tot “prohibint qualsevol signe de catalanisme i fins de catalanitat quotidiana i

¹⁰⁸ ROIG ROSICH, Josep M^a. *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1992, pàg. 5.

popular”.¹⁰⁹ Les conclusions de Roig Rosich poden ser matisades, tanmateix, si tenim en compte que algunes publicacions com ara *La Veu de Catalunya* o de *La Veu de l’Empordà* –de signe clarament catalanista– foren mantingudes tot i la censura que s’imposà. Jaume Vicens Vives recordava que malgrat que “Primo de Rivera prohibí qualsevol activitat del catalanisme polític i abolí la Mancomunitat de Catalunya –el famós «silenci de Catalunya» tal i com ho varen anomenar alguns intel·lectuals madrilenys–, el país va viure una vigorosa florida cultural, visible a la premsa, en l’edició i, en general, en el conjunt de les manifestacions artístiques. Perseguit, el catalanisme va aconseguir interessar, per primera vegada, als ambients d’esquerra castellans i catalans. Era una reacció diametralment oposada a la que el règim havia previst”.¹¹⁰ En aquest sentit, s’han d’entendre algunes iniciatives que van sorgir de grups declaradament catalanistes, els quals van impulsar entitats vinculades a la llengua i als símbols de la identitat catalana.

La crisi de la dictadura de Primo de Rivera es va accentuar quan Alfons XIII s’adonà que la continuïtat del règim posava en perill el manteniment de la monarquia. Començà un breu període que culminà amb l’adveniment de la Segona República i que fou conegut com la *Dictablanda*. El gener de 1930 el rei retirà la confiança a Primo de Rivera que, malalt, presentà la dimissió. Posteriorment, el monarca nomenà cap de govern al general Berenguer amb l’encàrrec de suavitzar el règim dictatorial i preparar progressivament un retorn ordenat al vell sistema de la Restauració. El 1931 Berenguer fou rellevat per l’almirall Aznar que persistí en la tasca d’obrir el règim i retornar al país a les regles del joc del parlamentarisme i a la Constitució de 1876.

L’any escàs que va des de la marxa de Primo de Rivera fins a la proclamació de la República va veure un relaxament de les restriccions tant per a l’activitat periodística com per a la política. En el decurs de 1930 es permetrà la reaparició de nombroses capçaleres suspeses per la dictadura després del cop d’estat de 1923. Aquest és el cas de la major part de la premsa republicana i catalanista que, a partir d’aquest moment, reprendrà la tasca propagandista. Igualment, i gràcies a les

¹⁰⁹ ROIG ROSICH, Josep M^a. *La Dictadura...*, op. cit., pàg. 5.

¹¹⁰ VICENS VIVES, Jaume. *Espanya contemporània (1814-1953)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2012, pàg. 194 (ed. a cura Miquel Àngel Marín Gelabert).

campanyes endegades des de moltes d'aquestes capçaleres reaparegudes, el republicanisme català es reorganitzarà. En poc temps, l'activitat política dels nuclis republicans i catalanistes tornà a ser pública i va arribar a cristal·litzar en la creació de noves formacions polítiques com ara la FRSE, organització que el març de 1931 participaria de la fundació d'ERC, nou referent del catalanisme republicà i d'esquerres.

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931, enteses com un plebiscit entre monarquia i república, van donar el triomf a les forces republicanes a la majoria de les ciutats. Davant d'aquesta realitat, el rei Alfons XIII va abandonar Espanya i el 14 d'abril es va proclamar la Segona República, una oportunitat per impulsar la modernització i la democratització de l'Estat. A Catalunya, les eleccions les guanyà ERC. El cap de llista de la formació a Barcelona, Lluís Companys, proclamava la República des del balcó de l'ajuntament i, poques hores després, el màxim dirigent del partit, Francesc Macià, proclamava la República Catalana integrada en una Federació de Repúbliques Ibèriques, per, tres dies més tard, acceptar un règim d'autonomia a l'espera de la redacció d'una constitució i l'aprovació d'un estatut d'autonomia per a Catalunya. Mentrestant a Figueres la FRSE, adherida a ERC, també obtenia la majoria dels vots.

Amb la proclamació de la Segona República, Espanya es convertia en un estat autènticament democràtic. Per als republicans federals empordanesos, aconseguir el nou sistema de govern era una fita anhelada durant anys. Es reconeixien els drets i les llibertats individuals, així com el dret a l'autogovern de les nacionalitats històriques. El triomf de les esquerres, tant en l'àmbit municipal com en el català, va permetre posar en marxa un ambiciós programa de reformes per modernitzar el país i millorar les condicions de vida materials i culturals de la població.

Durant l'etapa republicana, Catalunya va recuperar el seu autogovern. La Generalitat va estar presidida inicialment per Francesc Macià, i posteriorment per Lluís Companys, ambdós membres d'ERC, partit hegemònic també a l'Ajuntament de Figueres a través de la FRSE. Un dels principals reptes de la primera etapa de govern (1931-1933) fou l'aprovació de l'Estatut d'autonomia, finalment assolida el setembre de 1932 tot i que amb moltes competències retallades respecte a les previstes en l'Estatut de Núria.

Al llarg del període republicà, es van produir importants conflictes polítics i socials. L'esquerra i la dreta tenien visions oposades sobre la manera de resoldre els problemes que afectaven al país, especialment després del triomf dels sectors conservadors a les eleccions de 1933 i dels fets d'Octubre de 1934. La incorporació de tres ministres de la CEDA en el govern espanyol el 4 d'octubre d'aquell any va ser entesa pels partits d'esquerra i pel moviment obrer com una provocació i un risc per a les llibertats i per a la mateixa continuïtat de la República. L'endemà es va convocar una vaga general que triomfà tan sols a la conca minera d'Astúries. Per la seva banda, el govern català presidit per Companys i temorós que la República democràtica i l'autonomia catalana tinguessin els dies comptats, va decidir encapçalar un moviment polític contra el govern de centre i dreta de Madrid. Es confiava en l'èxit del moviment insurreccional a tot l'Estat –malgrat que els anarquistes en van quedar al marge i sense tenir el suport popular assegurat–, el president Companys va proclamar l'Estat català dins la República Federal espanyola el 6 d'octubre. La reacció del govern central fou immediata. Declarà l'estat de guerra i donà l'ordre a les tropes acantonades a Barcelona per sortir al carrer i envoltar la seu del govern català a fi de detenir el president Companys i els seus consellers. Tot i que l'acció de Companys tenia més un caràcter de pressió que de moviment revolucionari, la manca de suports i l'acció contundent de les tropes, l'obligaren a rendir-se l'endemà juntament amb tot el seu govern. Com a conseqüència, la Generalitat va quedar sota control de les autoritats militars i l'Estatut de 1932 va quedar suspès.

Començava així un període en què les dretes anaren guanyant progressivament pes dins del govern republicà de la mà del líder de la CEDA José Maria Gil Robles. Les esquerres a nivell estatal i el catalanisme en el cas de Catalunya patiren milers d'empresonaments entre els seus militants i, malgrat que no foren il·legalitzades les formacions polítiques que protagonitzaren els Fets d'Octubre de 1934 patiren la destitució dels ajuntaments, entregats a gestores formades per militants dels partits de dreta.

El triomf del Front Popular d'esquerres a les eleccions generals del febrer del 1936 va suposar l'alliberament dels presos esquerrans, el restabliment de l'Estatut de Catalunya i el retorn del president Companys al capdavant del govern de la Generalitat. El triomf electoral i la represa de la política del Bienni

Reformista va atemorir les forces dretanes que, a partir d'aquell moment opten per recuperar el poder a través d'un cop d'estat militar que permetés enderrocar el règim republicà i perseguir les esquerres i el catalanisme. Finalment, el 18 de juliol de 1936 es produí l'aixecament militar contra la República, preparat per un seguit de generals entre els quals aviat s'imposaria Francisco Franco. El moviment insurreccional iniciat al Protectorat del Marroc s'estengué en els dos dies següents per moltes guarnicions de la Península per bé que a les grans ciutats la mobilització dels partits republicans i d'esquerres, dels sindicats i de les classes populars va permetre vèncer als militars. L'èxit parcial del cop d'estat, doncs, abocà el país a una guerra civil entre els dos bàndols que acabaria dos anys i mig més tard amb la derrota definitiva de la República.

A Catalunya, el fracàs de l'alçament militar va desencadenar un procés revolucionari en el qual les organitzacions obreres, per primera vegada, van tenir un poder real que sobrepassà els partits i les autoritats republicanes. La CNT-FAI, gràcies als seus milers de militants armats es convertí en l'autoritat real en els primers mesos de guerra. Per la seva banda, el govern de la Generalitat, mancat de poder real als carrers, maldà per mantenir-se encara que fos a base de renunciar a gran part de les seves atribucions en favor d'un Comitè de Milícies Antifeixistes controlat pels anarquistes. A partir de finals del 1936, però, s'inicià un procés de recomposició de la situació política que permeté la recuperació del poder de les autoritats republicanes en paral·lel a la frenada del procés revolucionari iniciat en els primers dies de guerra.

La victòria dels insurrectes, esdevinguda definitivament l'1 d'abril de 1939, va comportar la implantació d'un règim dictatorial que dilapidaria l'obra democratitzadora i modernitzadora de la República i seria el punt d'inici d'una dictadura personalista encapçalada per Francisco Franco. La derrota republicana, fruit també de la inhibició de les potències democràtiques i del suport material de les potències feixistes al bàndol insurrecte, va suposar la fi del somni republicà i obligà a gairebé mig milió de persones a "passar la ratlla" –com diria Pere Quart en una de les seves corrandes d'exili–, que significava emprendre un viatge que, per a molts d'ells, seria definitiu.¹¹¹

¹¹¹ QUART, Pere. "Corrandes d'exili", a *Obra poètica*. Santiago de Xile: Saló de Tardor, 1947, pàg. 147.

2. ELS ANYS DE FORMACIÓ, 1883-1923

“Podríem dir que En Puig Pujades ve a ésser una mena de Emili Vilanova de Figueres passat pel segle XX. Cap meticolós historaire podria mai refer amb més exactitud la vida de la bella població, tota moderna i arranjada, que basteix el més confortable dels casinos per batejar-lo pomposament amb el nom de «Menestral». [...]

Emprò la simpàtica manera que té d'esplicar-nos les coses aquest escriptor, com si ens convidés a eixamplar la rotllana dels tertulians de la seva botiga. [...]

Bell de carrer, sortada la ciutat que sap trobar un artista que en capeixi totalment el seu encís que sembli l'encarnació de les seves excel·lents qualitats fins i tot –ai las!– dels seus petits defectes”.

FAGES DE CLIMENT, C. “Puig Pujades, costumista de Figueres”, a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 38 (19 de juliol de 1924), pàg. 3.

2.1. Els Puig, una nissaga de comerciants

Vilaclara és el topònim imaginari que Josep Puig Pujades donà a la Figueres on viu el protagonista de *La planeta d'en Gerardo*, – una de les seves novel·les–, publicada a Barcelona l'any 1925 i en la qual l'autor plasmà una transposició literària entre la ciutat de ficció i la real.¹¹² El denominador comú d'aquesta novel·la i bona part de la seva obra literària és la crítica mordaç contra la burgesia local, retratada sarcàsticament i amb un punt d'ironia que no amaga el seu desencís per la hipocresia social de l'època.

Una imatge particular si tenim en compte que ell mateix era fill de la burgesia comercial figuerenca i, per tant, podria haver estat el jove Gerardo Bosch, protagonista de la novel·la.

Josep Puig Pujades nasqué el 25 de juliol de 1883 a Figueres, en una casa del carrer Girona on els pares, Josep Puig París i Carme Pujades Planadevall, hi regentaven els Magatzems Puig París.¹¹³

Els avis paterns, Josep Puig Teixidor i Caterina París Marés, eren originaris de Masarac i de la Selva de Mar, respectivament, i a mitjan segle XIX havien abandonat els seus pobles nats i s'instal·laren a Figueres, compraren l'edifici del carrer de Girona, número 13, i varen obrir-hi una botiga de robes.¹¹⁴ La finca fou adquirida a Josep Sala Oriol per 2.261,335 escuts l'any 1867.¹¹⁵ El matrimoni tenia dos fills, Josep que es va posar al capdavant del negoci i Adelaida.

Pel que fa als avis materns, Ferriol Pujades i Margarita Planadevall vivien al carrer de la Jonquera de Figueres i eren negociants que havien tingut una fàbrica de xocolata. Van tenir, almenys, sis fills dels quals Carme era la més gran.

¹¹² "Notes marginals" a "Les lletres i les dèries", a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 97 (5 de setembre de 1925), pàg. 4. Vegeu també: PUIG PUJADES, Josep. *La planeta d'en Gerardo*. Barcelona: Imp. L'Avenç Gràfic, 1925.

¹¹³ RCF. Llibre de Naixements. Vol. 3 (1883), foli 46 v.

¹¹⁴ AMF. Contribucions industrials. Any 1856-1857.

¹¹⁵ APJPP. "Escritura de venta firmada por Don José Sala Oriol propietario á favor de don José Puig y Teixidor, ropero, vecinos ambos de esta villa de Figueras". Figueres. 15 de noviembre de 1867; APJPP. "Escritura de venta firmada por Don José Sala Oriol propietario á favor de don José Puig y Teixidor". Figueres. 15 de noviembre de 1867.

El matrimoni format per Josep Puig París i Carme Pujades Planadevall s'encarregava de la botiga i va dedicar els seus esforços a consolidar els Magatzems Puig París. A banda de Josep, tenien una filla, Antònia, que es casà amb Josep Montoriol Tarrés amb qui va tenir quatre fills (Carme, Josep, Lina i Joaquim). La més gran fou la poetessa i traductora Carme Montoriol Puig (1893-1966).¹¹⁶

La situació econòmica de la família devia ser prou bona perquè absorbí la sastreria d'Agustí Pujulà, pare del futur alcalde republicà Marià Pujulà.¹¹⁷ El negoci de robes d'aquell passà a ser una "sucursal" dels Magatzems Puig París el 28 de setembre de 1887. Els motius, justificats en l'acta notarial corresponent, assenyalen que Pujulà estava "atravesando una situación precaria por reveses de fortuna que le imposibilita llevar por su cuenta un establecimiento de la clase que antes tenía".¹¹⁸ Davant d'aquesta situació, Puig París li pagà els deutes, comprà el mobiliari i el va mantenir com a encarregat de la botiga, on també es feien treballs de sastreria. A canvi, Pujulà es comprometé a no obrir cap altre establiment d'aquestes característiques i a retre-li comptes periòdicament. Puig París es va fer càrrec tant del lloguer del local situat al carrer de Girona, número 1, com del pagament de la contribució industrial de l'establiment. La família Pujulà no tornà a tributar com a propietària del negoci fins a l'any 1910, moment en què recuperà la titularitat, que passà directament al fill, Marià Pujulà.

¹¹⁶ Carme Monturiol Puig va ser traductora, narradora, poeta i dramaturga. Per via paterna, fou descendent de Narcís Monturiol i, per la materna, de Josep Puig Pujades. La seva principal traducció fou els *Sonets* de Shakespeare (1928) en vers. Entre les seves obres destaquen les comèdies dramàtiques següents: *L'Abisme*, la novel·la *Teresa, o, La vida amorosa d'una dona*, *Diumenge de juliol*. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: VELAZ, Anna Maria. "Carme Montoriol, música i poesia", a *Revista de Girona* [Girona], núm. 223 (març i abril de 2004), pàg. 54-59.

¹¹⁷ Marià Pujulà fou alcalde republicà de Figueres en els següents períodes: 1914-1917, 1917-1920, 1931-1936. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: MORENO CHACÓN, Manuel. *El personal polític republicà a l'Ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2004, pàg. 133-205; BERNILS I MACH, Josep M^a. *Marià Pujulà i Vidal*. Figueres: Ajuntament de Figueres, Figueres, 1999.

¹¹⁸ APJPP. "Escritura de convenio otorgada por Don José Puig y París del comercio y Don Agustín Pujolar y Moreu, sastre, vecinos ambos de esta ciudad". Figueres. 28 de setembre de 1887.

A finals del segle XIX, Josep Puig París adquirí progressivament les edificacions veïnes a la casa que havia comprat el seu pare. El 25 de novembre de 1892, va comprar una finca al carrer de la Presó, número 4, a Florenci Roca Martí per 7.500 pessetes;¹¹⁹ el 7 de setembre de 1896, una segona compra en subhasta al mateix carrer, número 5, a Francesc Doste Vidal per 6.001 pessetes;¹²⁰ el 5 del juliol de 1904 n'adquirí una tercera al carrer de Girona, número 11, anomenada "Casa alta de Roca" a Florenci Junyer Soler i Josefina Moret Besalú per 5.000 pessetes.¹²¹ Així mateix, la documentació notarial assenyala que una de les fonts d'ingressos que tenia fou l'activitat com a prestador de diners per la qual cobrava fins a un 6% d'interès, d'acord amb les cartes de pagament consultades. Com a resultat d'aquesta activitat, s'adjudicà altres propietats: per exemple, una casa amb hort prop del Molí de l'Anguila, a Figueres, per 15.666'06 pessetes,¹²² l'any 1897 atès que els propietaris no li podien retornar el deute.¹²³

L'activitat com a prestador no fou anecdòtica sinó que, fins i tot, en tributà els beneficis entre 1897 i 1900 malgrat que representà una part menor dels ingressos. Tant familiars dels Puig Pujades (el cosí de Josep Puig París, Jaume Matas Pujades;¹²⁴ la tia, Antònia Pujadas Perxés; el futur consogre, Joan Carbona Molins, o bé, el pare d'aquest, Joan Carbona Serra) com d'altres republicans federals que van formar part de l'organigrama del partit (Ramon Xirau, Joan Ramis Llobell, Joan Carreras Rebutent) també tributaren per la mateixa activitat econòmica en els mateixos anys.

Els préstecs entre particulars eren habituals en una època en què les activitats de crèdit comercial eren molt poc

¹¹⁹ APJPP. "Escritura de venta perpetua otorgada por Don Florencio Roca y Martí á favor de Don José Puig y París vecinos ambos de Figueras". Figueres. 25 de noviembre de 1892.

¹²⁰ APJPP. "Escritura de venta otorgada por Don Francisco Doste Vidal á favor de don José Puig y París". Figueres. 7 de setembre de 1896.

¹²¹ APJPP. "Venta perpetua atorgat pels consorts Florencio Sunyer i Soler y Josefa Moret Besalú a favor de José Puig París". Figueres. 5 de juliol de 1904.

¹²² APJPP. "Escritura de venta perpetua otorgada por Doña Josefa Auter y Andreu propietaria á favor de Don José Puig y París, del comercio, ambos de estas ciudades". Figueres. 3 de juliol de 1897.

¹²³ Les activitats de prestador eren habituals a l'època com es pot veure en la documentació esmentada. Vegeu: APJPP. Actes notarials. Anys 1888-1912.

¹²⁴ Per ampliar la informació sobre Jaume Matas Pujades, vegeu-ne la necrològica: "Crónica General", a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 580 (6 de novembre de 1898), pàg. 2.

intermediades i l'existència dels bancs era residual.¹²⁵ Segons els estudiosos del sistema financer "la majoria dels préstecs que es feien tenien lloc de manera directa entre persones adinerades que actuaven amb capital propi, i prestataris que firmaven debitoris, pagarés o lletres de canvi a terminis".¹²⁶ Una realitat que es correspondria amb la d'aquelles famílies més adinerades que tenien capacitat adquisitiva per fer de prestadores en la concessió de crèdits.

Paral·lelament a les adquisicions immobiliàries i a l'activitat com a prestador, les contribucions industrials que Josep Puig París havia de pagar a la hisenda municipal demostren que era un dels majors contribuents de la indústria i del comerç de la ciutat. Les xifres de tributació eren considerablement altes i augmentaren a partir de 1883 a mesura que es consolidà l'establiment. En aquests anys, pagà per dues activitats: l'elaboració de teixits ordinaris i la comercialització d'aquestes robes en el carrer de Girona, números 21 i 13, respectivament. L'activitat econòmica més intensa, però, fou entre els anys 1897-1901, moment en què tributà per quatre negocis: *ropas hechas tejidos ordinarios*, *mercader chaquetas*, *sastre con géneros* i *prestamista hipotecario*.¹²⁷ Des d'aquest any fins a la dècada dels anys vint pagà únicament pels tres primers. El negoci del préstec deixa d'aparèixer en les contribucions industrials. En canvi, a partir de l'any 1911, Puig París va pagar impostos per *sastrería* i *bazar de ropas hechas*, l'únic contribuent d'aquesta tipologia a la ciutat durant els primers anys de la dècada.¹²⁸

La Figueres dels anys de joventut de Puig Pujades era "com un poble –una mica gran, això si–, amb totes les

¹²⁵ Aquest fenomen va canviar molt lentament al llarg del segle XIX. Per exemple, la creació del Banc de Barcelona data de l'any 1844 i a Figueres no es crearia la Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Figueras fins a l'any 1884. El coneixement del sistema financer català d'aquells anys és encara avui limitat però per ampliar aquesta qüestió, vegeu: BLASCO, Yolanda i SUDRIÀ, Carles. "Desenvolupament bancari i desenvolupament econòmic a Europa i a Espanya en el segle XIX", a *El Banc de Barcelona, 1844-1874. Història d'un banc d'emissió*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2009, pàg. 15-42. Vegeu també: CABANA, Francesc. *Història del Banc de Barcelona (1844-1920)*. Barcelona: Ed. 62, 1978.

¹²⁶ BLASCO, Yolanda i SUDRIÀ, Carles. *Desenvolupament bancari...*, op. cit, pàg.

¹²⁷ AMF. Llibres de Contribució Industrial. Anys 1911-1919.

¹²⁸ Per ampliar aquesta qüestió, vegeu annex 10.2. Contribucions industrials.

característiques, vicis i costums restringits”.¹²⁹ L’any 1900 tenia una població de 10.714 habitants, era la setzena ciutat més gran de Catalunya, per darrera de Vic i Sant Feliu de Guíxols, i molt lluny de Reus que ocupava el segon lloc després de Barcelona. Una posició que s’estrenyeria, trenta anys després, quan en va avançar dues i va superar la població d’aquestes ciutats, excepte la de Reus, amb 15.041 habitants.¹³⁰ En el tombant de segle, la ciutat presentava una estructura socioeconòmica eminentment terciària, de petits i mitjans negocis amb una població obrera industrial molt reduïda. Pere Teixidor Elies recordava que

“En molts carrers els veïns treien els atuells de treball defora del taller, situant-se a la calçada o la voravia, on picaven, cosien, llimaven i fregaven, com si el carrer fos una prolongació o un apèndix de llurs obradors o domicilis”.¹³¹

El sector comercial era el més dinàmic i passava tributàriament per davant de la indústria, els menestrals, l’activitat agropecuària o les professions liberals.¹³² Josep Puig París era el catorzè major contribuent de la ciutat l’any 1894 en una Figueres que es consolidà plenament com a ciutat comercial i passà de ser una “vila comercial, menestral i agrícola [...] a una ciutat comercial amb unes bases modernes i relativament industrial, amb un àmbit d’interacció que anava més enllà de la comarca”.¹³³ La capital de l’Alt Empordà no es pot comparar demogràficament amb l’altra gran ciutat republicana, Reus, però tant l’una com l’altra comparteixen el paper i la fama de ser nuclis comercials i de botiguers.¹³⁴

¹²⁹ TEIXIDOR ELIES, Pere. *Figueres anecdòtica: segle XX*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1978, pàg. 269.

¹³⁰ SANTALÓ, Jaume. “De Vila menestral a ciutat: radiografia socioeconòmica de Figueres, 1894-1936”, a SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Consorci del Museu de l’Empordà, 1999, pàg. 30-31.

¹³¹ TEIXIDOR ELIES, Pere. *Figueres anecdòtica...*, *op. cit.*, pàg. 269

¹³² SANTALÓ, Jaume. *De vila...*, *op. cit.*, pàg. 32-33, 39.

¹³³ SANTALÓ, Jaume. *De vila...*, *op. cit.*, pàg. 41. Puig Pujades era un dels majors contribuents. Vegeu: “Gobierno Civil”, *Boletín Oficial de la provincia de Gerona* [Girona], núm. 26 (28 de febrer de 1928), pàg. 109.

¹³⁴ La descripció que l’escriptor Pere Teixidor Elies escriví de la Figueres de l’època és comparable a la que Joan Puig i Ferréter va fer de Reus a començaments de segle: “sentors d’adoberia i de fusta serrada del carrer del Roser, crits de venedors ambulants a la plaça de les Comèdies, flaires d’espècies, de cafè que es torra, de xocolata, de pastisseria i d’esparteria del carrer de les Galanes [...] hom ja endevinava llavors que el botiguer era l’amor del carrer de Monterols llampant, de Reus i de la contrada”. Vegeu: ANGUERA,

Per tal que ens fem una idea de la situació econòmica dels Puig, podem comparar la tributació amb la del notari Salvador Dalí Cusí, pare de l'artista, que entre els anys 1925-1926 pagava 792'62 pessetes pel seu negoci mentre que Josep Puig París ascendia a 1.400 pessetes, gairebé el doble.

El context socioeconòmic de Figueres durant aquests anys i la prosperitat econòmica del matrimoni Puig París – Pujades Planadevall afavoriren que l'establiment es convertís en una “acreditada sastrería” que, segons les cròniques aparegudes a la premsa local de finals del segle XIX, era considerada una de les millors de la ciutat:¹³⁵

“Está montado à la altura de los mejores, ha dispuesto con elegancia y riqueza sus grandes paradores, reuniendo en ellos lo que verdaderamente puede decirse gusto estético é iluminándolos con profusión. En esta acreditada casa va unida la buena calidad de los géneros á la baratuca en los precios”.¹³⁶

El diari *La Vanguardia* també s'hi referí l'any 1894 en una ressenya dels principals establiments de la ciutat on se'n remarcaven les qualitats:

“Puede decirse, sin hipérbole, que nuestros industriales echaron la casa por la ventana, sobresaliendo la tienda del señor Puig y París, por la novedad, lujo, abundancia y riqueza”.¹³⁷

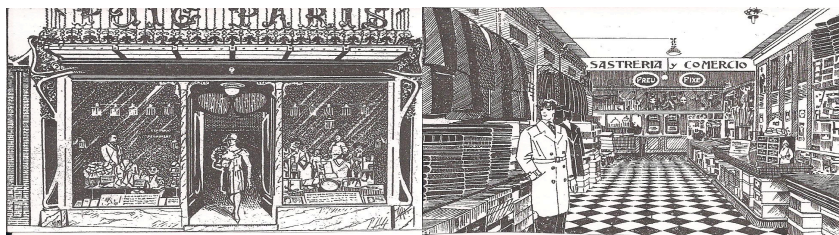
Pere. *Del Reus contemporani. Fragments d'història*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus, 1998, pàg. 37.

¹³⁵ Vegeu: “Crónica General”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 112 (3 de maig de 1894), pàg. 3; “Crónica General”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1557 (26 d'abril de 1908), pàg. 3.

¹³⁶ “Crónica General”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 112 (3 de maig de 1894), pàg. 3.

¹³⁷ NURI. “Las fiestas de Figueras”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 3.957 (9 de maig de 1894), pàg. 11.

– Imatge I –
ELS MAGATZEMS PUIG PARÍS

Font: CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. Programes Fires 1927-1929. “Fires i Festes de la Santa Creu. Figueres”. 1929, pàg. 3.

De les orientacions ideològiques de Josep Puig París, sabem que fou republicà federal. El seu nom constava en les llistes d’afiliats a la UFNR i mantenia vinculacions familiars amb altres membres del partit.¹³⁸ La seva cunyada, Antònia Pujadas Planadevall, estava casada amb l’històric republicà Joan Matas Hortal (1826-1894), membre destacat del republicanisme empordanès en el segle XIX.¹³⁹

La línia materna devia influir més decisivament que la paterna en el pensament polític del jove Puig Pujades perquè tot i que el pare fos republicà federal, s’observa que probablement era catòlic practicant ja que el setembre de 1894 va participar a la processó de la Festa Major de Manlleu a la qual se’l va veure “con uno de los cordones del pendón principal”.¹⁴⁰ El periòdic local *El Regional* assenyalava amb certa ironia que

“con gusto levantamos acta de esta prueba pública de religiosidad y catolicismo práctico [...] por lo que redunda en honra y prez del siempre católico pueblo de Figueras”.¹⁴¹

¹³⁸ CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. Manifestos polítics. “Figuerencs”. Figueres. 30 de novembre de 1912.

¹³⁹ Per ampliar el coneixement sobre Joan Matas Hortal, vegeu: BERNILS, Josep M^a. “Joan Matas Hortal, polític republicà figuerenc”, a *Revista de Girona* [Girona], núm. 165 (juliol i agost de 1994), pàg. 60-63.

¹⁴⁰ “Crònica Local”, a *El Regional* [Figueres], núm. 64 (2 de setembre de 1894), pàg. 3.

¹⁴¹ *Ibidem*

2.2. Sastre i botiguer a Figueres

Quan Josep Puig Pujades va tenir el primer duro, el va gastar en un exemplar de *La Papallona*, la primera novel·la de Narcís Oller ambientada en els barris populars de Barcelona i on s'hi presenta la ciutat com a espai però, sobretot, com a vivència.¹⁴² Ho recorden els primers articles biogràfics que repassen la seva vida en la premsa local. Aquests textos assenyalen que essent estudiant, organitzà una funció a benefici dels soldats que lluitaren contra els mambís –els guerrillers independentistes cubans–, que en el segle XIX participaren en les guerres de Cuba.¹⁴³ L'interès no és estrany en una Figueres que “encara que no a l'extrem de frèvol entusiasme amb què ho feren la majoria de les poblacions espanyoles, també s'havia submergit en l'onada bel·licista que dominava arreu” i hi sovintejà l'organització de festivals i tómboles per ajudar a les víctimes de la campanya militar.¹⁴⁴ Unes primeres activitats que denoten l'interès per la literatura però també una inquietud per implicar-se en els esdeveniments contemporanis.

El jove Puig Pujades va obtenir el grau de batxiller el juny de 1899 amb la qualificació d'excel·lent a l'Institut de Figueres. Rafel Ramis el recordaria, trenta anys després, “en el seu quartet d'estudi” des d'on amb altres companys conversaven: “quantas disquisicions portem fetes sobre diferents temes!”¹⁴⁵ En aquell moment, segons Ramis, afloraren “les primeres il·lusions polítiques; prematures inquietuds amoroses; afanys de capgirar-ho tot”.¹⁴⁶ Malgrat això, volia ser metge però seguí resignadament la tradició familiar, motivada per l'autoritat moral del pare que no estava disposat a finançar els estudis de medicina. Aprengué l'ofici de sastre a Barcelona i a París amb la intenció que un cop acabés la formació es posés al capdavant del negoci familiar.

¹⁴² TRÈMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6. Puig Pujades assegurava que l'obra era “la guspira que féu abrandar la meva ànima”. Vegeu també: “L'esperit immortal de la raça”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 19.708 (gener i juny de 1913), pàg. 176.

¹⁴³ *Ibidem*

¹⁴⁴ TEIXIDOR ELIES, Pere. *Figueres anecdòtica...*, op. cit. pàg. 281.

¹⁴⁵ RAMIS, Rafel. “Contribució a l'Homenatge”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 3.

¹⁴⁶ *Ibidem*

Aquestes estades foren molt significatives en el futur polític i literari de l'autor ja que li permeteren entrar en contacte amb les noves manifestacions ideològiques i culturals del catalanisme creixent d'aquests anys. Joan-Lluís Marfany ha observat que "l'autèntica transformació del catalanisme en un nacionalisme amb tots els ets i uts" té lloc entre el 1898 i el 1901 en un moment en què "pel seu volum i la seva presència" esdevé un dels protagonistes de la història de Catalunya.¹⁴⁷ Cronològicament, aquest període coincidí amb l'estada de Puig Pujades a Barcelona. El jove ingressà a l'Ateneu Barcelonès i s'introduí, encara que tímidament, en els cercles literaris.¹⁴⁸

En el primer article localitzat a la premsa barcelonina i aparegut a la revista *La Il·lustració Llevantina* el maig de 1901, el jove aprenent de sastre ressenyà el quart Congrés Agrícola Català, celebrat a Figueres i organitzat per la Federació de les Associacions Agrícoles de Catalunya, en un any d'epidèmies entre el bestiar de la comarca. En la crònica s'hi reivindicaven les Fires de la Santa Creu de Figueres, però també s'hi entreveia la projecció d'un fort sentiment vers Catalunya i l'interès de participar en la consolidació del país: "actes com aquest demostran la gran força que tenim y lo molt que's pot esperar de nosaltres".¹⁴⁹ El tema era Figueres, significatiu per la càrrega emocional que tindrà la ciutat en el seu futur polític i literari i, alhora, expressió de la voluntat de Puig Pujades de situar la capital empordanesa entre les capdavanteres del país. Però també, i certament rellevant, fou una primera manifestació d'autoafirmació catalanista.

L'estada a la capital catalana, amb algunes incursions periodístiques a l'Empordà, podria explicar que visqués de prop la vitalitat intel·lectual i artística d'aquests primers anys del tombant de segle a Catalunya i que col·laborés en la revista modernista *Juventut*. Es tractava d'una capçalera, escrita des d'un entresòl de la plaça del Teatre de Barcelona, que recollia els principis de les Bases de Manresa i es fonamentava en la fe del progrés intel·lectual i material de Catalunya. En l'ordre polític estava adherida a la Unió Catalanista i, alhora, sentia "per Pi i

¹⁴⁷ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*. Barcelona: Empúries, 1996, pàg. 28.

¹⁴⁸ "Els mestres sastres de l'Empordà a Josep Puig Pujades", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.312 (9 de març de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁹ PUIG PUJADES, J. "Les Fires de Santa Creu a Figueres", a *La Il·lustració Llevantina* [Barcelona], núm. 14 (17 de maig de 1901), pàg. 170-171.

Margall i el seu federalisme una viva simpatia” fins al punt d’intentar “fondre catalanisme i pimargallisme”.¹⁵⁰

Puig Pujades no figurava en la llarga nòmina de col·laboradors que encapçalaren el projecte ni tampoc en la relació de noms que el clouran però participà del seu prestigi literari i estètic com a “centre d’irradiació cultural i polític”.¹⁵¹ Hi va escriure un primer text titulat “La Mare de Déu” que es publicà el 7 de novembre de 1901.¹⁵² Aquest fou un altre punt de contacte amb la intel·lectualitat catalanista amb qui compartí el federalisme pimargallià, les idees republicanes i l’aposta per la llengua catalana.

En aquest moment, el catalanisme era tot just “un moviment barceloní en el sentit que Barcelona n’és el centre d’iniciatives i que a Barcelona és on s’elabora la seva ideologia i la seva cultura”.¹⁵³ Precisament, l’actuació de Puig Pujades d’aquests anys contribuí a enfortir el catalanisme en el nucli empordanès que s’acabà convertint, en paraules de Joan-Lluís Marfany, en “sòlid i durador: el catalanisme arrela bé en aquesta terra d’economia dinàmica orientada a l’exportació, abocada al mar i girada a l’exterior, i amb una forta tradició recent de vigorós associacionisme”.¹⁵⁴

Uns mesos després, el jove Puig Pujades es traslladà a París per completar el seu aprenentatge com a sastre. Tenia dinou anys i aquesta estada a la capital francesa era una altra oportunitat per conèixer de prop tant els nous corrents ideològics com els artístics europeus. Les obres exposades al Louvre, al Palau de Luxemburg i als *ateliers* de Montmartre eren visites obligades per endinsar-se en aquell París que per a ell era “el cor i cervell del món, pàtria única i única recompensa dels grans homes” i que a la llarga definí reiteradament com la ciutat dels seus amors.¹⁵⁵

¹⁵⁰ TESIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Vol. 1. Barcelona: Bruguera, 1966, pàg. 347.

¹⁵¹ TESIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de..., op. cit.* pàg. 344.

¹⁵² “L’esperit immortal de la raça”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 19.708 (gener-juny de 1933), pàg. 176.

¹⁵³ MARFANY, Joan-Lluís. *Història de..., op. cit.* pàg. 36

¹⁵⁴ MARFANY, Joan-Lluís. *Història de..., op. cit.* pàg. 37-38.

¹⁵⁵ VELIVOLE. “Les set imatges imprescindibles. VII. El Pensador, de Rodin” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 54 (6 d’abril de 1912), pàg. 2.

“Gigantesca gris i or, visió monstruosa i sublim, ahont incesantment s’agiten barrejats, plahers i dolors, forces actives i febres d’ideal, davant per davant de la silenciosa mole del Panteon que tan d’il·lustres i eterns silencis acotxa.”¹⁵⁶

L’estada a la capital francesa el marcà profundament fins al punt de considerar França com la seva pàtria intel·lectual. Aquesta influència s’evidencia llargament en la seva obra que beu dels referents polítics, literaris i artístics de la cultura francesa. D’una banda, perquè en aquest moment conegué els que serien els seus guies literaris i artístics: “m’he nodrit dels seus llibres i en la contemplació dels seus museus i catedrals he après la rel·ligió de la Bellesa, redemptora de totes les coses”.¹⁵⁷ I, d’altra banda, perquè gestà la seva concepció ideològica a través del coneixement de l’organització política del país: “jo venero a la França com a Mare de la Llibertat, ensenyant als pobles a passarse de tenir amo, mostrant-lis que no hi ha mes senyor sobirà de la nació qu’el mateix Poble”.¹⁵⁸ És el passat revolucionari de França i l’interès d’homenatjar els seus ideals que fa que Puig Pujades participi, juntament amb les representacions de les diferents branques del republicanisme figuerenc, en la celebració anual de la presa de la Bastilla pel poble parisenc, fet considerat com la “primera pedra de l’enderrocament de la tirania absolutista francesa”.¹⁵⁹

Pel biografiat, la riquesa cultural de França era una conseqüència de l’organització política. Considerava que cap altra ciutat com París “ha tingut dintre seu tantes obres mestres juntes” i que si això era possible era perquè “els seus tresors els hi han portat sos fills de tots els paisos i amb ells li portaren l’ànima de les demés civilitzacions, fent mes gran i potentia la civilització propia”.¹⁶⁰

A França participà juntament amb els germans Balmanya i el gironí Artur Vinardell en la fundació del Centre o Casal Català

¹⁵⁶ *Ibidem*

¹⁵⁷ VELIVOLE, “Per a la França dels nostres amors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 184 (19 de setembre de 1914), pàg. 1-2.

¹⁵⁸ *Ibidem*

¹⁵⁹ “En el 14 de juliol de 1915, Ciutadans:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 227 (17 de juliol de 1915), pàg. 2.

¹⁶⁰ VELIVOLE, “Per a la França dels nostres amors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 184 (19 de setembre de 1914), pàg. 1-2.

a París l'any 1902 al número 13 del carrer Favart.¹⁶¹ Fou nomenat primer secretari del cercle i, segons els promotors, a Puig Pujades es devia “una gran part de la gloria d’haverlo iniciat y organitzat, quan el Centre no era encara sino una aspiració d’uns quants bons fills de Catalunya en la capital de França”.¹⁶² Aquell mateix any organitzà a la gran Sala de *Le Journal* una “esplèndida festa” a propòsit de la celebració dels Jocs Florals de Barcelona l’any 1902.¹⁶³ Els dos fets mostren particularment la implicació en projectes catalanistes i una clara vocació per la literatura que encara no ha gosat professionalitzar. De fet, aquesta implicació es pot explicar, a més, perquè entrà en contacte amb nuclis de catalans establerts a la capital francesa. Ell mateix assegurava que

“Els dilluns á París eran sagrats pera nosaltres. Després d’haber sopat, trico, trico pujavam cap á Montmartre, amb aquella fé que deuen portar els pelegrins; anavam á fruir l’armonía á la montanya estimada per els qu’adorém l’Art”.¹⁶⁴

Anaven a can Monturiol, –probablement, el domicili de qui seria el seu cunyat Enric Monturiol Tarrés–. Era un punt de trobada on s’hi reunien “varis artistas cataláns y extrangers, y allí en l’intimitat, á frech dels recorts de nostras Pátrias, ens tornavam germáns al combregar en l’altar de la Música”.¹⁶⁵ D’aquestes reunions i, promogut des del Centre Català a París, sorgí un portaveu *Catalunya-París* (gener de 1903 - gener de 1904), dirigit pel gironí Artur Vinardell, que s’elaborà pels catalans residents a la capital francesa i que acceptà col·laboracions de literats, com ara, la del gironí Carles Rahola.¹⁶⁶ El periòdic amb seu París s’editava a la impremta de P. Torres al carrer de la Constitució, número 9, de Girona. Es tracta d’un butlletí que conté el relat de les activitats del centre i alguns treballs literaris que apareixia per donar

¹⁶¹ PUIG PUJADES, J. “Llegint llibres. Hores tràgiques i anecdòtiques de la guerra, per Artur Vinardell Roig”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 709 (6 de desembre de 1930), pàg. 4-5.

¹⁶² IGNOTUS. “Crònica” a *Catalunya-París* [París], núm. 1 (gener de 1903), pàg. 8.

¹⁶³ TRÈMOLS, Àngels. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

¹⁶⁴ PUIG PUJADES, J. “Preludi de Chopin, en *re bemoi major*”, a *Catalunya-París* [París], núm. 4 (abril de 1903), pàg. 6.

¹⁶⁵ *Ibidem*

¹⁶⁶ SURROCA TALLAFERRO, Robert. *Premsa catalana de l’exili i l’emigració (1861-1976)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004, pàg. 144.

“Á conéixer, en la mida de lo possible, la *efigie* d'aquells de nostres compatricis que més s'han distingit últimament ó es distingeixen aquí en París, per llur talent ó per llur amor á nostra terra”.¹⁶⁷

Es publicaren tretze números dels quals Puig Pujades col·laborà amb tres treballs apareguts el febrer i l'abril de 1903 i el gener de 1904, respectivament. Tot i que van aparèixer una vegada ja havia tornat de l'estada a la capital parisenca, els dos primers estaven signats a París i el darrer a Figueres. Es tracta de tres fragments més literaris que periodístics que tracten sobre l'enyor que sent des de Figueres per la capital parisenca “¡París!...¡La llar!... ¡Que n'es d'hermós tot... esmentat y vist de lluny, quan l'ánima tendrament s'anyora!”,¹⁶⁸ o bé, dels records de la vida quotidiana, per exemple, quan escoltava el preludi de Chopin a can Monturiol “tots escoltavam amb l'ánima sospesa, y al acabar no'ns diguerem res [...] Y aixís pasárem un rato fruit l'armonía del silenci que tantas cosas ens deya després d'haber sentit tant...”¹⁶⁹ El periodista Màrius Aguilar havia mostrat interès per llegir les seves col·laboracions, fins i tot, li demanà a Carles Rahola que li enviés un exemplar del periòdic amb aquest pretext: “lo hago por leerle y leer a un amigo, a Puig Pujades”.¹⁷⁰

Així mateix, publicà un altre fragment literari titulat “Desde'l *Molí*” a la revista el setembre de 1902, que partia de la seva estada francesa. Una experiència que recuperà en textos posteriors com, per exemple, en “La Punta del Estimbat” on l'ambientació del relat era clarament parisenca:

“Passárem la vetlla com casi tots els dimars a casa la bona Madame X l'artista sexagenaria ben coneguda pel mon artistic parisenc i sobretot pels estrangers; ses salons del quartier Monceau estavan sempre oberts a totes las manifestacions artistiques i allí entre un abigarrament elegant de mobles *empire* i bibelots modernistas se

¹⁶⁷ “Els cataláns de París”, a *Catalunya-París* [París], núm. 1 (gener de 1903), pàg. 1.

¹⁶⁸ PUIG PUJADES, J. “Anyorament”, a *Catalunya-París* [París], núm. 2 (febrer de 1903), pàg. 6.

¹⁶⁹ PUIG PUJADES, J. “Preludi de chopin, en *re bemol major*”, a *Catalunya-París* [París], núm. 4 (abril de 1903), pàg. 6-7.

¹⁷⁰ RAHOLA, Carles. *Epistolaris de Carles Rahola: antologia de cartes de cent corresponsals: 1901-1939*. Girona: Ajuntament de Girona; Barcelona: Abadia de Montserrat, 1998, pàg. 34.

colsejaven totes les nacions que en el culte artístic se sentien germanes.”¹⁷¹

Amb els vint anys complerts, Puig Pujades s’instal·là a Figueres al capdavant del negoci familiar: “darrere el taulell i movent-se per la botiga atenent gent”, una tasca que compaginà amb l’escriptura tal i com assenyalen els seus contemporanis.¹⁷²

“El veien assegut entre la mitja foscor d’aquella capelleta fonda del seu establiment, capelleta que, segons el nostre parer, li hauria d’ésser tancada per sempre, car no la creiem gens a propòsit de la seva salut”.¹⁷³

La dedicació a l’escriptura s’accentuà amb els anys i es complementà amb la política, per contra, l’ofici de sastre sempre quedà en un segon pla. De fet, es tractava de “tres activitats diverses i una sola ànima”, com ell mateix constatava:¹⁷⁴

“Sempre he dit que era sastre i no tinc perquè ocultar-ho, puix que el treballar no denigra, sinó que dignifica a tots els homes honrats. Recordo que quan vaig ingressar a l’Ateneu Barcelonès, quan m’extenien l’entrada, en preguntar-me quin era el meu ofici, vaig contestar: sastre. I al dir-me a quina secció volia pertànyer, vaig respondre: literatura. I si ara, en el Parlament espanyol em pregunten la meva professió, també donaré la meva, la de sastre, com ja he llegit en la premsa que l’havia donada un altre diputat que ha sortit elegit per una circumscripció andalusa.”¹⁷⁵

L’ofici de sastre, doncs, fou el que figurà en la documentació com activitat professional però sempre ocupà una posició subordinada en la seva trajectòria, una afirmació que podem constatar també per diverses raons: d’una banda, s’observa poc interès en la producció escrita per tractar qüestions relatives a

¹⁷¹ PUIG PUJADES, J. “La Punta del Estimbat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 40 (30 de desembre de 1911), pàg. 6.

¹⁷² CABRUJA AUGUET, Agustí. *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg. 191.

¹⁷³ TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

¹⁷⁴ JORDI-VEL. “L’obra de difusió d’Esquerra Republicana de Catalunya. Josep Puig Pujades, simbolitza l’esdevenidor polític a les comarques gironines”, a “*Terres de Llengua Catalana. Catalunya-València-Balears-Occitània*”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 526 (20 de juliol de 1933), pàg. 4.

¹⁷⁵ “Els mestres sastres de l’Empordà a Josep Puig Pujades”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.312 (9 de març de 1936), pàg. 2.

l'ofici. Tot i que en algunes cròniques teatrals, introdueix els coneixements tèxtils per valorar la indumentària dels personatges, les referències escassegen. És significatiu, però, el seu ideal estètic, que definí amb aquests termes:

“Tot habillament que no deformi les línies del cos humà i que s'acosti a la seva esvelta simplicitat, fent-ne remarcar les nobles proporcions, constituirà el nostre ideal estètic –i pot ser arbitrari– del traje”.¹⁷⁶

I, d'altra banda, la tasca al capdavant de la sastreria quedà eclipsada per una ingent activitat intel·lectual i un prolífic activisme cultural que s'intensificà gradualment en els següents anys i s'acabà complementant amb la política tot i que, segons alguns coetanis, “sota la seva exclusiva direcció” feia “marxar un dels comerços més importants de la província”.¹⁷⁷

L'interès per la cultura i la literatura l'aplicà a la promoció del negoci i a augmentar-ne la popularitat a través de diversos mecanismes: en primer lloc, publicà nombrosos anuncis a primera pàgina, en llocs destacats d'una vintena de capçaleres, als programes de fires i festes locals i als fullets publicitaris d'entitats ciutadanes.¹⁷⁸ Els anuncis estaven profusament il·lustrats i, en alguns casos, es presentaven com una notícia. Per exemple, en el relat de la “Crònica General” d'*El Ampurdanés* de Figueres se suggeria al lector que es fixés en l'anunci de la portada on es publicitava l'establiment amb aquesta crida:

“El Sr. Puig, cuyo establecimiento está montado á la altura de los mejores, ha dispuesto con elegancia y riqueza sus grandes aparadores, reuniendo en ellos lo que verdaderamente puede decirse gusto estético é iluminándolos con profusión”.¹⁷⁹

¹⁷⁶ VELIVOLE. “De l'estètica del traje” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 92 (21 de desembre de 1912), pàg. 1-2.

¹⁷⁷ C.G. “J. Puig Pujadas”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2.

¹⁷⁸ Hem localitzat anuncis dels Magatzems Puig París en les publicacions figuerenques següents, assenyalem els anys en què van aparèixer en parèntesi: *El Regional* (1894), *El Ampurdanés* (1894), *El Figuerense* (1908), *Empordà* (1908), *El Sanyó Pancraci* (1921), *La Veu de l'Empordà* (1909-1913, 1929), *Empordà Federal* (1911-1938), *Alt Empordà* (1917-1923), *Vacaciones* (1925), *Sol Ixent* (1927), *Vida Parroquial* (1929-1930), *AEEPA* (1937).

¹⁷⁹ “Crònica General”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 112 (3 de maig de 1894), pàg. 3.

Però el recurs més excepcional per la seva qualitat consistí en afegir als anuncis les anomenades “màximes de l’home elegant”, una dotzena de cites literàries dels grans escriptors i poetes francesos d’entre els segles XV i XIX que apareixien setmanalment als periòdics *Alt Empordà* i *Empordà Federal* de Figueres i tenien com a denominador comú la moda: Gustave Flaubert (1821-1880), Honoré de Balzac (1799-1850), Émile de Girardin (1806-1881), Guy de Maupassant (1850-1893), Françoise Bertaut de Motteville (1621-1689), François Rabelais (1494-1553), Jean de la Bruyère (1645-1696), Antoine de Rivarol (1753-1801), Edmund About (1828-1855) i Pierre de Marivaux (1688-1763). Per exemple, l’escriptor i moralista francès La Bruyère afirmava que “L’home entenimentat es deixa vestir per al seu sastre”.¹⁸⁰ La revista satírica *El Sanyó Pancraci* reutilitzà la màxima en el número d’aquella mateixa setmana i, reprenent-la, recomanà amb cert to burleta

“Als homes entenimentats, que ho són tots els nostres llegidors de que s’habillin als Magatzems Puig París que és un indret on saben a on es té la ma dreta, que és ço mateix que saber-ne un niu”.¹⁸¹

En segon lloc i amb l’objectiu de potenciar la capacitat comercial del negoci, llogà a l’Ajuntament de Figueres les columnes dels llums elèctrics per penjar els anuncis durant “cinc anys i per la quantitat de 330 pessetes”.¹⁸² En tercer lloc, l’esforç per popularitzar els magatzems el va portar excepcionalment a publicar una edició pròpia de *L’Abella d’Or*, una revista amb seu a Barcelona, que periòdicament publicava números monogràfics. A la portada s’hi assenyalava que era un obsequi dels Magatzems Puig París i, a l’interior, s’hi podia llegir un conte que ell mateix havia escrit.¹⁸³

I, en darrer lloc, les vitrines dels Magatzems Puig París es convertiren en un aparador cultural del moment on s’exposaven tot tipus de manifestacions artístiques: des d’antiguitats a

¹⁸⁰ LA BRUYÈRE. “Màximes de l’home elegant IX”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 358 (22 de desembre de 1917), pàg. 2

¹⁸¹ PANCRACIANS, ELS. “Magatzems Puig París. Figueres”, a *El Sanyó Pancraci* [Figueres], núm. 1 (15 d’agost de 1919), pàg. 6.

¹⁸² “Notes municipals”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 230 (7 d’agost de 1915), pàg. 3.

¹⁸³ PUIG PUJADES, J. “Maternitat!”, a *L’Abella d’Or* [Barcelona], s/núm. (1926), pàg. 72-74.

quadres, passant per fotografies i caricatures d'autors reputats.¹⁸⁴ Per exemple, el periòdic *El Regional* elogiava el maig de 1898 la mostra de brodats als aparadors de l'establiment i afirmava que constituïen un “aliciente para que el público estuviera constantemente ante ellos, una coleccion de ricos y delicados trabajos con arte y pulcritud”.¹⁸⁵ L'ús de les vitrines com a aparadors es va mantenir durant les dècades següents. Gairebé vint anys més tard, el periòdic *Empordà Federal* també s'hi referia i afirmava que els “aparadors d'aquets magatzems son una continuada exposició de la varietat en géneros a que's dedica aquesta important casa”.¹⁸⁶

En conseqüència, no sorprèn que els atributs al prestigi dels magatzems i als teixits que s'hi confeccionaven es mantinguessin i s'intensifiquessin al llarg del primer terç del segle XX com s'evidencia en les cròniques que continuen valorant a l'establiment com a “acreditados almacenes”.¹⁸⁷ A la dècada dels anys vint, en una ressenya dels comerços més prestigiosos de la ciutat, els aparadors dels Magatzems Puig París mereixen una atenció especial. Una informació a la premsa assenyalava que

¹⁸⁴ Per exemple, el maig de 1896 s'exposà un didascosmos. Vegeu: “Crónica General”, a *El Orden* [Figueres], núm. 304 (10 de maig de 1896), pàg. 3; el novembre de 1897, unes “magníficas fotografías” de J.E. Puig. Vegeu: “Crónica General”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 482 (25 de novembre de 1897), pàg. 3; l'abril de 1908 s'anuncià que s'exposaria la cinta elaborada per Margarita de Thomas que l'Ajuntament regalà al Concurs Hípic. Vegeu: “Crónica general”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.557 (26 d'abril de 1908), pàg. 3; “Crónica local”, a *El Regional* [Figueres], núm. 348 (5 de maig de 1898), pàg. 3; el maig de 1909 presentaren una exposició “de quadrets i apunts” de Maria Cusi. Vegeu: “Exposició Maria Cusi” a “Notes d'Art”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.664 (9 de maig de 1909), pàg. 2; l'exposició “de una preciosa caricatura –anuncio– obra del genial dibujante” amb representacions de Joaquim Salvatella, Josep Carner, Pere Corominas, Francesc Cambó, etc. Vegeu: “Crónica general”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.819 (6 de novembre de 1910), pàg. 2; el gener de 1915 s'exposaven “dibuixos a la ploma i colorits deguts a l'inspiració” del professor de dibuix de l'Escola Municipal de San Feliu de Guixols. Vegeu: “Exposició Berga i Boada” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 200 (9 de gener de 1915), pàg. 3.

¹⁸⁵ “Crónica local”, a *El Regional* [Figueres], núm. 348 (5 de maig de 1898), pàg. 3.

¹⁸⁶ “De Santa Creu” a “Del Comerç”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 6 (6 de maig de 1911), pàg. 3.

¹⁸⁷ “Informacion”, a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 147 (7 de desembre de 1929), pàg. 10.

“puede verse una verdadera exhibición y alarde de lujo y buen gusto como si se tratara de un barrio de París”.¹⁸⁸

Igualment, durant els anys trenta abundaven les referències als Magatzems a propòsit de la Fira Comercial que se celebrava anualment a Figueres. El redactor Àngel Trèmols afirmava que

“A Puig Paris l’hi he comprat uns vestidets pels nens i unes quantes camises per al meu us, amb les corbates necessàries i per a contentar la dona l’hi faig confeccionar un abric a la casa J.A.F.”¹⁸⁹

i, un altre, en remarcava les qualitats de l’estand que exposaven a la Fira:

“Gèneres i objectes marca PUIG PARIS. D’aquesta unificació de dues ànimes somniadores, de dos esperits inquietos, ha brollat esplendent, la plasmació del ben vestir, art que Brummel i Eduard VII van dignificar, i avui PUIG PARIS ha consagrat com definitiu. Tot l’exposat, porta el segell PUIG PARIS. Amb això els comentaris sobren”.¹⁹⁰

Els detractors aprofitaren també aquesta autopromoció per acusar-lo en el segon aniversari de la proclamació de la República de no haver tancat el negoci i, per tant, evitar donar el dia lliure als treballadors:

“Amb aquesta gesta el ciutadà Puig ha fet molta més propaganda pel seu establiment, que amb les centes de

¹⁸⁸ “Informacion”, a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 12 (7 de maig de 1927), pàg. 6. Els Magatzems Puig Paris comptaven amb un gran nombre de representacions, per exemple, eren els corresponents de la venda dels tirants anomenats “Benefactor” a Espanya. Vegeu: “Corresponsales para la venta en Espanya del Tirante *Benefactor*”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 478 (13 de desembre de 1913), pàg. 8.

¹⁸⁹ TRÉMOLS, Àngel. “La Fira Comercial de Figueres. Els meus hostes”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.544 (12 de maig de 1934), pàg. 3. Les inicials J.A.F. corresponien a “un sistema de confeccions tant per home com per dona, desconegut fins ara al nostre país”. Vegeu: “La VI Fira Comercial d’Agricultura i Indústria”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 897 (19 de maig de 1934), pàg. 3.

¹⁹⁰ “La VI Fira Comercial d’Agricultura i Indústria”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 897 (19 de maig de 1934), pàg. 3.

pessetes que esmerça anyalment amb anuncis, calendaris, ventalls, etc.”¹⁹¹

Paral·lelament a la promoció del negoci, la capacitat econòmica de la família s'evidenciava en la prolífica activitat com a mecenes (contribuïen a les despeses per celebrar les Fires de la Santa Creu de Figueres;¹⁹² ajudaven econòmicament a les víctimes d'inundacions d'arreu de l'estat espanyol,¹⁹³ formaven part com a socis de la Junta Municipal de Protección a la Infancia y de la Represión de la Mendicidad de Figueres amb una contribució anual de 25 pessetes –una de les més altes–,¹⁹⁴ participaven en la subscripció econòmica pels màrtirs de la República,¹⁹⁵ entre moltes d'altres) i com a promotors d'iniciatives diverses, com ara, la compra d'accions de la futura construcció del canal de l'Alt Empordà.¹⁹⁶ Els Puig Pujades formaven part dels cercles benestants de la comarca com ho demostra la mateixa premsa de l'època que els esmenta en una extensa relació a propòsit de “les més distingides families empordaneses y á moltes de Gerona y Barcelona” que van assistir l'agost de 1912 a una festa hel·lènica a la platja de Roses.¹⁹⁷

En el vessant com a propietari del negoci observem que es posicionà lògicament a favor dels interessos dels

¹⁹¹ “Uns donen llum, i altres...” a *Avant...!* [Figueres], núm. 16 (20 d'abril de 1932), pàg. 5.

¹⁹² “Lista de suscripción para sufragar los gastos de los festejos que se celebrarán en esta Ciudad durante las próximas ferias de Sta. Cruz”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 615 (12 de març de 1899), pàg. 2.

¹⁹³ “Lista de suscripción para socorrer á las víctimas de las inundaciones ocurridas en las provincias de Murcia, Alicante y Almería”, a *El Impenitente* [Figueres], núm. 36 (21 de desembre de 1879), pàg. 1.

¹⁹⁴ JUNTA MUNICIPAL DE PROTECCIÓN A LA INFANCIA Y DE REPRESIÓN DE LA MENDICIDAD DE FIGUERAS. *Memoria de su gestión durante el año de 1912*. Figueres: Imprenta-Tarjetería de José Serra, 1913, pàg. 25

¹⁹⁵ “Pels Martres de la República”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 21 (19 d'agost de 1911), pàg. 2.

¹⁹⁶ “Lista General de los suscritores á las dos mil acciones de quinientas pesetas cada una, para la construcción de un canal derivado del rio Fluviá denominado del Alto Ampurdán”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 137 (19 novembre 1882), pàg. 2. Vegeu també: “La reunió Pro-Canal de l'Empordà”, a *Butlletí de la Cámara Agrícola Oficial de l'Empordà* [Figueres], núm. 511 (1 de setembre de 1932), pàg. 4.

¹⁹⁷ En aquesta relació hi figuren el diputat Cusí, Rahola, Sanillosa, Ferrán Coll, Eusebi de Puig, Poch de Feliu, Vives, Baronesa de Cuadras, Vidal Topete, Pont, Bosch, Cuberta, Santaló, de Ros, Pi y Ferrer, Massó Ventós, Raig, de Nouvillas, entre més de mig centenar de noms. Vegeu: “De la Festa Helénica. L'ànima dels Grechs palpitant en la platja de Roses”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 411 (31 d'agost de 1912), pàg. 2.

comerciants. El febrer de 1906 formà part de la comissió de festeigs en l'organització d'una Exposició d'Agricultura i Indústries;¹⁹⁸ aquest mateix any participà en dues subcomissions encarregades de la indústria en general i de les arts.¹⁹⁹ Dos anys més tard, s'afegia a un manifest dirigit als figuerencs en què s'hi constata que les Fires de la Santa Creu havien estat vistes "fins avui amb una indiferència ben poc esplicable pel public en general i especialment pel comerç".²⁰⁰ Per contrarestar aquesta situació, Puig Pujades participà activament en l'organització dels actes i des de la seva posició contribuí a revitalitzar el teixit econòmic, social i cultural de la ciutat. Fruit d'aquest compromís, l'any 1915 fou un dels promotors d'una Cambra de Comerç a Figueres.²⁰¹

Tot i que, com veurem, la sastreria ocupà un àmbit secundari en les intenses activitats polítiques i culturals de Puig Pujades durant el primer terç del segle XX, els beneficis generats en els Magatzems Puig París eren la seva principal font d'ingressos. Un fet que pot explicar que també s'impliqués directament en les assemblees periòdiques de sastres de la província de Girona o congressos estatals. A inicis de la dècada dels trenta, fou un dels promotors de l'assemblea anual de la província de Girona convocada al saló de conferències del Casino Menestral que aplegà una cinquantena de sastres de la província. Uns mesos abans, havia participat en el Segon Congrès Nacional en el marc del qual la premsa havia remarcat que la seva presència donava "el to d'una alta cultura" en les intervencions que hi va fer.²⁰² La Confederació, que aplegava un miler de sastres, tenia com a missió la defensa de "tots els drets de la sastreria" i reivindicava "per a ella tots els drets i tots els respectes".²⁰³ En aquest sentit, proposava una mútua "com auxili a la mort dels associats havent-s'hi afegit darrerament la invalidesa".²⁰⁴ A propòsit de l'assemblea, Puig Pujades llegí un

¹⁹⁸ *Exposición de Figueras*. Figueres: Imprenta Marià Alegret, 1906, pàg. 3-5.

¹⁹⁹ "Noticias", a *La Lucha* [Girona], núm. 8.794 (22 de març de 1906), pàg. 2.

²⁰⁰ CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. "Fires i Festes de Santa Creu en 1908. Figuerencs".

²⁰¹ "La Cámara de Comerç" a "Noticies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 541 (20 de febrer de 1915), pàg. 5. La comissió estava formada per Francisco Riera, Lluís Perxas, Antoni Gimenez, Vicens Ros, Joan Moragas, Antoni Costa Ferrán, Félix Jaume Gelart, Lluís Massot, Josep Sala i el mateix Josep Puig Pujades.

²⁰² "Assamblea de Sastres de la província de Girona", a *El Autonomista* [Girona], núm. 9.289 (17 de febrer de 1930), pàg. 2.

²⁰³ *Ibidem*

²⁰⁴ *Ibidem*

treball sobre la “Influència social de la moda” que no s’ha localitzat.

La situació acomodada li va permetre ser un “apassionat per la bellesa”, adquirir peces d’art i recórrer “Europa i Espanya en romiatge de sensacions artístiques”.²⁰⁵ Entre el febrer i el maig de 1915, explicà un viatge al nord d’Espanya en una dotzena de cròniques a una sèrie titulada “Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge” a la secció “Cròniques arbitràries” d’*Empordà Federal*. Una afició als viatges que la premsa local detractora va aprofitar per fer-li notar que li havia crescut “barriga de burgués”.²⁰⁶ Aliè a aquestes crítiques, l’any 1918 recordà a la *Fulla Artística d’Alt Empordà* la seva visita a la Capella Sixtina de Roma:

“Penseu en la frisança amb què l’enamorat va per primera vegada á casa de l’amada i trobareu la justa expressió de l’estat del meu esperit quan m’encaminava cap a la porta de Bonzo que es troba a l’extrem de la columnata –a la dreta– de la *Piazza de San Pietro* de Roma”.²⁰⁷

Puig Pujades hi va descriure acuradament el treball de l’artista i anotà que

“Ben poques coses hi ha que ens hagin corprès tan intensament com la contemplació de les pintures de la Capella Sixtina amb les quals l’heroic Miquel Angel Buonarrotti segellà el seu pas per a la terra”.²⁰⁸

La mort del seu pare, Josep Puig París, el 3 de juny de 1921 amb vuitanta-un anys el va convertir en un propietari remarcable.²⁰⁹ Les necrològiques coincideixen a afirmar que el

²⁰⁵ DESCLOT, Joan. “De l’Empordà. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujades”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), pàg. 1.

²⁰⁶ DESOCUPADO, Un. “Desde mi mesa”, a *Libertad* [Figueres], núm. 50 (6 d’abril de 1916), pàg. 6.

²⁰⁷ PUIG PUJADES. “Records d’una visita a la Sixtina”, a *Fulla Artística d’Alt Empordà* [Figueres], núm. 12 (desembre de 1918), pàg. 3.

²⁰⁸ *Ibidem*

²⁰⁹ “Funerals” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 542 (11 de juny de 1921), pàg. 3; “En Josep Puig París ha mort”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 869 (4 de juny de 1921), pàg. 4; “En Josep Puig París ha mort”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 541 (4 de juny de 1921), pàg. 1; “Don Josep Puig París”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 541 (4 de juny de 1921), pàg. 3; “En Josep Puig París ha mort”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 219 (4 de juny de 1921), pàg. 4; “Obituari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 219 (4 de juny de 1921), pàg. 4.

pare era “tota una institució”,²¹⁰ sintetitzava l’esperit de la menestralia local i “havia dedicat la seva vida al treball constant, fent un nom remarcable en l’activitat industrial de la ciutat”.²¹¹

Amb l’òbit del pare, Josep Puig Pujades, amb trenta-vuit anys, es convertí en el propietari de sis cases i una horta a Figueres, tres a Portbou, quatre préstecs i el negoci familiar dels Magatzems Puig París. Els béns immobles estaven valorats en 105.266 pessetes i els crèdits hipotecaris ascendien a 15.000 pessetes

²¹⁰ “Don Josep Puig París”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 541 (4 de juny de 1921), pàg. 3.

²¹¹ “Obituari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 219 (4 de juny de 1921), pàg. 5.

2.3. Un esdeveniment clau en un any crucial: la Festa de la Bellesa de 1906

La nit del 25 de novembre de 1905, un grup de militars assaltà les redaccions del diari *La Veu de Catalunya* i del setmanari humorístic *Cu-Cut!*. Era una resposta anticonstitucional i desproporcionada al dibuix que Junceda havia publicat uns dies abans en una pàgina de les publicacions, on un militar preguntava a un civil: “¿Qué se celebra aquí, que hay tanta gente?”, el civil va respondre: “El Banquete de la Victoria”, i el militar reflexionà: “¿De la Victoria? Ah, vaya, serán paisanos”.²¹²

La frase pressuposava que els militars espanyols no tenien victòries en un context en què alguns catalanistes s’havien mostrat contraris a les guerres colonials que havien comportat les pèrdues de Cuba i Filipines. Segons Josep Termes, els militars consideraven que “l’oposició del catalanisme al colonialisme era, doncs, separatisme antiespanyol”.²¹³ L’acció repressiva causà una enorme commoció a Catalunya on la premsa protestà enèrgicament. El govern suspengué les garanties constitucionals a Catalunya i elaborà la Llei de jurisdiccions –aprovada el 23 de març de 1906–, segons la qual podien estar sota la jurisdicció militar delictes d’opinió política, de paraula o per escrit contra l’Exèrcit i contra els símbols d’Espanya. La llei era vista com una amenaça a la llibertat d’expressió de Catalunya atès que es podia considerar “un intent d’institucionalitzar l’estat d’excepció, a fer prevaldre prerrogatives de la jurisdicció militar sobre la civil”.²¹⁴

Com a reacció a la Llei de jurisdiccions, es constituí el primer gran moviment unitari catalanista que unia nacionalistes, carlins i republicans (aplegà la Lliga, la UR, els federals, els nacionalistes republicans, la Unió Catalanista i els carlins exceptuant els lerrouxistes) sota el nom de Solidaritat Catalana. Aquesta aliança havia de ser un instrument per negociar amb força la transformació de l’estat centralista.

²¹² Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: SANTOLÀRIA TORRES, Francesc. *El Banquet de la Victòria i els fets de ¡Cu-Cut!: cent anys de l’esclat catalanista de 1905*. Barcelona: Meteora, 2005.

²¹³ TERMES, Josep. *(Nou) Resum d’història del Catalanisme*. Barcelona: Editorial Base, 2009, pàg. 111.

²¹⁴ IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *República i autonomia. El difícil arrelament del catalanisme d’esquerres, 1904-1931*. Barcelona: Editorial Afers, 2006, pàg. 75.

Entre els elements de la nova aliança destacà pel pes que tindria en el futur nacionalisme d'esquerres, un grup que s'havia escindit de la Lliga Regionalista dos anys abans i que el primer de maig de 1906 convertí el setmanari *El Poble Català* en diari. S'havien separat a causa de discrepàncies ideològiques i havien creat un portaveu propi en resposta a la voluntat de tenir un contrapès a *La Veu de Catalunya*, òrgan de la Lliga Regionalista. El grup pretenia articular un corrent ideològic pròxim al republicanisme nacionalista.

Fou un any d'importants canvis polítics, de presa de consciència del catalanisme d'esquerres i de l'aliança de totes les forces que pretenien aconseguir reivindicacions des de Catalunya. Les aspiracions polítiques també tenien una traducció en l'àmbit cultural. Alguns autors han parlat d'aquest any com aquell que assolí el món poètic més reeixit, on s'hi evidencià clarament una nova època: "La cultura viu a cavall de tot. Tot és cultura. I de les vacil·lacions del moment, entre encerts i desencerts, es forja el futur, un futur, tanmateix, que haurà de mirar una i una altra vegada vers 1906, per tants conceptes any destacat. Frontera? Potser no de forma matemàtica, però sí any diferent".²¹⁵

La cita es refereix a Catalunya però pot assolir la mateixa significació en relació específica a l'Empordà. Els esdeveniments polítics del país van fer que aquest fos un any fundacional clau, també per a la intel·lectualitat política i cultural figuerenca. Es gestà una nova cultura política legitimada en el seu passat històric republicà i federal que prendria la Festa de la Bellesa del 5 de maig de 1906 com a referent i data simbòlica de l'inici d'aquest renaixement. L'afirmació pot semblar agosarada però s'entén si analitzem el que suposà aquest primer Concurs Artístic Català que se celebrà a Figueres.²¹⁶

²¹⁵ FAULÍ, Josep. *Notes sobre l'any 1906. Episodis de la història*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1973, pàg. 61.

²¹⁶ La premsa local es féu ressò de l'acte amb àmplies ressenyes que ho van definir com "una fiesta verdaderamente espléndida". Vegeu: "La Fiesta de la Belleza", a *El Combate* [Figueres], núm. 29 (12 de maig de 1906), pàg. 1-2. Així mateix, vegeu també: "Crònica general", a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.355 (10 de maig de 1906), pàg. 2.

Pel que fa als orígens de la Festa de la Bellesa, hem localitzat l'Associació Emporitana de la Bellesa en la qual els organitzadors formaven part dels seus adherits. Vegeu: "Associació Emporitana de la Bellesa", a *Emporium* [La Bisbal d'Empordà], núm. 8 (15 de novembre de 1905), pàg. 104.

El jove de vint-i-tres anys amb inquietuds literàries, Josep Puig Pujades, encapçalà la comissió que organitzà el certamen literari i musical juntament amb el farmacèutic, Joaquim Cusí, l'advocat Lluís Massot, l'editor i traductor Felip Llonc, Francesc Sala i Joan Antic.²¹⁷ Feia tan sols un any que havia obtingut un premi literari en la segona edició del petit concurs de Catalunya Artística.²¹⁸

La celebració del certamen fou concebuda per Puig Pujades com “un ideal” que el féu sentir “fortament conmogut de veure realisada una de les aspiracions mes fervents de la meua existencia”.²¹⁹ El mateix autor considerava que a diferència de la majoria d'indrets de Catalunya, la cultura empordanesa no tenia encara “aquest floreixement de la literatura” i “restava ensonyada en l'ombra de l'indiferencia, sorda als bategs de vida esplendorosa que fa xexanta anys s'espandeix per totes les encontrades de Catalunya”.²²⁰ El propòsit era esmenar aquest dèficit “amb una fé insubornable en la vitalitat del poble perquè aflorin les seves manifestacions espirituals”.²²¹

La premsa local qualificà el discurs de “bien pensado y mejor escrito” i considerà encertat el plantejament de Puig Pujades qui assegurà que amb aquest esdeveniment, la ciutat es despertava “de su modorra”.²²²

²¹⁷ “Concurs Artístich Català de Figueras”, a *Lo Camp de Tarragona* [Tarragona], núm. 292 (10 de març de 1906), pàg. 3; “Concurs artístich català de Figueras”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 71 (17 de març de 1906), pàg. 2; “Concurs Artístich Català de Figueras”, a *Joventut* [Barcelona], núm. 319 (22 de març de 1906), pàg. 190; “Novas”, a *Revista Musical Catalana* [Barcelona], núm. 27 (març de 1906), pàg. 60; “Concurs Artístich Català de Figueras”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 11.979 (29 de març de 1906), pàg. 9. Vegeu també la petició dels organitzadors a l'Ajuntament de Figueres: ACAE. Fons Ajuntament de Figueres. Memorials 1899-1907. Sign. 175.

²¹⁸ L'autor havia guanyat un accésit segon per l'obra “Tot feble” que havia presentat amb el lema “Llibertat en fortalesa”. Vegeu: “Segón petit concurs de Catalunya Artística”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 2.213 (11 de maig de 1905), pàg. 4.

²¹⁹ PUIG PUJADES, Josep. “Discurs del President de la Comissió Organisadora”, a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístich Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906, pàg. 29.

²²⁰ PUIG PUJADES, Josep. *Discurs del...*, op. cit, pàg. 30.

²²¹ PUIG PUJADES, Josep. *Discurs del...*, op. cit, pàg. 31.

²²² “La Fiesta de la Belleza”, a *El Combate* [Figueres], núm. 29 (12 de maig de 1906), pàg. 1-2. Vegeu també: “Concurs artístich de Figueres”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 83 (7 de maig de 1906), pàg. 3.

Sota aquests supòsits, fou el principal promotor d'un certamen ambiciós que comptà amb un jurat literari format per figures de primer ordre: el poeta Joan Maragall que en fou el president, l'escriptor empordanès Josep Pous i Pagès que exercí les tasques de secretari literari i el dramaturg Ignasi Iglésias que s'encarregà de pronunciar el discurs de cloenda. Els tres autors tenien ja en aquests moments un ampli reconeixement literari i una creixent popularitat en el país.

Així mateix, la presència en el certamen d'algunes de les personalitats més rellevants de la intel·lectualitat catalana fou doblement valuosa: d'una banda, pels elogis que s'atorgaren a la personalitat pròpia de l'Empordà, que passaren a formar part des d'aquest moment de l'imaginari col·lectiu; de l'altra, perquè aquests foren també els referents ideològics i literaris del futur polític i escriptor que fou Josep Puig Pujades.

Després de la mort del poeta Jacint Verdaguer l'any 1902, l'autoritat moral de les lletres catalanes l'encarnà Joan Maragall. Era una de les poques figures del tombant de segle que ningú gosava discutir i que posseïa l'habilitat d'aconseguir "en moments crucials [...] dir les paraules que expressen el sentiment popular".²²³ En el seu discurs memorable dirigit "Als empordanesos" reivindicà que l'Empordà era el capçal de la pàtria i el mirall de Catalunya, l'elogià ufanosament i sentencià: "terra de la llibertat és el que jo en diria de l'Empordà per a fer-ne tot l'elogi en una sola paraula".²²⁴ Fou un punt d'inflexió en la construcció del mite literari de l'Empordà i com ha remarcat Jaume Guillamet aconseguí que Catalunya fixés "la seva atenció en la comarca escollida".²²⁵

Tot i que Maragall expressà hiperbòlicament la fascinació que sentia per l'Empordà, a partir d'aquest moment la comarca

²²³ TÀSIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de...*, op. cit., pàg. 373.

²²⁴ MARAGALL, Joan. "Discurs del President del Jurat Literari", a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906, pàg. 37. Vegeu també: MARAGALL, Joan. "Als empordanesos", a *Obres Completes*. Vol. 1. Barcelona: Editorial Selecta, 1981, pàg. 746-748. Vegeu: BC. Fons Joan Maragall. Registre 3/8815. Puig Pujades explicà a Joan Maragall que havien utilitzat la frase pronunciada a la Festa de la Bellesa de 1906 per encapçalar el setmanari que crearien a partir de 1911, *Empordà Federal*.

²²⁵ GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. "L'Empordà que neix amb Dalí", a PLAYÀ MASET, Josep [coord.] *El país de Dalí*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Consorci del Museu de l'Empordà, 2004, pàg. 58; GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. *L'Empordà dels escriptors*. Barcelona: Avenç, 2009, pàg. 13-21.

no només fou sinònim d'idearis republicans, federals i amor per la llibertat sinó que aquests conceptes assoliren una dimensió mitificada.

El poeta de la paraula viva recuperà, uns anys després, la importància de la comarca en l'imaginari col·lectiu i afirmà el 19 de desembre de 1909 que

“Si tot Catalunya se perdés, però restés l'Empordà, Catalunya podria tornar a ésser un dia o altre més gran i més forta que mai hagués estat; i que si pel contrari, de tot Catalunya sols l'Empordà es perdés, la pàtria ja no fóra ella mateixa”.²²⁶

La responsabilitat de la comarca en la creació d'una idea de país era elevadíssima en un moment de construcció de l'esquerra catalanista. En un dels nuclis d'aquesta represa del republicanisme d'esquerres i nacional també hi participà activament el figuerenc Josep Pous i Pagès que vivia des del 1903 a Barcelona on col·laborava habitualment com a escriptor professional a *El Poble Català*. Quan assistí a la Festa de la Bellesa, feia pocs dies que havia començat a escriure la seva columna diària “Tot passant” que ell mateix definia com a notes “volanderes” i de “crònica de comentaris sobre un fet viu immediat” que, en definitiva, oferien la seva visió del món.²²⁷

Pous i Pagès que encara mantenia estretes vinculacions amb la comarca, exercí de secretari literari del jurat. Era un coneixedor pròxim de la realitat sociocultural de Figueres i, en aquest sentit, l'autor coincidí amb Puig Pujades quan es tractà de qualificar la migradesa cultural de la ciutat. Constatà que “la vida intel·lectual de Figueres n'es molt necessitada de l'empenta que a florir d'aquesta festa pugui donar-li” i assegurà que “l'activitat d'aquesta en el món de les idees es tant pobra, tant pobra, que gaire-bé pot dir-se que no existeix”.²²⁸ Per aquest autor, la ciutat comptava amb petits cenacles i grups de

²²⁶ MARAGALL, Joan. “Per l'Empordà”, a *Obres Completes*. Vol. 1. Barcelona: Editorial Selecta, 1981, pàg. 748-749.

²²⁷ POUS I PAGÈS, J. “En pro de la cultura dels humils” a “Tot passant”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 502 (2 de juliol de 1907), pàg. 1. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: BOSCH, M. Àngels. *Pous i Pagès. Vida i Obra*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, pàg. 63-107.

²²⁸ POUS I PAGÈS, Josep. “Memoria del Secretari del Jurat Literari”, a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906, pàg. 45-46.

persones que seguien amb devoció el moviment intel·lectual però, críticà, que aquests nuclis no exercissin cap influència sobre la massa “i la cultura d’un poble no s’amida pel major o menor grau a que arriba un petit nombre de escullits, sinó pel nivell mitjer de la colectivitat”.²²⁹ Pous i Pagès ho justificà afirmant que “la gent viu distreta” i que el que preocupava als figuerencs era únicament el ball que definia com “el centre de rotació de la vida figuerenca”.²³⁰ Per això, considerava que s’havia d’influir i educar les multituds a través del teatre.

Tant Maragall com Pous i Pagès compartien valors comuns per la literatura encara que no tenien el mateix compromís amb el republicanisme. Per contra, el dramaturg barceloní Ignasi Iglésias coincidí ideològicament amb el darrer, defensà en el seu discurs de cloenda la llarga tradició republicana i demòcrata de la comarca i considerà que

“Quan Catalunya encara no tenia un ideal concret pera expressar l’amor a la nostra terra, vosaltres, que mai heu deixat de sentir les ansies de la seva redempció, vareu enarbolar la bandera del federalisme [...] presentant-vos tolerants, cor-oberts amb tot-hom, sense ombra de dominació ni de decaïment”.²³¹

En aquest moment, l’escriptor tenia importants connexions amb l’Empordà i la seva popularitat havia crescut amb l’èxit d’algunes obres com *El Cor del Poble*, *Els Vells* i *Les Garses* que s’havien estrenat, fins i tot, a París. Iglésias era un dramaturg amb èxit que havia consolidat una fama i que exercia una forta influència sobre el jove Puig Pujades que després d’aquesta trobada sempre s’hi referí com al mestre.

En aquest primer certamen literari, celebrat a Figueres, s’hi presentaren 188 composicions literàries i 14 de musicals. Tant la qualitat com els noms dels premiats poden ser un indicador de l’èxit del concurs.²³² El premi a la millor composició

²²⁹ IGLÉSIAS, Ignasi. “Discurs de gracies”, a *Festa de la Bellesa. Concurs Artistic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906, pàg. 116-117.

²³⁰ IGLÉSIAS, Ignasi. *Discurs de...*, *op. cit.* pàg. 116-117.

²³¹ *Ibidem*

²³² Els premiats en cadascuna de les categories foren: la Flor Natural, millor composició en vers, per Josep Palahí; la millor composició narrativa en prosa amb accèssit va ser en *ex aequo*: “Anyorança” de Francesc Presas i “Margarideta” de Prudenci Bertrana. El sonet premiat fou “La Visió de Getsemani” de Gabriel Alomar. Pel que fa al premi de cançons catalanes la col·lecció número 1 “Cançons de caient popular” de Joan B. Lambert i l’accèssit

narrativa en prosa amb accèssit fou per al gironí Prudenci Bertrana que va presentar “Margarideta” i per al figuerenc Francesc Presas per “Anyorança”.

Pel que fa al sonet premiat fou per a Gabriel Alomar amb “La Visió de Getsemani”. Alomar, que no assistí a l’acte, ja era en aquest moment un dels col·laboradors habituals d’*El Poble Català*. La relació entre l’escriptor mallorquí i Figueres es mantindria en els anys següents, després que fos nomenat director de l’Institut de Batxillerat.

La presència d’aquesta nòmina d’intel·lectuals en el desvetllament cultural de la ciutat i la significació simbòlica que Maragall atorgà a la comarca és un doble factor, doncs, que ens permet considerar la Festa de la Bellesa com un acte fundacional d’aquesta nova cultura política empordanesa que se sentia hereva dels principis republicans i federals i tenia un gran interès per la cultura cívica. El certamen era una oportunitat que promovia el mateix Josep Puig Pujades per regenerar l’ànima cultural empordanesa però també una opció real per connectar aquesta tradició amb els nous corrents de l’època i acabar per esdevenir un punt de confluència de literats d’arreu. En aquest sentit, es pot considerar com una plataforma que Puig Pujades utilitzà per estrènyer vincles amb les personalitats literàries del moment. Fou en aquest concurs artístic, per exemple, que l’autor figuerenc conegué l’escriptor gironí Carles Rahola²³³ i, probablement, fou en aquesta ocasió que afermà els vincles tant amb el mateix Maragall²³⁴ com amb Iglésias.

a “Cançons de la terra” de Juli Garreta, respectivament. Vegeu: *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

²³³ RAHOLA, Carles. “Puig Pujades”, a PUIG PUJADES, J. *Ell, a la presó*. Girona: Gràfiques Darius Rahola, 1938, pàg. 1.

²³⁴ A partir de 1906, hem localitzat diverses cartes entre Josep Puig Pujades i Joan Maragall en què s’observa la relació entre els dos intel·lectuals. Vegeu: BC. Fons Joan Maragall. Registre 3/88/5; 3/88/6; 3/88/7.

2.4. Renovador de les bases republicanes i catalanistes

L'arrelada tradició republicana federal i demòcrata de l'Empordà que es defensà en els discursos pronunciats a la Festa de la Bellesa semblaven preludiar un any clau per a les reivindicacions nacionalistes. L'aliança de la Solidaritat Catalana que s'oposà a la Llei de jurisdiccions mostrava un clima procliu a la reivindicació catalanista.

A finals de 1906, es gestà el corrent més esquerrà del nacionalisme català que fundà una nova entitat política, amb seu a Barcelona, la qual, per primera vegada, combinava les exigències socials amb les nacionals: el CNR. El nou partit, sorgit dels republicans que s'havien escindit de la Lliga Regionalista dos anys abans a causa de discrepàncies ideològiques, es proposà "la consecució de l'autonomia de Catalunya dins de l'Estat espanyol i la propagació dels ideals de la democràcia republicana" per tal de ser "l'instrument de positiva lliberació de Catalunya y dels catalans davant per davant d'un règim centralista monàrquic que treballa pera ofegar y resistir aquesta lliberació ineludible y fecunda".²³⁵ Aquest nucli, com hem remarcat, es dotà d'un portaveu propi, *El Poble Català*, que en aquest moment passà de setmanari a diari i intentà actuar com a contrapunt del diari dels regionalistes de la Lliga, *La Veu de Catalunya*.

A Figueres s'intentà sense èxit organitzar un grup que aglutinés els ideals nacionalistes i republicans, malgrat "los activos trabajos para construir una entidad política con el título de «Centre Nacionalista Republicá»".²³⁶ S'aconseguí, però, la fundació d'un Aplec Nacionalista Republicà, que presentà els seus estatuts al Govern Civil i celebrà una reunió de socis i simpatitzants, el 14 d'abril de 1908, en la redacció del setmanari *Empordà*, per constituir-lo definitivament.²³⁷ De fet, el 1906 ja existia un centre catalanista del qual Puig Pujades formava part.²³⁸ La nova capçalera havia aparegut amb el subtítol

²³⁵ IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *El difícil...*, op. cit., pàg. 99

²³⁶ "Noticias", a *La Lucha* [Girona], núm. 9.360 (21 de gener de 1908), pàg. 2.

²³⁷ Vegeu: "An els empordanesos", a *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d'abril de 1908), pàg. 1.

²³⁸ "Moviment autonomista", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 167 (30 de juliol de 1906), pàg. 1.

“periòdic nacionalista republicà”, una declaració de fe en els seus ideals que certificava.²³⁹

“Som nacionalistes republicans, catalanistes sense atenuacions de cap mena; pro no tenim pas la pretensió d'acaparar la defensa de Catalunya en aquestos moments en que l'amor a la nostra patria endogalada s'ha manifestat en totes les consciències ab mes o menos força”.²⁴⁰

En aquests moments s'estava produint una profunda renovació del catalanisme que va esdevenir militant i actiu i que, en el cas de Figueres, fou promogut específicament per elements joves que pretenien “muntar la seva pròpia agrupació, ni que siguin quatre gats, perquè volen fer acte afirmatiu de presència, perquè ja no es conformen com els seus predecessors, amb el satisfet, però trist i estèril, paper de solitari mantenidor de la flama sagrada i lleial representant de la vera fe *in partibus infidelium*”.²⁴¹

— Imatge II —
LA PRIMERA PORTADA D'EMPORDÀ

Font: *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d'abril de 1908), pàg. 1.

²³⁹ El projecte periodístic estava encapçalat per Josep Baró i en els pocs números localitzats trobem altres noms de redactors i articulistes: Eugeni Monfort, Francesc Agulló, Francesc Presas Suárez, Eduard Bartolí, el diputat republicà federal pel districte de Figueres Joaquim Salvatella i el president de la Unió Catalanista, el doctor Martí i Julià. Vegeu: GUILLAMET LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna i TESTART GURI, Albert. *Història de la premsa de Figueres (1809-1980)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2009, pàg. 227-229.

²⁴⁰ “Orientació”, a *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d'abril de 1908), pàg. 1.

²⁴¹ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura...*, op. cit., pàg. 34-35.

El director, Josep Baró i alguns col·laboradors, com ara, Joaquim Salvatella formaven part de la mateixa generació que Puig Pujades. D'altres, eren també marcadament catalanistes encara que de generacions anteriors i establerts a Barcelona, com ara, l'empordanès Josep Pous i Pagès o el doctor Domènec Martí i Julià. En aquest moment, el biografat no liderà el projecte polític i periodístic però sí que s'hi implicà d'una manera clara i va formar part del nucli dirigent inicial. L'articulista *Joan Desclot* ho confirmava i qualificava des de *L'Autonomista* de Girona, el diari degà del republicanisme catalanista dirigit per Dàrius Rahola, que el grup estava format per:²⁴²

“En Puig, amb En Presas, amb en Ramis, amb En Baró, amb altres selectes abnegats, mantenia el gallaret d'aquell catalanisme heròic que era com una flor exòtica en aquestes terres de rutina i de canibalisme polític. El moviment solidari va incorporar-lo al federalisme empordanès i en ell ha seguit aportant-hi la seva cultura i els seus entusiasmes. Per les seves idees de redempció humana i per les seves elegancies d'esperit, és com el Saint-Just del nostre Club dels girondins que aniria a la Convenció, nó a tall de Barnave amb plantufes i gorra de dormir, sinó amb perfecte indumentaria d'exquisit *gentlemen*”.²⁴³

Probablement, de l'article del primer número titulat “Panneaux. Substantiu sense adjectiu” signat per *Puvis* –un pseudònim que utilitzarà de manera recurrent amb posterioritat– pot ser-ne l'autor. En aquest text, s'intueix el desig de participar més activament en política i marcar la direcció que l'*Aplec* havia de prendre en un futur immediat:

“Perqué la nostra comarca sigui ella mateixa, ben conscienta de sos drets i deures. Volem fer ciutadans lliures, capaços d'accionar per son compte... Lluitarem per qu'el moviment nacionalista pletòric de vida, qu'arreu

²⁴² *Joan Desclot* era el pseudònim del Josep Domingo Pujol que formava part del grup de republicans federals que estaven en l'òrbita de Josep Puig Pujades. Vegeu: “Cronica”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.658 (21 de setembre de 1917), pàg. 3; “Obituari” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 417 (25 de gener de 1919), pàg. 3.

²⁴³ DESCLOT, Joan. “De l'Empordà. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujades”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), pàg. 1. L'articulista es referia a Josep Puig Pujades, Francesc Presas, Rafel Ramis i Josep Baró, membres de la UFNR i de la redacció fundacional d'*Empordà Federal*.

inonda les comarques Catalanes, vingui a fructificar a casa nostra... La tasca es llarga... lluitarem!"²⁴⁴

En els pocs números localitzats s'hi manifesta la importància que es dóna a la idea de civilització i a la confiança en el progrés; s'hi eviten les referències religioses, i en relació a les publicacions catalanistes es tendeix a "parlar sempre d'idees i criteris –mot típic!– «filosòfics», la concepció laica, racionalista, de l'amoral [...] tot això revela una mentalitat de classe mitjana professional, reflectida també en l'exigència de respectabilitat, de preservació d'una imatge col·lectiva d'equanimitat digna i educada".²⁴⁵

A través d'*Empordà*, aquests republicans catalanistes es dirigien a la "gent del camp", a la "gent de la vila", a "tots vosaltres que trevalleu, que lluiteu, que sou la sang i l'anima d'aquesta terra...".²⁴⁶ La declaració d'intencions del periòdic recordava també a la d'altres periòdics catalanistes, per exemple, *Juventut* (1901-1906), la revista setmanal modernista on havia col·laborat Puig Pujades. Precisament, d'aquest periòdic en diria posteriorment que havia estat un moment "d'aquest resorgir de la nostra existència artística que s'ensorrava en l'ensonyada vida provinciana".²⁴⁷

La temptativa de consolidar un Centre Nacionalista Republicà amb un portaveu propi s'estroncà el juliol de 1908 quan Baró fou empresonat a causa d'un article publicat el 5 de maig que, segons la premsa contemporània, contenia "conceptes que's consideren penables segons la llei de jurisdiccions".²⁴⁸ El director fou condemnat en un consell de guerra a tres anys i un dia de presó militar correccional però gràcies a un indult especial, gestionat pel diputat Joaquim Salvatella, a primers de maig de 1909 quedà en llibertat.²⁴⁹

²⁴⁴ "An els Empordanesos", a *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d'abril de 1908), pàg. 3.

²⁴⁵ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura...*, op. cit., pàg. 141.

²⁴⁶ "An els Empordanesos", a *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d'abril de 1908), pàg. 1.

²⁴⁷ VELIVOLE. "La Revista Nova" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 173 (4 de juliol de 1914), pàg. 2.

²⁴⁸ "Solts y noves", a *La Crònica* [Palafrugell], núm. 29 (29 de maig de 1908), pàg. 2. Vegeu també: "Contra'l nacionalisme. El senyor Baró, empresonat", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 825 (2 de juny de 1908), pàg. 1.

²⁴⁹ MORENO CHACON, Manuel. "El Centre Nacionalista Republicà a les comarques gironines", a IZQUIERDO, Santiago i RUBÍ, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de

L'interès de Puig Pujades per la política s'intensificà aquests anys motivat també pels lligams familiars. El 2 de març de 1907 es casà amb Adela Carbona Busquets, filla de l'advocat i fiscal Joan Carbona Molins i d'Àngela Busquets Bachs, de Lliçà de Munt, a l'església de Sant Pere de Figueres.²⁵⁰ Ell tenia vint-i-tres anys i ella, definida com “una de les senyorettes més boniques, més intel·ligents i distingides” de la ciutat, en tenia dos menys.²⁵¹

El sogre, Joan Carbona Molins havia nascut a Barcelona. Era el degà del Col·legi d'advocats del districte de Figueres i havia fundat, el 14 d'abril de 1887, el periòdic *La Evolución* amb el subtítol “periódico republicano histórico. Quincenal de Avisos y Noticias”.²⁵² El quinzenal sorgí entre els nuclis no federals que seguien els postulats del Partido Posibilista del polític i periodista, Emilio Castelar, darrer president de la Primera República. Eren partidaris del republicanisme més conservador però, tanmateix, aconseguiren representació consistorial perquè es presentaren en la candidatura dels republicans federals.

Joan Carbona va ser el director d'aquesta publicació entre l'abril i el desembre de 1887, any en què fou substituït per Ramon Noguer i Comet que ocupà el càrrec fins a l'agost de 1889.²⁵³ El periòdic era dirigit però també sostingut per aquests homes que, segons el fill de Noguer, malgrat ésser figuerencs i republicans, no eren federals: “com a tot arreu, els possibilistes figuerencs constituïen l'ala dreta del republicanisme local, eren els *senyors* del republicanisme i conservadors, *evolucionistes*, enemics dels republicans rojos i arrauxats (!) com ho eren els federals”.²⁵⁴

Catalunya, 2009, pàg. 246-247. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu també les següents pàgines del mateix volum: pàg. 221-250.

²⁵⁰ RCF. Llibre Matrimonis 1904-1908. Vol. 38. Foli 121 i 122, núm. 119. Els testimonis eren Carles Reig Palau, Joan Fonolleda Serra, Joan Cuffi Coromina, Josep Bonaterra Gras. La premsa local també es va fer ressò de l'enllaç, vegeu: “Matrimonios”, a *La Defensa* [Figueres], núm. 10 (2 de març de 1907), pàg. 3.

²⁵¹ TEIXIDOR ELIES, Pere. *Figueres anecdòtica...*, op. cit. pàg. 371.

²⁵² “Crónica Local”, a *El Regional* [Figueres], núm. 462 (8 de juny de 1899), pàg. 3.

²⁵³ La publicació encara va tenir un altre director, Pere Vives Casademont, que va mantenir el càrrec fins a la desaparició del periòdic, el setembre de 1891. GUILLAMET LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna i TESTART GURI, Albert. *Història de...*, op. cit., pàg. 142-144.

²⁵⁴ NOGUER I COMET, Ramon. *Al llarg de la meva vida*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pàg. 6.

Els ingressos dels Carbona provenien de l'advocacia però també dels préstecs hipotecaris. Aquesta última activitat ja l'havia iniciat anys abans el seu pare, Joan Carbona Serra. De fet, aquesta circumstància permet explicar que els ingressos de la família fossin alts i tinguessin capacitat adquisitiva per contribuir habitualment a les subscripcions populars (les festes de la Santa Creu amb 15 pessetes,²⁵⁵ la façana del Casino Menestral amb 10 pessetes,²⁵⁶ el monument a Monturiol amb 25 pessetes,²⁵⁷ donants benefactors de la Junta de la Mendicitat,²⁵⁸ la Festa dels Reis,²⁵⁹ a favor de la família del "desgraciat" nacionalista Manuel Miralpeix, assassinat a Barcelona,²⁶⁰ entre d'altres).

L'advocat Carbona freqüentava les tertúlies i li agradava la conversa i la discussió política, activitats en les quals feia gala de la seva ironia. Potser aquestes circumstàncies van fer que una de les qualitats del senyor Carbona, com se l'anomenava, fos el seu peculiar humor, una gràcia fina que denotava un enginy curiós que "escampava arreu una filosofia lleugerament irònica i encomanadissa".²⁶¹ Ho afirma la germana de Salvador Dalí, Anna Maria, que va viure l'ambient local de l'època i assegurava que el personatge "venia a ser com els «plàtans de la Rambla», el «banc del General» o el «monument a Monturiol»".²⁶² I, afegeix: "la seva personalitat era consubstancial amb la ciutat per la qual semblava generosament el seu gran

²⁵⁵ "Lista de suscripción para sufragar los gastos de los festejos que se celebrarán en esta Ciudad durante las próximas ferias de Sta. Cruz", a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 615 (12 de març de 1899), pàg. 2.

²⁵⁶ "Suscripción destinada al único y exclusivo objeto de completar la fachada del Casino Menestral con la obligación de devolver lo recaudado caso de su no realización", a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.603 (4 d'octubre de 1908), pàg. 2.

²⁵⁷ "Junta Ejecutiva del Monumento a Monturiol. Comisión permanente. Sección de Hacienda. Suscripción general", a *La República* [Figueres], núm. 36 (9 de novembre de 1890), pàg. 3.

²⁵⁸ "De Mendicitat" a "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 534 (2 de gener de 1915), pàg. 5.

²⁵⁹ "Llista de donants per a la Festa dels Reis", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 588 (15 de gener de 1916), pàg. 5; "Festa dels reis" a "Noticiari", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 297 (16 de desembre de 1922), pàg. 3.

²⁶⁰ "Subscripció", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 97 (8 de febrer de 1919), pàg. 2.

²⁶¹ DALÍ, Anna Maria. "Pròleg. El senyor Carbona", a FAGES DE CLIMENT, Carles. *Anecdota del Sr. Carbona (El Sr. Carbona, professor d'ironia)*. Figueres: Editorial Llibre Viu, 1984, pàg. 7.

²⁶² DALÍ, Anna Maria. *Pròleg. El..., op. cit.*, pàg. 7

sentit de l'humor".²⁶³ A propòsit de Puig Pujades i sense pensar que un dia la seva filla s'hi casaria, Carbona havia creat el motiu d'En *Peixera* per la forma de la seva silueta. Quan va conèixer la relació, ho va anunciar així: "–Escolteu bé, seré el sogre d'en *Peixera*! i ho deia satisfet, puix Puig Pujades, a més de molt bona persona, era un bon partit."²⁶⁴

Gairebé dos anys després del casament de Josep Puig Pujades i Adela Carbona Busquets, el sogre decidí presentar-se a les eleccions municipals del maig de 1909 en la llista republicana federal. El debat polític del govern espanyol estava centrat en la reforma del cens electoral i la de l'Administració local, una manera de neutralitzar les reivindicacions dels catalanistes que s'havien unit a la Solidaritat Catalana.

En l'àmbit local, els catalanistes estaven agrupats en dues formacions ideològicament oposades: "una amb un catalanisme de caire regionalista, catòlic, conservador i condescendent amb la monarquia, i l'altre molt més nacionalista, anticlerical, esquerrà i republicà".²⁶⁵ D'aquest darrer grup en formaven part els promotors de l'*Aplec* i del periòdic *Empordà* que en aquest moment ja feia gairebé un any que havia deixat de publicar-se. La intenció inicial del grup era aconseguir una coalició entre les forces que havien apostat per la Solidaritat Catalana (federal, catalanistes i nacionalistes) però a l'hora de repartir llocs no hi hagué acord i s'evidencià que la unió era inviable.

Finalment, el comitè electoral del Partit Federal aconseguí formar una candidatura republicana autonomista des d'on aplegà una barreja d'homes de diferents tendències republicanes (federal, unionistes, lerrouxistes, antics possibilistes i catalanistes d'esquerra), entre els quals hi figurava Joan Carbona.

Malgrat la pluralitat de forces que la integraven, la candidatura republicana autonomista féu públic un manifest electoral conjunt dirigit "Al pueblo de Figueras" que s'encarregà de subratllar la unió dels federal, i dels lerrouxistes, dels

²⁶³ *Ibidem*

²⁶⁴ Dalí, Anna Maria. *Pròleg. El...*, op. cit., pàg. 9.

²⁶⁵ MORENO CHACÓN, Manuel. *El personal polític republicà a l'Ajuntament de Figueras. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2004, pàg. 135.

solidaris i dels antisolidaris, la qual cosa donà a les eleccions municipals de Figueres una singularitat especial:

“Unidos, pues, los que en el credo republicano comulgamos, como en los de una República autonómica y nacionalista fundan todas sus aspiraciones presentes, como aquellos que pretenden crear la región catalana bajo la base de su integral autonomía y todos juntos vinculando la dignidad de Espanya”.²⁶⁶

En aquest manifest encapçalat pels candidats, hi havia una llarga relació de noms entre els quals hi trobem els de Josep Puig Pujades i altres membres que l’acompanyaren estretament en projectes futurs (Rafel Ramis, Frederic Campà, Joaquim Cusí, Àngel Casals, entre d’altres).²⁶⁷

Per als republicans figuerencs, el triomf electoral permetia aplicar la polèmica Llei d’administració local, i afavoria la descentralització de serveis fonamentals per millorar el nivell de vida dels ciutadans: l’ensenyament, la beneficència i la sanitat, principals eixos del programa de govern.²⁶⁸ Els resultats foren clarament favorables a la candidatura autonomista republicana que evidencià l’elevat grau de disciplina electoral amb un total de 798 vots en contra dels 470 dels monàrquics, un fet que accentuà l’arrelament del seu ideari. L’advocat Joan Carbona, que fou elegit alcalde, en substitució del republicà Martí Carreras Rebugent, va prendre possessió del càrrec el primer de juliol. En el discurs, Carbona afirmà que

“Es mi aspiración y la de muchos, que los hombres sean no ya vasallos de los otros, sinó esclavos de sí mismos, de su inteligencia sabiamente dirigida, me veré en el caso, por una de esas contradicciones frecuentes en la vida, de dirigir a los demás, llegando hasta á la coacción, si es preciso”.²⁶⁹

²⁶⁶ “Al pueblo de Figueras”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm.1.662 (2 de maig de 1909), pàg. 2.

²⁶⁷ *Ibidem*

²⁶⁸ Josep Puig Pujades era membre de la comissió local de beneficència. Vegeu: “Comissió local de Beneficència especial” a “Noticiari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 291 (4 de novembre de 1922),pàg. 3; “Comissió local de beneficència especial”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 615 (4 de novembre de 1922), pag. 2.

²⁶⁹ AMF. Fons de l’Ajuntament de Figueres. Llibre d’actes del Ple. Actes (1909-1910), foli 1.

El periòdic local seguidor de la Lliga Catalana i de caràcter catòlic, *La Veu de l'Empordà*, acollí favorablement el nou alcalde de qui asseguraven que era un “advocat intel·ligent, persona culte e imparcial de la qu'es promet la població no poques mellores de les que més se fan servir ja que ademés de les citades qualitats té les d'emprenador y decidit”.²⁷⁰ Així mateix, el nomenament de Carbona significà la continuïtat de la tradició del republicanisme a l'Empordà (districte de Figueres) al marge del sistema del liberalisme oligàrquic que es mantenia a la major part de la resta de l'estat, a excepció de Catalunya.

Puig Pujades s'implicà en el nomenament del sogre i va donar suport al manifest conjunt que signaren els republicans i gairebé paral·lelament inicià les seves col·laboracions com a crític teatral a *El Ampurdanés* entre el maig i el juny d'aquest any electoral. Les vuit cròniques localitzades –malauradament, s'han localitzat pocs exemplars d'aquests anys– estan escrites en llengua catalana i estan signades amb la firma de *Puvis*, pseudònim que ja havia utilitzat al periòdic *Empordà*.

La primera, del maig de 1909, recollí una exposició de Maria Cusí de “quadrets i apunts” exposats als Magatzems Puig París en la qual lamentava novament el dèficit cultural crònic que patia Figueres: “¡Quina llàstima que no abundin mes en nostre ciutat les manifestacions d'art, les exhibicions de bellesa!”.²⁷¹ L'autor publicà cròniques artístiques i teatrals pròpiament però en els textos hi ha implícita també la crítica al desinterès cultural de la ciutat i, com una continuïtat a les reivindicacions de la Festa de la Bellesa, exposava les bases del que ell considerava necessari per culturitzar el poble:

“Cuan se presencien espectacles com el del dissapte en qu'el teatre romanía desert, tot y fer-shi una de les mellors obres del teatre modern, un sent mes que mai la necesitat de conreuar la cultura del nostre poble, fundant societats que com á unica missió tinguessin la de fer coneixre el moviment intelectual del mon, comentant-lo, difundint-lo gratuïtament, ó al menys valdria la pena que la gent que reconegui la justicia de les nostres paraules,

²⁷⁰ “El nou arcalde” a “Crónica Local”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 245 (26 de juny de 1909), pàg. 2.

²⁷¹ “Exposició Maria Cusí” a “Notes d'Art”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.664 (9 de maig de 1909), pàg. 2.

fes sentir la seva influència en les societats ja constituïdes”.²⁷²

Aquest plantejament s'expressà a *El Ampurdanés*, l'òrgan històric dels republicans empordanesos i punta de llança d'una xarxa de premsa pròpia que tenia com a finalitat “crear ciutadania potenciant un espai autònom dotat d'una litúrgia pròpia, d'uns serveis, de periòdics i d'una atenció preferent pels horitzons locals”.²⁷³ L'espai creat històricament a l'entorn de *El Ampurdanés* va perdent pes a favor d'uns joves que veuen el republicanisme federal de caràcter nacionalista com una alternativa a unes formes polítiques que, asseguraven que havien quedat obsoletes. Tot i que Puig Pujades fou col·laborador del periòdic des del maig de 1909 se n'anà desvinculant per unir-se progressivament al republicanisme federal de caràcter catalanista.

El pas definitiu s'explica per l'interès de participar en aquesta renovació catalanista com ho evidencia que col·laborés entre el gener de 1910 i almenys fins el maig de 1913 amb el diari barceloní *El Poble Català*, –contrapunt del portaveu de la Lliga Regionalista, *La Veu de Catalunya*–, que s'havia marcat l'objectiu de vertebrar una proposta alternativa a la d'altres diaris com *El Progreso* d'Alejandro Lerroux.

Quan Puig Pujades començà les seves col·laboracions, feia pocs mesos que l'advocat i escriptor Pere Coromines n'havia assumit la direcció. La coneixença amb Coromines estava motivada per l'origen geogràfic, havia nascut a Llers (Alt Empordà), però també perquè compartien l'interès per la cultura i els mateixos referents ideològics del republicanisme federal. Coromines afirmaria de Puig Pujades que eren amics íntims i que amb el temps s'havia adonat “de la seva tenaç bonhomia, ferma i acerada per dins, encoixinada per fora d'una amabilitat no exenta d'ironia”.²⁷⁴

L'inici de les col·laboracions, probablement, provenia d'aquesta amistat i del fet que juntament amb d'altres empordanesos havien promogut el portaveu pròxim al CNR,

²⁷² “Teatre Principal”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.672 (6 de juny de 1909), pàg. 2.

²⁷³ DUARTE, Àngel. *Història del republicanisme a Catalunya*. Vic, Lleida: Eumo, Pagès, 2004, pàg. 118.

²⁷⁴ COROMINES, Pere. “Una lletra de Pere Coromines”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

Empordà, l'any 1908. En aquest moment, Puig Pujades devia afermar el contacte amb alguns escriptors remarcables que també hi col·laboraven com veurem més endavant (Màrius Aguilar, Antoni Rovira i Virgili, Claudi Ametlla, Feliu Elias, entre molts d'altres). Així mateix, durant aquests anys també es relacionà amb l'entorn d'intel·lectuals pròxims al dramaturg Ignasi Iglésias, alguns col·laboradors del diari, i assistia

“Bastant sovint –sempre que baixava (pel meridià) fins a Barcelona– a la tertúlia d'en Vilaró, que tenia una botiga de paraigües i ventalls al carrer de Ferran, composta de literats i lletraferits, tots ells grans amics [d'Ignasi Iglésias] i conreadors del gènere postflorales d'esquerra a casa nostra”.²⁷⁵

En el diari també hi escrivien els empordanesos Ramon Noguera Comet i Josep Pous i Pagès i qui seria el director de l'Institut de Figueres, Gabriel Alomar.

El diari es consolidà com una via d'expressió del catalanisme d'esquerres i, en aquest context, Puig Pujades inicià la seva tasca com a corresponsal en una secció titulada “Desde Figueres” a partir de la qual donava notícies de la ciutat, especialment, durant els dies de les Fires i Festes de la Santa Creu.²⁷⁶ Almenys, hi publicà tretze cròniques amb el pseudònim *Velivole* que tractaven de la vida ciutadana (nomenaments de càrrecs, necrològiques, ressenya de festes, eleccions, entre d'altres).²⁷⁷ En alguna d'aquestes hi prenia un to reivindicatiu, per exemple, a l'hora de referir-se a l'acusat centralisme del govern espanyol que havia obligat a Figueres a tenir una presó i, per tant, a ser “condemnada pels governs de Madrid a servir en son castell, convertit en Penitenciaría, a les pobres víctimes de llurs

²⁷⁵ LLATES, Rossend. *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Aedos, 1969, pàg. 446. Puig Pujades assistí també durant la dècada dels anys vint a les anomenades festes literàries “El Ventall del Poeta” que organitzava Ramon Vilaró al seu establiment de Barcelona amb la participació de nombrosos escriptors i poetes (Leandre Cervera, Lola Anglada, Alfons Maseras, Tomàs Roig, Aurea de Sarrà, Alfred Gallard, Ambrosi Carrió, Apelles Mestres, entre molts d'altres). Vegeu: “El Ventall del Poeta”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.302 (11 de juny de 1929), pàg. 4.

²⁷⁶ VELIVOLE. “D'eleccions” a “Desde Figueres”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 1.895 (12 de maig de 1910), pàg. 2.

²⁷⁷ Puig Pujades utilitzà freqüentment aquest pseudònim. Vegeu: “Un diputat que fa versos”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.555 (28 de juliol de 1934), pàg. 3.

mals instints...”²⁷⁸ El mateix to l'utilitzà arran de la forta crisi que patia Catalunya i que, en el cas de Figueres, s'agreujava. En aquestes ressenyes, el corresposal manifestava que no era “un plany de botiguer insaciable o una queixa de pagès malhumorat” sinó que, realment, era una veu generalitzada que manifestava públicament que la recaptació municipal havia disminuït, el juliol de 1910, per la davallada de l'activitat comercial.²⁷⁹ Considerava que el govern central estava abandonant la població davant del qual considerava necessari “que'l poble de Figueres se defensi amb totes les forces y amb tots els medis possibles”.²⁸⁰ El governador civil havia suspès l'activitat de les fires i mercats per alarma sanitària sense tenir en compte les repercussions econòmiques i la ineficàcia de la mesura. El corresposal en qüestionava la decisió i denunciava que ni tan sols existia estació sanitària a Figueres.

En aquest moment, paral·lelament al to reivindicatiu i informatiu d'algunes cròniques, també veiem el seu interès per donar suport a joves que destaquen en les seves manifestacions artístiques, una prioritat que va mantenir en les dècades següents. En aquest sentit, s'emmarca la ressenya elogiosa adreçada al pianista Lluís Bonaterra de qui n'afirmà que tenia “una forta confiança en l'avenir de l'artista figuerenc”.²⁸¹

Les col·laboracions a *El Poble Català* començaren a escassejar l'any 1911, moment en què Puig Pujades juntament amb alguns joves consideraren que havia arribat el moment d'encapçalar el projecte polític de renovació d'aquest nou republicanisme marcadament catalanista des de l'Empordà. El projecte incloïa també dotar-se d'un nou òrgan d'expressió propi.

²⁷⁸ VELIVOLE. “Desde Figueres”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 1.823 (27 de febrer de 1910), pàg. 2.

²⁷⁹ VELIVOLE. “Notes diverses” a “Desde Figueres”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 1.951 (7 de juliol de 1910), pàg. 1.

²⁸⁰ VELIVOLE. “Les delícies de l'administració espanyola”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 2.357 (22 d'agost de 1911), pàg. 1.

²⁸¹ VELIVOLE. “El pianista Lluís Bonaterra” a “Desde Figueres”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 2.036 (1 d'octubre de 1910), pàg. 4.

2.5. Unes noves sigles i un nou òrgan d'expressió propi: la UFNR i l'*Empordà Federal*²⁸²

Els fets de la Setmana Tràgica afectaren greument el moviment catalanista i accentuaren les diferències entre els membres de la Solidaritat Catalana fins al punt que la crisi interna portà les esquerres a crear, l'abril de 1910, una nova formació. La fusió dels nacionalistes republicans, els federals i els republicans de la UR en un únic partit republicà català, la UFNR, suposà una fórmula per superar antagonismes, unir esforços i donar veu a l'ampli i variat estol de seguidors. El projecte polític es concretà a Figueres en un partit local que es constituí en pocs dies i del qual Puig Pujades en fou un dels promotors.²⁸³

En aquest moments, ell tenia vint-i-set anys, es definia com a profundament republicà i federal, seguia els principis pimgallians i se sentia atret per aquest incipient catalanisme. De fet, en les col·laboracions literàries i periodístiques s'havia expressat habitualment en llengua catalana. La possibilitat de formar part d'un projecte polític, amb l'al·licient afegit de ser el que havia d'aglutinar les seves idees i aspiracions, el motivava, perquè la Restauració monàrquica i l'auge de la Lliga Regionalista implicaven, de moment, la marginació dels republicans federals en l'àmbit general.

Coneixedor de la importància de combatre les altres forces polítiques, però també, i sobretot, de la necessitat d'articular, consolidar i estendre la seva ideologia, apostà per crear una publicació pròpia que havia de complir una funció eminentment doctrinal.²⁸⁴ Alguns autors han parlat, com Culla i Duarte, precisament, de *corpus doctrinal* del republicanisme que "es va dibuixant, es matisa i arriba als diversos col·lectius socials gràcies a l'ús de la paraula, del discurs, del llibre i, molt

²⁸² Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: TEIXIDOR COLOMER, Anna. *Amb la República al cap i Catalunya al cor. Empordà Federal (1911-1938)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011.

²⁸³ AMF. Fons de l'Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes municipals. Anys 1909-1910. Folis 155 i 156.

²⁸⁴ En el cas del treball que presentem, aquestes relacions hi juguen un paper de primer ordre. Alguns investigadors han qualificat la història contemporània com un període "de monopolio de la prensa en el terreno político e ideológico, con toda la importancia que esto le confiere en el funcionamiento social". Vegeu: SÁNCHEZ ILLÁN, Juan Carlos. *Prensa y política en la España de la Restauración. Rafael Gasset y "El Imparcial"*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1999, pàg. 23.

especialment, del text periodístic”.²⁸⁵ En el cas de Figueres, la nova orientació catalanista del republicanisme federal històric es materialitzà en el nou periòdic *Empordà Federal* que aparegué el dissabte 8 d’abril de 1911 a Figueres com a setmanari de la UFNR, amb la voluntat d’omplir un buit, “després de molt meditar-ho, i d’alguns intents que no produïren resultat”.²⁸⁶

– Imatge III –
LA PORTADA DEL PRIMER NÚMERO D’EMPORDÀ FEDERAL

Font: BFC. *Empordà Federal* [Figueres], núm. 1 (8 d’abril de 1911), pàg. 1.

²⁸⁵ CULLA, Joan Baptista i DUARTE, Àngel. *La premsa republicana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1990, pàg. 25.

²⁸⁶ “Un any de vida”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 54 (6 d’abril de 1912), pàg. 1.

El nou òrgan d'expressió fou concebut com una eina ideològica de combat, al servei d'unes sigles polítiques i promogut per correligionaris que, inicialment, compartien uns ideals comuns:²⁸⁷

“Sembla que era ahir que vàrem reunir-nos en un entresol del carrer de Lasauca, lloc, on hi havia instal·lat allavors el Centre Federal, un bon estol d'homes joves amb altres que no ho eran tant, per tal de fundar un setmanari que defensés la nostra política republicana federal, ja que consideraven que el allavors portantveu, *El Ampurdanés* ja xaruc, no responia al nostre temperament juvenívol. No trigà gaire temps en convertir-se en realitats el que allavors era un projecte i d'aquella reunió en va néixer *Empordà Federal*”.²⁸⁸

El periòdic sorgí en el si del Centre Federalista Empordanès, hereu de la tradició vuitcentista, que representava l'associacionisme polític de caràcter republicà i federal. No fou un cas excepcional: la majoria de la premsa republicana naixia d'aquest associacionisme polític, el qual, des d'una remarcable precarietat tècnica i econòmica, es féu ressò de la ideologia dels seus membres i de les nombroses activitats que realitzaven.²⁸⁹

²⁸⁷ Un dels membres de la redacció fundacional, Francesc Batet Olivet, recordava vint-i-cinc anys després l'emoció que va suposar per als membres materialitzar el projecte periodístic amb l'arribada del primer número: “en aquella botigueta de la Carretera del Castell, on l'amic Canet hi tenia el despatx dels diaris, que ens hi aplegàvem per a llegir el primer número [...] Quina emoció sentírem en contemplar aquella garlanda que servia de marc al títol que tots havíem posat al setmanari que tenia d'ésser el nostre portantveu en aquelles lluites entre germans d'un mateix ideal”. Vegeu: BATET OLIVET, Francesc. “Al servei d'un ideal”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 7.

²⁸⁸ “Sembla que era ahir”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10. Una vegada *Empordà Federal* es va convertir en l'òrgan del nacionalisme republicà com a nou corrent majoritari del republicanisme federal, des d'abril de 1911, *El Ampurdanés* encara es va publicar almenys dos anys més, fins a desaparèixer a mitjans de 1913.

²⁸⁹ La major part dels periòdics republicans tenien la seu en el mateix centre on es reunien els correligionaris. N'exemplifiquem tan sols alguns casos: la redacció de *La Razón* de Figueres estava situada al Centre Federalista Ampurdanés; *L'Avenç Garrotxà*, al Centre Nacionalista Republicà Federal de Lladó; *Alerta* d'Olot, al Centre Radical Socialista; *La República*, al Centro de Unión Republicana de Girona; *El Libertador* de Salt, al Centro Republicano; *Ciudadania* de Girona, al Centre Nacionalista Republicà. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: TEIXIDOR, Anna. “La República des de la impremta. La premsa republicana (1900-1936)”, a PUJOL, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)*. Barcelona: Viena, 2009, pàg. 75-82.

Juntament amb Puig Pujades, la redacció del periòdic estava formada per Marià Pujulà, Joaquim Cusí, Josep Baró, Frederic Campà, Rafel Ramis, Francesc Batet, Francesc Canet i Abdó Ventura.²⁹⁰ Les edats de tots ells oscil·laven entre els vint-i-dos i els quaranta-quatre anys (Pujulà era el més gran i Campà, el més jove del grup).²⁹¹ La majoria dels redactors formaven part de la burgesia comercial figuerenca però Puig Pujades era, en aquest moment, el major contribuent d'entre tots ells.²⁹²

– Imatge IV –

LA REDACCIÓ FUNDACIONAL D'EMPORDÀ FEDERAL

La primera redacció de «Empordà Federal», composta pels companys Canet, Campà, Ramis, Puig Pujades, Batet, Pujulà i Baró reunits amb motiu de la vinguda a Figueres dels il·lustres literats catalans J. Pg i Pagès, Ignasi Iglésies i Ribera i Rovira.

FONT: BFC. “El 25è aniversari de la fundació de *Empordà Federal*”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 6-7.

Es tractava, doncs, d'un grup heterogeni tant per l'edat com per la formació acadèmica que, tanmateix, presentaven diversos trets en comú: d'una banda, no se sentien identificats per cap de

²⁹⁰ “El 25è aniversari de la fundació de *Empordà Federal*”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 6-7.

²⁹¹ Marià Pujulà tenia 44 anys en el moment de l'aparició del periòdic. En compliria 45 el 2 d'agost del mateix any. La major part dels membres de la redacció inicial superaven els trenta anys, excepte Francesc Canet i Josep Puig Pujades, que en tenien 25 i 28, respectivament.

²⁹² Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: SANTALÓ, Jaume [coord.] *De vila..., op. cit.*, pàg. 98-107.

les entitats que hi havia en aquest moment a la ciutat (des les recreativoculturals a les polítiques); d'altra banda, consideraven que el règim de la Restauració havia conduït als catalanistes com ells a la resignació davant de tot canvi polític:

“No ens atreien les activitats del *Sport Figuerense* a l'entorn de les taules de *paño verde*, llavors en plé desenrotllament, ni les vetllades *literario-musicales* que en aquella época xiroia s'estilaven molt en el Casino Menestral, ni les representacions dramàtiques i altres excessos a que es llençaven els de l'*Apolo* forcejant endebades amb les ces i as castellanés.

Al Centre Federal, no hi podiem anar si no volíem barallar-nos amb els que trobaven natural la disfressa d'uniforme que ens venia imposada en tots els ordres com a conseqüència de l'unitat política i administrativa dels reis absoluts. Menys encara podíem avenir-nos amb la gent d'extrema dreta del *Centre Catalanista* atrafegada amb el tresillo o la manilla. Ahora que ens sentíem indignats en veure l'inconsciència dels catalans resignats a una degeneradora assimilació, portàvem també dintre l'ànima les ànsies liberals de l'Empordà; i de les dues tendències amb que ja llavors es manifestava el reviscolament de l'esperit de Catalunya ens atreia resoltament la dels homes de l'Avenç”²⁹³.

S'autodefinien com a “joves inadaptats” que es trobaven periòdicament en la rebotiga de la farmàcia de Joaquim Cusí però també a la llibreria Canet i a l'herbolari d'Abdó Ventura, punts de trobada que es convertien en altres espais de tertúlia obligada. A part, però, d'aquests establiments, també es trobaven al Centro Federalista Ampurdanés, on inicialment s'ubicava la direcció del periòdic, que comptava amb un espai de reunió i un cafè.²⁹⁴ L'espai del centre adquiria un paper de primer ordre perquè aquests coreligionaris republicans “en el marc del

²⁹³ BARÓ, Josep. “Del somni a la realitat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 3. Pel que fa al grup d'homes de l'Avenç estava format per un conjunt d'intel·lectuals i escriptors que van dur a terme nombroses iniciatives culturals amb una orientació modernista. L'activitat del grup, a l'entorn del dramaturg Ignasi Iglésias, fou determinant en l'evolució de la cultura catalana contemporània.

²⁹⁴ G. S. “Cròniques arbitràries. Les nits d'Octubre”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 29 (14 d'octubre de 1911), pàg. 1.

seu centre-cafè encetaren un important combat polític i cultural amb l'objectiu de desplegar el seu programa polític a la ciutat".²⁹⁵

Fruit dels debats en les tertúlies a la rebotiga dels negocis o al Centre Republicà, aquest grup inicial gestat a partir dels principis republicans i federals tenia un funcionament assembleari per mitjà del qual es prenen les decisions per majoria. Això podria explicar que, en aquest moment, el "periòdic per no tenir, no té ni propietat, i sols als efectes de la llei, té Director. Nostres plomes se mouen ben lliurement i podem parlar sempre de tot amb claredat".²⁹⁶ La direcció tan sols era nominal i només preveia la figura del director perquè ho exigia la llei, però amb la voluntat expressa de no donar a aquest càrrec més atribucions que les que corresponien a un redactor: "de director ne tenim perquè la llei ho mana; per lo demés, tant amo es l'un com l'altre. Cada hù respon de lo seu, i tots de tot".²⁹⁷

Aquest funcionament obligava, doncs, a convocar "unes reunions setmanals dels amics que el redactàvem", els quals mantenien "la responsabilitat compartida de la direcció del Partit i les campanyes electorals".²⁹⁸ En aquest sentit, cada membre de la redacció podia escriure el que volia sense patir la censura del director ni de la resta dels companys:

"Els qui ab mi comparteixen la tasca de confeccionar *Empordà Federal* son ja homes fets i mereixen tota la meva confiança. No'm crec, doncs, en el dret de censurar els seus escrits: sé prou que sabrán respondre a qui'ls impugni, en una o altra forma".²⁹⁹

El fet que es tractés d'un grup de redactors heterogenis amb ocupacions diverses obligava, necessàriament, a què el periòdic s'elaborés a estones lliures i, potser, a vegades, precipitadament, tal com els propis redactors reconeixien: "nosaltres, que fem el periodoc a ratos perduts o a ratos

²⁹⁵ BATALLA GALIMANY, Ramon. *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo. El Casino de Rubí (1884-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàg. 144.

²⁹⁶ "Del registre fiscal", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 38 (16 de desembre de 1911), pàg. 1.

²⁹⁷ "Carta desclosa. Al Sr. V. de *La Razón*", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 14 (15 de juliol de 1911), pàg. 3.

²⁹⁸ RAMIS, Rafael. "Contribució a l'homenatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 3.

²⁹⁹ "Carta desclosa. Al Sr. V. de *La Razón*", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 14 (15 de juliol de 1911), pàg. 3.

robats”.³⁰⁰ El mateix Puig Pujades, a propòsit d’una crítica teatral, assenyalava en la mateixa crònica que “les ocupacions del cronista l’impediren arribar a temps per veure la *zarzuela*, *Una Vieja*”.³⁰¹

Tot i que inicialment el grup no estava liderat per cap dels redactors, sí que podem afirmar que Puig Pujades hi tenia un paper remarcable. La premsa coetània afirmava que era el “mecenas”³⁰² del periòdic i es referia a ell com a “l’espiritual redactor”.³⁰³ Alguns correligionaris, com el farmacèutic Joaquim Cusí, assegurava que era un dels joves més apassionats en emfasitzar els anhels intel·lectuals:

“Amarat d’entusiasme i ungit d’emoció: i, entre el grup que s’havia format a la meua farmàcia del carrer Ample, ell excel·lia, aixecant el to de les converses, portant assumptes nous per comentar i per discutir, parlant amb coneixement i amb amor, de pintura, de literatura, d’art i de mil temes sempre interessants, els quals la seva paraula tornava càlids i vivents. D’això ja fa més de trenta anys! En aquella època, les frisances dels intel·lectuals catalans per a formar una Catalunya plena i conscient havien fet ja una atmosfera propícia al desenvolupament de les idees noves: les joventuts començaven a deixondir-se, i els aires de provincialisme que durant segles havien atuït en el nostre Empordà la personalitat comarcal en ell tan acusada es debatien en les seves hores de decrepitud”.³⁰⁴

Cusí no només es referia a l’ascendència que Puig Pujades assolí entre els seus correligionaris sinó també a la capacitat per capitalitzar una herència ideològica comuna: “sabé copsar les aspiracions que suraven, subtils encara, en l’atmosfera de Catalunya, i se les assimilà i en fou un franc i conscient paladí”.³⁰⁵ Un altre redactor, Francesc Batet Olivet, també s’hi

³⁰⁰ “De la crisi de l’Unió Federal Nacionalista”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 55 (13 d’abril de 1912), pàg. 1.

³⁰¹ “D’Art Teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 37 (9 de desembre de 1911), pàg. 2-3.

³⁰² “Crònica de Figueras” a “Generales”, a *El Norte* [Girona], núm. 1. 443 (27 de setembre de 1914), pàg. 2. Altres referències constaten que Puig Pujades era el propietari del periòdic: “Peixatades”, a *Libertad* [Figueres], núm. 697 (28 de novembre de 1931), pàg. 2.

³⁰³ “Ecos”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.027 (28 de juny de 1913), pàg. 1.

³⁰⁴ Cusí, J. “Records i actualitats”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 3.

³⁰⁵ *Ibidem*

referí i el va definir com l'escultor que havia modelat l'obra: "d'aquell bloc de pedra dura, Puig Pujades –l'escultor– n'ha fet una bella imatge; *Empordà Federal* ha estat el martell del qual se n'ha servit per modelar-la".³⁰⁶ Juntament amb ell, el redactor hi situava Francesc Canet, a qui considerava "l'obrer diligent i abnegat" de l'empresa periodística. Aquestes apreciacions tenien fonament si tenim en compte que a partir de la correspondència localitzada observem que Puig Pujades era l'interlocutor que s'encarregava de sol·licitar les col·laboracions als intel·lectuals de l'època. Per exemple, amb l'escriptora escalenca Caterina Albert, *Víctor Català*, a qui li demanà el febrer de 1921 que col·laborés amb l'extraordinari dedicat a "En Pep Ventura i N'Enric Morera" amb aquests termes:

"An aquest homenatge que dintre els nostres curts mitjans estem preparant voldriem sumar-hi tots els homes de Catalunya que per el seu prestigi i en el camp de la música i de les lletres poden donar un valor al just homenatge que pretenim fer, i al qual confiem no ens ha de mancar la vostra cooperació".³⁰⁷

En una línia similar, s'adreçà a Carles Rahola demanant-li la col·laboració en alguns articles a propòsit del número extraordinari dedicat "als bells indrets del Empordà".³⁰⁸

Tant les consideracions dels companys de redacció i de partit com el tipus de tasques assignades, a més d'una prolífica producció periodística –en aquest període escrigué més de 200 articles–, ens permetrien apuntar que Puig Pujades fou el membre del grup que exercí una major influència. Tot i que durant la dècada dels vint, escrigué cròniques eminentment teatrals i artístiques i, en menor mesura, d'ordre politicosocial, s'hi desprenia una consciència programàtica que anà desgranant a mesura que avançaven els anys i de la qual tractarem en el capítol següent.

La incidència del pensament de Josep Puig Pujades en el grup fou rellevant perquè el republicanisme empordanès visqué un moment de canvis profunds. Ell havia entrat en contacte

³⁰⁶ BATET OLIVET, Francesc: "Al servei d'un ideal", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 7.

³⁰⁷ CVC. Fons de la correspondència. Carta d'*Empordà Federal* a Caterina Albert, *Víctor Català*. 26 de febrer de 1921.

³⁰⁸ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 20 de març de 1914. Registre 4018 (1).

directe amb el catalanisme a través de les estades a Barcelona i els cercles d'intel·lectuals catalans a París. Les col·laboracions a la revista *Juventut* o la fundació del Centre Català a la capital francesa li donaren un coneixement i uns contactes personals que, probablement, la resta de joves no tenien. A això hi hem d'afegir les inquietuds intel·lectuals i l'alineació amb el catalanisme que es traduí, per exemple, en l'interès per la llengua catalana com a vehicle d'expressió. Potser aquestes circumstàncies expliquen que la intenció inicial del grup fos reconvertir la capçalera del vell *El Ampurdanés* en *L'Empordanès*. Una pretensió que quedà estroncada per la negativa del propietari i editor del periòdic, Josep Rubaudonadeu (Figueres, 1838? 1841 - Madrid, 1916), figuerenc de bona posició econòmica i remarcable mecenes cultural, que havia exercit càrrecs rellevants durant la Primera República.³⁰⁹ L'obstinació de Rubaudonadeu hauria estroncat el canvi de nom de la capçalera³¹⁰ pel fet que,

“En aquella època, encara no havia entrat en el cor dels republicans de Figueres les essències d'un pur catalanisme. Érem federals, res més que federals, i ésser catalanista els semblava que era claudicar de les millors qualitats del republicanisme”.³¹¹

En aquell moment el republicanisme federal figuerenc es dirigia des del Centro Federalista Ampurdanés i el seu òrgan d'expressió era *El Ampurdanés*, fundat el 1861; es tractava d'un periòdic que, escrit gairebé íntegrament en castellà, recollia la tradició republicana de caràcter federal que es mantenia a l'Empordà al llarg del segle XIX. Una prova de l'arrelament fou, precisament, el lema que acompanyava la capçalera l'any 1905: “El periódico más antiguo y de mayor circulación en el Alto Ampurdán” (el mateix *Empordà Federal* l'anomenava “el periodíc

³⁰⁹ Malgrat aquesta referència, no hi ha constància exacta de la relació jurídica de Rubaudonadeu amb *El Ampurdanés*; algunes fonts, però, l'assenyalen com a mecenes o propietari. Vegeu: “En Josep Rubáudonadéu Corcellés”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 257 (12 de febrer de 1916), pàg. 2-3.

³¹⁰ Si bé Josep Rubaudonadeu es va negar a cedir el nom de la seva capçalera, algunes fonts indirectes assenyalen que posteriorment va ser un ferm seguidor del nou periòdic, segons es recorda a la necrològica que *Empordà Federal* li dedicà: “*Empordà Federal*, del qual fóu l'ilustre Rubau un constant subscriptor, s'associa efusivament al dól de la família republicana”. Vegeu: “En Josep Rubáudonadéu Corcellés”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 257 (12 de febrer de 1916), pàg. 3.

³¹¹ BATET OLIVET, Francesc. “Al servei d'un ideal”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 7.

federal mes antic d'Espanya").³¹² Els impulsors del nou projecte periodístic consideraven que la vella capçalera de *El Ampurdanés*, malgrat el seu indubtable federalisme, propugnava un excés d'espanyolisme, s'havia quedat "xaruc" i necessitava una nova embranzida, ara catalanista. Puig Pujades que hi col·laborava des del 1909 –com ja hem remarcat– era conscient d'aquesta conjuntura i es va anar desvinculant progressivament de la vella capçalera. La intenció del grup era, doncs, catalanitzar el "vell" federalisme empordanès sense menysprear els principis ideològics dels prohoms que durant el segle XIX havien fet de l'Empordà un feu del republicanisme. Es tractava d'una remodelació en tota regla del republicanisme federal, el qual estava vivint una profunda renovació ideològica encapçalada per Puig Pujades juntament amb aquest grup que tenia un fort sentiment catalanista i se sentia ferm seguidor de la UFNR. La constitució d'un setmanari escrit en català era un pas important per consolidar la incidència social del catalanisme i aconseguir-ne la politització, i deixar enrere altres portaveus amb una orientació propera, però escrits en castellà. Així mateix, el setmanari es podia considerar una veritable fita en el moviment republicà catalanista d'àmbit local d'aquestes primeres dècades, tant per la seva trajectòria com per la seva durada. El periòdic va esdevenir una plataforma de difusió del pensament catalanista, modernitzador, que volia abastar tots els àmbits possibles, des dels literarioculturals fins als politicoideològics o socioeconòmics. Ho constataren els mateixos redactors en un article retrospectiu al cap de vint-i-cinc anys d'haver-ne gestat el projecte:

"Fa vint-i-cinc anys que uns joves, «*uns joves!*» sentiren arborada la seva ànima pel sant anhel de catalanitzar el vell federalisme empordanès sempre modèlic dintre la seva actuació republicana. Els vells cabdills gloriosos de victòries infinites, venerables i venerats, els Arderius, Heras i la lluminosa figura del líder Joan Mª Bofill, no s'avenien a evolucionar vers el nacionalisme que, des de Madrid, Pi Margall albirava com l'adveniment d'un caire nou del seu federalisme. L'exemple del catalanisme folklòric tradicionalista i fanàtic dels primers temps, feia posar rezel a la vella guàrdia federal que sentia, per

³¹² Vegeu: "Con, sin, sobre, de... les Fires de Santa Creu", a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 60 (10 de maig de 1912), pàg. 2; GUILLAMET LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna i TESTART GURI, Albert. *Història de...*, op. cit. pàg. 35-47.

damunt de la doctrina federal, el sentit laic que la integrava”.³¹³

En el seu programa, basat en l'autonomisme, hi coexistien les idees de sectors liberals burgesos i d'altres d'obreristes que el periòdic volia aglutinar. Per una banda, recollia l'herència del vell republicanisme federal dels homes de la Primera República, uns ideals que es resumien en l'editorial del primer número quan afirmava:

“Amb el nom de Federal, el nostre periòdic, porta resumides les idees que's fa seves, especialment, en aquest país on el mot federalisme significa al mateix temps democràcia, republicanisme i amor a les noves transformacions socials”.³¹⁴

Per altra banda, difonia els plantejaments del catalanisme d'esquerres, minoritari encara en aquells moments, però que en els anys de la Segona República havia d'esdevenir majoritari.

La creació del periòdic, tan sols mig any abans de la convocatòria d'eleccions municipals, havia de contribuir decisivament a reafirmar el paper que la UFNR assumia en l'escena política, “lliure de compromisos de caràcter mercantil” i essent un “ferm baluard de les idees republicanes i federals”, tal com s'expressava en el número commemoratiu del primer any de vida de la publicació.³¹⁵

En aquests primers anys de la UFNR i del seu òrgan d'expressió, Puig Pujades es mantenia al marge de la primera línia política encara que s'afegia a tots els manifestos que publicava la formació i se'n mostrava obertament partidari.³¹⁶ Foren anys d'una gran activitat intel·lectual, de construcció d'un discurs politicocultural però sense participar com a candidat en cap llista electoral perquè afirmava que “la política local mai m'ha donat il·lusions, mai he tingut confiança en ella”.³¹⁷

³¹³ “Fa vint-i-cinc anys...”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 6.

³¹⁴ “Empordà Federal”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 1 (8 d'abril de 1911), pàg. 1.

³¹⁵ “Un any de vida”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 54 (6 d'abril de 1912), pàg. 1.

³¹⁶ Vegeu a l'annex 10.8. la relació de manifestos polítics en els quals va participar el biografat. N'hem localitzat gairebé una setantena.

³¹⁷ VELIVOLE. “Comentant uns comentaris” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 70 (20 de juliol de 1912), pàg. 1-2.

A mitjans de 1912, el republicanisme nacionalista estava patint una profunda desorientació: la Solidaritat Catalana havia deixat d'existir i el projecte de les Mancomunitats no veia la llum, de moment. Paral·lelament, les tendències del republicanisme local estaven enfrontades entre aquells que consideraven que havia de ser catalanista i els que ho rebutjaven. Aquells que, com Puig Pujades, apreciaven el llegat dels vells federals però creien que el republicanisme local havia de passar per una regeneració, ho expressaven clarament en l'òrgan del qual s'havien dotat, *Empordà Federal*, i retreien l'actuació federal dels darrers anys. Puig Pujades assegurava que els vells republicans s'havien "limitat durant més de trenta anys «a guanyar eleccions convertint en finalitat» i, lo que no deu esser mes qu'un medi per afermar obres culturals".³¹⁸ Puig Pujades criticava que el partit federal de Figueres "pletòric d'èxits electorals" no hagués dedicat esforços a crear "escoles ni dispensaris, no ha organitzat cursos ni conferències... en una paraula, no ha sembrat llevar perquè aparegués una generació fortament armada per les evolucions intel·lectuals i polítiques de la vida..."³¹⁹

Així mateix, denunciava "el monopoli del govern municipal",³²⁰ encapçalat pels republicans, i alertava que davant la desorientació imperant s'havia evidenciat la manca d'un criteri intel·lectual que no havia tingut una base sòlida:

"No duptem en creure que els nostres anhels són també els dels vells federals, empró tot això, no s'improvisa, té d'esser el fruit d'un llarg treball cultural que no existeix i qu'era ben factible quant les multituds escoltaben atentament la veu serena dels vells federals".³²¹

En aquest sentit, qüestionava l'actitud i el treball polític dels vells republicans i apostava decididament perquè l'actuació federal es posés a prova amb l'objectiu de

"Trempar-se en la formal de la lluita, ha de completar-se fins al seu perfecte esclat, ha de fer cultura i formar un poble tan o més apte pel govern que per l'oposició. Si no fa això, si persisteix en sols guanyar eleccions, el partit

³¹⁸ VELIVOLE. "Pessimisme i optimisme" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 68 (6 de juliol de 1912), pàg. 1-2.

³¹⁹ *Ibidem*

³²⁰ *Ibidem*

³²¹ VELIVOLE. "Comentant uns comentaris" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 70 (20 de juliol de 1912), pàg. 1-2.

federal figuerenc desapareixerà per manca de vitalitat
propia”.³²²

Puig Pujades prengué consciència de l’oposició entre un vell republicanisme federal, fins i tot espanyolista, enfront a un republicanisme catalanista. Així mateix, també negà el conservadorisme de la Lliga Regionalista i apostà clarament pels tres principis fonamentals del partit: “república, nacionalisme i federació”.³²³ En cap cas volia renunciar a la tradició però s’adonava que era necessària una renovació que passava necessàriament per crear un model de “ciutat futura” que englobés el formar i educar el ciutadà per completar l’obra dels vells federals, “fent cultura” i formant les multituds amb l’objectiu de bastir el projecte polític de la UFNR:

“Nosaltres voldríem al nostre poble capacitat per resoldre tota mena de problemes econòmics i polítics voldríem veurel armat per les lluites socials, creant socorros mútuus i dispensaris; voldríem veure curulls els nostres centres per rengleres de llibres continuament fullejats per dignes ciutadants enloc de veurels, com avui, capficats en les taules de jog i en els billars; voldríem veure bandejats dels nostres casals polítics, els licors i les begudes esperituoses que per conte d’enlairar l’esperit, atueixen als treballadors, fent-lis crear fills débils, nosaltres desitjariem evitar-nos la vergonya de mentir an els hostes que venen a visitar-nos, com passá quant la vinguda d’en Pau Iglesias, que no trobá en les nostres democracies les mostres de cultura qu’es troben entre’ls obrers madrilenys”.³²⁴

La constatació que no s’estava treballant prou per activar les manifestacions culturals i per educar el poble era una vella reivindicació que ja havia aflorat durant la celebració de la Festa de la Bellesa.³²⁵ Ara aquesta percepció s’aguditzava i es manifestava de nou públicament però amb el rerefons d’unes marcades divergències internes del partit en l’àmbit local que

³²² VELIVOLE. “Pessimisme i optimisme” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 68 (6 de juliol de 1912), pàg. 1-2.

³²³ “El mitinc de defensa republicana. Grandiós éxit”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 156 (7 de març de 1914), pàg. 2.

³²⁴ VELIVOLE. “Comentant uns comentaris” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 70 (20 de juliol de 1912), pàg. 1-2.

³²⁵ La reflexió sobre la desorientació d’aquest republicanisme no devia agradar als vells federals. Malauradament, la resposta de Joan Maria Bofill només la podem conèixer per fonts indirectes perquè no s’han localitzat exemplars d’aquesta època d’*El Ampurdanés*.

abocaven als federals figuerencs a una crisi que culminà a mitjans de febrer de 1913 amb la seva escissió: d'una banda, "els del carrer Lasauca", els vells federals històrics i, a la llarga, aliats amb els lerroxistes; de l'altra, "els del carrer de la Presó", els federals nacionalistes que acabarien creant el Centre d'Unió Federal. Una pugna que només es podia entendre en clau local i que ells mateixos es qüestionaven.³²⁶

"Abdós grupus están adherits al partit d'UFNR tinguent les mateixes doctrines i el mateix programa. Que diferencia doncs als dos agrupaments? [...] Ells, els del carrer d'en Lasauca volen anar a la substitució dels consums a ultrança, sense mirar si aixó es compatible amb els interessos de la ciutat que voldrien regir".³²⁷

Segons aquest sector catalanista els federals pimargallistes "restaven, per obra dels desacerts de molts, sense aixopluc, sense la llar sacratíssima qu'aviva les conviccions i eternament les renova".³²⁸ Finalment, a principis de gener de 1913, la divisió entre les tendències del republicanisme fou una realitat com es constata amb la creació del Centre d'Unió Federal i de la secció local de la UFNR encara que no fos:

"Amanyat per tres infusoris en un recó de café. El nou Centre viu, perquè nasqué potent no pas batejat per l'incens d'absentes i roms, ni auriolat per fumeres de tabac. El nou Centre nasqué per obra de més de cinquanta ciutadans conscients i lliures, que no senten predilecció per un idol sino per una Idea Santa. El nou Centre, nasqué, per etzar es veritat, en un temple educatiu, i aquesta naixensa me fa pressentir tota la transcendencia del nou organisme."³²⁹

En els manifestos que seguiren a la creació del centre i del periòdic s'hi repetí la idea que calia bastir l'edifici republicà

³²⁶ Les lluites entre els grups de la UFNR a Figueres no constituïen un cas aïllat. Per exemple, "en unes eleccions municipals lluitaren per un mateix districte, el III, dos candidats designats pels comitès de dos centres que tenien llur estatge en la mateixa casa. Gràficament els coreligionaris els anomenaven *Corbera de Dalt* i *Corbera de Baix*, en record de les velles rivalitats d'aquests dos pobles, però es pot dir que tot el partit eren Corberes". Vegeu: NOGUER COMET, Ramon. *Al llarg...*, op. cit., pàg. 130.

³²⁷ "Ells i nosaltres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 243 (6 de novembre de 1915), pàg. 1.

³²⁸ VELIVOLE. "Del bell començar de les coses" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 96 (18 de gener de 1913), pàg. 3.

³²⁹ *Ibidem*

federal d'una obra cultural que eduqués la ciutadania i fomentés el coneixement:

“El nostre partit i el nostre Centre no deuen esser focus d'enviliment, sinó ensenyansa constant per els esperits lliberals, fornal hont s'hi trempin les conviccions ja arrelades i s'hi arrelin les tot just nascudes escola de civisme i font de rahó. No debém cercar la massa inconscient si per apropar la deguessim desfigurar la visió clara de la vida. No debém predicar-hi lo que conscientment pressentim que la realitat fa imposible.”³³⁰

Per aconseguir-ho, es proposaren treballar amb la intenció d'organitzar activitats que fomentessin la lectura i el coneixement a través de conferències polítiques i culturals, sota una màxima netament republicana: “debém preferir deu ciutadans conscients i convençuts que no pas deu mil fanàtics...”³³¹

La confrontació que es vivia en l'àmbit local també tenia una traducció en la política catalana. La unió dels tres partits que constituïren la UFNR fou extremadament fràgil i, alguns historiadors, asseguren que els “grups heterogenis que la van integrar no van arribar mai a compenetrar-se i no és estrany que sovintegessin les lluites de casino, les disputes internes, les assemblees fins a cert punt poc útils i els enfrontaments de vegada massa infantils”.³³² Per tant, l'embranchida inicial es va diluir per la manca d'entesa en l'acció política i en “factors interns i de tipus estructural, molts dels quals ja s'havien manifestat al si del CNR entre el 1906 i el 1909”.³³³

La forta crisi que patia la UFNR potser féu decidir Puig Pujades a participar activament en la renovació de la junta de la UFNR de Figueres, reorganitzar les bases d'aquest partit i encarar el projecte que ell havia començat a pensar des de les cròniques escrites a *Empordà Federal*. El gener de 1915 fou escollit president, va prendre el relleu al seu sogre Joan Carbona.³³⁴ L'any següent fou nomenat membre de la comissió

³³⁰ *Ibidem*

³³¹ *Ibidem*

³³² IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *El difícil...*, op. cit., pàg. 130-131.

³³³ IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *El difícil...*, op. cit., pàg. 132.

³³⁴ “Eleccions”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 200 (9 de gener de 1915), pàg. 3. La junta estava formada pel vicepresident Joan Burgas, el tresorer Jaume Vilanova, els vocals Marià Baró Pagès i Bartomeu Trulls fill, el secretaris Ventura Capdevila i Francesc Canet.

permanent de la Junta Comarcal de l'UFNR,³³⁵ un càrrec que va mantenir almenys fins el 1921,³³⁶ moment en què fou elegit president en substitució de Martí Carreras.³³⁷

En els primers mesos de presidència, Puig Pujades mostrà el rebuig a la censura informativa que havia aplicat el governador civil de Girona a l'hora de prohibir algunes activitats culturals, com ara les conferències que s'organitzaven a la seu de la Unió Federal de Figueres. Els republicans s'indignaven de l'autoritat governativa en un moment de repressió: "si el Gobierno prosigue campaña contra elementos liberales por sospecha francofilia, habrá que decidir hasta cuándo es tolerable esta persecución".³³⁸ Puig Pujades no només s'oposà al govern centralista sinó també al caciquisme que, segons afirmava, imperava entre alguns homes de la Lliga:

"Preguntéu a la majoría dels ajuntaments de la comarca que han volgut aplicar la llei substitutiva d'en Canalejas, els inconvenients qu'els hi han posat, els grans propietaris que com el marquès de Camps entaulen recursos darrera recursos, per a evitar el pago de lo que'ls pertoca per a el reparto".³³⁹

I, finalment, sentenciava que "l'enemic de Catalunya es la Lliga".³⁴⁰

En aquest mateix sentit, també fou un dels impulsors d'una biblioteca creada per als joves de l'agrupament. La inauguració d'aquest espai era prioritari per a l'obra de cultura que havien de desenvolupar i que tenia com a finalitat posar "a

³³⁵ CAGN. Fons Jaume Navarra Illa. "Als electors del Districte de Figueras", 3 d'abril de 1916 [solt]; "La proclamació d'En Salvatella", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 260 (4 de març de 1916), pàg. 1. Vegeu també: "El districte de Figueres. Grandiós miting", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 4.019 (8 d'abril de 1916), pàg. 1.

³³⁶ CAGN. Fons Jaume Navarra Illa. "Electors del Districte de Figueres", 25 de maig de 1919 [solt]; CAGN. "Empordanesos:", 1 de juny de 1921 [solt].

³³⁷ "Les eleccions provincials. Asamblea del Partit Federal Nacionalista Republicà", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 539 (21 de maig de 1921), pàg. 2.

³³⁸ "El mismo de antes. Otro desafuero", a *El País* [Madrid], núm. 10.147 (26 de juny de 1915), pàg. 1.

³³⁹ ERIN, JORDI. "La Lliga, enemiga de Catalunya", a *L'Avenç Garrotxà* [Lladó], núm. 8 (4 d'abril de 1916), pàg. 2. Es refereix a la llei impulsada per José Canalejas (1854-1912), president del Consell de Ministres, que va abolir la contribució dels consums.

³⁴⁰ *Ibidem*

l'abast dels humils el patrimoni espiritual" i la millora "de la cultura des de baix" com a "principal medi de conquerir noves formes d'organització política i econòmica fonamentades en el regoneixement de l'igualtat social més absoluta".³⁴¹

Un destacat republicà nacionalista que assumí responsabilitats polítiques per a la candidatura del districte de Figueres, Ramon Noguera i Comet recordava a les seves memòries a propòsit de Puig Pujades que era "la persona més caracteritzada ja aleshores dels republicans figuerencs, malgrat no haver volgut mai, fins aleshores, acceptar cap càrrec públic".³⁴²

L'entrada de Puig Pujades en la política s'havia d'entendre com una fórmula per superar la desorientació que hi havia en el partit i canalitzar l'ideari en les eleccions següents, "perpetuant la nostra actuació francament federal i nacionalista".³⁴³ Ara bé, gestionar la crisi del partit no fou gens fàcil si bé es tenia clar que no es volien afegir a noves formes d'organització republicana "que si poden ésser útils en altres llocs, an aquí no se'n sent la necessitat" i que s'havien de deixar enrere les diferències passades i unir-se com les dretes.³⁴⁴

A inicis de 1914, havia elogiat el candidat a les eleccions legislatives, Joaquim Salvatella, que havia aconseguit uns anys abans l'indult pel director del periòdic *Empordà*, Josep Baró. A propòsit del diputat a Corts, escrigué un elogiós article en què s'hi evidenciava la gran admiració que sentia per a ell, que s'havia posicionat en contra de la Llei de jurisdiccions, del Reial Decret de notaries i de les lleis "opresores qu'amordassen les llengües i plomes catalanes".³⁴⁵ Puig Pujades professava una gran admiració pel polític de qui afirmava que havia estat:

"Combatent tota mena d'opressions é injustícies, lluitant contra les aventures africanes qu'ens portaran a la ruina d'Espanya i al decandiment de la raça. L'amor a

³⁴¹ "La inauguració d'una Biblioteca a Figueres" a "De l'U.F.N.R.", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.748 (1 de juliol de 1915), pàg. 1.

³⁴² NOGUERA I COMET, Ramon. *Al llarg...*, op. cit., pàg. 226.

³⁴³ VELIVOLE. "En el començ d'un any històric" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 199 (2 de gener de 1915), pàg. 2.

³⁴⁴ "La inauguració d'una Biblioteca a Figueres" a "De l'U.F.N.R.", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.748 (1 de juliol de 1915), pàg. 1.

³⁴⁵ PUIG PUJADAS, J. "Entre l'odi i l'amor", a *Empordà Federal* [Figueres], s/núm. (26 de febrer de 1914), pàg. 2.

l'Autonomia ben palesament l'afirmá combatent amb aquella seva eloqüència en pró de les Mancomunitats, principi de descentralisació que podria esdevenir el començ d'un centralisme barceloní, mes odiós per tractar-se d'imposicions entre germans, si els esperits lliberals ens descuidessim d'infiltrar-hi aquell esperit d'humanitat que no senten ni poden sentir els que prediquen l'*autonomia bien entendida*".³⁴⁶

Els elogis, però, s'estroncaren l'abril de 1916 quan una nova crisi de la UFNR culminà amb la derrota a les eleccions a Corts que impedí a Joaquim Salvatella revalidar l'acta de diputat. Un full publicat el 10 d'abril de 1916 a Figueres, en forma de necrològica, ironitzava sobre el moment crític pel qual estaven passant els republicans catalanistes que encapçalava Puig Pujades:

"La Soberbia de los Nacionalistas. Falleció el día 9 de los corrientes (R.I.P.)
Los que sin honor, pudor ni rubor burlaron el Plebiscito, afligidísimos por la monumental y sensible derrota de que les han hecho víctimas los 3.564 electores [...] resignación necesaria para sus autores Puig Pujadas, Carreras, Pujolar, Canet y C^a y la redacción de *Empordà Federal*".³⁴⁷

La derrota electoral no comportà només la pèrdua de l'acta de diputat, sinó que el mateix Joaquim Salvatella, que havia representat el districte de Figueres durant 14 anys es donà de baixa del partit per entrar a les files dels dinàstics de Romanones. Aquesta deserció causà una profunda decepció entre les files del partit i s'arribà a identificar no només com una traïció de Salvatella, sinó també com un indici del debilitament de l'ideari:

"Fa temps que a Figueres, a Catalunya, arreu d'Espanya, se sent un afebliment de l'ideal republicà. Les darreres eleccions ne son una bona mostra".³⁴⁸

³⁴⁶ *Ibidem*. Per ampliar sobre la simpatia que els homes de la UFNR sentien per Josep Salvatella, vegeu també: "El «lunch» en el Centre d'Unió Federal", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 147 (10 de gener de 1914), pàg. 2; "Apat en honor d'en Salvatella", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 252 (8 de gener de 1916), pàg. 2. Vegeu també: "Post-electoral. El triomf d'En Salvatella", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.288 (17 de març de 1914), pàg. 1.

³⁴⁷ CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. "La Soberbia de los Nacionalistas. Falleció el día 9 de los corrientes (R.I.P.)", 10 d'abril de 1916, [solt].

³⁴⁸ REDACCIÓ, La. "Som allí ont èrem", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 276 (10 de juny de 1916), pàg. 1-2.

Per Puig Pujades devia ser una situació complexa. Havia debutat com a orador polític en un míting celebrat al Teatre Principal en defensa de la candidatura de Salvatella, el primer de molts amb un “èxit franc i falaguer” que, finalment, no es veié recompensat.³⁴⁹

Ell mateix havia evidenciat l'octubre de 1910 des de les pàgines d'*El Poble Català* l'amistat que vinculava a Salvatella amb Romanones i a partir de la qual havia aconseguit, per exemple, la incorporació de les despeses de l'Institut de Figueres en els pressupostos de l'Estat. Puig Pujades s'hi havia referit directament assenyalant que

“La incorporació era «deguda exclusivament» a la simpatia personal que mereix el nostre Salvatella de l'actual ministre senyor Romanones (paraules pronunciades pel ministre davant d'altres persones)”.³⁵⁰

La deserció de Salvatella suposà, doncs, una desorientació creixent del republicanisme nacionalista en un context en què la força majoritària a Catalunya, la Lliga Regionalista, encapçalava el projecte de la Mancomunitat. La deserció fou pels republicans federals però, sobretot, per a Puig Pujades –que havia elogiat fervorosament Salvatella i l'havia proclamat candidat incontestable–, una desfeta moral.

Segons relata Agustí Cabruja, el polític va publicar un article titulat “Ha passat la Rubinada” a *Empordà Federal*, no localitzat, en què

“L'home venia a dir que, al cap i a la fi, els figuerencs no havien perdut gran cosa pel fet que aquell polític s'hagués passat al camp contrari, perquè no era ni un capdavanter ni una figura notable en l'ordre polític ni en l'intel·lectual”.³⁵¹

El relat de Cabruja assenyala també que uns dies després, un amic visità al polític i li comentà l'article:

³⁴⁹ TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

³⁵⁰ VELIVOLE. “Desde Figueres”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 1.914 (31 de maig de 1910), pàg. 2.

³⁵¹ CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg.194.

“–Tanmateix, amic Puig –va dir-li aquell empordanès–, en va fer un gra massa. Perquè ara, que no és dels nostres, voler-li discutir el talent i les virtuts que abans li vàiem...!
El senyor Puig Pujades es va posar a plorar”.³⁵²

La suspensió de garanties constitucionals durant l'estiu de 1917 arran de la crisi política i social que afectava al país portà a la instauració de la censura, la suspensió de *La Veu de Catalunya* i el nomenament d'un alcalde governatiu –protestada pels caps dels partits i els periòdics *Empordà Federal*, *Nuevo Figueras* i *Alt Empordà*–, la qual coincidí amb la mort del president de la Mancomunitat, Enric Prat de la Riba. Puig Pujades signà com a representant d'*Empordà Federal* per oposar-se a la designació atès que eren

“partidaris de l'imperi de la sobirania popular, de l'autonomia dels municipis, i perquè considerem un afront i un acte abusiú de centralisme el privar als cabildes municipals i, per tant, als pobles, d'elegir lliure i lliberrimament qui els ha de presidir, qui els ha de dirigir, qui els ha de representar”.³⁵³

Gairebé liquidada la UFNR, encara amb la deserció de Salvatella recent i davant les eleccions provincials de 1917, Puig Pujades es mostrà partidari d'anar a la lluita

“Per a deixar ben sentada la fermesa de les nostres idealitats, fent renàixre amb la nostra activitat i entusiasme els temps gloriosos del partit federal empordanès un jorn malmenats per les baixes envejes i concupiscències”.³⁵⁴

³⁵² CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de...*, op. cit., pàg. 194.

³⁵³ Hem localitzat diversos manifestos que mostren l'oposició al nomenament, vegeu: “La provisió de l'Alcaldia. Nostra protesta”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 24 (28 de juliol de 1917), pàg. 1; “En que's parla d'una reunió i de altres coses menys interessants. Protestes contra'l nomenament d'Alcalde de R.O.”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 336 (28 de juliol de 1917), pàg. 32. Ambdós manifestos estaven signats pels “diputats provincials, Martín Inglés, Paulino Geli i José Salleras; Martín Carreras, per la Junta Comarcal Unió Federal; José Serra Fàbrega per la Junta Municipal Unió Federal; Sebastián Lloret pel Centro Unió Federal; V. Capdevila, per la Joventut Unió Federal; Felipe Lloch, per la Lliga Nacionalista Alt Empordà; Carlès Jordà, per la Comissió Acció Política Nacionalista Alt Empordà; J. Sans Roquer, per la Joventut Nacionalista; Puig Pujades, per l'*Empordà Federal*; José Serra, per *Nuevo Figueras* i Jaime Maurici, per *Alt Empordà*”.

³⁵⁴ “Les vinentes eleccions”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 310 (3 de febrer de 1917), pàg. 3. Vegeu també: “Electors del Districte de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 315 (8 de març de 1917), pàg. 1.

En aquests comicis, la UFNR –encara s’anomenava així–, presentava una candidatura formada per Martí Inglés i Folc, Pere Casina i Balló i Pere Bosch i Bosch a través de la qual volien lluitar contra “la corrupció del règim monarquic centralista” i el “sentit conservador, burgèsista i clerical” de la Lliga.³⁵⁵ Inicialment, optaren per formar part d’una nova formació política de recent creació, el PRC, encapçalat per Marcel·lí Domingo, Francesc Layret i Lluís Companys, que pretenia transformar l’estructura i el discurs del republicanisme català i superar l’hegemonia de la Lliga.

El maig de 1917, els impulsors del PRC organitzaren un primer míting a Figueres³⁵⁶ i el 26 de gener de 1918 els promotors del periòdic anunciaren la seva adhesió a aquesta formació política, “pero mantinguent el seu nom i organització actuals i la plena independència en tot lo que’s refereix a la seva vida local i comarcal, com l’elecció de candidats, etc”.³⁵⁷ En l’adhesió, nomenaven també el seu candidat, el doctor August Pi i Sunyer, nét per línia materna de l’exministre empordanès de la Primera República, Francesc Suñer i Capdevila. Puig Pujades fou presentat pels membres d’aquesta coalició com un “de los hombres más cultos y más significados del republicanismo figuerense”.³⁵⁸ Durant aquest procés, fou l’interlocutor que en nom del partit s’encarregà de les negociacions entre la UFNR i el PRC. Així mateix, visità a Francesc Layret per concretar el pacte

³⁵⁵ “Electors del Districte de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 315 (8 de març de 1917), pàg. 1.

³⁵⁶ Se celebra un “Gran Mitinc d’Afirmació Republicana” a càrrec del PRC i amb la presència de Marcel·lí Domingo, Francesc Layret i Gabriel Alomar. Vegeu: J. B. “El míting”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 325 (12 de maig de 1917), pàg. 2; “Desfetes les forces republicanes, decaigut l’esperit revolucionari per una llarga corrúa de desacerts i desercions, han sortit a la lluita els homes del nou Partit Republicà Català”, a *Empordà Federal* [Figueres] núm. 326 (19 de maig de 1917), pàg. 1. Vegeu també: PUIG PUJADES, J. “Som allà on érem”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 675 (12 d’abril de 1930), pàg. 1.

³⁵⁷ “L’Unió Federal Nacionalista de l’Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 362 (19 de gener de 1918), pàg. 2. Vegeu també: “Assamblea de l’Unió Federal de l’Empordà. Adhesió al Partit Republicà Català. Proclamació del candidat D. August Pi Sunyer”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 363 (26 de gener de 1918), pàg. 2.

³⁵⁸ “Assamblea de l’Unió Federal de l’Empordà. Adhesió al Partit Republicà Català. Proclamació del candidat D. August Pi Sunyer”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 363 (26 de gener de 1918), pàg. 2.

i, quan aquest estigué empresonat, fou Noguer i Comet qui escrigué en nom seu a Puig Pujades.³⁵⁹

Malgrat la candidatura de Pi i Sunyer i els elogis a Puig Pujades, aquesta aposta estratègica quedà truncada per la relació existent entre el PRR de Lerroux i el PRC, embrancats en una coalició d'esquerres que liderava el primer. En l'àmbit local, formar-ne part suposava incorporar dins un mateix bloc electoral tant el grup d'*Empordà Federal* com els sectors republicans federals i radicals que des d'inicis de la dècada s'havien mostrat hostils als primers. Foren, doncs, els enfrontaments que des de feia anys dividien el republicanisme figuerenc els encarregats de dinamitar qualsevol possibilitat d'entesa i els que propiciaren finalment que es desfés l'acord a què s'havia arribat amb els impulsors del PRC.³⁶⁰ Tot i aquestes desavinences, Pi i Sunyer obtingué la victòria que revalidà en les següents eleccions de 1919.³⁶¹ Un triomf electoral que mostrà que el republicanisme era una força política real amb una implantació arreu del territori:

“Mireu: agafeu un republicà de Lleida, l'Humbert Torres, l'Alfred Pereña; recolliu el pensament d'un republicà de Figueres, En Josep Baró o En Puig Pujades; replegueu la

³⁵⁹ “Al marge de les eleccions. El Partit Republicà Català i nosaltres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 371 (16 de març de 1918), pàg. 2.

³⁶⁰ L'adhesió, que s'insertà al periòdic *La Lucha* de Girona, fou inicialment molt ben acollida pel PRC. Però aquest partit formava part de l'aliança d'esquerres encapçalada per Alejandro Lerroux. Aquest volia fer coalició amb els altres republicans del carrer de Lasauca. “La situació doncs era aparentment clara: el partit republicà català per mitjà de *La Lucha*, dels Srs. Layret i Domingo i del secretari general del partit en R. Noguer i Comet acullien el nostre candidat i estaven disposats a rompre l'aliança d'esquerres abans d'abandonar-lo”. Vegeu: “Al marge de les eleccions. El Partit Republicà Català i nosaltres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 371 (16 de març de 1918), pàg. 2. Fins i tot Rafel Ramis i el seu cunyat, Pagès, van anar a visitar Domingo a la presó de València i aquest els va assegurar el suport a la candidatura de Pi i Sunyer. Malgrat tot, Domingo donà suport al candidat d'esquerres, Ferrer Piera, el dia 14 de març, i no assistí al míting de Figueres tal i com els havia promès. Des d'aleshores, el partit UFNR va prescindir de la col·laboració del PRC en les tasques electorals. Durant aquells dies, *La Lucha* inserí i recomanà la llista de candidats de la Unión de Izquierdas, en què figurava per Figueres el doctor Ferrer Piera. Els militants de la Unió Federal s'indignaren.

³⁶¹ Vegeu els següents articles: “El nostre poble”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 437 (7 de juny de 1919), pàg. 1; “Exemplar exercici de la ciutadania”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 437 (7 de juny de 1919), pàg. 1-2; “La lluita electoral”, a *Empordà Federal* [Figueres] núm. 437 (7 de juny de 1919), pàg. 2; “Resultat de les eleccions per a Diputats a Corts celebrades el dia 1 de juny de 1919 en el districte de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], num. 437 (7 de juny de 1919), pàg. 2.

conversa d'un de Tarragona, d'En Lloret, o del grup de l'antic «Foment» de Reus; pugeu per la costa i parleu amb els xicots de «Germanor» fins a arribar a Girona, davant d'En Carles Rahola –nomeno, en general, als escriptors, no pas als professionals dels càrrecs representatius, – i trobareu una coincidència d'opinió sobre qualsevol aconteixement”.³⁶²

A les eleccions municipals de febrer de 1920, Puig Pujades fou un dels avaladors de la Coalició Federal-Nacionalista formada pels membres de la UFNR (deixaran d'utilitzar aquesta denominació per adoptar la d'Unió Federal) i la Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà, la qual havia quedat fora de l'Ajuntament el 1917 i, dos anys després, havia donat suport al candidat republicà federal August Pi i Sunyer, enfrontat al candidat dinàstic de la Unión Monàrquica Nacional. Les dues formacions compartien el catalanisme però el concebien des de posicions diferents i eren partidàries de les grans reformes urbanístiques (la Rambla i el Parc Bosc, l'eixamplament de la xarxa de clavegueram, la introducció de l'enllumenat elèctric i l'asfaltatge dels carrers) i culturals (la projecció de la biblioteca pública) encara que la construcció d'aquestes infraestructures fos a costa d'hipotecar les finances municipals. La coalició suposà un front comú contra els radicals lerrouxistes, que només eren partidaris d'algunes reformes, amb la premissa que aquestes no repercutissin en la precària economia municipal.³⁶³ L'elecció de la coalició federal-nacionalista significava continuar l'obra renovadora en un ideari que, segons el periòdic *Alt Empordà*, Puig Pujades reafirmà però mai de manera revolucionària:

“En la diagonal que va de Petrograd a Madrid, del comunisme roig d'un Lenin a la repressió violenta d'un Lacierva, ells s'hi situen en el terme mig, cercant la justa emulació i l'exacta ponderació dels tres factors de riquesa: treball, capacitat i tècnica”.³⁶⁴

El 8 de febrer de 1920 publicaren un fulletó extraordinari, que compartiren entre *Empordà Federal* i *Alt Empordà*, en què

³⁶² PARADOX. “Una victòria republicana i un error”, a *La Campana de Gràcia* [Barcelona], núm. 2.621 (12 de juliol de 1919), pàg. 2.

³⁶³ MORENO CHACÓN, Manuel. *El personal...*, op. cit., pàg. 187.

³⁶⁴ “El míting d'ahir”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 150 (7 de febrer de 1920), pàg. 2. Pel que fa a Lacierva es refereix, probablement, a Juan de la Cierva (1895-1936) que havia estat ministre de Guerra entre el novembre de 1917 i el març de 1918 en un gabinet de García Prieto, i entre l'agost de 1921 i el març de 1922 en un govern de Maura.

exposaven el seu programa conjunt de govern. Tanmateix, la lectura dels dos periòdics permet veure ja amb anterioritat certes similituds per l'interès en el catalanisme: la defensa de l'obra de govern de la Mancomunitat de Catalunya, les campanyes de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, els Jocs Florals de l'Empordà, la promoció de l'ús públic de la bandera i de la llengua catalanes i les propostes d'homenatge a autoritats literàries. Aspectes que el mateix Puig Pujades havia reivindicat i en els quals s'havia implicat amb les seves col·laboracions periodístiques d'aquests anys a través d'*Empordà Federal*. Malgrat que la coalició se signés el 1920, Puig Pujades havia mostrat públicament simpaties per alguns aspectes del setmanari dels nacionalistes, fins i tot, hi contribuïa econòmicament amb l'anunci del negoci a les pàgines d'aquest.

El periòdic *Alt Empordà* estava inicialment adherit a la Lliga Regionalista i, posteriorment, fou l'òrgan del Centre Nacionalista de l'Empordà en una posició pròxima a AC, el nou partit nacionalista republicà sorgit d'una escissió de la Lliga Regionalista.

Des del gener de 1918, el periòdic incloïa la *Fulla Artística d'Alt Empordà*, un suplement de dues pàgines i amb periodicitat mensual que s'afegia a les quatre del setmanari, dirigit per l'arquitecte Ricard Giralt Casadesús.³⁶⁵ El suplement, publicat durant els anys 1918 i 1920, recollia col·laboracions de temàtica cultural de Puig Pujades que signà almenys set articles entre el febrer de 1918 i el setembre de 1920. Es tractava de col·laboracions extenses, il·lustrades amb acurats gravats i fotografies, on publicà majoritàriament crítiques artístiques (P. Sabaté, la Capella Sixtina de Miquel Àngel, Lluís Bonaterra, Narcís Monturiol, Dalí, Rafel Forn, Rosa Soler Bofill) i, alhora, plantejava algunes qüestions que considerava prioritàries per al desenvolupament de la ciutat. Per exemple, denunciava els dèficits de l'ensenyament a Figueres i apostava per les oportunitats urbanístiques que podien millorar-la.

³⁶⁵ La *Fulla Artística d'Alt Empordà* es publicà des del 19 de gener de 1918 fins al 25 de setembre de 1920 amb el propòsit de treballar "per a la reconstrucció del patrimoni artístic de l'Empordà" i contribuir a "la formació i enaltiment de l'art nacional de Catalunya i donant notícia de tota manifestació artística". Vegeu: GUILLAMET LLOVERAS, Jaume MORENO CHACÓN, Manuel TEIXIDOR COLOMER, Anna TESTART GURI, Albert. *Història de...*, op. cit. pàg. 268-273. Així mateix, per conèixer l'obra de Giralt, vegeu: DOMÈNECH CASADEVALL, Gemma i GIL TORT, Rosa Maria. "Ricard Giralt Casadesús", a *Un nou model d'arquitectura al servei d'una idea de país*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2010.

A inicis de 1921, Puig Pujades com a president de la UFNR envià “una lletra molt afectuosa” a Ramon Noguier Comet en què li demanava que es presentés com a candidat del vell Partit Federal en el districte de Figueres a les eleccions a diputacions provincials de Catalunya.³⁶⁶ Noguier i Comet que ho va acceptar, reconeixia en les memòries que el seu nom

“No sols no va merèixer l’acceptació massiva del comitè comarcal del partit, sinó que el que va passar en aquella elecció fou la causa immediata, el botafocs, per dir-ho així, d’una divisió en el partit que acabà d’afeblir-lo i li féu perdre la supremacia política a la comarca per a donar-la als elements més contraris al nostre sentit tradicional, això és, els monàrquics i els centralistes”.³⁶⁷

Després d’intensos debats que acabarien fent pactar els federals de Llançà i Portbou amb el PRR, l’assemblea comarcal acordà unir-se a altres sectors catalanistes per presentar-se a les eleccions en coalició i ratificar a Noguier i Comet com a candidat.

La decisió indignà els republicans federals radicals que, a través del seu portaveu *Libertad*, titllaven el pacte d’hipòcrita. De fet, des d’aquestes pàgines es recollien frases escrites a *Empordà Federal* i a *Alt Empordà* en què es pretenia evidenciar que estaven fent un doble joc:

“Callan ambos porque son unos fariseos y unos políticos sin pudor ni conciencia. Ellos callarán por ser mercaderes de la política pero la opinión pública los califica de ridículos e hipócritas [...] ¡No votéis a los traidores de Cataluña!”.³⁶⁸

Entre aquests traïdors, apuntaven directament a la figura de Puig Pujades a qui responsabilitzaven de tots els problemes del republicanisme històric de l’Empordà:

“Fuisteis la causa de que Salvatella se hiciese monárquico. De vuestras filas han salido las traiciones: Rodés. Vuestro ex-diputado Inglés, hoy de la Lliga, ha contribuido a la muerte del republicanismo. Vuestro *Ilumana* Pi Suñer, del brazo de Bofarull un día y el otro

³⁶⁶ NOGUER I COMET, Ramon. *Al llarg...*, op. cit., pàg. 226.

³⁶⁷ NOGUER I COMET, Ramon. *Al llarg...*, op. cit., pàg. 230.

³⁶⁸ “Lo que «Empordá Federal» ha dicho de la Lliga”, a *Libertad* [Figueres], suplement al núm. 320 (9 de juny de 1921), pàg. 2. Vegeu també: “Contestando a las últimas afirmaciones de *Empordá Federal*”, a *Libertad* [Figueres], núm. 356 (4 de febrer de 1922), pàg. 2.

con la Liga, ha grabado sobre vuestro pecho republicano las letras R.I.P. Y vosotros juguetes de vuestras ambiciones y codicias habéis preferido dar paso a los reaccionarios regionalistas de Bofarull que a los federales-radicales de esta Ciudad”.³⁶⁹

Les darreres eleccions municipals del període de la Restauració van tenir lloc el febrer de 1922, uns comicis en què no es repetí la coalició nacionalista i la candidatura de la UFNR es presentava sola enmig d'un ventall ampli de candidats d'ideologia majoritàriament republicana i amb el catalanisme com a segon punt de referència.

Decebut pels interessos interns que havien aflorat en l'elecció del diputat i, probablement, també per l'agressiva campanya dels republicans radicals a través del portaveu *Libertad*, Puig Pujades escrigué el maig de 1923 a Carles Rahola on li confessava les “baixeses humanes” de les quals havia estat objecte:

“Creieu-me amic que això de les eleccions amb el tracte obligat de tota la podadura del cos electoral m'ha omplert l'ànima d'un fàstic invencible i com a conseqüència m'ha atuit. Mes, molt mes que la derrota ha sigut el contacte amb les baixeses humanes que me tèn com entontit”.³⁷⁰

Malgrat aquestes decepcions, mantingué contactes intensos amb la resta de nuclis de republicanisme catalanista del territori per promoure una nova entitat política que es fundà l'agost de 1923 amb el nom de Partit Federal Nacionalista Republicà de les comarques gironines (PFNRcg) la qual, finalment, s'adherí al PRC. El projecte s'acabà concretant en un moment en què, “orfes de referents globals”, els federals nacionalistes de les comarques gironines s'aglutinaren gràcies a la coordinació del comitè comarcal de la UFNR del Baix Empordà i del Centre d'UR de Girona.³⁷¹ La direcció del nou partit estava formada per prohoms històrics de la democràcia gironina i empordanesa (Salvador Albert, Ramon Noguera, Josep Irla, Albert de Quintana,

³⁶⁹ “Pensamientos de Puig Pujadas”, a *Libertad* [Figueres], núm. 339 (8 d'octubre de 1921), pàg. 5. Es refereix als polítics gironins Jaume Rodés, Martí Inglés, Manel Bofarull i Carles Pi i Sunyer.

³⁷⁰ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 11 de maig de 1923. Registre 4041.

³⁷¹ “El Directori del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, a opinió”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 659 (25 d'agost de 1923), pàg. 1.

Miquel Santaló i Llorenç Busquets) i el mateix Puig Pujades com a líder del districte de Figueres. En la presentació del flamant partit, els promotors de la nova formació asseguraven que mai donarien suport ni a la monarquia espanyola ni tampoc a un règim republicà que “no reconegués a Catalunya el dret de governar-se a si mateixa”, i afegien:

“Nosaltres volem l’implantació total i simultània, en son doble aspecte de intensitat i extensió de sobirania, de l’Estatut de l’Autonomia integral de Catalunya [...] lluitarem per la constitució de l’Estat Català autònom, tot mantenint íntegrament, les reserves d’índole doctrinal fetes pel representant de les esquerres en confeccionar-se l’Estatut. I rebutjarem per deficient o inadequada, tota proposta fragmentària i de caràcter general dimanant del centralisme uniformista”.³⁷²

L’aliança política dels grups republicans i catalanistes de la demarcació es contextualitzà en un moment de forta conflictivitat social provocada pel desastre militar d’Annual i l’auge de forces polítiques nacionalistes que, des de Madrid, es consideraven separatistes. En aquesta línia, la resta del país observava amb preocupació l’apogeu d’aquests nacionalismes perifèrics i un ascens dels republicans en un context polític, econòmic i social difícil. Com a resultat d’aquesta inestabilitat i crispació creixent però, especialment, per les rivalitats locals es pot entendre l’agressió que Puig Pujades patí a mitjans de juliol durant les setmanes prèvies a les eleccions de 1923. El polític fou agredit per Josep Soler Grau que havia fundat la revista el *Sanyó Pancraci* l’any 1919 i era professor de lletres a l’Institut de Figueres.³⁷³ Tot i que inicialment militava a la UFNR, Soler Grau juntament amb Rafael Ramis i Martí Vilanova se n’havien separat l’any 1918 perquè no volien “agermanar els seus principis socialistes, escarnits i befats sense treva per *Empordà*

³⁷² *Ibidem*. Els integrants eren els següents membres: Salvador Albert, diputat a Corts; Ramon Noguer i Comet, Isidre Riu Puig, Albert de Quintana, Josep Irla, Miquel Santaló, diputats a la Mancomunitat; Josep Puig Pujades, president del comitè comarcal de la UFNR de l’Alt Empordà; Josep Fàbrega Pou, president del comitè comarcal de la UFNR del Baix Empordà; Llorenç Busquets, president del centre de la UR de Girona.

³⁷³ La revista havia estat fundada per un grup de joves entre els quals hi havia Salvador Dalí, l’arquitecte Pelayo Martínez, l’escriptor Antoni Papell, l’odontòleg Enric Salesa, el notari Josep Comas, el poeta Jaume Maurici, el polític Martí Vilanova, el mestre Rafel Ramis i els catedràtics d’institut Abert Pi i Esteban Botella. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: GUILLAMET, LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel TEIXIDOR COLOMER, Anna TESTART GURI, Albert. *Història de..., op. cit.*, pàg. 280-281.

Federal".³⁷⁴ A l'interior del republicanisme, doncs, les discrepàncies entre les faccions nacionalistes no s'acabaren sinó que persistiren com ho demostra aquest exemple. A banda d'aquest fet, en el rerefons de l'agressió hi havia el malestar per les eleccions del districte de Figueres i Vilademuls on s'enfrontaven els seguidors del marquès d'Olèrdola, el candidat de la Unión Monárquica Nacional, i els de la UFNR.

El portaveu republicà catalanista, *Empordà Federal*, havia acusat a Soler Grau de renegar del socialisme del seu avi, correligionari republicà, i de deixar-se comprar pel marquès d'Olèrdola,³⁷⁵ també se l'acusava de cacic perquè "entre dos guardies civils impedí l'emissió del vot a honrats electors i procedí al soborn d'uns infelissos" a Cabanes.³⁷⁶ A més, el periòdic afegia que en el moment de l'escrutini havia impedit que l'apoderat dels republicans nacionalistes "fes constar la seva protesta no sense abans haver-lo amenaçat si no s'en anava del poble".³⁷⁷ Aquestes declaracions contrastaven amb els arguments de Soler Grau qui ho negà amb rotunditat i apuntava directament als republicans catalanistes com els veritables cacics:

"Corregué la veu del poble de Cabanes de què el Sr. Pallach [apoderat del candidat dels catalanistes, Albert Quintana de León] havia anat al Moli ensenyant un gran feix de bitllets de banc de cinc duros diguent que aquells diners eren per pagar els vots dels qui votessin al Sr. Quintana de León [...] entrava en mantres cases i trobava llurs veïns".³⁷⁸

Les relacions entre els promotors del setmanari i en Soler Grau s'havien anat deteriorant fins al punt que aquest darrer agredí presumptament "de manera covarda i per l'espantilla [...] sense que mitjansés ni una sola paraula" a Puig Pujades.³⁷⁹ En el

³⁷⁴ "La conferència del Sr. Josep Soler Grau al Centre Federalista Empordanès", a *Libertad* [Figueres], núm. 672 (28 de març de 1931), pàg. 2.

³⁷⁵ "Tornem-hi!", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 646 (26 de maig de 1923), pàg. 2.

³⁷⁶ "La nostra derrota", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 643 (5 de maig de 1923), pàg. 2

³⁷⁷ *Ibidem*

³⁷⁸ "La conferència del Sr. Josep Soler Grau al Centre Federalista Empordanès", a *Libertad* [Figueres], núm. 672 (28 de març de 1931), pàg. 2.

³⁷⁹ "Covarda agressió", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 654 (21 de juliol de 1923), pàg. 2. Vegeu també: "Una agressió" a "Noticiari", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 328 (21 de juliol de 1923), pàg. 3.

moment de l'agressió, el polític estava acompanyat per la seva família al Bar Parisenc de Figueres i:

“Mentres d'espatlles a la Rambla estaven parlant amb els amics Guillamet i Vidal que els ho oferien lloc en la taula propera del mateix Bar, saltà de la Rambla, on se passejava amb el Vis-director del Institut senyor Palma, el xulapon Soler Grau, volxevic a les ordres de la Unión Monàrquica Nacional i agredí al nostra amic qui, al repel·lir l'agressió rebé un cop en la má esquerra, per fortuna sense conseqüències”.³⁸⁰

Tot i que l'agredit no presentà càrrecs contra el presumpte agressor, la policia es personà com a denunciant “por escandàlo en la vía pública”.³⁸¹ Al final del procés, el fiscal Giralt i Rigau condemnà a Josep Soler Grau a partir de l'article 589 del Codi Penal que consistia en “una falta de mals tractes” i que l'obligava a fer front al pagament de les despeses del judici.³⁸²

Les rivalitats entre les faccions del republicanisme local deixaven entreveure un context polític, econòmic i social progressivament més crític en el conjunt del país. Les relacions socials entre empresaris i treballadors es van tensar, aflorà una conjuntura de recessió econòmica, el moviment obrer es radicalitzava i les vagues eren tan freqüents com el pistolerisme. Els successius governs que s'alternaren en el poder es mostraren incapaços d'afrontar els problemes i el mateix règim polític estava totalment desprestigiad, després del desastre d'Annual. Les investigacions per tal de depurar responsabilitats en les decisions militars que van portar a la derrota apuntaven cap al mateix rei. En aquesta conjuntura, doncs, el 12 de setembre de 1923, el capità general de Catalunya, Miguel Primo de Rivera, va dur a terme un cop d'estat i va suspendre el règim constitucional amb el vistiplau d'Alfons XIII.

Malgrat que la imposició del Directori Militar aturà bruscament el projecte del PRFNcg, Àngel Duarte assegura que malgrat que en aquest moment el republicanisme històric tenia una “vida esllangida”, aquestes sigles van preservar “en temps de dictadura, la cohesió d'un federalisme nacionalista de base

³⁸⁰ *Ibidem*

³⁸¹ “Després de l'agressió” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 655 (28 de juliol de 1923), pàg. 3.

³⁸² “Figueres” a “De les terres catalanes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.650 (25 de juliol de 1930), pàg. 1.

popular i mesocràtic, que la primavera de 1931 s'integrava a la nova Esquerra Republicana de Catalunya".³⁸³

³⁸³ DUARTE, Àngel. *Història del...*, *op. cit.*, pàg. 187-188.

2.6. Ideologia i programa polític

En aquesta primera etapa de la biografia de Josep Puig Pujades, –compresa entre l'entrada en els cercles intel·lectuals i polítics catalanistes fins al cop d'estat del general Primo de Rivera–, ens hem de plantejar algunes qüestions ideològiques de resposta difícil però necessària per avançar en el relat del personatge: quin missatge, sobretot de consciència catalana, transmet en les manifestacions públiques d'aquestes primeres dècades? Quina idea té de l'estat, la nació i la pàtria? Quin posicionament pren davant la Primera Guerra Mundial? Quin és l'espai on pot materialitzar el projecte republicà en el marc d'una monarquia? Per abordar aquestes qüestions, hem distingit entre dues idees que considerem fonamentals: d'una banda, una aproximació al seu pensament polític republicà, federal i catalanista i, de l'altra, la importància que dóna a la ciutat com a focus de materialització del projecte republicà.

Per respondre a aquestes qüestions, partim de l'anàlisi de la producció articulista d'aquests anys, uns dos-cents articles, majoritàriament de temàtica cultural, però també política si, a més, tenim en compte els manifestos que signà col·lectivament.

La major part d'aquesta producció es recull a les pàgines del setmanari polític *Empordà Federal* en les quals va signar amb el seu nom però també amb l'ús de tres pseudònims, depenent del registre que hi pretenia imprimir i que, en definitiva, eren significatius de les idees polítiques, artístiques i culturals: *Jordi Erin*, *Velivole* i *Puvis*.

Així mateix, també partim del mig centenar de discursos manuscrits localitzats en el seu fons personal que permeten observar la cura que Puig Pujades tenia a l'hora de preparar-los. El seus adversaris li criticaven, precisament, la poca capacitat oratòria recordant que quan havia de fer ús de la paraula acostumava “a emportar-se'n, preparades, unes quartel·les escrites”.³⁸⁴ En aquest sentit, d'altres contemporanis també havien manifestat, que “tenia l'inconvenient que, igual com Gabriel Alomar, quan havia d'enfrontar-se amb el públic des d'una tribuna, les paraules no li brotaven a flor de llavis. En canvi, en reunions i assemblees, on no havia de sortir a cap escenari, era una flauta màgica de la seva peroració. En els

³⁸⁴ “El Sr. Companys a Girona”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 195 (3 de setembre de 1934), pàg. 2.

mítings sempre llegia, amb les quartilles damunt la taula. Ho feia d'una manera tan discreta, tan dissimulada, que només els qui coneixien se n'adonaven".³⁸⁵

Malgrat aquestes manifestacions, quan August Pi i Sunyer recordava les campanyes polítiques de 1917 assegurava que en aquell moment "Puig Pujades tenia ja una figura destacada. Era l'orador. La literatura li traspuava en el míting".³⁸⁶

³⁸⁵ CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de....*, op. cit., pàg.194.

³⁸⁶ PI I SUNYER, August. "Homenatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

2.6.1. Republicanisme, federalisme i nacionalisme

Durant tot el segle XIX i el primer terç del segle XX, la majoria dels missatges de solidaritat que van escriure els catalanistes s'adreçaren a aquelles nacionalitats amb les quals s'identificaven per lluitar a favor del reconeixement dels seus drets polítics.

Mentre que Jordi Llorens assenyala a Irlanda (1886), a Creta (1897) i a Finlàndia (1899) com els referents del catalanisme polític, Joan P. Fàbregas apunta a Polònia i, també, a Irlanda. De les dues relacions que fan aquests autors, en podem deduir en una primera lectura, doncs, que Irlanda fou el principal referent del nacionalisme català en tant que es considerava una de les nacionalitats històriques desmembrades d'Europa en un moment que els catalanistes cercaven models que servissin d'exemple i poguessin ser útils per a les seves reivindicacions. Segons Jordi Llorens, els catalanistes consideraven que, "si el segle XIX, havia significat el reconeixement dels drets de l'home, el segle XX es caracteritzaria pel reconeixement dels drets polítics de les petites nacionalitats".³⁸⁷ Altres autors, com Joan P. Fàbregas, plantegen el cas de Catalunya i Irlanda juntament amb el de Polònia perquè constitueixen "un exemple viu, i una acusació contundent, contra el pretès esperit liberal d'Europa del segle XIX car, mentre alguns homes sacrificaven llur vida pels principis liberals que la Revolució Francesa havia comportat, les autocràcies es burlaven d'aquella cosa tan delicada com és la llibertat dels pobles, i continuaven oprimint algunes d'aquelles petites nacionalitats".³⁸⁸

Així doncs, el reconeixement de les petites nacionalitats en oposició a les autocràcies fou una de les principals reivindicacions d'aquests catalanistes que veien a Irlanda com un referent en la qüestió nacional.³⁸⁹ Puig Pujades no defugí d'aquesta llarga tradició i es va inspirar en la història d'Irlanda per prendre com a pseudònim el nom d'un dels seus cabdills, *Jordi Erin*, en almenys vuitanta-vuit articles signats a *Empordà Federal*. El dramaturg barceloní Josep Burgas (1876-1950), en

³⁸⁷ LLORENS VILA, Jordi. *Catalanisme i moviments nacionalistes contemporanis (1885-1901). Missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia*. Barcelona: Editor Rafael Dalmau, 1988, pàg. 7.

³⁸⁸ FÀBREGAS, Joan P. *Irlanda i Catalunya. Paral·lelisme polític-econòmic*. Barcelona: editorial 1932, pàg. 14.

³⁸⁹ FERRER PONT, Joan-Carles. *Nosaltres sols: la revolta irlandesa a Catalunya (1910-1923)*, Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2001, pàg. 273-274.

una peça titulada també *Jordi Erin*³⁹⁰ que s'estrenà l'any 1906 a Barcelona i l'any 1919 a Figueres, havia popularitzat la vida d'aquest jove lluitador idealista.³⁹¹ El relat de l'obra s'iniciava amb una imatge costumista del cèlebre agitador polític irlandès, Daniel O'Connell, que vivia entre records nacionalistes. No s'aguantava de vell que era però encara mantenia l'entusiasme patriòtic. *Jordi Erin* era el candidat de la "Union's friends", la jove promesa que havia de prendre el relleu a O'Connell, el "soldat de files" que havia de ser el referent col·lectiu:³⁹²

"Ens pot exterminar, la tirania, mes contra'l pensament de tota Irlanda no hi ha butxins, no hi ha tirans que hi puguin. Si amb un tret de fusell se mata un home... amb una idea un poble es reivindica... Feina tindran, si han d'acabà amb la raça!"³⁹³

L'obra, llargament representada i reeditada, influí decisivament en el pensament de Josep Puig Pujades que utilitzà el nom de l'heroi com a pseudònim però també com *alter ego* davant el compromís amb la seva idea de país. Irlanda era Catalunya. O'Connell, Pi i Margall. I *Jordi Erin*, el soldat republicà que sintetitzava els atributs patriòtics, podia ser el mateix Puig Pujades:

"A la defensa, doncs, en pau o en lluita, dels drets que els avis van guanyar'ns a canvi de tants afronts i tanta sang vessada! No ignoreu que el despòtic centralisme

³⁹⁰ Els "afronts" i la "tanta sang vessada" foren motius recurrents en la representació de la peça teatral. L'Orfeó Germanor Empordanesa de Figueres la programa el 21 de març de 1919 en una vetllada a benefici de la família del membre de l'Orfeó Català, Joan Benet Casals, mort "pels assassins de Catalunya", elements espanyolistes segons les cròniques de l'època. Vegeu: "La vetllada de l'Orfeó Germanor Empordanesa", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 754 (22 de març de 1919), pàg. 4-5; CAGN. Fons Jaume Navarra Illa. Sèrie Entitats Recreatives. Orfeó Germanor Empordanesa, 1918, sign. 8. La mateixa representació es va fer el maig de 1907 a l'Escut Emporità de La Bisbal d'Empordà. Vegeu: "Teatres", a *L'Avenç del Empordà* [Lladó], núm. 33 (18 de maig de 1907), pàg. 3. La mateixa obra s'havia interpretat a diversos teatres de Barcelona. Per exemple, al Teatre Apol el setembre de 1913. Vegeu: "Teatre Apol", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.099 (8 de setembre de 1913), pàg. 1.

³⁹¹ GERINELD. "Per l'orfeonista assassinat. El Concert d'anit passada", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 103 (22 de març de 1919), pàg. 3.

³⁹² Per conèixer com el catalanisme adopta la lluita del general O'Connell per Irlanda, vegeu: TERMES, Josep. *(Nou) Resum...*, op. cit, pàg. 87.

³⁹³ BURGAS, Josep. *Jordi Erin*. Barcelona: La Escena Catalana, [19..], pàg. 47.

desposseir-nos vol, per fi, de totes les santes llibertats que al poble es deuen”³⁹⁴.

Tot i les similituds entre els casos irlandès i català, alguns historiadors han remarcat diferències importants atès que “el republicanisme irlandès naixerà amb un component nacionalista i fins i tot independentista. Això és una diferència fonamental amb el cas català, on el republicanisme anirà lligat a la idea federal”³⁹⁵.

Una circumstància significativa si tenim en compte el context català. En el tombant del segle XX, tan sols uns pocs havien dit en veu alta que Espanya era només un Estat i que la nació dels catalans era Catalunya.³⁹⁶ El moment polític que desencadenaria aquest procés col·lectiu es produí amb la crisi de 1898 quan el nombre de catalans que es plantejaven aquesta dicotomia augmentà tot i que, alhora, rebutgessin qualsevol acusació de separatisme.³⁹⁷ Davant d’aquest posicionament, una dècada més tard, observem un Puig Pujades, nacionalista, que no separatista, que expressava la voluntat de lluitar “per qu’el moviment nacionalista pletòric de vida, qu’arreu inonda les comarques Catalanes, vingui a fructificar a casa nostra... La tasca es llarga... Lluitarem!”³⁹⁸.

Hem de tenir en compte que Puig Pujades era un comerciant acomodat, un dels majors contribuents de Figueres i que, en cap cas, quan parlava de la lluita s’hi referia en termes bèl·lics. Les seves armes eren la paraula expressada a través del discurs i la lletra impresa tant de les col·laboracions periodístiques com de l’obra literària. Per tant, podríem considerar que estava integrat en un nucli format per “gent respectable, instintivament enemiga de qualsevol forma de

³⁹⁴ BURGAS, Josep. *Jordi Erin...*, op. cit. pàg. 45.

³⁹⁵ FERRER I FONT, Joan Carles. “El model irlandès: Parnell i el home rule (1879-1893)”, a *Actes del Congrés Internacional d’Història de Catalunya i la Restauració (1875-1923)*. Manresa: Centre d’Estudi de Bages, 1992, pàg. 47. Tot i que l’autor afirmà que, en el cas català, el republicanisme estava vinculat al federalisme, hem de constatar que no tot el nacionalisme fou federalista.

³⁹⁶ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura...*, op. cit., pàg. 43.

³⁹⁷ “Pensar «Independència» és encara, per a gent que tot just ha començat a pensar que Espanya només és l’Estat i que Catalunya és la nació, pensar l’impensable”. Vegeu: MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura...*, op. cit., pàg. 96-97.

³⁹⁸ Puvis. “Panneaux. Substantiu sense adjectiu”, a *Empordà* [Figueres], núm. 1 (11 d’abril de 1908), pàg. 3.

subversió o de desordres social i temerosa dels riscos personals que pot comportar la transgressió de la legalitat”.³⁹⁹

Amb aquests supòsits previs, podem seguir clarament l'estreta vinculació a les diverses formacions polítiques que impulsà (UFNR, PRC i PRFNcg) i aglutinaren el catalanisme progressista d'arrel republicana. El seu pensament polític s'estructurà a l'entorn de la idea de convertir Espanya en un model d'estat federal. En el federalisme, hi veié la fórmula política amb el sistema d'organització més just i eficaç per bastir una Espanya moderna i democràtica que respectés la diversitat nacional i cultural que tenia a l'interior. Podem afirmar que, com Josep Baró, lamentava que alguns sectors –en clara al·lusió tant als federals purs com als republicans radicals– tinguessin “encastada al cervell l'idea d'una Espanya, nacionalitat única indivisible”, i, malgrat que no apostessin pel separatisme, fossin conscients de la realitat diferencial de Catalunya, constituïda “per la seva llengua, per els seus caracters i per la seva voluntat, una nacionalitat distinta que trenca el motllo concebut, els desconcerta i els irrita”.⁴⁰⁰

Puig Pujades qualificà el seu catalanisme d'un nacionalisme que aglutinà “els tradicionals principis de la democràcia figuerenca” amb els típics del “nacionalisme català”.⁴⁰¹ Era, precisament, aquest nacionalisme el que el portà a coincidir en alguns punts en comú amb la Lliga Regionalista, encara que aquesta última formació política representés els interessos dels sectors catalanistes més conservadors. Aquesta proximitat ideològica amb la Lliga es manifestà, sobretot, a partir del moment en què es creà la Mancomunitat de Catalunya (1914-1925) i els líders de la qual, amb Enric Prat de la Riba al capdavant, n'ocuparen els principals càrrecs. La Mancomunitat no era una veritable autonomia política perquè no va rebre cap transferència de competències per part de l'Estat, de manera que era tan sols una federació de diputacions. Tot i les limitacions amb què partia –només disposava dels pressupostos i les competències de les diputacions (beneficència, cultura i obres públiques d'abast provincial)–, la nova institució va

³⁹⁹ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura...*, op. cit., pàg. 97.

⁴⁰⁰ J. B. “La qüestió catalana. L'odi a Catalunya. Idea d'un nou periodo constructiu qu'oferim als de la Lliga”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 24 (9 de setembre de 1911), pàg. 1.

⁴⁰¹ “La significació de la nostra victòria”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 353 (17 de novembre de 1917), pàg. 2.

realitzar actuacions dirigides a modernitzar el país i millorar-ne els serveis públics. En el desenvolupament d'aquesta tasca hi van col·laborar molts professionals i intel·lectuals d'ideologies diferents.

Una prova en fou la implicació de Josep Puig Pujades en un dels grans projectes de la institució: crear la Biblioteca de Figueres. El projecte no devia ser fàcil en un moment en què el republicanisme d'esquerra només exercia el poder a escala municipal, la Lliga era hegemònica en el context català i les posicions dels dos sectors estaven totalment enfrontades. En aquesta línia, els republicans federals nacionalistes criticaven durament els conservadors en un moment en què es disputaven el lideratge del catalanisme:

“La Lliga o els seus servidors, es presenten en front dels republicans autonomistes, amb el nom de defensors de Catalunya. Quina Catalunya més negra el dia que estés sota el domini d'una força tan reaccionaria! Que ho seria d'odiable el catalanisme representat per ella! Aon seria llavors la nostra patria, pels catalans lliberals?”⁴⁰²

Aquests republicans nacionalistes es referien a Espanya com l'Estat i a Catalunya com la Nació. Un debat que assolí certa rellevància en la designació de Carles Pi i Sunyer com a diputat pel Districte de Figueres quan constataren que l'Estat no fa res ni “tampoc deixa fer als demés i menys a Catalunya” i afirmaven que:⁴⁰³

“Les lluites sostingudes fa poc, en pro de l'autonomia de Catalunya, ens han demostrat la confiança que podem tenir amb En Pi Suñer per a treballar en pro de la causa de la llibertat de Catalunya. En aquestes hores històriques que'l mon es transforma, Espanya es una trista excepció [...] La lluita per l'autonomia de Catalunya, no s'ha acabat com n'hi ha que prediquen. Els enemics de Catalunya fan en aquestes eleccions un esforç extraordinari per a matar l'esperit autonomista. I es per aixó que aquestes eleccions tenen en la nostra terra, l'enorme transcendència d'un plebiscit sobre la qüestió catalana, que serà, si nosaltres

⁴⁰² CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. “Als electors del Districte de Figueres”. Figueres. 3 d'abril de 1916.

⁴⁰³ CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. “Electors del Districte de Figueres”. Figueres. 28 de febrer de 1917.

volem, ratificació d'aquell altre que fa poc feren els Ajuntaments del nostre poble.”⁴⁰⁴

La idea de l'estat i la nació s'evidencia també en el posicionament clarament aliadòfil davant la Primera Guerra Mundial. Quan esclatà el conflicte,⁴⁰⁵ l'agost de 1914, mostrà “els seus dubtes i anels respecte a la conducta d'Espanya”⁴⁰⁶ i tot i que considerava que Espanya havia de ser neutral no s'amagà de dir:

“Empró apart la neutralitat oficial, qui pot impedirnos de no mantenir la nostra neutralitat esperitual? La nostra ánima de lliberals i demócratas es troba al costat d'aquesta noble Bèlgica i infatigable França, germana nostre. Les seves glories, glories son per a nosaltres i llurs desfetes les glatím com a propies”.⁴⁰⁷

Puig Pujades considerava que Catalunya tenia encomanada una “missió de germana espiritual” i amb aquest supòsit plantejava la necessitat de fer una recollida de diners per donar suport a la Creu Roja i a la seva tasca humanitària. L'acció anava implícita amb la idea de mostrar clarament el suport a la França “lluïtadora” encara que, inicialment, no ho manifestés d'una manera clara:

“Perqué no hem de mostrar els nostres amors envers la Llibertat, amarant-los d'aquell sentiment d'Humanitat que rau en el fons de tot'ánima noble? Perqué no hem de sacrificar-nos auxiliant pecuniariament an aquella nobilíssima Creu Roja que sota les bales lluita per l'ideal mes elevat: la Vida?”⁴⁰⁸

Alguns periòdics com el diari gironí *El Norte* criticaren no només el to de l'article, el qual el definien com de “«demimondaine» cursilería”, sinó també a la campanya pròpiament i assegurava que França no necessitava diners “sinó brazos y pechos fuertes”.⁴⁰⁹ D'altres, però, com el republicà barceloní *El Poble*

⁴⁰⁴ CAGN. Fons Jaume Navarra Illa. “Electors del Districte de Figueres”. Figueres. 25 de maig de 1919.

⁴⁰⁵ Vegeu: DUARTE, Àngel. *Història del...*, op. cit., pàg. 174-176.

⁴⁰⁶ VELIVOLE. “Per a la França dels nostres amors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 184 (19 de setembre de 1914), pàg. 1-2.

⁴⁰⁷ *Ibidem*

⁴⁰⁸ *Ibidem*

⁴⁰⁹ “Crònica de Figueras”, a “Generales”, a *El Norte* [Girona], núm. 1.443 (27 de setembre de 1914), pàg. 2.

Català li donaren suport i apuntaren aquesta iniciativa a la portada del 18 de desembre de 1914 amb un èmfasi especial a la tasca del polític: “serveixin aquestes ratlles d’efusió fervent per En Puig Pujades, el qui s’ha fet intèrpret del sentir d’aquesta terra envers la França dels nostres amors”.⁴¹⁰

El posicionament s’alineà, doncs, ràpidament a favor de la Triple Entesa en la mesura que aquesta encarnava el que a Figueres defensaven els homes d’UFNR i *Empordà Federal*. Per una banda, l’esperit democràtic i liberal –republicà en el sentit més literal–; per l’altra, la defensa dels drets dels petits pobles que, com el català, lluitaven per aconseguir el reconeixement i les llibertats polítiques enfront de vells imperis i estats opressors. Per això, els redactors del periòdic, encapçalats per Puig Pujades, s’autodefinien com a “francófls fins a la quintaescencia”, i ho justificaven afirmant que “ho som, per que’ls que senten amor a la llibertat de les nacionalitats esclavitzades, no poden esser alta cosa”.⁴¹¹

La primera notícia publicada a *Empordà Federal* sobre el conflicte aparegué el 8 d’agost, moment a partir del qual començava un intens debat sobre l’actitud que havia d’adoptar Espanya. Si bé inicialment el periòdic apostava de manera clara pel pacifisme i la neutralitat, com el mateix Puig Pujades, observem alguns articles en què la intervenció es veia possible i necessària al costat dels aliats:

“El cronista, pacifista entussiasta, enemic acèrrim de tot lo que a la guerra es refereix, ha d’alçar la seva veu, humil i franca, per a proclamar que opina que Espanya deu rompre la seva neutralitat: que la actitut que ve sostenint el poble espanyol es, ahora que una equivocació lamentable, un acte de covardia i una mala acció”.⁴¹²

⁴¹⁰ “Des de l’Empordà. Per a la França dels nostres amors”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.562 (18 de desembre de 1914), pàg. 1.

⁴¹¹ “Som francófls”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 192 (14 de novembre de 1914), pàg. 2.

⁴¹² LLUC. “Hebdomadera. Perque soc intervencionista”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 185 (26 de setembre de 1914), pàg. 2.

El creixent rebuig a la neutralitat portà a titllar les autoritats espanyoles d'autèntics "abstencionistes suicides"⁴¹³ i a afirmar que

"Fatal es per a l'Estat espanyol el romandra oficialment neutral «en negar el suport a aquells que combatem nosaltres» amb tota la noblesa de la seva ànima contra la ciència sense ànima dels barbres teutóns".⁴¹⁴

El periòdic es féu ressò també dels debats polítics i quotidians que es produïren al carrer, però també, i sobretot, a les pàgines de la premsa. Precisament, mentre que *Empordà Federal* es declarà aliadòfil, el seu coetani portaveu de la Lliga Regionalista, *La Veu de l'Empordà*, es mostrà germanòfil. Els republicans criticaven durament aquesta circumstància, atesa la condició catòlica, i suposadament pacifista, de *La Veu*:

"Voler la pau i alhora esser germanofil en l'actual conflicte europeu, es una d'aquelles contradiccions tan propies de la gent catòlica".⁴¹⁵

En aquest debat, Puig Pujades i la resta de redactors es posicionaren a favor de la causa aliadòfila a través de tot tipus d'arguments (per exemple, s'afegeixen a la protesta dels intel·lectuals contra la destrucció de Lovaina per part dels alemanys), fins i tot aquells de caràcter espiritual, en un intent de mostrar la guerra europea en una dimensió que sobrepassava els interessos estrictament materials.⁴¹⁶

La guerra era matèria de debat al carrer, on, segons una nota, a la Rambla hi "comencen les discussions entre germanofils i francofils" i alguns aparadors de comerços s'ornamenten amb motius del conflicte. Per exemple, als Magatzems Puig París

⁴¹³ DESCLOT, Joan. "La Rússia tenebrosa", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 327 (26 de maig de 1917), pàg. 1.

⁴¹⁴ "En el primer aniversari de la Guerra Gran" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 229 (31 de juliol de 1915), pàg. 2.

⁴¹⁵ "Els neutrals enemics de la França", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 180 (22 d'agost de 1914), pàg. 1-2.

⁴¹⁶ "Protesta contra l'incendi i destrucció de Lovaina", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 1.867 (9 d'octubre de 1914), pàg. 658. El periòdic destacà les adhesions que havia rebut per part de particulars en què constaven "Josep Elías, Enric Galwey, Josep Mª de Sucre, Carles Costa, Martí Alegre, Ramón Lago, Josep Dansà per *El Programa*, R. Ramón i Vidales per *El Baix Panadès*, Pere Estartús Eras, A. López Astort i Puig Pujades per la redacció d'*Empordà Federal*".

s'exposen dibuixos de Berga i Boada sobre el conflicte amb una nota que assenyala: "Son tots ells, la viril protesta, contra aquella calamitat, feta per un cop noble i generós, son la comdemna de la pavorosa matanza qu'en nom de la civilització estan fent els pobles mes cultes d'Europa".⁴¹⁷

En el primer aniversari del conflicte, Puig Pujades va mantenir que la causa aliada significava la defensa "de la llibertat humana i del esperit democràtic contra un criteri mitjeval d'organització política" i apostava reiteradament per "la defensa de les petites nacionalitats contra les corrents d'un imperialisme dominador".⁴¹⁸ Concebia Catalunya com a poble i com a nació, mentre recordava les paraules d'un dels pares de la unificació italiana, Giuseppe Mazzini, quan afirmava que no pot prevaldre la "neutralitat en una guerra de principis, es mera existencia passiva, oblit de tot lo que fa a una nació digne de respecte, negació de la llei comú de les nacions, ateisme polític".⁴¹⁹

L'adhesió, doncs, a la causa dels aliats fou definitiva i un pretext per reivindicar els despropòsits a què sotmetia Catalunya la resta d'Espanya ja que considerava que els governs estatals:

"No procuren en res pel be dels pobles que integren l'Estat espanyol. Mentres en tots els demás Estats neutrals i beligerants funcionen els parlaments –digué– i s'implanten medis de remeiar la crísis económica, aquí, el govern es nega a donar tota mena de auxili a l'industria i al comer. No's concedéis ni la zona neutral ni el port franc; ni el Banc d'Espanya, ni l'Estat volen descomptar els bonos francesos com fan els Estats Units, i la nostra industria no pot exportar a França".⁴²⁰

Puig Pujades també es referí a la "raça llatina" que, segons assegurava, "demostra esser d'un ordre humanament superior a

⁴¹⁷ Vegeu "Instantania", a "De la Ciutat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 182 (5 de setembre de 1914), pàg. 3; "L'exposició Berga i Boada" a "De la Ciutat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 211 (27 de març de 1915), pàg. 3.

⁴¹⁸ VELIVOLE. "En el primer aniversari de la Guerra Gran" a "Cròniques arbitràries", *Empordà Federal* [Figueres], núm. 229 (31 de juliol de 1915), pàg. 2.

⁴¹⁹ *Ibidem*

⁴²⁰ "Homenatje a França. El «Vi d'Honor» del diumenge passat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 228 (24 de juliol de 1915), pàg. 2. Vegeu també: "Homenatje a França", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.778 (31 de juliol de 1915), pàg. 2.

la tan ponderada cultura germànica”.⁴²¹ L’interès en què França fos la vencedora comportà que el periòdic endegués diversos projectes vinculats amb la guerra europea a proposta del mateix Puig Pujades. D’una banda, impulsà una campanya de subscripció a favor de les víctimes, tant dels aliats com dels alemanys. La crida no es limità als periòdics, sinó que s’estengué a tota la ciutat, i en aquesta es demanava que s’hi contribuís per sobre dels partidismes polítics.

Fruit d’aquesta campanya i, alhora, per l’admiració que Puig Pujades sentia per França, s’inaugurà a mitjan de setembre de 1914 una secció en el periòdic titulada “Per a la França dels nostres amors” en què es ressenyaven els principals esdeveniments de la guerra i s’actualitzaven les ajudes econòmiques que es recollien a favor de les víctimes del conflicte. Finalment, la campanya es tancà els primers dies de març de 1915 amb la recollida de 567’30 pessetes, una quantitat que no satisfieia del tot les expectatives dels promotors:

“El resultat obtingut pot satisfer el nostre amor propi d’humils periodistas, empró no ha arribat en aquella alzaria que nosaltres hauriem desitjat; mes sia com vulgui, han quedat demostrats d’una manera efectiva, els afectes que l’Empordà sent per a aquesta esforçada França servadora de la vera civilització i que junt amb ses nobles aliades tan está fent per la tranquil·litat definitiva d’Europa. L’existència d’una Alemanya militarista, saquejadora de pobles i viles, bombardejadora de ciutats, violadora de dones i criatures, destruidora de temples, constituiria una amenaça constant, per a tots els pobles anhelosos de conservar la seva llibertat”.⁴²²

El periòdic contribuí també a la causa aliadòfila l’abril de 1915 – en el quart aniversari del periòdic –, quan va publicar un número extraordinari en homenatge a la “Noble Bèlgica”, país sotmès a l’ocupació alemanya, per al qual va promoure també una campanya de recaptació de diners per a la Creu Roja francesa, i fins i tot un dels col·laboradors, Francesc Presas Suárez, s’allistà com a voluntari per lluitar contra els alemanys.⁴²³ El febrer de

⁴²¹ *Ibidem*

⁴²² “Per la França dels nostres amors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 208 (6 de març de 1915), pàg. 2-3.

⁴²³ Vegeu: “Bona sort!” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 189 (24 d’octubre de 1914), pàg. 3. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: MARTÍNEZ FIOL, David. *Els voluntaris catalans a la Gran Guerra (1914-1918)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1991.

1916 donaren suport a l'expedició d'intel·lectuals catalans a Perpinyà per "a testimoniar al poble francès l'adhesió de la Catalunya il·lustrada".⁴²⁴

Davant del triomf dels aliats a finals de l'any 1918, el periòdic dedicà la portada del 16 de novembre a "La victòria del dret i la justícia" que suposà la rendició dels "imperis centrals anorreadors dels imperis lliures" i "l'haver triomfat el poble aixecat en armes contra el militarisme més formidablement organitzat de la terra".⁴²⁵ Una mostra, segons els seus redactors, de la força que "te'l poble quant conscient dels seus deures, capaç de pensar i obrar pel seu compte, tira en orri tota mena de tuteles sempre envilidores".⁴²⁶ Igualment, des de les seves pàgines s'obrí una subscripció per finançar la làpida que canviaria el nom de la Pujada del Castell pel d'avinguda de Wilson, en honor al treball que havia fet el president dels Estats Units en el reconeixement de les nacionalitats.⁴²⁷ En l'acte de col·locació de la làpida, Puig Pujades reivindicà que a Figueres i a l'Empordà sempre hi havia hagut una hegemonia de les idees liberals a través de les quals els pobles s'havien pogut pensar a sí mateixos encara que reconeixia que a la pràctica no hagués estat així:

"Honorar a Wilson, es avúi honorar la causa que ha fet triomfar: es honorar la victòria dels Aliats, es honorar la França dels nostres amors, an aquella França que ensenyà al mon enter a estimar la Llibertat, es honorar a l'heròica Bèlgica la del Rei-cavaller que preferí la ruina a la vilesa, es honorar a l'Augusta Anglaterra que portá a la guerra tota la força del seu imperi, es honorar a la Servia martir, a Montenegro la digna, a l'esforçada Italia, a la humil república portuguesa germana nostra, es en fi honorar el Dret, la Justícia i la Llibertat dels pobles..."⁴²⁸

Tant l'interès pel reconeixement de les nacionalitats com la victòria aliada i la reformulació del mapa europeu els va fer

⁴²⁴ "Cap a la França dels nostres amors", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 258 (19 de febrer de 1916), pàg. 1.

⁴²⁵ "La victòria del dret i de la justícia", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 407 (16 de novembre de 1918), pàg. 1.

⁴²⁶ *Ibidem*

⁴²⁷ "En honor de Wilson", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 405 (2 de novembre de 1918), pàg. 2.

⁴²⁸ "Parlament d'en Puig Pujadas" a "L'homenatge de l'Empordà a la victòria aliada", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 408 (23 de novembre de 1918), pàg. 2.

plantejar el futur de Catalunya i la relació amb Espanya, fins al punt de considerar que aquesta només es podria veure reconeguda i sentir-se lliure amb la implantació en l'àmbit estatal d'una república federal i democràtica:

“Ara no tenim mes remei que véure'ns obligats a plantejar particularment el plet nacionalista de Catalunya sols davant d'Espanya i forçosament isolats de les advocacions universalistes; i en aqueix cas, donada la situació regimental de la política espanyola, la única solució que veiem és que Catalunya ajudi, amb les demás nacionalitats ibèriques, en l'implantació d'una república federal. Les reivindicacions autonomistes no es compren: se guanyen [...] Lluny de nosaltres, repetim, el menoscabar el dret del nostre poble a obtenir les seves reivindicacions”.⁴²⁹

⁴²⁹ DESCLOT, Joan. “Aspectes. Els dotze mil de la legió”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 406 (9 de novembre de 1918), pàg. 1.

2.6.2. Una idea de *civitas* republicana

La dècada que partí de la creació de la UFNR fins al cop d'estat del general Primo de Rivera, fou per a Josep Puig Pujades, una etapa de gestació del que anomenà *consciència programàtica*.⁴³⁰ Amb aquest concepte, definim el conjunt de les idees i posicionaments ideològics i polítics que podem seguir a través dels articles, dels discursos, de l'obra literària i de l'àmplia activitat associativa i cultural. Puig Pujades era un home que s'interessà de manera continuada per a la "cosa pública", que concentrà les energies i l'activitat "per el progrés de la ciutat" en tots els sentits. Inicialment, des d'una posició intel·lectual, tot i que, també, milités a la UFNR, i des del 1915, d'una manera més directa, quan va assumir càrrecs en l'organigrama del partit, però sense responsabilitats de govern.⁴³¹

Per això, aquesta època la considerem de construcció d'una *consciència programàtica*: un "temps d'assaig", de concepció i d'exposició d'idees, una època "constructiva".⁴³² Es tractava d'una etapa que tenia com a fita projectar i construir les idees en què s'havia de basar el futur programa d'esquerres: "enlloc d'enderrocar devem lluitar" per aconseguir que Figueres fos "la capital espiritual de l'Empordà" i, en definitiva, esdevingués una de les ciutats capdavanteres en el foment de la prosperitat de Catalunya.⁴³³

En aquell moment els republicans no podien influir en la política estatal dominada per un govern monàrquic en el qual s'alternaven successivament liberals i conservadors. Per tant, davant d'aquesta impossibilitat, únicament podien convertir "el núcleo local en una realidad autosuficiente".⁴³⁴ La ciutat era la única instància de govern on les classes mitjanes progressistes i els sectors populars podien viure l'ideal republicà amb plenitud. Figueres fou una d'aquestes ciutats liberals i republicanes,

⁴³⁰ FALGUERAS, Joan. "Transformacions urbanístiques i arquitectura", a SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999, pàg. 42-61.

⁴³¹ PUIG PUJADES. "Un ciutadà exemplar", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 475 (28 de febrer de 1920), pàg. 2.

⁴³² VELIVOLE. "Les fites de la vida nostra" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 108 (12 d'abril de 1912), pàg. 2.

⁴³³ *Ibidem*

⁴³⁴ DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere. "¿Una sola cultura política republicana ochocentista en España?", a *Ayer* [Madrid], núm. 39 (1999), pàg. 14-15.

seguia l'exemple d'altres com Castelló de la Plana, Alacant, Gijón, Terol, Màlaga o Reus.⁴³⁵

D'aquí que Puig Pujades projectés el que hauria de ser l'acció d'una forma de govern republicana a la ciutat. Precisament, la fase d'assaig s'inicià una vegada s'havia constatat que la ciutat tenia dèficits: una migrada vida espiritual i cultural, tant en les manifestacions artístiques com en la concepció urbanística. Estava convençut que la ciutat "no'n té prou d'esser un centre de comarca agrícola, qu'ens convé un altre element independent del primer i si les indústries no volen o no poden instaurars-hi" i que, per tant, era necessari trobar altres revulsius econòmics.⁴³⁶ En aquest sentit, i en tant que comerciant, formà part del Comitè Permanent de Festes, preocupat per consolidar la realitat comercial de la ciutat i que aquesta esdevingués un punt d'atracció que estimulés "la concurrència de forasters"⁴³⁷ i servís per a "fomentar el comerç figuerenc", i convertir-se així en "una mostra palesa d'aquell bon gust".⁴³⁸

Puig Pujades, com a republicà, considerava que la ciutat era "el fogar de la democràcia" i la casa consistorial esdevenia la representació essencial del poble:

"La Ciutat es la representació viva dels mes enlairats ideals dels homes, l'encarnació de totes les ansies i el fogar de totes les llibertats, el crear raçes fortes i cultes".⁴³⁹

Des d'aquest eix central apostava per "l'autonomia dels municipis" i la voluntat de propagar els valors que haurien de transformar el conjunt del país.⁴⁴⁰

⁴³⁵ *Ibidem*, pàg. 11-34.

⁴³⁶ CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. "Figuerencs!". Març de 1913 [solt].

⁴³⁷ CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. "Poble de Figueres". 20 de març de 1914 [solt].

⁴³⁸ *Ibidem*

⁴³⁹ VELIVOLE. "La Gimnástica Rítmica figuerenca" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 194 (28 de novembre de 1914), pàg. 1.

⁴⁴⁰ "La provisió de l'Alcaldia. Nostra protesta", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 24 (28 de juliol de 1917), pàg. 1; "En que's parla d'una reunió i de altres coses menys interessants. Protestes contra'l nomenament d'Alcalde de R.O.", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 336 (28 de juliol de 1917), pàg. 2. La protesta està signada per les "fuerzas políticas de esta ciudad" amb una nodrida representació dels diputats provincials del partit (Martín Inglés, Paulino Geli, José Salleras), de la junta municipal i comarcal de la Unió Federal (amb José Serra Fàbrega i Martín Carreras, respectivament), del centre d'Unió

Per això, projectà el que ell mateix anomenà la “ciutat futura”, basada en el progrés i la modernitat que havien de fer de Figueres i de l’Empordà, la capital i la comarca capdavanteres de Catalunya, per recuperar així, el sentit simbòlic que reivindicava el poeta Joan Maragall l’any 1906.⁴⁴¹ En aquest interès s’evidenciava la ja coneguda tendència dels republicans a privilegiar “l’espai local per fer possible la democràcia municipal” i a actuar amb un fort localisme en considerar que era l’escala més propera on podien “irradiar els valors transformadors”.⁴⁴² La idea d’aquesta “ciutat futura” fou projectada a través del setmanari que finançava, *Empordà Federal*, a partir del qual es volia construir el que Duarte anomena un “*demos* nacional”, la construcció de la nació de baix a dalt “des dels àmbits més propers de l’acció ciutadana fins a arribar a la plenitud de l’Estat democràtic”.⁴⁴³ Atès que en aquest moment encara era vigent el règim de la Restauració i que el “somni republicà” era una quimera, els homes d’*Empordà Federal* –que governaren el consistori durant tot el decenni– utilitzaren la ciutat com un paradigma de nació a partir del qual podien construir un discurs que s’acompanyava d’una materialització física. Un dels articles programàtics del periòdic assenyalava la voluntat de treballar per aquesta ciutat futura:

“Tothom deu interessar-se per la Ciutat per qu’ells es la Nació i l’Humanitat. L’historia humana, es la gènesis de la Ciutat. Quant el *jo* se socialitza, l’home entra en civilitat. L’home civil es aquell, que te una consciencia profunda de la solidaritat social i una vocació i una decisió per a organitzar-la en ciutadania”.⁴⁴⁴

Tot i la primacia de l’espai local que l’autor emfatitzava des del discurs que havia fet a la Festa de la Bellesa l’any 1906, es plantejà la necessitat de conscienciar a la ciutadania perquè considerava que, malauradament, la majoria ho ignorava: “aquella multitud d’indiferents no ha sentit encara aquell alé de

Federal (Sebastià Lloret), de la Joventut d’Unió Federal (Ventura Capdevila), de la Lliga Nacionalista de l’Alt Empordà (Felipe Lonch), de la comissió d’Acció Política Nacionalista de l’Alt Empordà (Carlos Jordà), de la Joventut Nacionalista (J. Sans Roquer) i dels periòdics *Nuevo Figueras* (José Serra), *Alt Empordà* (Jaime Maurici) i *Empordà Federal*, representat per Puig Pujades.

⁴⁴¹ VELIVOLE. “I la bandera catalana onejà...” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 143 (13 de desembre de 1913), pàg. 2.

⁴⁴² DUARTE, Àngel. *Història del...*, op. cit., pàg. 22.

⁴⁴³ *Ibidem*

⁴⁴⁴ “Per la II”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 307 (13 de gener de 1917), pàg. 1.

renovació que sortosament ha entrat en la veritable Casa del Poble figuerenc”.⁴⁴⁵

Els estudis sobre la realitat socioeconòmica figuerenca i l'urbanisme de l'època efectuats per part de Jaume Santaló i els urbanístics de Joan Falgueras, respectivament, han remarcat que “s'evidencia una capitalitat sobre el nord-est de la regió de Girona que, si bé ja és clara a finals de segle, accentua al llarg d'aquest període els seus trets de nucli de producció i d'intercanvi i de centre d'atracció d'immigració a través d'una evolució econòmica que transforma una vila menestral de petits artesans i comerciants en una ciutat ben urbanitzada que concentra els centres productius i augmenta la mida de les seves indústries i magatzems. Aquest procés de modernització capitalista [...] és protagonitzat individualment pels elements més emprenedors dels menestrals (l'origen social i ideològic dels quals permet potser entendre el predomini de les elits republicanes federals en l'acció cultural i el govern de la ciutat) i va acompanyat de la consegüent proletarització d'una part significativa dels treballadors”.⁴⁴⁶ Per tal de formular i projectar una construcció física de la ciutat contemporània que s'adeqüés a aquesta radiografia socioeconòmica, des del mateix *Empordà Federal*, per exemple, es desplegaron i difongueren aquells elements que consideraven necessaris per aconseguir una ciutat moderna i republicana. L'objectiu final era, per una banda, millorar la qualitat de vida de la ciutadania; i per l'altra,

“Hermosejar la Ciutat [...] cridar forasters que vinguin a visitar-la, gent que hi vingui ha viurer, procurar que'ls que hi son no se'n vagin. Es un deurer de tot figuerenc, procurar que Figueres sigui cada día mes atractiva”.⁴⁴⁷

En el fons d'aquesta argumentació hi trobem el convenciment que “les ciutats han de créixer i prosperar i engrandir-se, sinó volen morir”.⁴⁴⁸

Tant a través de Puig Pujades com del mateix setmanari, observem una preocupació per les qüestions urbanístiques: es

⁴⁴⁵ ERIN, Jordi. “Del teatre principal” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 47 (17 de febrer de 1912), pàg. 2-3.

⁴⁴⁶ FALGUERAS, Joan. *Transformacions urbanístiques...*, op. cit., pàg. 42.

⁴⁴⁷ CUSÍ, J. “En pro de la reforma de la Rambla”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 302 (9 de desembre de 1916), pàg. 3.

⁴⁴⁸ “El moment present”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 350 (3 de novembre de 1917), pàg. 1.

mostrà un gran interès en millorar els serveis urbans i, alhora, per embellir la ciutat, no només durant les setmanes prèvies als comicis municipals periòdics, sinó de forma permanent. Aquest doble objectiu passà forçosament per, en primer lloc, construir infraestructures útils per al desenvolupament econòmic i residencial urbà (sanejament, enllumenat, empedrat, xarxa de clavegueram...); en segon lloc, dotar la ciutat d'una sèrie d'equipaments propis d'una petita capital (biblioteca pública, museu, presó...); en tercer lloc, reformar espais ja existents i d'altres de nova creació que haurien d'esdevenir part important de la fesomia de la ciutat (la reforma de la Rambla i el projecte del Parc Bosc). En darrer lloc, "hermosejar" els espais urbans a través de l'erecció de nous monuments dedicats a alguns dels mites de les elits republicanes locals: Narcís Monturiol, Pep Ventura i Woodrow Wilson.

Des d'un bon principi, Puig Pujades lamentà la desorientació cívica de la ciutadania i no només constatà les mancances urbanístiques que havia patit històricament Figueres per a consolidar-se com a ciutat moderna sinó també la manca d'activitat social. S'havia mostrat crític a mitjans de 1912 amb els homes del Partit Federal que havien encapçalat el consistori des de principi de segle. D'una banda, l'autor assegurava que l'activitat diària de la ciutat era "ensopida, sense una ocupació fixa, sense quelcom de feina imposada...".⁴⁴⁹ I, de l'altra, qualificava de "trist espectacle" el que havia donat Figueres perquè era, segons afirmava, "la ciutat orfe de monuments" i considerava que era a causa d'una manca d'aspiracions generalitzada que s'havia d'esmenar des de la política municipal. Per l'autor eren aquestes representacions materials les que podien fer "sentir al vianant l'espiritualitat d'un poble".⁴⁵⁰

"La *ciutat sense monuments*, ab sos carrers i places orfes d'aquells vestigis esculpturals que porten al ànima del espectador foraster, la convicció d'haver-hi viscut, d'esser patria de ciutadans il·lustres, dignes d'aquella consagració que sols se guarda per els grans homes. Si Figueres continua essent una d'aquelles pobres *ciutats sense monuments* no es pas perquè estigui mancades de fills glorioses que s'ho mereixin. Sens dupte la nostra ciutat, que no te pas una vida esperitual esplendorosa, ha

⁴⁴⁹ VELIVOLE. "De la força de la voluntat" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 172 (27 de juny de 1914), pàg. 2.

⁴⁵⁰ VELIVOLE. "La ciutat sense monuments" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 56 (20 d'abril de 1912), pàg. 1-2.

demonstrat en aquest ram, la seva manca d'aspiracions per esdevenir la capital esperitual del Empordà".⁴⁵¹

En aquest sentit, des de l'any 1914 es polemitzà també sobre la necessitat o no de demanar un emprèstit per finançar les millores urbanístiques assenyalades amb anterioritat. El periòdic alertava que no es tocava suficientment de peus a terra quan es plantejaven determinades fites, especialment "aquelles reformes que sols poden conseguir les grans capitals".⁴⁵² La clau d'aquest dubte la trobem en la suposada incapacitat per assumir el cost que podia tenir per a una petita ciutat com Figueres: "per a saber ho caldria fer un estudi de la vida econòmica de la ciutat; poder precisar amb xifres la riquesa, i d'aquelles deduir ne la força contributiva".⁴⁵³

La voluntat de contribuir a l'embelliment urbà també portà el periòdic a demanar la preservació d'aquells elements paisatgístics que li donaven personalitat urbana. En fou un exemple la protesta contra els correligionaris i integrants del govern municipal que haurien ordenat tallar 49 del 112 arbres que hi havia al camí de Vilabertran entre l'entrada a la ciutat i l'Aigüeta. En aquest cas concret, s'apostà decididament per preservar-los, es va apel·lar a la condició de republicans federals dels membres del consistori "aixó no sería res d'estrany en una corporació d'homes conservadors; pro es impropri d'un Ajuntament federal" i se'ls demanava

"Qu'es rendeixi a la voluntat del poble i revoqui l'acord pres. Pensin que a tallar-los sempre s'hi será a temps; pro, que una vegada la destrral hagi segat aquelles 49 vides que compten mig segle cada una, no hi haurá medi de reparar el mal".⁴⁵⁴

En aquest clima de debat incipient sobre el desenvolupament futur de la ciutat, a principis de gener de 1917, des del periòdic s'inaugurà una sèrie d'articles titulats "Per la bellesa de la ciutat"⁴⁵⁵ que també abordaren la qüestió urbanística i en la qual

⁴⁵¹ VELIVOLE. "El monument a n'en Monturiol" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 80 (28 de setembre de 1912), pàg. 2.

⁴⁵² *Ibidem*

⁴⁵³ "Qüestions municipals. Pobrets i alegrets", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 196 (12 de desembre de 1914), pàg. 2.

⁴⁵⁴ "La Festa de l'Arbre", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 196 (12 de desembre de 1914), pàg. 1-2.

⁴⁵⁵ "Per la bellesa de la ciutat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 306 (6 de gener de 1917), pàg. 2.

els seus autors prenen partit afirmant que, *Empordà Federal*, que

“Ha treballat sempre per a l'embelliment i reforma de la nostra estimada Figueras, no pot restar mut. La nostra ploma se torna arma de guerra en aquesta creuada en pró de la Bellesa ciutadana, els vostres crits han d'esser per a portar la noble fortitut en l'ànima dels lluitadors...”⁴⁵⁶

L'interès per millorar l'aspecte físic de la ciutat es complementava amb el de “conservar, al menys, i si pot esser millorar, les belleses i virtuts espirituals característiques del poble figuerenc”.⁴⁵⁷ Això significava donar prioritat a la cultura, a l'ensenyament i a la conformació d'una ciutadania responsable conscient dels seus drets i deures i participativa en els afers de la “petita república” figuerenca.⁴⁵⁸

El darrer objectiu de Puig Pujades era, per tant, fer aflorar l'espiritualitat del poble i des d'aquest punt de vista treballà “per el resorgiment de la cultura i bon gust figuerencs”.⁴⁵⁹ Aquesta tasca passava per diversos punts: en primer lloc, recuperar aquells “homes genials” que, per la vàlua professional i el talent, havien “inmortalisat el nom de Figueres i de l'Empordà”.⁴⁶⁰ La fita cabdal per a esmenar aquesta “ciutat sense monuments” era la projecció de l'escultura dedicada a Narcís Monturiol, no només pel que representava simbòlicament sinó perquè aquest monument havia de complir una funció que ell anomenà d'educació artística.⁴⁶¹

⁴⁵⁶ *Ibidem*

⁴⁵⁷ PALELUS. “Bones doctrines. Les belleses espirituals del poble figuerenc”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 359 (29 de desembre de 1917), pàg. 1.

⁴⁵⁸ Una mostra d'aquesta voluntat la trobem a propòsit de la col·locació de la primera pedra de la futura Biblioteca Popular la qual havia de ser “un graó mes de l'escala ideal que ha de portar el poble tot de Catalunya fins a les mes altes llums”. Vegeu: “22 desembre 1918. En posar la primera pedra de la Biblioteca popular concedida per la Mancomunitat, Figueres fa vots per l'autonomia integra i completa de Catalunya”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 412 (21 de desembre de 1918), pàg. 1. Pel que fa a l'ensenyament vegeu, per exemple: “Fes noves escoles, fes museos, fes biblioteques ont l'esperit se reconforti i l'optimisme mes sá s'hi formi”. Vegeu també: “El moment present”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 350 (3 de novembre de 1917), pàg. 1.

⁴⁵⁹ ERIN, Jordi. “D'Art Teatral” a “Espectacles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 36 (2 de desembre de 1911), pàg. 2-3.

⁴⁶⁰ VELIVOLE. “La ciutat sense monuments” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 56 (20 d'abril de 1912), pàg. 1-2.

⁴⁶¹ *Ibidem*

“El monument te d’educar, tan per l’expressió d’una vida gloriosa, que’s despendrà de la pedra, com per la bellesa d’aquella mateixa pedra. L’intenció que portém al aixecar el símbol deu trobar-se revelada en la forma artística, com un esbandiment de la mateixa intenció”.⁴⁶²

La idea de projectar monuments per dignificar i homenatjar els fills il·lustres no es limitava a l’inventor de l’*Ictíneo* sinó que, en aquests anys, observem un interès creixent també per homenatjar personatges històrics de l’imaginari col·lectiu local, com ara el músic Pep Ventura, o bé, d’altres de l’àmbit republicà o internacional que ja hem esmentat, com el president nord-americà Woodrow Wilson, un nom “que’s alhora representatiu dels nostres ideals federals i republicans, i sintetitza el triomf del Dret i de la Justícia”.⁴⁶³

En segon lloc, la creació d’espais que fomentessin la cohesió ciutadana i embellissin la ciutat. En aquest sentit, s’ha d’entendre la creació del futur Parc Bosc, espai definit com “un jardí per la ciutat” que havia de complir una funció molt concreta:

“Que tot ciudadá tingui el lloc d’esbarjo ont temperar l’esperit neguitós de les seguides lluites per la vida!... Heu-vos aquí un projecte que sols poden combatre en la seva essencia, els filistéus, els masells d’ànima, els orbs a les belleses de la Natura...”⁴⁶⁴

Aquest espai verd havia de ser també “un pas mes en el camí de progrés de les nostres democracias”.⁴⁶⁵

I, en tercer lloc, l’acció constructiva també passava per la regeneració d’aquells espais que permetessin accedir al conjunt de la població a la cultura, entenent-hi tant la construcció d’escoles com també la dels equipaments que fomentessin el coneixement. Per tant, Puig Pujades qualificà l’escola de “bella” i la definí com aquella que:

⁴⁶² VELIVOLE. “El monument a n’en Monturiol” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 80 (28 de setembre de 1912), pàg. 2.

⁴⁶³ “En honor de Wilson”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 405 (2 de novembre de 1918), pàg. 2. Vegeu també: “La manifestació” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 407 (16 de novembre de 1918), pàg. 4.

⁴⁶⁴ VELIVOLE. “El jardí de la ciutat” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 220 (29 de maig de 1915), pàg. 1-2.

⁴⁶⁵ *Ibidem*

“Preferentment dongui al deixeble una educació estètica integral per la qual les humanes generacions sentint les belleses de totes les coses humanes. L’art i la Bellesa que son per damunt de tot, harmonia i equilibri, portarán an el deixeble –l’home, qu’es un etern equilibri inestable– l’enfortiment i disciplina de la seva harmonia, fent-lo seré i equilibrat. Res com la vida en un ambient bell i artístic per a assolir aquest fi”⁴⁶⁶.

Paral·lelament a la construcció d’escoles, Puig Pujades fou un dels principals promotors del Museu d’Art de l’Empordà i de la Biblioteca Popular que havien de ser la base de la construcció d’aquest projecte de “ciutat futura” i els quals tractarem en el capítol següent. Queda clar, doncs, que el biografat fou el promotor de les grans obres culturals de la Figueres del moment en pro d’un suposat “culte” a la ciutat per tal que aquesta pervisqués en el futur:

“A tots debém mostrar-lis cruament el dilema a escullir, la veritat nua, sencera, la mort o la vida de la Ciutat... I si davant del problema mes fondo i essencial de la vida, el problema de l’Existencia, no logressim despertar intensament l’amor de *la part* envers *el tot*, si a Figueres no existís *el culte a la Ciutat*, si l’indiferencia embolcallés l’ànima dels ciutadans i si el seu esperit no’s deixondís, ab els crits macàbrics dels *substituidors* o ab els cants de vida dels ciutadans serens... Oh! aleshores... cuitém a plantar una gran pedra en mitg de la Placeta ab la llegenda: Aquí fou Figueres.”⁴⁶⁷

La vocació de contribuir decisivament en el ressorgiment cultural de Figueres i projectar un model de “ciutat futura” que fomentés una societat sana, culta i bella es començà a concretar en els anys previs a la dècada dels vint a través de projectes que ell mateix impulsà. L’arquitecte municipal Ricard Giralt Casadesús, qui s’encarregà de portar-ho a la pràctica, atribuïa plenament el model a Puig Pujades i el considerava el principal artífex:

“Fins que un dia vaig conèixer un home que va parlar-me d’una Figueres que trencava amb el passat, d’una Figueres sense pols, amb carrers empedrats, amb Biblioteca, amb serveis municipals perfectes, amb parcs i

⁴⁶⁶ VELIVOLE. “L’escola-Bella – II – “ a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 123 (26 de juliol de 1913), pàg. 1-2.

⁴⁶⁷ VELIVOLE. “Figueres davant del plebiscit” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 64 (15 de juny de 1912), pàg. 1.

jardins... I mentre desgranava tot un programa de belles coses civiques, una brasa viva encenia en mi l'entusiasme de treballar al seu costat. ¡Quantes vegades he pensat amb aquella primera conversa amb aquell home per mi desconegut!

Passen uns anys i la Ciutat prenia una nova ruta. Al voltant d'aquell home s'hi aplegaven altres amics, als quals comunicava la seva fe i la confiança en l'avenir de Figueres. Amb el seu mestratge començàvem la batalla d'una nova Ciutat.

La nostra Rambla, sense parió a Catalunya, era l'inici de les noves reformes. Després la Biblioteca, el Parc Municipal bastit sobre una terra erma, passeigs d'arbres i flors d'avui. La municipalització del Servei d'Aigües, fent el miracle de convertir en bon negoci per a la Ciutat, allò que en mans dels particulars produïda febles rendiments. Així la Ciutat s'anava vestint i engalanant, perdent aquell aire rural que abans tenia, pavimentant milers de metres quadrats i construint quilometres de clavegueres, salvant de les grapes de la mort, centenars de compatriotes nostres.

Han passat els anys i aquell home que feia el miracle d'encomanar-nos el seu entusiasme, no era altre que Puig Pujades.

Així, al costat del polític i el literat, coneixem una altra qualitat de Puig Pujades: l'ésser urbanista. La nova Figueres la devem a Puig Pujades".⁴⁶⁸

La implicació de Puig Pujades en aquests projectes urbanístics, especialment, en la construcció d'un model de ciutat també explica que participés decisivament i de forma habitual en les campanyes en pro de la continuïtat dels serveis de què gaudia Figueres. Per exemple, a propòsit de l'activisme cultural pro ciutat, formà part del comitè executiu que defensava el març de 1920 la continuïtat de l'institut, amenaçat pels dèficits econòmics.⁴⁶⁹ En una línia similar, s'ha d'entendre la participació com a membre de jurat en el concurs de lectura i declamació per a infants i a la batalla de flors organitzats pel Comité Permanent

⁴⁶⁸ GIRALT CASADESÚS, R. "Puig Pujades, urbanista", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

⁴⁶⁹ El comitè executiu "Pro Institut" estava format per Carles Cusí, Josep Monegal, Ramón Xirau, Claudi Díaz i Josep Puig Pujades. Vegeu: "En defensa del nostre Institut", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 478 (20 de març de 1920), pàg. 1-2; "L'afar de l'Institut", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 806 (20 de març de 1920), pàg. 4.

de Festes de la Ciutat de Figueres;⁴⁷⁰ una exposició d'agricultura,⁴⁷¹ o bé, els concursos promoguts per l'Associació Protectora de la Llengua.⁴⁷²

⁴⁷⁰ Vegeu: "Comitè Permanent de Festes de la Ciutat de Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 427 (5 d'abril de 1919), pàg. 3; "Comitè Permanent de Festes de Figueres", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 106 (12 d'abril de 1919), pàg. 2.

⁴⁷¹ "La futura Exposició", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 118 (5 de juliol de 1919), pàg. 2; "L'exposició de Figueres de l'any 1921. A favor de l'Exposició", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 139 (29 de novembre de 1919), pàg. 2; "L'exposició de Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 462 (29 de novembre de 1919), pàg.1-2; "L'exposició de Figueres de l'any 1921", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 793 (20 de desembre de 1919), pàg. 3; "Pla econòmic de l'Exposició", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 799 (31 de gener de 1920), pàg. 3; "L'Exposició d'Agricultura" a "Hebdomadàries", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 828 (22 d'agost de 1920), pàg. 4.

⁴⁷² "Els concursos de la Protectora", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 326 (7 de juliol de 1923), pàg. 3; "Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 321 (2 de juny de 1923), pàg. 2; "L'obra de la Protectora a Figueres", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 278 (5 d'agost de 1922), pàg. 2; "Per l'ensenyament català. L'acte del diumenge", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 225 (16 de juliol de 1921), pàg. 2; "Locals" a "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 875 (16 de juliol de 1921), pàg. 4.

2.6.2.1. Promotor de grans obres culturals

L'anomenada *consciència programàtica* de Josep Puig Pujades es concretà en les dues primeres dècades del segle XX en la projecció d'obres culturals que s'han de contextualitzar en el marc d'una política republicana federal catalanista, hegemònica en el govern local. Fou un dels promotors del que l'arquitecte Ricard Giralt Casadesús definí com a "trinitat cívica", la consecució de tres projectes que havien de fomentar l'ideal cívic i consolidar l'anhelada i ambicionada "ciutat futura".⁴⁷³ La fundació de l'Escola d'Arts i Oficis, el Museu d'Art de l'Empordà i la Biblioteca de Figueres. La construcció d'aquesta "ciutat futura" s'entenia en la millora cultural a partir de la institucionalització d'aquells àmbits que considerava fonamentals pel seu desenvolupament.

En aquesta triple consecució, el polític hi va dur a terme un paper de primer ordre amb la denúncia reiterada que Figueres estava "mancada de cloaques, d'empedrats, d'escoles, de museo, de biblioteques públiques... empró está també faltada de jardins, de parcs, de *squares*" i, alhora, fomentant des de les pàgines de la premsa una consciència pública i un activisme polític per resoldre aquests dèficits.⁴⁷⁴

El desig de Puig Pujades s'ha de contextualitzar en una època d'efervescència constructiva i cultural afavorida per a la creació de la Mancomunitat de Catalunya que s'havia constituït l'abril de 1914 després d'un llarg procés que havia començat tres anys abans. La nova institució, encapçalada per Enric Prat de la Riba, de la Lliga Regionalista, era la federació de les quatre diputacions catalanes, que responia a una llarga demanda històrica i que volia crear i consolidar un conjunt d'institucions culturals i científiques que donessin prestigi i consolidació a la llengua i a la cultura catalanes. En aquest sentit, s'ha d'entendre la construcció de les biblioteques populars i de l'Escola de Bibliotecàries.⁴⁷⁵ Es tracta d'un projecte ambiciós, encapçalat per Eugeni d'Ors que, a partir de 1917, fou també el director d'Instrucció Pública. La creació d'aquesta xarxa de biblioteques

⁴⁷³ GIRALT CASADESÚS, R. "Les biblioteques populars", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 70 (3 d'agost de 1918), pàg. 5.

⁴⁷⁴ VELIVOLE. "Jardins per a infants" a "Cròniques aribitaries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 174 (11 de juliol de 1914), pàg. 1-2.

⁴⁷⁵ MAÑÀ, Teresa. *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2005.

comptà immediatament amb la complicitat de la societat civil i els ajuntaments que participaren en les convocatòries per accedir-hi i demostraren el seu interès amb l'organització d'actes festius a les poblacions, carregats de símbols i de significació patriòtica.⁴⁷⁶ Les primeres inauguracions foren a Valls, Olot, Sallent, les Borges Blanques, Canet de Mar i Figueres. Tot i que la iniciativa depenia d'un òrgan controlat per la Lliga Regionalista, Puig Pujades hi veié una oportunitat per dotar la ciutat d'una biblioteca i la seva implicació esdevé remarcable si tenim en compte que no només en fou un dels promotors més visibles i actius i apostà decididament per la seva projecció sinó que també formà part del patronat com a president.⁴⁷⁷ Des del 1922, se'l nomenà president efectiu i, segons ell mateix assegurava, va esdevenir l'“executor del pensament dels digníssims membres que integren el Patronat”.⁴⁷⁸

El paper que jugà Puig Pujades i l'interès que va despertar el projecte de la biblioteca tant des del punt de vista politicocultural com des de l'exaltació patriòtica es pot seguir a través de la premsa local de l'època (*Alt Empordà* i *La Veu de l'Empordà* però, sobretot, des del republicà *Empordà Federal*).

La primera pedra es va col·locar el 22 de desembre de 1918 al mateix lloc on s'havia aixecat l'antiga presó, un fet que el titular del periòdic *Alt Empordà* remarcà amb un elogi del patriotisme i de la ciutadania:

⁴⁷⁶ MAÑÀ, Teresa. *Les biblioteques...*, op. cit., pàg. 101-102.

⁴⁷⁷ “Noticiari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 278 (5 d'agost de 1922), pàg. 3. El patronat estava format pels presidents honoraris (el president de la Mancomunitat de Catalunya, el conseller d'Instrucció Pública i l'alcalde de Figueres), i els patrons: el diputat Ramon Noguera Comet, en representació del Consell Permanent de la Mancomunitat; Joaquim Cusí Furtunet, com a representant del municipi; el prevere i ecònom Joaquim Aulina; Anna Torres de Jou; Angela Gironès, vídua Pichot; Maria Montaña de Coll; Pilar Alonso, vídua d'Ixart; Carles Jordà; Carles Cusí de Miquelet; Carles Casades de Còdol; Eusebi de Puig; Carles Fages de Ferramon; Joaquim Moner; Joan Salleras Pla; Salvador Vernet; Ventura Capdevila; Sebastià Escapa Amorós; Salvador Dalí Cusí, i Jaume Maurici. Vegeu també: “Informacion general”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 1.889 (1 d'agost de 1922), pàg. 4. La junta també estava formada per Carles Jordà, com a vicepresident; el tresorer Joan Salleras Pla i el secretari Jaume Maurici. Vegeu també: “Les terres catalanes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.223 (2 d'agost de 1922), pàg. 9.

⁴⁷⁸ “De la Biblioteca Popular de la Mancomunitat de Catalunya”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 602 (5 d'agost de 1922), pàg. 2.

“Per formar la Catalunya futura se’ns ha fet necessari l’esforç de construir-la damunt les runes de totes les concepcions injustes, talment com per a alçar l’edifici d’una Biblioteca plaent als ulls i a l’esperit hem hagut d’aterrar l’altre edifici d’una Presó sòrdida que tacava l’ànima de la Ciutat”.⁴⁷⁹

Els números publicats a *Empordà Federal* a propòsit de la futura biblioteca foren pensats pel mateix Puig Pujades, que seleccionà la nòmina d’intel·lectuals que havien de contribuir amb uns articles a convèncer la ciutadania de les bondats del projecte. El titular que recollí la portada del número és un bon exemple per analitzar els avantatges que significava per a Figueres el nou temple cultural:

“22 desembre 1918. En posar la primera pedra de la Biblioteca popular concedida per la Mancomunitat, Figueres fa vots per l’Autonomia integral i completa de Catalunya. Visca la Biblioteca! Visca l’Autonomia! Visca Catalunya”.⁴⁸⁰

En l’editorial, s’assenyala que “es un graó més de l’escala ideal que ha de portar el poble tot de Catalunya fins les més altes llums”.⁴⁸¹ La comissió organitzadora de la festa per col·locar la primera pedra estava encapçalada pel mateix Puig Pujades, Joaquim Cusí, Josep Pichot, Sebastià Escapa, Rafael Ramis Romans, Francesc Canet, Felip Llonch, Jaume Maurici, Josep Sans i Josep Salleras, membres destacats de la intel·lectualitat local.⁴⁸²

Gairebé quatre anys després de col·locar la primera pedra i a propòsit de la inauguració, Puig Pujades s’adreçà a Eugeni d’Ors com “l’apostol de la santa Insistència” per demanar-li un article que es publicaria a *Empordà Federal*: “voldriau dir-nos a nosaltres pobres figuerencs, en aquesta hora rublerta d’esperances, unes paraules belles, clares, vostres?”.⁴⁸³

⁴⁷⁹ A *Alt Empordà* [Figueres], núm. 90 (21 de desembre de 1918), pàg. 1.

⁴⁸⁰ *Empordà Federal* [Figueres], núm. 412 (21 de desembre de 1918), pàg. 1.

⁴⁸¹ *Ibidem*

⁴⁸² “La Biblioteca Popular. Lletre de Convit als amants de la Biblioteca”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 740 (14 de desembre de 1918), pàg. 4 ; “La Biblioteca Futura. Lletre de Convit als amants de la Biblioteca”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 89 (14 de desembre de 1918), pàg. 2.

⁴⁸³ ANC. Fons Eugeni d’Ors. Carta de Josep Puig Pujades a Eugeni d’Ors. 12 de juny de 1922. Sign. UC 2992 1-255.

La carta estava datada del 12 de juny de 1922 i signà com a “el vostre admirador humil i sincer”.⁴⁸⁴

La inauguració anà seguida de portades entusiastes com la d'*Empordà Federal* que anunciava amb grans lletres: “¡2 de juliol de 1922! Figueres inaugura la Biblioteca popular i col·loca la primera pedra de la seva primera Escola graduada, ambdues concedides per la Mancomunitat de Catalunya”.⁴⁸⁵ És només un exemple del component patriòtic que suposà la nova biblioteca i un element amb què coincidí la major part de la premsa local. Segons la crònica d'un altre periòdic, el nacionalista adherit a la Lliga, *Alt Empordà*, en el convit celebrat a l'Hotel París per festejar l'esdeveniment institucional “el culte prosista i abnegat figuerenc En Josep Puig Pujades, pronuncià un eloqüent brindis amb una glossa de l'obra cultural de la Mancomunitat”.⁴⁸⁶ Amb la mateixa consideració, el catòlic regionalista *La Veu de l'Empordà* assenyalà que “en servir-se el xampany, el senyor Puig Pujades inicià els brindis amb un exquisit parlament de glossa a l'obra cultural de la Mancomunitat”.⁴⁸⁷

Els contemporanis de Puig Pujades destacaren el protagonisme a l'hora de realitzar la biblioteca i n'afirmaren en relació a la seva activitat que “sempre està a punt de convertir-se en capdill, quan de obres de cultura i de renovació es tracta”.⁴⁸⁸ No només Puig Pujades fou un dels màxims valedors del projecte, l'arquitecte Ricard Giralt Casadesús apel·là a “l'Ideal Cívic” com la “fortitut de la ciutat, la síntesi” i afirmà que

“La ciutat que creix engalanada, plena de riquesa fictícia amb carrers sense ànima i amb el sol fi utilitari, aquesta ciutat no pot merèixer la nostra consideració i aprecí, perquè subjectant-se tot al profit que li reporta, no té darrera seu la concepció d'una idealitat que l'impulsi”.⁴⁸⁹

⁴⁸⁴ *Ibidem*

⁴⁸⁵ *A Empordà Federal* [Figueres], núm. 597 (1 de juliol de 1922), pàg. 1.

⁴⁸⁶ “L'obra de la Mancomunitat a Figueres. Inauguració de la Biblioteca Popular i col·locació de la primera pedra al grup Escolar”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 273 (8 de juliol de 1922), pàg. 2.

⁴⁸⁷ “La Mancomunitat a Figueres. Inauguració de la Biblioteca Popular. Col·locació de la primera pedra de l'Escola graduada”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 925 (1 de juliol de 1922), pàg. 3.

⁴⁸⁸ RAMIS, Rafel. “Els fonaments de la «Biblioteca»”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 412 (21 de desembre de 1918), pàg. 4.

⁴⁸⁹ GIRALT CASADESÚS, R. “Les palpitations de la ciutat. L'Ideal Cívic”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 638 (30 de desembre de 1916), pàg. 2.

Tant per Puig Pujades com per Giralt Casadesús, doncs, aquesta obra cultural havia de ser una fórmula perquè els obrers i els patrons s'emancipessin a través del coneixement

“De l'esforç de cada ú, ne vindrà el perfeccionament de cada ofici, i així, amb l'estudi constant, anirà formant-se la seva idealitat dels altres oficis aniran bastint l'obra cultural de la ciutat”.⁴⁹⁰

En el mateix sentit, un altre membre de la UFNR, el professor Rafael Ramis assegurava que no n'hi havia “prou de bastir un edifici i omplir-lo de llibres bons. Cal també crear ciutadans capaços de entendre'ls be”.⁴⁹¹

Aquest fou un posicionament que compartí Puig Pujades des de la Festa de la Bellesa de 1906, quan anunciava els dèficits de Figueres com a ciutat i projectava com havia de ser en el futur. En aquest sentit, tant la Biblioteca Popular com el Museu d'Art de l'Empordà esdevingueren les “guies espirituals” d'aquest doble projecte encara que no en foren els únics.⁴⁹²

Pel que fa a la segona d'aquestes obres, es constituí una junta a la qual hi participà Puig Pujades com a tresorer i s'aprovà dirigir-se a les escoles per divulgar a través de conferències el patrimoni artístic de la comarca.⁴⁹³

A les grans obres urbanístiques del període, s'hi han d'afegir aquelles que en fonamentessin l'ús. En aquest sentit, el gener de 1921 havia impulsat una nova junta de l'Orfeó Germanor Empordanesa,⁴⁹⁴ de la qual n'havia sortit elegit

⁴⁹⁰ GIRALT CASADESÚS, R. “Les biblioteques populars”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 70 (3 d'agost de 1918), pàg. 5.

⁴⁹¹ RAMIS, Rafel. “El fonaments de la Biblioteca”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 412 (21 de desembre de 1918), pàg. 4.

⁴⁹² “Les guies espirituals”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 152 (28 de febrer de 1920), pàg. 1.

⁴⁹³ La Junta estava formada pels següents membres: president, Ricard Giralt Casadesús; vicepresident, rector de Figueres; secretari, Sebastià Escapa Amorós; tresorer, Josep Puig Pujades; vocals: Josep Pichot, Santiago Massot Balaguer i Antoni Bosch. Vegeu: “Empordà” a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.632 (28 de juny de 1920), pàg. 6.

⁴⁹⁴ “Notícies”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 849 (15 de gener de 1921), pàg. 5; “De l'Orfeó” a “Noticiari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 198 (8 de gener de 1921), pàg. 3. La Junta de l'Orfeó Germanor Empordanesa estava formada pel vicepresident, Joaquim Cusí; el secretari, Jaume Maurici; els sots-secretari, Ramon Foraster; el tresorer, Josep Bonareu; l'arxiver, Baldomer Moncanut i els vocals Enric Castelló i Grau Lacasa.

president.⁴⁹⁵ La iniciativa formava part de l'interès d'influir en l'àmbit cultural perquè assegurava que els pobles es formen "tenint un programa per a l'endemà" i considerava que "fins avui havíem estat mancats d'emoció estètica, l'Orfeó curaria de elevar l'aristocràcia espiritual del nostre poble", que s'havia d'entendre com la contribució que havia de fer l'Empordà en la "redempció espiritual del poble català".⁴⁹⁶

Seguint aquests supòsits, havia impulsat tot tipus d'actes, entre els quals, una exposició d'artistes empordanesos. La premsa coetània, en fer-ne la crònica, remarcava que

"S'hi endevina la mà de l'amic Puig Pujadas en l'ornat de la Sala i en el chic de tot detall. Confiem no obstant que en altra ocasió En Puig Pujadas, a més de director ocult, treurà «a judici» les acurades teles que ja foren celebrades a la capital catalana fa dos anys".⁴⁹⁷

Paral·lelament, des de l'Orfeó també s'havia iniciat un acte d'homenatge a Enric Morera⁴⁹⁸ i un cicle de conferències entre els anys 1920 i 1921 on havien intervingut personalitats de la cultura i política catalana (Carles Pi i Sunyer, Albert Quintana de León, Aureli Capmany...) i en la qual el mateix Puig Pujades havia pronunciat una ponència que versava, precisament, sobre "L'educació estètica del poble".⁴⁹⁹

Atesa aquesta voluntat d'educar el poble, Puig Pujades impulsà cicles de conferències des de diverses institucions perquè considerava essencial fomentar el coneixement. Per això, quan fou nomenat president efectiu del patronat de la biblioteca, n'impulsà un altre que pretenia donar a conèixer "una colla de conferenciants, apóstols de Catalunya que van esparcint arréu la

⁴⁹⁵ "Imponent homenatge a Enric Morera", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 239 (29 d'octubre de 1921), pàg. 3.

⁴⁹⁶ "L'acció cultural de l'«Orfeó Germanor Empordanesa»", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 202 (5 de febrer de 1921), pàg. 1.

⁴⁹⁷ "Exposició d'Artistes Empordanesos", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 926 (8 de juliol de 1922), pàg. 4.

⁴⁹⁸ "Crònica telegràfica de províncies", a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 18.032 (22 d'octubre de 1921), pàg. 13; "A Figueres. L'homenatge al mestre Morera", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.989 (27 d'octubre de 1921), pàg. 10.

⁴⁹⁹ "Locals" a "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 857 (12 de març de 1921), pàg. 6; "De l'Orfeó. Nova conferència" a "Noticiari", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 202 (5 de febrer de 1921), pàg. 3.

seva ciència i el seu saber”.⁵⁰⁰ Ell mateix s’adreçava a aquests intel·lectuals per sol·licitar-los que participessin. Per exemple, va escriure a *Víctor Català*, Caterina Albert, per demanar-li una col·laboració: “Ningú millor que vos, Senyora, per a donar a la nostra obra aquell prestigi necessari per a contribuir a renacionalitzar la nostra terra i formar la cultura del nostre poble”.⁵⁰¹

Així mateix, des del Patronat de la Biblioteca impulsà també el febrer de 1923 la creació d’un arxiu de música empordanesa format pels originals, que tenia en propietat, del compositor Pep Ventura. L’equip directiu de les Biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya va considerar que era una oportunitat el fet de concentrar a la Biblioteca de Figueres la bibliografia i els documents relacionats amb la sardana i la resta de la música popular empordanesa.⁵⁰² A més, juntament amb el mestre Sebastià Escapa –que havia estat professor de Puig Pujades– es decidí projectar “els bustos d’En Maragall i Pep Ventura el frontis de la Biblioteca Popular, joiell de la joventut que va formant-se”⁵⁰³ encara que, finalment, no prosperà i s’hagueren de retornar els fons obtinguts.⁵⁰⁴

En aquests anys i a propòsit de la vinculació amb la xarxa de biblioteques, Puig Pujades encapçalà una campanya per protestar contra la dimissió d’Eugeni d’Ors com a director general d’Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya. En un article que va tenir cert ressò, el polític i activista cultural afirmava que:⁵⁰⁵

⁵⁰⁰ C.G. “J. Puig Pujadas”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2.

⁵⁰¹ CVC. Fons de la correspondència. Carta de Caterina Albert a Josep Puig Pujades. 26 de desembre de 1922.

⁵⁰² “Noticiari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 304 (3 de febrer de 1923), pàg. 3.

⁵⁰³ C.G. “J. Puig Pujadas”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2.

⁵⁰⁴ “Crónica Local y Regional”, a *Diario de Tarragona* [Tarragona], núm. 39 (14 de febrer de 1924), pàg. 2.

⁵⁰⁵ A la crida s’hi afegiren alguns intel·lectuals d’arreu del Principat i de l’estranger que coincideixen a manifestar el desacord amb la decisió. Per exemple, el periodista figuerenc i director del diari *La Tribuna* de Barcelona Carles Costa afirmà que “l’Ors es un dels valors mes enlairats del actual renaixement català” i assenyalava que “el partit que ha organitzat el moviment cultural català te compromisos concrets amb determinats elements socials que l’impossibiliten per a deixar en llibertat absoluta als seus intel·lectuals”. Vegeu: COSTA, Carles. “Protesta per la dimissió de N’Eugeni d’Ors. Carta desclosa”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 483 (24 d’abril de 1920), pàg. 2; l’escriptor Josep Maria Capdevila de Barcelona; J. Pérez-Jorba des de París que titllà la

“Catalunya invoca per les seves reivindicacions la idea més estricta i elevada de justícia. La covardia que intentés amagar les injustícies d’un polític qualsevol en nom de Catalunya, fora una covardia tristament antipatriòtica. A tots els amics de la cultura que hi hagi en els pobles i ciutats de Catalunya, tenim l’honor avui d’invitar-los a un deure patriòtic: el deure de parlar a favor de la justícia, a favor de la volguda terra catalana”.⁵⁰⁶

L’altra gran obra d’aquest període que Puig Pujades va tenir com a prioritària fou la creació del Museu d’Art de l’Empordà. A finals de 1916, l’Ajuntament de Figueres, la Diputació de Girona i la Mancomunitat de Catalunya constituïren una junta que havia “de regir la nova institució cultural que tant te a fer per la difusió i conservació de la riquesa artística del Empordà” i es designà una ponència, en la qual Puig Pujades participà per confeccionar un reglament interior que incloïa elaborar un inventari artístic i la recollida de dades per part dels ajuntaments dels temples i monuments enderrocats o en perill de perdre’s.⁵⁰⁷

La creació d’un Museu d’Art estava clarament justificada per Puig Pujades per un seguit de necessitats: en primer lloc, la necessària preservació del patrimoni artístic com a testimoni vivent de l’existència de diferents èpoques; en segon lloc, per “l’atraç artístic de la nostra patria”⁵⁰⁸ i la indiferència que hi ha hagut quan “gent vinguda de fora s’anava enduent l’un darrera l’altre tots els objectes que constitueixen les mostres de civilització de les generacions passades empordaneses”,⁵⁰⁹ i, en

dimissió de vergonya i d’ “immolació administrativa de l’Ors, l’intel·ligència superior del qual feia por als interessos polítics d’uns i feia ombra a tota una reclusa de mitjanies cultivades”. Vegeu: “Protesta per la dimissió de N’Eugeni d’Ors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 478 (20 de març de 1920), pàg. 2; l’Ernest M. Ferrando de Girona que qualificà el cas d’ “absurd i lamentable” i en remarcà la seva preocupació. Vegeu: FERRANDO, Ernest M. “Protesta per la dimissió de N’Eugeni d’Ors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 477 (13 de març de 1920), pàg. 2.

⁵⁰⁶ PUIG PUJADAS. “Protesta per la dimissió de N’Eugeni d’Ors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 470 (24 de gener de 1920), pàg. 1-2.

⁵⁰⁷ “El Museu d’Art del Empordà” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 297 (4 de setembre de 1916), pàg. 3; “El Museu d’Art de l’Empordà”, a “Notícies”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 630 (4 de novembre de 1916), pàg. 4. Vegeu també: “Per la formació d’un Museu” a “Reportatges Artístics”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.998 (18 de març de 1916), pàg. 1.

⁵⁰⁸ HUNDING. “Pro Museu”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 593 (19 de febrer de 1916), pàg. 4.

⁵⁰⁹ *Ibidem*

tercer lloc, l'oportunitat de tenir un espai on "s'hi demostrí la part que els artistes empordanesos han donat al art mundial [...] tot allò que patentitza la personalitat empordanesa en les seves relacions de vida i art".⁵¹⁰

Davant les dificultats per dur a terme el projecte, Puig Pujades considerà que es podia aconseguir amb "voluntat, amb molta voluntat" i la participació de la col·lectivitat:

"Qui de nosaltres no guarda en el fons de casa seva, qualche vella calaixera amb guarniments de riques fustes, les velles cadires de la sala antiga, el tocadoret imperi ont les velles s'hi enjoïaren, els secreters, els llits de pomposes capçaleres que foren breçol i mortalla dels nostres revesavis, els vells domaços..."⁵¹¹

Un any després d'aquesta declaració d'intencions, Puig Pujades entrà a formar part de la primera junta com a secretari⁵¹² des de la qual s'acordà adreçar-se a les escoles nacionals i privades de l'Empordà per donar-hi conferències sobre la història de l'art i impulsar concursos adreçats als estudiants amb la finalitat "de preparar l'esperit de la mainada en l'amor a les nostres belles obres".⁵¹³ L'objectiu de la junta era trobar la fórmula per finançar-se i estudiar "la forma en que deurán reunir se els cabals necessaris per a la construcció de l'edifici destinat a Museu".⁵¹⁴

⁵¹⁰ *Ibidem*

⁵¹¹ *Ibidem*

⁵¹² "Noticias", a *El Norte* [Girona], núm. 2.202 (3 d'abril de 1917), pàg. 3. La junta estava presidida per Ricard Giral Casadesús; els vicepresidents, el rector de Figueres Sebastià Escapa; els vocals Josep Pichot, Santiago Massot Balaguer, Antoni Bosch i un representant de la Mancomunitat i un altre de la Diputació. Vegeu: "Cultura. Museu d'Art de l'Empordà", a *Diario de Girona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 1.889 (24 d'agost de 1920), pàg. 3; "Del Museo d'art de l'Empordà" a "De la Ciutat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 319 (31 de març de 1917), pàg. 3. L'any 1920, Puig Pujades continuà com a secretari. Vegeu: "Museu d'Art de l'Empordà", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 178 (21 d'agost de 1920), pàg. 1.

⁵¹³ "Museu d'Art de l'Empordà", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 178 (21 d'agost de 1920), pàg. 1.

⁵¹⁴ "Cultura. Museu d'Art de l'Empordà", a *Diario de Girona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 1.889 (24 d'agost de 1920), pàg. 3.

2.6.2.2. Narcís Monturiol, una *Vida d'heroi*

La projecció de les grans obres culturals promogudes durant aquest període per Josep Puig Pujades culminaren amb la consagració de Narcís Monturiol (1819-1885) com a mite de l'imaginari col·lectiu local i, en definitiva, del país. L'inventor havia mort el 1885 en l'oblit més absolut però el 1890 s'inicià una reivindicació de la seva figura fins al punt que se'l considerà un dels personatges que havien de formar part del panteó de la cultura catalana.

El setembre d'aquest any el diari *La Vanguardia* publicà un suplement dominical que comprenia una dotzena d'articles sobre Monturiol i el seu submarí.⁵¹⁵ Uns dies abans, la revista *La Tomasa* li havia dedicat un altre número complet amb una gran imatge de l'inventor a portada.⁵¹⁶ Com a resultat d'aquest interès, les institucions barcelonines van encarregar un retrat de Monturiol i van penjar-lo a la Galeria dels Catalans Il·lustres de l'Ajuntament de Barcelona. L'homenatge es complementà recollint la biografia de l'inventor en un volum sobre els vint catalans més il·lustres i la publicació de la seva obra de capçalera *Ensayo sobre el arte de navegar por debajo del agua*.

D'aquests múltiples homenatges, va sorgir la idea de què l'inventor es mereixia l'erecció d'un monument que recordés la seva trajectòria. Un redactor de *La Vanguardia* ho expressaria amb aquests termes: "Si la humanitat erigís monuments en indrets públics en honor als homes bons [...] aleshores Monturiol en tindria un".⁵¹⁷

Gairebé trenta anys més tard, Puig Pujades es faria seva aquesta idea i s'esforçaria per materialitzar-la. De fet, l'aurèola

⁵¹⁵ L'extraordinari de *La Vanguardia* estava format per diversos capítols: "El Ictíneo ante la ciencia", "El Ictíneo en el mar" i "El calvario de Monturiol". El número estava profusament il·lustrat i recollia articles dels enginyers José Pascual Deop, Gerómino Bolibar, Juan A. Molinas, Ramon Ferran, Federico Armenter, Damàs Calvet, entre molts d'altres. Vegeu: *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 1.596 (28 de setembre de 1890), pàg. 3-10.

⁵¹⁶ El número consistia en un repàs exhaustiu a la seva biografia i incloïa articles i composicions poètiques d'A. Ferrer y Codina, E. Guantabens, J. Ayné Rabell, Gayetà Vidal de Valenciano, Conrat Roure, J. Narcís Roca, Josep Anselm Clavé, J. Oliver Femenia, entre d'altres. Vegeu: *La Tomasa* [Barcelona], núm. 106 (5 de setembre de 1890), pàg. 1- 16.

⁵¹⁷ SARDÀ, Juan. "Narciso Monturiol", a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 1.596 (28 de setembre de 1890), pàg. 3-10.

romàntica i moral de l'inventor del submarí, a qui no s'havia reconegut en vida les aportacions científiques i tècniques, l'havia seduït fins al punt que considerà un deure preservar-ne la memòria i el llegat. La tasca de Puig Pujades no es limitava, però, únicament a homenatjar el personatge sinó que s'inscrivía, com ha assenyalat Enric Pujol, "en una vasta operació de reivindicació i reelaboració de la riquíssima tradició republicana del segle XIX, duta a terme pels intel·lectuals afins".⁵¹⁸ La voluntat de Puig Pujades era, doncs, crear un panteó de personalitats "mítiques" del republicanisme empordanès i català (i un calendari commemoratiu també) que servís com a instrument de propaganda i reproducció ideològica. En aquest sentit, es rescataven del record del segle XIX, personatges i fets que encarnaven els valors i els ideals que ell mateix preconitzava per mitjà de la *consciència programàtica* a través de les col·laboracions a la premsa. D'alguna manera, es tractava de fixar una litúrgia pròpia del republicanisme empordanès, justificar-ne el valor i la necessitat de mantenir-lo, una dinàmica que es consolidà a la dècada dels trenta, moment en què s'amplia la relació de noms que havia de formar part de la memòria col·lectiva.

La figura més reivindicada d'aquesta ambiciosa relectura fou la de l'inventor de la navegació submarina, Narcís Monturiol. Per Puig Pujades, la tria fou conscientment pensada atès que havia estat un dels seus referents per diversos motius: en primer lloc, compartien l'interès per la medicina, l'inventor n'havia iniciat els estudis que, finalment, abandonà per cursar els de dret, i Puig Pujades hagué de renunciar-ne per continuar el negoci familiar; en segon lloc, mantenien vincles familiars, la germana de Puig, Antònia, s'havia casat amb Josep Monturiol Tarrés,⁵¹⁹ nebot de l'enginyer –fet que li permeté, probablement, l'accés a les fonts d'estudi–; i, en tercer lloc, ambdós foren intel·lectuals compromesos dedicats a l'activisme ideològic. Mentre que el primer s'interessà pel socialisme utòpic, el segon ho féu pel republicanisme federal de caràcter nacionalista. El principal punt de coincidència entre els dos intel·lectuals fou l'aspiració del progrés moral de la humanitat, ja sigui, a través de l'avenç tecnològic, o bé, de la reivindicació de les idees. A més,

⁵¹⁸ PUJOL, Enric. "Josep Puig Pujades i el «mite» Monturiol", a ROCA ROSELL, Antoni [Comissari] *Narcís Monturiol. Entre utopia i realitat*. Figueres: Museu de l'Empordà; Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2009, pàg. 170.

⁵¹⁹ CATALÀ Y MONTSERRAT, Jordi. "Els catalans de París. Enrich Monturiol Tarrés", a *Catalunya-París* [París], núm. 5 (maig de 1903), pàg. 1-3.

compartien la convicció que s'havia de difondre el pensament amb l'edició de les seves pròpies publicacions (revistes, pamflets i llibres) i, fins i tot, hi van invertir patrimoni personal perquè consideraven que, en conjunt, donarien lloc a obres que havien de contribuir a la millora social de la col·lectivitat.

En aquest sentit, s'ha d'entendre que part dels reconeixements que Monturiol rebé durant els primers decennis del segle XX foren resultat del treball i la perseverança de Puig Pujades. Aquesta contribució culminà el maig de 1918 amb la consecució de dos grans projectes que es complementaren entre ells: d'una banda, inaugurar un monument en l'espai més emblemàtic de Figueres, la Rambla, que en aquell moment es remodelava i havia de convertir-se en un "passeig" que fos "l'expressió de l'ànima empordanesa, sense influències forasteres...".⁵²⁰ I, d'altra banda, l'elaboració d'una acurada biografia de l'inventor de l'*Ictíneo* en la qual abordà els aspectes més remarcables de la seva trajectòria.

Aquests dos projectes s'emmarcaren en una sèrie d'activitats paral·leles de finalitat didàctica i voluntat divulgativa, promogudes també per Puig Pujades, que formaven part d'aquesta àmplia operació per preservar la memòria republicana: en primer lloc, l'elaboració d'un número extraordinari d'*Empordà Federal* dedicat "A Narcís Monturiol" que es va publicar el primer de maig de 1918 i que va coincidir amb la inauguració del monument. El número de vuit pàgines contenia unes extenses notes biogràfiques de l'inventor, profusament il·lustrades, escrites probablement per Puig Pujades encara que no hi constava la signatura.⁵²¹ En segon lloc, la inauguració d'un retrat de Monturiol a l'anomenada galeria dels empordanesos que pretenia homenatjar les personalitats més destacades. A més, s'oferia una mostra que aplegava documentació valuosíssima sobre la vida i l'obra de l'inventor en la qual el públic podia veure, per exemple, els plànols de l'*Ictíneo*. I, en tercer lloc, l'organització de conferències pronunciades per ell mateix que donessin a conèixer la trajectòria del biografat al gran públic,

⁵²⁰ GIRALT CASADESÚS, R. "Lo que deu ésser la Rambla de Figueres", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 643 (3 de novembre de 1917), pàg. 2.

⁵²¹ "A Narcís Monturiol", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 378 (2 de maig de 1918), pàg. 1-8. En el número hi consten les col·laboracions poètiques de Damàs Calvet i Josep Anselm Clavé. També s'hi anuncien els Magatzems Puig París i la venda de la biografia de Narcís Monturiol elaborada per Josep Puig Pujades.

primer a Figueres⁵²² i, posteriorment, a l'Ateneu Empordanès de Barcelona amb la voluntat d'oferir

“Una perfecta idea del seu aspecte polític i d'inventor, remarcant en aquest últim les seves extraordinàries qualitats i energies, posades a prova per la indiferència amb què hagué de lluitar l'inoblidable Monturiol”.⁵²³

Les activitats paral·leles pretenien arribar a través de la paraula oral (les conferències), de l'escripta (la premsa) i, finalment, de la visual (l'exposició). Malgrat aquests recursos divulgatius, el principal exponent fou el monument projectat a la placeta baixa de la Rambla de Figueres. Puig Pujades fou un dels principals impulsors de la comissió ciutadana a favor d'un monument a Narcís Monturiol, el qual l'entenia com a

“Es quelcom més que l'adorno d'una plassa, es pagar un deute que te Figueres amb aquell home genial que lluità com un Deu, per esdevenir-ne de les aigües, alhora que satisfer els desitjos d'aquells digníssims ciutadans qu'aportaren els seus cabals, ja fa més de vint anys, per perpetuar l'homenatge d'un poble an el seu fill gloriós”.⁵²⁴

Les primeres veus del segle XX que havien reclamat el reconeixement popular de l'inventor foren el 1912.⁵²⁵ En aquell

⁵²² “Noticiari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 59 (18 de maig de 1918), pàg. 3; “De Barcelona estant. Ateneu Empordanès”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 710 (18 de maig de 1918), pàg. 3; “Noticiari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 60 (25 de maig de 1918), pàg. 3; “Empordanesos que treballen” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 381 (25 de maig de 1918), pàg. 3.

⁵²³ “Honorant a en Monturiol” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 384 (8 de juny de 1918), pàg. 3; “Ateneu Empordanès”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 63 (15 de juny de 1918), pàg. 3; “De l'Ateneu Empordanès de Barcelona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 385 (15 de juny de 1918), pàg. 1-2; “De Barcelona estant. Ateneu Empordanès”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 714 (15 de juny de 1918), pàg. 4. Vegeu també: BAIG ALEU, Marià i PLAYÀ MASET, Josep. “Empordanesos a Barcelona: Crònica del Centre Empordanès Gracienc (1884), del Centre Empordanès de Barcelona (1891) i de l'Ateneu Empordanès de Barcelona (1916)”, a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 42. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2011, pàg. 329-382.

⁵²⁴ “El monument a n'en Monturiol” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 80 (28 de setembre de 1912), pàg. 2.

⁵²⁵ De fet, el primer que havia reclamat un monument per a Monturiol era el poeta Damàs Calvet a la *Revista de Girona* el 1889 en un article retrospectiu en l'aniversari de la mort de l'inventor. L'any 1890, l'Ajuntament de Figueres acordà aixecar un monument i nomenar-ne una comissió. Malgrat diverses subscripcions recollides al llarg de 1891 i 1892, la comissió es va dissoldre el 1904. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: SEGURANYES BOLAÑOS, Mariona. “El

any, es nomenà una comissió executiva d'àmbit local del monument formada per diversos intel·lectuals que procedien del republicanisme federal: Joan M. Bofill, Josep Pichot, Salvador Dalí, Carles Costa, Sebastià Escapa, Leandre Tarragó, Josep Puig Pujades, a més de l'alcalde i dos regidors.⁵²⁶ Pocs mesos després, l'Ateneu Empordanès de Barcelona va organitzar una exposició retrospectiva de l'inventor i Puig Pujades pronuncià una conferència sobre la seva obra.⁵²⁷ Paral·lelament, F. Reus Pujol de Barcelona publicava al diari republicà d'esquerres, *El Poble Català*, unes ratlles sobre l'oblit que patia l'inventor de la navegació submarina al qual *Velivole*, pseudònim de Josep Puig Pujades, va respondre el novembre de 1912 que dotar d'un monument la memòria de Monturiol era un acte de justícia. L'article de F. Reus Pujol encoratjava a *Velivole* perquè n'impulsés l'obra i no es deixés intimidar per les dificultats:

“Organizeuse; cerqueu donatius si es precis, de porta en porta; demaneu un obol pel monument; a vosaltres que porteu l'alegria de la vostra joventut no tindrà el poble la crueltat d'una negativa; i si les vostres gentils promeses fan per la seva banda una capta o organisan una tómbola, pera el monument no vos sentireu satisfets”.⁵²⁸

L'articulista li recomanava que si, finalment, només aconseguia quinze o disset mil pessetes per la consecució d'un monument “digne de l'home” era millor deixar-ho estar abans que fer-ne un de “cartón-piedra una cosa cursi, pobre, escanyolida, val més que ho deixem correr”.⁵²⁹ Quatre anys després d'aquestes manifestacions, es creava de nou un altre comitè executiu que havia de convocar el concurs que designaria l'escultor de l'obra. El comitè estava format per l'alcalde, Marià Pujulà, i el secretari,

monument a Narcís Monturiol, entre el noucentisme i l'art cívic”, a PORTELL, Susanna [Comissariat] *Enric Casanovas, escultor i amic*. Girona: Fundació Caixa Girona, 2008, pàg. 55-61.

⁵²⁶ “Municipals”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 78 (14 de setembre de 1912), pàg. 3.

⁵²⁷ “Notícies”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 6.850 (6 de juny de 1913), pàg. 2.

⁵²⁸ REUS PUJOL, F. “A la joventut”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 88 (23 de novembre de 1912), pàg. 2. El mateix Puig Pujades havia encapçalat subscripcions populars des del juny de 1913 amb l'objectiu de recollir diners. Per exemple, obtingué 238'25 pessetes a través d'un recital de piano de la seva neboda, Carme Monturiol Puig, la nit del 19 d'abril. Vegeu: “Secció Oficial. Ajuntament”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 452 (14 de juny de 1913), pàg. 3.

⁵²⁹ REUS PUJOL, F. “A la joventut”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 88 (23 de novembre de 1912), pàg. 2.

Josep Puig Pujades, que nomenà com a membres del jurat qualificador un conjunt d'artistes i literats: Miquel Utrillo, Romà Jori, Ricard Giralt Casadesús, Sebastià Escapa Amorós, Carles Costa, Josep Pichot i el mateix Josep Puig Pujades.⁵³⁰

La decisió de convocar el concurs coincidí amb la reforma de la Rambla, en la qual treballava l'arquitecte municipal Ricard Giralt Casadesús des de 1915. El monument que s'hi projectaria definiria en gran mesura la fisonomia de la placeta baixa i l'espai més emblemàtic de Figueres, d'aquí que es generés una forta polèmica a l'entorn de les bases de la convocatòria com del propi concurs. Hi va haver un intercanvi d'acusacions entre els columnistes de les dues principals publicacions, ideològicament rivals, el portaveu de la Lliga Regionalista i catòlic, *La Veu de l'Empordà*, i el republicà catalanista, *Empordà Federal*. En el primer, el metge Narcís Vila Moreno, denunciava que el jurat havia pres la decisió de qui havia d'ésser el guanyador del projecte, abans d'haver-ne convocat el concurs, i exigia que es deixessin "a la porta els miraments d'amistat i influència".⁵³¹ El mateix Vila Moreno afirmava públicament el maig de 1916 que el concurs seria guanyat segons algunes "veus tendencioses, no solzament tendencioses sinó afirmatives" per l'escultor Enric Casanovas.⁵³² L'hisendat Josep Sabater s'afegí a la polèmica i va apuntar directament a la designació de Casanovas també uns dies abans de fer-se públic el veredict del jurat. Acusava directament a Puig Pujades com a principal responsable d'aquesta tria assegurant que "el projecte acceptat era l'únic que'l poble, unànimement, refusava".⁵³³ Durant les Fires de la Santa Creu es van exposar les maquetes presentades al certamen a l'Ajuntament de Figueres i, finalment, la decisió del jurat, publicada a la premsa local el 20 de maig de 1916, donava

⁵³⁰ "Comite executiu del monument a Monturiol", a *Boletín Oficial de la Cámara Agrícola del Ampurdán* [Figueres], núm. 321 (febrer de 1916), pàg. 10; "Pro Monturiol", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 258 (19 de febrer de 1916), pàg. 2.

⁵³¹ VILA MORENO, Narcís. "De Monument a en Monturiol I", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 607 (27 de maig de 1916), pàg. 3. Vegeu també: VILA MORENO, Narcís. "Encara del Monument", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 609 (10 de juny de 1916), pàg. 4.

⁵³² Vila acusà a Eugeni d'Ors, Alexandre Plana, Junoy petit, Boralleres i el diputat provincial regionalista, Carles Jordà, de pressionar perquè es donés l'encàrrec a l'escultor Enric Casanovas. Vegeu: VILA MORENO, Narcís. "De Monument a en Monturiol I", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 607 (27 de maig de 1916), pàg. 3.

⁵³³ SABATER, Josep. "A en Puig i Pujades", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 607 (27 de maig de 1916), pàg. 4.

com a guanyador a Enric Casanovas “després d’un estudi de les qualitats” que “atresora[va]” cada projecte.⁵³⁴

Polèmiques a banda, el 2 de maig de 1918 s’inaugurà el monument llargament reivindicat dedicat a Narcís Monturiol. El fill, Emili Monturiol de Pasqual, agraií durant l’acte d’homenatge la tasca de qui considerà els responsables màxims de la consecució de l’obra: l’enginyer Pascual que havia ajudat a l’inventor, Jeroni Estrany i Puig Pujades.⁵³⁵ La filla, Agna Monturiol de Pasqual, ja havia demostrat amb anterioritat la gratitud a l’“entusiasta” Puig Pujades,⁵³⁶ un agraïment que aquest féu notar i el glossà en el discurs sobre la gènesi per erigir el monument, l’obra de Monturiol i, orgullós del gest de la ciutat, en féu entrega a l’alcalde mentre afirmava que l’obra podia “ésser l’avançada de la ciutat nova que hem de crear per damunt tots els partidismes i divisions”.⁵³⁷

En aquestes paraules, es tornava a referir a l’anomenada “ciutat futura”, de la qual el monument de Monturiol havia esdevingut un símbol per a la consecució que havia de completar la resta d’obres culturals projectades que hem exposat amb anterioritat. La premsa local coincidí també a reconèixer el paper decisiu amb el qual havia contribuït Puig Pujades com a president de la comissió gestora, a qui s’elogià per “todas sus energías desplegadas hasta completar la obra, que bien se las

⁵³⁴ “Fallo del Jurat del Concurs de projectes per a el monument a Monturiol”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 606 (20 de maig de 1916), pàg. 5; “Fallo del Jurat del Concurs de projectes per a el monument a Monturiol” a “Reportatges Artístics”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 4.065 (24 de maig de 1916), pàg. 1; “Fallo del Jurat del Concurs de un projecte per al Monument a En Monturiol”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 6.133 (29 de maig de 1916), pàg. 4.

⁵³⁵ “De les Fires de la Santa Creu. Inauguració del Monument a En Monturiol”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 57 (4 de maig de 1918), pàg. 2. Vegeu també: “Cronicó de les Fires i Festes de la Santa Creu. 1918”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 379 (11 de maig de 1918), pàg. 2.

⁵³⁶ MONTURIOL DE PUIG, Agna. “La filla del gran Monturiol als catalans”, a *Il·lustració Catalana* [Barcelona], núm. 96 (28 de març de 1915), pàg. 14; MONTURIOL DE PUIG, Agna. “La filla del gran Monturiol als catalans”, a *Feminal* [Barcelona], núm. 96 (28 de març de 1915), pàg. 10.

⁵³⁷ “De les Fires de la Santa Creu. Inauguració del Monument a En Monturiol”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 57 (4 de maig de 1918), pàg. 2. Vegeu també: “Cronicó de les Fires i Festes de la Santa Creu 1918”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 379 (11 de maig de 1918), pàg. 2.

merece, pues debidas a ellas ha podido lograrse la terminación del citado Monumento, que nadie se atrevia a emprender”.⁵³⁸

– Imatge V –

INAUGURACIÓ DEL MONUMENT A NARCÍS MONTURIOL

Font: CAGN. “A Narcís Monturiol”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 375 (2 de maig de 1918), pàg. 1.

⁵³⁸ “Gacetilla”, a *Boletín de la Cámara Agrícola del Ampurdán* [Figueres], núm. 347 (maig de 1918), pàg. 61.

L'elecció de l'inventor de l'*Ictíneo* no era gratuïta ni escollida a l'atzar sinó que des del darrer quart del segle XIX se'l considerava un dels referents en l'imaginari col·lectiu local tal i com es mostrava en el número extraordinari d'*Empordà Federal* on Monturiol fou reivindicat l'abril de 1913 com a "geni" juntament amb d'altres personalitats rellevants de la comarca.⁵³⁹ L'escultura projectada a la placeta baixa de la Rambla havia de ser el símbol artístic que fusionés l'important republicanisme històric amb el futur, sinònim de progrés polític i econòmic.

El següent pas per culminar la mitificació del "geni" fou elaborar una biografia, documentada i escrita pel mateix Puig Pujades, que il·lustrés la vida i l'obra de l'inventor de l'*Ictíneo*. L'elaboració de l'obra li exigí durant el 1917 una completa dedicació fins al punt que l'any previ a l'edició del llibre va col·laborar molt esporàdicament a la premsa. Els contemporanis de l'escriptor recordaven aquell any en què dedicà íntegrament el seu treball intel·lectual a l'estudi de Monturiol:

"Nosaltres recordem a En Puig preparant el seu llibre *Vida d'Herói*, i el recordem com, afanyós de tributar el recort degut al gran Monturiol, apenes havia deixat la feina de la *botiga*, que ja es posava a esbrinar l'arxiu de can Monturiol on hi havia de trobar dades i documents que anaven engroixint el seu llibre.

Però com si les seves facultats fossin diferents de tot altre ésser, mentres estudiava, buscava i escrivia la vida de Monturiol, també li feia el monument, sostinguent correspondència amb tothom per tal de que es recullissin les pessetes, cosa sempre molt difícil, i poguessin veure bastida i hermosetjada l'entrada de nostra Rambla, a la vegada que Figueres pagava tribut al seu fill preclar".⁵⁴⁰

Mentre que el monument era la plasmació física del "geni", la biografia havia de ser la reivindicació de la paraula per potenciar-ne el mite i reflexionar sobre com s'havia de transformar la societat per aconseguir una autèntica república on es prioritzés la cultura, l'educació i la justícia social.

L'interès per la vindicació ideològica però també pel gènere literari el faria autodefinir-se com a deixeble directe del

⁵³⁹ "Als genis empordanesos", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 107 (5 d'abril de 1913), pàg. 1-8.

⁵⁴⁰ C.G. "J. Puig Pujadas", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2

dramaturg Ignasi Iglésias que li va escriure el pròleg de *Vida d'heroi. Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina* (1918). En aquesta introducció, Iglésias comparava Puig Pujades amb l'escriptor francès Anatole France: “un veritable demòcrata amb refinaments i gustos aristocràtics”.⁵⁴¹

L'obra, encara actualment, és bàsica perquè Puig Pujades va tenir accés a una documentació avui malauradament desapareguda –la qual cosa, com destaca Santiago Riera i Tuèbols, contribueix també “a la seva perennitat”– atès que els actuals biògrafs de Narcís Monturiol encara s'hi han de referir.⁵⁴² Com a contrapunt a aquest valor innegable, la biografia es podria emmarcar en la línia de la historiografia romàntica.⁵⁴³ L'autor s'expressà amb exaltació, amb sentimentalisme i patriotisme, ultrapassà la recerca científica i l'excés de positivisme.

El volum presenta 352 pàgines dividides en tres parts que corresponen a la “revelació”, la “plenitud” i la “posta” del personatge, juntament, amb un extens apèndix que completa valuosament el conjunt de la informació. Aquí no pretenem analitzar el llibre però sí incidir en els aspectes que li van interessar a Puig Pujades i el que va suposar l'obra pel seu projecte cívic. Enric Pujol en un article on analitza la relació entre Puig Pujades i el mite de Monturiol ja destaca que la voluntat de l'escriptor era reivindicar Monturiol com un heroi dels nostres temps. El mateix títol de l'obra *Vida d'heroi* dóna alguns indicis d'aquesta voluntat quan equipara el biografat a un ésser superior de la resta i assenyala les virtuts que fonamenten l'heroïtat: la bondat, la fe i la perseverança.⁵⁴⁴ Tot i que és conscient que els temps dels herois ja han passat a la història, cita a l'assagista anglès Thomas Carlyle i recorda que

“La història universal, ço que ha realitzat l'home aquí a la terra, és, en el fons, la història dels grans homes que entre

⁵⁴¹ IGLÉSIAS, Ignasi. “Prefaci”, a PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*. Barcelona: Impremta i llibreria L'Avenç, 1918, pàg. 8.

⁵⁴² RIERA I TUÈBOLS, Santiago. “Preàmbul”, a PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*. Barcelona: Impremta i llibreria L'Avenç, 1918, pàg. VIII.

⁵⁴³ RIERA I TUÈBOLS, Santiago. “Preàmbul”..., *op. cit.* pàg. VIII.

⁵⁴⁴ PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*. Barcelona: Impremta i llibreria L'Avenç, 1918, pàg. 22.

nosaltres treballaren. [...] Llur història, per dir-ho clar, és l'ànima de la història del món enter”.⁵⁴⁵

Amb aquest supòsit previ, l'escriptor atorga al seu biografiat unes qualitats específiques i les justifica:

“Perquè fou perseverant, no defallí davant la impassible indiferència dels poders de l'Estat, davant els destorbs que li posava la burocràcia oficial, davant el poble que sols uns instants va entreveure la seva grandesa, per a caure altra volta en la més terrible de les indiferències, en el més monstruós dels silencis.

Perquè fou enèrgic i perseverant [...]

Perquè fou un perseverant, resolut com un il·luminat i esperançat com un visionari”.⁵⁴⁶

Quan Puig Pujades va escriure la biografia, s'havia convertit en el dirigent republicà que encapçalava les sigles del partit però, en canvi, no havia exercit encara cap càrrec públic. Des de la formació, s'havia esforçat per canviar el discurs d'aquells republicans federals del darrer quart del segle XIX que considerava que havien renunciat a principis bàsics i calia, per tant, renovar-ne el discurs i avançar-se al canvi polític. Com ha remarcat Enric Pujol, en aquesta estratègia, els republicans federals nacionalistes consideraven un deure reivindicar unes determinades actituds però, també aptituds humanes, per tal de construir una moral de lluita. Per això, l'escriptor va tenir “un interès especial a remarcar aquells casos en què el combat no dóna uns fruits immediats. Cal preservar perquè el canvi sigui possible, perquè una nova República pugui tornar i superar els errors de l'anterior”.⁵⁴⁷ Hem de tenir en compte que la publicació del llibre coincideix en un moment d'alternança dels partits dinàstics i conservadors i que, per tant, la República tan sols es podia projectar en l'àmbit municipal.

L'intent d'erigir l'anomenada “ètica republicana” s'estén a la resta de personalitats que han de formar part del panteó de personalitats mítiques d'aquest republicanisme.⁵⁴⁸ Per això, en aquest moment també es reivindicaren altres figures del republicanisme federal, com ara, Francesc Pi i Margall, Joan Tutau, Joan Matas o Joan M. Bofill i, encara que amb certa

⁵⁴⁵ PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi...*, op. cit, pàg. 16.

⁵⁴⁶ PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi...*, op. cit, pàg. 22.

⁵⁴⁷ PUJOL, Enric. *Josep Puig...*, op. cit., pàg. 165.

⁵⁴⁸ *Ibidem*

posterioritat, el que havia estat el primer dirigent republicà Abdó Terrades.⁵⁴⁹ Com a resposta a aquesta voluntat, Puig Pujades contactà el 7 de juliol de 1934 amb l'Ajuntament de Medina-Sidonia per conèixer "la posibilidad de conocer a ciencia cierta donde descansar los restos mortales del mencionado republicano".⁵⁵⁰ En la mateixa carta, s'expressava la voluntat d'homenatjar a Abdó Terrades, fet que l'inici de la Guerra Civil ho impedí.

En la mateixa línia de reivindicar les personalitats de la tradició republicana, treballava Carles Rahola a partir de les *Vides heroiques* (1932). Rahola s'encarregaria de traduir al català el llibre de Monturiol *Assaig sobre l'art de navegar per dessota l'aigua* (1919), l'any següent de l'aparició de la biografia. Les dues obres responien a una ambiciosa estratègia, assumida pel conjunt de republicans que volien situar Monturiol entre les grans figures de la història de Catalunya i, en darrera instància, crear aquest panteó de noms propis.

La biografia de Monturiol va tenir una gran acollida entre la premsa coetània:

"El seu sentiment analista i la seva valor pedagògica seguint la ruta d'en Monturiol formant un llibre «admirable que és una evocació completa de la vida de l'heroi» per donar l'exemple d'una vida honrada a les generacions presents".

(*Alt Empordà* [Figueres])⁵⁵¹

"Es obra perfectament documentada i lo més seriós i més complert que s'ha escrit sobre En Monturiol i el seu invent; volem dir que resulta tan sòlida, durable i monumental com el mateix monument que la ciutat de Figueres acaba de alçar-li".

(*L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona])⁵⁵²

"En Puig ha fet amb *Vida d'Herói* no sola la biografia den Narcís Monturiol, sinó una crítica serena i justa dels temps en què visqué aquell home abnegat i generós".

⁵⁴⁹ TEIXIDOR COLOMER, Anna. *Amb la...*, op. cit., pàg. 119-122.

⁵⁵⁰ AMMS. Carta de Josep Puig Pujades a l'Ajuntament de Medina-Sidonia. 7 de juliol de 1934.

⁵⁵¹ L'OFERENT. "Llibres", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 58 (11 de maig de 1918), pàg. 2.

⁵⁵² SEPT SCIÈNCIES. "Paperam", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.055 (17 de maig de 1918), pàg. 325.

(*Empordà Federal* [Figueres])⁵⁵³

“Tot el llibre d'En P.P. està molt documentat i el prefaci de N'Ignasi Iglèsias serveix de bell ingrés”.
(*La Revista* [Barcelona])⁵⁵⁴

“Páginas llenas de color y de vida, unguadas de ardiente entusiasmo por aquel que, a costa de mil penalidades y sufrimiento, obtuvo el dominio de los mares, animan este libro cuyo mejor elogio es decir que parece vivido por el mismo autor.

La obra está llena de intelectual espiritualidad. Donde otros hubieran forzosamente tropezado con mil invencibles obstáculos, el Sr. Puig Pujadas ha escrito hermosa y serenamente, sin dejarse vencer por la habitual aridez de las biografías que resultan la mayor parte de ella sosas, insípidas”.

(*El Norte* [Girona])⁵⁵⁵

“Ha publicado el cultísimo escritor señor Puig Pujadas en «Vida d'heroi» un penetrante y documentado libro sobre el inventor de la navegación submarina”.
(*Nuestro Tiempo* [Madrid])⁵⁵⁶

“Le volumineux ouvrage de Puig Pujadas peut donc être considéré sans exagération comme un monument élevé à la mémoire du grand inventeur. Il constitue d'ailleurs une contribution précieuse à l'histoire de la civilisation et la Catalogne doit en être reconnaissante à son auteur”.⁵⁵⁷
(*L'Instant* [Barcelona])⁵⁵⁸

Els actes d'homenatge a Narcís Monturiol culminaren el juny de 1918, moment en què el setmanari *Empordà Federal* publicà un número dedicat a Josep Puig Pujades atès que considerava que es tenia un deute amb ell per haver reivindicat l'inventor però també embellir la Rambla. Les adhesions foren nombroses i,

⁵⁵³ “Homenatge an En Josep Puig Pujadas amb motiu de la publicació de son llibre *Vida d'Heroi*”, a *Empordà Fedral* [Figueres], núm. 383 (6 de juny de 1918), pàg. 3.

⁵⁵⁴ A. “Els llibres”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 68 (16 de juliol de 1918), pàg. 253.

⁵⁵⁵ V. “Libros”, a *El Norte* [Girona], núm. 2.595 (3 d'agost de 1918), pàg. 2.

⁵⁵⁶ RAHOLA, Carles. “Revista bibliografica”, a *Nuestro tiempo* [Madrid], núm. 238 (octubre de 1918), pàg. 101.

⁵⁵⁷ “Les livres”, a *L'Instant* [Barcelona], núm. 7-8 (gener i febrer de 1919), pàg. 16.

⁵⁵⁸ “Les livres”, a *L'Instant* [Barcelona], núm. 7-8 (gener i febrer de 1919), pàg. 16.

especialment significatives, aquelles que procedien de la intel·lectualitat d'esquerres: Frederic Rahola, Ignasi Iglésias, Eugeni d'Ors, Pere Corominas, Roman Jori, August Pi i Suñer i Carles Rahola. En l'homenatge també s'hi evidencià l'ascendència que, en aquest moment, ja tenia Puig Pujades entre els correligionaris

“Com qu'es tracta d'homenatjar a En Puig, i jo a n'En Puig li ting una veneració tant íntima que fins el considero com un meu pare-pedaç intel·lectual, no em puc estar d'enviar la meva més ferventa adhesió al acte de justícia i d'admiració que estarreu celebrant en la seva llaor”.⁵⁵⁹

La reivindicació de Narcís Monturiol juntament amb les grans obres culturals projectades per Puig Pujades durant aquests primers decennis mostren l'anomenada *consciència programàtica* a la qual ens referim a l'inici d'aquest capítol. Puig Pujades fou un element clau en la formulació del nou discurs, per això, ens hi referim com un renovador del republicanisme federal que partia del segle XIX. Tanmateix la tasca de recuperació de noms significatius d'aquesta tradició també l'havien acomplert altres intel·lectuals: Pere Corominas, Josep Pous i Pagès, Ignasi Iglésias. En aquesta línia podem afirmar que ell fou el nexa d'unió entre l'Empordà i Girona i la capital catalana.

Precisament, l'objectiu que aquests homes es marcaren en darrera instància podria ser la màxima de Goethe amb què acabà el seu discurs durant la inauguració del monument a Monturiol: “Pertanyem a la raça que ix de la fosca, cercant la llum”.⁵⁶⁰ Una llum que els republicans retrobarien a la dècada dels trenta quan les seves forces polítiques aconseguiren accedir al govern i desplegar el seu programa durant els anys de la Segona República.

La biografia exerciria certa influència entre els seus conciutadans. Jaume Miravittles que en aquell moment tenia vuit anys va decidir adquirir el volum amb els pocs diners que tenia. Ell mateix assegurava que fou el llibre que l'havia impressionat més en la seva vida i la seva lectura li havia causat:

⁵⁵⁹ “Les adhesions”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 383 (6 de juny de 1918), pàg. 2.

⁵⁶⁰ “Inauguració del monument a Monturiol” a “Cronicó de les Fires i Festes de la Santa Creu”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 379 (11 de maig de 1918), pàg. 2.

“Una impressió tremenda, perquè, més que la història del genial empordanès, era la narració, viva i senzilla de la història de Figueres i de l’Empordà, des de la proclamació de la República de 1873 fins a començament del segle. [...] Si mai hagués d’enumerar els llibres que més han contribuït a la meva formació espiritual, al costat de les obres dels grans mestres hi posaria aquell estimat volum del meu primer mestre”.⁵⁶¹

⁵⁶¹ MIRAVITLLES, Jaume. “El meu recordatori”, a *La Humanitat* [París], núm. 110 (5 de maig de 1949), pàg. 2.

2.7. El mecenatge artístic

La manca de documents localitzats dificulta conèixer fins a quin punt Josep Puig Pujades es dedicà al mecenatge artístic com a activitat paral·lela a la resta d'ocupacions professionals, polítiques i literàries que va dur a terme durant aquells anys. De fet, algunes referències assenyalen la importància d'aquesta activitat i, especialment, les adquisicions que féu al llarg del primer terç del segle XX.

Eugeni d'Ors va escriure al "Glossari" de *La Veu de Catalunya* que Puig Pujades havia trobat entre "vells mobles", una tela de l'artista anglès John Constable.⁵⁶² El diari republicà *El Poble Català* reproduí la notícia i proporcionà el nom del mecenes el juliol de 1913 a qui definia com a un "jove cultíssim i un gran enamorat de l'art en totes les seves manifestacions".⁵⁶³

De fet, l'interès artístic es remuntava a l'inici de les col·laboracions a *La Il·lustració Llevantina*, l'any 1901, en la qual apareixien els primers dibuixos a la premsa barcelonina.⁵⁶⁴ Gairebé quinze anys més tard, el retrobem com a dibuixant a l'*Almanach de l'Esquella de la Torratxa* encara que es tracti d'una activitat esporàdica.⁵⁶⁵ L'afició per la pintura la va mantenir a la dècada dels vint quan va participar en algunes exposicions d'aquarel·les com amateur.⁵⁶⁶ Una d'aquestes primeres mostres fou la de la Societat de Concerts de Figueres el juny de 1918 en la qual exposà conjuntament amb un grup d'artistes empordanesos (Marià Llavanera, Àngel Casals, Josep Bonaterra, Josep Camps, Francesc Guillaumet, Ramon Reig, Eduard Alegrí, Eudald Soler, Josep Montoriol). L'arquitecte Ricard Giralte Casadesús va considerar que del conjunt de l'obra presentada, la de Puig Pujades era una de les més rellevants:

⁵⁶² "Una obra de Constable", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.035 (6 de juliol de 1913), pàg. 4.

⁵⁶³ *Ibidem*

⁵⁶⁴ Els dibuixos de Puig Pujades corresponen al carrer del Porxet d'Avinyonet i al Trull de Vilafant. Vegeu: "Notes del Ampurdà", a *La Il·lustració Llevantina* [Barcelona], núm. 24 (16 d'octubre de 1901), pàg. 292.

⁵⁶⁵ S'hi publicaren dibuixos que corresponien al port i al cementiri de Llansà i la façana de can Felipet de la mateixa població. Vegeu: *Almanach L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], s/núm. (any 1915), pàg. 90.

⁵⁶⁶ "Notícies", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.771 (13 de febrer de 1921), pàg. 2. El diari ressenyà que Josep Puig Pujades i Josep Bonaterra exposaven en el Saló Valentí del Passeig de Gràcia, número 84, de Barcelona. Vegeu també: C.G. "J. Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2.

“Cal remarcar a En Puig un fet ben apreciable, i és que sap escollir l'assumpte i fins que l'assumpte ne prové la gràcia de les seves aquarel·les. Que ho diguin, sinó, aquells bodegons, la col·locació dels quals elements, tant de disposició com de color, demostra que dominant la tècnica de l'aquarel·la no vol ésser-ne esclau; per què les renovacions més profundes no s'han mai produït en el camp de la tècnica. Les tècniques, –com a mètode intel·lectual–, són com a cossos sense esperit, són belles figures que no saben accionar ni parlar”.⁵⁶⁷

Per Giralt, els bodegons eren una de les aportacions més valuoses de l'artista juntament amb la resta d'aquarel·les, totes d'una “lluminositat ben remarcable”.⁵⁶⁸ Aquestes primeres exposicions van tenir una escassa repercussió en la premsa de l'època tot i algunes excepcions, com ara la de *L'Esquella de la Torratxa*, periòdic que va qualificar les aquarel·les de “boniquetes, encara que *pujades* de color totes elles”.⁵⁶⁹ La mateixa publicació també es referia als bodegons, elaborats amb “draps virolats i pisa de Talavera” i qualificats de “calitat: una llumanera i una bacina de llautó, tretes del quarto dels mals endressos, i uns cetrills de vidre molt treballadets”.⁵⁷⁰

Posteriorment, participà en una exposició col·lectiva al Saló Parés de Barcelona on s'hi presentaren un centenar d'obres⁵⁷¹ i, encara el febrer de 1921, en una altra a la Sala Valentí de la població juntament amb l'artista empordanès, Josep Bonaterra Gras.⁵⁷²

Mentre que el nombre d'exposicions en què Puig Pujades participà durant aquests anys fou limitat, les consideracions a l'entorn de l'art i dels artistes foren nombroses. Ell s'interessà de manera continuada per les qüestions artístiques a través de

⁵⁶⁷ GIRALT CASADESÚS, R. “L'Exposició d'artistes empordanesos”, a *Fulla Artística de l'Alt Empordà* [Figueres], núm. 6 (juny de 1918), pàg. 1.

⁵⁶⁸ *Ibidem*

⁵⁶⁹ ARBÓ, C. “Tres fadrinets i un bon mestre” a “Xerrameques artístiques”, a *L'Esquella de la torratxa* [Barcelona], núm. 2.187 (4 de febrer de 1921), pàg. 109.

⁵⁷⁰ *Ibidem*

⁵⁷¹ “Crónica General” a “Arte y artistas”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 18.981 (15 de maig de 1920), pàg. 5.

⁵⁷² “Literatura & Art”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 205 (26 de febrer de 1921), pàg. 2; “Notícies”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.771 (13 de febrer de 1921), pàg. 2.

l'article periodístic, la conferència, l'organització d'exposicions i el mecenatge.

D'aquesta àmplia producció escrita, podem extreure que per Puig Pujades era inqüestionable que l'art fos "un dels elements més purs i enlairats de la felicitat humana. Ell educa l'esperit mitjansant l'ull, i l'ull mitjansant l'esperit".⁵⁷³ Segons aquest plantejament, la missió de l'art tenia similituds amb la de la dona: "la d'envoltar-ho amb una admósfera de bellesa capaça de convertir tot treball en vera delectança".⁵⁷⁴

Puig Pujades es referia a l'art en totes les disciplines i incloïa també la música. Ell fou un dels membres de la comissió organitzadora d'un concert de la Capella Sixtina del Vaticà a la Sala Edison i, posteriorment, un dels impulsors d'una renovada junta de l'Orfeó Germanor Empordanesa com hem esmentat en un capítol anterior.⁵⁷⁵

Tot i aquest interès per la música, la pintura però també per les lletres, el que veritablement el motivà fou crear una col·lecció pròpia amb obra antiga i contemporània que fos la base d'un futur Museu d'Art de l'Empordà. Malgrat que coneixem la importància del fons, no hem localitzat cap inventari exhaustiu que ens permeti valorar-lo; únicament textos d'alguns cronistes contemporanis.

Sabem que Puig Pujades havia viatjat per Espanya i Europa, moment en què havia adquirit quadres d'autors contemporanis, ceràmiques, objectes i mobiliari antic.⁵⁷⁶ Les

⁵⁷³ HUNDING. "Pro Museu", a *La Veu de l'Empordà*, núm. 593 (19 de febrer de 1916), pàg. 4.

⁵⁷⁴ *Ibidem*

⁵⁷⁵ "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 873 (2 de juliol de 1921), pàg. 5; "La Capella Sixtina del Vaticà a Figueres", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 874 (9 de juliol de 1921), pàg. 3. Puig Pujades formà part d'una comissió integrada també per Ernest Vila i Alfons Cusí.

⁵⁷⁶ Una prova d'aquests viatges s'evidencia en una relació d'articles que publicà a *Empordà Federal* entre el febrer i el maig de 1915. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Des del Cap de Creus. Notes de viatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 206 (20 de febrer de 1915), pàg. 2; "Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 208 (6 de març de 1915), pàg. 1-2; "Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 209 (13 de març de 1915), pàg. 1-2; "Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 210 (20 de març de 1915), pàg. 2; "Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge" a "Cròniques arbitràries", a *Empordà Federal*

estades a Barcelona també haurien contribuït a ampliar el fons que, com mostrarem, es va completar al llarg de la dècada dels anys vint i trenta. Hem de tenir en compte que abans d'aquestes adquisicions, en el domicili ja hi havia un “vell piano del gueto Puig París”, heretat del pare i que tocava la neboda, Carme Montoriol Puig.⁵⁷⁷

Ara bé, la primera referència escrita en relació al seu fons prové de 1913, moment de la incorporació del quadre de Constable la qual havia de millorar “la seva ja valiosa col·lecció d'obres pictòriques de tresors catalans i estrangers” que, a la llarga, havia de contribuir a la creació d'un Museu d'Art a l'Empordà.⁵⁷⁸

La segona correspon a *Joan DescLOT*, pseudònim de Josep Domingo Pujol, que assegurava que Puig Pujades va “plantar” una peculiar meca artística a les golfes del domicili familiar:

“Allí, entre una ceràmica espartana i una llumanera [del] Renaixement, s'hi belluga la seva caricatura traçada per en Bagaria. Jo imagino an En Puig en les seves golfes, voltat de guixos i pintures, agenollat davant d'aquell Constable que li retragué Xenius i fent oració als Deus – així, en plural: als *Deus*, com un contemporani de Praxitel– igual que Renan resava al Partenon”.⁵⁷⁹

La descripció, de l'any 1917, permet observar que la primera ubicació de la col·lecció es trobava a les golfes, probablement,

[Figueres], núm. 211 (27 de març de 1915), pàg. 2; “Des del Cap de Creus al Finisterres. Notes de viatge” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 212 (3 d'abril de 1915), pàg. 2; “La pintura flamenca”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 213 (10 d'abril de 1915), pàg. 11-12; “Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 214 (17 d'abril de 1915), pàg. 1-2; “Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 215 (24 d'abril de 1915), pàg. 1-2; “Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 216 (1 de maig de 1915), pàg. 1-2; “Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 218 (15 de maig de 1915), pàg. 2.

⁵⁷⁷ LEANDRO. “Recort sinfonic”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 492 (26 de juny de 1920), pàg. 6.

⁵⁷⁸ “Una obra de Constable”, a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.035 (6 de juliol de 1913), pàg. 4.

⁵⁷⁹ DESCLOT, Joan. “De l'Empordà. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujadas”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), pàg. 1.

pel poc volum que encara tenia en aquell moment. Tres anys més tard, el jove Salvador Dalí deixà escrites unes remarcables notes a propòsit del fons pictòric de Josep Puig Pujades en motiu d'una visita al domicili del carrer de Girona. L'artista destacà en les seves anotacions les “relíquies artístiques adquirides a còpia de diners i de paciència” i en remarcà que “vàreig descobrir molts detalls que no havia sospitat ni molt menys”.⁵⁸⁰ El mateix pintor recordava que havien parlat d'art amb l'escriptor i que “a cada interval en *Peixera* ens solia mostrar nous secrets i noves joies artístiques, que eren comentades per tots”.⁵⁸¹ El pintor quedà admirat per l'àmplia col·lecció de quadres fins al punt que en va ressenyar alguns i va anotar les impressions més vives en el seu dietari:

“Davant meu hi havia una tela d'en Zubiaurre. Ja em començava a distreure amb [la] tècnica i amb el colorit i vàreig mirar el sostre i demprés vàreig cobrir mos ulls entre mes mans... i vàreig gaudir molt... [...] I així passaren hores. A cada interval en *Peixera* ens solia mostrar nous secrets i noves joies artístiques, que eren comentades per tots i glossades per en Costa...”⁵⁸²

A finals dels anys vint, la col·lecció s'havia ampliat notablement segons l'articulista Àngel Trèmols que assenyalava que Puig Pujades havia format “a poc a poc un petit museu de ceràmica i quadros d'autors contemporanis”.⁵⁸³ Per tant, aquelles golfes que descrivia *Joan DescLOT* quedaren petites per acollir tota la col·lecció i s'habilitaren les parets del pis familiar com es podria desprendre també de les observacions esmentades del jove Dalí. Posteriorment, algunes cròniques constaten encara una altra ampliació de la col·lecció durant la dècada dels trenta i assenyalen que el visitant que s'hi submergís es trobaria en un

“Laberint de cambres convertides en museu, gairebé diríem a pesar d'elles. Són unes cambres sencilles i pulcres embolcallades en una penombra pudibunda com avergonyides de veure's tan galantejades. Són totes corulles de teles, de

⁵⁸⁰ DALÍ, Salvador. *Un diari: 1919-1920. Les meves impressions i records íntims*. Barcelona: Edicions 62, 1994, pàg. 127.

⁵⁸¹ DALÍ, Salvador. *Un diari..., op. cit.*, pàg. 128.

⁵⁸² DALÍ, Salvador. *Un diari..., op. cit.*, pàg. 127.

⁵⁸³ TRÈMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

porcellanes i de vidres, però tot s'hi troba en una magnífica senzillesa, pariona a la de la mà que les ha guarnides”.⁵⁸⁴

Aquesta ressenya, publicada per l'articulista, Robert Cases, descrivia amb una admiració profunda l'ambient que envoltava la col·lecció i en metaforitzà el contingut: “és com el poeta anònim que cerca delectar-vos sense que us adongueu d'ell”.⁵⁸⁵ Un company de partit i de la redacció d'*Empordà Federal*, Alexandre Deulofeu, també s'hi va referir l'any 1936 amb la constatació que

“La seva casa queda convertida en un museu i en un recer acollidor per a tot aquell que, amb un bagatge artístic ve a sojornar a aquesta terra lluminosa de l'Empordà”.⁵⁸⁶

Aquest fons que alguns cronistes anomenen “Museo d'Art antic” havia de formar part del projectat Museu d'Art de l'Empordà. Puig Pujades havia manifestat a inicis de la dècada dels vint que cediria part de la seva col·lecció una vegada s'hagués construït el museu.⁵⁸⁷ Ho havia dit com si la consecució d'un centre museístic a Figueres es tractés d'una aspiració personal “on s'encabessin les obres dels artistes de casa nostra”.⁵⁸⁸ I afegia: “com una insignificància «Jo ja n'ompliria un parell de sales...»”.⁵⁸⁹

L'historiador d'art Joan Subias també s'hi referiria anys més tard remarcant aquesta faceta de col·leccionista d'art i l'activitat “d'animador de tota cosa artística local”.⁵⁹⁰ Subias argumentava les raons d'aquest interès en què Puig Pujades

“Sentí fetura de voltar-se de tota cosa bella i n'omplí la seva llar. No amb aquell afany proper a l'avarícia, sinó

⁵⁸⁴ CASES, Robert. “Puig Pujades i l'art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

⁵⁸⁵ *Ibidem*

⁵⁸⁶ DEULOFEU, Alexandre. “Josep Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 4. Deulofeu (1903-1978) fou un històric membre del republicanisme empordanès, especialment, durant la dècada dels anys trenta. Regidor de l'Ajuntament de Figueres per ERC i alcalde accidental durant la Guerra Civil. De professió farmacèutic i amb vocació d'historiador, fou un dels redactors més prolífics d'*Empordà Federal*.

⁵⁸⁷ C.G. “J. Puig Pujadas”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2.

⁵⁸⁸ *Ibidem*

⁵⁸⁹ CASES, Robert. “Puig Pujades i l'art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

⁵⁹⁰ SUBIAS, Joan. “Home d'alts destins”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 5.

amb desig ennoblidor de poder expandir la mirada pels murs familiars i esplaiar l'esperit amb el goig de la pintura pura".⁵⁹¹

A la notable col·lecció artística que també ha quedat parcialment documentada per alguns materials fotogràfics del domicili familiar, s'hi ha d'afegir l'interès per la lectura. La seva biblioteca definida com a "esplèndida" comptava l'any 1929 amb almenys tres mil volums, la meitat dels quals encara avui es conserven. A més, era col·leccionista de revistes i periòdics històrics que havia mostrat a l'exposició de la casa de la premsa a Barcelona el maig de 1930.⁵⁹² La doble consecució d'una col·lecció artística però també literària va fer assenyalar a alguns cronistes que Puig Pujades havia "anat aixecant un edifici científic, amb els millors llibres sortits dels més excel·lents autors antics i moderns".⁵⁹³

Aquesta doble col·lecció artística i literària mostra la base de coneixements de Puig Pujades, adquirida al llarg del primer terç del segle XX, i que permet explicar els interessos però també la capacitat que tenia per potenciar noves vocacions. De fet, alguns notes publicades a la premsa assenyalaven que "tots sabem que és cercat el seu consell per tots els artistes de la comarca"⁵⁹⁴ i, d'altres, hi afegien que "i si fou amic de les arts, també ho fou dels artistes, vers els quals exercí llargament el seu mecenatge".⁵⁹⁵ D'aquí que exercís un paper clau a l'hora de col·laborar activament en el futur de joves artistes com a mecenes i, fins i tot, mentor. Aquest fou el cas del pintor de Lladó, Marià Llavanera i, especialment, del jove Salvador Dalí en els primers anys de carrera que tractarem àmpliament en el capítol següent. D'una manera potser menys accentuada també va donar suport a altres artistes, com ara, Marià Baig,⁵⁹⁶ Joan

⁵⁹¹ *Ibidem*

⁵⁹² "Periodisme comarcal. L'Exposició de la Casa de la Premsa" a "L'Exposició de Barcelona", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.587 (12 de maig de 1930), pàg. 3.

⁵⁹³ TRÈMOLS, Àngel. "Josep Puig Pujades", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁵⁹⁴ "Figueres" a "Comarcals", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.723 (19 d'octubre de 1935), pàg. 1.

⁵⁹⁵ SUBIAS, Joan. "Home d'alts destins", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 5.

⁵⁹⁶ Puig Pujades amb el pseudònim *Velivole* participà en el catàleg-targetó que l'artista féu a l'agrupació Atenea. Vegeu: BFC. VELIVOLE. "Un artista empordanès", a Exposició Marian Baig. Figueres. 1930. Així mateix va escriure alguns articles sobre l'artista: PUIG PUJADES, J. "Exposició Marian Baig. Sala

Llonch,⁵⁹⁷ Felix de Pomès⁵⁹⁸ i Joaquim Vergés⁵⁹⁹ per tal que tinguessin l'oportunitat d'exposar la seva obra a Girona a través dels contactes que tenia amb el president de l'Ateneu i escriptor, Carles Rahola, a qui va escriure en aquests termes:

“Les eclosions de l'esperit empordanès no troben per ara, lloc apropiat en el nostre viure local. Per això hem d'acudir a vosaltres els germans grans, per l'esperit i per la capitalitat, demanant-vos sipluix en el vostre ja gloriós casal de l'Ateneu”.⁶⁰⁰

També hem de destacar el suport que va donar a joves músics (el violinista Joan Llobell Ramis⁶⁰¹, o bé, el pianista Lluís Bonaterra a qui ja ens hem referit) o arquitectes (Martínez Paricio),⁶⁰² així com la tasca de reconeixement a artistes plenament consolidats. Per exemple, al pintor Adolf Fargnoli a qui presentà el febrer de 1928 en una exposició;⁶⁰³ o bé, a Ramon Reig a qui va encoratjar en el repte de desvetllar nous talents com a professor al capdavant de l'Escola d'Arts i Oficis Clerch i Nicolau de Figueres a la dècada dels trenta:

“En contribuir amb la seva obra i el seu entusiasme a abrandar de la sava jove aquesta Escola d'Arts i Oficis que ha d'ésser l'enclusa on s'hi forjaran els esperits cultes dels nostres obrers, mereix l'agraïment –junt amb tot el professorat d'aquesta Escola– de Figueres, de l'Empordà i

Edison”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.179 (14 de maig de 1927), pàg. 5.

⁵⁹⁷ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 13 d' octubre de 1923. Registre 4018.

⁵⁹⁸ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 20 de novembre de 1924. Registre 4012.

⁵⁹⁹ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 17 de febrer de 1925. Registre 4042.

⁶⁰⁰ *Ibidem*

⁶⁰¹ VELIVOLE. “El violinista Joan Llobell Ramis”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 677 (26 d'abril de 1930), pàg. 3.

⁶⁰² PUVIS. “Un nou arquitecte figuerenc”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 515 (4 de desembre de 1920), pàg. 2.

⁶⁰³ “La vetllada inaugural de l'Exposició Fargnoli a Figueres”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 8.696 (17 de febrer de 1928), pàg. 1-2; “La inauguració de la Exposició Fargnoli”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1219 (18 de febrer de 1928), pàg. 5; “Figueres. L'exposició Fargnoli”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona*], núm. 9.897 (17 de febrer de 1928), pàg. 7; “Informacion”, a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 91 (10 novembre 1928), pàg. 8. Així mateix, Puig Pujades participà en el catàleg de l'artista a una exposició l'octubre de 1928 a Tarragona. Vegeu: CED. Catàleg de l'exposició d'Adolf Fargnoli. Tarragona. Octubre de 1928. Registre 6.743 [fotocòpia].

d'aquesta nostra estimada terra catalana, que sent l'ambició d'esdevenir la terra més forta, més culta i, per tal, més lliure de tots els pobles mediterranis".⁶⁰⁴

L'interès per l'art no es va limitar a la creació d'un fons propi ni a donar suport a les noves vocacions sinó que va anar més enllà amb una preocupació creixent per tal de fomentar l'"educació estètica" de la ciutadania i l'organització d'exposicions i conferències. La correspondència amb Carles Rahola on tractà d'aquest tipus de qüestions fou abundant. N'és un exemple la proposta que li féu el 14 de març de 1928 per tal que l'ajudés a organitzar una exposició de belles arts a la província de Girona. Amb aquesta finalitat, Puig Pujades li demanà una relació d'artistes d'arreu que tinguessin les habilitats necessàries per participar-hi.⁶⁰⁵ L'activitat, celebrada a Figueres, s'inscriví en la voluntat "d'elogiar a la inquietud, el respecte i la consideració" envers aquells que "freturosos d'una major perfecció, lluiten amb els ulls fits en un ideal".⁶⁰⁶ L'exposició fou clausurada per Salvador Dalí que parlà sobre "Superrealisme", aspecte aquest que ens referirem explícitament quan tractem la relació de Puig Pujades amb l'artista.⁶⁰⁷

Aquests tipus d'activitats tenien un cost que, a vegades, ell mateix finançava amb "els seus cabals", una circumstància que el convertia segons els cronistes contemporanis, en "el mecenes empordanès" que

"Passa a ésser el protector moral i material de tots aquells que malden en el camp de l'esperit i de tots els artistes que passen per aquestes terres".⁶⁰⁸

⁶⁰⁴ "L'exposició i festes de fi de curs de l'Escola d'Arts i Oficis Clerc i Nicolau", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 903 (30 de juny de 1934), pàg. 4-5. Vegeu també: "L'exposició Ramon Reig", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 947 (23 de maig de 1936), pàg. 3.

⁶⁰⁵ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 15 de març de 1928. Registre 4027.

⁶⁰⁶ "Les Conferències de l'Exposició Provincial de Belles Arts. La de Salvador Dalí", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 233 (26 de maig de 1928), pàg. 6. Vegeu també: "A Figueres. L'Exposició Provincial de Belles Arts", a *Emporion* [La Bisbal d'Empordà], núm. 3 (juny de 1928), pàg. 67-69.

⁶⁰⁷ "A Figueres. L'Exposició Provincial de Belles Arts", a *Emporion* [La Bisbal d'Empordà], núm. 3 (juny de 1928), pàg. 69.

⁶⁰⁸ DEULOFEU, Alexandre. "Josep Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 4.

2.7.1. El cas Llavanera

Josep Puig Pujades descrivia el gener de 1916 a Marià Llavanera (1890-1927) com un jove hereu amb “rostre cantellut i rasurat” que evocava “l’sportman anglòfil, i els seus aires desgarvats, mes no desproveïts de caracter, [que] ens feien pensar en els jocquès qu’havíem ovirat en els *pessages* d’algun hipodrom”.⁶⁰⁹ La relació amb aquest pintor novell s’inicià després d’haver demanat als coneguts qui era aquell noi que freqüentava les societats recreatives i que denominaven el “fill de l’hereu Llavaneres de Lladó”.⁶¹⁰ Tot i que aparentment semblava un “*señorito*” o “com s’en diu a França *fiis a papà*”, les primeres impressions del mecenes van canviar quan el jove Llavanera es va presentar als Magatzems Puig París per parlar a soles amb ell:

“Amb una parla barreja de timidés i fe, a batzegades, ens conta qu’ell pinta, que fa poc temps, molt poc temps que agafa els pinzells, que ha tinguts pocs mestres i poques lliçons l’lu Pascual i en Galwey a Olot durant l’estiuada, i ens mostra una fotografia d’un seu quadre, el retrat d’una dama qui ens apareix just de dibuix i sobretot atrevidíssim... Parlant, parlant en Llavaneres ens mostra la seva ànima sadollada de fe, d’aquella força creadora que fa miracles; no es el jove pretenció qu’uns llepiçosos dibuixos o láminas escolars han enllepolit la seva petita vanitat, no, En Llavaneres, es un home que se sent la seva ànima abraçada per el foc de l’Art, es un artista que te necessitat de dir-nos ço qu’ell sent del mont i ses belleses i que’ns ho dirá, no pas d’una faisó vulgar, sino d’aquella manera, que mereix la consagració del public per haver sigut un dels elegits creadors de Bellesa”.⁶¹¹

A partir d’aquesta descoberta, Puig Pujades va escriure la primera de les crítiques artístiques dirigides al jove pintor en motiu de l’exposició que va dur a terme als aparadors dels Magatzems Puig París. Josep Pla recordava, precisament, que “les primeres coses” que havia presentat a l’escola d’Olot les havia exposat a Figueres “però no pas en un racó més o menys adequat per a fer exposicions, sinó en el millor aparador de la ciutat: a l’aparador de la important botiga que el gras Puig Pujades tenia en el lloc més cèntric del carrer de Girona, en el

⁶⁰⁹ PUVIS. “El cas Llavaneres” a “Notes d’Art”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 253 (15 de gener de 1916), pàg. 2.

⁶¹⁰ *Ibidem*

⁶¹¹ *Ibidem*

mateix rovell de l'ou comercial de Figueres".⁶¹² Segons Pla, "aquest aparador concentrava l'admiració unànime de la població i de la pagesia" i, a continuació afegia, que Puig Pujades "rematà l'operació", quan va publicar a *Empordà Federal* "un article ple d'animació titulat "A l'Empordà ha nascut un pintor".⁶¹³

En l'article, assegurava que Llavanera era una promesa i s'atreví a sentenciar, que "un nou artista ha eixit en aquesta terra empordanesa..."⁶¹⁴ Tot i els elogis, Puig Pujades també constatà que el pintor havia "de treballar molt, ha apendre molt també, ha de lluitar força, qui ho dubta", un encoratjament que va mantenir en tots els articles que li adreçà.⁶¹⁵

Les bones relacions entre el crític d'art i l'artista s'intensificaren a la dècada dels vint ja que, fins i tot, Puig Pujades li dedicà el conte "Aquarel·la" publicat a *Beslums* l'any 1923. També li donà suport encarregant-li retrats d'ell i de la seva esposa, Adela Carbona.⁶¹⁶

La consagració de l'artista per part de Puig Pujades culminà amb l'article que va escriure amb el títol "L'Empordà, terra de pintors", publicat el gener de 1927 a *La Veu de Catalunya* en què cità, en primer lloc, Marià Llavanera al costat de Josep Bonaterra, Salvador Dalí, Joan Vergès, Josep Pujol, Jacint Noguer i els germans Baig.⁶¹⁷ L'articulista definí Llavanera com un "*gentleman farmer*, de Lladó, el pintor de la sinceritat" que s'havia vist reconegut per la crítica i perquè part de la seva obra havia entrat a formar part de col·leccions privades.⁶¹⁸ En

⁶¹² PLA, Josep. "Marià Llavanera, pintor (1890-1927)", a *Obres Completes*. Vol. 21. Barcelona: Destino, 1972, pàg. 538

⁶¹³ *Ibidem*. Vegeu també: "Marià Llavanera. 1890-1927", a *Publicacions de la Terra [Terrades]*, núm. 38 (16 de setembre de 1932), pàg. 20.

⁶¹⁴ PUVIS. "El cas Llavaneres" a "Notes d'Art", *Empordà Federal* [Figueres], núm. 253 (15 de gener de 1916), pàg. 1. La profecia de Puig Pujades fou àmpliament recordada en els relats biogràfics del pintor. Vegeu: "El pintor Llavanera. Un gran infant", a *Revista de Catalunya* [Barcelona], núm. 41 (novembre de 1927), pàg. 554.

⁶¹⁵ *Ibidem*

⁶¹⁶ "Evocant a Marian Llavanera", a *La Nova Revista* [Barcelona], núm. 19 (juliol de 1928), pàg. 256.

⁶¹⁷ VELIVOLE. "L'Empordà, terra de pintors", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.544 (1 de gener de 1927), pàg. 4.

⁶¹⁸ *Ibidem*. Vegeu també: VELIVOLE. "Dos pintors empordanesos que triomfen a Barcelona", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 589 (6 de maig de 1922), pàg. 1.

aquest moment, Llavanera estava preparant una exposició a les Galeries Layetanes de Barcelona on tenia previst exhibir-hi

“Un munt de teles d’aquella seva pintura, madura i musculosa alhora, treballa àrdidament en una magna obra, *Les noces de Canà*, tela de tres metres per cinc, en la qual es veuen ja les figuracions del seu temperament profundament pictòric”.⁶¹⁹

Tot i l’espectacularitat de l’obra, l’artista de Lladó no va poder veure-la acabada a causa d’una mort prematura.

Poc abans de morir, Puig Pujades va explicar a Pla, que es trobava de visita a Figueres, que en “Llavanera estava a les acaballes”.⁶²⁰ Seria la darrera vegada que els dos empordanesos veurien a l’artista a la casa pairal de Lladó. La visita els va impressionar com recordaria Josep Pla que va escriure que en “Llavanera era ajagut al llit, abraçat a un crucifix, la boca oberta, els ulls gairebé girats de l’altra banda, respirant peniblement. De vegades exhalava un gemec –que es podia convertir en un crit com el que ens havia fet estremir en travessar la plaça Vella. Feia moltes hores que es trobava en el període agònic”.⁶²¹ Quan arribaren a Figueres, conegueren que el pintor havia mort.

Amb caràcter pòstum, es van organitzar diverses mostres retrospectives a Barcelona, Girona i Figueres. Per exemple, el gener de 1928 se’n celebrà una a l’Ateneu de Girona a la qual assistí Puig Pujades per glossar l’obra de l’artista.⁶²² Uns mesos abans, li havia comentat a Carles Rahola que tenia interès en llegir-li les “35 quartilles a màquina” que havia escrit sobre la trajectòria de l’artista lladonenc.⁶²³

Una altra de les manifestacions públiques més rellevants del mecenes a la premsa després de la mort del pintor fou una entrevista de Puig Pujades a Salvador Dalí publicada el març de

⁶¹⁹ *Ibidem*

⁶²⁰ PLA, Josep. “Marià Llavanera, pintor (1890-1927)”, a *Obres Completes*. Vol. 21. Barcelona: Destino, 1972, pàg. 547.

⁶²¹ PLA, Josep. “Marià Llavanera, pintor (1890-1927)”, a *Obres completes..., op. cit.*, pàg. 548.

⁶²² “Cròniques d’art”, a *Revista d’Olot* [Olot], núm. 25 (gener de 1928), pàg. 23.

⁶²³ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. Registre 4013. Vegeu també: AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. Registre 4029. Aquesta carta tracta de l’exposició de Marià Llavanera a Girona i la recepció de les caixes que contenien la seva obra.

1928 a *La Nau*. El pintor explicava que havia vist un nu acabat de descobrir rere un autoretrat d'en Llavanera i assegurava que n'havia "quedat encantat. En Dalí considera aquest com una de les millors obres d'En Marian Llavanera".⁶²⁴ En aquesta línia, Puig Pujades publicà el juliol de 1928 a *La Nova Revista* una petita biografia de l'artista en què destacà la part més humana i posava l'èmfasi en el destí que com a hereu tenia assignat i, per tant, la dificultat de desvetllar la seva afició:

"En Llavanera no tingué la sort d'En Nonell ni d'En Mercader, que pogueren arribar a copsar la seva meravellosa maturitat gràcies a l'admirable admiració constant de la seva mare, el primer, i a la protecció decidida del seu pare, el segon, posant-los a llur disposició tot el que necessitaven".⁶²⁵

El relat consistia en una quinzena de pàgines en què es repassaven des dels anys d'aprenentatge autodidacte a les lliçons d'lu Pascual a l'Escola de Belles Arts d'Olot passant pels viatges a França i Itàlia. L'article culminava amb l'època de plenitud de l'artista i un comentari a l'obra inacabada de *Les noces de Canaà*. En aquest text, molt exhaustiu en detalls biogràfics i en l'obra pictòrica, hi abunden els elogis a l'obra de l'artista, hi introdueix cites i anècdotes d'altres crítics d'art, entre els quals, Màrius Aguilar, Carles Capdevila i Carles Rahola. En aquest sentit, doncs, Puig Pujades constata que l'art de Llavanera havia esdevingut definitiu: "En el seu art intens i robust, pletòric de vida sempre, havia adquirit una afinació aristocràtica de gran senyor pagès. L'instint havia esdevingut mestratge".⁶²⁶

En definitiva, podem afirmar que entre els anys 1916 i 1927, Puig Pujades donà suport a la vocació de Marià Llavanera des de les tribunes periodístiques local i barcelonina i que aquest recolzament es va mantenir més enllà de la seva mort tant a la premsa com en actes d'homenatge que recordarien que l'artista

⁶²⁴ PUIG PUJADES, J. "Converses de *La Nau*. Un interviu amb Salvador Dalí i El seu manifest d'avantguarda", a *La Nau* [Barcelona], núm. 142 (17 de març de 1928), pàg. 1.

⁶²⁵ "Evocant a Marian Llavanera", a *La Nova Revista* [Barcelona], núm. 19 (juliol de 1928), pàg. 248-261. Vegeu també: "Evocant a Marian de Llavanera, per J. Puig Pujades", a *El Autonomista* [Girona], núm. 8.668 (14 de gener de 1928), pàg. 1.

⁶²⁶ "Evocant a Marian Llavanera", a *La Nova Revista* [Barcelona], núm. 19 (juliol de 1928), pàg. 253.

de Lladó fou, segons Josep Pla, “el millor paisatgista, probablement, del nostre país en el seu temps”.⁶²⁷

⁶²⁷ PLA, Josep. “Marià Llavenera, pintor (1890-1927)”, a *Obres completes...*, *op. cit.*, pàg. 513.

2.7.2. Mentor del jove Dalí⁶²⁸

“L’home que porta a dins lo que’ns mostren els quadres exposats en el saló de la Societat de Concerts es ja un cos *gran* en el sentit artístic... No hi ha dret a parlar del noi Dalí perquè’l tal noi es ja un home... No hi ha dret tampoc a parlar de que *promet* sino que cal dir que *dona*.”

L’home que sent la llum com En Dalí Domenech, que vibra davant l’el·legancia d’aquell pescador, que s’atreveix als setze anys amb les pinzellades sucoses i calentes del *Bebedor*, que te un tal depurat sentit decoratiu com el que’ns mostren els carbons i especialment el del *Baluart*, es ja un artista de la mena dels que farán forrolla”.⁶²⁹

Ho afirmava *Puvis*, probablement, en la primera crítica artística dirigida al jove Dalí i publicada al setmanari *Empordà Federal* l’11 de gener de 1919.⁶³⁰ Amb aquesta crítica i sota aquest pseudònim, Josep Puig Pujades es convertí en profeta quan assegurava que tenia “la ferma esperança de que temps a venir les paraules nostres –i per esser nostres, paraules humils– tindran el valor d’una profecia: En Salvador Dalí Doménech será un gran pintor”.⁶³¹ En aquest moment, l’artista tenia setze anys, estudiava a l’Institut de Figueres i des de feia temps mostrava certes habilitats per la pintura. El seu pare, el notari Salvador Dalí Cusí (1872-1950), ja li havia organitzat la primera exposició de carbonets al domicili familiar dos anys abans. L’exposició col·lectiva de la Societat de Concerts, celebrada al Teatre Municipal de Figueres, fou la primera mostra oficial on participà el jove Dalí al costat de pintors locals ja consolidats com Josep Bonaterra i Josep Montoriol Puig.

El període comprès entre 1919 i 1929, Josep Puig Pujades va escriure, almenys, una desena d’articles tant a la premsa nacional (*La Veu de Catalunya* i *La Nau*) com a la local (*Empordà Federal* i *La Veu de l’Empordà*) que foren importants

⁶²⁸ Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: TEIXIDOR COLOMER, Anna. “Josep Puig Pujades, profeta del jove Dalí”, a Actes de les IV Jornades d’Història de la Premsa. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2012, pàg. 223-240. GIBSON, Ian. *La vida excessiva de Salvador Dalí*. Barcelona: Empúries, 2011.

⁶²⁹ PUVIS. “L’exposició de la Societat de Concerts” a “Notes d’Art”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 415 (11 de gener de 1919), pàg. 3.

⁶³⁰ El pseudònim *Puvis*, probablement, està inspirat amb el nom del pintor del simbolisme francès Pierre Puvis de Chavannes (1824-1898). L’artista fou molt admirat tant per Josep Puig Pujades com per Salvador Dalí.

⁶³¹ *Ibidem*

qualitativament tant per les apreciacions tècniques com per les admonitòries que el crític d'art apuntava en relació al jove Dalí. Així mateix, en aquests anys, el cercle d'amistats del pare del pintor també adquirí quadres però potser fou Josep Puig Pujades un dels qui li donà més suport no només amb l'encàrrec de projectes sinó també quan difonia la seva obra a través de les pàgines de la premsa.

Puig Pujades formà part del cercle íntim d'amistats del notari Dalí. Es portaven onze anys però coincidien amb les idees polítiques basades en un republicanisme federal que bevia de les influències de Francesc Pi i Margall i que a partir de 1911, va prendre les sigles de la UFNR. El notari s'hi sentia identificat però a diferència del sastre, no s'hi implicà amb càrrecs polítics. El cercle d'amistats de la família Dalí estava format també per altres intel·lectuals i membres de la petita burgesia comercial figuerenca, majoritàriament vinculats al republicanisme federal de caràcter nacionalista: el periodista Carles Costa, director del diari barceloní *La Tribuna*; el farmacèutic, Joaquim Cusí, que l'any 1925 es traslladà al Masnou i fundà els laboratoris Norte de España; l'horticultor Pepito Pichot, germà gran de la nissaga d'artistes i intel·lectuals; Eudald Soler, venedor de cotxes de luxe i un dels pioners de la radiodifusió; el farmacèutic Josep Xirau Palau; Joan Sutrà, director de l'Escola d'Arts i Oficis de la Fundació Clerch i Nicolau de Figueres, entre d'altres.⁶³² La majoria d'aquests íntims formaren part de "l'èlite intel·lectual" – com assenyala la germana de l'artista, Anna Maria Dalí–⁶³³ d'una Figueres que en aquell moment ella defineix com a ciutat "oberta, lluminosa, liberal, extrovertida i senyorívola, amb una inquietud intel·lectual que l'ennoblia, si bé cada dijous amb la gran gatzara del mercat es tornava pagesa".⁶³⁴

Les afinitats entre el notari Dalí i el sastre Puig Pujades s'estrenyeren en el primer terç del segle XX. Salvador Dalí Cusí, nascut a Cadaqués i afincat a Barcelona, s'havia llicenciat en Dret Civil i Canònic i en Filosofia i Lletres i "guanyà una notaria a

⁶³² La relació de membres que formaven part del cercle dels Dalí l'hem extreta de diversos autors que han coincidit amb els mateixos noms. Vegeu per exemple: RODRIGO, Antonina. *Lorca Dalí. Una amistad traicionada*, Barcelona: Planeta, 1981, pàg. 53-54; RODRIGO, Antonina. *García Lorca. El amigo de Cataluña*. Barcelona: Edhasa, 1984, pàg. 28; RODRIGO, Antonina. *García Lorca en el país de Dalí*. Barcelona: Base, 2004, pàg. 45.

⁶³³ DALÍ, Anna Maria. *Noves imatges de Salvador Dalí*. Barcelona: Columna, 1988, pàg. 21.

⁶³⁴ DALÍ, Anna Maria. *Noves imatges...*, *op. cit.*, pàg. 20.

Figueres” que el féu decidir definitivament a traslladar la seva residència a l’Empordà.⁶³⁵ De fet, el que veritablement vinculava les afinitats dels dos homes no eren només les coincidències ideològiques sinó l’interès per la cultura i l’art i la consideració comuna de que caldria esforçar-se per acabar amb la migradesa espiritual que patia Figueres.

En aquesta tasca ambdós coincidien plenament, tant quan s’inaugurà la galeria dels empordanesos il·lustres –on el fill i futur pintor féu un retrat no localitzat del cronista medieval Ramon Muntaner– com en els homenatges per commemorar el naixement de l’inventor de l’*Ictíneo*, Narcís Monturiol, l’any 1918 i, sobretot amb posterioritat, en la promoció del centenari del naixement del músic Pep Ventura. Mentre que el notari era el propietari de la “Tenora d’En Pep”, els manuscrits originals de les sardanes del compositor pertanyien a Puig Pujades.⁶³⁶ Aquests materials estaven exposats a les sales de l’Ateneu Empordanès i també als aparadors dels Magatzems Puig París.⁶³⁷ El pare Dalí havia volgut editar les sardanes del compositor i va encarregar a “escriptors coneguts com Joan Maragall, Llongueras, Ignasi Iglésias, Trullol que «hi posessin lletra»”,⁶³⁸ però l’edició va fracassar.⁶³⁹ En canvi, l’escriptor com a propagador cultural i artístic, fou un dels publicistes que va promoure amb més intensitat l’homenatge al músic que incloïa construir un monument. Ell mateix encapçalà una intensa campanya a la premsa barcelonina amb articles commemoratius i biogràfics del músic⁶⁴⁰ i, en l’àmbit local, encarregà al jove Dalí la portada d’un

⁶³⁵ PLA, Josep. *Obres Completes*. Vol 44. Barcelona: Destino, 1984, pàg. 121.

⁶³⁶ “Homenatge a en Pep Ventura”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 270 (10 de juny de 1922), pàg. 2; “Els manuscrits musicals d’en Pep Ventura”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 560 (15 d’octubre de 1921), pàg. 5.

⁶³⁷ DALÍ, Anna Maria. “A Pep Ventura”, a *Des de Cadaqués*. Barcelona: Ed. Montblanc-Martín, 1982. Per ampliar la relació de Pep Ventura amb l’Empordà, vegeu: COSTAL, Anna. *Pep Ventura abans del mite. Quan la sardana era un ball de moda*, Figueres: Consorci del Museu de l’Empordà, 2009. Vegeu també: “Homenatge a En Pep Ventura”, a *Baix-Empordà* [Palafrugell], núm. 658 (11 de juny de 1922), pàg. 1.

⁶³⁸ DALÍ, Anna Maria. *Noves imatges...*, *op. cit.*, pàg. 35.

⁶³⁹ D’aquestes publicacions, només se’n coneixen dues. La primera, la sardana “Per tu ploro”, amb lletra de Joan Maragall, publicada l’any 1906 amb una breu biografia sobre Pep Ventura escrita per Josep Pous i Pagès. La segona, va ser “La capritxosa”, amb lletra de Joan Llongueras l’any 1908. Vegeu: PLAYÀ MASET, Josep. “Els homenatges de l’Empordà a la sardana i a n’en Pep Ventura”, a COSTAL, Anna. *Pep Ventura abans del mite. Quan la sardana era un ball de moda*, Figueres: Consorci del Museu de l’Empordà, 2009, pàg. 154-164.

⁶⁴⁰ Vegeu alguns articles: VELIVOLE. “Un llibre sobre en Pep Ventura? Perquè no!”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 524 (5 de febrer de 1921), pàg. 2;

número extraordinari dedicat a “N’En Pep Ventura i N’Enric Morera” a les pàgines d’*Empordà Federal* que es publicà el 15 d’octubre de 1921. El mateix artista col·laborà unes setmanes més tard en la publicació amb un únic article titulat “Skeets arbitraris” on evocà els records de les Fires i Festes de la Santa Creu.⁶⁴¹

El 8 de juliol de 1922, Dalí va prendre part a l’Exposició d’Artistes Empordanesos que el mateix any se celebrà al Casino Menestral de Figueres. En un article a *Empordà Federal*, que no aparegué signat però que calia atribuir-ne l’autoria a Puig Pujades, afirmà a propòsit de la capacitat de Dalí: “és un polvorí on hi tenen cabuda les energies més ferotges i les qualitats més sòlides”.⁶⁴²

Entre els anys 1921 i 1926 l’artista féu quatre retrats de Puig Pujades. El primer, un oli, només del bust i vist de tres quarts. També el retratà en un dibuix que es conserva al Museu de Terrassa i un altre al Museu de Mataró. El quart es publicaria a la revista *D’Ací i D’allà* l’agost de 1926. Així mateix, Puig Pujades adquirí algunes altres obres de l’artista en aquesta època, com per exemple, el retrat de Maria Carbona de l’any 1925.⁶⁴³

La visita de Federico García Lorca, convidat per Dalí, l’abril de 1925 va afavorir una coneixença més estreta entre el poeta i l’escriptor. Puig Pujades fou un dels convidats a la lectura de *Mariana Pineda* davant d’un grup d’amistats molt reduït, a la planta baixa de la notaria Dalí que, posteriorment, es repetiria als

PUVIS. “Figueres honora en Pep Ventura”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.787 (13 d’octubre de 1927), pàg. 3; VELIVOLE. “Les festes a honor de Pep Ventura”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.798 (26 d’octubre de 1927), pàg. 3; VELIVOLE. “Les festes d’homenatge a Pep Ventura a Figueres. Subscripció per al monument”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 23 (27 d’octubre de 1927), pàg. 1; PUIG PUJADES, J. “Parlant d’en Pep Ventura amb el vell Rau—Unes dades i anècdotes interessantíssimes”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 105 (31 de gener de 1928), pàg. 1; PUIG PUJADES, J. “En el seu CXI aniversari. Quan va néixer En Pep Ventura?”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.882 (1 de febrer de 1928), pàg. 7.

⁶⁴¹ DALÍ, Salvador. “Skeets arbitraris”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 646 (26 de maig de 1923), pàg. 2.

⁶⁴² “Salvador Dalí Domenech”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 598 (8 de juliol de 1922), pàg. 3-4.

⁶⁴³ Vegeu una relació de tota la seva obra documentada entre els anys 1918 i 1929: SANTOS TORROELLA, Rafael. *El Primer Dalí, 1918-1929*, Barcelona: Publicacions de la Residencia de Estudiantes, 2005.

salons de l'Hotel Comerç de Figueres.⁶⁴⁴ Els dos intel·lectuals compartien l'amor pels ideals liberals. Mentre que García Lorca cantava a Mariana Pineda, dona lluitadora contra l'absolutisme de Ferran VII per defensar la causa liberal, Puig Pujades feia anys que havia escollit el nom de *Jordi Erin* com un dels seus pseudònims.⁶⁴⁵ De la relació entre ells n'han quedat algunes mostres. D'una banda, Federico va escriure a Anna Maria Dalí on recordava que “mis ángeles buenos eran el precioso beato Salvador de Horta y Puig Pujades, que lo regaló”, fet que demostra que tot i la distància temporal i la informalitat de la carta encara tenia molt present l'escriptor.⁶⁴⁶ I, d'altra banda, la dedicatòria que el primer va fer al segon l'any 1927 en l'obra *Canciones*: “Al sutil narrador del Ampurdan J. Puig Pujades. Con el mejor afecto”.⁶⁴⁷

La relació entre ambdós es va mantenir, almenys, fins el gener de 1935 quan Puig Pujades el va escriure des de la presó de Girona –havia estat detingut arran dels Fets d'Octubre per la seva condició de Comissari de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines–⁶⁴⁸ amb una afable salutació de “mi buen y admirado amigo” en què li explicava els nous èxits de Dalí a Estats Units, recordava la nit memorable del recital de *Mariana Pineda* a Figueres i el felicitava per la bona acollida de l'estrena de *Yerma* al Teatro Español de Madrid.⁶⁴⁹

Probablement, quan García Lorca visità Figueres, Puig Pujades ja escrivia la seva primera novel·la, *L'oncle Vicents*, que es publicà l'any 1926⁶⁵⁰ amb il·lustracions de l'artista amb una

⁶⁴⁴ La vetllada a l'Hotel Comerç fou resenyada per la premsa local. Vegeu: “Un poeta granadí a Figueres”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.071 (18 d'abril de 1925), pàg. 5.

⁶⁴⁵ Jordi Erin era el candidat de la “Union's friends”, la jove promesa que havia de prendre el relleu a Daniel O'Connell, el cèlebre agitador i polític irlandès, segons l'obra de Josep Burgas. Vegeu: BURGAS, Josep. *Jordi Erin...*, op. cit. Vegeu també: TERMES, Josep. *(Nou) resum...*, op. cit., pàg. 87.

⁶⁴⁶ RODRIGO, Antonina. *García Lorca...*, op. cit., pàg. 163. Vegeu també: RODRIGO, Antonina. *García Lorca...*, op. cit., pàg. 142.

⁶⁴⁷ AJPP. Fons de la biblioteca personal. Dedicatòria de Federico García Lorca a Josep Puig Pujades.

⁶⁴⁸ CABRUJA AUGUET, Agustí. *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República*. Girona: Ajuntament de Salt-Diputació de Girona, 1987, pàg. 75-76.

⁶⁴⁹ TINNELL, Roger [ed.] *Epistolarios a Federico García Lorca desde Cataluña, la comunidad valenciana y Mallorca*, Albolote: Ed. Comares, 2001, pàg. 215.

⁶⁵⁰ El periòdic l'anuncià a finals de 1925. Vegeu: “Notes marginals” a “Les lletres i les dèries”, a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 106 (7 de novembre de 1925), pàg. 4.

àmplia difusió per la premsa.⁶⁵¹ Es tractava d'una constatació clara de l'estreta vinculació que mantenia l'escriptor amb el jove Dalí i que s'intensificà quan l'autor començà a escriure articles sobre el pintor a la premsa barcelonina entre el 1927 i 1929. Són una desena de textos on s'hi cultiven diferents gèneres (la crònica, l'entrevista i la carta) que presenten com a denominador comú l'interès per tal de difondre l'obra de Dalí però també s'hi observa la protecció i el mestratge intel·lectual i humà de Puig Pujades envers l'artista.

En aquesta dècada, Puig Pujades es convertí en un *homme de lettres* –prenia així l'exemple dels seus admirats intel·lectuals francesos– quan va intervenir com agent intel·lectual i va marcar la direcció de la realitat cultural que l'envoltava. Connectà la intel·lectualitat empordanesa amb la barcelonina a través d'articles a la premsa en què construí el mite de Figueres i de l'Empordà, una circumstància afavorida pel fet que en aquest moment s'havia format una generació d'artistes, que l'hi permeteren afirmar que aquesta comarca era “una terra productora de pintors”.⁶⁵² A una llarga relació de pintors empordanesos (Marià Llavanera, Josep Bonaterra, Joan Vergès, Josep Pujol, Jacint Noguer, germans Baig...), hi afegí el nom de Salvador Dalí com un dels pintors que rebia els elogis més entusiastes de la crítica. Puig Pujades evocà la tradició pictòrica de la comarca en un article que sota el títol de “L'Empordà, terra de pintors”, assenyalava que, tanmateix Dalí “és més conegut del públic barceloní i madrileny, que de la mateixa gent figuerenca”⁶⁵³ i assegurava, a propòsit de l'èxit de les galeries Dalmau, que “la crítica solvent de la capital catalana

⁶⁵¹ Vegeu algunes ressenyes publicades a la premsa: FRANCIS-AYROL, P. “Les lletres catalanes”, a *L'Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 98 (12 de juny de 1926), pàg. 4.; TRÈMOLS, A. “L'Oncle Vicents”, a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 74 (17 de juliol de 1926), pàg. 2; R. “L'Oncle Vicents”, a *Nuevo Figueras* [Figueres], núm. 707 (26 de juny de 1926), pàg. 2; ROURE, J. a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.457 (23 de juliol de 1926), pàg. 494; GUANSÉ, Doménech, a *Revista de Catalunya* [Barcelona], núm. 26 (31 d'agost de 1926), pàg. 202; VINARDELL, A. “Nota literària”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 8271 (4 de setembre de 1926), pàg. 3; MONER, Joaquim. “Bibliografia”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1148 (9 d'octubre de 1926), pàg. 5 ; MONTOLIU, M. de. “Breviari crític”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.476 (13 d'octubre de 1926), pàg. 5.

⁶⁵² VELIVOLE. “L'Empordà, terra de pintors”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.570 (31 de gener de 1927), pàg. 4.

⁶⁵³ *Ibidem*

l'ha proclamat [a Dalí] una de les personalitats més formidables de la moderna pintura catalana".⁶⁵⁴

En el fragment que dedicà a l'artista s'hi remarca la qualitat i l'esperit renovador de les darreres teles que, segons assegura, "mostren l'afirmació d'un temperament fortament català, i per tant obert a totes les ànsies renovadores".⁶⁵⁵ Així mateix, el considerà un dels portaveus "més capacitats i documentats dels cubisme i de les seves escoles derivades".⁶⁵⁶

Aquesta constatació s'evidencia, encara amb més força, a propòsit de l'exposició del II Saló de Tardor de la Sala Parés de Barcelona en la qual Dalí hi presentà una relació d'obres en les que s'hi poden observar les primeres influències clares del surrealisme. En aquest cas, Puig Pujades no en ressenya l'obra sinó que apareix defensant l'artista i –a sí mateix– en una encesa polèmica que es genera a l'entorn del diari *La Nau*. En ple esclat de les avantguardes a Catalunya, la premsa de l'època esdevé un testimoni de l'expectació que causà l'obra de Dalí i de les intenses cròniques que van escriure els intel·lectuals del moment amb posicionaments antagònics. Una de les querelles més destacades es plantejà a propòsit de l'obra exposada i la sinceritat de l'artista. La polèmica a la qual ens referim i en la que intervenen els crítics Joan Gols i Agustí Esclasans, Josep Puig Pujades, el poeta Carles Fages de Climent i el mateix Salvador Dalí reflecteix les controvèrsies que sovintegen en el món cultural dels anys vint. Paga la pena entrar-hi més a fons perquè hi podem observar la influència que Puig Pujades exercí en el jove Dalí.

El punt de partida fou la crònica titulada "Les pintures sobrerrealistes de Salvador Dalí" publicada a *La Nau* el 3 de novembre de 1927 i signada per Joan Gols. En aquesta, s'hi remarcava que l'obra de l'artista ha "cridat l'atenció més que cap altra pintura de molt temps ençà".⁶⁵⁷ Tot i constatar-ne l'èxit, Gols afegí una anècdota entre el pintor i un marxant que el visità, que posteriorment Dalí desmentí:

⁶⁵⁴ *Ibidem*

⁶⁵⁵ *Ibidem*

⁶⁵⁶ *Ibidem*

⁶⁵⁷ PUIG PUJADES, Josep. "Despres del Salo de Tardor. Les pintures sobrerrealistes de Salvador Dalí", a *La Nau* [Barcelona], núm. 29 (3 de novembre de 1927), pàg. 1.

“–Senyor Dalí –li digué–: pinti’m tres quadros com aquests i remeti-me’ls. Jo li enviaré, almenys, cent mil francs.
–Home! –feu En Dalí mig avergonyit–. Com aquests?...
Vingui al meu taller que li ensenyaré coses bones...
–Res, res! –interrompé el marxant–. ¡Les seves pintures bones no m’interessen!”⁶⁵⁸

A partir de la resposta de Dalí, el crític qüestionà la sinceritat del *sobrerrealisme* i plantejà el doble joc de l’artista quan es referia a aquestes “coses bones” que, segons afirmava, no eren els quadres del Saló de la Tardor. L’afirmació provocà una rèplica de cartes i contrarèpliques que aguditzà la tensió entre els articulistes. En una nota publicada al mateix periòdic el 15 de novembre, l’artista assegurà que tant el marxant com l’anècdota a què es referí Joan Gols eren “*totalment* inexistents” i reptà a Gols a revelar, el nom de la “gent assabentada” que, segons assegurava, li ho havien explicat.⁶⁵⁹ En el mateix número, Puig Pujades escrivia una carta on afirmava que se sentia al·ludit per l’article del crític d’art “car de col·laborador d’aquest periòdic que resideixi a Figueres i que sigui amic íntim d’En Dalí no en conec cap més, que no sigui jo mateix”.⁶⁶⁰

L’escriptor figuerenc desmentí l’afirmació de Gols i assegurà que

“En ma vida (abans d’haver-ho llegit al dit senyor Gols) no havia sentit parlar, i per tant no he pogut parlar, de cap mena de marxant que hagués anat a Barcelona per tal de veure les obres d’En Dalí, ni que li hagués promès, almenys, cent mil francs, ni que En Dalí pogués avergonyir-se en parlar-li d’un taller que no té, ni d’una sèrie de coses que fins farien bonic si no es volguessin fer servir perquè es dubti de la sinceritat i honradesa artístiques dels nostre cordial amic”.⁶⁶¹

Puig Pujades no només negà l’anècdota sinó que es posicionà al costat de l’artista i titllà de “facècies” el que havia explicat el crític.⁶⁶² Segons assegurava, les seves acusacions

⁶⁵⁸ *Ibidem*

⁶⁵⁹ DALÍ, Salvador i PUIG PUJADES, Josep. “Despres del Salo de Tardor. Les pintures de Salvador Dalí. Una lletra de Salvador Dalí i una nota d’En Puig Pujades a *La Nau*”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 39 (15 de novembre de 1927), pàg. 1.

⁶⁶⁰ *Ibidem*

⁶⁶¹ *Ibidem*

⁶⁶² *Ibidem*

“S’esvaeixen com foc d’encenalls recaptats amb més o menys mala fe entre les desferres d’una mal entesa o mal expressada conversa”.⁶⁶³

En les línies de la contrarèplica, Puig Pujades exercí el paper de protector i mentor reiteradament com es desprèn d’aquesta afirmació:

“i això és tot, i és ben poca cosa, al costat de la sana alegria dels quadros d’En Dalí, que tant de bé ens fan a tots, fins a aquells que els voldrien reventar”.⁶⁶⁴

En la rèplica escrita de Gols, aquest assegurava que l’anècdota havia sorgit d’un nucli d’empordanesos pròxims a l’artista (Josep Puig Pujades, Carles Fages de Climent, Alfons Puig, Josep Roure i Torrent) i reprovà les acusacions de tenir la intenció de “rebentar ningú”.⁶⁶⁵ Potser amb el desig de cloure la polèmica definitivament, Puig Pujades publicà “Una nota final” des de la qual recorda que el 14 d’octubre es trobava al saló Parés on havia explicat que un marxant havia vingut expressament de París a Figueres acompanyat del pintor Joan Miró per veure les pintures de Dalí i li havia dit: “Està molt bé això, però d’aquesta bona pintura en tenim també a París. Ara el que ens interessa, és aquesta vostra darrera modalitat”.⁶⁶⁶ L’escriptor figuerenc lamentava la tergiversació de les seves paraules i en un acte de reflexió afirmà:

“Es veritablement dolorós per a mí no saber-me expressar degudament amb amics que no podien ni devien mai interpretar unes paraules meves parlant de Dalí en un sentit pejoratiu o de menyspreu, quan ells saben que la meva ploma s’ha esmerçat sempre a glossar la seva obra, encastada o equivocada, però sempre honrada. I quan no ha estat la meva ploma, ha estat la meva pobre activitat la que s’ha esmerçat en homenatjar-lo amb tota justícia”.⁶⁶⁷

La visita de Joan Miró amb el seu marxant Pierre Loeb a Figueres per conèixer l’obra de Dalí havia estat documentada el setembre de 1927 com “el primer contacte que Dalí té amb els

⁶⁶³ *Ibidem*

⁶⁶⁴ *Ibidem*

⁶⁶⁵ GOLS, Joan. “Despres del Salo de Tardor. Rèplica final”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 41 (17 de novembre de 1927), pàg. 1.

⁶⁶⁶ PUIG PUJADES, Josep. “La polemica closa. Les pintures de Salvador Dalí”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 43 (19 de novembre de 1927), pàg. 1.

⁶⁶⁷ *Ibidem*

sistemes artístics de París, i, encara que la visita no té resultats pràctics, per a ell resulta molt important”.⁶⁶⁸ Per tant, la visita es va fer i el comentari a propòsit de la presència del marxant també, però el contingut de les converses i el lloc on transcorrien canvia depenent de qui ho explica.

Pocs mesos després que es donés per tancada la polèmica el març de 1928, Salvador Dalí juntament amb el crític d'art Sebastià Gasch i el crític literari Lluís Montanyà signaren el *Manifest Antiartístic Català*, anomenat també *Manifest Groc*. Es tracta del document literari més important de l'avantguardisme català dels anys vint i trenta i fou escrit amb un to agressiu i sarcàstic que servia per denunciar el Noucentisme i apostar pels nous corrents avantguardistes lligats al progrés de la tècnica. El manifest era una síntesi del seu programa cultural, editat i distribuït pels mateixos autors, reproduït a diverses revistes avantguardistes i ferotgement criticat en els medis culturals per bé que, malgrat tot, va assolir una gran difusió tant a Catalunya com a la resta d'Espanya.

La primera notícia del manifest aparegué el 16 de març de 1928 a *La Veu de Catalunya*. L'endemà Josep Puig Pujades publicà una entrevista a Salvador Dalí a la secció “Converses de *La Nau*” en la qual l'artista en parlà obertament. L'entrevista és rellevant tant perquè foren, probablement, les primeres declaracions de Dalí després de l'aparició del manifest com perquè Puig Pujades donà suport a les activitats contestatàries del grup i col·laborà en la seva divulgació. Es tracta d'un interviu ampli en què s'aborda des de l'autoria (“és fill de llargues cartes i de mútues intel·ligències [...] però és ben probable que sense l'entusiasme incondicional d'En Montanyà el manifest no hauria cristal·litzat, almenys de moment”) fins als propòsits que pretenen assolir:

“Propugnem per un art que respongui a l'esperit de la nostra època post-maquínicista. No volem polemitzar ni discutir, ni defensar res; això seria pueril, car tot ja està escrit i no manca bibliografia per qui vulgui informar-se”.⁶⁶⁹

⁶⁶⁸ MINGUET, Joan M. “De Figueres a París. Un itinerari geogràfic i artístic”, a *L'Avenç* [Barcelona], núm. 292 (juny de 2004), pàg. 23-28.

⁶⁶⁹ PUIG PUJADES, J. “Converses de *La Nau*. Un interviu amb Salvador Dalí i El seu manifest d'avantguarda”, a *La Nau* [Barcelona], num. 142 (17 de març de 1928), pàg. 1.

Tot i que Dalí es distancià clarament dels referents de Puig Pujades quan demanava audàcia als joves per evitar que “cantin solament amb tòpics literaris del temps de Maragall –vaixells de vela quan ja tenim transatlàntica”, l’escriptor li donà suport i de l’entrevista se’n desprèn que la relació entre ells és cordial i pròxima.⁶⁷⁰ El mateix dia de la publicació del manifest, Dalí escrivia a Sebastià Gasch una carta on l’artista es referia a l’entrevista:

“Suposo que hauràs vist l’interviu de *La Nau*; un interviu és sempre quelcom terrible i deformatador, i en el que es diu tot al revés de lo que s’ha dit, però crec que amb tal de no admetre polèmiques ni explicacions, tot lo que representi difusió i propaganda de les nostres idees, no crec que s’hagi de negligir; a més, pel gros públic és perfectament eficient, i el petit públic, aquest ja sap de sobres de què es tracta”.⁶⁷¹

En aquest sentit, una altra carta de Lluís Montanyà a Salvador Dalí també elogiava l’interviu i afirmava que “està molt bé i això em fa suposar que deu ésser feta, o corregida, teva. De totes maneres havem d’agrair a en Puig Pujades la seva noble cooperació”.⁶⁷² Pels autors del manifest, l’entrevista suposà “un gran servei” i pel fet que ajudava a què el seu missatge fos més entenedor.⁶⁷³ No podem afirmar que el paper que desenvolupà el crític d’art fos decisiu però, en canvi, sí que hi permet entreveure que feia de mentor de l’artista. Potser això podria explicar que Puig Pujades organitzés amb “altres de bona voluntat” un cicle de conferències sobre la història de l’art al Casino Menestral de Figueres a inicis d’abril de 1928 on hi participen Rafael Benet i Joan Sacs, *Feliu Elies*.⁶⁷⁴ El mateix pintor va escriure a Gasch per convidar-lo a pronunciar una ponència encara que no hi ha constància de que, finalment, hi assistís. En canvi, han quedat nombrosos testimonis escrits de la cloenda del cicle a càrrec de Dalí el 21 de maig de 1928, en què va abordar les darreres tendències artístiques, des del cubisme fins al surrealisme amb un “extens i aciençat treball” com descriuen les cròniques

⁶⁷⁰ *Ibidem*

⁶⁷¹ MINGUET, Joan M. *El manifest groc. Dalí, Gasch, Montanyà i l’antiart*. Barcelona: Galàxia Gutenberg, 2004, pàg. 163.

⁶⁷² MINGUET, Joan M. *El manifest...*, op. cit., pàg. 166.

⁶⁷³ MINGUET, Joan M. *El manifest...*, op. cit., pàg. 167.

⁶⁷⁴ MINGUET, Joan M. *El manifest...*, op. cit., pàg. 173.

periodístiques.⁶⁷⁵ La conferència va adquirir una rellevància inusitada perquè l'alcalde Ramon Bassols va morir pocs minuts després que Dalí acabés d'intervenir.⁶⁷⁶ Poc abans de la defunció, Bassols havia agraït a Puig Pujades "l'obra de cultura de les presents conferències nascudes sota el seu mecenatge".⁶⁷⁷ A part de l'anècdota, el que ens interessa és la presència destacada de l'artista en els actes organitzats per Puig Pujades que s'encarregà de presentar el jove i d'encoratjar-lo en la seva carrera i, fins i tot, d'incloure'l en les aportacions assagístiques sobre exposicions d'altres artistes.⁶⁷⁸ L'octubre d'aquell any, l'escriptor utilitzà un pensament de Dalí per il·lustrar el fullet informatiu d'una exposició d'Adolf Fargnoli a Tarragona que deia així: "Els poetes i per tant els artistes, han estat gent d'un instint i d'una vida interior espiritual, superior als altres".⁶⁷⁹

A finals de gener de 1928, Puig Pujades publicà un reportatge sobre el film amb què estaven treballant Salvador Dalí i Luís Buñuel que havia visitat l'artista a Figueres. L'escriptor descrivia al cineasta com "un home bru, d'espatlles carregades, celles poblades protegint uns ulls negríssims, als quals un lleuger estrabisme fa encara més intel·ligents."⁶⁸⁰

Els dos joves el convidaren a escoltar la lectura de l'argument d'una pel·lícula que en aquell moment titularen *Dangereux de se pencher en dedans* però que ha passat a la història amb el nom de *Le chien andalou*. Les seves impressions sobre la futura pel·lícula i les declaracions dels creadors les va escriure en un article que reproduí el diari barceloní *La Nau* i, posteriorment, *La Veu de l'Empordà*. En aquest article, el publicista posà èmfasi, no en la faceta de Dalí com a pintor sinó en la de guionista i afirmà que es tractava d'un intent inèdit en la

⁶⁷⁵ CORRESPONSAL. "La conferència de l'Exposició Provincial de Belles Arts al Casino Menestral", a *Sol Ixent* [Cadaqués], num. 119 (2 de juny de 1928) pàg. 8.

⁶⁷⁶ "Per la pau de la ciutat. El mal pas definitiu", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.409 (10 d'octubre de 1931), pàg. 5.

⁶⁷⁷ GIANNOTTI. "La mort de l'alcalde", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.409 (10 d'octubre de 1931), pàg. 5. Vegeu també: "El dol de la Ciutat", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.233 (26 de maig 1928), pàg. 5.

⁶⁷⁸ "La de Salvador Dalí" a "Les Conferències de l'Exposició Provincial de Belles Arts", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.233 (26 de maig de 1928), pàg. 6.

⁶⁷⁹ CED. Catàleg de l'exposició d'Adolf Fargnoli. Tarragona. Octubre de 1928. Registre 6.743 [fotocòpia].

⁶⁸⁰ PUIG-PUJADES, J. "Un film a Figueres. Una idea de Salvador Dalí i Luis Buñuel", a *La Nau* [Barcelona], núm. 410 (26 de gener de 1929), pàg. 1.

història del cinema, segons recollí de la conversa. El film, segons deixà escrit en la crònica, incloïa

“Una sèrie de fets normals que donem una sensació anormal. No són fets arbitraris, car tots tenen raó d'existir, però la manera d'encamaliar-se i truncar-se ens produeix una impressió tormentosa... Hom sent que no pot meravellar-se de res, ó que ho ha de fer de tot, per vulgar i quotidià que se'ns aparegui”.⁶⁸¹

A la pel·lícula també hi intervingué el jove figuerenc i amic de Dalí, Jaume Miravittles que interpretà un germà marista.

Encara a finals d'aquest any, Puig Pujades publicà una nota breu a *La Nau* en què explicà que l'artista havia obtingut un èxit sense precedents a la capital francesa amb l'exposició a la galeria Camilla Goemans en la qual havia venut quadres a uns preus que oscil·laven entre els vuit i els dotze mil francs.⁶⁸²

Així mateix, de la desena d'articles publicats per Puig Pujades sobre el jove Dalí a la dècada dels vint se'n desprenien algunes claus per entendre millor la relació que van mantenir. L'escriptor es referia, inicialment, a l'artista com al “noi Dalí” encara que amb algunes reserves pel talent amb què despuntava. Immediatament després, el tractà d’“amic” tot assegurant que havia seguit la seva “carrera triomfal” pas a pas i l'havia encoratjat amb la paraula i la ploma. Aquest fet evidencia que una de les prioritats de l'escriptor figuerenc fou donar suport a les inquietuds creadores del jove Dalí no només amb l'encàrrec de projectes que el donessin a conèixer (el dibuix de Ramon Muntaner al panteó dels il·lustres empordanesos, la portada de l'extraordinari dedicat a Pep Ventura i Enric Morera a l'*Empordà Federal*, les il·lustracions de la novel·la *L'oncle Vicents*, els retrats de l'escriptor, l'elaboració d'ex-libris...) sinó comproment-s'hi públicament escrivint articles profètics i, d'altres d'encoratjadors, vers l'artista i, en ocasions –com hem vist–, es va implicar per defensar l'honorabilitat del pintor. Aquesta doble circumstància ens permet afirmar, doncs, que s'estableix un binomi: el de mecenes i el de protector que es

⁶⁸¹ *Ibidem*. Per ampliar la relació entre l'artista i el cineasta, vegeu: BUÑUEL, Luis i DALÍ, Salvador. *Un perro andaluz ochenta años después*. Madrid: La Fábrica, 2009.

⁶⁸² PUIG-PUJADES. “L'èxit de Salvador Dalí a París”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 630 (22 de novembre de 1929), pàg. 1.

complementa amb el de mentor i l'exercici d'un cert mestratge intel·lectual i humà de l'escriptor sobre l'artista.

– Imatge VI –

JOSEP PUIG PUJADES PINTAT PER SALVADOR DALÍ

Font: FGSD. Retrat de Josep Puig Pujades. 1920.

A la dècada dels vint, Dalí va conèixer Eugeni d'Ors que l'ajudà en l'etapa inicial de la seva estada a Madrid. La relació quedà truncada quan l'artista exposà a les Galeries Goemans de París durant la tardor de 1929 –recordem la darrera crònica de Puig Pujades a *La Nau*– ja que l'intel·lectual publicà un article a *La Gaceta Literaria* titulat “El juego lúgubre y el doble juego” en què es mostrà crític amb l'artista i denuncià que hi havia presentat una tela en la qual havia escrit “Jo escupo sobre el retrat de la meva mare”.⁶⁸³ Fou Puig Pujades qui s'encarregà de donar la notícia al notari Dalí que, a partir d'aquell moment, trencà tot contacte amb el fill. El cercle d'amistats del pare s'alineà amb aquesta decisió encara que no podem saber amb precisió quin fou el posicionament que va prendre cadascun d'ells.⁶⁸⁴ La

⁶⁸³ GIBSON, Ian. *La vida...*, op. cit., pàg. 361.

⁶⁸⁴ La posició contrasta amb la decisió de Dalí de no trencar amb el que anomena “bèsties peludes, Iglésias, etc.” tal i com li demanà per carta Sebastià Gasch a començaments d'agost de 1928. Dalí, però, respongué que no hi podia

localització de correspondència posterior a aquest moment permetrà revelar en el futur més indicis sobre aquesta qüestió. Malgrat la impossibilitat d'accedir a les cartes entre Puig Pujades i Dalí –pertanyen a un col·leccionista que no en permet la consulta–, considerem que en aquestes, probablement, l'artista demanà consell a l'escriptor en els anys d'aprenentatge. El pintor va prendre en consideració els consells de l'intel·lectual, coneixedor de la realitat artística i dels cercles culturals barcelonins, i fou qui, en definitiva, l'introduí en els cenacles de la capital catalana.

fer res: "L'Iglésias i molts d'aquests són íntims del meu pare, jo els conec de petit, de venir a dinar a casa, pots veure que és violentíssim trencar-hi el meu tracte personal, bruscament, que no vol dir mai assentiment a l'obra que fan, que no deixo de dir-los parlant que em sembla horrible". Vegeu: MINGUET, Joan M. *El manifest...*, op. cit., pàg. 178.

3. LA DICTADURA DE PRIMO DE RIVERA, 1923-1931

“Aquí tenim una ànima inquieta, estudiosa i treballadora que excel·leix en literatura, que procura sempre, amb els seus aciençats escrits, fonamentar la moral, la cultura i l’amor a la terra nostrada, que no té mai un no per a una obra bona, essent franc i lleial amb tothom.

Es aferrat a la seva política –es republicà federal–, aquella política que ha posat arrels pregones en el seu ésser i del qual és impossible arrabassar-li, com l’arbre corpulent que per més que la folla tramuntana que regna part d’ací dels Pirineus, si bé fa trontollar el tronc amb els seus bufaruts, aquells rels són prou fermes per aguantar amb fortitud les ratxes més destructores.

I aquesta ànima és la qui té estatge al cos rabassut del preclar ciutadà figuerenc, el nostre Puig Pujades.”

TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

3.1. Un intel·lectual compromès

Quan el 26 d'octubre de 1923, Agustí Calvet *Gaziel* pronuncià la conferència "Les viles espirituals" a l'Ateneu de Girona, feia gairebé tres anys que era director del diari *La Vanguardia*. Desconeixem si Josep Puig Pujades assistí a aquella ponència en el transcurs de la qual *Gaziel* assegurà que Catalunya estava patint, per força, de macrocefàlia i alertà que Barcelona representava "per a tot Catalunya, un veritable perill!" perquè capitalitzava totes les facetes de la vida ciutadana i marginava a "província" la resta del territori.⁶⁸⁵

Gaziel afirmava que hi havia una cultura, la "dels astres barcelonins i els seus pàl·lids satèl·lits", i que tan sols restaven "alguns nobles escamots de solitaris dispersos, deixies d'antics vergers d'espiritualitat".⁶⁸⁶ Per això, apostava per la descentralització, amb el manteniment de Barcelona com a focus cultural, però calia reivindicar les viles espirituals d'arreu de Catalunya, com ara, Figueres.

En aquesta línia, Eugeni d'Ors havia encunyat el terme "escriptors solitaris de Catalunya" per referir-se als "homes de tendència intel·lectual, nascuts en un medi hostil o indiferent" que intentaven revertir aquesta situació.⁶⁸⁷ Segons la revista *D'Ací i d'Allà*, Puig Pujades era un d'aquells intel·lectuals de "raça excepcional" que tot i viure lluny de Barcelona, s'estaven convertint en una veu literària autoritzada en el seu territori. La idea és fonamental per entendre que l'autor va exercir un paper intel·lectual de primer ordre tot i residir a un dels nuclis extrabarcelonins, marginat pel seu localisme. Un altre literat, Ramón Vilaró, hi coincidiria uns anys més tard i manifestava que

"Si en totes les ciutats i viles de Catalunya hi hagués un home com en Puig, en pocs anys la vida de la nostra pàtria faria un canvi immens [...] té en les seves mans la manera de fer capir als seus ciutadans tota la sensibilitat de les coses que ens els pobles ho hauria d'ésser tot".⁶⁸⁸

⁶⁸⁵ GAZIEL. "Les vil·les espirituals", a *Un estudiant a París i d'altres estudis*. Barcelona: Selecta, 1963, pàg. 109.

⁶⁸⁶ GAZIEL. *Les viles...*, op. cit., pàg. 110-111.

⁶⁸⁷ "J. Puig Pujades i els solitaris" a "Panorama", a *D'Ací i D'Allà* [Barcelona], núm. 104 (agost de 1926), pàg. 643.

⁶⁸⁸ VILARÓ I GUILLEMI, R. "L'actualitat teatral catalana. L'estrena d'avui al «Centre Autonomista de Dependents» Josep Puig Pujades", a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), pàg. 169.

En aquest mateix sentit, el diari *La Veu de Catalunya* considerava el juny de 1926 l' "estimable" aportació feta al teatre pels escriptors Pere Cavallé de Reus i Josep Puig Pujades de Figueres perquè assegurava que no hi havia "cap més literat forà que dediqui ses activitats a produir per l'art dramàtic". I afegia encara que

"Als intel·lectuals que no resideixen a Barcelona, el teatre els sembla quelcom llunyà, que no està a l'abast de llurs objectivitats, o bé com una cosa que fos patrimoni exclusiu d'uns quants iniciats. Aixó no és cert, i si bé és a Barcelona el lloc on es concentren totes les manifestacions intel·lectuals, l'absorció de la ciutat no ha arribat a l'extrem que en les poblacions catalanes no hi actuïn companyies força notables que no puguin donar a conèixer obres noves, que en el cas d'ésser acceptables, indubtablement serien portades a la ciutat".⁶⁸⁹

No serà fàcil, però, que les obres estrenades fora de Barcelona puguin veure's a la capital. D'una banda, perquè els empresaris teatrals consideraven que no era rentable i, d'altra banda, perquè, segons afirmava el mateix autor, no hi havia prou interès pel públic general. Una doble circumstància que Puig Pujades criticà amb insistència a finals de la dècada dels vint.

Puig Pujades havia manifestat des de la Festa de la Bellesa de 1906 i els primers articles publicats a la premsa la manca d'una tradició artística a la ciutat i el desinterès de la seva ciutadania pel que passava fora de Figueres. La mateixa constatació es mantenia a la dècada dels anys vint, en un moment que certificava la manca de diferenciació dels figuerencs respecte a la resta de catalans:

"Dintre el conjunt espiritual de la nostra terra, la nostra ciutat no hi representa res, no constituim un caràcter, no som una valor que es destaquí am traços propis i definitius. Som els figuerencs, col·lectivament considerats, d'una mentalitat amorda, peresosa i lliurada per complet al mimetismo més irreflexiu. En ordre de cultura i d'art ho hem volgut tardar tot, i res no ens ha sabut aprofitar".⁶⁹⁰

⁶⁸⁹ M.T.R. "La Catalunya-Ciutat" a "De les terres catalanes", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.428 (24 de juny de 1926), pàg. 4.

⁶⁹⁰ "La inauguració de la Exposició Fragnoli", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.919 (18 de febrer de 1928), pàg. 5

L'autor alertava de que si Figueres no reaccionava a temps, es convertiria en "una de tantes petites ciutats híbrides, mancades d'alè i d'orgull per a fer-se un viure i un to espiritual propis" malgrat aquella certa fama en què "–la Figueres– Ciutat (amb majúscul) l'Empordà, el cor de Catalunya– reposava sobre una irrealitat".⁶⁹¹ Per Puig Pujades, el crèdit del viure espiritual i prestigiós s'havia heretat de la generació dels "nostres avis i besavis" i de les apologies pronunciades al certamen literari per Joan Maragall, Ignasi Iglésias i Pere Coromines les quals "no eren més que una galanteria poètica o sentimental".⁶⁹²

L'afirmació suposava un nou punt d'inflexió perquè, d'una banda, es distanciava en relació a aquells poetes que havien mitificat l'Empordà i, d'altra banda, constatava novament la migradesa cultural del moment i en reivindicava un ressorgiment.

Malgrat aquest posicionament, a inicis de la dècada dels vint Puig Pujades considerava que Figueres tenia elements suficients per crear "un focus potent de cultura catalana" malgrat que estigués allunyada de la capital.⁶⁹³ Per això, reivindicava com a necessari el contacte espiritual "amb el cap i casal" i, alhora, intentava fomentar "el contacte entre els elements figuerencs «amants» de la cultura".⁶⁹⁴ En aquest sentit, l'obra cultural adreçada a educar i a culturitzar la població que hem ressenyat en el capítol anterior (la biblioteca, el museu d'art comarcal, l'Escola Clerch i Nicolau) havia de ser "l'aglutinant de les forces intel·lectuals figuerenques" per emprendre la reconstrucció de l'esperit figuerenc.⁶⁹⁵

A partir d'aquests supòsits, doncs, hem d'entendre que Puig Pujades és *l'homme de lettres* que intervé com agent intel·lectual, marcant la direcció de la realitat cultural que l'envolta. Esdevé, com demostrarem en les pàgines següents, un creador íntimament lligat al seu entorn cultural i, alhora, un agent intel·lectual que va intervenir en l'educació del gust, que va influir

⁶⁹¹ *Ibidem*

⁶⁹² *Ibidem*. Vegeu també: "La vetllada inaugural de l'Exposició Fargnoli a Figueres", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 8.696 (17 de febrer de 1928), pàg. 1-2; "Figueres", a *La Nau* [Barcelona], núm. 118 (15 de febrer de 1928), pàg. 8.

⁶⁹³ PUIG PUJADES, J. "El moment present de Figueres" a "Ciutats de Catalunya: Figueres", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.613 (6 d'agost de 1920), pàg. 5.

⁶⁹⁴ *Ibidem*

⁶⁹⁵ *Ibidem*

en els coetanis i amb validesa com a pensador en moltes altres vessants de la realitat.

La condició d'*homme de lettres* es va consolidar durant la dècada dels vint, moment en què es dedicà intensament a l'escriptura a través de diverses formes: la narració, la novel·la, la dramaturgia, la biografia i l'articulisme. La premsa de l'època s'hi referia com a publicista i polígraf perquè fou un col·laborador habitual dels periòdics, on tractava matèries molts diverses; alhora, però, també el qualificà de literat i escriptor, tal i com ho evidencien algunes notes i entrevistes publicades en els diaris barcelonins.

– Imatge VII –

JOSEP PUIG PUJADES VIST PER BAGARÍA

Font: CAGN. BAGARÍA. "Caricatura d'En Puig Pujadas", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 383 (6 de juny de 1918), pàg. 2.

El treball literari i periodístic de l'autor durant aquests anys fou prolífic i significatiu tant des d'un punt de vista quantitatiu com qualitatiu. Ell mateix reconeixia aquesta intensa activitat: "Els meus molts quefers me fan quedar malament amb els amics. Perdoneu-me".⁶⁹⁶

En aquesta dècada, col·laborà almenys en una quinzena de publicacions d'àmbit local però també nacional i es convertí en un autor de contes i novel·les, premiat en nombrosos certàmens, i formà part de jurats literaris en molts d'altres. Ell mateix assegurava que dedicava moltes estones a formar-se literàriament: llegia durant les tardes i els vespres, en conjunt, dues hores diàries i solia escriure "a les tardes i a les nits, i pel cap baix dues hores", normalment, entre les sis i les vuit del vespre.⁶⁹⁷ La dedicació als seus interessos culturals fou important tal i com evidencien els cronistes contemporanis que el definien com un "obrer manual [a propòsit de la sastreria] i intel·lectual" i n'assenyalaven que "comença el jornal a les vuit del matí, i molt sovint a mitja nit, encara exprem el poder de la seva inagotable activitat i fa literatura".⁶⁹⁸ Ell mateix havia explicat a Carles Rahola que durant els anys de directori la seva activitat s'havia reduït "a fer una vida casolana" i una "literatura per a us propi, doncs estic disposat a viure amb la major tranquil·litat possible".⁶⁹⁹

La dedicació a l'escriptura va fer que Carles Fages de Climent definís a Puig Pujades com a "costumista de Figueres" en un article al periòdic barceloní, *Justícia Social*, el juliol de 1924. El poeta no només el qualificà d' "escriptor excel·lentment ben dotat" sinó que el situà com:

"El primer prestigi alhora de la intel·ligència i del comerç de la seva ciutat, en la tertúlia des bons companys força més federals que no pas ell, mentre comentava, matitzant-la sovint amb la seva rialla càustica, la darrera facècia del

⁶⁹⁶ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 13 de gener de 1923. Registre 4035.

⁶⁹⁷ "La vida privada dels nostres escriptors", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.246 (6 d'abril de 1929), pàg. 7.

⁶⁹⁸ C.G. "J. Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2.

⁶⁹⁹ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. Sense data. Registre 4011. Tot i no estar datada, considerem que s'emmarca en el període de la Dictadura de Primo de Rivera.

més gris o el més fantàstic dels figuerencs –que de tot hi ha en aquella ponderada ciutat.”⁷⁰⁰

Fages de Climent afirmava que “ve a ésser una mena de Emili Vilanova de Figueres passat pel segle XX”.⁷⁰¹ L'escriptor barceloní, Emili Vilanova, (1840-1905) nascut en un família acomodada i culta havia conegut les tradicions populars i havia observat de prop el món dels barris antics de la capital fins al punt que havia esdevingut un dels autors més destacats del costumisme de Catalunya. El paral·lelisme entre Vilanova i Puig Pujades situava en un mateix pla literari els dos escriptors en un moment en què el segon únicament havia escrit tres obres: la biografia de Narcís Monturiol de la qual ja n'hem parlat i dos reculls de contes: *Tragèdies de veïnat*, publicat a inicis de 1923, i *Besllums*, aparegut durant el Directori militar de Primo de Rivera, que tractarem en un altre apartat.

El primer d'aquest recull de contes s'acabà d'imprimir el 15 de gener de 1923 als Tallers Gràfics d'Antoni López Llausàs i fou editat per la Llibreria Nacional de Catalunya de Barcelona.⁷⁰² L'obra presentava nou narracions que tenien en comú el pessimisme d'un món dividit per la família a la qual es pertany i per la hipocresia social imperant a l'època. La divisió d'aquests mons fou concebuda per l'autor a partir de dos grups que anomenà “animaluncles”, els quals destriava entre actius i passius: d'una banda, aquelles persones que “han nascut per anar a peu, tirar del carro i carregar la lliura”; d'altra banda, per les que “la planeta fixà l'anar en cotxe, viure d'antull i fer portar el fato als primers”.⁷⁰³ La divisió tenia una forta càrrega moral perquè apuntava que l'individu estava predestinat depenent del lloc on s'havia nascut i, per tant, l'individu poc hi podia fer per canviar el seu esdevenir.

Així mateix, la selecció dels personatges que apareixen en els relats responen també a aquesta voluntat de mostrar les relacions socioeconòmiques i les diferències que s'estableixen entre les classes socials. Els protagonistes formen part de la classe mitjana comercial d'una ciutat, Vilaclara, topònim

⁷⁰⁰ FAGES DE CLIMENT, Carles. “Puig Pujades, costumista de Figueres”, a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 38 (19 de juliol de 1924), pàg. 3.

⁷⁰¹ *Ibidem*

⁷⁰² Es tracta d'una col·lecció rellevant per la nòmina d'autors que també hi publicaren: J. Salvat-Papasseit, J.M. López-Picó, o bé, Francesc Pujols.

⁷⁰³ PUIG PUJADES, Josep. *Tragèdies de veïnat*. Barcelona: Llibreria Nacional Catalana, 1923, pàg. 53.

imaginari amb estretes vinculacions amb Figueres que reapareixerà en obres posteriors.

La major part de la premsa coincidí a destacar la sensibilitat espiritual de l'autor al qual es referien com a un humorista que “s’hi deixa anar”,⁷⁰⁴ “ardit observador i humorístic psicòleg escriptor”⁷⁰⁵ i en remarcaven que s’hi revelava inequívocament “un temperament” que es pot situar entre “el pretès humorisme d’un periòdic professional i l’aguda finor d’En Soldevila; entre l’esboç sense gaire sensibilitat i el mestratge”.⁷⁰⁶

La premsa de l’època va elogiar-ne el contingut malgrat que també en criticà alguns aspectes:

“És un llibre eminentment figuerenc: el tó i el ritme, els caràcters i l’atmosfera que el vitalitzen, no poden –salvo error u omisión– tenir aquest perfum ni aquest vibrar ni aquest bellugaditx ni, per tant, aquest interès tan de cosa pròpia, en cap altre lloc.”

(*Empordà Federal* [Figueres])⁷⁰⁷

“De son resultat se’n dedueix en aquest llibre un èxit inevitablement desnivellat, un fluctuar en les diverses unitats que el componen. Voldríem que l’autor gosés trair-hi una mica més la seva forta cultura, adaptada avui massa simplement. Voldríem que l’escriptor hi sortís més, tant, almenys, com l’observador reflexiu, car quan aquell es manifesta seu el llibre sempre reïx; és a dir, que el contista no temés de construir més amplament i folgada –palesades les seves aptituds–, ni d’arquitecturar els motius; que no es deturés en l’esboç sinó que anés fins a la perfecció total.”

(*La Revista* [Barcelona])⁷⁰⁸

“Els contes, en nombre de nou, continguts en elegant i acurat volum, tenen l’encís de la claredat i de la senzillesa; els personatges hi bateguen ben estructurats i amb fortitud

⁷⁰⁴ “«Tragèdies de veïnat» J. Puig Pujades” a “Llegint Llibres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 638 (3 de febrer de 1923), pàg. 2.

⁷⁰⁵ “J. Puig Pujades. Tragèdies de veïnat” a “Bibliografia”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 693 (14 d’abril de 1923), pàg. 4.

⁷⁰⁶ “*Tragèdies de veïnat*, llibre de contes, de J. Puig Pujades”, a “Els llibres”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 170/180 (16 de març de 1923), pàg. 69.

⁷⁰⁷ PUIG PUJADES, J. “«Tragèdies de veïnat» J. Puig Pujades” a “Llegint Llibres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 628 (3 de febrer de 1923), pàg. 2.

⁷⁰⁸ “*Tragèdies de veïnat*, llibre de contes, de J. Puig Pujades”, a “Els llibres”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 170/180 (16 de març de 1923), pàg. 69.

i s'hi contemplen dins de médis ambients que mai enterboleixen les aberracions de les cubistes frases noucentistes torturadores de clars enteniments, ni els galicisme, ni mots antiquats que són avui l'obsessió dels notres super-home dits per ells mateixos els intel·lectuals, vera reciprocitat de l'auto-elogi.”
(*La Veu de l'Empordà* [Figueres])⁷⁰⁹

“En Puig Pujades té aquell cert embaràs de llengua, que és capaç i tot a estones, de no deixar-nos pensar gaire en el rigor gramatical, ni en l'acurament d'expressió [...] També fan bon companatge amb el gènere susdit l'observació que acredita En Puig de tant en tant, amb una sobrietat descriptiva, que designa una culta voluntat, i aquelles entrades en matèries decidides.”
(*La Veu de Catalunya* [Barcelona])⁷¹⁰

La intensa tasca de Puig Pujades a l'entorn de les lletres va tenir una doble voluntat durant aquests primers anys de la dècada dels vint, tant pel gènere com per la temàtica: d'una banda, els articles que publicà a *Empordà Federal* pretenien marcar el pensament ciutadà amb textos molt centrats en la idea d'un projecte republicà per a Figueres –tal i com ja hem mostrat– i, d'altra, els contes que apareixien a la premsa consistien en fragments literaris en els que observem la vessant de narrador amb una clara intencionalitat moralitzant. Les col·laboracions a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* entre 1920 i 1924 s'han de contextualitzar en aquest darrer interès: hi publicà quatre contes en les seccions “Pàgines Literàries” i “Contes de casa i de fora” amb els títols de: “Les dues germanes i la nena”, “L'Aquarel·la”, “Idil·li” i “La vídua jove”. Posteriorment, totes quatre composicions apareixen en el recull *Besllums* aparegut a finals de 1923.

L'oportunitat de publicar en el butlletí del Centre de Lectura de Reus, una entitat fundada el 1859 pel periodista Josep Güell Mercader, de tarannà progressista, democràtic i catalanista, no fou casual. Entre els anys 1925 i 1935, aquesta entitat va viure el moment de màxim esplendor. Pere Anguera el qualifica com de “ressonància nacional en assumir-se la direcció i imposar-hi les seves directrius d'actuació la gent formada sota

⁷⁰⁹ MONER, Joaquim. “J. Puig Pujades. «Tragèdies de veïnat»” a “Bibliografia”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 966 (14 d'abril de 1923), pàg. 4.

⁷¹⁰ “Tragedies de veïnat” a “Comentaris bibliogràfics”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 84.409 (11 de maig de 1923), pàg. 6.

els postulats del noucentisme, amb voluntat de rigor en les seves realitzacions, de sortir de l'estret clos localista i amb clara i contundent consciència nacional".⁷¹¹ En aquell moment, el responsable del projecte periodístic era Pere Cavallé, qui des de Reus, també havia promogut des de l'any 1909 una publicació, *Foment*, que presentava característiques similars a *Empordà Federal*. Les col·laboracions de Puig Pujades apareixien al costat d'altres gironins i empordanesos, com ara, Carles Rahola, Carles Fages de Climent i Pompeu Crehuet.⁷¹²

El cop d'estat del general Primo de Rivera, amb el vistiplau d'Alfons XIII, suposà el setembre de 1923 la privació de les llibertats individuals i de la premsa i la imposició d'un Directori militar que s'allargaria fins a la dècada dels trenta. El 24 de novembre de 1923 "per ordre militar sense alegar motiu i participada verbalment", el periòdic dels republicans nacionalistes *Empordà Federal* quedà suspès i es clausurà el Centre Federal.⁷¹³ Alguns regidors de la coalició nacionalista foren empresonats i els domicilis d'alguns membres destacats del partit foren escorcollats per la policia, com el de Puig Pujades.⁷¹⁴ El cop d'estat significava interrompre la tasca política, ideològica i cultural que havia encapçalat el periòdic al llarg de dotze anys; les seves sigles foren prohibides i els seus homes, sotmesos a set llargs anys de silenci forçós –i alguns, també, d'exili–. La suspensió tant del partit com del periòdic l'obligà a allunyar-se públicament de qualsevol posicionament ideològic i a partir d'aquest moment es concentrà únicament en la faceta d'intel·lectual. Això pot explicar que en aquests anys de Directori i davant la impossibilitat d'escriure al portaveu republicà, l'autor desplegués una intensa activitat cultural i literària com a escriptor, articulista, conferenciant, traductor i promotor d'entitats associatives. En conjunt, aquesta activitat intel·lectual contribuí a estrènyer els vincles amb el catalanisme republicà en un moment de repressió cultural programada pel

⁷¹¹ ANGUERA, Pere. *Del Reus contemporani*. Reus: Centre de Lectura, 1998, pàg. 58 i 59.

⁷¹² TÀSIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Editorial Bruguera: Barcelona, 1966, pàg. 306-307. Vegeu també: FERRÉ TRILL, Pere. *Pere Cavallé, ciutadania republicana*. Reus: Centre de Lectura de Reus, 1859.

⁷¹³ ACAE. Fons Municipal de Figueres. Sèrie Cultura 1908/1974. Sign. 1794; Relacions de periòdics locals des de l'any 1927.

⁷¹⁴ "Les dues dictadures", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 693 (16 d'agost de 1930), pàg. 2. Vegeu també: "Homenatge als Consellers Municipals empresonats en temps de la Dictadura", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 710 (13 desembre 1930), pàg. 1.

Director i, ahora, suposà una altra manera també combativa de fer política, en el sentit literal del mot.

La imposició d'aquesta suspensió per part de l'autoritat governativa juntament amb una evident encara que no anunciada desarticulació de l'activitat de la Mancomunitat de Catalunya, van obligar Puig Pujades a renunciar a formar part del Patronat de la Biblioteca l'any 1924.⁷¹⁵ Ell mateix expressava l'octubre de 1923 a Carles Rahola que “amb tot aquest tringul tothom està ensopit”. Es referia explícitament a les conseqüències polítiques i culturals que havia suposat el cop d'estat.⁷¹⁶ El maig de 1925 s'hi tornaria a referir quan Rahola li proposà organitzar a Figueres una vetllada literària que, finalment, rebutjà: “L'indret a proposit fora la Biblioteca pero avui no sabem ni de qui es... Avui desgraciadament crec imposible organitzar cap festa de l'esperit”.⁷¹⁷

⁷¹⁵ “Informació”, a *La Comarca* [Olot], núm. 567 (16 de febrer de 1924), pàg. 81; “Notes polítiques”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.641 (13 de febrer de 1924), pàg. 5.

⁷¹⁶ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 13 d'octubre de 1923. Registre 4018.

⁷¹⁷ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 17 de maig de 1923. Registre 4036.

3.2. Narrador, dramaturg i novel·lista

L'etapa d'intel·lectual compromès que havia iniciat a través de les pàgines d'*Empordà Federal* emergeix també en la seva obra de narrador, dramaturg i novel·lista. La publicació de *Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina* l'any 1918 fou el preludi d'una mostra dels ideals progressistes i de l'aguda humanització que anà configurant la seva personalitat d'escriptor.

Tot i la distància cronològica en relació als seus mestres literaris (Joan Maragall, Ignasi Iglésias), alguns estudiosos l'han considerat membre del "grup que dins el moviment modernista es decantà més cap al regeneracionisme que no pas cap a l'esteticisme d'una *Bohèmia Daurada*".⁷¹⁸

Quan faltaven pocs dies perquè l'autoritat governativa suspengués *Empordà Federal*, publicà el també recull de contes *Besllums*. El volum fou el vuitè llibre de les Publicacions Empordà imprès a la Tipografia Barcino.⁷¹⁹ Contenia tretze narracions, majoritàriament de format breu, algunes ja premiades i publicades, posteriorment a la premsa barcelonina amb la clara voluntat d'atorgar-los una major projecció. Són històries a vegades impossibles, en què els protagonistes continuen essent membres de la petita burgesia comercial en el marc d'una ciutat com Figueres.

Des de les pàgines del diari republicà catalanista de Girona, *El Autonomista*, l'articulista Artur Vinardell –amb qui ja es coneixien des de la seva etapa a París– considerava que el volum no era tant un recull de contes com un llibre que podria classificar-se en el gènere apologètic. Afirmava que la majoria de relats incloïen "un pensament matriu de alta moralitat i de sana justícia".⁷²⁰ Vinardell qualificà Puig Pujades com un "escriptor de rassa"⁷²¹ i n'elogià la "filosofia clara i una unitat de criteri". Alhora, en criticà la

⁷¹⁸ PLA, Jordi i ROMERO, Alfons. "Josep Puig Pujades, polític i home de lletres", a AADD. *La II República, 60 anys després. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics, 1991, pàg. 15.

⁷¹⁹ PUIG PUJADES, Josep. *Besllums*. Barcelona: Publicacions Empordà, 1923.

⁷²⁰ VINARDELL ROIG, Artur. "Els que viuen (Els que treballen) II", a *El Autonomista* [Girona], núm. 7.594 (6 de maig de 1924), pàg. 1.

⁷²¹ *Ibidem*

“Falta d’unitat en el llenguatge, condició –aquesta última– difícil d’obtenir fins pels escriptors més renomats i una falta de sobrietat en alguns contes que, encara que bellament escrits, resulten tal volta massa deixetats, si així puc expressar-me”.⁷²²

Així mateix, com a crític justificà aquests dèficits i n’afirmà que qui més qui menys “adoleix d’aquest manament de ponderació literària”.⁷²³

La premsa coetània figuerenca encapçalada per *La Veu de l’Empordà* ressenyà el volum també a través de diversos autors. D’una banda, Amadeu Llaverias en la seva secció “De Barcelona estant” destacà que alguns dels contes eren “força instructius i escaients, com també d’altres que s’haurien d’arreglar quelcom si l’autor tingués el desig de veure’ls aprovats per l’autoritat eclesiàstica”.⁷²⁴ I, d’altra banda, en el mateix periòdic mossèn Lluís G. Pla classificà el volum com a “una obra de continuïtat que acusa una notable perfecció en la tècnica d’escriptor d’En Puig” i tot i que el considerà “un llibre que té aguant de per si”, en criticà el que anomenà ironia irreligiosa:⁷²⁵

“Hi ha en *Besllums* més d’una rialleta rígida i inelegant apresada en el rostre eixut de Voltaire, que treu mèrit i personalitat en el fer personal d’En Puig. Més d’un conte de *Besllums* acabaria millor sense aquestes participades seqüeles de l’esperit malalt del francès malaguanyat. En Puig convindrà, secretament, en que tenim tota la raó”.⁷²⁶

Igualment la premsa barcelonina acollí la publicació de manera desigual, si bé en remarcà la caracterització dels personatges:

“El llibre és un exemplari de lliçons –adés cruels, adés mofetes– de la vida, ni massa subtils ni massa harmònicament reals. Alguns moments sentimentals s’arrisquen amb una excessiva bona fe; d’altres irònics són febles de gràcia. Però, per contra d’aquest desnivell, En Puig Pujades, aprofundint-se, aparella al simple anàlisi

⁷²² *Ibidem*

⁷²³ *Ibidem*

⁷²⁴ LLAVERIAS, A. “De Barcelona estant. CXXXIX”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.028 (21 de juny de 1924), pàg. 3.

⁷²⁵ PLA, Mn. Lluís G. “*Besllums*. Llibre de prosa d’En J. Puig Pujades” a “Els llibres nous”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.039 (6 de setembre de 1924), pàg. 3.

⁷²⁶ *Ibidem*

agut –que li és fàcil i escaient- una més seriosa recerca psicològica en el teixit dels arguments –que li és més escàpola al triomf, però en la qual té veritable encert i fa notables troballes.”
(*La Revista* [Barcelona])⁷²⁷

“Enfilall de curtes narracions que m’han produït una impressió excel·lent. Són esboços de vides humanes traçats amb notable agilitat i que s’imposen sobretot per la fina penetració psicològica, acompanyada unes vegades d’un lleu somris de filosòfica ironia, i d’altres vegades d’una delicada i discreta nota sentimental [...] Té una «manera», però encara no té un estil.”
(*La Veu de Catalunya* [Barcelona])⁷²⁸

Malgrat aquests comentaris, alguns cronistes asseguraven que “Puig Pujades és avui, indiscutiblement, la figura literària més obiradora que resideix i treballa a l’Empordà” i hi entreveïen que “hi ha en el seu cas literari una oculta raó de guiatge i d’orientació”.⁷²⁹ De fet, durant aquest període escrigué encara dues obres més, fortament moralitzants, a partir de les quals s’hi observa el desig d’influir entre els seus conciutadans.

El setembre de 1925 aparegué la seva primera novel·la, *La Planeta d’En Gerardo*, publicada a la col·lecció de “La novel·la d’Ara” i amb una portada de *Xirinius*, pseudònim del barceloní Jaume Juez Castellà.⁷³⁰ Tant els personatges com l’acció i la trama eren familiars i mantenien estretes vinculacions amb les narracions anteriors. Gerardo era fill d’una família de fideuers benestants d’una ciutat comercial com Vilaclara –ja utilitzat anteriorment per referir-se a Figueres– des d’on hi narrà la despersonalització a què es veia abocat l’hereu. La crítica a la burgesia aferrada als interessos materials fou una constant que es repeteix novament i vertebrava la seva obra literària.

⁷²⁷ “*Besllums*, de J. Puig Pujades”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 205-210 (abril, maig i juny de 1924), pàg. 57.

⁷²⁸ MONTOLIU, M. de. “Breviari crític”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.733 (8 de juny de 1924), pàg. 5. Vegeu també: “Vida Literària”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.117 (30 d’agost de 1925), pàg. 9.

⁷²⁹ PLA, Mn. Lluís G. “*Besllums*. Llibre de prosa d’En J. Puig Pujades” a “Els llibres nous”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.039 (6 de setembre de 1924), pàg. 3.

⁷³⁰ PUIG PUJADES, Josep. *La Planeta d’En Gerardo*. Barcelona: Imp. L’Avenç Gràfic, 1925.

Es tracta d'una denúncia al convencionalisme imperant i de les aparences socials que també mostrà a *L'Oncle Vicents*, novel·la publicada a l'Editorial Políglota de Barcelona. L'edició, dedicada a la memòria dels seus pares –la seva mare, Carme Pujades, havia mort l'octubre de 1924–, va acompanyada d'una nota d'Alexandre Plana, l'escriptor amb arrels empordaneses i articulista de la premsa barcelonina, que en recomanava la lectura:⁷³¹

“Sobre la decor amable de l'Empordà seguiràs una acció senzilla, ben trenada, de proporcions justes, que t'interessarà i et conmourà perquè un guspireig d'amor volta aquestes existències obscures, amb el ritme feiner de la vila i, més enllà l'aire blau de la mar”.⁷³²

En total, va escriure 170 pàgines repartides en cinc capítols, amb una trentena d'il·lustracions a càrrec del jove Salvador Dalí, el primer dels quals havia obtingut el Premi de prosa en els Jocs Florals del Rosselló de l'any 1925.⁷³³ *L'Oncle Vicents* és la història de Vicens Bruguès, un sastre ple de convencionalismes que veu replantejats els valors que havia donat a la seva vida davant les revelacions de la mare quan agonitza. Es tracta, segons alguns periòdics, d'una història grisa de vides menestrals explicades amb “mà mestra”, narrada amb una “habilitat sorprenent”, amb un estudi “perfecte dels caràcters i els matisos psicològics dels personatges i “puríssim en la forma literària”.⁷³⁴

La publicació d'aquest volum el consolidà com a escriptor perquè alguns autors contemporanis el definiren com a “fecond Puig Pujades” al costat d'altres escriptors reconeguts del moment: Carles Rahola, Miquel Santaló, Eusebi Corominas, Rodríguez Grahit. Vinardell posà èmfasi en la “pasta de novel·lista” i considerà que aquest darrer llibre havia significat “un gran progrés” com a escriptor.⁷³⁵ L'únic aspecte que

⁷³¹ “Solts i noves”, a *Baix Empordà* [Palafrugell], núm. 781 (1 de novembre de 1924), pàg. 2; [necrològica], a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.047 (1 de novembre de 1924), pàg. 5. Vegeu també: “Figueres. Enterrament de Na Carme Pujades”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.854 (28 d'octubre de 1924), pàg. 6.

⁷³² PUIG PUJADES, J. *L'oncle Vicents*. Barcelona: Políglota, 1926, nota solta.

⁷³³ “Jocs Florals del Rosselló”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.025 (14 de maig de 1925), pàg. 9.

⁷³⁴ ALPHA. “Paperam”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.457 (23 de juliol de 1926), pàg. 494.

⁷³⁵ VINARDELL ROIG, Artur. “Nota literària”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 8. 273 (7 de setembre de 1926), pàg. 1.

l'articulista lamentà foren els nombrosos gal·licismes i castellanismes que havien produït "l'efecte de notes discordants en un tot armònic".⁷³⁶ Per contra, la crítica considerà que l'obra es mantenia ben equilibrada i que, en conjunt, constituïa una aportació remarcable en la qual "tots els tipus, particularment el del oncle Vicents, principal protagonista, estan presentats i descrits d'una faïso molt notable".⁷³⁷

Per la seva banda, Joaquim Moner n'elogià tant els episodis com el desenvolupament, els personatges i els espais perquè assegurava que estaven ben relligats "formant un tot armònic engendrat en l'analítica observació i en la imaginació exuberant del novel·lista".⁷³⁸ Segons el mateix articulista, l'exposició de la prosa era fluïda amb "meridianes claredats, de lèxic elegant i senyorívol i de sintaxi impecable".⁷³⁹

Les ressenyes sobre aquesta obra abunden en la premsa, també en la barcelonina. Coincideixen en el fet que Puig Pujades s'estava consolidant com a escriptor:

"Est une belle étude de caractères tellement fouillée, tellement minutieuse et plaisante, qu'elle nous fait songer immédiatement au grand maître Narcis Oller qui s'apparente lui-même à Emile Zola [...] Le réalisme de notre ami Figuerenc est essentiellement local; il procède d'une observation très fine et sincère des gens et des choses qui l'entourent; il est coloré parce qu'il ne sort pas du cadre étroit de la terre Catalane".

(*L'Éveil Catalan* [Perpinyà])⁷⁴⁰

"L'ambient d'aquesta novel·la és l'ambient de la «familiaritat»; en aquest tema va esdevenint mestre En Puig. En això, la seva personalitat es situa en la zona dels Alexandre Plana, Llorc i algun altre. Es tracta d'una zona singularment delicada, que revela una especial finor i amabilitat d'esperit."

(*El borinot* [Barcelona])⁷⁴¹

⁷³⁶ *Ibidem*

⁷³⁷ *Ibidem*

⁷³⁸ MONER, Joaquim. "«L'oncle Vicents» J. Puig Pujades", a "Bibliografia", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.148 (9 d'octubre de 1926), pàg. 5.

⁷³⁹ *Ibidem*

⁷⁴⁰ FRANCIS-AYROL, P. "L'Oncle Vicents. Roman de M. J. Puig-Pujades" a "Les lettres catalanes", a *L'Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 98 (12 de juny de 1926), pàg. 4.

⁷⁴¹ "Llibres & lletres", a *El Borinot* [Barcelona], núm. 134 (17 de juny de 1926), pàg. 10.

“Remarca *L’Oncle Vicents* una transició d’època entre el vuitcentisme vilatà figuerenc, i la modernitat ciutadana assolida tot just en els nostres dies, arbitrària i escaientment barrejada en la prosa esquisida i dignament llorejada d’en Puig Pujades son autor, que més que novel·la, sense deixar de esser-ho, ha encertat ha divulgar unes pàgines curulles d’auto-intimitats rublertes de la bonhomia que traspua en tot el llibre”.
(*Nuevo Figueras* [Figueres])⁷⁴²

“És un llibre que es fá volguer i estimar que quan un el comença va llegint, llegint amb pruija d’acabar-lo d’una sola tirada i quedant-li encara regust de recomençar-lo altre cop.

L’Oncle Vicents, doncs, no ha de mancar en cap casa on agradin els bons llibres i menys en les dels cadaquesencs, perquè tal novel·la te força desenrotllo en dit poble”.
(*Sol Ixent* [Cadaqués])⁷⁴³

“Puríssim en la seva forma literària, en Puig Pujades ens dóna un perfecte estudi dels caràcters i matiços psicològics dels personatges que representa; l’obra, com a novel·la, està esplèndidament reeixida. «L’oncle Vicents» és una obra sentimental, en el més pur concepte del sentimentalisme; en alguns moments, produeix una profunda emoció. L’ambient de les poblacions on es desenrotlla l’acció, és també un veritable encert de l’autor”.
(*L’Esquella de la Torratxa* [Barcelona])⁷⁴⁴

“El millor de la novel·la són els primers capítols i la figura de l’oncle Vicents. El seu enamorament i el seu callat sacrifici, són coses que traspuen tendresa, sensibilitat i simpatia.

La prosa de Puig i Pujades és una mica feixuga, però molt catalana i ben correcta. En els diàlegs es desenrotllen bé els conflictes dramàtics; però diríem que són escrits una mica en fred.”

(*Revista de Catalunya* [Barcelona])⁷⁴⁵

⁷⁴² R. “L’Oncle Vicents”, a *Nuevo Figueras* [Figueres], núm. 707 (26 de juny de 1926), pàg. 2. Vegeu també: “Bibliograficas”, a *Nuevo Figueras* [Figueres], núm. 706 (19 de juny de 1926), pàg. 2.

⁷⁴³ TREMOLS, A. “L’Oncle Vicents. Novel·la de J. Puig Pujades”, a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 74 (17 de juliol de 1926), pàg.

⁷⁴⁴ ROURE TORRENT, J. “L’oncle Vicents”, a *L’Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.457 (23 de juliol de 1926), pàg.

⁷⁴⁵ “Croniques catalanes”, a *Revista de Catalunya* [Barcelona], núm. 26 (agost de 1926), pàg. 208.

“Puig Pujades és un bon narrador [...] Diríeu que la falla de «L'Oncle Vicents» és contada amb massa lentitud, com si l'autor estigués lligat pel prejudici d'escriure una «novel·la llarga». D'altra banda, el caràcter de les figures del llibre és definit, però apenes matisat. Fan l'efecte d'ésser figures reals, però vistes amb ulls elementabilíssims”.

(*La Publicitat* [Barcelona])⁷⁴⁶

“Poques novel·les he llegit en què jo hagués sentit amb tanta constància en tots els passos i vicissituds dels personatges l'agombolament paternal de l'autor. Es el llibre d'En Puig Pujades una novel·la d'ànimes bones que voregen abismes de tragèdia interior. [...] Jo gosaré dir que En Puig i Pujades ha escrit tot un model de novel·la domèstica que deixarà petjada perdurable en la nostra moderna literatura. [...] Si l'harmonia, la discreció i la sobrietat són virtuts de l'art clàssic, Puig i Pujades s'és revelat en la seva darrera obra com un clàssic de la novel·la”.

(*La Veu de Catalunya* [Barcelona])⁷⁴⁷

“Su espíritu observador nos revela oscuros matices de interés humano [...] mantiene el interés del lector de una manera honrada, sin recurrir a otros choques y contrastes que a los que se producen en la intimidad de esos sencillos personajes hogareños, pero sensibles. Una novela, en suma, bien construida y bien sentida, que tiene valor costumbrista y colorido sentimental.”

(*La Vanguardia* [Barcelona])⁷⁴⁸

“És un fidelíssim estudi d'unes vides i un medi humils, més aviat mediocres. Es una pintura el color de la qual sempre és una grisalla suau, avellutada que s'ajusta fidelment a l'atmosfera de rectitud i dignitat que circumda només aquells benaventurats i humils que viuen més aviat d'ànima endintre que d'ànima en fora [...] Es llàstima que el diàleg que Puig Pujades posa en boca dels seus

⁷⁴⁶ GARCÉS, T. “Carnet de Lletres”, a *La Publicitat* [Barcelona], núm. 16.361 (27 d'agost de 1926), pàg. 1.

⁷⁴⁷ MONTOLIU, M. de. “Breviari crític”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.475 (13 d'octubre de 1926), pàg. 5. Vegeu també: C.G. “De les terres catalanes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.583 (15 de febrer de 1927), pàg. 3.

⁷⁴⁸ “Libros y revistas”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 19.550 (16 d'octubre de 1926), pàg. 17.

protagonistes no sigui més àgil i més natural. Es una mica massa literari i aixó li lleva frescor i vivacitat.”
(*El dia* [Terrassa])⁷⁴⁹

La publicació d'aquests llibres i la bona acollida de la crítica mostren, doncs, que Puig Pujades fou considerat a partir dels anys vint com un escriptor remarcable entre els autors catalans. Una prova clara d'aquesta consideració fou que Joan Estelrich l'inclogué en un article publicat a *La Veu de Catalunya* l'any 1925 en el qual destacava el treball d'una vintena d'escriptors, al costat de Josep Carner i Carles Riba. La inclusió en aquesta relació suposà un reconeixement que el situava entre “els joves que han fet ja els primers assaigs en els gèneres”.⁷⁵⁰ Segons Estelrich, el panorama literari català comptava amb

“Una vintena de prosistes catalans que ens haurien de donar en conjunt unes trenta novel·les cada any. La nostra producció s'enriquiria, sense gaire esforç i sense minvar cap de les altres activitats intel·lectuals, amb aquests trenta volums anyals de prosa narrativa, indispensable per interessar el gran públic”.⁷⁵¹

L'activitat literària de Puig Pujades es va mantenir a finals de la dècada dels vint amb un recull de contes i amb el treball d'un nou gènere, la dramaturgia. A principis de 1929, Puig Pujades havia acabat la primera obra de teatre titulada *L'avi*. Amb la il·lusió que es representés, la lliurà al Teatre Romea malgrat que tardaria a posar-se en escena. La crítica la qualificà de “densa i massissa”, en destacà la vàlua literària i en remarcà la “forta personalitat intel·lectual”.⁷⁵² En aquell moment també enllestí *Quan s'ha perdut la fe*, la qual també confiava veure representada aquell mateix hivern.⁷⁵³ Alguns articulistes van definir el seu treball com a “l'obra silenciosa de Puig Pujades” que malgrat estar allunyat dels cercles barcelonins, mantenia l'activitat literària “reclòs a l'Empordà, distanciat de capelletes i d'autoelogis professionals”.⁷⁵⁴

⁷⁴⁹ GALLART, Alfred. “Els llibres”, a *El dia* [Terrassa], núm. 2.591 (23 de maig de 1927), pàg. 1.

⁷⁵⁰ ESTELRICH, Joan. “Per la novel·la nostra”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.014 (2 de maig de 1925), pàg. 7.

⁷⁵¹ *Ibidem*

⁷⁵² TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁷⁵³ *Ibidem*

⁷⁵⁴ ALBERT GALTER, Ernest. “Bibliografia. Sageses literàries”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1279 (13 d'abril de 1929), pàg. 5.

Malgrat aquesta producció, Puig Pujades tardà a veure representades aquestes obres tal i com explicava el periòdic barceloní republicà *La Campana de Gràcia* en la seva “columna de l’esquerra” dedicada als homes d’aquesta tendència ideològica:

“Sense confiança en què els teatres de la ciutat li facin cas, escriu comèdies, que no entenem per què no es representen, estant molt millor que molt del que ens solen donar; sense pretensions, fa una tasca literària amb la devoció de l’artesà medieval; sense creure en la possibilitat d’un triomf, treballa en les coses d’art i de lletres, posant en aquestes coses el seu amor als treballadors i pensant en l’herència espiritual que li llegà Ignasi Iglésies.”⁷⁵⁵

El setembre de 1929 publicà un nou llibre de proses *La fi de don Joan*, un volum de quart de 211 pàgines que presentava tretze contes i estava editat per la Biblioteca Llibertat.⁷⁵⁶ Era el quart volum d’una col·lecció que ja havia publicat obres de Lluís Nicolau d’Olwer, Domènec de Bellmunt i Alfons Maseras i que *La Gaceta Literaria* de Madrid inclogué en la bibliografia recomanada de la primera quinzena de setembre.⁷⁵⁷ En aquesta nova aportació literària, Puig Pujades manté la crítica als convencionalismes i a la hipocresia imperant de l’època amb l’aparició de personatges de la petita burgesia i situa les històries en espais geogràfics gironins i de la Catalunya Nord. La crítica li dedicà nombroses ressenyes que remarcaren el fet de tractar-se de narracions ben construïdes encara que en alguns casos les consideressin d’un valor moral desigual:

“Desconcerta en aquest llibre la diversitat de criteris morals que l’autor emprà [...] El to burleta predomina, i no té prou qualitat per a justificar-se. Aquesta manca d’unitat de criteri no pot tenir atractiu per a un lector seriós.”
(*La Paraula Cristiana* [Barcelona])⁷⁵⁸

⁷⁵⁵ “La columna de l’esquerra. En Puig i Pujades”, a *La Campana de Gràcia* [Barcelona], núm. 3.157 (28 de desembre de 1929), pàg. 3; “Vida Literaria”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.400 (2 d’octubre de 1929), pàg. 4.

⁷⁵⁶ “Notícies”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.301 (14 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁷⁵⁷ “Bibliografia de la quincena”, a *La Gaceta Literaria* [Madrid], núm. 90 (15 de setembre de 1930), pàg. 16.

⁷⁵⁸ SERRAHIMA, Maurici. “La fi de don Joan, per J. Puig Pujades” a “Llibres & Revistes”, a *La Paraula Cristiana* [Barcelona], núm. 59 (novembre de 1929), pàg. 439.

“Léese la prosa de este autor con agrado, pues tiene verdaderos aciertos descriptivos, lo mismo si nos referimos a paisajes que a personas, por lo que en general despiertan sus cuentos vivo interés en el lector, aun despojados como van casi todos de trascendencia psicológica. Los asuntos escogidos por el autor para sus cuentos suelen ser vulgares y hasta insignificantes, aunque luego sabe levantarlos y ennoblecerlos con las galas de su estilo.”

(*La Vanguardia* [Barcelona])⁷⁵⁹

“Ha tingut un veritable èxit de venda i de crítica. I s’ho mereix. Literàriament, Puig Pujades hi té la mà trencada. Domina elegantment el diàleg. Reté les figures i les idees i les esbossa amb una manipulació perfectament espontània. [...] Tots els contes del llibre porten quatre gotes d’ironia sanitàosa. La vivacitat, la facècia, l’estirabot, la xerrameca i la lluerteria, empordaneses de soca a arrel, tot negat dintre la placèvola negligència de la plana, troben en la ploma de Puig Pujades una gerda i fidelíssima exactitud.”

(*La Veu de l’Empordà* [Figueres])⁷⁶⁰

“L’habilité de l’auteur n’a pas consisté seulement à placer son héros dans des situations drôles qui soulèvent la gaîté, il a su peindre admirablement les tics et les travers du belâtre, mettant sa matière grise à nu pour la plus grande joie du lecteur [...] Son style est clair, moderne et parfois volontairement «comarcal», c’est-à-dire émaillé de locutions, de termes qui sentent la contrée, ce qui lui donne une indéniable originalité”.

(*L’Éveil Catalan* [Perpinyà])⁷⁶¹

“Es un plec de narracions curtes, que reflecteix l’harmònic conjunt de qualitats demostrades per ell en novel·les extenses. Entre totes elles la que més vivament ens ha impressionat és la sobrietat en l’art de narrar. Estem segurs que moltes de les narracions que conté aquest recull, en mans d’un altra escriptor amb més malícia literària, amb una mica d’art de «remplissage» i emprant

⁷⁵⁹ “*La fi de don Joan*, per J. Puig Pujades” a “Libros y revistas”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 20.521 (29 de novembre de 1929), pàg. 12.

⁷⁶⁰ “Puig Pujades...” a “Les lletres. Sagitari”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.314 (14 de desembre de 1929), pàg. 5.

⁷⁶¹ “La fi de don Joan par J. Puig-Pujades” a “Les Lettres Catalanes”, a *L’Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 184 (4 de gener de 1930), pàg. 2.

recursos i trucs efectistes, s'haurien transformat fàcilment en novel·letes de considerable extensió".
(*La Veu de Catalunya* [Barcelona])⁷⁶²

"Ironia que en aquest escriptor (que en alguna ocasió rossinyoleja) no és vehicle de comicitat, sinó de ridiculesa moral, de bondat perniciosa i de generositat egoista, que constitueix l'excelsitud de l' «humor» anglès, d'aquell que produeix un rictus facial mínim perquè, quan fa riure el cervell, espagarrapa el cor i viceversa. [...] Hi ha retrats deliciosos [...] tenen la frescor d'uns diàlegs d'Emili Vilanova."
(*La Nau* [Figueres])⁷⁶³

Tot i que el volum fou publicat l'any 1929, el diari *La Humanitat* assenyalava uns anys després que Puig era "un nom ben conegut, ben estimat en la literatura catalana" i en recomanava, precisament, la lectura de *La fi de Don Joan*.⁷⁶⁴

A partir d'aquesta notable producció com a narrador, novel·lista i dramaturg, Puig Pujades participà en bona part dels certàmens literaris celebrats arreu de Catalunya. En els de Girona, per exemple, fou vocal el 1920⁷⁶⁵ i l'any següent guanyà el Premi del Consistori que atorgava 100 pessetes i que, finalment, es va concedir *ex aequo* per *L'atemptat del carrer de Primfilat*.⁷⁶⁶ L'any 1922, el discurs d'agraïment anava a càrrec de

⁷⁶² MONTOLIU, M. De "Breviari crític", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.514 (14 de febrer de 1930), pàg. 5. Vegeu també: MONTOLIU, M. de. *Breviari Crític 1929-1930*. Vol. IV. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1933, pàg. 216-218.

⁷⁶³ GASOLIBA, Cecili. "La fi de don Joan, per J. Puig Pujades" a "Els Llibres", a *La Nau* [Barcelona], núm. 821 (2 de juliol de 1930), pàg. 4.

⁷⁶⁴ "Carnet", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 376 (23 de gener de 1933), pàg. 1. El diari el recomanava novament el juny de 1933. Vegeu: "Carnet", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 499 (16 de juny de 1933), pàg. 1.

⁷⁶⁵ CASACUBERTA, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*. Girona: Fundació Valvi, 2010, pàg. 151. L'any 1920 formava part d'un jurat presidit per Raimon d'Abadal i els vocals eren mossèn Josep Barguñà, Albert de Quintana de León, Trinitat Catasús, Josep Maria Dalmau, Sants Sagrera i el mateix Josep Puig Pujades. El secretari era Joaquim Colomer. Vegeu també: "Informació", a *La Comarca* [Olot], núm. 393 (25 de setembre de 1920), pàg. 6; "Consistori dels Jocs Florals de Girona", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 505 (25 de setembre de 1920), pàg. 3; "Girona. Els Jocs Florals" a "Les terres catalanes", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.995 (3 de novembre de 1921), pàg. 11.

⁷⁶⁶ "Premi del Consistori: L'atemptat del carrer de Primfilat, per En J. Puig Pujades (fragment)", Consistori dels Jocs Florals de Girona. Llibre de la festa dels Jocs Florals de Girona, celebrada en el XXI aniversari de la seva fundació, al Teatre Principal, en la diada de Tots Sants. Girona: Ajuntament de Girona, 1921, pàg. 27-28. Vegeu també la premsa que se'n va fer ressò: "Les terres

Puig Pujades⁷⁶⁷ que també obtingué el premi del “senyor Marquès de Camps” amb un guardó *ex aequo* per *La tragèdia de Ca l’Adroguer*.⁷⁶⁸ En els Jocs Florals de Poblet, organitzats per l’Ateneu Nacionalista “Verdaguer” de Barcelona, fou premiada la seva obra *L’Avar*.⁷⁶⁹

Així mateix, l’Ateneu Obrer del Districte II de Barcelona⁷⁷⁰ li atorgà aquest mateix any un premi per la seva prosa “Maternitat” i en rebé un altre d’extraordinari als Jocs Florals de Cassà de la Selva pel conte *La vídua jove*.⁷⁷¹ També obtingué una distinció als de Caldes de Malavella i fou un dels membres del jurat en els Jocs Florals de l’Empordà de l’any 1922.⁷⁷² En aquella ocasió en què es celebrava la quarta edició, el certamen estava presidit per Eugeni d’Ors, acompanyat d’Andrée Bruguière de Gorgot, Joaquim Moner, Carles Rahola i Carles Fages de Climent com a vocals i Alfred Gallart com a secretari.⁷⁷³ Puig Pujades fou l’encarregat de pronunciar el

catalanes. Girona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.995 (31 de novembre de 1921), pàg. 11; “Jocs Florals de Girona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.303, pàg. 12; “Els Jocs de Girona”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 239 (29 d’octubre de 1921), pàg. 5.

⁷⁶⁷ “Jocs Florals de l’Empordà”, a *Marinada* [Palamós], núm. 106 (1 de setembre de 1922), pàg. 144; “Les terres catalanes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8258 (12 de setembre de 1922), pàg. 5.

⁷⁶⁸ “Els Jocs Florals de Girona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.305 (5 de novembre de 1922), pàg. 9; “Els Jocs Florals”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 255 (3 de novembre de 1922), pàg. 2; “De Jocs Florals” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 614 (28 d’octubre de 1922), pàg. 3; “Els Jocs Florals de Girona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.305 (4 de novembre de 1922), pàg. 9.

⁷⁶⁹ “De Jocs Florals” a “Notícies”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 614 (28 d’octubre de 1922), pàg. 3; “Els primers Jocs Florals del Poblet”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.301 (1 de novembre de 1922), pàg. 9.

⁷⁷⁰ “Autor premiat” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 597 (1 de juliol de 1922), pàg. 6.

⁷⁷¹ “Noticiari”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 270 (10 de juny de 1922), pàg. 3.

⁷⁷² *Ibidem*

⁷⁷³ “Jocs Florals de l’Empordà”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8250 (2 de setembre de 1922), pàg. 6. Vegeu també: “Jocs Florals de l’Empordà”, a *La Comarca* [Olot], núm. 484 (8 de juliol de 1922), pàg. 343; “Jocs Florals de l’Empordà”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 278 (8 de juliol de 1922), pàg. 2; “Informació”, a *La Comarca* [Olot], núm. 492 (7 de setembre de 1922), pàg. 447; “Els IV Jocs Florals de l’Empordà”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 283 (9 de setembre de 1922), pàg. 2; “Els Jocs Florals de l’Empordà a Castelló d’Empúries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 607 (9 de setembre de 1922), pàg. 3. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: “Jocs Florals a l’Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 600 (22 de juliol de 1922), pàg. 2; “Jocs Florals” a “De la Ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 597 (1 de juliol de 1922), pàg. 6.

discurs de clausura “encès de foc patriòtic que es bencasà de seguida amb l’esperit dels orientes, recollint, en conseqüència, una simpàtica ovació”.⁷⁷⁴

Poc temps després, l’autor fou premiat en els Jocs Florals de Font Romeu l’any 1926 pel conte *L’aligot*⁷⁷⁵ i, posteriorment, als de la Ginesta d’Or amb les *Vídues blanques*, un guardó atorgat pel Cercle del Comerç.⁷⁷⁶ L’any següent, guanyà com a novel·lista⁷⁷⁷ en els del Rosselló celebrats a Perpinyà amb *La mort de l’espòs* i *El miracle de Nadal*.⁷⁷⁸ El periòdic *L’Éveil Catalan* exposava a les seves pàgines que l’inesgotable Puig Pujades “envoie chaque année un important ouvrage en prose catalane, à qui, non moins inlassablement, le jury décerne le meilleur prix du genre”.⁷⁷⁹ L’abril de 1928 repetí l’èxit amb l’obra *Vers l’exili*, així com amb el premi de prosa el 1929.⁷⁸⁰ L’any següent en aquest mateix certamen, organitzats per la colla de la Ginesta d’Or de Perpinyà, el nomenaren Mestre en Gai Saber⁷⁸¹ i obtingué el premi del Consistori amb un accèssit per una

⁷⁷⁴ “Jocs Florals de l’Empordà”, a *Marinada* [Palamós], núm. 106 (1 de setembre de 1922), pàg. 144.

⁷⁷⁵ “Rossello” a “De les terres catalanes”, a *La Veü de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.408 (27 de juliol de 1926), pàg. 4; “Les Jeux Floraux de Font-Romeu”, a *L’Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 101 (31 de juliol de 1926), pàg. 4; “Els Jocs Florals de Font Romeu”, a *El Borinot* [Barcelona], núm. 141 (5 d’agost de 1926), pàg. 3.

⁷⁷⁶ “Jeux Floraux –du Genêt d’Or–”, a *L’Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 95 (15 de maig de 1926), pàg. 4.

⁷⁷⁷ “Jocs Florals del Rosselló”, a *La Publicitat* [Barcelona], núm. 16.570 (29 d’abril de 1927), pàg. 5; “Crònica”, a *Heraldo de Tortosa* [Tortosa], núm. 977 (28 de maig de 1927), pàg. 5; “Els Jocs Florals del Rosselló”, a *Revista d’Olot* [Olot], núm. 17 (maig de 1927), pàg. 24; “Els Jocs Florals del Rosselló”, a *La Veü de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.676 (5 de juny de 1927), pàg. 5.

⁷⁷⁸ “Jocs Floraux du Genêt d’Or”, a *L’Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 119 (30 d’abril de 1927), pàg. 4.

⁷⁷⁹ “Les Principaux Lauréats”, a *L’Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 121 (28 de maig de 1927), pàg. 1.

⁷⁸⁰ “Els Jocs Florals del Rosselló”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 482 (28 de maig de 1929), pàg. 5; “Els Jocs Florals del Rosselló” a “De les terres catalanes”, a *La Veü de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.954 (26 d’abril de 1928), pàg. 4; “Les Jeux Floraux du Genêt d’Or”, a *L’Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 169 (18 de maig de 1929), pàg. 1.

⁷⁸¹ “Academia de la Ginesta d’Or. Jocs Florals del Rossello. Any VII”, a *La Veü de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.461 (13 de desembre de 1929), pàg. 4; “Festes mistralianes i Jocs Florals del Rosselló”, a *La Veü de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.603 (30 de maig de 1930), pàg. 3; “Els Jocs Florals del Rosselló”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 682 (31 de maig de 1930), pàg. 5.

“novel·la grossa”, com la definí, *Què cosa és l'amor*, encara avui inèdita.⁷⁸²

La participació en certàmens literaris durant la dècada dels anys vint culminà l'any 1931 quan Puig Pujades guanyà el segon accèssit de La Copa, el premi en prosa literària dels Jocs Florals de Barcelona amb *El foch que tot ho abranda*.⁷⁸³

La vinculació amb aquest tipus de concursos literaris es mantingué al llarg de la dècada dels trenta encara que, com podem veure, el nombre de participacions disminuï per la creixent implicació en la política catalana. Malgrat que el nombre de col·laboracions va disminuir, el nom de Puig Pujades es destacava entre el conjunt d'escriptors. N'és un exemple que en els Jocs Florals celebrats a Girona l'any 1930, la premsa remarcava que hi havien participat “il·lustres personalitats de la literatura catalana com López Picó, Carles Rahola, Puig Pujades, el jove poeta Benguerel, etc”.⁷⁸⁴

Així doncs, s'evidencia no només la posició que ocupa en el món literari sinó l'interès per participar en aquests certàmens donada la prolífica activitat, especialment durant els anys del Directori militar. Per això, creiem necessari plantejar-nos diverses qüestions: per què va participar-hi? Quin sentit va donar-hi en el si de la seva tasca cultural?

Una de les prioritats de la dictadura de Primo de Rivera fou reprimir “qualsevol signe de catalanisme i fins de catalanitat quotidiana i popular”, encara que alguns autors han manifestat que es tracta d'una repressió molt desigual.⁷⁸⁵ Aquests certàmens, que s'havien instituït el 1859 i se celebraven anualment, eren un reconeixement a la vitalitat de la llengua catalana i la seva literatura. Per tant, representava una mostra

⁷⁸² TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁷⁸³ PUIG PUJADES, Josep. “El foc que tot ho abranda”, a *Jocs Florals de Barcelona*. Barcelona: Estampa La Renaixensa, 1931, pàg. 127-135. Vegeu també: “Els Jocs Florals d'enguany”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.889 (4 de maig de 1981), pàg. 4.

⁷⁸⁴ “Noticiari Fox”, a *El Despertador* [Olot], núm. 4 (29 de novembre de 1930), pàg. 8.

⁷⁸⁵ ROIG ROSICH, Josep M. *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pàg. 5. Vegeu també: VICENS VIVES, Jaume. *Espanya contemporània (1814-1953)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2012.

clara d'allò que el règim volia reprimir i que calia perseguir. Roig Rosich, que explicà extensament en la seva tesi doctoral com es produeix aquest "assaig de descatalanització" assenyalava que "la llengua catalana era visiblement un dels elements diferenciadors, conscienciadors i de cohesió dins de Catalunya, i un dels que més dificultava la uniformització forçada des del centre".⁷⁸⁶ El mateix autor ha analitzat que en les lloances pronunciades pel dictador s'hi amagava "l'encobriment d'un procés de substitució del català per la llengua espanyola en els usos més significatius i discriminatoris".⁷⁸⁷ Per tant, si Puig Pujades utilitzava d'una manera continuada la llengua catalana com a vehicle d'expressió fou perquè la considerà no només la seva llengua sinó també "un element essencial de la nació catalana" que s'havia de defensar.⁷⁸⁸ Per tant, en aquesta reivindicació l'escriptor mantenia un compromís militant amb la cultura catalana en un moment en què qualsevol signe de catalanitat es considerava separatisme i una oposició a la unitat que propugnava el règim. Les vetllades literàries eren l'expressió permessa més viva d'aquest sentiment de reafirmació de la catalanitat i suposaven un punt de trobada periòdica per aquells "escriptors solitaris" que vivien en les esferes culturals extrabarcelonines.

Aquesta intensa activitat a l'entorn del món de les lletres catalanes va fer que Manel de Montoliu remarqués el nom de Puig Pujades en un estat de la qüestió sobre la literatura catalana l'any 1930 publicat a *La Gaceta Literaria* de Madrid, en el qual relacionava els principals escriptors en aquesta llengua. Per Montoliu, en la producció literària catalana d'inicis de la dècada dels trenta es produïa un desequilibri entre la producció poètica i la novel·lística, motivada perquè les joves generacions literàries de Catalunya eren

"D'anys ençà conscients de la necessitat d'omplir aquesta llacuna representada per la manca de bones i definitives novel·les modernes en la literatura catalana. I en conseqüència, l'esforç principal d'aquesta els darrers anys ha estat aplicat al camp de la novel·listíca".⁷⁸⁹

⁷⁸⁶ ROIG ROSICH, Josep M. *La dictadura...*, op. cit., pàg. 635.

⁷⁸⁷ ROIG ROSICH, Josep M. *La dictadura...*, op. cit., pàg. 170.

⁷⁸⁸ MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*. Barcelona: Empúries, 1996, pàg. 346.

⁷⁸⁹ MONTOLIU, Manel de. "La literatura catalana en l'any 1930", a *La Gaceta Literaria* [Barcelona], núm. 97 (1 de gener de 1931), pàg. 1.

Entre els novel·listes destacava a Navarro-Costabella, Joan Mínguez, Àngel Grau, Francesc Trabal, Mª Teresa Vernet, Joan Duch, Joan Ollés i Rabussa, Miquel Llor, Domènec Guansé, Ernest Martínez, M. Planas Bach, Xavier Benguerel, Jeroni Moragues, Josep Lleó i Josep Puig Pujades. D'aquest últim en destacà, especialment, la darrera obra que havia publicat: *La fi de don Joan* de la qual n'afirmava que era

“Una nova mostra de l'art novel·lístic, com són, observació fidel a certes normes eternes del gènere novel·lístic, com són, observació fidel i honrada de la realitat, art de reproduir de construir caràcters humans; de veure en la complexa integritat dels seus instints i facultats l'ànima individual; de saber col·locar i articular els individus dintre l'ambient col·lectiu, en un mot, la facultat de recrear la vida humana en el mirall vivent de la fantasia”.⁷⁹⁰

⁷⁹⁰ MONTOLIU, Manel de. “La literatura catalana en l'any 1930”, a *La Gaceta Literaria* [Barcelona], núm. 97 (1 de gener de 1931), pàg. 2.

3.3. Col·laborador de premsa

Durant els anys del Directori, tot i la suspensió d'*Empordà Federal* i l'allunyament forçat de tota activitat política, Josep Puig Pujades continuà i intensificà l'articulisme en una quinzena de publicacions d'arreu de Catalunya. Es tracta d'un centenar de textos de temàtica eminentment cultural i social en els que manté la voluntat de consolidar el projecte republicà a Figueres. Els textos es van escriure amb una intencionalitat clara de connectar la realitat empordanesa amb la de la capital i incentivar la recuperació d'elements que contribuïssin a una identitat col·lectiva comuna. En un moment en què qualsevol manifestació ideològica podia ser titllada de contrària al règim i penada governativament, l'autor se centrà en una intensa activitat cultural que versà des de la promoció de l'entitat Foment de la Sardana fins a les necrològiques que va escriure a propòsit de la mort del mestre Ignasi Iglésias. Així mateix, bona part de les col·laboracions d'aquest període són contes, protagonitzats per personatges extrets de la petita burgesia comercial i tractats des d'una actitud moralitzadora. En aquest sentit, la relació de contes manté una línia continuadora amb els que havien aparegut en els reculls publicats amb anterioritat on criticà els convencionalismes imperants i la hipocresia de l'època.

Durant les dècades anteriors, l'autor havia col·laborat esporàdicament en revistes barcelonines però no fou fins a mitjans dels anys vint que començà a escriure de manera periòdica als diaris de Barcelona. La vinculació amb *La Veu de Catalunya* s'inicià amb la publicació de contes que, a la llarga, l'introduirà a les pàgines dedicades a l'articulisme. Són una trentena de textos, més de la meitat narracions breus, que pretenien connectar l'imaginari figuerenc amb Barcelona en un moment de repressió del Directori contra tot tipus de manifestacions de catalanitat.

El contingut d'aquests articles tenia com a base la ciutat de Figueres, ja fos a propòsit de la celebració de les Festes de la Santa Creu, o bé, perquè el diari dedicava periòdicament algunes pàgines a donar a conèixer les ciutats que considerava capdavanteres de Catalunya. En aquest sentit, podem afirmar que Puig Pujades contribuí amb aquests articles a situar la ciutat en el mapa del país i a destacar-ne els dèficits i les oportunitats:

“Aquí les cases i les pedres i fins la gent, semblen fetes de tot just, amb l'ànima acarada a tots els vents de modernitat i

a totes les ànsies redemptores. Figueres va vivint la seva vida sense grans esclats: aquí no hi ha ni pobres ni rics ni èpoques de fonda misèria ni anys en què hom no sap què fan dels diners: els seixanta i tants pobles que li donen vida són tots pobles, essencialment agrícoles i per tant rellevats dels trastorns que regulen, les creixences dels pobles eminentment industrials. Aqueixa manca de vida pròpia que té Figueres ens obliga a mirar tots els empordanesos com a ciutadans nostres i amb ells hem de compartir les hores de dol i els dies de benaurances. Figueres, cap i casal de l'Empordà, del qual rep la seva vida material com a lloc de convergències on s'apleguen totes les activitats d'aquesta plana.”⁷⁹¹

La mateixa idea la repetí el 1925 quan col·laborà en la *Guia de la Costa Brava*, impulsada i editada per l'Ateneu Empordanès de Barcelona. Aquesta obra pretenia plasmar “en un gran llibre totes aquestes belleses tan nostres, però també tan oblidades, d'aquesta imponderable COSTA BRAVA, sutilment engrescadora als sentits”.⁷⁹² En el volum també hi col·laboraren Josep Maria de Sagarra, Antoni Rovira i Virgili, Víctor Català, Salvador Albert, Agustí Casas, Carles Rahola, Miquel Roger i Crosa, Lluís Barceló i Bou i mossèn Lluís G. Plà.⁷⁹³ Puig Pujades hi recuperà un article que recollia com a títol la cèlebre màxima “Figueres, la dels bells mercats”. Cinc anys abans, *Empordà Federal* havia dedicat un número extraordinari amb el mateix títol a la migrada activitat econòmica de Figueres, una ciutat que “no té vida pròpia; viu de la vida que li aporten els seixanta i pico de pobles i viles de la comarca”.⁷⁹⁴

Pel que fa a les col·laboracions a la premsa barcelonina en els anys àlgids del Directori, col·laborà a *La Veu de Catalunya*, *La Nau* i *La Nova Revista* amb articles i contes “molt celebrats”⁷⁹⁵ encara que també n'hem localitzat esporàdicament

⁷⁹¹ PUIG PUJADES, J. “La glòria de Figueres”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.644 (28 d'abril de 1927), pàg. 7.

⁷⁹² “Un gran llibre de La Costa Brava. Documentat i catalogat seriosament”, a *Baix-Empordà* [Palafrugell], núm. 798 (1 de març de 1925), pàg. 3.

⁷⁹³ *Ibidem*. També hi col·laboraren: Salvador Raurich, Joaquim Ruyra, Lluís Portabella, Eusebi Isern Dalmau i I. Rodríguez Grahit.

⁷⁹⁴ PUIG PUJADES, J. “Figueres, la dels bells mercats”, a *La Costa Brava. Album-Guia*. Barcelona: Ateneu Empordanès, 1925. Vegeu també: “Figueres la dels bells mercats”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 481 (10 d'abril de 1920), portada.

⁷⁹⁵ TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

a *Justícia Social*,⁷⁹⁶ –el setmanari editat per la USC en la seva primera etapa, entre els anys 1923 i 1926–, *D'Ací i d'Allà*, *L'Esquella de la Torratxa* i a inicis dels anys 30 a la *La Rambla de Catalunya*.

A *La Veu de Catalunya*, els va signar amb el seu nom, però també habitualment amb els pseudònims *Puvis* i *Velivole* – que ja havia utilitzat a *Empordà Federal*–. En aquests textos no es limità a descriure Figueres com a ciutat sinó que, a més, va difondre alguns dels valors de la comarca tot reivindicant-ne els seus elements més identificadors. Un dels més rellevants fou el titolat “L'Empordà, terra de pintors”, una apologia dels artistes locals que estaven triomfant arreu seguint la línia ja iniciada anteriorment com a mentor del jove Salvador Dalí o del pintor Marià Llavenera. El to reivindicatiu també el mantingué a propòsit de la campanya per salvar el retaule gòtic de Canapost o la Canònica de Santa Maria de Vilabertran.⁷⁹⁷

A partir de l'octubre del 1927, escrigué paral·lelament al diari *La Nau* de Barcelona que començava a publicar-se aquell mateix mes. La capçalera, de tendència liberal democràtica, estava dirigida per Antoni Rovira i Virgili i dedicava una atenció especial als esports i als temes socials. Puig Pujades hi publicà una dotzena de textos entre articles i contes on, com ja hem explicat, l'autor figuerenc esdevé no només un propagador de les notícies del jove Dalí sinó un defensor acèrrim de les seves habilitats artístiques en les polèmiques de l'època. En aquest context, també s'han d'entendre les aportacions com a crític d'art publicades a *La Nova Revista* –de periodicitat mensual i

⁷⁹⁶ El setmanari socialista l'inclogué a la nòmina de col·laboradors juntament amb Gabriel Alomar, Manel Serra i Moret, Cristòfor de Domènec, Carles Fages de Climent, Joaquim Xirau, Joan Puig i Ferrater, Ignasi Iglésias, entre molts d'altres. Vegeu: “Redactors i col·laboradors”, a *Justícia Social* [Barcelona] núm. 40 (2 d'agost de 1924), pàg. 4.

⁷⁹⁷ Vegeu els següents articles de l'autor que es refereixen a aquesta qüestió: “S'ha salvat el retaule gòtic de Canapost”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.990 i 9.991 (8 de juny de 1928), pàg. 5; “A propòsit del retaule gòtic de Canapost”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.235 (9 de juny de 1928), pàg. 6; “Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran”, *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 149 (2 de juliol de 1928), pàg. 1; “Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.241 (14 de juliol de 1928), pàg. 5; “Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran. Parlant amb el senyor Rector”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.032 i 10.033 (27 de juliol de 1928), pàg. 5; “Per la savació de l'Abadia de Vilabertran. Parlant amb el senyor Rector”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.243 (4 d'agost de 1928), pàg. 5.

dedicada a l'alta cultura— entre l'abril de 1927 i el juliol de 1928 des de la qual va escriure sobre els treballs dels pintors Ramon Pichot i Marià Llavanera.⁷⁹⁸

La mort del dramaturg barceloní Ignasi Iglésias el 9 d'octubre de 1928 suposà una pèrdua espiritual i intel·lectual per l'autor que participà activament en els actes de comiat i en va escriure nombrosos articles biogràfics.⁷⁹⁹ Són interessants els articles publicats a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* però esdevé, especialment significativa, la creació d'una revista barcelonina *El Cor del Poble* (1929) —que recorda el nom amb què Iglésias va titular l'exitosa obra estrenada l'any 1902 al Teatre Romea de Barcelona— en homenatge a l'escriptor. Sembla que Puig Pujades va participar en l'edició encara que els pocs números localitzats no ens permeten valorar el grau d'implicació. En la revista hi apareixen alguns articles i referències a la seva dona, Adela Carbona, en una poesia d'Ambrosi Carrión.

Durant aquests anys publicà també a dues revistes barcelonines: el setmanari satíric, republicà i anticlerical, *L'Esquella de la Torratxa*, on hi apareixen esporàdicament alguns contes i articles, i *La Rambla de Catalunya* que amb el subtítol “Esport i ciutadania”, li publicà articles molt crítics amb el Directori primoriverista a partir del maig de 1930. Posteriorment, publicaria al quinzenal barceloní *La Revista* l'obra de teatre *El món que neix (L'Avi)*.⁸⁰⁰

En aquests anys també col·laborà a la revista *Foment* de Reus on se'l recordava com “un antic amic i col·laborador del nostre diari”⁸⁰¹ i, molt esporàdicament, al *Diario de Tarragona* on

⁷⁹⁸ Puig Pujades va reprendre la col·laboració a *La Nova Revista* de Barcelona l'abril de 1927 després d'haver-se recuperat d'una malaltia. Vegeu: “Noticiari”, a *La Nova Revista* [Barcelona], núm. 4 (abril de 1927), pàg. 287.

⁷⁹⁹ Puig Pujades va escriure nombrosos articles dedicats a Ignasi Iglésias. Vegeu, per exemple: “Fa vint-i-dos anys”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.574 (19 d'octubre de 1928), pàg. 692; “L'Ignasi Iglésias és mort”, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 11 (novembre de 1928), pàg. 1-2. “En el primer aniversari de la mort de N'Ignasi Iglésias”, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 22 (octubre de 1929), 1-2.

⁸⁰⁰ PUIG PUJADES, J. “El món que neix (*L'Avi*)”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 19.335 (gener de 1931), pàg. 83-109. Vegeu també: ALPHA. “La Revista. Quaderns de mil-nou-cents-trenta-u”, a “Paperam”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.740 (8 de gener de 1932), pàg. 12.

⁸⁰¹ “Puig Pujades, comediògraf”, a *Foment* [Reus], núm. 221 (16 de desembre de 1931), pàg. 1.

hem localitzat un polèmic article en el qual tractà sobre la moda i el plantejament que en feien els moralistes laics i els religiosos.⁸⁰² Tant els periòdics *La Cruz* de Tarragona com *Catalunya Social* de Barcelona van considerar que l'article no s'havia de reproduir perquè la seva tesi consistia en què "la moral no té res a veure amb la moda" i era una "antitesi de tot el que sobre aquesta delicada matèria ensenyen tots els moralistes cristians".⁸⁰³ Els dos periòdics coincidien en què l'esmentat article no s'hauria d'haver publicat mai,

"No s'avé gens amb la seva antiga tradició d'honestetat i prudència, i pot fer molt de mal en caps jovenívols esbojarrats, i àdhuc en persones assenyades les quals sempre busquen raons i excuses per a les seves defallences morals, o per a tolerar el que avui dia en el ram de modes és intolerable".⁸⁰⁴

En l'àmbit gironí, Puig Pujades col·laborà esporàdicament en el suplement gironí d'*El Autonomista* i aquest mateix any 1927 el seu nom també aparegué en una publicació impulsada per l'advocat Narcís Xifra Riera, *Pirineus*, que, finalment, l'autoritat governativa no va permetre publicar.⁸⁰⁵ Les col·laboracions en aquestes capçaleres permeten situar l'autor en la mateixa línia que la resta de coetanis de la intel·lectualitat gironina d'aquest moment. La seva participació apareix al costat de la nòmina d'intel·lectuals i polítics d'esquerres que també eren habituals col·laboradors de la premsa del moment: Joaquim Ruyra, Prudenci Bertrana, Miquel Santaló, August Pi i Sunyer, Carles Rahola i Tomàs Roig Llop. En aquest sentit, s'ha d'entendre que

⁸⁰² PUIG PUJADES, J. "De la moda" a "Les nostres col·laboracions", a *Diario de Tarragona* [Tarragona], núm. 183 (14 d'agost de 1929), pàg. 2.

⁸⁰³ Els dos periòdics reaccionaren de la mateixa manera. Vegeu: "La moral i la moda. A propòsit d'un article", a *La Cruz* [Tarragona], núm. 9.140 (1 de setembre de 1929), pàg. 5; "La moral i la moda. A propòsit d'un article", a *Catalunya Social* [Barcelona], núm. 429 (31 d'agost de 1929), pàg. 681-682.

⁸⁰⁴ *Ibidem*

⁸⁰⁵ En el primer número, l'editor preveia publicar el conte titulat "La mort de l'espòs" de Puig Pujades. Vegeu: GUILLAMET LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna i TESTART GURI, Albert. *Història de la premsa de Figueres (1809-1980)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2009, pàg. 332-333; COSTA I FERNÁNDEZ, Lluís. *La Dictadura de Primo de Rivera: 1923-1939. Comunicació i propaganda a les comarques gironines*. Barcelona: Rafel Dalmau, 1995. Vegeu també: "Una nova revista", a *Baix-Empordà* [Palafregell], núm. 926 (17 d'agost de 1927), pàg. 1; "Pirineus" a "Un peu de tout", a *L'Éveil Catalan* [Perpinyà], núm. 128 (27 d'agost de 1927), pàg. 4; "Vida literaria", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.786 (12 d'octubre de 1927), pàg. 5.

també col·laborés en d'altres periòdics locals de la demarcació de Girona. Per exemple, va escriure esporàdicament a *El Bisbalenc* i a *Emporium* al llarg de 1928, ambdues capçaleres editades a la Bisbal d'Empordà.

Paral·lelament, Puig Pujades va mantenir les col·laboracions a la premsa coetània local i, malgrat que pugui semblar contradictori, escrigué al que havia estat rival ideològic del desaparegut *Empordà Federal*, *La Veu de l'Empordà*, en el qual hi publicà una vintena d'articles entre el maig de 1927 i el febrer de 1929, a vegades signats amb el seu nom o sota el pseudònim de *Puvis* i *Velivole*. Hi abordà qüestions d'àmbit cultural –algunes ja tractades a la premsa barcelonina– des de les quals reivindicà i homenatjà pintors i músics i féu una apologia d'aquells monuments que no es podien perdre i que s'havien de preservar: l'església de les Penedides a Figueres, les pintures antigues de Castelló d'Empúries, la canònica de Santa Maria de Vilabertran i el retaule gòtic de Canapost.⁸⁰⁶ Algunes d'aquestes crides foren certament polèmiques, com la de la canònica de Santa Maria de Vilabertran, una campanya que inicià a les pàgines del regionalista *El Diario de Gerona: de avisos y noticias* i que va seguir a *La Veu de Catalunya* de Barcelona i a *La Veu de l'Empordà* de Figueres, respectivament.

Així mateix, alguns d'aquests articles van assolir un ampli ressò com s'evidencia en l'homenatge que Figueres dedicà a la companyia Díaz-Artigas i el diari *Heraldo de Madrid* reproduí, traduït al castellà, part del text que Puig Pujades havia publicat a la premsa local:

“La venida de un elenco como el de los Díaz-Artigas debe saludarse con las salvas reglamentarias de veintiún cañonazos: pues para nuestra vida local constituye una de las fiestas de mayor brillantez, ya que, además del valor artístico de la compañía, hay que tener en cuenta que Santiago Artigas, el eminente actor, ha nacido entre

⁸⁰⁶ Pel que fa a les reivindicacions dels dos primers monuments, vegeu els següents articles de l'autor: “La restauració de l'Església de les Penedides”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.188 (16 de juliol de 1927), pàg. 5, 6; “La veritat sobre les pintures antigues de Castelló d'Empúries. Entrevista amb En Joan Subías”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.227 (14 d'abril de 1928), pàg. 5.

nosotros, es nuestro hermano, y como a tal le queremos y consideramos”.⁸⁰⁷

A propòsit de la recuperació de la figura del compositor figuerenc d'adopció Pep Ventura i del seu interès per la sardana,⁸⁰⁸ Puig Pujades fou també un dels promotors de l'entitat Foment de la Sardana i d'una publicació pròpia que, fins i tot, segons algunes fonts va dirigir: *La Dansa més bella...*⁸⁰⁹ L'autor –a vegades sota el pseudònim de *Velivole*– va escriure una quinzena d'articles sobre la biografia del músic Pep Ventura, la trajectòria de l'escriptor Ignasi Iglésias i les activitats de l'entitat entre els anys 1928 i el 1930. Són rellevants les cròniques que va escriure a propòsit de l'homenatge a Pep Ventura ja que elaborà tres articles diferents sobre el mateix esdeveniment signades per *Puvis*, *Velivole* i Puig Pujades i aparegudes simultàniament a *La Veu de Catalunya*, *La Nau* i *La dansa més bella...*, respectivament.

Així mateix, els Magatzems Puig París publicaren l'any 1926 una edició pròpia de la revista barcelonina *L'Abella d'Or*. La Casa Puig París oferí la publicació com a obsequi i l'autor hi publicà un conte, “Maternitat”, en record de la seva mare traspasada dos anys abans.⁸¹⁰

Les imposicions de la censura governativa impediren esporàdicament a Puig Pujades continuar la tasca com articulista, per exemple, arran de la l'aparició d'un article titulat “Per una Solidaritat intercomarcal” i publicat al *Diario de Gerona: de avisos y noticias* el 16 d'agost de 1928. De fet, va escriure una segona i una tercera part d'aquest mateix article que apareguren el 29 d'agost i el 3 de setembre de 1928, respectivament. Pel primer d'ells, li imposaren una multa de

⁸⁰⁷ Vegeu: “En Figueras se proyecta un homenaje oficial y otro popular a la compañía Díaz-Artigas”, a *Heraldo de Madrid* [Madrid], núm. 13.214 (5 de juny de 1928), pàg. 5. Vegeu també: “La companyia Díaz-Artigas a Figueres”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.237 (23 de juny de 1928), pàg. 7; “La Companyia Díaz-Artigas a Figueres”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.238 (30 de juny de 1928), pàg. 5-6.

⁸⁰⁸ L'any 1908, Puig Pujades encapçalà la subcomissió de sardanes que l'Ajuntament de Figueres organitza en motiu de les festes de la Santa Creu. Vegeu: “Crònica general”, a *El Ampurdanés* [Figueres], núm. 1.538 (16 de febrer de 1908), pàg. 2.

⁸⁰⁹ TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁸¹⁰ PUIG PUJADES, J. “Maternitat!”. *L'Abella d'Or a Figueres*. Barcelona: Ed. Altés, 1926, pàg. 72-74 [obsequi de la casa Puig París].

1.000 pessetes.⁸¹¹ En aquest sentit, Agustí Cabruja també s'hi referí i va assenyalar que el governador civil li imposà “una crescuda multa” per haver publicat a *Empordà Federal* un article en el qual

“Venia a dir, amb termes enèrgics i molt vius, que els empordanesos només coneixien l'existència de Girona pels seus recaptadors de contribucions, pel governador civil i pel president de l'Audiència”.⁸¹²

En el primer d'aquests articles, l'autor seguia la crida que un altre republicà Joaquim Camps i Arboix havia fet uns dies abans des de les pàgines del *Diario de Gerona: de avisos y noticias* en què apostava per intensificar les relacions intercomarcals. Arran d'aquest article, Puig Pujades denuncià el silenci de les personalitats que “romanen espargides per les comarques que integren la província de Girona” i demanà unir aquestes veus per defensar la canònica de Santa Maria de Vilabertran.⁸¹³ L'articulista justificava aquesta situació i afirmava que existia “una antipatia de la periferia contra el centre degut a causes superiors de la voluntat d'uns i altres” que s'havia de combatre amb el foment de les bones relacions entre les comarques de la demarcació.⁸¹⁴ La mateixa idea es repetí en els dos articles que va escriure com a segona i tercera part del mateix títol. Segons l'autor, la creació d'aquesta solidaritat intercomarcal havia d'acomplir una doble tasca: d'una banda, esvair els prejudicis i les rivalitats que existents entre les comarques i, d'altra banda, defensar els patrimonis culturals i artístics de la demarcació, fomentar atractius pel turisme i “aunar les voluntats que disperses solen entorpir les grans obres, com per exemple construcció de canals i pantans, etc., etc”.⁸¹⁵ Per això, Puig Pujades proposava la constitució d'un organisme que defensés

⁸¹¹ “Gobierno Civil” a “Información general”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 188 (18 d'agost de 1928), pàg. 2; “Una multa de mil pessetes a un escriptor”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.051 (18 d'agost de 1928), pàg. 5; “Penyora”, a *El Bisbalenc* [La Bisbal d'Empordà], núm. 47 (24 d'agost de 1928), pàg. 6.

⁸¹² CABRUJA, Agustí. “Evocacions. J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 4 (setembre, octubre i novembre de 1947), pàg. 4. Vegeu també: CABRUJA i AUGUET, Agustí. *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg.193.

⁸¹³ PUIG PUJADES, J. “Per una solidaritat intercomarcal I”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 186 (16 d'agost de 1928), pàg. 1.

⁸¹⁴ *Ibidem*

⁸¹⁵ PUIG PUJADES, J. “Per una solidaritat intercomarcal II”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 197 (29 d'agost de 1928), pàg. 1.

les “belleses de la nostra contrada” i la creació d’una entitat que fomentés activament aquest turisme.⁸¹⁶

A través d’aquestes premisses, Puig Pujades considerava que era “indispensable oir la veu dels elements intel·lectuals, dels ciutadans conscients, d’arreu de les comarques veïnes, que sentin abrindada l’ànima per aquella qualitat noble i excelsa que és l’inquietut”.⁸¹⁷

Finalment, el governador civil de Girona va rebre del Ministeri de la Governació un telegrama en el qual se li manifestava que, en motiu de l’aniversari del Directori s’havia acordat “aixecar a les penyores decretades al setmanari *L’Avi Munné* de Sant Feliu de Guíxols i al publicista Puig Pujades”.⁸¹⁸

Durant la dècada dels anys vint i inicis dels trenta, Puig Pujades també es convertí en un col·laborador habitual dels programes de les fires i festes de poblacions de la comarca (sobretot de Figueres però també de Roses i la Jonquera, entre d’altres), d’entitats ciutadanes (Foment de la Sardana) i de catàlegs d’artistes (Marià Baig, Adolf Fagnoli...). Almenys, en va escriure una quinzena que mantenen la línia temàtica de les col·laboracions a la premsa: d’una banda, articles de reflexió sobre la situació actual i futura de les ciutats, a vegades, amb incisos sobre la seva activitat cultural i, d’altra banda, narracions de tema lliure en què exposa els convencionalismes de l’època a través dels seus personatges.

⁸¹⁶ *Ibidem*

⁸¹⁷ PUIG PUJADES, J. “Per una solidaritat intercomarcal III”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 201 (3 de setembre de 1928), pàg. 1.

⁸¹⁸ “Condonació de dues multes a Girona”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 298 (15 de setembre de 1928), pàg. 4; “Noticias”, a *Diario de Reus* [Reus], núm. 210 (16 de setembre de 1928), pàg. 5. Vegeu també: “Gerona” a “Información regional”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 29.121 (18 d’agost de 1928), pàg. 14.

3.4. Traductor i conferenciant

Paral·lelament a la tasca d'escriptor i col·laborador de premsa, Puig Pujades es va dedicar esporàdicament a la traducció d'obres literàries. A mitjans de 1925, va traduir la primera, *Knock ou le Triomphe de la médecine*, obra de Jules Romains, pseudònim de l'escriptor francès Louis Henri Jean Farigoule, publicada originalment l'any 1923.⁸¹⁹ El març havia proposat la lectura de la seva traducció a Carles Rahola, president de l'Ateneu gironí, que la qualificà com a "quelcom d'interessant i que compto tindrà exit".⁸²⁰ Finalment, va presentar a l'abril una versió catalana a l'Ateneu de Girona i, poc després a mitjans de 1925, s'escenificà al Teatre Romea de Barcelona.⁸²¹ Malgrat ser "un prodigi d'enginy i ironia, no va obtenir una rebuda entusiasta" pel fet que, segons informacions de la premsa, "bona part del públic no arribà a capir la intenció del diàleg".⁸²²

L'obra de Jules Romains rebé nombroses crítiques dirigides a la pedanteria que se'n desprenia però, per contra, la majoria de la premsa va elogiar-ne el treball del traductor i qualificà els textos de "pulcrament traduïts".⁸²³ Alguns diaris, però, es van plantejar la idoneïtat de traduir aquesta obra literària.⁸²⁴ Segons el diari barceloní *L'Esquella de la Torratxa*, la traducció no estava justificada perquè l'obra del dramaturg francès no tenia relació amb el teatre:

"Algú potser creurà que això, aquesta mena de teatre, és teatre modern. Doncs, no, no senyors: és teatre dolent, francament dolent, sense cap interès, sense cap profunditat".⁸²⁵

⁸¹⁹ En llegeix la versió catalana a l'Ateneu de Girona. Vegeu: "Girona", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm.8.992 (5 d'abril de 1925), pàg. 3.

⁸²⁰ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 19 de març de 1925. Registre 4023.

⁸²¹ "Girona" a "De les terres catalanes", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.992 (5 d'abril de 1925), pàg. 3.

⁸²² "Darreres informacions. *Knock*", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.051 (14 de juny de 1925), pàg. 6; P.B. "Les estrenes", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.053 (17 de juny de 1925), pàg. 4. Vegeu també: "Teatre Català Romea" a "Espectáculos", a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 19.128 (11 de juny de 1925), pàg. 17.

⁸²³ BOB. "Romea", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.415 (19 de juny de 1925), pàg. 403.

⁸²⁴ *Ibidem*

⁸²⁵ BOB. "Romea", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.415 (19 de juny de 1925), pàg. 403. Vegeu també: "Teló Enlaire", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.422 (6 d'agost de 1925), pàg. 516.

Per contra, la revista *Mirador* recordava el febrer de 1932 la representació de l'obra al Teatre Romea i assenyalava que “naturalment, es representà poques vegades, amb bon èxit de crítica i sense gens de públic”.⁸²⁶ Segons l'articulista Ramon Esquerra “l'obra era excessivament bona per al paladar del públic dels nostres teatres”.⁸²⁷

La tasca com a traductor fou poc important quantitativament si bé ho hem d'afirmar amb certa cautela perquè la documentació localitzada fins aquest moment no ens ha permès aprofundir en aquesta àmbit de coneixement. La de conferenciant, en canvi, fou més prolífica i complí una funció complementària de l'activitat a l'entorn de les lletres com evidencien algunes notes dels seus contemporanis: “sempre infatigable, ha donat sengles conferències, escoltades totes amb veritable delectació i aplaudides xardorosament”.⁸²⁸

Malgrat que ens consten referències d'almenys set ponències durant la dictadura de Primo de Rivera, únicament hem localitzat el contingut de quatre i de la resta en coneixem alguns detalls a través de les ressenyes publicades a la premsa.⁸²⁹ El contingut, fonamentalment cultural, partia de l'ampli bagatge de l'autor tal i com coincideixen els contemporanis:

“A més del coneixement previ de la matèria que tracta, necessiten després un treball de documentació, que sols pot resultar fàcil, per a una persona erudita, o per a un cervell que disposi d'una gran capacitat de treball”.⁸³⁰

La temàtica de les primeres conferències localitzades consisteix en petites biografies de personatges amb qui va mantenir una estreta relació, com ara, el periodista Carles Costa i el dramaturg Ignasi Iglésias.

⁸²⁶ “«Knock» en català”, a *Mirador* [Barcelona], núm. 158 (11 de febrer de 1932), pàg. 7.

⁸²⁷ *Ibidem*

⁸²⁸ TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁸²⁹ La premsa anuncià que el Centre d'Esports i d'Esbarjo de Palafrugell havia programat conferències, entre elles, la de Puig Pujades. Vegeu: “Sols i noves”, a *Baix-Emporda* [Palafrugell], núm. 963 (3 de maig de 1928), pàg. 3.

⁸³⁰ “La conferència d'En Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 681 (24 de maig de 1930), pàg. 4.

En aquest sentit, per tant, hem de destacar la vetllada literària dedicada al periodista i traductor figuerenc Carles Costa, que s'havia tret la vida el 7 de juliol de 1927. Un grup d'amics del difunt, encapçalat per Puig Pujades, van organitzar una vetllada necrològica a la memòria del periodista el 9 de desembre a la Biblioteca Popular de Figueres que també incloïa la cessió del seu fons personal a la institució.⁸³¹ Puig Pujades s'ocupà personalment d'elaborar les invitacions de l'acte,⁸³² considerat "una cosa seriosa i digne",⁸³³ i preparà una ponència en què repassà la trajectòria biogràfica del periodista, manifestà l'admiració que sentia per ell i en remarcà la necessitat d'honorar aquells homes que havien deixat un llegat intel·lectual:

"Evocant la vida d'En Carles Costa sentirem reviure per uns instants entre nosaltres l'amic dolçíssim, que havia estimat la bellesa en totes les seves manifestacions i havia assaborit les més excelses creacions del geni humà amb la intensitat de la seva ànima afinada i selecta".⁸³⁴

En la necrològica del periodista, Puig Pujades repetí l'exercici biogràfic que havia practicat deu anys abans en escriure la vida i l'obra de Narcís Monturiol. En el repàs al seu períple biogràfic, l'autor reivindicà el nom i demanà que no caigués en l'oblit ja que el considerava "creditor, pel seu talent i per la seva modèstia, a les grans i cordials recordances".⁸³⁵ A propòsit d'aquests elogis, considerava que era mereixedor del nom d'un carrer per mantenir-lo en la memòria col·lectiva. Els materials que ell va escriure, juntament amb els de Gabriel Alomar, Joaquim Moner,

⁸³¹ ALOMAR, Gabriel; PUIG PUJADES, Josep; MONER, Joaquim; RAHOLA, Carles i MARQUINA, Eduard. *Evocant a Carles Costa*. Figueres: Gràfiques Dàrius Rahola, 1927, pàg. 50. Vegeu també les notícies aparegudes a la premsa en relació a l'homenatge: "Notes i comentaris", a *La Nova Revista* [Barcelona], núm. 11 (novembre de 1927), pàg. 287.

⁸³² CVC. Fons de la correspondència. Carta de Josep Puig Pujades a *Victor Català*. 1 de novembre de 1927. Vegeu també la carta d'invitació que Puig Pujades va escriure a Carles Rahola: AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 19 de juliol de 1926. Registre 4044; 14 de setembre de 1927. Registre 4022; 26 d'octubre de 1927. Registre 4014; 1927. Registre. 4016.

⁸³³ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 19 de juliol de 1926. Registre 4044.

⁸³⁴ PUIG PUJADES, J. "Biografia de Carles Costa". ALOMAR, Gabriel; PUIG PUJADES, Josep; MONER, Joaquim; RAHOLA, Carles i MARQUINA, Eduard. *Evocant a Carles Costa*. Figueres: [s.n.]1927, pàg. 18.

⁸³⁵ PUIG PUJADES, J. *Biografia de... op. cit.* pàg. 18.

Carles Rahola i Eduard Marquina foren recollits en un petit volum titulat *Evocant a Carles Costa*.⁸³⁶

A l'òbit de Costa l'any 1927, s'hi afegí el de Marià Llavanera el novembre de l'any següent al qual també dedicà una conferència. La pronuncià a l'Ateneu de Girona amb la voluntat de fer un repàs exhaustiu a la trajectòria vital del finat posant èmfasi en la darrera vegada que el va veure acompanyat de Josep Pla.⁸³⁷

Les conferències sobre intel·lectuals i artistes que va conèixer estretament es complementaren amb d'altres de figures admirades que també havien traspassat. Aquest fou el cas d'un dels millors compositors alemanys del romanticisme, Robert Schumann del qual en glossà la trajectòria a mitjans d'abril de 1928 en una conferència titulada "El romanticisme de Shuman" pronunciada a l'Ateneu Empordanès de Barcelona.⁸³⁸ Puig Pujades hi elaborà una revisió del romanticisme musical alemany, repassà la biografia del compositor i n'exposà algunes conclusions sobre el significat que donava a la cultura en el sentit més ampli:

"Cultura no vol dir solament ensenyança; cal que l'ensenyança tingui un ideal. No basta la ciència; cal també la consciència. Cal enriquir les ànimes de nobles estímuls. Més que homes de lletres, calen els homes, simplement; homes capaços de sentir l'hora històrica, capaços de santificar la vida; que facin impossibles les vel·leitats de les multituds".⁸³⁹

Fruit d'aquest interès d'educar la població i enaltir els homes que havien destacat per les seves qualitats, podem entendre que Puig Pujades dedicà una sèrie de conferències temàtiques a

⁸³⁶ ALOMAR, Gabriel; PUIG PUJADES, Josep; MONER, Joaquim; RAHOLA, Carles i MARQUINA, Eduard. *Evocant a...*, op. cit., pàg. 50.

⁸³⁷ "L'homenatge de l'Ateneu de Girona al pintor empordanès Marià de Llavanera", a *El Autonomista* [Girona], núm. 8.668 (14 de gener de 1928), pàg. 1; "Cròniques d'art", a *Revista d'Olot* [Olot], núm. 25 (gener de 1928), pàg. 23; "Girona. Exposició Llavanera a Figueres", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.865 (12 de gener de 1928), pàg. 6; "La conferència de Puig Pujades", a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 1.889 (12 de gener de 1928), pàg. 2.

⁸³⁸ "Conferència Puig-Pujades", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.944 (15 d'abril de 1928), pàg. 3; "El romanticisme de Schumann", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.946 (18 d'abril de 1928), pàg. 5.

⁸³⁹ APJPP. Conferència inèdita "El romanticisme de Shuman".

biografies de compositors mundialment reconeguts. En aquest sentit, hem localitzat en el seu fons personal l'original d'una ponència titulada "Beethoven" en què explicava àmpliament els fets més remarcables de la trajectòria del músic.

En conjunt, aquestes conferències mostren l'interès de l'autor pel que ell anomenà "educació estètica del poble". No es tractava únicament d'educar a través del relat històric sinó també a través de personatges que havien contribuït amb gestes al coneixement general de la ciutadania. En aquest sentit, Puig Pujades havia criticat que l'art fos reservat exclusivament a la classe burgesa com un mitjà de demostració econòmica: "l'art es solament per a ells un mitjà d'ostentar la seva fortuna o de donar la il·lusio de la seva riquesa".⁸⁴⁰

Per tant, aquestes conferències complien una funció educativa fonamental en algunes vessants artístiques i intel·lectuals: el periodisme, la literatura, la música i la pintura. Aquesta idea es repeteix, sobretot, a propòsit de l'òbit del dramaturg Ignasi Iglésias, esdevingut el 9 d'octubre de 1928 a Reus. Aquesta mort suposà per a l'escriptor figuerenc una pèrdua irreparable per la qual cosa considerà necessari retre-li un homenatge periòdic que es completà amb altres iniciatives. De fet, bona part del seu interès per l'escriptura s'havia d'emmarcar també per la veneració que Puig Pujades sentia pel dramaturg. L'amistat provenia de la Festa de la Bellesa celebrada a Figueres i des d'aleshores havien mantingut una estreta i sòlida relació.⁸⁴¹ Precisament, afirmava que una de les glòries de la vida havia estat aquesta amistat amb Ignasi Iglésias⁸⁴² i, en aquest sentit, quan el dramaturg morí, el considerà "més que el seu amic, el seu germà, el seu mestre".⁸⁴³

⁸⁴⁰ *Ibidem*

⁸⁴¹ Tot i que l'esdeveniment cultural fou clau per la seva amistat, Puig Pujades recordava que s'havien conegut anteriorment en "una fugissera visita a l'Ignasi Iglésias, a la casa del carrer de l'Orde, a Sant Andreu, no havia pas donat peu a una cordial coneixença". Vegeu: PUIG PUJADES, J. "Fa vint-i-dos anys", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.574 (19 d'octubre de 1928), pàg. 692. Malgrat aquest aclariment, en un article posterior afirmà que "feia vint-i-dos anys que el va conèixer en ocasió d'aquella gloriosa Festa de la Bellesa". Vegeu: PUIG PUJADES, J. "L'Ignasi Iglesias és mort", a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 11 (novembre de 1928), pàg. 1.

⁸⁴² "En Ramon Vinyes a Atenea", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 771 (16 de gener de 1932), pàg. 3.

⁸⁴³ ANGLADA ROGER, Sebastià. "La Glòria sorda de N'Ignasi Iglésias", a *El Muntanyenc* [Camprodon], núm. 18 (3 de novembre de 1929), pàg. 1.

De fet, quan Puig Pujades conegué el traspàs del dramaturg, es desplaçà a Barcelona per acompanyar-lo a la vetlla i assistir a l'enterrament. Rossend Llates recordava que a "l'estació, l'acomiadaren amb tota solemnitat d'altres federals commosos i companys de tertúlia de Figueres. Conversant amb ells, Puig Pujades, com qui no diu res, deixà caure la següent frase, d'un saborós humorisme negre que, com ell esperava, ningú dels presents no va copsar, sinó que se la va prendre amb la més gran bona fe d'aquest món: –Em sembla que em faré un tip de plorar [...] Com ho havia profetitzat des de l'andana de l'estació de Figueres, no tingué més remei que plorar, ja no com una Magdalena, sinó com un sindicat de Magdalenas. I no li va costar gens –com més tard explicà a uns amics seus–, perquè afortunadament era molt suggestionable en matèria llagrimosa o lacrimògena".⁸⁴⁴

Poques setmanes després, l'autor pronuncià la conferència titulada "La glòria sorda de N'Ignasi Iglésias" a la seu de l'agrupació Escut Emporità de la Bisbal, la nit del 14 de novembre de 1928, que repetí el 4 de febrer de 1929 a Reus.⁸⁴⁵ Es tracta d'un text de 39 pàgines, profusament documentat, que publicà posteriorment en forma de volum. Les ressenyes que van aparèixer a la premsa a propòsit de l'edició coincideixen a afirmar la relació que existia entre els dos escriptors i la profunda humanitat que se'n despenia:

"El treball de J. Puig Pujades és una excel·lent contribució a la biografia definitiva de l'Ignasi Iglésias."
(*Mirador* [Barcelona])⁸⁴⁶

⁸⁴⁴ LLATES, Rossend. *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Aedos, 1969, pàg. 446.

⁸⁴⁵ "Secció Necrològica dedicada a l'Ignaci Iglésias. Centre de Lectura de Reus", a *Diario de Tarragona* [Tarragona], núm. 28 (2 de gener de 1929), pàg. 4. A la sessió, també hi participaren: Pere Coromines, J. Estadella de Lleida, Pere Cavallé i J. Banús Sans. Vegeu també: "Una conferència", a *El Bisbalenc* [La Bisbal d'Empordà], núm. 58 (9 de novembre de 1928), pàg. 7; "La glòria sorda d'Ignasi Iglésias", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.123 (9 de novembre de 1928), pàg. 2; "Darrera hora", a *El Bisbalenc* [La Bisbal d'Empordà], núm. 59 (16 de novembre de 1928), pàg. 7; "La glòria sorda d'Ignasi Iglésias" a "De les terres catalanes", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.129 (17 de novembre de 1928), pàg. 4; "La glòria sorda d'Ignasi Iglésias", a *El Bisbalenc* [La Bisbal d'Empordà], núm. 60 (23 de novembre de 1928), pàg. 1-2; "Notes", a *El Bisbalenc* [La Bisbal d'Empordà], núm. 68 (18 de gener de 1929), pàg. 1; "Notes", a *El Bisbalenc* [La Bisbal d'Empordà], núm. 82 (26 d'abril de 1929), pàg. 1.

⁸⁴⁶ "Un llibre de J. Puig Pujades", a *Mirador* [Barcelona], núm. 5 (28 de febrer de 1929), pàg. 5.

“No he llegit –biografiant Iglésies– un treball tan profund, tan net i enternidor com aquest Iglésies hi reviu, humil, bo, honrat com va viure sempre; lluny de la famalla i de la vanitat, a solius, com un místic; fill de pobresa per llei de la seva vocació proletària.”

(*La Veu de l'Empordà* [Figueres])⁸⁴⁷

“Com ningú ignora, el plorat mestre Ignasi Iglésies li tenia un afecte especial, que era correspost amb escriu pel nostre biografiat.”

(*La Veu de l'Empordà* [Figueres])⁸⁴⁸

“En el llibre de Puig Pujades hi transpua l'intensa emoció que produi a l'autor la mort del poeta dels humils, el poeta dels vells, l'amic dels infants [...] Puig ens fa conèixer el poeta enamorat dels infants, que canta la maternitat en admirables estrofes, malgrat passar per la dolor de no haver vist la seva llar enjoiada amb alló que tant volia; ens dóna a conèixer a l'Iglésies amic dels vells, de les flors, dels aucells; a l'home bò, que sab rendir culte a l'amistat veritable; al treballador incansable i honrat; a l'home auster, passant privacions avans de claudicar; a l'escriptor que esmerça les seves energies per la seva terra i que se sent sobradament compensat, malgrat certes escomeses injustes, perquè sap que la seva terra li agrairà. Aquesta és, diu, Puig Pujades, la seva gloria sorda, palesant-se en tota sa grandesa a l'acte de l'enterrament, la més colpidora manifestació de dol haguda a Barcelona de molts anys ençà.”

(*El Muntanyenc* [Camprodon])⁸⁴⁹

A l'octubre pronuncià una altra conferència titulada “La millor corona per a l'Ignasi Iglésies” en què reuní una mostra rellevant de les poesies de l'autor.⁸⁵⁰ Per Puig Pujades, la ponència era obligada per reconèixer “un sentiment de fidelitat envers la memòria del gran Iglésies” i, sota aquesta premissa prèvia, repassà la trajectòria biogràfica i literària del poeta.⁸⁵¹ En

⁸⁴⁷ ALBERT GALTER, Ernest. “Bibliografia. Sagetes literàries”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1279 (13 d'abril de 1929), pàg. 5.

⁸⁴⁸ TRÉMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁸⁴⁹ ANGLADA ROGER, Sebastià. “La Glòria sorda de N'Ignasi Iglésies”, a *El Muntanyenc* [Camprodon], núm. 18 (3 de novembre de 1929), pàg. 1.

⁸⁵⁰ “En el segon aniversari de la mort d'Ignasi Iglésies”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 702 (18 d'octubre de 1930), pàg. 1.

⁸⁵¹ PUIG PUJADES, J. *La glòria sorda de N'Ignasi Iglésies*. Figueres: Imp. E. Casellas, 1928, pàg. 5.

aquesta memòria pòstuma, accentuà les adversitats que el dramaturg havia passat davant la incomprensió dels empresaris teatrals barcelonins que no li estrenaven les obres escrites en català. El greuge, patit en aquell moment també per altres dramaturgs, anava seguit d'una acurada reflexió:

“Jo em dec al meu poble... i no em vull pas vendre aquella glòria sorda que jo tinc i que un dia o altre es farà palesa”.⁸⁵²

En el segon aniversari de la mort, Puig Pujades fou un dels promotors d'una vetllada artísticoliterària organitzada a la Societat Coral Erato de Figueres en honor al dramaturg que versava sobre “La dona en la lírica d'Ignasi Iglésias”.

Paral·lelament a la temàtica biogràfica, el contingut de les conferències de Puig Pujades es dirigí també a l'anàlisi d'obres literàries. El juliol de 1929, Puig Pujades en pronuncià una que tractava “Entorn de *La Dama de les Camèlies*” a l'Ateneu Polytecnicum de Barcelona. L'autor se submergí en l'obra d'Alexandre Dumas a partir de la personalitat de l'escriptor, les crítiques d'altres autors francesos i l'acció de la novel·la. La presentació anà a càrrec del també poeta barceloní, Ambrosi Carrión, que elogià el treball.⁸⁵³

Entre el març i el juliol de 1929, l'autor n'elaborà una sobre Cervantes que pronuncià al Liceo Monturiol⁸⁵⁴ i, a finals de 1930, una altra titulada “Caricatura i humorisme” dins el cicle de conferències d'Atenea la qual permetia visitar paral·lelament una exposició de caricatures de Marià Baig.⁸⁵⁵ A propòsit d'aquesta última, els cronistes de la premsa recordaven que el conferenciant s'havia dedicat

⁸⁵² PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi...*, op. cit., pàg. 6.

⁸⁵³ “Ateneu Polytecnicum”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.282 (18 de maig de 1929), pàg. 16; “J. Puig Pujades a l'Ateneu Polytecnicum”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.329 (10 de juliol de 1929), pàg. 5; “Ateneu Polytecnicum”, a *Mirador* [Barcelona], núm. 23 (4 de juliol de 1929), pàg. 3; “J. Puig i Pujades a l'Ateneu Polytecnicum. Conferència sobre el tema «Entorn de *La Dama de les Camèlies*»”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 519 (10 de juliol de 1929), pàg. 7.

⁸⁵⁴ “Informacion general”, a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 109 (16 de març de 1929), pàg. 7.

⁸⁵⁵ “Noticiari”, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 29 (1 de maig de 1930), pàg. 14; A.T.P. “Puig Pujades a «Atenea»”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 679 (10 de maig de 1930), pàg. 3; “Noticiari”, a *Canigó* [Figueres], núm. 31 (15 de maig de 1930), pàg. 7;

“Amb paciència de franciscà a arxivar tot el bo i millor dels caricaturistes, i a l’ensens no es cansa de furgar arreu per tal de trobar el què fretura, siguin caricatures, sigui altra matèria cultural”.⁸⁵⁶

La prioritat d’aquests mesos se centrà en mantenir la tasca d’educar el poble en totes les vessants artístiques com ho demostra la continuïtat dels temes als quals es referia. En aquest sentit, dedicà la darrera conferència d’aquest període a tractar la relació que es produïa entre l’art i el poble. La primera fou organitzada pels Amics de les Arts i pronunciada al Teatre Principal de Barcelona el de maig de 1929,⁸⁵⁷ es repetí a finals de març de 1930 a l’Ateneu Gironí, al cicle d’Atenea⁸⁵⁸ i, posteriorment, al Liceo Monturiol.⁸⁵⁹ El conferenciant analitzà la relació entre la burgesia i l’art i en criticà “aqueix snobisme d’alguns burgesos que s’interessen per l’art, purament per luxe i ostentació”.⁸⁶⁰ Malgrat aquesta observació, considerà que “l’snobisme és preferible a l’indiferència” i alertà de l’estancament que es podia produir a l’escola si no es treballaven aquests valors.⁸⁶¹ Les ressenyes contemporànies coincidien a remarcar que es tractava d’una “psico-anàlisi del desenrotlle del gust estètic de l’infant” i n’elogiaren tant la forma com la profunditat.⁸⁶² La tesi central de Puig Pujades remarcava que era una injustícia que l’art fos exclusivament de la classe burgesa i apostava perquè no hi hagués un divorci entre la manifestació artística i el poble.⁸⁶³

⁸⁵⁶ A.T.P. “Puig Pujades a Atenea”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 679 (10 maig 1930), pàg. 3.

⁸⁵⁷ “Vida artística”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.280 (15 de maig de 1929), pàg. 4.

⁸⁵⁸ “Noticiari”, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 28 (1 d’abril de 1930), pàg. 14.

⁸⁵⁹ BFC. Col·lecció local. Programes de conferències. Programes organitzats pel Liceo Monturiol de Figueres.

⁸⁶⁰ X. i R. “Cultura. L’art i el poble”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 79 (4 d’abril de 1930), pàg. 1. Vegeu també: “Noticiari”, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 28 (1 d’abril de 1930), pàg. 14; “Atenea. La conferència d’En Puig Pujades”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.336 (17 de maig de 1930), pàg. 5.

⁸⁶¹ *Ibidem*

⁸⁶² DALMAU DE LLERS. “Atenea. La conferència d’En Puig Pujades”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1336 (17 de maig de 1930), pàg. 5.

⁸⁶³ “La conferència d’En Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 681 (24 de maig de 1930), pàg. 4. De fet, Puig Pujades havia fet ja una conferència sobre estètica el setembre de 1929 que havia de ser impresa pel Congrés però que no s’ha localitzat. Vegeu: “La conferència del senyor Puig Pujades” a “L’Exposició de Barcelona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.379 (8 de setembre de 1929), pàg. 5.

La majoria de les conferències ressenyades que hem localitzat es pronuncien a finals de la dècada dels vint. La seva presència en actes es feia extensiva a la presentació d'exposicions⁸⁶⁴ i conferències d'altres autors que formaven part d'una activitat intel·lectual que es consolidaria plenament en aquests anys. En definitiva, aquesta tasca s'ha de contextualitzar com una mostra més de l'interès de l'autor per estimular la inquietud humana:

“Deixem que la inquietud invadeixi el nostre esperit. De totes les qualitats de l'ànima la més excelsa és la inquietud: ella és el mòbil de les grans idees i d'ella neixen els grans sentiments. L'esperit inquiet sent la dolor dels mals que afligeixen els demés.

En la seva forma més pura, la inquietud és un fervent impuls de l'esperit que cerca el bé pel bé, un desinteressat interès per tot ço que ens reclama la nostra ciència i la nostra experiència”.⁸⁶⁵

Precisament i arran d'aquest interès per fomentar l'educació ciutadana però també com a membre de la FRSE que explicarem en el pròxim capítol, Puig Pujades fou un dels promotors de conferències de contingut cultural però amb vocació política que tenien com a objectiu “capacitar al nostre poble l'exercici de la seva sobirania mitjançant un clar coneixement de les nostres essències polítiques”.⁸⁶⁶ La celebració d'aquest cicle de conferències es va produir a partir del juliol de 1930, un moment de certa obertura del règim sota el govern estava presidit pel general Berenguer.

⁸⁶⁴ “Notícies”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.1216 (28 de gener de 1928), pàg. 7.

⁸⁶⁵ “L'àpat de comiat a Mestre Llorenç Vives”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 820 (10 de desembre de 1932), pàg. 3.

⁸⁶⁶ “La conferència de Joaquim Xirau a la Federació Republicana Socialista de l'Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 689 (19 de juliol de 1930), pàg. 1-2.

3.5. Activisme cultural contra la Dictadura

Davant la repressió cultural contra el catalanisme que encapçalà el Directori, Puig Pujades es convertí en un home combatiu no només a través de la paraula sinó també amb l'organització d'entitats que esdevindrien símbols catalanistes. Des dels inicis de la dècada, l'escriptor havia organitzat conferències promogudes pel patronat de la Biblioteca de Figueres⁸⁶⁷ i l'any 1923 era un dels trenta membres que formaven part de la delegació local de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, una institució fundada el 1898 per preservar la llengua i que el Directori clausurà l'estiu de 1924.⁸⁶⁸ D'aquí que, amb el desig de recuperar els símbols del catalanisme, l'autor impulsés dues entitats estretament vinculades amb el coneixement i les tradicions del país: d'una banda, el Foment de la Sardana, creat l'any 1927, inicialment establert al Casino Menestral i, en posterioritat, a la Societat Coral Erato amb la voluntat de revitalitzar el ball i la música en motiu de la commemoració del naixement del compositor Pep Ventura.⁸⁶⁹ La creació de l'entitat anà acompanyada de l'aparició d'un portaveu propi, *La dansa més bella...*, inicialment dirigida pel mateix Puig Pujades.

D'altra banda, fou un dels promotors de l'agrupació cultural Atenea, amb seu al Casino Menestral, que pretenia el juny de 1928 "difundir la cultura y despertar el amor al arte en esta y su comarca"⁸⁷⁰ i, específicament, "ajudar a posar en evidencia les valors intel·lectuals del nostre Empordà".⁸⁷¹ Aquesta finalitat es concretà amb l'organització de conferències de membres de la intel·lectualitat del país (Ernest Albert

⁸⁶⁷ C.G. "J. Puig Pujadas", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2. Així mateix, hem localitzat correspondència entre Puig Pujades i Carles Rahola en la qual el primer li demanà al segon que participés en el cicle de conferències. Vegeu: AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 8 de gener de 1922. Registre 4039.

⁸⁶⁸ ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA. *Memòria desde 1923 a 1r de gener de 1930*. Barcelona: Imp. Elzeviriana, 1930. El maig de 1920 participà en un míting "per la dignificació i l'extensió de la Llengua Catalana". Vegeu: "Noticiari", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 162 (1 de maig de 1920), pàg. 3.

⁸⁶⁹ "Noticiari", a *Canigó* [Figueres], núm. 28 (1 de febrer de 1930), pàg. 9.

⁸⁷⁰ "Crònica", a *Boletín Oficial de la Cámara Agrícola del Ampurdán* [Figueres], núm. 460 (1 de juny de 1928), pàg. 3.

⁸⁷¹ APJPP. Discurs inèdit de presentació de la conferència de Lola Cos Roget. Vegeu també: ACM. Fons de la correspondència. Carta a la Junta del Casino Menestral Figuerense. 19 abril 1928. Caixa núm. 371.

Galter,⁸⁷² Domènec de Bellmunt,⁸⁷³ Frederic Camp,⁸⁷⁴ Ricardo Carreras Valls,⁸⁷⁵ Josep Comas Solà,⁸⁷⁶ Alexandre Deulofeu,⁸⁷⁷

⁸⁷² L'articulista Ernest Albert Galter pronuncià la conferència "Les inquietuds d'una generació conscient" el desembre de 1928. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: A *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 12 (1 de desembre de 1928), pàg. 6; "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 95 (7 de desembre de 1928), pàg. 9; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. (8 de desembre de 1928), pàg. 7; "Comarcanes", a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 132 (15 de desembre de 1928), pàg. 11; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.262 (15 de desembre de 1928), pàg. 7; "Conferència en Atenea", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 97 (22 de desembre de 1928), pàg. 5-6; GIANNOTTI. "Atenea. La conferència d'Ernest Albert i Galter", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.263 (22 de desembre de 1928); pàg. 5; "N'Ernest Albert i Galter", a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 13 (1 de gener de 1929), pàg. 12.

⁸⁷³ El publicista Domènec de Bellmunt va pronunciar la conferència "Vint anys de vida internacional" el 28 de desembre. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Información", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 97 (22 de desembre de 1928), pàg. 10; "Lo de Atenea", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 99 (5 de gener de 1929), pàg. 5-6.

⁸⁷⁴ Frederic Camp pronuncià la conferència sobre "Les fites de l'invasió napoleònica". Vegeu: "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.273 (2 de març de 1929), pàg. 7; "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 108 (9 de març de 1929), pàg. 7; "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 109 (16 de març de 1929), pàg. 7; "Noves", a *Vida parroquial* [Figueres], núm. 24 (1 de març de 1930), pàg. 25.

⁸⁷⁵ Ricard Carreras Valls pronuncià una conferència sobre la nissaga de Colom: "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 100 (12 de gener de 1929), pàg. 11; "En Atenea", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 101 (19 de gener de 1929), pàg. 2; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.267 (19 de gener de 1929), pàg. 6.

⁸⁷⁶ Josep Comas Solà era el director de l'Observatori Fabra de Barcelona. La conferència titulada "Descobriments fonamentals de l'Astronomia" es va haver d'endarrerir per motius de salut i, finalment, es va fer el 25 d'octubre. Vegeu: "Local", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 80 (25 d'agost de 1928), pàg. 7; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.246 (25 d'agost de 1928), pàg. 7; "De Sociedad", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 81 (1 de setembre de 1928), pàg. 11; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.247 (1 de setembre de 1928), pàg. 6; "Información", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 87 (13 d'octubre de 1928), pàg. 6; "Información", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 88 (20 d'octubre de 1928), pàg. 7; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.254 (20 d'octubre de 1928), pàg. 7; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.255 (27 d'octubre de 1928), pàg. 6; "Información", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 90 (3 de novembre de 1928), pàg. 8; "Comarcanes", a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 130 (10 de novembre de 1928), pàg. 11. Vegeu també: ACM. Fons de l'associació Atenea. Prospectes informatius. 1928. Caixa 371-372.

⁸⁷⁷ El farmacèutic Alexandre Deulofeu pronuncià una conferència sobre "La decadència d'Occident". Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 106 (23 de febrer de 1929), pàg. 6; "Noves", a *Vida Parroquial* [Figueres], núm. 14 (març de 1929), pàg. 20; "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 141 (2 de març de 1929), pàg. 7; V. "La conferència de Alexandre Deulofeu a Atenea", a *La Veu*

Joan Estelrich, Eduard Marquina,⁸⁷⁸ August Pi i Sunyer, Alfons Puig Pous,⁸⁷⁹ Ramon Reig,⁸⁸⁰ Gonzalo de Reparaz,⁸⁸¹ Ramon Soriano,⁸⁸² Àngel Trèmols,⁸⁸³ Llorenç Vives,⁸⁸⁴ entre d'altres), exposicions,⁸⁸⁵ cursets⁸⁸⁶ i vetllades literàries, la primera

de *l'Empordà* [Figueres], núm. 1.273 (2 de març de 1929), pàg. 6; "Labor de «Atenea», a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 110 (23 de març de 1929), pàg. 2;

⁸⁷⁸ Eduard Marquina pronuncià conferència sobre "La dona en la llar actual". Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Atenea" a "General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 142 (2 de novembre de 1929), pàg. 8; "Atenea. La conferència d'E. Marquina", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.308 (2 de novembre de 1929), pàg. 6;

⁸⁷⁹ El col·laborador de premsa Alfons Puig Pous pronuncià la conferència sobre "Chopin". Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.265 (5 de gener de 1929), pàg. 6; "Comarcanes", a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 134 (11 de gener de 1929), pàg. 10; "Alfons Puig Pou a Atenea", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.266 (12 de gener de 1929), pàg. 5;

⁸⁸⁰ Ramon Reig pronuncià la conferència "Arquitectura Moderna". Vegeu: "Dos conferencias", a *La Galeria* [Figueres], núm. 12 (19 de febrer de 1930), pàg. 5.

⁸⁸¹ L'escriptor Gonzalo de Reparaz pronuncià la conferència "Cartógrafos mallorquines". Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 141 (26 d'octubre de 1929), pàg. 8; V. "Atenea. Conferència d'En Gonçal de Reparaz (fill)", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.307 (26 d'octubre de 1929), pàg. 5.

⁸⁸² El cap local d'educació física i premilitar Ramon Soriano pronuncià la conferència "Ciudadania, Educación física e higiene". Vegeu: "Notas", a *La Galeria* [Figueres], núm. 15 (12 de març de 1930), pàg. 14.

⁸⁸³ Àngel Trèmols pronuncià la conferència: "Crisantem: conreu a la gran flor" el 19 de novembre de 1928 al Casino Menestral. Vegeu: "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.257 (10 de novembre de 1928), pàg. 6; "Información General", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 91 (10 de novembre de 1928), pàg. 10; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.258 (17 de novembre de 1928), p. 7; "Angel Trèmols a «Atenea», a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.259 (24 de novembre de 1928), pàg. 5; X. "Angel Trèmols a «Atenea», a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 131 (30 de novembre de 1928), pàg. 5-6; "Cultura y Apologética", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 94 (1 de desembre de 1928), pàg. 5; s/t, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 12 (1 de desembre de 1928), pàg. 18; "Comarcanes", a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 132 (15 de desembre de 1928), pàg. 10.

⁸⁸⁴ El professor i col·laborador de periòdics Llorenç Vives pronuncià la conferència sobre "Becquer i el seu espiritualisme". Vegeu: "Noticiari", a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 18 (1 de juny de 1929), pàg. 13.

⁸⁸⁵ L'exposició de Ramon Pichot presentada pel poeta Eduard Marquina (abril de 1929); Marià Baig (del 29 d'abril al 13 de maig de 1930); una mostra de crisantems (del novembre de 1930 fins al novembre de 1932); l'exposició de la premsa comarcal i de dibuixos, carbons i plomes, originals de S. Mateu i Plà en el local social (abril de 1933); de nou, la de crisantems (novembre de 1933).

Vegeu: CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. Entitats Recreatives. Atenea (1928-1936). Caixa núm. 6; BFC. Programes de conferències i altres activitats culturals organitzades per Atenea (Casino Menestral de Figueres); "Exposició Pichot", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 117 (11 de maig de 1929), pàg. 4-5; "Noticiario", a *Canigó* [Figueres], núm. 29 (15 de maig de 1929), pàg. 8;

dedicada al dramaturg Ignasi Iglésias.⁸⁸⁷ Segons la premsa, es tractava d'una "societat intel·lectual i cultural honor i orgull de Figueres, des de la tribuna de la qual han dirigit la paraula a una selecta i culta concurrència distingits homes de ciències tractant de diversos temes, tots ells escollidíssims" i el mateix article destacava Puig Pujades com l'ànima i el cervell de l'entitat".⁸⁸⁸

Ell mateix actuà com a secretari des de l'inici de la creació en una junta encapçalada per Joaquim Moner.⁸⁸⁹ La implicació s'hi evidencia no només perquè assumí càrrecs en la junta sinó perquè era un dels majors divulgadors de l'obra de l'entitat: "cal confessar sincerament que sense Puig Pujades, es perdria un dels seus puntals més fermes".⁸⁹⁰ Així mateix, ell era qui s'ocupava personalment de demanar les col·laboracions als ponents en unes cartes en què remarcava la missió de la seva tasca cultural: "La nostra novella agrupació [...] ens obliga a sol·licitar l'ajut de totes aquelles personalitats que per llur prestigi s'imposen ja al nostre poble".⁸⁹¹ Aquesta circumstància féu que intensifiqués la relació amb personalitats d'arreu "no solament catalana, sinó també espanyola i estrangera"⁸⁹² tal com

"Comarcanes", a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 142 (15 de maig de 1929), pàg. 10; "La gran Exposició de Crisantems. Extraordinari èxit per Figueres i per Cadaqués" a "Comarcanes", a *Sol Ixent* [Cadaqués], núm. 154 (16 de novembre de 1929), pàg. 4-5; "L'Exposició de Crisantems", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.362 (15 de novembre de 1930), pàg. 5.

⁸⁸⁶ Curset d'arqueologia coordinadament amb l'inspector de serveis culturals de la Diputació de Girona, Joan Subias Galter (gener i desembre de 1931). Vegeu: CAGN. FJN. Caixa 6. Entitats Recreatives. Atenea (1928-1936); BFC. Programes de conferències i altres activitats culturals organitzades per Atenea (Casino Menestral de Figueres); CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. Entitats Recreatives. Atenea (1928-1936). Caixa núm. 6.

⁸⁸⁷ Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Atenea va a festejar al il·lustre poeta Ignaci Iglesias", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 73 (7 de juliol de 1928), pàg. 4; "De l'homenatge a Ignasi Iglésias", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.240 (14 de juliol de 1928), pàg. 6; "Iglesias en Figueras", a *El Ampurdán* [Figueres], núm. 75 (21 de juliol de 1928), pàg. 5-6; S. de P. "Ignasi Iglésias a Figueres", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.241 (21 de juliol de 1928), pàg. 5.

⁸⁸⁸ TRÉMOLS, Àngel. "Josep Puig Pujades", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

⁸⁸⁹ "Notas. De la Ciudad", a *La Galería*, núm. 19 (9 d'abril de 1930), pàg. 18; "Obituari", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 675 (12 d'abril de 1930), pàg. 3.

⁸⁹⁰ J.B.C. "Amb tot l'afecte", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

⁸⁹¹ CVC. Fons de la correspondència. Carta de Josep Puig Pujades a Víctor Català. 27 d'octubre de 1928.

⁸⁹² CANADELL, Martí. "La meua adhesió", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 juny 1931), pàg. 4.

asseguraven els seus coetanis: “Si poguéssim tafanejar el seu dossier, quedariem admirats de les bones relacions que l’honoren amb la seva signatura”.⁸⁹³

Uns anys abans de la creació de les dues entitats, Puig Pujades havia impulsat sense èxit una subscripció popular per aixecar dos monuments: un, al poeta Joan Maragall⁸⁹⁴ i, l'altra, al músic Pep Ventura. Tot i els esforços, la constitució d'un patronat per erigir un monument dedicat al compositor no es concretà fins a la dècada dels trenta. Malgrat el retard, la creació del Foment de la Sardana tenia la voluntat d'impulsar la recerca i divulgació de l'obra de Pep Ventura que l'autor havia iniciat a principis de la dècada dels vint. En aquesta línia, s'ha d'entendre la formació d'un Comitè d'Honor per part de l'Ateneu Empordanès de Barcelona en el qual Puig Pujades participà activament. Així mateix, per dignificar i homenatjar el compositor, l'autor havia cedit partitures originals del músic i contribuï generosament a la recollida de diners que havia de permetre dedicar-li un conjunt escultòric a la ciutat.⁸⁹⁵ L'interès que va suscitar la trajectòria del compositor culminà el febrer de 1928 amb motiu de l'aniversari del seu naixement. Des de feia mesos, Josep Puig Pujades i Pere Coromines s'havien dedicat intensament a la recerca de documentació biogràfica: “s'han llançat aquests darrers dies a regirar-ho tot. Un i altre han malmès moltes teranyines”.⁸⁹⁶ El mateix Coromines havia explicat que Puig Pujades, en nom del Foment de la Sardana, l'havia convidat a pronunciar una conferència tot i que s'hi resistia:

⁸⁹³ “Figueres” a “Comarcals”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.723 (19 d'octubre de 1935), pàg. 1.

⁸⁹⁴ PUIG PUJADAS. “La qüestió del dia. La repressió dels delictes electorals comesos el dia 29 d'Abril. Entrevista amb el Notari Don Salvador Dalí”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 647 (2 de juny de 1923), pàg. 1-2; PUIG PUJADES. “Honorem a Maragall”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 647 (2 de juny de 1923), pàg. 2; “Les terres catalanes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.431 (6 de juny de 1923), pàg. 13; “Girona” a “Les terres catalanes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.430 (6 de juny de 1923), pàg. 13.

⁸⁹⁵ El gener de 1931, Puig Pujades formava part del patronat que havia d'encapçalar la projecció del monument a Pep Ventura com a representant de l'Associació de Música. Vegeu: CMF. Administració General. Patronat del monument a Pep Ventura. Caixa núm. 43.

⁸⁹⁶ “Les grans evocacions pairals”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9887 (6 de febrer de 1928), pàg. 6.

“Vaig acceptar amb la condició de dir alguna cosa. Aleshores En Puig i jo ens posàrem a caçar noves. Tot estava per fer. Ens ficàrem en la selva oscura”⁸⁹⁷.

Fruit d'aquest interès, Coromines assegurava que s'havia fet un exhaustiu treball previ d'investigació:

“En Puig Pujades ha despul·lat *El Ampurdanés* de 1864 i n'ha tret precioses dades. Perquè es vegi fins a quin punt hem dut la investigació, jo he llegit tot un any de *La Renaixensa* per trobar les deu ratlles que es dedica a la mort d'En Pep de la Tenora”⁸⁹⁸.

La recerca s'havia dut a terme entre els dos intel·lectuals els quals havien fet treball de camp i havien visitat el primer de febrer de 1928 els Llandrich a Figueres o Vilanant, la filla dels quals s'havia casat amb Pep Ventura.⁸⁹⁹ El mateix *Empordà Federal* s'havia fet ressò de la trajectòria del músic i n'havia publicat un número extraordinari el 15 d'octubre de 1921 amb una biografia escrita per Josep Pous i Pagès i els estudis de Salvador Raurich, Joan Noguera Solé i Sebastià Trullol Plana sobre la història de la tenora d'en Pep.

Des dels seus inicis, l'entitat s'havia plantejat integrar-se a la federació d'associacions d'expansió artística per dur a terme mensualment exposicions a Barcelona i organitzar escenificacions teatrals que estrenessin obres inèdites dels principals autors del moment. Es tractava, en definitiva, de representacions que havien de constituir veritables festes de l'esperit. Durant aquests anys, doncs, Atenea va organitzar múltiples actes culturals que ja hem relacionat extensament amb anterioritat.

Així mateix, en la tasca cultural que encapçalà Atenea s'hi mostren punts de coincidència amb la de Puig Pujades per aconseguir reivindicar alguns espais d'interès patrimonial de l'Empordà. Per exemple, la preservació de l'abadia de Vilabertran amb la creació d'un patronat format per personalitats i propietaris que estudiessin un pla per “aconseguir els primers

⁸⁹⁷ COROMINES, Pere. “Apèndix I. A la recerca d'en Pep Ventura”, a *Obres Completes*. Barcelona: Selecta, 1972, pàg. 1.226.

⁸⁹⁸ COROMINES, Pere. *Apèndix I...*, op. cit., pàg. 1.227.

⁸⁹⁹ COROMINES, Pere. *Apèndix I...*, op. cit., pàg. 1.213, 1.234.

cabals per a l'obra de consolidació".⁹⁰⁰ Puig Pujades havia reivindicat a través de la premsa alguns conjunts monumentals que considerava cabdal preservar (església de les Penedides a Figueres, els retaules de Castelló d'Empúries, entre d'altres). Fins i tot, havia acompanyat el crític d'art del diari *La Publicitat* de Barcelona, Joan Sacs, a visitar el retaule descobert de la catedral de Castelló d'Empúries i l'abadia de Vilabertran juntament amb d'altres correligionaris com són Francesc Guillamet, Joan Subias, Ramon Pitxot i Salvador Dalí.⁹⁰¹

En nom també d'Atenea, l'autor participà en el comitè local de l'Exposició Internacional de Barcelona el novembre de 1928. Igualment, actuà com a representant de l'entitat en la comissió de Fires i Festes de la Santa Creu creada per l'Ajuntament de Figueres.

L'activitat de l'entitat es consolidà durant els anys de la Segona República, període en què va arribar a comptar amb almenys "uns 70 socis no més".⁹⁰² La premsa contrària a l'escriptor denominà Atenea com "la dama diplomàtica del Sr. Puig Pujades" i, segons aquests detractors, el públic que assistia als actes de l'entitat estava format per "la llista d'amics incondicionals del propietari dels acreditats magatzems Puig Paris" que

"Sempre estan atents al primer avís que ha de reunir-los per representar l'intel·lectualitat figuerenca, i que, emparats per l'estreta amistat que els uneix, es permeten confidenciar secretament de tragèdies de veïnat i també de la vida particular dels seus contraopinants, ço que no priva d'immiscuir-hi fantasies premeditades que poden enfonsar l'honorabilitat de qualsevol."⁹⁰³

Pel que fa a la tasca encapçalada des del Foment de la Sardana, Puig Pujades formà part activa de la primera assemblea de la Lliga Sardanista de Catalunya que se celebrà a Figueres el juny de 1930. Aquest fou el primer acte en què participà després de

⁹⁰⁰ VELIVOLE. "Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran. Parlant amb el senyor Rector", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.243 (4 d'agost de 1928), pàg. 5.

⁹⁰¹ SACS, JOAN. "Conservació de monuments", a *La Publicitat* [Barcelona], núm. 16.880 (25 de maig de 1926), pàg. 1.

⁹⁰² UN EXSOCI D'ATENEA. "Síntomes alligonadors", a *Avant..!* [Figueres], núm. 23 (27 de juliol de 1932), pàg. 4.

⁹⁰³ *Ibidem*

set anys de silenci, amb la voluntat de complir un “deure de ciutadania” que consistia a defensar

“Les manifestacions de l’espiritualitat nostrada, una de les quals és el conreu de la dansa, que nascuda a l’Empordà, s’ha generalitzat tant a Catalunya, i és la que millor interpreta les característiques de la nostra terra”.⁹⁰⁴

Des d’aquesta assemblea, es pretenia impulsar la sardana com a ball de moda amb l’organització de cursets i homenatges a Pep Ventura, entre moltes altres activitats.⁹⁰⁵

La creació d’aquestes dues plataformes culturals, fonamentalment catalanistes, s’ha d’entendre com una via d’expressió dels sentiments que la dictadura pretenia reprimir. Es tractava de reivindicar els atributs propis que s’identificaven amb el país i, alhora, educar el poble. Des dels primers articles que havia publicat Puig Pujades en els anys de joventut, considerava que l’educació era fonamental. En aquest sentit, s’ha d’entendre la creació de l’entitat Atenea –el nom es refereix a la deessa de la intel·ligència– que es va concebre com a revulsiu per cobrir el dèficit de l’educació postescolar i per a substituir aquelles conferències que ell mateix havia organitzat des de la Biblioteca Popular.

Fou, doncs, Puig Pujades l’home catalitzador que s’encarregà de bastir les bases de la flamant entitat amb l’objectiu d’assolir “l’elevació del sentiment cultural” del poble i de treballar per la:

“Descentralització artística, estimulants les comarques al deure que tenen de palesar llurs sentiments [...] Hem de treballar també per a l’educació estètica de les multituds, fent que la fruïció de les obres de l’esperit sigui assequible

⁹⁰⁴ “La primera Assemblea de la Lliga Sardanista de Catalunya a Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 686 (28 de juny de 1930), pàg. 1.

⁹⁰⁵ “Actes memorables. De l’Assemblea Sardanista”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.342 (28 de juny de 1930), pàg. 5. Vegeu també: V. “La Lliga Sardanista de Catalunya a Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 683 (7 de juny de 1930), pàg. 4; V. “La Lliga Sardanista de Catalunya a Figueres”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.339 (7 de juny de 1930), pàg. 6; “Actes memorables. De l’Assemblea Sardanista”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.342 (28 de juny de 1930), pàg. 5; “Desenrotllament de la Primera Assemblea General Ordinària i Primera Festa Anyal de la Lliga Sardanista de Catalunya”, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 31 (1 de juliol de 1930), pàg. 4.

a tothom, procurant fer penetrar llur comprensió a l'esperit dels humils.”⁹⁰⁶

Així mateix, per l'autor, que l'any 1935 seria nomenat president d'honor de l'entitat, l'associació Atenea era la única que podia “ostentar representació de la intel·lectualitat figuerenca”.⁹⁰⁷

Durant els anys del Directori, doncs, Puig Pujades va esdevenir un home combatiu intel·lectualment no només per impulsar aquestes entitats i contribuir al teixit organitzatiu i cultural de la ciutat i, en definitiva, del país sinó també perquè encapçalà algunes accions reivindicatives. Per exemple, s'oposà a la decisió de l'autoritat governativa que prohibia recordar l'efemèride de l'11 de febrer, la proclamació de la Primera República, amb un acte commemoratiu. Entre els centenars de signants, el diari republicà alacantí *El Luchador* destacava a la portada que qui encapçalava el manifest era Puig Pujades.⁹⁰⁸

Paral·lelament, l'autor participava en les trobades dels intel·lectuals catalans. Per exemple, en el sopar d'homenatge al poeta Josep Maria de Sagarra a l'Hotel Colón de Barcelona a finals de gener de 1929. Del centenar de persones que hi assisteixen, la revista *Mirador* el destacà perquè

“Havia vingut de Figueres d'un tret, amb molt de compte, en passar per la ciutat d'Alvarez de Castro, de no dir l'objecte del seu viatge a Barcelona”.⁹⁰⁹

En una altra ocasió, encapçalà un grup d'empordanesos que van demanar entrar a la sardana d'honor que la premsa va dedicar a mossèn Jaume Collell en ocasió de les noces de platí amb el periodisme.⁹¹⁰ Pocs mesos després, assistiria a un

⁹⁰⁶ PUIG PUJADES, J. “Atenea”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.236 (16 de juny de 1928), pàg. 5.

⁹⁰⁷ *Ibidem*

⁹⁰⁸ “El 11 de Febrero”, a *El Luchador* [Alicante], núm. 4.893 (15 de febrer de 1928), pàg. 1.

⁹⁰⁹ A.B. “El sopar al poeta Josep M. de Sagarra”, a *Mirador* [Barcelona], núm. 1 (31 de gener de 1929), pàg. 5.

⁹¹⁰ “De Figueres” a “L'Homenatge a Mossèn Jaume Collell”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 9.664 (22 de maig de 1927), pàg. 7. El missatge també estava signat per Santiago Massot, Joan Carbona, Josep Sans, Lluís Aupí, Enric Garriga, Jaume Navarra, Joan Salleras, Felip Llonch, Ignasi Fages, Ramon Canet, Abdó Ventura, Juli de Masdevall, Francesc Riera i Francesc Guillamet.

homenatge a la ballarina Àurea de Sarrà en un sopar íntim a Barcelona juntament amb altres autoritats intel·lectuals.⁹¹¹

En un àmbit més local, Puig Pujades formava part de la comissió organitzadora que s'havia d'encarregar de l'homenatge a Pompeu Fabra⁹¹² alhora que el retrobem encapçalant un missatge d'afirmació dels republicans federals empordanesos dirigit als últims representants de la Mancomunitat de Catalunya, August Pi i Sunyer i Ramon Noguera Comet després que l'autoritat governativa no els permetés celebrar un acte en commemoració de la proclamació de la Primera República l'onze de febrer de 1928.⁹¹³

L'activitat de Puig Pujades durant aquests anys fou remarcable tant des del punt de vista de l'escriptura com de l'activisme cultural, una circumstància que ell mateix asseverà:

“El silenci és fecund com hem vist durant el temps de la Dictadura, perquè té la virtut de despertar en les consciències nostres el sentiment de raça, terra, llengua i costums”.⁹¹⁴

De fet, l'activitat prolífica d'aquests anys és confirmada pels seus coetanis. El professor Llorenç Vives en una conferència titulada “La floració espiritual empordanesa”, pronunciada a l'Ateneu Empordanès de Barcelona l'any 1929, proposà una llarga relació d'homes il·lustres de l'Empordà. D'aquesta extensa relació, l'autor destacà Puig Pujades, a qui qualificà com “l'ànima del moviment intel·lectual de casa” i afirmà que era

“Un esperit inquiet, tancat en un cos pulcre, que cerca sempre amb afany les valors espirituals de casa per mor de donar-les-hi la dinamicitat necessària per tal que es manifestin plenament i puguin ésser conegudes arreu. En

⁹¹¹ “Sopar íntim d'homenatge a honor de la dansarina «Aurea»”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.541 (2 de març de 1928), pàg. 150.

⁹¹² CAGN. Fons Jaume Navarra IIIa. Correspondència. 1889/1964. Caixa núm. 2.

⁹¹³ “Noticias”, a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], núm. 1.889 (15 de febrer de 1928), pàg. 5; “El 11 de Febrero”, a *El Luchador* [Girona] núm. 4.893 (15 de febrer de 1928), pàg. 1.

⁹¹⁴ “Altres parlaments: Puig Pujades”, a *La Dansa més bella...* [Figueres], núm. 31 (1 de juliol de 1930), pàg. 6.

Puig Pujades és tot un empordanès i un empordanès que té set de bellesa”.⁹¹⁵

En aquest sentit, un diari barceloní, *La Campana de Gràcia*, també demanava que se li retés un homenatge “perquè a Figueres representa l’esperit de ciutat, que vol dir esperit de civilització”.⁹¹⁶

Malgrat els nombrosos elogis cap a l’home de lletres i a la vocació catalanista d’aquest, alguns coetanis es mostraren molt hostils a aquesta activitat cultural. Per exemple, Pere Teixidor Elies el criticà per la visió localista que tenia i li retragué que restés a Figueres sense implicar-se activament en els cercles barcelonins. Teixidor Elies assegurava que a la ciutat natal:

“S’hi morirà com «peix de globo». Sempre serà l’home covard que per temença a la vida o a mort de consumció d’ànima reclós entre quatre taulells. Surti’n, d’aquest Figueres que el glorifica. Cerqui la gloria verdadera, la desconeguda. Vagi-se’n a la Capital a conviure entre els literats i homes d’art; cerqui entre ells el seu lloc i quan l’hagi assolit, torni a Figueres, i llavors, conegudes les amargors del triomf, estic cert que tindrà més estima, més amor, més voluntat per les persones que haurien de merèixer el seu respecte o al menys... el seu silenci.”⁹¹⁷

⁹¹⁵ “Ateneu Empordanès. La floració espiritual empordanesa”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.292 (13 de juliol de 1929), pàg. 5. En aquesta llarga relació hi destacà: Ramon Muntaner, Narcís Monturiol, Bonaventura Frigola, Càndid Candi, Anicet de Pagès, Albert Cotó, Mossèn Isidre Lleys, Carles Bosch de la Trinxeria, Josep Comas i Solà, Víctor Català i Frederic Rahola, Josep i Joaquim Xirau, Joaquim Cusí, Josep Pous i Pagès, Santiago Artigas, Antoni Ribas de Cunill, entre d’altres.

⁹¹⁶ “La columna de l’esquerra. En Puig i Pujades”, a *La Campana de Gràcia* [Barcelona], núm. 3.157 (28 de desembre de 1929), pàg. 3.

⁹¹⁷ TEIXIDOR ELIAS, P. “Al Sr. Josep Puig Pujadas” a “Otro remitido”, a *La Galeria* [Figueres], núm. 120 (11 de desembre de 1926), pàg. 2.

4. LA SEGONA REPÚBLICA, 1931-1936

“Figueres. Terra oberta a totes les cordialitats republicanes, a totes les idees perfectament democràtiques, a totes les innovacions progressives. En aquesta terra el nom d'un home, amic de totes les inquietuds barcelonines, seguidor de tots els moviments espirituals, company inlassable de certs mestres literaris i treballador conscient que realitza una obra política i literària alhora, amb la màxima dignitat. Aquest home, és Puig i Pujades.”

“La columna de l'esquerra. En Puig i Pujades”, a *La Campana de Gràcia* [Barcelona], núm. 3.157 (28 desembre 1929), pàg. 3.

“És l'etern somniador i plasmador de les belles coses, és el polític inquiet que fretura per generoses realitats, que predica la germanor, que pinta aquarel·les, que fa drames, que organitza mítings, que publica periòdics i funda ateneus, que atresora records històrics i basteix monuments, que guia l'ànima empordanesa pels nous viarans de llibèrrima catalanitat, que és l'esperit emprenedor i culte, civil i humà, dinàmic i vigoritzador d'aquest polimorfisme empordanès.”

“Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), pàg. 6.

Poques vegades els bons poetes han estat bons polítics. Els casos en què el literat i el líder han coincidit i excel·lit en una mateixa persona són una excepció. Ho afirmava el diari barceloní d'esquerres *La Humanitat* el juliol de 1933 i considerava a Josep Puig Pujades com l'excepcionalitat més rellevant de Catalunya. La vocació de l'autor com a *homme de lettres* es manifestà per primera vegada públicament en aquell acte fundacional de la Festa de la Bellesa de 1906 celebrada a Figueres en què, a més de l'interès literari, també s'hi denotava la voluntat de marcar una línia ideològica pròxima a les idees republicanes federals de caràcter catalanista. La vocació política que ell havia assajat al llarg de les primeres dècades es concretà amb la caiguda de la Dictadura de Primo de Rivera i el que havia estat un assaig es materialitzà en un projecte polític que tingué la seva traducció amb la proclamació de la Segona República, una vegada accedí al poder.

En aquest context, la figura de Puig Pujades s'ha d'entendre com una de les personalitats amb més capacitat de lideratge i d'influència per endegar el projecte polític i cultural del republicanisme d'esquerres catalanista a l'Empordà. L'estreta vinculació entre la política i el periodisme durant aquest període l'ha fet denominar per alguns autors *República d'intel·lectuals* o *República de periodistes* amb la voluntat de designar el marcat perfil interdisciplinari de molts d'aquests polítics que eren alhora *intel·lectuals i/o periodistes* i que, en essència, actuaven sovint com a propagandistes.⁹¹⁸

⁹¹⁸ A les Corts espanyoles constituïdes el juny de 1931 hi havia 47 periodistes, si bé els col·lectius més nombrosos eren el d'advocats i el de catedràtics. Així mateix, en el primer govern de la República, la majoria dels ministres havien dirigit algun periòdic durant els anys previs, des d'Alejandro Lerroux a Marcel·lí Domingo. Vegeu: CHECA GODOY, Antonio. *Prensa y partidos políticos durante la II República*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1989, pàg. 17.

4.1. Les acaballes del Directori

La dimissió del general Miguel Primo de Rivera presentada a Alfons XIII el 30 de gener de 1930 no només suposà la dilapidació del sistema de la Restauració sinó que la seva fi evidenciava la incapacitat de la monarquia per reconduir el seu aïllament polític i social.

El nomenament del general Berenguer el setembre de 1930 va comportar la supressió de la censura prèvia i l'ampliació dels marges de tolerància si bé el restabliment de les garanties constitucionals no fou immediat.⁹¹⁹ En aquest context de relativa obertura i amb una menor pressió de la censura, la Dictablanda va permetre a partir de l'hivern de 1930 recuperar certa efervescència política amb el retorn gradual dels exiliats i l'aparició de desenes de nous periòdics republicans –alguns dels quals recuperaren una tradició que havia estroncat el règim de Primo de Rivera–, com fou el cas d'*Empordà Federal* de Figueres.

En aquesta relativa obertura, l'etapa de Puig Pujades com a intel·lectual compromès es va mantenir però observem un interès progressiu per intervenir decisivament en les noves coordenades polítiques. La reparició del portaveu republicà, produïda el 29 de març de 1930, s'inscriví en un procés més ampli de reorganització del catalanisme d'esquerres i republicà que Puig Pujades contribuí a promoure, finançar i, finalment, liderar des de l'Empordà. Si bé a la capçalera del periòdic no s'hi feia constar encara el nom de cap filiació política, una de les seves prioritats fou encapçalar des d'aquestes pàgines un procés de reorganització del republicanisme catalanista que havia existit a Figueres abans del Directori. El periòdic fou l'instrument que utilitzà Puig Pujades a través del qual es desplegà el projecte polític: des de conformar un ideari –continuador del període– fins a establir una agenda i una estratègia per tal d'assolir una implantació més important a Figueres i comarca. A partir de la xarxa existent anterior a la

⁹¹⁹ Vegeu: FUENTES, Juan Francisco i FERNÁNDEZ, Javier. *Historia del periodismo español: prensa, política y opinión pública en la España contemporánea*. Madrid: Síntesis, 1998, pàg. 221-224; SEOANE, María Cruz i SAIZ, María Dolores. *Cuatro siglos de periodismo en España. De los avisos a los periódicos digitales*. Madrid: Alianza Editorial, 2007, pàg. 179-205; CULLA, J.B. i DUARTE, Àngel. *La prensa republicana*. Barcelona: Col·legi de Periodistes, 1990, pàg. 51-55.

dictadura, el polític va bastir una estructura que, s'inicià amb la reparició del periòdic, continuà amb la creació d'organitzacions polítiques afins i culminà quan es va presentar com a candidat en les futures eleccions municipals del 12 d'abril de 1931.

La flamant capçalera va reparèixer amb el bust de perfil de la república que mirava a l'esquerra, signe inequívoc d'unes opcions polítiques determinades. La represa del periòdic, però, va estar marcada, encara entre el març de 1930 i l'abril de 1931, per la censura governativa, tal com s'observa a partir de la llegenda que acompanya els exemplars: "La censura ha passat per aquest número". Els articles apareixien retallats, deixant grans espais en blanc, i a vegades eren simplement suprimits. El descens de la repressió informativa permeté al periòdic reafirmar el paper informatiu i denunciar les seves traves. Malgrat això, observem que una de les portades del primer número d'aquesta segona etapa està encapçalada per un titular ben indicatiu de les circumstàncies del moment: "Tornem-hi". D'aquest editorial, se'n desprèn que tant Puig Pujades com la resta de promotors de la capçalera recuperada es presentaven amb la voluntat de mantenir l'ideari republicà, federal i catalanista ja defensat en la primera època del periòdic:

"Rejuvenits –malgrat el temps passat– engruxit el nostre nucli amb lluitadors de refresc, joves i entusiastes, enfortits els nostres ideals de llibertat, democràcia i federació, no solament per les propies conviccions, sí que també per l'estat espiritual del poble que ha palpat abundantament els mals que esdevenen de la privació dels drets de ciutadania [...] esmerçarà totes les seves energies en defensa d'aquelles santes idealitats republicanes i federals que són la seva pròpia ànima."⁹²⁰

El punt culminant d'aquesta obra es produí l'11 de maig de 1930 quan es va crear una nova organització anomenada FRSE, la qual inicialment fou d'àmbit figuerenc.⁹²¹ El comitè local

⁹²⁰ "Tornem-hi", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 673 (29 de març de 1930), pàg. 1.

⁹²¹ La decisió del nom definitiu fou polèmica. Alguns membres volien denominar-la Partit Republicà Federal de l'Empordà. Vegeu "La constitució de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 680 (17 de maig de 1930), pàg. 1.

d'aquesta entitat estava presidit per l'exalcalde Marià Pujulà i el vicepresident en fou Josep Puig Pujades.⁹²²

La FRSE pretenia donar continuïtat al PRFNcg, sorgit a Girona el primer d'agost de 1923, resultat de la coordinació dels comitès comarcals de la UFNR de l'Alt i el Baix Empordà i del Centre d'UR de Girona, com a primer pas per refer el PRFNcg. El projecte, estroncat pel cop d'estat militar del setembre de 1923, estava impulsat pel mateix Josep Puig Pujades i destacades personalitats del republicanisme d'esquerres d'arreu de la demarcació: Salvador Albert, Ramon Noguer i Comet, Josep Irla, Isidre Riu Puig, Albert de Quintana, Miquel Santaló, Josep Fàbrega Pou i Llorenç Busquets. En les directrius, s'assenyalava que la formació política era seguidora de la doctrina de Pi i Margall, es posicionava a favor de la reforma social, la defensa de l'Estatut d'Autonomia integral aprovat per la Mancomunitat de 1918 i l'establiment d'un règim republicà a Espanya que reconegués a Catalunya el dret de governar-se a si mateixa. La dictadura de Primo de Rivera havia interromput aquests propòsits però a les acaballes de la monarquia d'Alfons XIII, el partit tornà a emergir el 30 de juny de 1930 amb el mateix programa i unes reivindicacions que en essència eren les mateixes. Aquesta formació es convertí gradualment en la base de la futura ERC a les comarques gironines, que es nodrí de l'articulació d'organitzacions comarcals amb una sòlida base federal, republicana i catalanista.⁹²³ El PRFNcg tingué un òrgan d'expressió propi, *Acció Ciutadana* (1932-1933), amb delegacions arreu de la demarcació (Olot, Ripoll, Palamós, Puigcerdà, Santa Coloma de Farners i Figueres), i exercí certa influència sobre *Empordà Federal*.⁹²⁴ Puig Pujades signà alguns

⁹²² El tresorer, Marià Moncanut; el vocal, Joaquim Geli i el secretari, Anicet Portell. Vegeu: "Ciutadans de l'Empordà", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 680 (17 de maig de 1930), pàg. 1.

⁹²³ MOLAS, Isidre. [coord.] *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000, pàg. 279-280. Així mateix, el periòdic també s'hi referí àmpliament. Vegeu: "El Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 702 (18 d'octubre de 1930), pàg. 2-3. L'article-manifest va aparèixer signat per les personalitats següents: Salvador Albert (diputat a Corts); Ramon Noguer Comet, Isidre Riu Puig, Albert de Quintana, Josep Irla, Miquel Santaló (diputats a la Mancomunitat); Josep Puig Pujades (president del comitè comarcal de la UFNR a l'Alt Empordà); Josep Fàbrega Pou (president del comitè comarcal de la UFNR al Baix Empordà); Llorenç Busquets (president del centre de la UR de Girona).

⁹²⁴ RIBERA RUSTULLET, Carles. *Acció Ciutadana, Girona 1932-1934. Un setmanari de partit, model de premsa*. a *Gazeta* [Barcelona], núm. 2, 2010, <

articles a ambdós periòdics i el portaveu figuerenc en reproduí d'altres en paral·lel a la consolidació del nou règim republicà.⁹²⁵

El periòdic s'edità a Girona a partir del juliol de 1932 i la presentació d'aquesta nova fase de la publicació la féu Miquel Santaló, Josep Irla, Josep Puig Pujades, Laureà Dalmau, Ramón Aubert, Antoni Dot-Arxé, Xavier Casademunt, J. Salou, F. Carós, Fermí Oliver.⁹²⁶ La publicació desaparegué puntualment com a òrgan d'esquerra local, publicat a Olot, per esdevenir portaveu de les forces d'esquerres republicanes de Girona. Presentava un ideari "netament esquerrà que defensarà i propagarà" i es preparà "per a la batalla difícilíssima que ben aviat a Catalunya es lliurarà entre els partidaris –la immensa majoria– i els enemics de les lleis democràtiques del novell règim republicà".⁹²⁷

En el context del pacte de Sant Sebastià⁹²⁸ i la Conferència de les Esquerres Catalanes,⁹²⁹ el nucli de Puig Pujades impulsà la constitució d'un comitè comarcal de la FRSE amb representants d'arreu de la geografia altempordanesa⁹³⁰ i,

<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000175%5C00000004.pdf>>

(consulta: 1 novembre 2012); COSTA, Lluís. *Història de la premsa de la ciutat de Girona: 1787-1939*. Girona: Ajuntament de Girona : Institut d'Estudis Gironins : Diputació de Girona, 1987, pàg. 210-211.

⁹²⁵ La relació d'articles manllevats d'*Acció Ciutadana* reproduïts en el periòdic figuerenc fou la següent: "Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), pàg. 6; CORREDOR, Josep M., "Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades. Tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), pàg. 4; PUIG PUJADES, Josep. "Les exigències de la República", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 806 (10 de setembre de 1932), pàg. 5; SANTALÓ, Miquel. "Què ha fet la República?", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 809 (1 d'octubre de 1932), pàg. 4.

⁹²⁶ "D'ací d'allà", a *Acció Ciutadana* [Girona], núm. 125 (30 de juliol de 1932), pàg. 4.

⁹²⁷ C. "Un ascens d'Acció Ciutadana", a *Acció Ciutadana* [Girona], núm. 125 (30 de juliol de 1932), pàg. 8.

⁹²⁸ TERMES, Josep. TERMES, Josep. *(Nou) Resum d'història del Catalanisme*. Barcelona: Editorial Base, 2009, pàg. 319-322.

⁹²⁹ ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001, pàg. 25-28; ESPINET, Francesc. "Classes populars i nacionalismes d'esquerra al primer terç del segle XX", a ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana..., op. cit.*, pàg. 59-67; IVERN, M. Dolores. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pàg. 3-73.

⁹³⁰ La Junta estava formada per dos delegats figuerencs del partit, un d'*Empordà Federal* i la resta d'Agullana, El Far, Cabanes, Capmany, Cantallops, Castelló d'Empúries, Crespià, Espolla, Fortià, Garrigàs, Llançà, Lladó, Maçanet, Mollet de Peralada, Palau-saverdera, Pau, Peralada, Pont de Molins, Portbou, Roses, Sant Llorenç de la Muga, Sant Miquel de Fluvià,

gairebé de forma paral·lela i seguint l'exemple de la resta de partits polítics, creà la Joventut Nacionalista Republicana (JNR) que es concretà el 24 de gener de 1931 amb l'enquadrament dels elements més joves.⁹³¹

La creació d'aquestes organitzacions a l'entorn d'*Empordà Federal* mostra que fou, en definitiva, el motor i alhora el portaveu del seu ideari i el vehicle propagandístic de les iniciatives que duia a terme. Es tractava, doncs, d'un model de periòdic al servei d'un partit polític similar al paper que ja havia mantingut entre el 1911 i el 1923, però amb la particularitat que primer havia nascut el periòdic i posteriorment s'havien creat les plataformes polítiques. Un fet que pot explicar aquesta estreta vinculació entre el periòdic i les organitzacions polítiques fou que els promotors de l'òrgan d'expressió i del partit polític eren pràcticament els mateixos. Es produí una simbiosi, doncs, entre l'òrgan polític i el de l'expressió de la qual el líder visible i carismàtic fou Puig Pujades.

A propòsit, precisament, d'aquesta ascendència entre els correligionaris i de la importància donada a homenatjar els ciutadans destacats, ell fou un dels principals promotors de l'homenatge al figuerenc Martí Vilanova en el primer aniversari de la seva mort, el febrer de 1931. Vilanova havia fundat amb Salvador Dalí i Jaume Miravittles el periòdic figuerenc marxista *Renovació Social* el desembre de 1921 i, posteriorment, s'havia afiliat a EC. En els primers mesos de la dictadura de Primo de Rivera, havia estat detingut i s'havia exiliat per repartir un manifest d'en Francesc Macià. Durant els Fets de Prats de Molló del novembre de 1926, Vilanova encapçalà una de les dues columnes de combatents d'EC i fou novament empresonat a la Santé de París amb la resta de combatents. Donada aquesta projecció històrica que Vilanova havia assolit en aquests anys precedents, Puig Pujades promogué a través d'*Empordà Federal* un extraordinari amb articles de diversos membres destacats del republicanisme català i local (Ventura Gassol, Jaume Miravittles, Rafael Ramis, Dalmau Costa, Anicet Portell, Jacint Bosch) on

Taravaus, Vilabertran, Vilajuïga, Vilamaniscle, Vilanant, Vila-sacra, Vilatenim. En la constitució es creà una comissió d'acció política integrada pels membres del comitè local: Miquel Pallac, Francesc Batet, Simó Palau, Fidel Dalmau, Ramon Canet i Frederic Campà.

⁹³¹ Totes les organitzacions polítiques es van llançar amb una gran intensitat a enquadrar la joventut en organitzacions afins. Vegeu: UCÉLAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya populista. Imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: La Magrana, 1982, pàg. 131-132.

s'encarregà personalment de demanar a Francesc Macià, que vivia encara a l'exili de Brussel·les, "unes quartel·les referents al nostre preuat amic. Jo en nom de la redacció me permeto confiar en que no ha de mancar-nos el seu ajut en aquesta ocasió".⁹³² Tot i la petició, en el número dedicat a Vilanova no hi aparegué aquesta col·laboració ni tampoc cap article del mateix Puig Pujades que a l'abril de 1930 ja n'havia remarcat les "virtuts heroiques per damunt del pensar de cadascú..." d'aquest personatge.⁹³³

El republicanisme figuerenc presentà, doncs, un ampli ventall ideològic en el moment d'eclosió política que suposà la caiguda del dictador Primo de Rivera. En aquell context no fou estrany que paral·lelament a la visibilitat i al lideratge que anà assumint Puig Pujades, el polític fos titllat de *cacic* de forma reiterada per part de la premsa contrària. Les crítiques provenien, especialment, del periòdic *La Galeria*, propietat de Josep Soler Grau, personatge que l'estiu de 1923 havia arribat a l'extrem d'agredir físicament a Josep Puig Pujades després d'haver-hi mantingut certes desavinences polítiques. Concretament, des de les pàgines d'aquesta publicació s'assegurava que el polític figuerenc actuava "segons li convé" i s'hi denunciava que durant el Directori havia representat "un o altre paper de l'auca", en clara al·lusió a una suposada connivència i amistat amb les autoritats de la dictadura.⁹³⁴ Igualment, des del mateix text se l'acusava de procurar tant sols pel seu propi interès i per una recerca contínua de l'aplaudiment: "Mare de Déu que parla bé! –què en sap! –quina llengua! –quina memòria".⁹³⁵ Mesos després, *La Galeria* insistia en les crítiques de caciquisme acusant-lo a ell i al notari Salvador Dalí de voler capitalitzar en benefici propi i de la seva causa les mostres de

⁹³² ANC. Fons Francesc Macià. Carta de Josep Puig Pujades a Francesc Macià. Brussel·les. UC 1903 1-264.

⁹³³ PUIG PUJADES. "Martí Vilanova", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 674 (6 d'abril de 1930), pàg. 2. Vegeu també un homenatge posterior a Martí Vilanova en el qual Puig Pujades va glossar el polític: "Primera Assemblea de la Lliga Sardanista" a "De les terres catalanes. A Figueres", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.623 (24 de juny de 1930), pàg. 1.

⁹³⁴ "Caciquisme", a *La Galeria* [Figueres], núm. 43 (1 d'octubre de 1930), pàg. 2. Vegeu també: "La conferència del Sr. Josep Soler Grau al Centre Federalista Empordanès", a *Libertad* [Figueres], núm. 672 (28 de març de 1931), pàg. 1-2; "La manera d'ésser de certa gent", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 727 (8 d'abril de 1931), pàg. 4.

⁹³⁵ *Ibidem*

suport a Jaume Miravittles, tornat feia poc de l'exili i que en aquell moment es trobava empresonat.⁹³⁶

En les setmanes prèvies a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 els promotors de *La Galeria* van persistir en les crítiques, engegant una ofensiva campanya personalista contra el polític que titularen "El cacic vol fer de demòcrata". No només se li retreien actituds mantingudes en aquell moment sinó que es qüestionava bona part de la seva llarga trajectòria política: que amb l'aparició del seu portaveu nacionalista, *Empordà Federal*, hagués enfonsat *El Ampurdanés*, "la fulla gloriosa de la terra que tant bon paper féu amb la República"; que s'hagués trencat el partit federal a l'Empordà degut a l'impuls del nacionalisme; que hagués fet el joc a la Lliga Regionalista, partit que també era titllat de caciquista i, fins i tot, que hagués mantingut certes relacions amb alguns homes de la dictadura a Figueres:

"Puig Pujades el cacic, durant la Dictadura se féu amic del famós Chamorro, a qui guiava amb els seus consells.

Puig Pujades, el cacic, tenia consulta al despatx de la seva sastreria amb mants Alcaldes de la Dictadura.

Puig Pujades, el cacic, demanava favors i s'orientava amb els ara ex-diputats senyors Ferrán i Dalfó, àdhuc en una de les dependències de la Biblioteca Popular. [...]

Puig Pujades, el cacic, es responsable que ACATESSIN la primera Dictadura i AJUDESSIN col·laborant amb la segona, antics prestigis republicans com Marian Pujulá, Rafel Rovira, Josep Serra Fàbrega, Joan Carbona, la majoria dels quals però ja veuen el perillós procés d'aital CACIC. [...]

Puig Pujades, el cacic, diu que vol doncs, com encapsalem PREDICAR DEMOCRACIA.

El que vol ell, EL CACIC, és preparar un cacicat per tenir un diputat que li serveixi de bon moço, i si pot ésser fent-li pagar pessetes.

Això és el que verament vol, Puig Pujades, el cacic."⁹³⁷

⁹³⁶ "El succés Miravittles", a *La Galeria* [Figueres], núm. 53 (10 de desembre de 1930), pàg. 7. A propòsit de l'empresonament de Jaume Miravittles, el periòdic *La Galeria* acusa reiteradament a Puig Pujades i al notari Savaldor Dalí de voler tenir protagonisme en els actes de suport al pres polític. Vegeu també: T.X. "Exemplar conducta", a *La Galeria* [Figueres], núm. 53 (10 de desembre de 1930), pàg. 3.

⁹³⁷ "Puig Pujades, el cacic, vol fer de demòcrata", a *La Galeria* [Figueres], núm. 63 (18 de febrer de 1931), pàg. 1.

En relació a la seva condició d'*alma mater* d'*Empordà Federal* se'l qualificava com "l'ànima d'aquella publicació feridora"⁹³⁸, "el publicista de la forma vàcua i l'istil verinós"⁹³⁹ i "caciquejador de la ciutat" que a través de les seves pàgines condicionava la política local:

"El sastre Puig no hi posa mai res en res, ni el fil encara que ho sembli. Prou que es cuida bé, abans de trobar-hi el «retalló» que compensa. Si així no fos, no hauria pas manegat els titelles de rera el taulell."⁹⁴⁰

D'aquesta manera, el to dels retrets entre els dos grups de republicans personalitzats en les figures de Josep Puig Pujades i Josep Soler Grau evidenciaven el malestar entre les dues tendències republicanes de la ciutat en un moment que cadascuna d'aquestes forces polítiques es jugava electoralment una important quota de poder.

Els atacs contra Puig Pujades es prolongaren al llarg de 1931, fins al punt d'animar als militants de la FRSE a que se'n separessin i abandonessin les tesis catalanistes per retornar a un federalisme desprovist de les "carrincloneries" del nacionalisme.⁹⁴¹ Davant d'aquesta ofensiva contra la seva persona, des de les pàgines d'*Empordà Federal* el polític reaccionà intentant desmuntar els atacs de què estava essent objecte. En relació a les acusacions de connivència amb les autoritats en els anys de la dictadura Puig Pujades afirmava que eren absolutament mancades de base perquè aquelles l'havien multat i vexat en diverses ocasions. Amb un to absolutament irònic responia que

"De tant en tant, per a dissimular, me venien a fer registres o em feien presentar a les autoritats acusant-me de qualsevol facècia i fins varen arribar a dissimular tan bé, que per dues vegades varen multar-me amb mil pessetes".⁹⁴²

⁹³⁸ SOLER GRAU, Josep. "Davant la procacitat", a *La Galeria* [Figueres], núm. 34 (30 de juliol de 1930), pàg. 6.

⁹³⁹ *Ibidem*

⁹⁴⁰ "Balança Política", a *La Galeria* [Figueres], núm. 63 (18 de febrer de 1931), pàg. 3.

⁹⁴¹ *Ibidem*

⁹⁴² "La veritat verídica sobre el «cacic» resentiment descoberta", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 721 (28 de febrer de 1931), pàg. 2.

Aquestes declaracions foren ratificades pel també periòdic republicà *Acció Ciutadana*, assegurant que durant el Directori “tota la mala voluntat i la petita intriga” havien caigut sobre Josep Puig Pujades – qualificat de “figura més preeminent”-, el qual es va haver de veure vexat a més de

“Satisfereix multes, se l’encongeix en la seva llibertat, li violen el domicili amb repetits registres, i cauen damunt d’ell totes les malures dictatorials que devien escampar-se damunt tot l’Empordà, com els llamps s’abaten sobre l’arbre més enlairat i més dreçat”.⁹⁴³

⁹⁴³ “Puig Pujades” a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), pàg. 6 [extret d’*Acció Ciutadana*].

4.2. De l'organització de les esquerres a la proclamació de la República

L'articulació d'una xarxa d'entitats a través de la FRSE permetia afrontar amb certes garanties d'èxit els futurs comicis convocats per al 12 d'abril de 1931 pel govern de l'almirall Aznar, però calia que el republicanisme empordanès de tendència catalanista i federal es coordinés amb els homòlegs en l'àmbit català si el que es pretenia era fer possible la caiguda del règim monàrquic i la implantació d'una república. Partint d'aquest objectiu, els seus promotors encapçalats per Josep Puig Pujades participaren a la Conferència d'Esquerres Catalanes, iniciada el 17 de març a l'Ateneu Republicà de Gràcia i acabada dos dies després al Foment Republicà de Sants. Les sessions "maratonianes" que hi van tenir lloc recorden les antigues assemblees republicanes que generaven confederacions d'entitats, grups, periòdics i polítics, com havia passat amb la UFNR dues dècades abans. En la jornada inaugural, hi foren presents organismes, entitats i centres comarcals de tradició republicana (nuclis federals històrics, altres de radicals, elements d'EC...), juntament amb noves formacions individuals i col·lectives de la democràcia catalana: centres, entitats i joventuts nacionalistes i les noves formacions que havien nascut a l'entorn del setmanari *L'Opinió*. El vell republicanisme tradicional de l'Empordà també hi era representat per Josep Irla, Miquel Santaló, Marià Pujulà o Ramon Noguer Comet, així com pels representants de la FRSE, la JNR i *Empordà Federal*: Narcís Font, Frederic Campà i Joan Carreras, respectivament.⁹⁴⁴

Claudi Ametlla recordava a les seves memòries polítiques que els integrants d'aquest vell republicanisme tradicional de l'Alt Empordà estaven "molt penetrats de catalanisme i molt fets a governar la casa pròpia, sempre que els altres de la província segueixin".⁹⁴⁵ Ametlla ho afirmava en relació a la petició que Antoni Rovira i Virgili, líder polític d'AC, li havia fet perquè s'afegís en aquest grup. Segons Ametlla, aquests caps locals comarcals "volen i dolen, que tenen por d'anar massa enllà

⁹⁴⁴ "Conferència d'Esquerres" a "Noticiari", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 724 (21 de març de 1931), pàg. 7.

⁹⁴⁵ AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques*. Barcelona: Catalònia, 1979, pàg. 72.

abans de saber com el cos electoral tractarà el nou partit: ben sovint voluble ramat no obeeix les previsions dels lògics”.⁹⁴⁶

Referint-se específicament a Puig Pujades, considerava que tenia un caràcter feble que adquiria contundència quan volia impedir que “els correligionaris forans no se li fiquessin a casa, on volia manar tot sol. Només que això de manar és un dir, perquè era tan feble i condescendent per al seu petit Estat major que, en realitat, aquest era qui manava”.⁹⁴⁷ Aquest “petit Estat major” a què fa referència Ametlla estava format bàsicament per homes de partit, alguns dels quals participaven activament en la confecció i redacció del periòdic.

El balanç de la Conferència d'Esquerres del març de 1931 es qualificà de trobada exitosa, malgrat “les diferents ramificacions ideològiques” defensores de l'ideari d'esquerres, en clara referència als posicionaments mantinguts pels sectors de republicans radicals amb els quals en l'àmbit local figuerenc es produí un marcat allunyament polític.⁹⁴⁸

Malgrat la manca d'entesa amb els lerroxistes, la Conferència d'Esquerres Catalanes donà lloc a la creació d'una nova formació política republicana i catalanista: ERC. El flamant partit es creà sota l'impuls de Francesc Macià (EC), Lluís Companys (PRC), els representants del grup del setmanari *L'Opinió* (Joan Lluhí Vallescà, Joan Casanellas, Antoni Xirau i Pere Comas) i nombrosos centres i agrupacions comarcals, que representaven el republicanisme català històric. La FRSE, encapçalada per Josep Puig Pujades, fou una d'aquestes 600 entitats adherides que s'integraren a la nova formació política i que en aquest moment fundacional ja aplegava uns 16.000 afiliats.⁹⁴⁹ Aquest mosaic d'entitats que alguns historiadors van

⁹⁴⁶ AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques...*, *op. cit.*, pàg. 72. La relació entre Puig Pujades i Ametlla era cordial com s'evidencia en què el segon sol·licità que el plenari felicités l'aleshores governador civil de la província, Claudi Ametlla, pel primer aniversari de comandament en aquests termes: “pel seny i ponderació amb que ha sabut exercir el seu difícil càrrec, alhora que amb plenitud de govern, fent que tant els de la dreta com els de l'esquerra es sentin bé dintre de la República”. Vegeu: AMF. Ajuntament de Figueres. Llibre d'actes del Ple. Actes (1932), foli 172.

⁹⁴⁷ AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques...*, *op. cit.*, pàg. 115-116.

⁹⁴⁸ “De la conferència d'Esquerres catalanes”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 725 (28 de març de 1931), pàg. 3.

⁹⁴⁹ ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana...*, *op. cit.*, pàg. 25.

qualificar de “muntatge heterogeni”⁹⁵⁰ o de “massa sovint contradictòria de centres i casals republicans de tota mena, d’associacions locals de pobles i de barriades barcelonines organitzades en federacions flexibles”,⁹⁵¹ es presentà com un únic bloc electoral a les eleccions municipals convocades per tot just un mes després. Precisament aquesta disparitat d’entitats podia provocar que, com afirma Ucelay-Da Cal, per enemistats visceralment, de tipus personal, dues entitats d’una mateixa ciutat no entressin a formar part de la mateixa formació. En el cas de Figueres, això podria explicar perquè, malgrat l’assistència dels radicals locals a la Conferència d’Esquerres, no s’hi van acabar adherint. Aquells eren els mateixos que titllaven a Puig Pujades de “caciquejador” de la ciutat, un fet que evidenciava la impossibilitat d’entesa entre ells. Però, a part de les rivalitats personalistes, hi havia un altre inconvenient de molt més pes: la reivindicació d’un gran partit republicà i catalanista aixecava dubtes i suspicàcies entre els grups republicans que no eren autonomistes ni catalanistes, especialment els seguidors de Lerroux i alguns petits nuclis de federals purs seguidors de Pi i Margall.

En l’edició del 4 d’abril de 1931, *Empordà Federal* es dirigia al poble amb un títol indicatiu “Per la dignitat de Figueres” en què presentava la llista de candidats de la FRSE –entre els quals hi havia Josep Puig Pujades– alhora que anunciava, de forma definitiva, que la candidatura unitària entre republicans (catalanistes i radicals) no havia reeixit.⁹⁵² En l’editorial, els homes del portaveu polític es presentaven com a continuadors de la UFNR i propugnaven “el seu Republicanisme, el seu Catalanisme, el seu Federalisme”.⁹⁵³ A partir d’aquest moment, cadascun dels dos partits republicans locals no estalvià recursos propagandístics per captar l’atenció de l’elector en una cursa que, segons el mateix periòdic, fou frenètica:

⁹⁵⁰ Alquézar considera que ERC “era un muntatge heterogeni, d’ideologia poc perfilada, sense aparell de partit (hagué d’habilitar la revista *L’Opinió* com a diari), mancada de recursos i destinada a desaparèixer després del previsible recés electoral”. Per ampliar aquesta qüestió vegeu: ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana...*, op. cit., pàg. 28.

⁹⁵¹ UCELAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya...*, op. cit., pàg. 148.

⁹⁵² Vegeu: “Per la dignitat de Figueres. Al poble de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 726 (4 d’abril de 1931), pàg. 1; “On cerquen la unió”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 726 (4 d’abril de 1931), pàg. 5

⁹⁵³ FEDERACIÓ REPUBLICANA SOCIALISTA DE L’EMPORDÀ. JOVENTUT NACIONALISTA REPUBLICANA. *EMPORDÀ FEDERAL*. “Per la dignitat de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 726 (4 d’abril de 1931), pàg. 1.

“Funcionen activament les oficines electorals. L’organització és perfecta, matemàtica. Aflueixen les consultes, les informacions i els oferiments col·lectius amb un entusiasme follament insuperable”.⁹⁵⁴

La flamant ERC es creà tan sols tres setmanes abans de la contesa electoral i, per tant, semblava que les probabilitats d’èxit en les eleccions municipals estaven predestinades a morir al cap de poc temps. Però malgrat els handicaps amb els quals semblava néixer (complexitat organitzativa, manca d’una ideologia desenvolupada més enllà de les coordenades d’un populisme nacionalista i d’esquerres, absència d’un programa de govern específic),⁹⁵⁵ l’adhesió de centenars d’entitats donava al partit una àmplia base social i una xarxa de premsa afí “superior a cualquier otra fuerza política, catalana o estatal, y además una red en su gran mayoría nacida con el partido” basada “en viejos periódicos que, procedentes del federalismo, de Acció Catalana Republicana o simplemente catalanistas de izquierda, se escoran hacia el nuevo partido”.⁹⁵⁶ Si bé inicialment ERC comptava amb un únic diari afí, *L’Opinió*, l’adhesió de la nombrosa xarxa de premsa comarcal a l’empara de casinos i centres republicans va fer multiplicar exponencialment el poder persuasiu de la nova formació política. Per exemple, a la demarcació de Girona ERC tenia el suport, almenys, de mitja dotzena de publicacions a les principals capitals comarcals a les quals Puig Pujades hi va escriure més o menys periòdicament.⁹⁵⁷ *Empordà Federal* (1911-1923; 1930-1934; 1935-1938) a Figueres; *Ara* (1930-1934; 1935-1937), a Palafrugell, i *El Programa* (1900-1923; 1931-34), a Sant Feliu de Guíxols; *Avançada* (1931), a Girona; *Clam Popular* (1931-1934), a Ripoll; la capçalera degana *El Autonomista* (1898-1939) de Girona, que vertebrava el republicanisme de caràcter federal i catalanista a la demarcació.

Així doncs, des de les pàgines del setmanari es desplegà el programa d’ERC, que representaven en l’àmbit local els candidats de la FRSE i la JNR, que progressivament

⁹⁵⁴ “La gran batalla civil”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 728 (11 d’abril de 1931), pàg. 2.

⁹⁵⁵ Aquests eren, segons Ucelay-Da Cal, els pecats d’origen que patia ERC: “difícils, si no impossibles, de corregir”. Vegeu: UCELAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya...*, op. cit., pàg. 150.

⁹⁵⁶ CHECA GODOY, Antonio. *Prensa y*, op. cit., pàg. 224-225.

⁹⁵⁷ En el cas de la premsa d’ERC publicada a Catalunya es pot veure una relació: IVERN, M. Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., pàg. 467-537.

organitzaren mítings, impulsaren nous centres i intentaren mantenir els vells arreu de l'Empordà amb l'objectiu de "testimoniar la nostra fe en la República Federal".⁹⁵⁸ Aquesta activitat, no obstant això, ja s'havia iniciat mesos abans amb l'organització de nombrosos actes d'afirmació política⁹⁵⁹ que van fer possible que un 40% dels adherits a l'entitat fossin completament novells en política i no haguessin votat mai.⁹⁶⁰ Això significaria –malgrat que no hi ha cap investigació realitzada en aquest sentit– que una part de la nova massa de seguidors estava formada per elements joves de resultes de l'esforç propagandístic fet per la Joventut Nacionalista Republicana de l'Empordà (JNRE), anteriorment anomenada JNE. Aquests joves tenien un interès creixent en participar políticament:

"Ens plau felicitar a la Joventut Nacionalista Republicana de l'Empordà, per l'esforç i ardidesa amb què han emprès la seva actuació d'inquietud civil. Com a conseqüència doncs, no és d'estranyar l'augment ben notable en les seves llistes d'associats."⁹⁶¹

Igualment, al llarg d'aquesta etapa Puig Pujades va reprendre i promoure des del periòdic la publicació de números ordinaris o extraordinaris dedicats a les eleccions com un vehicle d'expressió que permetia exposar un posicionament però també marcar la línia ideològica del partit i distanciar-se del règim anterior.

⁹⁵⁸ A propòsit dels mítings previs a les eleccions municipals, Ametlla comparava a les seves memòries polítiques que feien la gent d'ERC i d'Acció Ciutadana i conclou que "els mítings de l'Esquerra eren plens de gent i d'entusiasme, mentre els nostres eren esclarissats de públic i discrets en emoció. Era clar que l'Esquerra havia sabut crear un clima de passió en una massa de ciutadans que la Dictadura havia irritat i madurat per a una qualsevol subversió". Vegeu AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques...*, op. cit., pàg. 81.

⁹⁵⁹ Per exemple, podem ressenyar gairebé mitja dotzena de conferències culturals impulsades per la FRSE. Relacionem les més rellevants ressenyades a *Empordà Federal* en la data que assenyalem: "L'ideologia de Pi i Margall" a càrrec de Joaquim Xirau (12 de juliol de 1930); "Política i obrerisme" de Miquel Santaló (1 de novembre de 1930); "Com fou dissolt aquell embrió de la nostra personalitat ètnica" per Ramon Noguera Comet (11 d'octubre de 1930); Josep Puig Pujades hi pronuncià "La millor corona per a l'Ignasi Iglésies" (18 d'octubre de 1930) i Enric Blanco Alberic presentà una altra conferència de la qual desconexem el títol (14 de febrer de 1930).

⁹⁶⁰ "A Ramon Pascal. President del *Centro Federalista Ampurdanés*", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 721 (28 de febrer de 1931), pàg. 4-5.

⁹⁶¹ "Joventut Nacionalista Republicana" a "Noticiari", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 723 (14 de març de 1931), pàg. 7.

Així doncs, els set anys de dictadura van suposar un trencament amb l'obra de govern que havia desenvolupat l'Ajuntament fins a l'any 1923 i, en aquest sentit, Josep Puig Pujades considerava que havia començat una nova etapa en què Figueres tenia "el deure de pensar, de concentrar-se, de definir-se i mirar d'entrellucar la missió que l'esdevenidor li te reservat".⁹⁶² Fou ell qui en un discurs pronunciat durant la constitució de l'Aeronàutic Club Empordanès, reproduït a *Empordà Federal*, prefigurà la futura obra d'un govern que haurà de ser "vigilant, caute i estalviador" i havia d'apostar per un camp d'aterratge, la construcció d'una casa comunal, l'arranjament d'una plaça coberta per vendre diàriament fruita i verdura, la instal·lació de grups escolars, la recerca d'aigua potable, l'expansió del Parc-Bosc municipal, entre d'altres.⁹⁶³

Aquesta carta de presentació, l'organització d'ERC i l'arrelament del republicanisme federal durant les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 foren claus per entendre el triomf assolit a Figueres per la candidatura que promocionà Puig Pujades a través d'*Empordà Federal*.

Els partits republicans van fer de les eleccions municipals de l'abril de 1931 un plebiscit entre la monarquia i la república, i tant l'expectació generada entre l'electorat com el resultat auguraven l'èxit:

"Feia bo de veure el diumenge la gernació apilada a les portes del nostre casal, àvida de notícies i d'impressions de la lluita electoral que es desenrotllava i l'activitat de les nostres oficines departamentals, ciclistes, investigadors, repartidors de paperetes i demás voluntaris entusiastes posat al servei de la Comissió organitzadora era ben significativa."⁹⁶⁴

Els resultats obtinguts per la FRSE van sobrepassar les expectatives dels mateixos promotors –en la línia del que succeí en l'àmbit més general amb els resultats d'ERC.

El triomf aclaparador de les esquerres republicanes catalanes tant a Figueres com a Catalunya, així com la posterior

⁹⁶² PUIG PUJADES, Josep. "L'esperit immortal de la ciutat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 725 (28 de març de 1931), pàg. 2.

⁹⁶³ *Ibidem*

⁹⁶⁴ "La gesta històrica del diumenge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 729 (18 d'abril de 1931), pàg. 4.

proclamació de la Segona República, representava per a Josep Puig Pujades i els homes d'*Empordà Federal* l'assoliment d'una fita, un retorn al mite republicà que només s'havia materialitzat fugaçment durant onze mesos del segle XIX i que havia condemnat els republicans al llarg dels primers decennis del segle XX a discussions i debats interns estèrils i sempre difícils de resoldre.⁹⁶⁵ Ara aquell període històric quedava lluny i el que havia estat una il·lusió en els projectes del grup, de l'òrgan polític i de l'òrgan d'expressió, tenia per primera vegada operativitat política. Per això, aquesta etapa de la Segona República podem anomenar-la de reconstrucció i consolidació:

“Seria millor considerar que ara comença pels catalans i per l'obra revolucionària. Caiguda la monarquia, cal emprendre la tasca que ella sabotjava. Per als catalans, refer un poble: per als revolucionaris, crear una justícia.

Per l'assoliment de la nova estructuració nacional on el respecte a la voluntat dels pobles vagi acompanyat al respecte a la justícia i al dret, hem de laborar tots els ciutadans dignes, siguin nascuts on siguin i parlin la llengua que parlin, car tots, sota la vergonya de la Dictadura hem sentit esvaïr els rezels i les prevencions, i una riuada d'amor i de comprensió ha inundat els nostres cors lliberals i democràtics”.⁹⁶⁶

Es consolidaren la República com a sistema de govern legítim, els partits republicans d'esquerres que n'avalaren l'actuació (com ara la FRSE en l'àmbit local) i, també, l'òrgan d'expressió, que amb l'empremta de Puig Pujades, el “cervell”, funcionà com a instrument de l'ideari a través de les seves pàgines. Puig Pujades havia posat l'accent en la república com la referència continuada dels propòsits del grup durant els primers anys de gestació del projecte polític a través del periòdic (1911-1923) que havia estat el portaveu de les crítiques acèrrimes a la monarquia i al caciquisme i, fins i tot, en alguns moments s'havia presentat com el garant de la justícia social. La consecució de la República, per tant, tenia conseqüències importants en el món de Puig Pujades i d'*Empordà Federal*. La més notòria probablement fou el seu nou paper: deixà de ser el de l'oposició a la Lliga, a la monarquia i als cacics dinàstics per començar a

⁹⁶⁵ MARIUS SUIRAM, “Proclamació de la República”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 729 (18 d'abril de 1931), pàg. 2; *Diari de la Biblioteca de Figueres*, núm. 2 (1930), pàg. 14. Es tracta d'una acurada descripció escrita per la directora de la Biblioteca, Adela Riera Carré.

⁹⁶⁶ APJPP. Discurs inèdit dedicat a don Enrique Medina en un acte de propaganda a favor de la República i de l'Estatut.

construir. Entre d'altres raons perquè, des d'un primer moment, el partit que patrocinà no només estava en el govern de les esferes locals, sinó que encapçalà el poder en la nova Generalitat de Catalunya. A això s'hi ha d'afegir que Josep Puig Pujades, l'ideòleg del grup, sortí de l'àmbit polític estrictament local per assumir responsabilitats en el govern català. Tot plegat féu que a partir del 14 d'abril de 1931, el polític comencés una nova etapa i assumís importants responsabilitats al capdavant de les institucions públiques. L'estat anímic d'aquell moment es pot concretar en un discurs inèdit localitzat en el seu fons personal que sintetitza el que suposà la Dictadura i el que prometia la proclamació de la República:

“Mercès a la tirania de set anys, mercès a les persecucions fetes a la nostra bandera i a la nostra llengua, mercès als exilis i empresonament mercès a les paraules injurioses per la dignitat catalana d'aquell successor de Felip V engendrador de paries i degenerats, la única gesta humana del qual ha sigut digne és el fer-nos albiradora, pels nostres propis ulls alló que solament podiem escoltar cada nit a la Radio, la marxa real; mercès a aquells anys d'oprobri i vilipendi, l'esperit dels espanyols s'ha desvetllat i s'ha sentit digne de si mateix fent triomfar les santes idealitats republicanes”.⁹⁶⁷

⁹⁶⁷ APJPP. Discurs inèdit de Josep Puig Pujades. No hi consta ni títol ni data.

4.3. L'entrada definitiva en política (1931-1936): de l'assaig a la construcció del projecte

L'adveniment de la Segona República va suposar l'entrada definitiva de Josep Puig Pujades en política i la consolidació com a líder del republicanisme d'esquerres empordanès. Des de les reivindicacions pronunciades a la Festa de la Bellesa de 1906 – el moment fundacional en què establí les bases pel ressorgiment de l'Empordà sense renunciar a l'herència dels vells federals republicans– fins a aquella primera fase dels primers decennis que va concebre com a “temps d'assaig, de l'època constructiva” en què desplegarà una *consciència programàtica*, Puig Pujades havia construït progressivament un *corpus ideològic* que, finalment, va materialitzar des del govern municipal en temps de la Segona República.⁹⁶⁸

“L'arribada de la República el decidí. I des del 31 En Puig Pujades –per a defensar la naixent República a les nostres comarques i per a què Catalunya dins de la República, veiés reconeguda la seva inconfusible formalitat històrica– es llançà a la vida política disposat a tots els sacrificis més que les satisfaccions, que ella comporta.”⁹⁶⁹

Inicialment, a través de la reaparició del setmanari *Empordà Federal* i la reorganització de les esquerres, encapçalada per la creació de la FRSE i unes organitzacions afins que foren decisives per al triomf de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931.

La participació de Puig Pujades en la política activa s'havia circumscrit des de 1915 a presidir la junta local de la UFNR de l'Empordà i a exercir la seva influència en l'àmbit comarcal, amb el benentès que la dictadura de Primo de Rivera va suposar set anys d'inactivitat. En aquests moments, es presentà per primera vegada com a candidat a les eleccions municipals de l'Ajuntament de Figueres, avalat pel fet de ser un dels principals impulsors de la recentment creada FRSE. Des del maig de 1930 n'havia estat vicepresident i el gener de 1931 passà a presidir-la quan va substituir Marià Pujulà. El seu nom va aparèixer en la candidatura del districte segon al costat d'Eduard Alegrí Coderch i Jaume Miravittles Sutrà.

⁹⁶⁸ VELIVOLE. “Les fites de la vida nostra” a “Cròniques arbitràries”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 108 (12 d'abril de 1913), pàg. 2.

⁹⁶⁹ NOGUER COMET, R. “Empordanès representatiu”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

CANDIDATS DE LA FRSE A LES ELECCIONS MUNICIPALS

DISTRICTE PRIMER	DISTRICTE SEGON	DISTRICTE TERCER	DISTRICTE QUART
Antoni Coderch Sabà	Eduard Alegrí Coderch	Francesc Guillamet Naspleda	Miquel Pallach Terrades
Fidel Dalmau Vallmajó	Jaume Miravittles Sutrà	Eudald Soler Bofill	Rafael Rovira Bardem
Marià Pujulà Vidal	<u>Josep Puig Pujades</u>	Salvador Vernet Ramis	Miquel Vidal Fraixanet

Font: “Figueres, dolça i forta, trobarà, amb el triomf del republicanisme catalanista, els homes que la faran bella i acullidora. Figueres votarà la candidatura de la Federació Republicana Socialista”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 728 (11 d’abril de 1931), pàg. 1.

En aquestes eleccions, Puig Pujades jugà un paper clau tant marcant l’agenda política des de les pàgines del recuperat *Empordà Federal* com en la presentació de la candidatura del partit. La campanya l’estructurà a partir de l’acció de govern que els republicans catalanistes havien dut a terme durant els anys anteriors a la dictadura de Primo de Rivera “empedrats, cloaques, urbanització de la Rambla, Parc Bosc, Biblioteca, Aigües potables, Monument a Monturiol” i distanciant-se de la gestió duta a terme pels polítics posats a dit pel Directori: “els nostres homes s’enorgulleixen d’ostentar idealitats íntegres exemptes de tot contacte ni conxorxa amb gent monàrquica dictatorial”.⁹⁷⁰ Probablement, la major part d’editorials que van aparèixer al setmanari i els manifestos signats pel partit, publicats durant les setmanes prèvies als comicis, foren inspirats

⁹⁷⁰ “Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 728 (11 d’abril de 1931), pàg. 1.

i escrits pel mateix Puig Pujades que, a través de la premsa, demanà el vot “Per la dignitat de Figueres”.⁹⁷¹

L'èxit de la candidatura es va traduir en 1.514 vots, un 66'75% dels emesos, que significaren la majoria absoluta. En el districte en què participà Puig Pujades, la federació republicana va obtenir 380 vots davant dels 96 del PRR i els 99 de la Unió Empordanesa Catalanista.

Dos dies després de les eleccions municipals, amb la victòria republicana a la majoria de les capitals del país, el rei Alfons XIII va decidir exiliar-se. Francesc Macià havia proclamat la República des de Barcelona durant el matí mentre que a Figueres els primers rumors començaren a circular a les 3 de la tarda:

“Es deien en veu baixa i mirant recelosament qui es tenia al costat. Ens costava creure que hom hagués pogut assolir l'implantació d'aquest règim liberal sense imposar-lo per la força. Encara no ens havíem donat compte que la victòria rotunda l'assolírem el passat diumenge. El poble, sense cap mena de coacció i amb l'impuls de lliberació, digué la seva voluntat.”⁹⁷²

En la proclamació de la República a Figueres podem observar l'actuació pública de Puig Pujades i del seu partit a través de la premsa local. La celebració del canvi de règim va anar precedida de la formació de “grupets” a la Rambla mentre que en la seu de la federació republicana

“S'omplí d'una gentada freturosa de comprovar la certesa del fet transcendent. La República! Serà veritat. [...] Com la pòlvora, la nova s'anà escampant per la ciutat. A telèfons i telègrafs es succeïen els missatges anunciant als pobles de la comarca l'esperat esdeveniment. La ràdio anava donant noves de ço que succeïa [...] Es pregava seny, molt de seny, per tal que la proclamació de la República fos una diada de perdó i dignificació. Cap a les 6 de la tarda, aquells grupets de la Rambla s'havien convertit en gran gentada. En el nostre Centre havien anat arribant tots els consellers últimament elegits. Era necessari esperar l'ordre oficial per a fer-se càrrec

⁹⁷¹ “Per la dignitat de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 726 (4 d'abril de 1931), pàg. 1.

⁹⁷² MARIUS SUIRAM. “Proclamació de la República”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 729 (18 d'abril de 1931), pàg. 2.

seguidament de la regència de la ciutat, fent conèixer
ensems al poble el notori esdeveniment.⁹⁷³

Segons el mateix periòdic, Puig Pujades en passar per la
Rambla fou aturat pel cap dels republicans federals radicals,
Ramon Pascal,

“El qual li pregà que, oblidant-se de tot el passat, li
permetés festejar conjuntament el felix esdeveniment. Una
encaixada sincera de mans fou la resposta de l'amic Puig
Pujades”.⁹⁷⁴

Mentre que a la ràdio s'escoltaven “les salves d'ordenança” que
s'havien llançat des del castell de Montjuïc de Barcelona, la
població estava inquieta

“Freturant saludar el nou regim, i fou en un moviment sortit
del cor que, uns quants homes del nostre Centre, amb grans
banderes republicanes i catalanes, es llançaren al carrer,
afegint-s'hi seguidament la majoria de la concurrència que
invadia la Rambla, començant una imponent manifestació”.
⁹⁷⁵

Alguns d'aquests homes s'afegiren a una comissió de joves,
membres de la Federació Republicana Socialista, entre ells,
Ramon Canet, per dirigir-se al Castell de Sant Ferran i demanar
l'alliberament dels presos polítics encara que no s'aconseguiria
fins l'endemà. Del mateix centre també en van sortir alguns
regidors que “sense esperar ordres oficials, impulsats solament
pels desitjos populars, que feia uns dies els hi havia donat la
majoria a l'Ajuntament” encapçalaren la manifestació amb
l'objectiu de prendre possessió simbòlica dels càrrecs. El
periòdic *La Galeria*, republicà però amb clares desavinences
amb els catalanistes d'*Empordà Federal*, també s'hi referí i
assenyalava que

“Se organiza espontáneamente una grandiosa
manifestación que va al Ayuntamiento; los más ardientes
penetran en la mansión de la Ciudad; izan la enseña
barrada de Cataluña y el emblema nacional de la República.
Cae desde el balcón principal, boca abajo, el retrato del ex-

⁹⁷³ *Ibidem*

⁹⁷⁴ *Ibidem*

⁹⁷⁵ *Ibidem*

Rey don Alfonso XIII (por la gracia de Dios) y el valor de los ciudadanos. Los vivos a la República son estentóreos”.⁹⁷⁶

Des del balcó de l'ajuntament l'elegit alcalde republicà Marià Pujulà “en funciones de patriota encauzador” va demanar ordre i cordialitat davant el nou moment polític.⁹⁷⁷ El comandant, Ramón Soriano, també es va dirigir a la multitud i va assegurar la “confraternización del Ejército con el pueblo”.⁹⁷⁸ Des del balcó de l'ajuntament, Josep Puig Pujades també va prendre la paraula

“El qual, emocionadíssim, demanà als ciutadans tots que tinguessin molta cura en no deixar-se influir per desitjos de venjança. Tot arribarà –digué– i les responsabilitats d'aquests anys d'oprobri seran exigides degudament”.⁹⁷⁹

El periòdic *La Galeria* que també s'hi va referir indicava que Puig Pujades

“Recomienda serenidad y orden iguales a los entusiasmos desplegados, –dice– «para demostrar a los monárquicos que sabemos mantener el orden tan bien como ellos». Es ovacionado”.⁹⁸⁰

Des del mateix balcó, els republicans Eduard Rute, Ramon Pascal i Francesc Guillamet van pronunciar discursos respectivament.⁹⁸¹

Entre els crits de visques a favor dels polítics que havien fet possible proclamar la República (Niceto Alcalá Zamora, Francesc Macià), la manifestació es va traslladar de la plaça de l'Ajuntament al carrer Nou on s'hi mostrà una placa que recordava els homes que “ací Figueres assaltaren el poder en temps dictatorial”.⁹⁸² La resposta de la població

⁹⁷⁶ “Notas. De la Ciudad”, a *La Galeria* [Figueres], núm. 70 (15 d'abril de 1931), pàg. 11.

⁹⁷⁷ MARIUS SUIRAM. “Proclamació de la República”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 729 (18 d'abril de 1931), pàg. 2.

⁹⁷⁸ *Ibidem*

⁹⁷⁹ *Ibidem*

⁹⁸⁰ “Notas. De la Ciudad”, a *La Galeria* [Figueres], núm. 70 (15 d'abril de 1931), pàg. 11.

⁹⁸¹ MARIUS SUIRAM. “Proclamació de la República”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 729 (18 d'abril de 1931), pàg. 2.

⁹⁸² *Ibidem*

“Amb visible fúria de reivindicació, trossejà i esmicolà el marbre que tenia un odiat nom. Ço mateix succeí amb el de la carretera del Castell i es continuà recorreguent, al só de La Marsellesa corejada per la multitud, la quasi totalitat dels carrers de la Ciutat, il·luminats amb bengales vermelles que donaven un relleu revolucionari a ço que no era més que una vibrant expansió popular”.⁹⁸³

Segons *Empordà Federal*, la manifestació s’acabà a les 8 del vespre davant la seu del centre de la Federació Republicana Socialista des d’on s’anunciaren ballades a la Rambla encara que *La Galeria* assegurava que la celebració s’allargaria fins a la matinada.⁹⁸⁴

“Toda la noche es alegría en la ciudad. La mañana siguiente, ayer miércoles, Fiesta Nacional: todo el mundo huelga incluso los camareros, y el público rabía de sed. La Ciudad está empavesada; gallardean los colores de la bandera catalana y los nacionales de la República por todas partes: coches, balcones, y como tocado en las niñas. Una ingente, formidable masa de manifestantes, cerca de las once, se dirige al Castillo para liberar los capitanes de Jaca. Momento de emotividad sublime. En la fortaleza ya, más emoción y el pináculo de la sublimidad. El coronel tiene una oración de tonos altamente patéticos. El pueblo les celebra, y ellos le agradecen y levantan con su fogosa palabra desde la F.R.S.”⁹⁸⁵

La tarda de l’endemà de la proclamació de la República, una gran manifestació ciutadana es va dirigir al Castell de Sant Ferran per alliberar, finalment, els presos polítics, “dudamos haber visto congregado tanto pueblo desde muchos años en la capital del Empurdán”.⁹⁸⁶

Els pocs testimonis escrits de la jornada permeten, doncs, entreveure el paper que va exercir Puig Pujades com a membre destacat de la FRSE i candidat elegit en les eleccions municipals a l’Ajuntament de Figueres. El polític fou un dels principals líders que va orientar la multitud, va mantenir l’ordre i va exigir responsabilitats als homes de la dictadura. Un doble interès que

⁹⁸³ *Ibidem*

⁹⁸⁴ *Ibidem*

⁹⁸⁵ “Notas. De la Ciudad”, a *La Galeria* [Figueres], núm. 70 (15 d’abril de 1931), pàg. 11.

⁹⁸⁶ *Ibidem*

consideraria prioritari a partir de la constitució definitiva del primer Ajuntament republicà el dijous 16 d'abril.

Dels vint regidors que van formar part del plenari municipal, dotze corresponien a la majoria de la federació republicana. Marià Pujulà i Josep Puig Pujades van ser designats alcalde i primer tinent d'alcalde, respectivament, per 12 vots a favor i 8 paperetes en blanc. Malgrat el paper aparentment secundari del biografat –Marià Pujulà era designat alcalde–, fou qui va prendre la paraula en la presa de possessió de la majoria nacionalista, una mostra que ell fou l'home fort del govern i també una evidència de l'ascendència creixent entre els correligionaris. Potser això pot explicar que, fins i tot, la premsa de l'oposició assegurés que el seu "lloctinent" era Marià Pujulà.⁹⁸⁷

En aquella primera declaració d'intencions del 23 d'abril, Puig Pujades considerà que "els municipis són l'expressió del sentir polític d'un poble" –era des de la única administració que havien pogut fer política des del 1875– i assegurà que el resultat electoral era clau després de "57 anys de lluites i angoixes" i dels "8 anys i mig de vergonya i d'oprobri de persecucions i de misèries que no altra cosa fou la Dictadura".⁹⁸⁸ Durant aquest primer mandat, el polític fou el portaveu de la federació i va encapçalar les comissions que tenien una major incidència en la vida ciutadana. S'encarregà, principalment, de l'aprovació dels pressupostos però també de marcar la línia ideològica i l'obra de govern, sobretot, en matèria urbanística. Així mateix, s'ocupà de dues qüestions que el van interessar especialment: l'àmbit cultural i el de l'ensenyament. En aquest sentit, impulsà projectes que fomentessin el que ell anomenà "l'educació estètica" entre la ciutadania que analitzarem en el capítol següent. Tot aquest programa ideològic, en darrera instància, es podia sintetitzar en un compromís ferm amb la República Federal, Catalunya i la democràcia.

Poques setmanes després de la constitució dels primers ajuntaments republicans, es va formar la Diputació provisional de

⁹⁸⁷ "Notas", a *La Galeria* [Figueres], núm. 65 (4 de març de 1931), pàg. 10.

⁹⁸⁸ AMF. Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 d'abril de 1931), foli 57 v. El mateix discurs es va reproduir a la premsa. Vegeu: "La Constitució definitiva del primer ajuntament de la República a Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 730 (25 d'abril de 1931), pàg. 3. L'article incloïa els discursos pronunciats per cadascuna de les forces polítiques en el plenari municipal.

la Generalitat per mitjà d'unes eleccions indirectes en què votaren els alcaldes i els regidors dels ajuntaments que acabaven d'ésser investits. D'entre aquests, s'havia d'escollir un diputat per a cada partit judicial. Paral·lelament, l'assemblea comarcal de la FRSE es va reunir per designar el candidat que havia de prendre part en les eleccions. En la constitució dels comitès locals hi van participar representants de 2 periòdics i 47 pobles d'entre els quals el de Capmany proposà Josep Puig Pujades. Una proposta a la qual també s'hi van afegir els representants de Vilabertran, Boadella, Avinyonet de Puigventós, Garrigàs i Agullana.⁹⁸⁹

Puig Pujades ho va agrair

“Manifestant que si sortia elegit, sabia correspondre amb amor i entusiasme a la confiança que li dispensava. No seré –diu– un d'aquells que, un cop elegit, ja no es recorden dels seus representants. Les portes de casa meva, afraquides a tothora, continuaran obertes com fins avui, mentre es tracta de servir els alts interessos de Catalunya, de la República i la Comarca”.⁹⁹⁰

En aquest mateix sentit, s'expressà el portaveu *Empordà Federal* al referir-se al polític:

“Puig Pujades és un digne candidat. Liberal i comprensiu, sabrà fer honor a la tradició catalanista i republicana d'aquest Empordà lluminós, espill de civisme i democràcia”.⁹⁹¹

Mentre que ell assumí la candidatura del districte de Figueres, altres homes forts del catalanisme ho feren també des d'altres punts de la demarcació: Josep Irla a Sant Feliu de Guíxols, Joan de Garganta a Olot i Laureà Dalmau a Girona, Bru Centric a Santa Coloma de Farners i Jaume Bofill i Mates a Puigcerdà.⁹⁹²

L'èxit en l'elecció del districte de Figueres, celebrada el 24 de maig de 1931 en el saló d'actes de la Cambra Agrícola de

⁹⁸⁹ “Assemblea Comarcal de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 733 (16 de maig de 1931), pàg. 7.

⁹⁹⁰ *Ibidem*

⁹⁹¹ *Ibidem*

⁹⁹² “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 734 (23 de maig de 1931), pàg. 5.

l'Empordà,⁹⁹³ fou aclaparadora i en resultà el mateix “nombre de paperetes llegides i el d'electors que han pres part en la votació”.⁹⁹⁴ En total, hi van participar 377 consellers-electors i Josep Puig Pujades va obtenir la majoria dels vots escrutats, 374, els tres restants en blanc.

– Taula II –
**DIPUTATS PER CIRCUMSCRIPCIÓ
 A LA DEMARCACIÓ DE GIRONA**

DIPUTAT	CIRCUMSCRIPCIÓ	NOMBRE DE VOTS
<u>Josep Puig Pujades</u> (ERC)	Figueres	374, 3 blancs
Josep Irla (ERC)	La Bisbal	252
Joan de Garganta (ACR)	Olot	139, Masramon 87
J. Bofill i Mates (ACR)	Puigcerdà	182, Xandri 52
Antoni Xiberta (independent)	Santa Coloma de Farners	107
Bru Centrich (ERC)		90
Laureà Dalmau (ERC)	Girona	382

Font: “Les eleccions de la Generalitat”, a *La Nau [Barcelona]*, núm. 859 (25 de maig de 1931), pàg. 1; “Per la Diputació Provisional de Catalunya. Les eleccions de diumenge”, a *El Dia [Manresa]*, núm. 432 (26 de maig de 1931), pàg. 1.

⁹⁹³ L'acte es va dur a terme per la impossibilitat d'arribar a un acord en el saló de sessions de la Casa Consistorial el 19 de maig. La taula electoral estava formada per l'alcalde de Figueres, Marià Pujulà i pels de Portbou, Castelló d'Empúries, Dosquers i Taravaus; Esteve Pons, Josep Bordas de la Cuesta, Ramon Fafás Font i Jaume Estarriol Homs. Vegeu: ANC. Fons Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya. CR 229590.

⁹⁹⁴ ANC. Fons Diputació Provisional de la Generalitat de Catalunya. Expedient del Diputat Senyor Josep Puig Pujades. CR 229590. Vegeu també: “Les eleccions de la Generalitat”, a *La Nau [Barcelona]*, núm. 859 (25 de maig de 1931), pàg. 1.

La major part de la premsa local qualificà d'encertada l'elecció de Puig Pujades –nomenat el 9 de juny com a representant de la Diputació provisional– i en valoraren la llarga trajectòria com a home de lletres amb vocació política. *Empordà Federal* assegurà en la seva línia de complicitat vers Puig Pujades que:

“Cap altre podria portar amb més llegitimitat aquesta representació. Cap altre ha fet per aquest tros de Catalunya el que ha fet el nostre amic. [...] Al costat de la seva obra literària i periodística l'amic Puig posseeix un dinamisme extraordinari que no dubtem l'ha de posar en condicions immillorables com a home de govern.”⁹⁹⁵

El mateix setmanari reivindicà la tasca que havia dut a terme encapçalant treballs d'organització i culturals que propugnaven l'“embelliment de la nostra urbs” i que “ningú ignora que tot el que s'ha fet a Figueres de molts anys en aquesta part [...], ha passat per les seves mans”.⁹⁹⁶ En la mateixa línia elogiosa, un altre periòdic d'esquerra *Avant...!* definia a Puig Pujades com a ciutadà, considerava que havia “donat proves paleses de veritable sentiment catalanista” i tenia el convenciment que “seria un bon element per a fer de l'Estatut català la clau que ha d'obrir-nos de bat a bat les portes d'una ben àmplia llibertat”.⁹⁹⁷ Malgrat aquests suports, la candidatura del polític va tenir també detractors i la premsa en denuncià certes “cartetes” que circulaven “recomanant que no es votés a Puig Pujades”.⁹⁹⁸ Les acusacions apuntaven directament a Ramon Pascal com un dels autors de les missives.⁹⁹⁹

Probablement, fruit de la influència que exercí Puig Pujades a la comarca, la federació republicana el designà el juny de 1931 com a representant a Girona per elegir els candidats a les eleccions de les Corts Constituents.¹⁰⁰⁰ Segons el polític era necessari legitimar aquest organisme

⁹⁹⁵ “Els Diputats de Catalunya. Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 735 (30 de maig de 1931), pàg. 2.

⁹⁹⁶ *Ibidem*

⁹⁹⁷ MARIUS SUIRAM. “Per la llibertat de Catalunya...”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 736 (6 de juny de 1931), pàg. 9.

⁹⁹⁸ UN FEDERAL DE TOTA LA VIDA. “El senyor Pascal no ens ha comprès”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 736 (6 de juny de 1931), pàg. 3.

⁹⁹⁹ *Ibidem*

¹⁰⁰⁰ La FRSE designà cinc representants per traslladar-se a Girona en l'elecció dels candidats a les Corts Constituents. En l'àmbit local, els elegits foren Josep Puig Pujades i Josep Pey; en el comarcal, es designà a Ernest Albert Galter de Peralada, Joan Ferrer Fedavella de Cantallops i Josep Farreró de Castelló

“Pedra bàsica de la República espanyola, enviant-hi homes provats, homes coneguts, homes dignes, homes republicans de tota la vida. Homes en fi, que puguin defensar la república contra totes les escomeses dels seus enemics i fins contra les d’aquells que, monàrquics el 12 d’abril, ara, impúdicament, com jugadors d’aventatge que són, es presenten amb etiqueta republicana”.¹⁰⁰¹

Paral·lelament a aquesta nova designació, el mateix partit organitzà un homenatge al polític que se celebrà el juliol de 1931.¹⁰⁰² Alguns correligionaris, com ara Joan Carreras lamentaren que l’acte públic s’hagués “fet cuita corrents i en tendències equívokes”, i considerava que era molt poca cosa davant la “meritòria obra pública” que havia dut a terme el literat i el poeta.¹⁰⁰³ Per Carreras, hauria d’haver estat un acte més ampli, d’un “caire netament popular”¹⁰⁰⁴ i, en aquesta línia, proposava que fos reconegut fill honorífic de la ciutat i s’organitzés una nova festa en reconeixement a la seva actuació ciutadana. Carreras en destacà, sobretot, “l’obra progressiva” que havia dut a terme a la ciutat i que es mereixia molt més “que quatre pastes i un poc d’alcohol”.¹⁰⁰⁵ En aquesta línia, hi coincidia una altra revista *La Dansa més bella...*, un dels periòdics que Puig Pujades havia promogut, des de la qual s’exigia que hi hagués un reconeixement més ampli i multitudinari de l’actuació ciutadana amb l’argument de “l’obra progressiva” que Puig Pujades estava duent a terme i pel deute que, segons asseguraven, tenia el poble de Figueres amb ell després dels “nefastos temps dictatorials” en què s’assegurava que fou “vexat i perseguit”.¹⁰⁰⁶

Els elogis a Puig Pujades contrastaven amb les dures crítiques que li adreçaven Jaume Compte i Josep Farrero

d’Empúries. Vegeu: “La reunió de la Federació Republicana Socialista de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 736 (6 de juny de 1931), pàg. 2.

¹⁰⁰¹ PUIG PUJADES. “El míting de la victòria”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 740 (27 de juny de 1931), pàg. 3.

¹⁰⁰² La federació constituí una comissió d’acció política per organitzar l’homenatge formada per Frederic Campà, Francesc Guillamet, Salvador Vernet i Marià Pujolà. Vegeu: “La reunió de la Federació Republicana Socialista de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 736 (6 de juny de 1931), pàg. 2.

¹⁰⁰³ CARRERES. “Salut, ciutadà Puig Pujades!”, a *La dansa més bella...* [Figueres], núm. 43 (juliol de 1931), pàg. 3.

¹⁰⁰⁴ *Ibidem*

¹⁰⁰⁵ *Ibidem*

¹⁰⁰⁶ *Ibidem*

expressades a *La Tramuntana*, periòdic de Castelló d'Empúries imprès a Figueres, que sota el títol "Hopócrites!" s'havien indignat amb un article d'Anicet Portell a qui titllaven de "plagiador pedant, un pseudo-periodista desequilibrat i una criatura ofensible", responsabilitzant de l'article a Puig Pujades a qui anomenaren "director efectiu"¹⁰⁰⁷ després que aquest hagués fet unes manifestacions en relació als fets d'Olot.¹⁰⁰⁸

"Vós Puig Pujades i els vostres candidats –hem dit vostres– que heu fet fins ara bandera els exiliats i els presos per Catalunya durant la dictadura. Vós i els vostres, perfectes brètols, que durant la dictadura heu portat una vida sospitosa, ara feu mofa del nostre Macià i us arrepeu a ell amb tot el cinisme per triomfar. Ah! Gent maquiavèlica ho ferieu tot, tot per la punyatera acta."¹⁰⁰⁹

També rebé crítiques des del republicà de tendència lerrouxista, *Libertad* que li dedicà una secció titulada "Peixatades"/"Peixetades" –nom que té relació a com l'anomenava el sogre, *Peixera*– en què criticava durament Puig Pujades i els homes d'*Empordà Federal*.¹⁰¹⁰ Des del periòdic s'hi referien amb els noms de "cavernícola" i "peixera" i en lamentaven les maneres de "cacique reaccionario" perquè asseguraven que pretenia exercir la voluntat a través dels seus diners.¹⁰¹¹ Se l'acusava de ser l'home de confiança del governador Chamorro i d'haver format una societat per explotar-la

"Para sus fines políticos y enchufistas, a la cual denominan «Caciquismo», con capital influyente de la Esquerra Catalana y Acció Catalana, y cuyos directores son: Don Miguel Santaló, del grupo de los radicales-

¹⁰⁰⁷ COMPTE, Jaume i FARRERÓ, Josep. "Hipócrites!", a *Tramuntana* [Castelló d'Empúries], núm. 5 (27 de juny de 1931), pàg. 2. Vegeu l'article que va despertar la polèmica: PORTELL, Anicet. "Meditació", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 740 (27 de juny de 1931) pàg. 2.

¹⁰⁰⁸ Els fets d'Olot es refereixen a l'intent d'assassinat del republicà Jaume Compte a Olot. Vegeu: "Comentaris que han fet alguns diaris sobre els fets d'Olot, entre ells *La Rambla*, *La Publicitat* i *L'Opinió* com també el que feu l'*Empordà Federal*", a *Avant...!* [Figueres], núm. 4 (1 de juliol de 1931), pàg. 4-5.

¹⁰⁰⁹ *Ibidem*

¹⁰¹⁰ "Peixatades", a *Libertad* [Figueres], núm. 697 (28 de novembre de 1931), pàg. 2; "Peixetades", a *Libertad* [Figueres], núm. 701 (24 de desembre de 1931), pàg. 3.

¹⁰¹¹ CANTACLARO. "Siempre caciquismo", a *Libertad* [Figueres], núm. 699 (12 de desembre de 1931), pàg. 2.

socialistas; Don José Puig Pujadas, Don Carlos Jordá y Camps Arboix, republicanos adictos al Centro Católico Figuerense, y Don José Irla disfrazado de republicano federal”.¹⁰¹²

A finals de 1931, la mateixa publicació li dedicà alguns articles en què el titllava de fals republicà i de “cap visible, l'eximi comediant” en els quals qüestionava si algú podia creure's que Puig Pujades fos republicà.¹⁰¹³ En aquesta mateixa línia, li dirigien retrets personalistes:

“Además de ser antipático porque tener la pinta de «Globo Grotesco» con cabeza y cara de Pim, Pam, Pum!, tiene aún otro defecto más grande, y es que uno no puede estar a su lado del hedor de incienso y cera que expide como reaccionario que es”.¹⁰¹⁴

Les responsabilitats polítiques i els càrrecs al capdavant del partit permeten explicar que entre el 13 i el 14 de febrer de 1932 participés en el Primer Congrés Nacional d'Esquerres, que va comptar amb més de mig miler de representants, i que havia de designar els membres del Comitè Executiu Central d'Esquerra Republicana. El Comitè estava constituït per tres representants de cada federació, elegits en vot secret per aquells i per setze més escollits directament pel Congrés.¹⁰¹⁵ Entre els membres del Comitè Executiu elegits per votació directa hi destacà Puig Pujades amb 847 vots el qual aconseguí la setena posició per davant de l'olotí Antoni Dot, que n'obtingué 671.¹⁰¹⁶ El Consell Directiu estava presidit per Francesc Macià i es completà amb Joan Sauret, Martí Rouret, Pere Comes, Josep Mestres, Lluís

¹⁰¹² CANTA CLARO. “El caciquismo”, a *Libertad* [Figueres], núm. 698 (5 de desembre de 1931), pàg. 2.

¹⁰¹³ LA REDACCIÓ. “Els falsos republicans”, a *Libertad* [Figueres], núm. 699 (12 de desembre de 1931), pàg. 2.

¹⁰¹⁴ CANTA CLARO. “Siempre caciquismo”, a *Libertad* [Figueres], núm. 699 (12 de desembre de 1931), pàg. 2.

¹⁰¹⁵ IVERN, M. Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., pàg. 220. En la reunió comarcal de la FRSE es designà una comissió de delegats per assistir-hi formada per: Rosend Isern de Garrigàs; Àngel Casals, Josep Puig Pujades i Alexandre Deulofeu, de Figueres; Gil Junqueres, de Vilabertran; Benjamí Cervera, de Portbou, i un representant del Centre Federal de Llançà. Vegeu: “Important reunió Comarcal de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 773 (30 de gener de 1932), pàg. 2.

¹⁰¹⁶ IVERN, M. Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol. 1, pàg. 221. Vegeu també: “L'Esquerra”, a *La Veu de Tarragona* [Tarragona], núm. 1.143 (17 de febrer de 1932), pàg. 8.

Companys, Joan Lluhí, Ernest Ventós, Jaume Aguader, Joan Casanovas, Ventura Gassol, Joan Tauler, Pere Mestres i Maria Teresa Gibert, tots ells escollits pel Congrés.¹⁰¹⁷ Així mateix, Puig Pujades fou també un dels tres homes elegits per la Federació de Girona juntament amb Pere Cerezo Hernàez i Xavier Casademunt Arimany.¹⁰¹⁸

– Taula III –
**VOTS OBTINGUTS AL
 I CONGRÉS NACIONAL D'ESQUERRES D'ERC**

NOM	NOMBRE DE VOTS
Lluís Companys	1373
Jaume Aiguader	1189
Maria E. Gibert	1185
Ventura Gassol	1151
Joan Lluhí	969
Ernest Ventós	927
Pere Comes	905
Josep Puig Pujades	847
Pere Mestres (de Tarragona)	806
Joan Tauler	786
Joan Casanovas	773
Josep Sauret	745
Martí Rauret	742
Lluís Mestres (de Barcelona)	686
Antoni Dot-Arxé	671

Font: “El Primer Congrés Nacional de l’Esquerra Republicana de Catalunya”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 776 (20 de febrer de 1932), pàg. 5.

En el mateix Congrés, Puig Pujades fou designat membre de la comissió que s’havia d’encarregar de dictaminar sobre la validesa o la nul·litat d’algunes delegacions impugnades.¹⁰¹⁹ El

¹⁰¹⁷ “L’Esquerra”, a *La Veu de Tarragona* [Tarragona], núm. 1.143 (17 de febrer de 1932), pàg. 8. Vegeu també: IVERN, M. Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol 2, pàg. 280.

¹⁰¹⁸ IVERN, M. Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol 2, pàg. 280.

¹⁰¹⁹ “El Primer Congrés Nacional de l’Esquerra Republicana de Catalunya”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 776 (20 de febrer de 1932), pàg. 4. Aquesta comissió estava formada per Mestres, Pujol i Font, Tauler, Andreu Dot, Aiguader, Coll, Galés Arques i Valldoriola. Vegeu també: “Darreres

polític també va formar part l'abril de 1932 com a representant de Girona de la Comissió Permanent del Comitè Executiu Central d'Esquerra Republicana, presidida per Francesc Macià. La Comissió estava formada també per Lluís Companys, Joan Lluhí, Jaume Aiguader, Joan Casanovas, Manuel Galès (per Tarragona), Ricard Palacín (per Lleida), Joaquim Bilbeny (per Barcelona-província) i Josep Dencàs (per Barcelona-ciutat).

La participació de Puig Pujades en les primeres files del partit és clau per entendre que assoleixi un major protagonisme en la política catalana i pot explicar que assisteixi als principals esdeveniments socials del moment, per exemple, el maig de 1932 a l'enterrament de la germana del president Macià,¹⁰²⁰ a l'agost d'aquest any a l'homenatge del veterà republicà federal Fàbregues i Déu en la visita de Francesc Macià a Palamós¹⁰²¹ i als homenatges dels diputats Antoni Xirau,¹⁰²² Josep Salmerón¹⁰²³ el setembre de 1932 i al de Josep Dencàs a Barcelona,¹⁰²⁴ respectivament.

Un any després de la proclamació de la República, Puig Pujades considerava que en l'espai d'aquest temps s'havien obtingut importants guanys:

“Espanya ha enderrocat un règim, n'ha instaurat un'altre, ha llegitimat per mitjà d'una Constitució el Nou Règim i l'ha posat dintre la vida del dret, constituint amb el nomenament del Cap de l'Estat, una República. En aquesta hora gloriosa del primer aniversari podem dir que

informacions. El Congrés d'Esquerra Republicana”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 83 (13 de febrer de 1932), pàg. 5.

¹⁰²⁰ “L'enterrament de la germana del President Macià”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 153 (6 de maig de 1932), pàg. 9.

¹⁰²¹ “La jornada presidencial”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 244 (22 d'agost de 1932), pàg. 5.

¹⁰²² “A Figueres. Un homenatge al diputat Antoni Xirau”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 286 (16 de setembre de 1932), pàg. 1.

¹⁰²³ “Càbales electorals”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 294 (19 d'octubre de 1932), pàg. 1. En el periòdic s'assenyalava que a l'acte hi assistiren els següents polítics: Casanovas, Noguer i Comet, Irla, Puig Pujades, Garganta i Dot. Vegeu també: “Va constituir un gran èxit el banquet-homenatge dedicat ahir al diputat Josep Salmerón”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 274 (26 de setembre de 1932), pàg. 1.

¹⁰²⁴ “L'acte d'ahir, a Belles Arts, fou una jornada triomfal”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 443 (10 d'abril de 1933), pàg. 1.

la República s'ha solidificat dintre la llei i arriba a tenir la categoria d'un Estat democràtic dintre del món".¹⁰²⁵

En aquest sentit, el polític considerava que la nova forma de govern havia assolit tres fites: recuperar l'exèrcit del "poble", la subordinació al poder civil de totes les potestats eclesiàstiques i el decret del bilingüisme, "primer reconeixement oficial de la nostra personalitat ètnica".¹⁰²⁶ Tanmateix, lamentava que no s'hagués desfet completament la infraestructura de la dictadura i que els ministres de Governació de la República haguessin mantingut la burocràcia del règim.

A finals de setembre de 1932, fou nomenat president de la FRSE comarcal¹⁰²⁷ en substitució de Marià Pujulà que

"Comprenia que amb les tasques del futur, ara que es va a estructurar la Catalunya autònoma, calien homes més joves i amb més energia que ell per a portar endavant el partit més representatiu de les comarques empordaneses".¹⁰²⁸

Puig Pujades, setze anys més jove que Pujulà, assumí les noves responsabilitats al capdavant de la federació comarcal i va remarcar que "no farà més que seguir les orientacions plenes de seny del seu predecessor, del qual n'espera, malgrat el seu allunyament, els seus consells i la seva col·laboració entusiasta".¹⁰²⁹

¹⁰²⁵ APJPP. Discurs inèdit del primer aniversari de la proclamació de la República. 1932.

¹⁰²⁶ PUIG PUJADES. "Esteu content de la República?" a "14 abril 1931!! En el primer aniversari de la proclamació de la República?", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 784 (13 d'abril de 1932), pàg. 2.

¹⁰²⁷ XIQUET. "El partit local de la Federació Republicana Socialista es reuní en Assemblea General, el passat dimarts, a les 10 de la vetlla", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 808 (24 de setembre de 1932), pàg. 4.

¹⁰²⁸ "Assemblea Comarcal de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 810 (8 d'octubre de 1932), pàg. 4.

¹⁰²⁹ *Ibidem*

– Taula IV –
JUNTA DEL COMITÈ COMARCAL DE LA FRSE

President	<u>Josep Puig Pujades</u> [Figueres]
Secretari	Josep Pey Calvet [Figueres]
Vicepresident	J. Ferrer Fedavella [Cantallops]
Vicesecretari	Benjamí Cervera [Portbou]
Vocals	Jaume Purcalles [Llançà], Gil Junqueras [Vilabertran], Joaquim Bec [Vilajuïga], Rossend Isern [Garrigàs], Josep Barrot [Terrades], Enric Pla [Agullana]. Altres assistents a l'assemblea foren Gallostra de Crespià; Baseda de Boadella, Marcó de Roses, Calsina de Llançà.

Font: "Noticiari", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 810 (8 d'octubre de 1932), pàg. 7.

Unes setmanes abans, el general Sanjurjo havia intentat des de Sevilla fer un cop d'estat durant la matinada del 10 d'agost contra la República que va significar el primer aixecament armat des de la instauració del règim un any abans. Quan la notícia es va conèixer a Figueres, el periòdic d'esquerra *Avant...!* assegurava que en aquells moments qui

"Portava la veu cantant era el president del Centre, senyor Puig Pujades, el qual demanava serenitat i anava prenent apunts pel discurs indispensable que caldria fer al poble que assistiria a la manifestació organitzada contra el moviment reaccionari".¹⁰³⁰

Segons aquesta mateixa font, els joves membres del centre republicà demanaven que la manifestació s'allargués

¹⁰³⁰ "Records amargos", a *Avant...* [Figueres], núm. 25 (24 d'agost de 1932), pàg. 7.

“Per tots els carrers cèntrics amb banderes i pancartes, però els vells no volien complicacions i varen decidir reunir el poble sota els balcons del Municipi, i per mitjà de bells parlaments atemperar als elements que demanaven justícia”.¹⁰³¹

El mateix periòdic manifestava que no havien agradat “les paraules del senyor Puig Pujades i les del senyor Marià Pujulà” perquè van fer “l’efecte de galledades d’aigua gelada”.¹⁰³²

Tant Pujulà com Puig Pujades van fer constar en el plenari una protesta contra “l’atac criminal” i amb aquest objectiu van subscriure l’adhesió al govern.¹⁰³³ Segons l’acta del plenari d’aquella data, el govern municipal va fer constar que la “Sanjurjada” –com es va denominar la insurrecció–, “ha fet obrir els ulls de la República” i exigien la destitució d’alts càrrecs “que no eren adictes al règim”.¹⁰³⁴ Malgrat les responsabilitats atribuïdes a Sanjurjo, el mateix Puig Pujades en un article a la premsa considerava que, tot i que el militar havia perpetrat “la més abjecta traïció”, se l’havia d’indultar de la pena de mort. El polític ja s’havia mostrat amb anterioritat partidari de l’abolició d’aquest tipus de condemna.¹⁰³⁵

Aquesta revolta frustrada va agilitzar els tràmits a les Corts espanyoles per aprovar l’Estatut de Catalunya, el 9 de setembre de 1932, que havia estat dormant a Madrid prop d’un any. L’aprovació va suposar una retallada important: dels 52 articles originaris, se’n van quedar 18. Davant d’aquesta intervenció, Puig Pujades considerava que el nou document no responia íntegrament al règim i, alhora, que

“No es possible canviar en tan poc temps l’estat de consciència que s’havia creat al voltant del problema de Catalunya i que havia donat lloc a una serie de recels, i d’actitud d’incomprensió que fomentava la Monarquia; i fent-nos carrec d’aquestes realitats, nosaltres hem de declarar que l’autonomia concedida a la regió catalana ens satisfà plenament i que ens donarà ocasió per demostrar en el

¹⁰³¹ *Ibidem*

¹⁰³² *Ibidem*

¹⁰³³ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (11 d’agost de 1932), foli 190.

¹⁰³⁴ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (11 d’agost de 1932), folis 190 v i 191.

¹⁰³⁵ PUIG PUJADES, Josep. “Per l’abolició de la pena de mort”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 804 (27 d’agost de 1932), pàg. 1.

terreny de la pràctica la capacitat en el gaudi d'aquesta autonomia".¹⁰³⁶

Malgrat aquestes renúncies, el polític també defensava que mai deixarien de propugnar que Catalunya assolís

“El reconeixement de tots aquells drets que avui encara li han estat discutits fins arribar a la possessió de totes aquelles facultats que li pertoqueu com a poble lliure”.¹⁰³⁷

Per assolir-ho, considerava que el partit més idoni era l'ERC qui governava la Generalitat i qui tenia les atribucions per començar a treballar ja que s'havia de formar el nou Parlament de Catalunya i les eleccions estaven convocades pel 20 de novembre de 1932, fet que coincidia amb la visita de Francesc Macià a Figueres.¹⁰³⁸

La tasca de Puig Pujades com a membre de la Diputació provisional de la Generalitat –que explicarem detalladament en el capítol següent– s'acabà el 25 d'octubre quan es va dissoldre l'organisme i es van convocar les eleccions pel 20 de novembre de 1932. Les responsabilitats com a diputat van durar escassament un any, període del qual en va fer un balanç poc optimista que analitzem en el capítol específic a aquesta tasca.

Potser per aquesta decepció, el polític refusà l'octubre de 1932 presentar-se com a candidat a les eleccions catalanes pel districte de Figueres tot i que la federació considerés que era “un deure de tot l'Empordà portar-lo novament a la lluita i a la victòria”.¹⁰³⁹ A les pàgines d'*Empordà Federal* s'elogià i es dignificà l'actuació tant al capdavant de la federació republicana com del càrrec de diputat:

“El partit sap el que val Puig. Sap el que ha fet Puig Pujades per la causa i per la comarca, i sols per la força de les circumstàncies, que l'interessat exposa brillantment, es conforma amb aquesta negativa rotunda”.¹⁰⁴⁰

¹⁰³⁶ APJPP. Discurs inèdit dedicat a l'aprovació de l'Estatut de Catalunya.

¹⁰³⁷ *Ibidem*

¹⁰³⁸ “Conferencias telegráficas. Noticias de Barcelona”, a *Diario de Tarragona* [Tarragona], núm. 257 (6 de novembre de 1931), pàg. 6.

¹⁰³⁹ “Federació Republicana Socialista de l'Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 812 (22 d'octubre de 1932), pàg. 6.

¹⁰⁴⁰ *Ibidem*

Malgrat les pressions que va rebre i els rumors que apuntaven a què la seva candidatura era ferma al costat d'altres prohoms de la demarcació (Pere Cerezo per Girona, Antoni Dot per Olot...);¹⁰⁴¹ el polític, finalment, hi renuncià: “aquest cas –diu Puig– és per a mi un plet faltat. L'insistència seria feina inútil”.¹⁰⁴²

El mateix Puig Pujades manifestava el setembre de 1932 que aquest any d'actuació política havia estat molt intensa:

“M'ha palesat la necessitat que hom té de cuidar-se dels propis afers exclusivament, car és impossible atendre a tot amb el zel i mirament que avui es requereix. Per tal, crec haver ja complert com a ciutadà i és just que altres també es sacrificuin ostentant amb més eficàcia la representació de l'Empordà a la Generalitat”.¹⁰⁴³

D'aquestes declaracions es desprèn que fou una decisió personal tot i que la premsa d'extrema esquerra considerava que s'havia retirat “–o l'han retirat, que no és el mateix– de la política activa, per reprendre el paper de titellaire des de darrera el taulell de la seva botiga de calceter”.¹⁰⁴⁴

Malgrat tot, Puig Pujades participà activament en la campanya electoral i es declarà a favor de les coalicions. Afirmava que era partidari de presentar-se encara que fos de manera circumstancial amb el Partit Catalanista Republicà i, en aquest sentit, assenyala que

“Com que el senyor Nicolau d'Olwer, com a ministre i com a ciutadà, ha procedit i procedeix com a bon liberal i bon català, entenc que fóra incórrer en una «tremenda responsabilitat» rebutjar, en la província de Girona, que és en la qual jo resideixo, una circumstancial intel·ligència amb els elements del Partit Catalanista Republicà, puix

¹⁰⁴¹ “L'elecció del Parlament català”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 1.273 (18 d'octubre de 1932), pàg. 4.

¹⁰⁴² “Federació Republicana Socialista de l'Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 812 (22 d'octubre de 1932), pàg. 6.

¹⁰⁴³ CORREDOR, Josep M^a. “Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades, Tinent d'Alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), pàg. 4.

¹⁰⁴⁴ MUNTANYÀ, Victor. “Inconscients o massa vius?... política local”, a *Avant..!* [Figueres], núm. 30 (2 de novembre de 1932), pàg. 5.

ens exposem que, per no voler votar dos candidats seus, surtin triomfants els onze nacionalistes.”¹⁰⁴⁵

En els dies previs als comicis, Puig Pujades va exposar clarament la seva posició i va demanar la disciplina de vot als seguidors amb eslògans adreçats al “bon ciutadà republicà i catalanista afiliat a un partit de responsabilitat política i d’ètica social que no pot ésser altre que el partit d’Esquerra Republicana de Catalunya”.¹⁰⁴⁶ Ell mateix apel·là directament al vot pel seu partit com a “garantia de plenitud per Catalunya i de consolidació per la República”.¹⁰⁴⁷ Amb aquest objectiu la formació política organitzà mitings multitudinaris en què hi participà juntament el suport de les primeres figures del partit.¹⁰⁴⁸

Després del triomf de les forces republicanes d’ERC, circularen a finals de desembre alguns rumors sobre els càrrecs que se li oferien però que, finalment, no es concretaran fins més endavant. En aquest sentit, l’òrgan oficial del partit, *La Humanitat*, s’hi referia des de Barcelona amb notícies que apuntaven directament que el President de la Generalitat li havia proposat el Govern Civil de Girona o de Tarragona.¹⁰⁴⁹ En la mateixa nota s’assenyalava que li havia estat ofert darrerament el mateix càrrec pel ministre d’Agricultura en nom propi i d’Azaña, Carner i Casares Quiroga que, finalment, hauria refusat “pels mateixos motius personals que li privaren d’anar en candidatura en les darreres eleccions”.¹⁰⁵⁰ El periòdic *Empordà Federal* assegurava que Macià

“Estigué a punt de fer un viatge a Figueres per a convencer-lo, junt amb el prec de Manuel Azaña i del ministre de

¹⁰⁴⁵ “Càbales electorals”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 297 (22 d’octubre de 1932), pàg. 1.

¹⁰⁴⁶ PUIG PUJADES, J. “Per disciplina”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 816 (16 de novembre de 1932), pàg. 2.

¹⁰⁴⁷ *Ibidem*

¹⁰⁴⁸ La federació organitzà un gran míting al Teatre El Jardí a inicis de 1931 en què hi participaren Alexandre Deulofeu de la Joventut Nacionalista de Figueres, el diputat Josep Puig Pujades, el conseller Joan Casanovas Maristany, els diputats a Corts Jaume Aiguader, Albert de Quintana i de León, Miquel Santaló, Lluís Companys, el conseller Ventura Gassol i el president Francesc Macià. Vegeu: “Gran míting”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 760 (4 de novembre de 1931), pàg. 2.

¹⁰⁴⁹ També es refereix al càrrec que, finalment, no va acceptar en el Govern Civil de Tarragona. Vegeu: “Puig Pujades” a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), pàg. 6 [extret d’*Acció Ciutadana*].

¹⁰⁵⁰ “La política. Oferiments”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 348 (21 de desembre de 1932), pàg. 3.

Governació, deixava d'acceptar el Govern Civil de Lleida i després el de Girona".¹⁰⁵¹

Mentrestant, a Figueres, alguns detractors s'expressaven públicament contra ell d'una manera molt crítica. El gener de 1933 Jaume Miravittles, un dels joves que a la dècada dels anys vint el seguia amb devoció juntament amb Salvador Dalí, havia tornat de l'exili francès i s'havia afiliat al Bloc Obrer Camperol. La relació entre Puig Pujades i Miravittles havia estat molt estreta, per exemple, recordava a finals de l'any 1928 que

“Quan el dramaturg Ignasi Iglésias visitava la ciutat l'havien d'anar a esperar amb una bandera vermella i des del «palco proscènic» deixaven anar uns coloms que els hi havia donat dissimuladament en Puig Pujades. Una mostra anecdòtica de la complicitat entre l'intel·lectual i els dos joves però que, alhora, denota que, probablement, l'escriptor era el seu referent i es comprometien en la causa del mentor”.¹⁰⁵²

Malgrat aquesta vinculació, Miravittles creà el terme “anarco-puig pujadisme” per referir-se al poder local que concentrava el polític: “mentre Sagalà tingui influència dintre el moviment obrer de Figueres. Puig Pujades tindrà a les seves mans el control polític de la ciutat”.¹⁰⁵³

De fet, el polític seria l'home fort del republicanisme empordanès al govern català. El President de la Generalitat de Catalunya el nomenà el febrer de 1933 comissari delegat interí de les comarques gironines en substitució de Josep Irla, que patia problemes de salut. La premsa havia titllat el moment de “crisi parcial de la Generalitat” perquè el càrrec havia quedat vacant. Un periodista havia preguntat sobre la Comissaria gironina i Francesc Macià havia contestat que “després de

¹⁰⁵¹ “Puig Pujades, Comissari de la Generalitat a Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 829 (11 de febrer de 1933), pàg. 5.

¹⁰⁵² MIRAVITLLES, Jaume. Jaume Miravittles “Notes a l'entorn de l'art d'avantguarda. Miró-Dalí- Domingo”, a *La Nova Revista* [Barcelona], núm. 24 (31 de desembre de 1928), pàg. 319. Per ampliar el coneixement sobre Jaume Miravittles, vegeu: BATALLA GALIMANY, Ramon. *Jaume Miravittles i Navarra. Intel·lectual, revolucionari i home de govern. Els anys joves, 1906-1939*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2010.

¹⁰⁵³ MIRAVITLLES, Jaume. “són revolucionaris, els anarquistas?”, a *Avant..!* [Figueres], núm. 36 (25 de gener de 1933), pàg. 2. Jaume Segalà fou un dels fundadors de l'Associació Obrera de Figueres el maig de 1930. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: “L'Associació Obrera de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 680 (17 de maig de 1930), pàg. 5-6.

moltes consultes hem acordat que sigui el senyor Puig Pujades qui ocupi interinament aquell lloc”.¹⁰⁵⁴

Una vegada coneguda la notícia, el plenari municipal de l'Ajuntament de Figueres va elogiar-ne la designació i definí al polític com a “home comprensiu, culte, treballador, d'una intel·ligència gens corrent, i per sobre de tot, bon republicà i ferm català” i assegurà que el nomenament tenia una “forta transcendència” per la ciutat.¹⁰⁵⁵

Tot i acceptar el càrrec, Puig Pujades va mantenir les tasques al govern municipal i, continuà el febrer de 1933, com a membre del Comitè Executiu d'ERC.¹⁰⁵⁶ L'acumulació de càrrecs i la representativitat en el partit, doncs, van convertir Puig Pujades en l'home d'ERC a l'Empordà i un dels homes forts de la demarcació de Girona. Un editorial del setmanari d'esquerres de La Bisbal, *Ciudadania*, ho destacava a propòsit de les acusacions de l'oposició:

“Sempre que s'ha parlat de diferències de criteri o d'apreciació, cada vegada que un article atrevit, punxant, aparegut en un diari d'esquerra, ha estat comentat com ha dit que els partits que avui assumeixen la responsabilitat de govern mancaren de sentit governamental. Ho han dit diferents polítics madrilenys al·ludint als radicals socialistes o als federals, ho han dit a Catalunya Rovira i Virgili desde les planes de LA HUMANITAT, ho ha dit Pi i Sunyer en més d'una ocasió, ho deia encara fa vuit dies l'amc Puig Pujades, Comissari de la Generalitat a les

¹⁰⁵⁴ “Darreres Informacions”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 30 (7 de febrer de 1933), pàg. 3; “Ha estat resolta la crisi de la Generalitat”, a *Foment* [Reus], núm. 31 (8 de febrer de 1933), pàg. 1; “Cataluña Autónoma. Nuevos cargos en el Gobierno de la Generalidad”, a *El Sol* [Madrid], núm. 4.833 (8 de febrer de 1933), pàg. 8.

¹⁰⁵⁵ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (10 de febrer de 1933), foli 23.

¹⁰⁵⁶ Per exemple, el polític figuerenc va assistir en una reunió de l'executiva i s'acordà per majoria “haver vist amb disgust” l'article “Veu d'alarma” publicat a *L'Opinió*. Segons el comunicat oficial, s'acordà que “l'editorial de referència no tenia altre abast que defensar un punt de vista particular en matèria de principis i que, avui, com sempre, és intangible la disciplina del partit i viu l'afecte i l'adhesió a la persona del senyor President”. Vegeu: “No ha passat res! Reunió del Comitè Executiu de l'Esquerra Republicana de Catalunya”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 406 (27 de febrer de 1933), pàg. 1.

nostres comarques, referint-se a les dissidències dins el si d'Esquerra Republicana".¹⁰⁵⁷

La presència del president Macià en les Fires de Maig reforça aquesta circumstància com es mostra en la celebració dels Jocs Florals Empordà-Rosselló, un certamen doblement simbòlic:¹⁰⁵⁸ d'una banda, la data era clau, cent anys després que Bonaventura Carles Aribau escrivís *Oda a la Pàtria* i, de l'altra, es tractava dels primers Jocs Florals que es feien a Figueres des de la Festa de la Bellesa de 1906 amb la intenció de vincular els dos territoris: "Iligams entre l'ànima rossellonesa i l'ànima catalana separades per una ratlla partionera que no ho ha estat ni ho serà mai per les coses de l'esperit".¹⁰⁵⁹ La celebració dels Jocs Florals en aquesta etapa s'havia d'entendre com una reivindicació dels ideals republicans federals nacionalistes que Puig Pujades volia mantenir i vinculava les autoritats polítiques, literàries i espirituals que havien marcat la festa de l'any 1906:

"El federalisme consubstancial en la bondat serena de Martí Carreras; el nacionalisme racial de Catalunya encarnat en el gran poeta nacional En Joan Maragall, i el sentit d'universalitat i d'humanisme que eren la sang i la carn del plorat mestre Ignasi Iglésias, i són avui venerades i estimades arreu d'aquesta terra empordanesa, barreja del seny ponderat del pastor amb les ànsies fantasioses de la sirena."¹⁰⁶⁰

Probablement, però, de totes les responsabilitats polítiques que va assumir durant aquesta etapa republicana la que li permetrà exercir una major influència fou la de comissari de la Generalitat a les comarques gironines. Des d'aquest càrrec fou elogiat i criticat, qüestionat i ratificat segons la premsa de l'època, que

¹⁰⁵⁷ "O ara o mai" a "Editorial", a *Ciutadania* [La Bisbal d'Empordà], núm. 71 (31 d'agost de 1933), pàg. 1. La cita es refereix a Antoni Rovira Virgili (1882-1949), membre destacat d'ERC i diputat al Parlament de Catalunya en les primeres eleccions. Pel que fa a Carles Pi i Sunyer (1888-1971) fou el president d'ERC entre 1933 i 1935 i escollit diputat a Corts per la circumscripció de Barcelona a les eleccions del juny de 1931.

¹⁰⁵⁸ "El president de Catalunya, a Figueres", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 464 (6 de maig de 1933), pàg. 2.

¹⁰⁵⁹ PUIG PUJADES. "Recullint una suggestió", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 789 (14 de maig de 1932), pàg. 5.

¹⁰⁶⁰ PUIG PUJADES, J. "Jocs Florals Empordà-Rosselló", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.370 (11 de maig de 1933), pàg. 1. Vegeu també: ACM. Fons de l'associació d'Atenea. Carta de la Junta d'Atenea al Casino Menestral. Caixa núm. 371. L'esmentat Martí Carreras era l'alcalde de Figueres quan es va celebrar la Festa de la Bellesa el maig de 1906.

polemitzà sobre la idoneïtat i la gestió al capdavant de la Comissaria.

El diari republicà catalanista gironí *L'Autonomista* ho constata el juny de 1933, pocs mesos després d'haver assumit el càrrec,

“No han pas faltat ànimes raquíques les quals posant a llur ploma més verí que sinceritat, han establert comparacions i paral·lelismes odiosos entre els fills de la capital empordanesa i de la capital gironina”.¹⁰⁶¹

Segons aquest diari, els detractors de Puig Pujades

“Han forjat una història de rivalitats encaminades a sembrar l'antipatia entre figuerencs i gironins, segurament per a poder aplicar entre nosaltres aquelles grotesques lluites que es contenen de Reus i Tarragona, Terrassa i Sabadell”.¹⁰⁶²

Puig Pujades, que estava en contra de les rivalitats entre Girona i Figueres, considerava que aquesta polèmica era fruit d'un “mite gratuït” i explicava que quan va prendre possessió del càrrec, havia rebut anònims en què “se'ns cominava en vigilar la nostra gestió perquè no féssim qualche greuge a Girona”.¹⁰⁶³ Davant d'aquestes crítiques, ell assegurà que l'actuació pública s'havia obert a tota crítica “afrontant-la serenament, car sempre hem actuat a *favor* de molts i mai *contra* algú, fos qui fos”.¹⁰⁶⁴

Malgrat que el portaveu hegemònic del republicanisme d'esquerres a Girona requeia en *L'Autonomista*, la Lliga comptava amb un altre periòdic, *Diari de Girona: d'avisos i notícies*, que també va elogiar esporàdicament la tasca del polític com a comissari el juny de 1933:

“Josep Puig Pujades, home d'esquerres, és un poeta i un prosador en qui no desentona la condició de polític d'envergadura. Semblen dues coses antagòniques, que mai

¹⁰⁶¹ CARDINA, Rafel. “Perfil del dia. *La Veu de l'Empordà*”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.398 (13 de juny de 1933), pàg. 1. El mateix article es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 847 (17 de juny de 1933), pàg. 2.

¹⁰⁶² *Ibidem*

¹⁰⁶³ *Ibidem*

¹⁰⁶⁴ *Ibidem*

no hagin de convergir. S'unifiquen però, i es compenetren en la seva persona.”¹⁰⁶⁵

Des del diari se l'elogià i se'l felicità “a desgrat de la divergència d'ideologia política” perquè es considerava que era “una autoritat lilegitimament constituïda. Ço que no vol dir que la seva actuació estigui lliure d'error”.¹⁰⁶⁶

El president Francesc Macià ratificà Josep Puig Pujades en el càrrec a finals d'estiu de 1933 i, durant el mes d'agost, el comissari s'adreçà “Als ciutadans de la circumscripció de Girona” a través de la premsa on assegurava:¹⁰⁶⁷ “posaré tots els meus esforços i bona voluntat” en uns moments transcendents en què

“Catalunya va entrant poc a poc al plé ús de la seva llibertat, cal que tots ens captiguem de la greu responsabilitat que l'exercici de la ciutadania imposa, recolzant tots i cadascú amb una franca i honesta actuació particular que, nascut de la lliure voluntat del poble, té per única missió realitzar ço que el poble vol, desitja i espera”.¹⁰⁶⁸

Gairebé un any després, el setembre de 1934, el *Diari de Girona: d'avisos i notícies*, demanà reiteradament la dimissió de Puig i del comissari d'Ordre Públic, Lluís Prunés. Segons el periòdic

“El senyor Puig Pujades, per què és persona no grata a la *democràcia organitzada i liberal de les comarques de Girona*. Per la nostra part podem assegurar, no obstant,

¹⁰⁶⁵ ARROYO, Jaume. “El nou Comissari de la Generalitat. L'autoritat constituïda”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 135 (20 de juny de 1933), pàg. 1.

¹⁰⁶⁶ *Ibidem*

¹⁰⁶⁷ “Notícies”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.505 (12 d'agost de 1933), pàg. 5; “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 855 (12 d'agost de 1933), pàg. 7; a *La Costa Brava* [Sant Feliu de Guíxols], núm. 172 (19 d'agost de 1933), pàg. 5; “Salutació”, a *Altaveu* [Ripoll], núm. 96 (19 d'agost de 1933), pàg. 6; a *El Deber* [Olot], núm. 1.905 (26 d'agost de 1933), pàg. 12.

¹⁰⁶⁸ PUIG PUJADES, J. “Als ciutadans de la circumscripció de Girona”, a *Acció Ciutadana* [Girona], núm. 50 (11 d'agost de 1933), pag. 7; PUIG PUJADES, J. “Als ciutadans de la circumscripció de Girona”, a *Baix-Empordà* [Palafrugell], núm. 1.236 (12 d'agost de 1933), pàg. 3; PUIG PUJADES, J. “Als ciutadans de la circumscripció de Girona”, a *El Programa* [Sant Feliu de Guíxols], núm. 116 (20 d'agost de 1933), pàg. 4; PUIG PUJADES, J. “Als ciutadans de la circumscripció de Girona”, a *El Banyolí* [Banyoles], núm. 89 (20 d'agost de 1933), pàg. 8; PUIG PUJADES, J. “Als ciutadans de la circumscripció de Girona”, a *Libertad* [Figueres], núm. 747 (16 de setembre de 1933), pàg. 3.

que per ara i tant, ni un ni altre han dimitit. Que un i altre es mantenen en llurs despatxos com dues potències i forteses potentíssimes. Diuen que són dos baluards inexpugnables de la República a Girona. A veure si jugant jugant, no dimiteixen ni se'n van!"¹⁰⁶⁹

En el mateix número un epígraf es preguntava "Ha dimitit el senyor Puig Pujades?" i s'hi constatava que els rumors sobre la dimissió dels dos polítics s'havien intensificat "a conseqüència dels escandalosos incidents ocorreguts el passat diumenge al Centre Republicà del carrer del Carme" i es donava com una cosa feta que Puig Pujades hagués "presentat la dimissió del seu càrrec el comissari delegat de la Generalitat a Girona".¹⁰⁷⁰ El diari *La Veu de Catalunya* qualificava la situació de Puig Pujades de "delicadíssima" i assenyalava que "tenia ja coll avall el nomenament a favor seu per a la Comissaria única de Girona".¹⁰⁷¹

Els incidents esmentats es referien a les discussions entre els partidaris dels dos candidats a comissari que havien tingut lloc al Centre Republicà de Girona: Josep Puig Pujades, o bé, Lluís Prunés en un context en què, segons alguns periòdics, eren "tot plegat enveges i enemistats; dispars interessos i carència de veritables ideals".¹⁰⁷²

Malgrat l'incident i les peticions de dimissió, el decret de nomenament fou signat al llarg del matí del 13 de setembre¹⁰⁷³ i com a conseqüència "el senyor Prunés" passà a Tarragona.¹⁰⁷⁴

¹⁰⁶⁹ "Política. Dimissió doble i obligada", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 196 (4 de setembre de 1934), pàg. 2.

¹⁰⁷⁰ "Ha dimit el senyor Puig Pujades?" a "Informació General", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 196 (4 de setembre de 1934), pàg. 2.

¹⁰⁷¹ "Llanta política", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.929 (8 de setembre de 1934), pàg. 10.

¹⁰⁷² "Panorama polític. Els viatges dominicals del Sr. Companys", a *Petraria* [Olot], núm. 207 (9 de setembre de 1934), pàg. 6. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu també: "Figueres" a "Informació comarcal", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.928 (7 de setembre de 1934), pàg. 16.

¹⁰⁷³ "Darreres informacions. Barcelona", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 203 (13 de setembre de 1934), pàg. 3. Vegeu també: "Informació General. Política", *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 205 (15 de setembre de 1934), pàg. 3.

¹⁰⁷⁴ "Nou Comissari de la Generalitat a Girona", a *Altaveu* [Ripoll], núm. 148 (15 de setembre de 1934), pàg. 6; "Informació local i comarcal", a *Esquerra* [Olot], núm. 15 (22 de setembre de 1934), pàg. 5; "Panorama polític. Enxufament", a *Petraria* [Ribes de Freser], núm. 108 (23 de setembre de 1934), pàg. 5. Vegeu:

La premsa va agrair el relleu fins al punt que el periòdic *El Deber* es demanava que “Déu vulgui que el nou Comissari senyor Puig Pujades resulti un redreçador de les arbitrietats del senyor Prunés”.¹⁰⁷⁵

Uns dies abans del decret, els dubtes sobre aquesta confirmació en el càrrec havien començat a circular i la continuïtat no estava gens clara. El dia 7, el *Diari de Girona: d'avisos i notícies* en confirmà el nomenament definitiu, almenys oficiosament, i s'assenyalà que la “maniobra que el passat diumenge s'exterioritzà en forma tan tumultuosa contra el Sr. Puig en la mateixa casa de l'Esquerra a Girona, ha fracassat rodonament”.¹⁰⁷⁶ El diari no es plantejava si es tractava d'un encert o d'un error encara que, assegurava que molts se'n podien estranyar després “de l'espectacle de diumenge” en què “s'ha permès que hi hagi una colla de vençuts contra un vencedor”.¹⁰⁷⁷

El mateix diari, molt crític amb la gestió d'ERC, afirmava que:

“Imparcialment parlant, hem de reconèixer que els interessos de Girona i les seves comarques hi hauran guanyat ben poca cosa. Digui's Puig o digui's Prunés, al capdavant continuarà l'imperi d'una política amb tots els defectes del feixisme, des d'un sectarisme incomprensiu i retrògada a un contuberni d'interessos esfereïdor. Si el Sr. Puig Pujades pogués actuar sense el lastre del partit, [...] potser hi hagués pogut arrelar qualsevol altra cosa, puix que realment resulta excepcional aqueix encert, que no dubtem en aplaudir, entre els innúmers essers que li hem retret i que en definitiva li haurà costat d'abandonar la nostra Ciutat, encara que sia per a gaudir d'un càrrec similar, cosa gens difícil en un partit com l'Esquerra quan s'ha arribat a fer tanta demagògia i tanta gatzara peblea com l'ha feta el senyor Prunés.”¹⁰⁷⁸

“Els comissaris”, a *El Be Negre* [Barcelona], núm. 170 (12 de setembre de 1934), pàg. 2.

¹⁰⁷⁵ “Notícies”, a *El Deber* [Olot], núm. 1.959 (22 de setembre de 1934), pàg. 17.

¹⁰⁷⁶ “Editorial. La solució?”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 199 (7 de setembre de 1934), pàg. 1; “Política catalana”, a *La Voz* [Madrid], núm. 4.271 (7 de setembre de 1934), pàg. 8.

¹⁰⁷⁷ “Editorial. La solució?”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 199 (7 de setembre de 1934), pàg. 1.

¹⁰⁷⁸ *Ibidem*

Segons aquest diari, difícilment el nou comissari tenia capacitat d'actuar en contra del centralisme barceloní, explotava al màxim la polèmica i establia una relació dels vençuts i els vencedors. Entre els primers, hi situava el

“Propi senyor Prunés; els rabassaires, en Camps i Arboix; l'Irla; els representants de cinc partits judicials d'Esquerra; i tota la tarragada. Entre els vencedors, hi ha el propi senyor Puig; els esquerrans figuerencs; en Casanovas i... el diari bilingüe local *L'Autonomista* amb el seu director”.¹⁰⁷⁹

El mateix diari plantejava les dificultats que tindria Puig Pujades per gestionar aquesta situació

“És de veure com s'ho farà per a treure's del damunt part dels vençuts que ja se li atansen; la influència del diari bilingüe *L'Autonomista*, que es presenta com a vencedor. Bon començament per al senyor Puig Pujades!”¹⁰⁸⁰

Probablement, com a contrarèplica d'aquesta dicotomia, l'endemà d'aquestes declaracions, *L'Autonomista* publicà un elogiat retrat de Puig Pujades que sota el títol “Idees i conducta” assenyalava que

“Coneixem el gran esperit de catalanitat i republicanisme del Sr. Puig i Pujades, empordanès de soca i arrel, i no dubtem, que, en el nou càrrec que li ha estat encomanat, sabrà mantenir i acreïxer el prestigi aconseguit durant tota una vida de lluites per un ideal”.¹⁰⁸¹

El diari republicà catalanista pretenia acollir les simpaties d'“empordanesos i selvatans, cerdans i garrotxins” i demanava

¹⁰⁷⁹ “Informació General. Els vençuts i els vencedors”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 199 (7 de setembre de 1934), pàg. 1-2. Els homes a què la cita fa referència són polítics de referència d'ERC. Lluís Prunés (1894-1964) havia estat nomenat governador civil de Girona i, posteriorment, assumí la Comissaria d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya a Tarragona. El 2 de setembre se li havia fet un homenatge a Girona amb la presència del president de la Generalitat, Lluís Companys, i el president del Parlament, Joan Casanovas. Pel que fa a Joaquim de Camps i Arboix (1894-1975) era l'alcalde de Girona i Josep Irla (1876-1958) havia encapçalat la candidatura d'ERC a la circumscripció de Girona el novembre de 1932.

¹⁰⁸⁰ *Ibidem*

¹⁰⁸¹ “Idees i conducta”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.391 (8 de setembre de 1934), pàg. 1.

que els “incidents anecdòtics ocorreguts en un moment de passió disculpable, haguessin deixat en l'ànim de llurs promotors algun regust de despit o desencant” .¹⁰⁸²

Per la seva banda, el *Diari de Girona: d'avisos i notícies* criticava que s'elogiés tant a Puig Pujades

“Sembla que l'esmentat article que acredita una vegada més les excepcionals dotes del nostre col·lega en el difícil art de situar-se, ha causat veritable disgust entre els elements adictes al senyor Prunés, els quals es serviren del mateix diari per a la preparació i propaganda de l'homenatge fraternal de que fou objecte dies passats aquest senyor. Decididament en els nuclis esquerrans de la nostra ciutat les opinions continuen essent diverses i sembla que l'assoliment d'aquella disciplina de que els parlà l'Honorable President senyor Companys és una cosa que ni hi ha per temps.”¹⁰⁸³

En un article a la premsa del diputat de la Lliga Catalana per Girona Joan Vallés i Pujals, adreçat al polític, li assegurava que comptaria amb la seva col·laboració si feia servir el càrrec “per a l'enlairament de Catalunya i per a l'afiançament de l'autonomia, i l'expansió de la llengua i de l'espiritualitat i de la riquesa del nostre poble” però que ho veia difícil per les situacions que s'estaven produint:

“Mentre ocorrin casos com el de Cistella, en que el míting que nosaltres havíem de celebrar, prèviament autoritzat pel Governador, és prohibit per l'Alcalde, obeint ordres del Sr. Puig Pujades; mentre que no deixin ballar als nostres amics de Cantallops i els atropellen s'omplin la boca dient que compten amb la protecció del Sr. Puig Pujades; mentre els rebels de Vilabertran frueixin d'impunitat per l'ajut decidit del Sr. Puig Pujades... i mentre es persegueixin Alcaldes, Regidors, Rectors i ciutadans honorables... no podrà pretendre el Sr. Puig Pujades que se l'apoi i que se'l deixi sense censures.”¹⁰⁸⁴

Malgrat aquestes polèmiques, Puig Pujades es va mantenir en el càrrec gairebé un any i deu mesos. Li devia interessar mantenir aquestes funcions com a comissari perquè el 4 de novembre de

¹⁰⁸² *Ibidem*

¹⁰⁸³ “Informació general. Comentaris a un article”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 200 (10 de setembre de 1934), pàg. 2.

¹⁰⁸⁴ VALLÉS I PUJALS, J. “Al Sr. Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.506 (19 d'agost de 1933), pàg. 8.

1933 va escriure des de Figueres al president de la Generalitat de Catalunya, Francesc Macià, on agràia aquestes atribucions:

“En renovar el govern de la Generalitat que vos tan dignament presidiu, un elemental sentiment de delicadesa m’obliga a posar a la vostre disposició el càrrec de Comissari delegat a les terres gironines amb què vareu honorar-me, a fi de que sense traves de cap mena poguèu decidir ço que considerèu mes beneficiós per a la causa de Catalunya”.¹⁰⁸⁵

Es tractava d’un moment delicat en què Catalunya assolía progressivament el “ple ús de la seva llibertat”.¹⁰⁸⁶ En la presa de possessió declarà que sempre havia actuat de manera franca i honesta i que exerciria “el poder públic que, nascut de la lliure voluntat del poble, té per única missió realitzar el que el poble vol, desitja i espera”.¹⁰⁸⁷ La voluntat de mantenir-se en el joc polític era clara ja que participava activament en la segona edició del Congrés Nacional anual que havia de constituir el Comitè Executiu Central. Puig Pujades fou de nou elegit per la Federació de Girona juntament amb Joan Casanovas Maristany i Miquel Santaló.¹⁰⁸⁸ Va obtenir 1.031 vots. Era el catorzè en una llista que encapçalava Francesc Macià amb 1.934 i Lluís Companys amb 1.856. Així mateix, durant aquests mesos participà en múltiples actes de partit, per exemple, el juliol a Arbúcies,¹⁰⁸⁹ el setembre a Lleida.¹⁰⁹⁰

Com a tasca complementària d’aquesta activitat política, no és estrany que, des del 9 de juliol de 1933 aparegués com a col·laborador al diari oficial d’ERC, *La Humanitat*, al costat dels principals dirigents del partit, encara que no hem localitzat

¹⁰⁸⁵ ANC. Fons Generalitat de Catalunya. Carta de Josep Puig Pujades a Lluís Companys. 4 d’octubre de 1933. Figueres. UC 1903 1-264.

¹⁰⁸⁶ COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada 1933*. Tallers Gràfics de la Casa d’Assistència i Ensenyament, Girona, 1934, pàg. 104. El text es dirigeix l’agost de 1933 a “Als ciutadans de la circumscripció de Girona”.

¹⁰⁸⁷ COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat...*, op. cit. pàg. 104. El text, signat l’agost de 1933, es dirigia a “Als ciutadans de la circumscripció de Girona”.

¹⁰⁸⁸ IVERN, M. Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol. 2, pàg. 281.

¹⁰⁸⁹ “Terres de Llengua Catalana. Catalunya-València-Balears-Occitània. Arbúcies. El gran acte de diumenge passat”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 527 (21 de juliol de 1933), pàg. 4.

¹⁰⁹⁰ “Política. Nota del dia”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 276 (16 de setembre de 1933), pàg. 8.

articles de la seva autoria.¹⁰⁹¹ Precisament, l'òrgan del partit, l'entrevistà per conèixer quin posicionament tenia davant el moment actual i com es veien des de Girona les eleccions legislatives de les Corts Republicanes del 19 de novembre de 1933. El mateix diari justificava aquesta elecció perquè considerava que “en el mapa cívic de Catalunya, Lleida és el sentit polític, Tarragona el nervi aventurer i avançat, Girona la tradició i la doctrina. Barcelona el gresol”.¹⁰⁹² De la mateixa manera, Humbert Torres era la veu a Lleida, Manuel Galès era el reflex del nervi a Tarragona i Puig Pujades era el polític de les comarques gironines que es considerava més idoni per fer balanç del moment actual.

Segons el comissari, aquestes eleccions suposaven un gran triomf per a Esquerra “perquè cap més partit no ha recollit com ella les essències pimgallistes, que són, de llargs anys, carn i sang de la consciència política gironina”.¹⁰⁹³ Assegurava que els homes d'Esquerra no havien defraudat i que l'activitat duta a terme en els municipis i en els dos parlaments havia estat encertada encara que reconeixia que hi havia persones descontentes. Per això, Puig Pujades esperava que

“Aniran aplaçant-se les justes ànsies de caminar depressa vers una transformació total del nostre viure polític, amb una actuació assenyada, però decidida, de liquidació dels vells procediments i d'expulsió completa dels homes – procedents del vell caciquisme i de la dictadura– que trobaríem encara en l'administració pública”.¹⁰⁹⁴

En aquesta comesa, apostava per evitar la crítica i els desgreuges personals perquè considerava que aquells que ho feien poc s'adonaven “del mal que fan a la República i a

¹⁰⁹¹ “Col·laboradors”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 514 (4 de juliol de 1933), [solt].

¹⁰⁹² *La Humanitat* [Barcelona], núm. 514 (4 de juliol de 1933), [solt]. Humbert Torres Barberà (1879-1905) fou diputat a les Corts constituents (1931-1933), on defensà l'Estatut de Núria, i de manera simultània també fou diputat al Parlament de Catalunya per Lleida; Manuel Galès Martínez (1894-1962) fou membre de la diputació provisional de la Generalitat per Valls (1931) i diputat a al Parlament de Catalunya per Tarragona (1932). Per ampliar el coneixement sobre aquests polítics, vegeu: BARRULL PELEGRÍ, Jaume. *Humbert Torres: metge, filòsof, polític*. Lleida: Alfazeta, 2009.

¹⁰⁹³ MASSIP, Josep M^a. “Catalunya, una. El moment polític a Girona i vist des de Girona”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 556 (24 d'agost de 1933), pàg. 1. Aquest mateix article també es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 857 (26 d'agost de 1931), pàg. 1.

¹⁰⁹⁴ *Ibidem*

Catalunya amb la seva crítica dissolvent i les seves escomeses personals, quan tantes energies són necessàries per a la realització de l'obra iniciada...".¹⁰⁹⁵ En l'àmbit més pròxim, el polític prometia la solució satisfactòria dels problemes de Girona:

"La solució de l'atur forçós, per mitjà d'obres públiques, algunes de les quals, com la construcció d'un magne pavelló al Sanatori Martí Julià, a començar d'ací a pocs dies. La realització del pantà de Crespià amb el corresponent regatge de tota la plana empordanesa. La instal·lació d'un Asil d'Anormals als Hostalets, prop de Figueres. L'organització d'Escoles industrials a Girona, d'Agricultura a Figueres, de pintura a Olot".¹⁰⁹⁶

Tot i l'àmplia entrevista, Puig Pujades no es presentà com a candidat a les eleccions legislatives de les Corts Republicanes però sí que, com en els comicis anteriors, participà directament en la campanya electoral a través d'articles que donaven suport explícit a les sigles del partit i la seva presència en diversos mítings.¹⁰⁹⁷ Les eleccions legislatives foren uns comicis excepcionals perquè per primera vegada s'acceptava el vot femení, una circumstància que obligava a tots els partits a elogiar el paper de la dona. Finalment, la coalició d'Esquerra Republicana guanyà per nombre de vots al territori català però, en canvi, el govern espanyol fou encapçalat per les dretes. Una victòria que en l'àmbit català, segons Puig Pujades, s'havia d'atribuir a les dones que no havien traït a la República i que

"Han complert dignament el seu deure, votant per Esquerra Republicana de Catalunya, per l'Esquerra de la Cultura, de les Colònies Escolars, de la urbanització modèlica, del sanejament exemplar".¹⁰⁹⁸

A les eleccions municipals del gener de 1934, Puig Pujades es presentà novament a la candidatura de la FRSE a l'Ajuntament de Figueres però en aquest moment, segons algunes fonts, en el

¹⁰⁹⁵ *Ibidem*

¹⁰⁹⁶ *Ibidem*

¹⁰⁹⁷ En el míting a Figueres del dijous 16 novembre a Figueres hi van participar Joan Casanovas, Melcior Marial, Jordi Mascort, Josep Sagrera, Manel Serra i Moret, Miquel Santaló i Francesc Vergés. L'endemà, el divendres 17 Joan Casanovas visità els pobles del districte de Figueres. Vegeu: "Propaganda Electoral. Del 16 al 18 de novembre", a *Acció Ciutadana* [Girona], núm. 65 (15 de novembre de 1933), pàg. 11.

¹⁰⁹⁸ PUIG PUJADES, J. "El seny de les nostres dones", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 871 (25 de novembre de 1933), pàg. 4.

si de la federació s'estaven creant dos grups amb "directrius oposades" als quals s'hi podien distingir els "vells" dels "joves". D'una banda, el primer grup, defensava "refer la tradició republicana de Figueres, donant serietat a la política i ensamblant-se amb els homes que coincideixen amb *L'Opinió* i *Acció Catalana*", i estava format per Pujulà, Puig Pujades, Ventura, Moncanut i Rovira; i, d'altra banda, el joves desitjaven

"Portar-ho tot a sang i a foc, seguint la trajectòria dels «escamots» i dels «enfants terribles» que volien fer-se pas fos com fos bandejant, mal sigui a cops de colze, les antiguitats polítiques que els fan d'obstacle per a llurs audàcies".¹⁰⁹⁹

Entre aquests, hi havia segons aquesta font Deulofeu, "«vertader panell que ja no sap si és catalanista o comunista», Oliveres, Geli, Dalmau, Bosch, etc, etc."¹¹⁰⁰ La font que assegurava aquesta dicotomia era el setmanari catòlic de la Lliga Catalana, *La Veu de l'Empordà*, rival acèrrim dels homes de la FRSE i d'*Empordà Federal*. El portaveu de la dreta assegurava que "En Puig, amenaça amb tancar la bossa i refugiar-se únicament a la Comissaria Delegada, el prevalen els extremistes".¹¹⁰¹ Tot i que no s'arribà a aquesta situació, el periòdic *La Veu de l'Empordà* assegurava que:

"A Figueres voldrien posar algun element d'Acció Catalana a la candidatura, però es troben que ningú vol cedir: el proposat, senyor Batet, és aguantat a peu i a cavall pels «joves» i el substituït per al sacrifici, senyor Coderch, és aguantat pels altres. A darrera hora es parlava d'anar a la sort o bé de suprimir el nom del senyor Puig Pujades el qual ja en té ben bé prou amb la Comissaria i solament va acceptar d'ésser inclòs per contrarrestar l'encert de Lliga Catalana en conjuminar la seva llista".¹¹⁰²

¹⁰⁹⁹ "Notícies. Panorama electoral", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.521 (2 de desembre de 1933), pàg. 4. Es tracta d'homes del partit estretament vinculats amb el projecte polític i periodístic: Marià Pujulà, Abdó Ventura, Marià Moncanut i Rovira.

¹¹⁰⁰ *Ibidem*. Els membres del partit a què feia referència eren Alexandre Deulofeu, Joaquim Geli, Fidel Dalmau i Jacint Bosch, tots ells també vinculats tant al projecte polític com periodístic.

¹¹⁰¹ *Ibidem*

¹¹⁰² *Ibidem*. La cita es refereix a Abdó Ventura i Antoni Coderch, estretament vinculats a les sigles del partit.

Malgrat les suposicions del periòdic rival, Puig Pujades va repetir com a regidor i va mantenir el càrrec de tinent d'alcalde en un equip de govern que encapçalava novament Marià Pujulà. El nou consistori, ara amb la reiteració clara i explícita de la confiança de l'electorat, volia continuar el programa de l'anterior mandat i prioritzava les obres d'urbanització i de sanejament. Una continuïtat que reafirmaven mentre potenciaven "la fe insubornable en la República" com a única forma de govern compatible amb l'actuació esquerrana.¹¹⁰³

En la portada del gener de 1934 el primer nom que acompanyava l'editorial del periòdic fou el de Josep Puig Pujades que sota el títol "Figuerencs! Figuerenques! Poble republicà!" remarcava que l'Empordà i Figueres eren el baluard més ferm de la República. El mateix polític alertava de la victòria de les dretes de les quals assegurava que "ja sen perfilen les intencions, ja se'n toquen les conseqüències" i mantenia que amb el seu triomf no hi havia ni millores socials, ni es construïen escoles, ni s'avançava en la reforma agrària, ni en les reformes militars i ni tan sols se substituïa l'ensenyament religiós i, per tant, el que volien era destruir, corregir, rectificar.¹¹⁰⁴

Al llarg de 1934 continuà formant part del Directori d'Esquerra Republicana i marcà la línia política del partit. En una reunió a l'abril d'aquest any, consensuaren que la posició del partit "havia d'ésser de reserva davant la conducta que segueixi el Govern del senyor Lerroux en relació a la Constitució de la República i a l'Estatut de Catalunya".¹¹⁰⁵

Puig Pujades capitalitzà bona part de la campanya tant a través del míting com en articles a la premsa des dels quals s'esforçà a transmetre un missatge del sentit transcendental que adquiriren aquelles eleccions.¹¹⁰⁶ En aquest compromís, alertà que la continuïtat del Parlament de Catalunya depenia de la Lliga

¹¹⁰³ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (1 de febrer de 1934), foli 3.

¹¹⁰⁴ "Figuerencs! Figuerenques! Poble republicà!", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 879 (gener de 1934), pàg. 1.

¹¹⁰⁵ El Directori estava format també per Coromines, Casanovas, Dencàs, Mestres, Rauret, Galès, Simó Piera, Borràs, Morera, Dardelló, Artemi Aiguader i Tauler. Vegeu també: "La reunió del ple del Directori d'Esquerra Republicana", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 721 (4 de març de 1934), pàg. 1.

¹¹⁰⁶ Puig Pujades celebrà un míting d'afirmació republicana al Teatre El Jardí de Figueres amb Miquel Santaló, Antoni Xirau Palau i Joan Casanovas Maristany. Vegeu: "Gran Míting d'Afirmació Republicana", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 879 (13 de gener de 1934), pàg. 5.

Regionalista “aquella que fornía ministres al Borbó” la qual pretenia dissoldre'l.¹¹⁰⁷ En aquest sentit, assegurava que “no són unes eleccions més” sinó que representen la República i la perseverança esquerrana de l'Autonomia de Catalunya. En els següents mesos continuà la implicació en homenatges i l'assistència a diversos actes de partit: el febrer a l'enterrament de Josep Sagrera Corominas que havia estat alcalde de Palafrugell;¹¹⁰⁸ el de la commemoració del 60 aniversari de l'afusellament dels 33 màrtirs de la llibertat que van caure a Besalú víctimes dels carlistes el 1874;¹¹⁰⁹ a l'agost participà en la subscripció de 100 pessetes pro colònies escolars,¹¹¹⁰ en la I Fira de Mostres de les Festes del Tura d'Olot¹¹¹¹ i a la Lliga Catalana des del *Butlletí de la Joventut* i, finalment, al setembre participà a l'homenatge adreçat a Lluís Prunés.¹¹¹²

¹¹⁰⁷ PUIG PUJADES, J. “El sentit de les eleccions de demà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 879 (13 de gener de 1934), pàg. 1.

¹¹⁰⁸ “Ha caigut un lluitador Jose Sagrera Corominas”, a *Clam Popular* [Ripoll], núm. 115 (3 de febrer de 1934), pàg. 2; “De la mort del Sr. Sagrera”, a *Baix-Emporda* [Palafrugell], núm. 260 (3 de febrer de 1934), pàg. 2; “L'acte imponent de l'enterrament”, a *Ara* [Palafrugell], núm. 158 (3 de febrer de 1934), pàg. 2.

¹¹⁰⁹ “Importante acto en Besalú”, a *Libertad* [Figueres], núm. 759 (24 de març de 1934), pàg. 2.

¹¹¹⁰ “Colònies Escolars”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 910 (18 d'agost de 1934), pàg. 2.

¹¹¹¹ “Notícies”, a *El Deber* [Olot], núm. 1.956 (25 d'agost de 1934), pàg. 15; “Informació”, a *La Ciutat d'Olot* [Olot], núm. 66 (25 d'agost de 1934), pàg. 5; “Informació local i comarcal. La Fira de Mostres”, a *Esquerra* [Olot], núm. 14 (15 de setembre de 1934), pàg. 6

¹¹¹² “Ahir, a Girona. L'homenatge a Lluís Prunés”, a *El Dia* [Manresa], núm. 1.406 (3 de setembre de 1934), pàg. 1.

- Taula V -
VOTS OBTINGUTS A LES ELECCIONS MUNICIPALS

RESULTATS DE LES ELECCIONS A FIGUERES										
Districtes	Seccions	LLISTA 1	LLISTA 2	LLISTA 3	LLISTA 4	LLISTA 5	LLISTA 6	Vots en blanc	Vots nuls	Total votants
		ESQUERRA	RADICALS	U. C. LLIGA	COMUNISTES	B. O. C.	U. SOCIALISTA			
1.er	1	136	30	112		4	1			283
	2	103	25	62		6	1	1		198
	3	139	25	86	2	5	1			258
	4	216	32	62		5	7	3	1	326
		594	112	322	2	20	10	4	1	1065
2.on	1	155	24	93		7	5			284
	2	128	12	91			3	3		237
	3	120	18	91		4		2		235
	4	144	31	66		1	6			248
	5	178	15	28		8	5			234
	725	100	369		20	19	5		1238	
3.er	1	113	15	90	1	2	5	3	1	230
	2	163	17	54		1	4	2		241
	3	127	8	70	2	3	18			228
	4	174	14	47	2	4	6			247
	5	135	13	78	2	4	3	1		236
	712	67	339	7	14	36	6	1	1182	
4.rt	1	224	39	72		1	2	2	1	341
	2	193	38	46	1	3	5	1		287
	3	173	13	48	1		3			238
	4	103	15	52	2	3	6	1		182
	693	105	218	4	7	16	4	1	1048	
RESUM										
DISTRICTES										
	1.er	594	112	322	2	20	10	4	1	1065
	2 on	725	100	369		20	19	5		1238
	3.er	712	67	339	7	14	36	6	1	1182
	4.art	693	105	218	4	7	16	4	1	1048
	TOTALS	2724	384	1248	13	61	81	19	3	4533

FONT: "La jornada electoral del passat diumenge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 880 (20 de gener de 1934), pàg. 1.

4.3.1. Vocació política compartida amb l'home de lletres

La idea dels escriptors solitaris de Catalunya que havia encunyat Eugeni d'Ors a la premsa barcelonina durant els anys vint per referir-se als intel·lectuals que vivien lluny de Barcelona continuava vigent en la dècada dels trenta.¹¹¹³ Malgrat aquesta circumstància, l'escriptor francès P. Francis-Ayrol apuntava que a Figueres hi havia “una èlite intel·lectual” i coincidia amb la premsa barcelonina per remarcar el paper que exercia Puig Pujades:¹¹¹⁴

“No conrea el «bluff» ni el reclam; no viu en un aparador, ni fa mans i mànegues per tal que hom parli d'ell, no té cap tribuna. Viu en una ciutat allunyada de Barcelona, en una ciutat on la vida literària no és massa intensa. En aquesta ciutat, ell treballa amb fe i entusiasme en la seva obra”.¹¹¹⁵

L'activitat literària, encara que subordinada a la política, iniciada en els primers decennis es va mantenir durant la Segona República amb l'estrena de tres peces teatrals. La primera a finals de 1931 es titulava *Quan s'ha perdut la fe* i es va estrenar al Teatre Municipal de Figueres.¹¹¹⁶ Uns dies abans de l'estrena, *Empordà Federal* denunciava que havien conegut per confidències que Josep Soler Grau planejava sabotejar l'espectacle.¹¹¹⁷ Per contra, el portaveu catalanista de la Lliga local, *La Veu de l'Empordà*, lamentava la virulència que estaven prenent les discussions partidistes entre els grups polítics i titulava la seva editorial “Per la pau de la ciutat” on s'hi denunciava que l'estrena havia estat un focus de conflicte per les injúries públiques que s'escrivien des dels periòdics republicans de diversa orientació *Empordà Federal* (catalanista), *Libertad* (radical) i *Avant..!* (esquerres):

¹¹¹³ “J. Puig Pujades i els solitaris” a “Panorama”, a *D'Ací i D'Allà* [Barcelona], núm. 104 (agost de 1926), pàg. 643.

¹¹¹⁴ FRANCIS-AYROL, P. “Rosselló i Catalunya. La lliçó d'unes festes”, de *La Publicitat* [Barcelona] a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 790 (21 de maig de 1932), pàg. 6.

¹¹¹⁵ “Paperam”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.645 (7 de març de 1931), pàg. 8.

¹¹¹⁶ L'estrena va anar seguida d'un homenatge a Puig Pujades a finals de 1931. Vegeu: “Apat d'homenatge a Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 768 (26 desembre 1931), p. 2; “Dietari Escènic. Una comedia de Puig Pujades” a “Les Arts i la Cultura”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.076 (11 de desembre de 1931), pàg. 5.

¹¹¹⁷ “Denunciem”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 765 (5 de desembre de 1931), pàg. 1.

“El to de la polèmica és tan baix que fa llàstima seguir la campanya d’atacs personals que la matisa. Per la pau de la Ciutat, no seria hora uns i altres de frenar la ploma?”.¹¹¹⁸

Al marge d’aquesta polèmica, les crítiques literàries coincidien a qualificar aquesta posada en escena d’exitosa:

“Coneixem nosaltres l’obra d’En Puig Pujades, però així com en les altres branques de la literatura, es pot descobrir el prosista, el narrador o el novel·lista amb la lectura directa de les obres llurs, no passa el mateix amb una obra teatral”.¹¹¹⁹

Aquesta mateixa premsa assegurava que l’obra havia aconseguit grans ovacions motivades pel “diàleg fàcil i cultivat sense arribar a l’exageració i l’ús de les paraules precises” les quals atorgaven a l’autor “el sentit de la ponderació tan necessari a l’home de teatre”.¹¹²⁰ Malgrat aquestes consideracions, alguns detractors, com el periòdic *Avant...!*, desqualificaren parts de l’obra “reeixit el primer acte, excel·lent el segon, i deplorable el tercer”.¹¹²¹ La mateixa peça teatral s’estrenà, segons les crítiques de l’època, amb un èxit rotund al Teatre Selecte de Barcelona la vetllada del 26 de novembre de 1932.¹¹²² Probablement, era la primera vegada que Puig Pujades estrenava en un teatre de Barcelona.¹¹²³ Un mes després, la mateixa obra es representà al teatre del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Barcelona (CADCI).¹¹²⁴ L’objectiu de la secció de propaganda del CADCI era oferir aquelles representacions teatrals d’autoria catalana que no havien trobat entrada, o bé,

¹¹¹⁸ “Noticias”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.418 (12 de desembre de 1931), pàg. 7.

¹¹¹⁹ X. “Un èxit teatral. Puig Pujades triomfa plenament amb la seva obra: *Quan s’ha perdut la fe*”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 766 (12 de desembre de 1931), pàg. 2. Vegeu també: “Puig Pujades, comediògraf”, a *Foment* [Reus], núm. 221 (16 de desembre de 1931), pàg. 1, 5.

¹¹²⁰ *Ibidem*. Vegeu també: “De cà la Talia”, a *Empordà Federal* [Figueres], s/núm. (9 de gener de 1932), pàg. 5.

¹¹²¹ XUTÍ, Marcus. “D’espectacles. Teatre principal”, a *Avant...!* [Figueres], núm. 8 (30 de desembre de 1931), pàg. 2.

¹¹²² CRUMOLS, Joaquim. “Teatrals”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 879 (13 de gener de 1934), pàg. 1. El periòdic, *Foment*, de Reus en reproduí els elogis descrits a través de les pàgines d’*Empordà Federal* on es feia ressò també de l’èxit obtingut. Vegeu: “Puig Pujades, comediògraf”, a *Foment* [Reus], núm. 221 (16 de desembre de 1931), pàg. 1.

¹¹²³ “Teló enlaire. Un que crida com nosaltres”, a *L’Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.774 (2 de setembre de 1932), pàg. 545.

¹¹²⁴ “El Teatre. Estrena de «Quan s’ha perdut la fe»”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 339 (10 de desembre de 1932), pàg. 6.

havien quedat excloses “de les capelletes conegudes per empreses de teatre català”.¹¹²⁵ La mateixa obra havia estat rebuda per l’empresa Daví del Romea i anunciada com a estrena de la temporada quatre o cinc anys abans, “malgrat tot això no fou estrenada, aneu a saber per què?”.¹¹²⁶ La representació al CADCI generà diverses reaccions. Per exemple, segons la ressenya de l’*Esquella de la Torratxa*, l’obra va tenir poc públic però fou valorada positivament i en destacava el temperament del dramaturg:

“L’obra de Puig Pujades, escrita volent fer teatre, té una honradesa d’escriptor. Del seu argument podia treure-se’n una obra més intensa, però l’autor vol anar a pas segur i no s’allunya del que ell entén per teatre. L’esforç l’hi reix”.¹¹²⁷

Per contra, la revista barcelonina *Teatre Català* plantejava que l’obra havia estat pensada més per escriure una novel·la que per fer una comèdia dramàtica:

“S’hi veu ferma i segura la mà de l’home que cura del llenguatge i sap el que ha de fer dir als personatges en tots moments. Les escenes finals del segon acte són una prova ben palesa d’aquesta maestria de l’autor. En aquelles escenes mogudes amb traça per Puig Pujades, hi descobrim al dramaturg i és perquè en el «Don Joan» hi ha trobat l’element dramàtic que més que explicar defensa al propi temps la seva concepció justa i equànime de la veritat humana [...] La comèdia de Puig Pujades és una bella demostració del que l’estimat escriptor figuerenc ens pot donar en l’art dramàtic.”¹¹²⁸

El diari *La Veu de Catalunya* en criticava el ritme i considerava que l’autor havia comès diversos errors, per exemple,

¹¹²⁵ R.T. “Teatre. «Un amo», de Ramon Vinyes”, a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 69 (29 d’octubre de 1932), pàg. 2.

¹¹²⁶ “Puig Pujades, la seva obra i la situació del teatre català”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 340 (12 de desembre de 1932), pàg. 12. Vegeu també: VILARÓ I GUILLEMI, R. “L’actualitat teatral catalana. L’estrena d’avui al “Centre Autonomista de Dependents. Josep Puig Pujades”, a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), pàg. 169.

¹¹²⁷ “Teló enlaire. Centre Autonomista de dependents del comerç i de la indústria. Secció de propaganda”, a *L’Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.789 (16 de desembre de 1932), pàg. 12.

¹¹²⁸ DE MONTALT, Guillem. “L’actualitat teatral catalana”, a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 12 (17 de desembre de 1932), pàg. 186.

“Haver dialogat la comèdia amb massa desconfiança en el llenguatge que tots usem per expressar les nostres emocions. L'especialíssima manera de dir dels actors sembla de fer-nos més emfàtica la conversa del personatge. L'emoció és perd en frases més o no tan arrodonides, més o no tan gastades”.¹¹²⁹

L'estrena de l'obra es produí en un moment en què el teatre patia una crisi i una desorientació creixent en la qual alguns dramaturgs lamentaven les “empreses sense esperit” que n'havien arribat a provocar “la depressió actual” perquè havien apostat per representacions que prioritzaven els “gustos primaris del públic”.¹¹³⁰ Per Puig Pujades, les causes d'aquesta situació es devien a un “afany incommensurable” del negoci i a les reserves d'alguns empresaris teatrals d'acceptar-les tot i considerar-les d'un valor immillorable:

“Els autors capaços de posar-se a to amb el teatre formal estranger, en veure's postergats, s'han reclòs a la seva torre d'ivori i tot plegat ha fet que es produís en el ram del Teatre una falla que es podria interpretar, al nostre entendre equivocadament, com una incapacitat de la raça ciutadana per al conreu de la literatura teatral.”¹¹³¹

El dramaturg lamentava que la “depressió” del teatre s'hagués agreujat pel bon acolliment que el públic havia donat a les “bajanades” que algunes empreses havien representat, més condicionades per “la guixeta que pel propi decòrum” i contraposava aquesta circumstància a la del teatre castellà:

“Quan hom veu moltes obres insubstancials del teatre actual castellà, del qual ningú no en parla en sentit de trobar-se en crisi, no es comprèm com pugui parlar-se del nostre teatre en un sentit de defalliment.”¹¹³²

Per l'autor, una obra de teatre s'havia de concebre “no solament [com] un passatempis epidèrmic, sinó també [com] una deu de

¹¹²⁹ “Dietari escènic. Les estrenes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.389 (13 de desembre de 1932), pàg. 5.

¹¹³⁰ VILARÓ I GUILLEMI, R. “L'actualitat teatral catalana”, a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), pàg. 169.

¹¹³¹ *Ibidem*

¹¹³² “Puig Pujades, la seva obra i la situació del teatre català”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 340 (12 de desembre de 1932), pàg. 12. Vegeu també: VILARÓ I GUILLEMI, R. “L'actualitat teatral catalana. L'estrena d'avui al ‘Centre Autonomista de Dependents. Josep Puig Pujades’”, a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), pàg. 169.

suggerències que ens facin pensar, dignificant la nostra vida”.¹¹³³
En aquest sentit, Puig Pujades considerava que hi havia prou talent entre els escriptors catalans perquè el teatre experimentés una renovació amb el suport del govern de Catalunya i així podria prescindir de

“Tota influència de capelleta i a tota coacció d’empreses que, per tal d’assolir la seva única finalitat de negociants, van teixint terrenyines d’interessos i de simpaties entre els col·laboradors, la qual cosa dificulta a vegades la lliure actuació dels dirigents”.¹¹³⁴

En aquest context de presumpte “defalliment” del teatre català, la companyia d’Enriqueta Torres va estrenar el gener de 1932 a Figueres uns drames originals de Puig Pujades que “havien dormit el son dels justos pels calaixos de les empreses”.¹¹³⁵ Des de la premsa, se’n denunciava que s’haguessin presentat “davant del públic en les pitjors condicions. Molts passatges estaven menjats per les rates i, altres estaven indecorosament armats”.¹¹³⁶

Gairebé un any després, el dramaturg aconseguí estrenar la comèdia *L’Avi* al Teatre Principal de Figueres que havia entregat feia tres anys a l’empresa Romea.¹¹³⁷ Alguns periòdics en va destacar l’extraordinària capacitat de treball de l’autor “d’un talent excepcional i d’una sensibilitat afiníssima”.¹¹³⁸ Pel que fa al contingut de l’obra en remarcaren una preocupació per la “vida social” i perquè havia optat per uns personatges moderns en què “l’home ple de sentit tradicional trenca amb la tradició, prefereix una filla deshonorada a una dona casada però desgraciada per tota la vida”.¹¹³⁹

¹¹³³ VILARÓ I GUILLEMI, R. “L’actualitat teatral catalana. L’estrena d’avui al “Centre Autonomista de Dependents. Josep Puig Pujades”, a *Teatre Català* [Barcelona], núm. 11 (10 de desembre de 1932), pàg. 169.

¹¹³⁴ “Puig Pujades, la seva obra i la situació del teatre català”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 340 (12 de desembre de 1932), pàg. 12.

¹¹³⁵ “Molt beee!”, a *El Be Negre* [Barcelona], núm. 31 (19 de gener de 1932), pàg. 4.

¹¹³⁶ *Ibidem*

¹¹³⁷ “Vida literaria”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.182 (19 de gener de 1929), pàg. 4.

¹¹³⁸ “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 837 (8 d’abril de 1933), pàg. 7. Vegeu també: “J. Puig Pujades, autor teatral”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.486 (5 d’abril de 1933), pàg. 9.

¹¹³⁹ X.X. “De cà la Talia. Estrena de *L’Avi* comèdia en 3 actes d’En Josep Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 839 (22 d’abril de 1933), pàg. 3.

Segons el diari oficial d'ERC, *La Humanitat*, l'autor tenia en aquest moment "un públic ben nombrós i ben fidel, guanyat una manera digne sense concessions, sense adulacions".¹¹⁴⁰

A l'interès per l'escriptura i les obligacions de la política, l'autor mantingué la seva participació en certàmens literaris com a membre de jurat encara que l'activitat política l'obligà a disminuir notablement aquesta presència.¹¹⁴¹ Per exemple, en els Jocs Florals del Rosselló fou nomenat secretari l'any 1931;¹¹⁴² en els de l'any següent fou un dels mantenidors de la llengua catalana i en els de l'Empordà-Rosselló de 1933, s'encarregà personalment de projectar-los a través d'Atenea.¹¹⁴³ L'organització d'aquests jocs responia a un prec de Pierre Francis-Ayrol que constatava des del diari barceloní *La Publicitat* que era necessari estrènyer els vincles entre els rossellonesos i els empordanesos i sol·licitava a aquests últims un esforç per a iniciar una "reconquesta espiritual dels rossellonesos, un xic massa oblidats del passat, de la història catalana i fins de la llengua".¹¹⁴⁴ La crida comportava l'organització d'activitats de caire cultural per refermar les amistats, crear lligams i fer aflorar en els catalans de França sentiments de germanor adormits.¹¹⁴⁵

El mateix article es reproduïx a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.359 (27 d'abril de 1933), pàg. 1.

¹¹⁴⁰ "Notes marginals. Altres llibres rebuts", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 158 (12 de maig de 1932), pàg. 5.

¹¹⁴¹ El novembre de 1932 fou un dels vocals que formaren part del jurat qualificador del concurs de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a Girona juntament amb Joan Puig Ferrater, Carles Soldevila, Laureà Dalmau i Jaume Brunet. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Les arts i les lletres. Concurs de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a Girona", a *La Ciutat d'Olot* [Olot], núm. 26 (19 de novembre de 1932), pàg. 5; "Concurs de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a Girona", a *Clam Popular* [Ripoll], núm. 60 (14 de gener de 1933), pàg. 2.

¹¹⁴² "Els Jocs Florals del Rosselló", a *La Nau* [Barcelona], núm. 879 (18 de juny de 1931), pàg. 6; "Figueres" a "De les terres catalanes", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.926 (18 de febrer de 1931), pàg. 4.

¹¹⁴³ "La Catalunya francesa. Les festes de la «Ginesta d'Or» a Perpinyà", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 174 (1 de juny de 1932), pàg. 10.

¹¹⁴⁴ FRANCIS-AYROL, P. "Rosselló i Catalunya. La lliçó d'unes festes", de *La Publicitat* [Barcelona] a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 790 (21 de maig de 1932), pàg. 6.

¹¹⁴⁵ CARDINA, Rafel. "La lliçó d'unes festes", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.281 (24 de gener de 1932), pàg. 1-2. El mateix article es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 827 (29 de gener de 1933), pàg. 4.

Puig Pujades fou un dels promotors i s'encarregà de demanar a *Víctor Català* si volia formar part del jurat.¹¹⁴⁶

Fruit de la relació cordial i amistosa entre banda i banda dels Pirineus, es constituí el maig de 1933 una biblioteca catalana a Perpinyà l'entrega de la qual es féu efectiva un any més tard.¹¹⁴⁷ El comitè de la iniciativa estava format per un delegat de les comarques gironines, Josep Puig Pujades, i el de recepció a Perpinyà estava integrat pel president Carles Grandó, el secretari Pierre Francis-Ayrol i els vocals Francesc Tressera i Horaci Chauvet.¹¹⁴⁸

Aquest mateix any, Puig Pujades també participà en els Jocs Florals de Girona encara que manifestà públicament les seves crítiques al principal responsable del certamen, Carles Rahola:

“Després de l'exabrupte perpetrat pel senyor Mantenedor dels Jocs Florals d'enguany convertint en un mítin polític ço que deu romandre per damunt de tot partidisme i s'ha de circumscriure a enaltir l'essència de la raça que es la llengua, considero un deure de la meva consciència i del meu càrrec fer constar la protesta mes ferma contra el procedir ja esmentat, el quals ens impedi junt amb les demès autoritats, per propi decòrum, a predre part a l'Apat tradicional dels Jocs Florals.”¹¹⁴⁹

El juny de 1934, l'escriptor, dramaturg i un dels activistes més destacats de la recuperació del català a la Catalunya Nord, Carles Grandó, proposà nomenar-lo en nom del Felibrigi mestre en gai saber de la institució juntament amb Alexandre Bulart i Rialp, mossèn Josep Jampy i Joan Oller i Rabassa.¹¹⁵⁰ El Felibrigi era una associació literària fundada el 1854 per Frederic

¹¹⁴⁶ CVC. Fons de la correspondència. Carta de Josep Puig Pujades a *Víctor Català*. 12 de març de 1933.

¹¹⁴⁷ “Entrega de la Biblioteca Catalana a Perpinyà”, a *Ceretania* [Puigcerdà], núm. 1.374 (3 de juny de 1934), pàg. 3.

¹¹⁴⁸ “Una biblioteca catalana a Perpinyà”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 461 (3 de maig de 1933), pàg. 10.

¹¹⁴⁹ AHCG. Fons de la correspondència de Carles Rahola. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 3 de novembre de 1933. Registre 4032. Vegeu també: “Jocs Florals de Girona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.666 (3 de novembre de 1933), pàg. 17.

¹¹⁵⁰ “Les festes literàries del Rosselló”, a *Esplai* [Barcelona], núm. 132 (10 de juny de 1934), pàg. 270.

Mistral i altres escriptors provençals que tenien com a missió protegir i cultivar la llengua.

Durant aquests anys, l'activitat que va dur a terme al capdavant d'Atenea continuà amb l'organització de conferències (l'aviador Josep Canudas,¹¹⁵¹ l'advocat Lluís Massot,¹¹⁵² l'escriptor Ramon Vinyes,¹¹⁵³ el director de *La Veu de Catalunya* i novel·lista J. Navarro Costabella,¹¹⁵⁴ el filòleg Pompeu Fabra,¹¹⁵⁵ el catedràtic de Filologia Marià Bassols,¹¹⁵⁶ l'articulista Alexandre Deulofeu¹¹⁵⁷); les vetllades musicals on ell mateix va exposar un petit treball sobre "L'ànima del violí",¹¹⁵⁸ diverses exposicions dedicades a la pintura catalana contemporània,¹¹⁵⁹ la premsa comarcal¹¹⁶⁰, entre d'altres. Alguns articulistes consideraren que en aquest moment Puig Pujades era "un dels seus puntals més

¹¹⁵¹ Canudas va pronunciar una conferència sobre l'aviació. Vegeu: B. "La conferència de Canudas", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.342 (28 de juny de 1930), pàg. 8

¹¹⁵² "La conferència d'En Lluís Massot a Atenea", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 709 (6 de desembre de 1930), pàg. 5-6.

¹¹⁵³ Ramon Vinyes pronuncià la conferència "El moment actual de Catalunya" a Atenea. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "En Ramon Vinyes a Atenea", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 771 (16 de gener de 1932), pàg. 3.

¹¹⁵⁴ "Les conferències d'Atenea", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 793 (11 de juny de 1932), pàg. 4

¹¹⁵⁵ El filòleg Pompeu Fabra pronuncià la conferència "El llenguatge en el renaixement de Catalunya". Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "El llenguatge en el renaixement de Catalunya. Conferència de Pompeu Fabra a «Atenea»", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 833 (11 de març de 1933), pàg. 4-5; "Pompeyo Fabra Conferenciantes", a *Libertad* [Figueres], núm. 737 (15 de març de 1933), pàg. 3;

¹¹⁵⁶ "En Marià Bassols a «Atenea»", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 834 (18 de març de 1933), pàg. 4-5; "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.484 (18 de març de 1933), pàg. 5;

¹¹⁵⁷ El catedràtic de l'Institut, Alexandre Deulofeu pronuncià la conferència "Democràcia i feixisme". Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Don A. Deulofeu, conferenciant", a *Libertad* [Figueres], núm. 739 (8 d'abril de 1933), pàg. 2; "El nostre company Deulofeu a «Atenea». Democràcia i Feixisme", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 838 (15 d'abril de 1933), pàg. 3.

¹¹⁵⁸ "La darrera vetllada d'«Atenea»", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 844 (27 de maig de 1933), pàg. 5; "Musicals", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.494 (27 de maig de 1933), pàg. 4.

¹¹⁵⁹ "Inauguración de la «Exposició de Pintura Catalana Contemporània»", a *Libertad* [Figueres], núm. 743 (30 de juny de 1933), pàg. 3; RATZEL. "Exposició de pintura catalana contemporània", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.499 (1 de juliol de 1933), pàg. 6

¹¹⁶⁰ "Noticari", a *Canigó* [Figueres], núm. 49 (15 de juliol de 1933), pàg. 7.

ferms”¹¹⁶¹ malgrat que des del novembre de 1935 havia deixat la direcció de l’entitat i es mantingué com a president d’honor.¹¹⁶²

D’aquesta manera, Puig Pujades compaginà durant el primer bienni de la Segona República una doble vocació, la d’escriptor i la de polític, encara que en aquest període es dedicà amb més intensitat a la segona, i compatibilitzà les seves tasques al capdavant del partit local de la FRSE, en llocs destacats de la cúpula d’ERC i amb responsabilitats polítiques a l’Ajuntament de Figueres, a la Diputació provisional de la Generalitat de Catalunya i a la Comissaria de la Generalitat a les comarques gironines. Les conseqüències dels Fets d’Octubre de 1934 estronquen aquesta doble activitat política i cultural.

Precisament, els seus correligionaris remarcaren extraordinàriament aquesta doble activitat i qualificaren el “seu intel·ligent i encertat criteri polític que l’ha portat en un dels llocs més alts del regisme de la nostra terra”, així com les seves

“Innombrables activitats literàries que des de la posició d’ànima protagonitzadora de tota cosa literària a la nostra ciutat, fins a productor de novel·les, contes i biografies, va fixant l’alta qualitat espiritual empordanesa”.¹¹⁶³

En aquest sentit també s’expressava el polític gironí d’ERC, Miquel Santaló, en referir-se a la seva activitat: d’una banda, la política, i, d’altra banda, la que dedicava part “del treball manual” de l’ofici de sastre en què “treballa de per dia venent robes des de rera de taulell”.¹¹⁶⁴ Santaló posava èmfasi també a la perseverança que s’allargava “després de les hores de treball”.¹¹⁶⁵ Descrivia que es quedava “en un recó silenciós” i llegia llibres

“Combregant amb tots els homes que s’han preocupat de portar una espurna de felicitat als humans. Ell, després del treball, escriu, fa llibres de crítica, d’història, per dir als

¹¹⁶¹ J.B.C. “Amb tot l’afecte”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 2.

¹¹⁶² “Notícies”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.621 (2 de novembre de 1935), pàg. 7; “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 918 (9 de novembre de 1935), pàg. 7.

¹¹⁶³ “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 837 (8 d’abril de 1933), pàg. 7.

¹¹⁶⁴ AADD. “Del magne homenatge dedicat al nostre company de redacció J. Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 738 (20 de juny de 1931), pàg. 3-4.

¹¹⁶⁵ *Ibidem*

altres, per exemple, qui era l'inventor del submarí. Després de treballar de llegir i d'escriure, fa de ciutadà. No fa com aquells qui, per egoisme, eludeixen tot contacte amb el públic, orfes del més infim sentiment de solidaritat humana. Ell lluita i percep un càrrec, i accepta una responsabilitat de govern que els amics li han encomanat."¹¹⁶⁶

Per tal d'estudiar aquest període i analitzar la tasca duta a terme al capdavant de cadascun dels càrrecs que exercí, ens centrarem a analitzar l'obra de govern duta a terme, primer com a regidor i tinent d'alcalde a l'Ajuntament de Figueres; en segon lloc, com a diputat provisional a la Generalitat de Catalunya i, finalment, com a comissari delegat de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines.

¹¹⁶⁶ *Ibidem*

4.3.2. L'obra de govern a l'Ajuntament de Figueres

La primera responsabilitat política que assumí Josep Puig Pujades fou el 23 d'abril de 1931, moment en què fou nomenat regidor del primer Ajuntament republicà de Figueres del segle XX. La represa democràtica deixava enrere set anys de Directori militar com s'evidenciava en l'acta del plenari, escrita a partir d'aquell moment íntegrament en català. Així mateix, el discurs de presa de possessió del nou equip de govern no fou pronunciat per l'alcalde Marià Pujulà sinó per Puig Pujades que exposà els eixos bàsics de la futura obra de govern, una mostra que preludia la influència que exerciria en el mandat.

En aquella primera declaració d'intencions, desplegà un programa ideològic en què tot i que es repetien els postulats defensats al llarg del procés electoral, assegurava que no eren "exclusivistes" i ratificava el compromís de l'Ajuntament de Figueres amb la República Federal, Catalunya i la democràcia:¹¹⁶⁷

"No oblidarem mai que som republicans i per tal que defensarem amb totes armes aquesta forma de govern, l'única compatible amb la dignitat humana, que per sa pròpia voluntat i s'ha donat el poble espanyol. No oblidarem que som catalans conscients i per tant que propugnarem per a el reconeixement legal de la nostra personalitat ètnica, encoratjant a tots els pobles que integren la Ibèria a constituir una federació que sigui emperadora de la llibertat dels pobles i de les llibertats dels homes, car com a demòcrates que som rebutjaríem la llibertat de Catalunya si aquesta hagués de venir a costa de la llibertat dels catalans. Som federals perquè propugnem a establir una república integrada per tots els pobles que formen part de la península Ibèrica lligats pels braços amorosos de la federació i som socialistes perquè anhelem un màxim respecte pel treball fins arribar a aquella fórmula social de què no hi hagi cap home prou ric per a comprar un altre home ni cap de tan pobre per a veure's obligat a deixar-se comprar."¹¹⁶⁸

¹¹⁶⁷ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 d'abril de 1931), foli 58.

¹¹⁶⁸ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 d'abril de 1931), folis 57 v, 58.

Aquesta declaració inicial de principis fou qüestionada pels regidors de l'oposició, principalment pel cap dels republicans federals radicals, Ramon Pascal, que considerà que en el discurs hi mancava la referència a l'autonomia dels municipis. Pascal plantejava que si es pretenia assolir un sistema d'organització federal amb certa llibertat i sense estar "supeditats a Barcelona, com succeïa amb el règim de mancomunitat provincial i sols han de dependre de la Llei general de l'Estat", era necessària l'autonomia municipal.¹¹⁶⁹ Un altre regidor, Grau Garriga, més conciliador, exposava la necessitat d'un nou plantejament en relació a les qüestions locals i administratives i, en aquest sentit, Miquel Pallach apostava decididament per depurar l'obra "nefasta" que havien dut a terme els homes de la dictadura: des de l'anul·lació del Reglament dels Treballadors Municipals contra el qual s'havia formulat un recurs de suspensió fins a l'anàlisi individual de cadascun dels nomenaments que s'havien produït a l'ajuntament des del 13 de setembre de l'any 1923, data del cop d'estat de Primo de Rivera.

¹¹⁶⁹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 d'abril de 1931), foli 58 v.

– Taula VI –
ORGANIGRAMA DE L' AJUNTAMENT DE FIGUERES

Alcalde	Maria Pujolar
Tinents d'alcalde	Primer. J. Puig Pujades / Segon. F. Guillamet Naspleda / Tercer. Rafel Rovira Bardem / Quart. Grau Garriga Barberà
Síndics	Primer. Miquel Vidal Fraixanet / Segon. Eudald Soler Bofill
Comissió de Finances	Josep Puig Pujades / Eduard Alegri Coderch / Fidel Dalmau Vallmajó / Jaume Miravittles Sutrà Antonio Coderch Sabà / Ramón Pascal Montaner / Salvador Balcells Ferrer
Comissió de Foment	Rafel Rovira Bardem / Salvador Vernet Ramis / Jaume Miravittles Sutrà / Fidel Dalmau Vallmajó Miquel Pallach Terrades / Jaume Carolà Clotas / Narcís Navarra Illa
Comissió de Parcs i Jardins	Francesc Guillamet Naspleda / Fidel Dalmau Vallmajó
Comissió de Governació	Francesc Guillamet Naspleda / Miquel Pallach Terrades / Eudald Soler Bofill / Miquel Vidal Fraixanet / Salvador Vernet Ramis Garriga Barberà / Esteve Maurici Barris
Comissió de Cultura	Josep Puig Pujades / Eudald Soler Bofill / Salvador Vernet Ramis
Comissió de Cementiri	Rafel Rovira Bardem / Miquel Pallach Terrades / Jaume Miravittles Sutrà
Comissió d'Escorxadors	Eduard Alegri Coderch / Fidel Dalmau Vallmajó
Representants en la Junta l'Hospital	Josep Puig Pujades / Miquel Vidal Fraixanet
Representants en la Junta Mendicitat	Francisco Guillamet Naspleda / Eduard Alegri Coderch / Miquel Pallach Terrades
Representants en la Junta local de Primer Ensenya	Josep Puig Pujades / Eudald Soler Bofill

Font: "La Constitució definitiva del primer ajuntament de la República a Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 730 (25 d'abril de 1931), pàg. 3.

Una de les prioritats dels primers mesos del nou ajuntament democràtic, doncs, fou avaluar la gestió dels homes del directori i revisar-ne els nomenaments. L'equip de govern partia de la premissa que els empleats municipals havien estat víctimes de

l'“afany de proselitisme barroer i malaltís”¹¹⁷⁰ i que l'actual ajuntament havia de dur a terme una tasca de “depuració necesaria”¹¹⁷¹ als “facciossos”¹¹⁷² amb l'objectiu de “reparar els excessos i arbitrietats comeses durant aquells anys de velipendi i vergonya que fou la Dictadura”.¹¹⁷³ Per aquest motiu, l'equip de govern considerava que s'havia de restaurar la dignitat de Figueres després d'un període marcat per:

“Un insà desig de patriotisme, no pas fill d'una justa i serena actuació, sinó creient poder despertar en els ciutadans dignes l'afany malaltís d'un càrrec burocràtic, portà als homes de la nefasta dictadura a promulgar Reglaments mancats no solament de la justícia i seny catalans, sino també atemptatoris a la hisenda municipal.”¹¹⁷⁴

Les crítiques al règim anterior no només se circumscrivien a la realitat local sinó que denunciaven un desig general dels homes del directori per

“Coaccionar voluntats, ja sigui imposant subscripcions a periòdics propagadors de les virtuts d'en Primo de Rivera i de la gent de la Cort d'Espanya, ja sigui prometent-los-hi *l'oro i el moro* sense mirar que aixó podia portar Figueres a la ruina i al descrèdit”.¹¹⁷⁵

Puig Pujades havia denunciat a través de les pàgines d'*Empordà Federal* que el parèntesi dictatorial havia afavorit “un pòsit de baixes passions i roïndats que no tenim dret d'oblidar per a lliurar-nos del seu verí infecte”.¹¹⁷⁶ Ell mateix explicava que durant la dictadura un veí l'havia denunciat perquè a l'aparador de la seva botiga hi havia paquets de cotó hidròfil que, suposadament volia posar

¹¹⁷⁰ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (6 d'agost de 1931), foli 133.

¹¹⁷¹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (26 de maig de 1931), foli 84 v.

¹¹⁷² *Ibidem*

¹¹⁷³ La tasca s'assignà el 6 d'agost de 1931 a Emili Saleta Llorens. Vegeu: AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (26 de maig de 1931), foli 84 v; “Notes municipals. Sessió de l'Ajuntament del 26 de maig”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 735 (30 de maig de 1931), pàg. 5.

¹¹⁷⁴ *Ibidem*

¹¹⁷⁵ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (29 de desembre de 1931), foli 271.

¹¹⁷⁶ PUIG PUJADES, J. “El Pòsit” a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 681 (24 de maig de 1930), pàg. 3.

“A la venda després del fracàs del cop de mà, intentat per En Macià i els seus homes [...] jo tenia la partida de paquets de cotó hidròfil preparats per a l'exèrcit d'En Macià i que davant el fracàs de l'intentona els havia posat a la venda. El bon senyor insistí perquè se'm fés un bon registre, però el senyor cap de policia és resistí a fer-ho i intimament convençut de la inutilitat de l'operació policíaca, no féu res.”¹¹⁷⁷

Malgrat que Puig Pujades assegurava que no els mouria “cap afany de venjança contra agravis” ni de persecució i que volien prescindir dels partidismes, uns mesos després, plantejava la necessitat de fer una revisió exhaustiva del personal contractat durant el període dictatorial.¹¹⁷⁸ El polític considerava que l'Ajuntament havia de tenir la llibertat de fer una nova plantilla i nomenar aquells que la cobrissin amb imparcialitat esvaint els recels, que en contra del personal, havia creat l'anterior règim. Tot i aquesta política revisionista, el tinent d'alcalde afegia que “els que per la seva capacitat mereixen el lloc que ocupen, se'ls hi donarà ocasió de demostrar-ho i l'ocuparan”.¹¹⁷⁹

En aquest sentit, la majoria dels regidors republicans nacionalistes coincidien en què la defensa de

“L'organització actual de l'administració municipal posada per la Dictadura, és el mateix que defensar la Dictadura: vagi per els qui ho facin el blasme més execrable dels esperits republicans de Figueres”,

una afirmació que també es féu seva el cap de l'oposició, Ramon Pascal, encara que hi afegia que no s'havien d'abolir els drets dels treballadors pel simple fet de ser nomenats durant la dictadura.¹¹⁸⁰

Amb aquesta finalitat, els homes de la federació republicana van crear una comissió destinada a revisar els nomenaments de la plantilla d'empleats que, alhora, havia de permetre reorganitzar els serveis municipals.

¹¹⁷⁷ *Ibidem*

¹¹⁷⁸ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (6 d'agost de 1931), foli 133.

¹¹⁷⁹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (3 de setembre de 1931), folis 159 i 159 v.

¹¹⁸⁰ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (29 de desembre de 1931), foli 271 v.

La màxima responsabilitat d'aquesta comissió revisadora i la contractació de nou personal recaigué en Puig Pujades. El polític convocà la plaça de majordom de l'Ajuntament-Inspector de serveis públics municipals¹¹⁸¹ que guanyà Frederic Campà Lluch,¹¹⁸² inicialment amb caràcter interí i des del setembre de 1932 a través d'un concurs públic. Campà era un membre destacat de la FRSE i, per tant, es tractava probablement de cobrir una vacant amb una persona pròxima a les sigles del partit a la qual també se li volien agrair els serveis prestats. Alguns periòdics, com l'esquerrà *Avant...!*, van criticar durament la contractació i la van qualificar de pròpia d'un cacic: "el literat i calceter del carrer de Girona, senyor Puig Pujades" fou el "–pare i padrí del nou càrrec municipal–".¹¹⁸³ Des del periòdic es titllà el càrrec assignat a Campà de "majordom de cerimònies" i n'anotaren la següent burla:

"Este cargo fué creado en un momento de buen humor, por los políticos conocidos con el nombre epopeyco de *socioslistos*, y se designó al ciudadano Don Federico Campá en justa compensación a los múltiples i variados servicios que prestó a la comunidad republicana de encima del «Royal» habiendo destacado su personalidad, de manera solemne, tocando el pito. Era un primor en este arte; lo que hizo titubear unos días a los *socioslistos*, pues hubo quien defendió con todo ahinco, que tocando tan maravillosamente el pito, debía nombrársele: *Capitán de serenos*".¹¹⁸⁴

El portaveu dels catalanistes de la Lliga, *La Veu de l'Empordà*, criticà també el nomenament i, encara a les eleccions municipals del gener de 1934, s'hi referia reiterant que se l'havia "posat a l'Ajuntament per a servir la política de la F.R.S. pagant, naturalment, el poble".¹¹⁸⁵

Malgrat aquestes crítiques, alguns membres de la Federació Republicana Socialista van celebrar el juliol de 1932 el nomenament de Frederic Campà com a nou cap inspector dels

¹¹⁸¹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (6 d'agost de 1931), foli 137.

¹¹⁸² AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (5 de juliol de 1932), foli 156 v.

¹¹⁸³ BOLIU. "Àpat d'homenatge", a *Avant...!* [Figueres], núm. 23 (27 de febrer de 1932), pàg. 5.

¹¹⁸⁴ *Ibidem*

¹¹⁸⁵ "Notícies. Panorama electoral", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.526 (6 de gener de 1934), pàg. 5.

Serveis Municipals amb la presència, entre d'altres, de Puig Pujades de qui destacà que durant la dictadura el nomenat havia representat “el braç dret de la nostra organització política”, declaració que ratificaria la hipòtesi que se li estaven pagant els serveis prestats.¹¹⁸⁶ Sorprèn l'actitud del polític si tenim en compte que el setembre d'aquest any criticava “l'afany despertat en el poble català envers els empleus” i, afegia, que

“La malura de burocràcia ha infectat el nostre poble: abans es considerava l'empleu com a recurs pels imponents, incapaçs de crear-se una vida lliure. Ara, sembla el sol recurs que els ciutadans tinguin per guanyar-se la vida. I això és lamentable des dels punts de vista moral i econòmics...”¹¹⁸⁷

L'ascendència de Puig Pujades en el centre del poder polític municipal va prenent força fins al punt que, ocasionalment, supera les atribucions del mateix alcalde Marià Pujulà. A partir de la lectura de les actes dels plenaries i de les aparicions públiques, observem que el primer es consolidà com a portaveu, assessor i home fort del govern municipal. A més de les tasques de tinent d'alcalde, el polític assumí responsabilitats en les comissions de Finances i de Cultura i formà part també de les juntes de l'Hospital i de Primera Ensenyança. La selecció d'aquestes comissions era rellevant perquè mostraven les prioritats de Puig Pujades com a un dels màxims responsables de la gestió municipal. D'una banda, la Comissió de Finances es preveia estratègica per corregir els excessos econòmics de la dictadura i, alhora, per afrontar les grans obres que s'havien projectat abans del Directori i, que en aquest moment, es preveien dur a terme (la nova casa consistorial i les escoles, entre les més importants). D'altra banda, en l'àmbit de la cultura, acomplí una assignatura que en les dècades anteriors havia concebut com a una qüestió personal, el del ressorgiment cultural figuerenc. Igualment, Puig Pujades es convertí puntualment en alcalde accidental en substitució a Marià Pujulà, per exemple, en la visita que el president Macià va fer el desembre de 1932 als pobles afectats per les inundacions.¹¹⁸⁸

¹¹⁸⁶ XIQUET. “En celebració d'un acte de justícia”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 799 (23 de juliol de 1932), pàg. 6.

¹¹⁸⁷ CORREDOR, Josep M^a. “Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades, Tinent d'Alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), pàg. 4.

¹¹⁸⁸ “Dels temporals a Catalunya. El Senyor Macià visita els pobles inundats”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 351 (24 de desembre de 1932), pàg. 3.

De fet, una vegada es van depurar les responsabilitats polítiques i es va revisar la gestió municipal que el Directori havia dut a terme, l'acció de govern promoguda per Puig Pujades se centrà bàsicament en tres àmbits estretament vinculats a les comissions que havia assumit i des de les quals podem observar com exercí la seva influència.

En primer lloc, fou nomenat president de la Comissió de Comptes, un càrrec que l'habilità per decidir el finançament de l'activitat urbanística i cultural del municipi. El fet de pertànyer a la comissió de finances li atorgà també un protagonisme creixent en la presa de decisions, confeccionar els pressupostos i participar activament en cadascun dels projectes que s'havien d'emprendre. En matèria urbanística, va promoure la reforma de l'edifici de l'Ajuntament, la coberta de la riera Galligans, la construcció de les Escoles Nacionals i la creació de l'Escola d'Arts i Oficis.

D'entre aquests projectes, probablement el de més envergadura, fou la reforma de l'edifici consistorial que ell mateix havia defensat reiteradament en els plenaries municipals, ja que considerava que "la dignitat civica de Figueres, requereix que el Casal del Poble, respongui a la bellesa de la Ciutat".¹¹⁸⁹ Des de l'àrea que gestionava, encarregà a l'arquitecte municipal l'estudi del plec de condicions per a l'enderroc de l'antiga casa de la vila. La mateixa proposta preveia que es tinguessin en compte aquells carrers i materials que podien ésser profitosos per a la ciutat, o bé, que tinguessin un cert valor històric.

L'altre projecte, prioritari per Puig Pujades, estava estretament vinculat a la tasca urbanística i en la dedicació com a president de la Comissió de Cultura i Ensenyament. Es tractava de la inauguració de les Escoles Graduades que "llastimosament s'enterraren en la dita Horta del Institut".¹¹⁹⁰ Amb aquest objectiu, intensificà les gestions a Madrid per aconseguir les quantitats econòmiques necessàries que n'acabessin la construcció:

¹¹⁸⁹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (19 de maig de 1931), foli 75.

¹¹⁹⁰ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 de juliol de 1931), foli 119.

“L’edifici que construeix l’Estat per a les Escoles graduades de primera ensenyança, obra a la qual l’Ajuntament aportà, ultra el solar, la quantitat de 150.000 pessetes, havia d’ésser acabat l’any 1930. Ens trobem en 1931 i no sols no están acabades les obres, sinó que, malgrat faltar poc per acabar-les, han quedat paralizades, segons referéncies, davant la dificultat sorgida de que el pressupost de l’obra no és suficient per a pagar el que falta construir i instal·lar.”¹¹⁹¹

En aquest sentit, Puig Pujades –amb el pseudònim de *Puvis*– denuncià a la premsa l’estat denigrant en què es trobaven les escoles les quals considerava que no eren suficients ni tenien prou llum ni ventilació i, en conclusió, ho qualificava com “una cosa realment trista, veure aquelles parets escrostonades i brutes, i aquells bancs suats i fets malbé”.¹¹⁹² Per això, demanà al govern central la quantitat de 50.000 pessetes considerada “indispensable per a terminar els treballs”.¹¹⁹³ Així doncs, promogué la creació de dues escoles, una per a nens i l’altra per a nenes, i considerà prioritari gestionar els tràmits necessaris per a obtenir de l’Estat espanyol la subvenció corresponent a la futura escola que s’anomenaria Escoles Graduades de Pàrvuls Ignasi Iglésias.¹¹⁹⁴ Per Puig Pujades, el retard en aquesta obra era “una vergonya del règim de la dictadura” i en denuncià reiteradament que s’hi haguessin invertit únicament 850.000 pessetes quan encara en faltaven 121.000 per completar-les.¹¹⁹⁵

A propòsit de l’obra republicana que s’estava duent a terme a l’Ajuntament de Figueres, el redactor del periòdic *Acció Ciutadana*, d’afiliació d’ERC a Girona, Josep Mª Corredor va entrevistar a Josep Puig Pujades com a tinent d’alcalde perquè fes balanç de la seva gestió municipal al capdavant de l’Ajuntament. El polític assegurava que havien iniciat una “etapa de realitzacions que han aixecat a un nivell envejable el bon nom de Figueres” i ho exemplificava amb la construcció d’una xarxa de clavegueram a tota la població, la pavimentació dels empedrats a les principals vies de la ciutat. En la tasca cultural, remarcava el projecte de creació de l’Escola d’Arts i Oficis a partir del llegat Clerc i Nicolau, la finalització de les obres del

¹¹⁹¹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (3 de setembre de 1931), foli 160.

¹¹⁹² Puvis. “El problema escolar figuerenc”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 744 (25 de juliol de 1931), pàg. 7.

¹¹⁹³ *Ibidem*

¹¹⁹⁴ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (20 d’octubre de 1933), foli 194 v.

¹¹⁹⁵ *Ibidem*

Grup Escolar a l'antiga horta de l'Institut i l'organització de les colònies escolars.¹¹⁹⁶ L'organització d'aquestes colònies, dirigides als nens amb l'objectiu d' "enfortir el seu cos i trobar-li salut i alegrar són esperit omplent-lo d'optimisme", estaven considerades com una tasca "humanitària i patriòtica".¹¹⁹⁷ Puig Pujades que formava part de la Comissió de Cultura considerava que era una fórmula de

"Vetllar constament per a la formació de les futures generacions dels que seran els ciutadans de la jove República.

Ultra la cultura i l'ensenyament que hem de difondre a tots els estaments socials, cal procurar afermar la salut dels infants que no poden trobar a casa seva un sojorn confortador en plena estiuada".¹¹⁹⁸

En la mateixa entrevista, preveia com a projectes: complementar la volta de la Riera Galligans, la creació del Museu de l'Empordà i aixecar un monument a Pep Ventura.

Paral·lelament a l'execució d'aquests grans projectes, l'Ajuntament de Figueres preveia continuar l'agost de 1933 una sèrie d'infraestructures que havien de contribuir a la millora general dels serveis bàsics de la ciutat: la construcció del clavegueram, el sanejament del subsòl, la pavimentació dels carrers, l'endegament i la coberta de la riera Galligans, la construcció i l'habilitació de nous locals destinats a les Escoles Públiques, la subvenció de l'adquisició i habilitació de l'edifici per a l'Escola d'Arts i Oficis, entre d'altres.

Durant aquests anys, Puig Pujades es dedicà a projectar obres de millora i, alhora, a lidiar contra les decisions de les administracions superiors. Per exemple, s'oposà el setembre de 1933 a convertir el Castell de Sant Ferran en un camp de concentració de "ganduls" i "gent indesitjable" i ho argumentà adduint al fet històric "d'haver suportat llargs anys l'estigma del presidi la qual cosa ens dona el dret d'un tractament de

¹¹⁹⁶ CORREDOR, Josep M^a. "Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades, Tinent d'Alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), pàg. 4.

¹¹⁹⁷ ACM. Administració General. La Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Figueres s'adreçà a les entitats amb l'objectiu que col·laboressin a la campanya "Pro Colònies Escolars". Caixa núm. 43.

¹¹⁹⁸ *Ibidem*

preferència”.¹¹⁹⁹ Mangué una actitud molt crítica a propòsit d'aquesta conversió tant en el plenari municipal com a la premsa on va escriure que el presidi de Figueres era “una vergonya” i “un afront a la humanitat” i en criticà les condicions insalubres de l'espai: “hi ha una comuna que és un femer, que no els infectava a força de clorur de calcs, que produïa, solament en entrar-hi, forts rajaments d'ulls”.¹²⁰⁰ La crítica de Puig Pujades fou doble i es dirigí tant en contra d'ubicar-la a la ciutat, com del model –una barreja de tot tipus de delinqüents–, a partir del qual plantejava que:

“Totes les possibilitats de què una presso serveixi de reformatori desapareixen amb el conuiu de tota mena de reclusos [...] Seria mil vegades preferible renunciar a l'orgull de tenir presidi català i enviar als condemnats per les audiències de Catalunya a dispesa als penals de l'Estat espanyol que són degudament classificats segons la classe de delinqüents, que no pas, passar per la vergonya de que un presidi de Catalunya sigui la vergonya de l'humanitat civilitzada.”¹²⁰¹

Així mateix, l'interès de Puig Pujades fou també potenciar les infraestructures que ja existien a la ciutat. En aquest sentit, s'han d'entendre les gestions que duu a terme l'octubre de 1933 per la continuïtat d'un camp d'aviació a Figueres, l'arrendament del qual havia de traspasar-se de la propietat privada a l'administració local.

Pel que fa a la matèria sanitària, Puig Pujades proposà instal·lar un dispensari per a la lluita antituberculosa que s'havia de sol·licitar a la Comissaria de la Generalitat que ell mateix presidia.¹²⁰²

La seva prioritat, però, fou en les qüestions culturals. Ell mateix va promoure la preservació de la memòria històrica amb la creació d'un arxiu que havia de funcionar com a organisme on fossin

¹¹⁹⁹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (15 de setembre de 1933), foli 172 v.

¹²⁰⁰ PUIG PUJADES, J. “No volem el presidi”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 825 (14 de gener de 1933), pàg. 2.

¹²⁰¹ *Ibidem*

¹²⁰² AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 de juny de 1933), foli 97 v.

“recullits els vestigis dels passat o, millor, on siguin curosament atesos i posats a l’abast de la mà de tot estudiós els elements ací existents i tots aquells que amb lenta, pero persistent actuació dels que regeixin aqueixa institució, es vagin reunint, salvant-los de l’extranyament de les nostres contrades”.¹²⁰³

Puig Pujades no només exigia una instal·lació material sinó també un guiatge, un funcionari tècnic amb l’ajut d’una autoritat del govern que fes possible:

“L’agrupament dels fons documentals, dels núclis de materials arqueològics avui esparços, gairebé sempre inaccessibles a l’estudiós, recóndits en llocs on endemés de no esser visibles, no seran mai noble estímulo de treball, incitació de vocacions, lloable invitació al coneixement del ric fons documental tant intimament relacionat amb les nostres contrades.”¹²⁰⁴

La proposta partia d’una defensa acèrrima d’un sentit històric, de la importància a difondre l’educació estètica de la qual ja havia parlat àmpliament en la dècada anterior i de la convicció que l’existència d’un arxiu “pot eixir un munt de coneixements del nostre Empordà pretèrit: de les costums, dels fets de guerra, de les arts i les corrents de l’esperit en suma”.¹²⁰⁵

La voluntat de crear un espai que reunís aquestes condicions pretenia també unificar els nuclis documentals:

“Avui amuntegats i en perill de total destrucció, quins lligals, per el que somerament s’ha pogut advertir, s’inicien en el segle XIII, i serveixen el registre fidel de ço que esdevenia a la vida empordanesa, car l’Arxiu de Protocols sol ja conté amb el de Figueres, els de Castelló d’Empuries, Perelada, Llers, etc., i la consciència del que aixó significa per la cultura del poble a la qual tan digna com encertadament prestació decidit i admirable interés, no dupta aqueix Ajuntament.”¹²⁰⁶

¹²⁰³ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (31 de març de 1932), foli 63 v.

¹²⁰⁴ *Ibidem*

¹²⁰⁵ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (31 de març de 1932), foli 64.

¹²⁰⁶ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (31 de març de 1932), foli 64 v.

Ideològicament, el republicanisme federal empordanès havia mantingut la laïcitat com un dels valors fonamentals. Les accions dutes a terme pels homes de la federació en les relacions entre l'Església i l'Estat foren poques però significatives. A proposta de Puig Pujades, l'Ajuntament de Figueres s'adherí a l'estudi del govern per sotmetre totes les congregacions religioses al dret comú de la República i el cementiri es declarà secularitzat.¹²⁰⁷ La capella quedà desafecta del culte catòlic i es van prohibir les processons i els viàtics.

El portaveu republicà radical, *Libertad*, havia especulat sobre l'actitud que els homes de la federació i la seva "alma mater, el potentado Sr. Puig Pujades" adoptarien davant "la coacción e intolerancia de los clericales, que van casa por casa recogiendo firmas para enterramientos católicos".¹²⁰⁸ Tot i que, en aquest sentit, no van actuar, sí que es van posicionar obertament davant l'escorcoll infructuós que Puig Pujades va ordenar a la Parròquia de Sant Pere de Figueres sota la sospita que s'hi amagaven armes.

L'escorcoll fou seguit d'una forta polèmica atida pel portaveu local catalanista i catòlic, *La Veu de l'Empordà*, que va exigir responsabilitats a Puig Pujades per no haver qüestionat la denúncia. El periòdic demanava saber qui havia convocat la Guàrdia Cívica a l'entorn de l'església i

"Si el senyor Governador QUI NO CRÉIA EN LA DENÚNCIA va delegar en el senyor Puig Pujades per què, d'acord amb el cap de policia senyor Homar, vegés PARTICULARMENT la realitat de la cosa, com redimoni la Guàrdia Cívica va saber l'hora i el moment de l'escorcoll per muntar la ridícula vigilància?".¹²⁰⁹

El mateix setmanari *Empordà Federal* es demarcà de l'escorcoll i afirmà que

"Sembla mentida que homes de prestigi i l'autoritat del Governador Civil i el senyor Puig Pujades haguessin pogut creure que en el lloc on és guardat el Déu de la Pau, hom

¹²⁰⁷ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibre d'actes del Ple. Acta (5 de març de 1932), foli 104.

¹²⁰⁸ TRAGALDABAS. "Intolerancias", a *Libertad* [Figueres], núm. 711 (5 de març de 1932), pàg. 2.

¹²⁰⁹ "Per la pau de la ciutat. El mal pas definitiu", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.409 (10 d'octubre de 1931), pàg. 5.

hi amagués les armes fatricides. Si els senyors esmentats haguessin tingut amb nosaltres la deferència de consultar-nos-ho anticipadament –pot estar-ne segura *La Veu*– ja els haurie dit”.¹²¹⁰

Els retrets per part de *La Veu de l'Empordà* es van mantenir durant setmanes amb una crítica directa a Puig Pujades a qui van acusar de creure's "el ministre de la Governació a l'Empordà" i en van assegurar que "des de aquella data, memorable en els annals del republicanisme-socialista figuerenc, el senyor Puig Pujades no n'encerta ni mitja".¹²¹¹ Les acusacions també apuntaven a un to més personalista i afirmaven que "Figueres és massa petit camp per a ell i salta i roda com una baldufa colossal a la que dongués corda un automatisme complicat".¹²¹²

El portaveu catòlic i catalanista considerava que aquesta actitud responia a un acte de prepotència i de control cap als rivals ideològics i, anava més enllà, assegurava que "el senyor Puig Pujades les ha empreses des de *Empordà Federal* contra *La Veu*, contra els homes de *La Veu* i contra els qui sospita amics de *La Veu*".¹²¹³ Les relacions entre els dos setmanaris estaven tan deteriorades que els responsables de *La Veu de l'Empordà* iniciaren des de les seves pàgines una campanya titulada "Per la pau de la ciutat", de la qual Puig Pujades se'n hagué de defensar:

"La meva actuació particular no te res a veure amb els càrrecs que ostento, ni jo dec ésser únic responsable dels acords que prengui l'Ajuntament i menys encara de tot el que surti a *Empordà Federal* la redacció del qual és prou coneguda de tothom i tots els seus membres són ja majors d'edat en tots conceptes per a actuar segons la seva consciència."¹²¹⁴

Puig Pujades escrigué una carta oberta al director del setmanari, el mossèn i literat Lluís Maria de Macià, en la qual l'acusava

¹²¹⁰ "Espurnes. La incomprensió", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 757 (17 d'octubre de 1931), pàg. 5.

¹²¹¹ "L'il·lustre autor de *Tragédies de Veinat* D. Josep Puig Pujades, ha perdut els estreps", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.429 (27 de febrer de 1932), pàg. 5.

¹²¹² *Ibidem*

¹²¹³ *Ibidem*

¹²¹⁴ "Ètica periodística", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.431 (12 de març de 1932), pàg. 5.

d'utilitzar un "procediment maquiavèlic" per haver-li atribuït uns fets que no havia comès.¹²¹⁵ Lamentava que haguessin donat credibilitat als "pamflets emparadors de falsedats i de calúmnies" i que consideressin que ell utilitzava "procediments chamorresos".¹²¹⁶ El governador civil, Claudi Ametlla, es veié obligat a intervenir en la polèmica a partir de l'article "Ètica periodística", publicat a *La Veu de l'Empordà*, en què s'acusava a Puig Pujades de voler protagonisme "contravenint les ordres del senyor Governador" i que, segons Ametlla, li donava suport i en negava les acusacions: "com que les coses no són així podeu rectificar la notícia i restablir la veritat que tant us afecta a vós com a mi".¹²¹⁷

La polèmica fou tan accentuada que encara el juliol de 1934, *La Veu de l'Empordà* recordava l'escorcoll i les suposades "campanyes volterianes" de Puig Pujades que, segons asseguraven, mereixerien tant la seva excomunicació com la del seu setmanari *Empordà Federal*.¹²¹⁸

L'acció de govern desplegada per la FRSE fou revalidada per 2.724 vots en les eleccions municipals del 14 de gener de 1934. Mentre que Marià Pujulà fou novament alcalde per 17 vots a favor i un en blanc, a Puig Pujades se'l designà regidor primer, càrrec amb el qual també ostentà la Junta del Patronat de l'Hospital, amb 11 vots a favor i 7 paperetes en blanc.¹²¹⁹ A més, se'l designà representant per formar part del Consell Directiu de l'Unió de Municipis Espanyols.¹²²⁰ La continuïtat en el mandat va suposar mantenir el mateix volum d'atribucions i mantenir la influència en el govern local. Fou ell qui va prendre la paraula de nou en la presa de nomenament en la qual va assegurar que la federació republicana volia desplegar una política de continuïtat en relació al mandat anterior i mantenir una "sana" administració,

¹²¹⁵ PUIG PUJADES, J. "Carta oberta. Sr. Don Lluís Macià, director i propietari de *La Veu de l'Empordà*", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 778 (5 de març de 1932), pàg. 3.

¹²¹⁶ *Ibidem*

¹²¹⁷ PUIG PUJADES. "Una lletra del nostre amic Puig Pujades al Director de *La Veu de l'Empordà*", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 780 (19 de març de 1932), pàg. 2; PUIG PUJADES. "L'Ètica Periodística i l'Escorcoll de la Parròquia", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.432 (19 de març de 1932), pàg. 8.

¹²¹⁸ "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.555 (28 de juliol de 1934), pàg. 5.

¹²¹⁹ J.G. "La constitució del nostre Ajuntament", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.530 (3 de febrer de 1934), pàg. 4.

¹²²⁰ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (23 de juny de 1933), foli 95.

dur a terme les obres d'urbanització i sanejament i "mantenir i afirmar en tot el possible les tendències polítiques esquerranes que són l'essència medul·lar del nostre poble".¹²²¹

L'equip de govern refermà els principis que ja havien inspirat l'acció de govern de la federació en el mandat anterior:

"Fe insubornable en la República com a única forma de govern compatible amb la dignitat humana i la nostra confiança en una franca actuació esquerrana que dignificant als ciutadans, elevant la seva cultura i alliberant-los de tota mena de prejudicis, faci impossible el retorn als temps vergonyosos de la Monarquia que culminaren en una dictadura incivil."¹²²²

L'oposició retragué a l'equip de govern que hagués acumulat tots els càrrecs menyspreant les forces de la minoria i acusava a Puig Pujades de manca de capacitat d'improvisació per defensar-se: "no tenint les quartel·les als dits, no pogué contestar perquè és molt difícil, per molta... facilitat que hom tingui, fer-la contra a la veu del seny".¹²²³ Una apreciació amb la qual no hi coincidia *Empordà Federal* que assegurava que el regidor havia contestat que no consideraven antidemocràtica la conducta de la majoria en quedar-se tots els càrrecs de govern ja que com que eren majoria tenien la responsabilitat d'"actuar d'una manera concreta i amb un sentit d'unitat que no seria possible donant participació a la minoria".¹²²⁴

En aquesta mateixa línia, els rivals polítics l'acusaren que el procediment que se seguia en el plenari municipal no corresponia a una democràcia exemplar i al·legaven que:

"El senyor Puig Pujades en el parlament l·legit –desgraciat parlament i llastimosa conducta– a la sessió de constitució

¹²²¹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (1 de febrer de 1934), foli 1 v. Vegeu també: "Constitució del nou Ajuntament", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 882 (3 de febrer de 1934), pàg. 5; "De les comarques. Figueres", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 1.530 (6 de febrer de 1934), pàg. 2.

¹²²² "Constitució dels nou Ajuntament", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 882 (3 de febrer de 1934), pàg. 5. Vegeu també: PUIG PUJADES, J. "L'Ajuntament de Figueres", a *La Rambla* [Barcelona], núm. 214 (22 de gener de 1934), pàg. 13.

¹²²³ "Notícies. La veu del seny", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.531 (10 de febrer de 1934), pàg. 5.

¹²²⁴ "Ajuntament. Sessió del Ple del dia 6 de febrer", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 883 (10 de febrer de 1934), pàg. 5.

del nou ajuntament figuerenc, contraposà els 2.724 sufragis obtinguts per la seva candidatura, als 1.248 assolits per la nostra i als prop de 400 que obtenia la radical, respetuosa en aquest punt amb la consciència liberal de Figueres. De manera que segons l'hermenèutica esquerrana, la majoria pot atropellar el més viu i sagrat d'aquell a qui li falten adhesions –siguin mil, siguin deu– per assolir el número de la majoria. La guerra civil –lluita incivil– es així justificada per llavis que s'han cansat de predicar fraternitat i democràcia.”¹²²⁵

Un dels primers acords fou enviar un telegrama al nou president, Lluís Companys, perquè mantingués en el càrrec de comissari a Puig Pujades encara que per poc temps.¹²²⁶ L'acció de govern fou d'escassament nou mesos per les conseqüències dels Fets d'Octubre però tot i aquest poc temps, la federació republicana desplegà alguns projectes:

En primer lloc, pel que fa a les qüestions urbanístiques, l'Ajuntament continuà amb l'impuls de les obres de la coberta de la riera Galligans amb l'estudi de plànols i treballs tècnics;¹²²⁷

Segon, en l'àrea econòmica, proposà el juny la creació d'un organisme: el patronat de turisme amb un caràcter extraconsistorial, que fomentés iniciatives per impulsar el sector.¹²²⁸

En l'àmbit cultural, Puig Pujades proposà aixecar un monument a Pep Ventura “el plasmador de la nostra dansa nacional avui estesa arreu de la nostra pàtria” en un decidit interès per dignificar i homenatjar el compositor.¹²²⁹ Amb aquesta finalitat, va preveure el nomenament d'un comitè executiu integrat per l'alcalde i quatre regidors encara que, finalment, no es va materialitzar per l'esclat de la Guerra Civil.

¹²²⁵ “Comentaris al volt. Guerra Incivil”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.532 (17 de febrer de 1934), pàg. 3. Vegeu també: “El Govern de la Ciutat”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.530 (3 de febrer de 1934), pàg. 3.

¹²²⁶ “Ajuntament. Sessió del Ple del dia 6 de febrer”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 883 (10 de febrer de 1934), pàg. 4-5; “Sessió de l'Ajuntament”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.531 (10 de febrer de 1934), pàg. 4-5.

¹²²⁷ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (6 de febrer de 1934), foli 12.

¹²²⁸ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (5 de juny de 1934), foli 21.

¹²²⁹ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (6 de març de 1934), foli 7 v.

Així mateix, d'aquesta etapa de Puig Pujades com a regidor també se'n desprèn una voluntat d'homenatjar i posar èmfasi a les fites del homes que havien propugnat la República durant els primers decennis i l'assoleixen a la dècada dels trenta. Per exemple, en el descobriment d'una pedra en el Parc Bosc dels homes que el van fer possible:

“Honorant d'una manera humil i modesta aquelles vides modestes i humils, però abrandades de la més pura expressió de ciutadania, que foren i són les vides d'aquells ciutadans que ultra moltes altres coses, iniciaren la creació d'aquest Parc que és avui l'orgull de tots els figuerencs que han vist com la voluntat posada al servei d'un ideal era capaç de fer miracles”.¹²³⁰

La intervenció de Puig Pujades en l'obra municipal fou decisiva durant el primer terç del segle XX. A ell se li deu el guiatge de la transformació, la renovació i l'hegemonia que Figueres adquirí durant els anys trenta. Els coetanis consideraven que havia estat el “director intel·lectual” de la ciutat i, en aquest sentit, l'arquitecte Ricard Giralt ho justificava amb l'argumentació que la ciutat havia trencat amb el passat i l'havia projectat al futur. De fet, considerava que el principal mèrit era haver donat a “Figueres personalitat, i fer que d'aquesta personalitat en neixi la bellesa de la ciutat, i, per damunt de tot, lograr que Figueres sigui l'expressió de l'ànima empordanesa”.¹²³¹

En aquesta línia, Alexandre Deulofeu també en remarcava la seva contribució personal al projecte de ciutat en un doble sentit. D'una banda, pel caràcter urbanístic que, segons alguns correligionaris, l'havien convertida en una ciutat moderna que “sempre mira de cara a Europa” i, d'altra banda, per l'esperit civil que gràcies a la seva tradició liberal era la “més republicana i més catalanista de tot Catalunya”.¹²³²

¹²³⁰ “Fires i Festes de Maig. Descobrimet de una pedra en el Parc Bosc Municipal”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 789 (14 de maig de 1932), pàg. 3.

¹²³¹ GIRALT CASADESÚS, R. “L'home i la ciutat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 4.

¹²³² DEULOFEU, Alexandre. “30 anys de presi...!!”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

4.3.3. Diputat provisional a la Generalitat de Catalunya

La instauració de la Generalitat de Catalunya va comportar la creació d'una Diputació provisional de la Generalitat que actuaria com a assemblea representativa dels municipis i que estaria formada per un total de 46 diputats: 9 per la ciutat de Barcelona, 2 pel districte de la Concepció (Badalona, Sant Adrià de Besòs i Santa Coloma de Gramenet) i un per cadascun dels 35 partits judicials que conformaven el territori català. La nova institució hauria de “nomenar una ponència per a redactar l'avantprojecte d'Estatut d'autonomia regional, intervenir en l'organització de la Generalitat i resoldre aquells assumptes que les circumstàncies aconsellessin”.¹²³³

L'elecció de Josep Puig Pujades com a diputat provisional de la Generalitat de Catalunya pel partit de Figueres el 9 de juny de 1931 demostrà l'ascendència del polític en aquesta demarcació en un moment en què el projecte republicà es consolidava al país. La designació li arribà “en plena maduresa intel·lectual” i segons els seus partidaris havia de marcar

“Una bella empremta del seu pas. Republicà conscient i digne, catalanista enamorat de les llibertats pàtries, la seva actuació com a representant de l'Empordà serà la que més s'adigui –no en dubtem ni un moment– amb les nostres aspiracions de poble fèrvidament republicà i que lluita per les llibertats que li són més cares”.¹²³⁴

Pels homes d'*Empordà Federal*, Puig Pujades accedia a l'acta de diputat provisional gràcies al consens existent a l'entorn de la seva persona com el principal responsable de les obres d'embelliment que s'havien realitzat a la ciutat de Figueres en els anys anteriors: el Parc Bosc, la Biblioteca, els empedrats, el clavegueram o l'enderroc de l'illa de cases de la Rambla. Els contemporanis afirmaven que: “Tot, tot, ha estat obra de la seva voluntat que ha posat sempre al servei de la ciutat que avui veiem rejuvenida i sanejada”.¹²³⁵ La contribució a la millora de la ciutat també la reconeixia el plenari municipal que el considerava mereixedor del càrrec de diputat i li organitzà un

¹²³³ DE CAMPS I ARBOIX, Joaquim. *El Parlament de Catalunya [1932-1936]*. Barcelona: Edicions 62, 1976, pàg. 14.

¹²³⁴ “Els Diputats de Catalunya. Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 735 (30 de maig de 1931), pàg. 2.

¹²³⁵ *Ibidem*

multitudinari homenatge per celebrar la seva elecció amb “un veritable éxit, tant per al nombrós públic que va assistir-hi com per les personalitats de la política republicana que hi prengueren part”.¹²³⁶

Segons s’havia decidit a proposta del diputat Joan Casanovas, una ponència formada pel president de la Generalitat, el president de la Diputació provisional, el Consell de la Generalitat i onze diputats de totes les minories –entre els quals Josep Puig Pujades juntament amb Antoni Xirau Palau, Pere Mias Codina, Domènec Piñana Homedes, Lluís Companys Jover, Josep Dencàs Puigdollers, Rafael Campalans Puig, Jaume Bofill i Mates, Martí Esteve Guau, Pere Coromines Muntanyà i Josep Maria Serraclara Costa –¹²³⁷ seria l’encarregada de redactar un projecte d’Estatut d’autonomia per a Catalunya.

Tot i que Puig Pujades no participà en la subcomissió redactora directament, sí que va seguir molt de prop el procés i participà en els debats d’esmenes:

“Les llargues hores de debatre esmenes, ínfimes les més, personalismes afanyosos de immortalitat, emboirat el nostre cervell per dies i mes dies de parlar a l’entorn dels mateixos temes, vàrem deixar-nos caure en els profunds seients de la sala de sessions de la Generalitat... Parlaren uns, parlaren altres, tots curts, concisos... com si un desig d’arribar al moment culminant posés fre a les paraules.”¹²³⁸

En el decurs d’aquests debats el diputat Puig Pujades destacà en la defensa de la facultat dels residents catalans que vivien “fora de la Pàtria” de mantenir el seu dret de vot per, d’aquesta manera, “contribuir a les coses de Catalunya, com si en ella hi

¹²³⁶ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (16 de juny de 1931), foli 97.

¹²³⁷ “Generalitat de Catalunya. La tercera sessió de la Diputació Provisional”, a *El Dia* [Manresa], núm. 446 (12 de juny de 1931), pàg. 1; “La Generalidad Catalana”, a *La Correspondencia* [Madrid], núm. 17.009 (12 de juny de de 1931), pàg. 3; “Dades sobre el procés de l’Estatut”, a *Diari de Vic* [Vic], núm. 686 (13 de setembre de 1932), pàg. 1.

¹²³⁸ PUIG PUJADES, Josep. “Per l’Estatut de Catalunya”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 743 (18 de juliol de 1931), pàg. 4; “Es reconeguda l’autonomia de Catalunya”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.309 (10 de setembre de 1932), pàg. 5.

tinguessim veïnatge”.¹²³⁹ Gràcies a aquesta defensa, i malgrat que la proposta no prosperà, les entitats de catalans residents a l’Havana li mostraren el seu suport: “coneixem l’entusiasme amb què argumentàreu dita proposició, i l’energia amb que vàreu rebutjar l’oposició incivil i mofeta d’En Bofill i Mates, contra aquell propòsit vostre”.¹²⁴⁰

La implicació en el debat seguí durant les setmanes prèvies a la votació de l’Estatut, període en el que intentà contrarestar la campanya dels que s’hi sentien indiferents o contraris, especialment demanant un vot favorable a la immigració castellanoparlant. Puig Pujades s’hi dirigia per convèncer-los de la importància de votar favorablement a l’Estatut en la mesura que podia ser un instrument a través del qual assegurar el benestar de la població:

“¿Podria haver-hi algun ciutadà conscient serè i intel·ligent de les terres ibèriques que vivint entre nosaltres fos capaç, no de desentendre’s tan sols, sinó de deixar d’encoratjar els nostres anhels de viure plenament la nostra vida de catalans agermanats amb tots els altres pobles ibèrics que un dia o altre sentiran també l’imperiós desig d’administrar-se i regir-se segons la seva naturalesa i segons les pròpies necessitats? No ho creiem. I confiats regraciem des d’ara a tots els ciutadans digníssims de parla castellana el vot que donaran per l’Estatut de Catalunya.”¹²⁴¹

Un cop enllestida la redacció de l’anomenat Estatut de Núria, el 20 de juny de 1931, un decret del govern català regulava les disposicions necessàries per, primer, ésser sotmès al vot dels ajuntaments i, més tard, ratificar-lo a través del vot popular en un referèndum. En el cas de Figueres, el ple municipal s’hi va pronunciar el 23 de juliol de 1931 en una celebració factual i simbòlica que proclamava “el dret a viure com un Estat autònom dintre la República Espanyola”.¹²⁴² Puig Pujades

¹²³⁹ LA NOVA CATALUNYA DE L’HAVANA. “Agraïment al Diputat Puig i Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 754 (26 de setembre de 1931), pàg. 2.

¹²⁴⁰ *Ibidem*. Jaume Bofill i Mates (1878-1933) fou diputat al Congrés dels Diputats espanyol durant els anys 1931 i 1932.

¹²⁴¹ PUIG PUJADES, Josep. “Cal votar l’Estatut?”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 745 (29 de juliol 1931), pàg. 5.

¹²⁴² AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d’actes del Ple. Acta (23 de juliol de 1931), foli 116 v. Vegeu també: “El nostre Ajuntament i l’Estatut”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 747 (8 d’agost de 1931), pàg. 7.

s'encarregà de pronunciar el discurs que demanava el vot favorable a l'aprovació de l'Estatut:

“No es un projecte audaç, radicalíssim o estrident. Es un projecte moderat sense ésser tímit, assenyat sense ésser covard, fill d'aquell criteri essencialment federal pel qual hem glatit i lluitat constantment els pobles empordanesos”.¹²⁴³

Al llarg de l'estiu de 1931, el diputat Puig Pujades s'abocà a la tasca de propagandista pro Estatut. Com recordà més tard, aquells moments varen permetre-li tenir consciència “de què estàvem visquent una de les hores més trascendentals de la vida catalana. Jo no la oblidaré mai més”.¹²⁴⁴ L'Estatut, era, a parer seu, “l'obra d'aquell esperit racialment federal de la gent catalana, fill d'aquella ànsia de llibertat perfectament compaginable amb la llibertat dels altres”.¹²⁴⁵

“Tinc fe que no s'esborrarà cap nom. Tinc fe que es votarà amb disciplina. Per l'Estatut que s'ha d'aprovar, per una Catalunya liberal republicana i per una Espanya federal que aspira a viure dignament, jo espero que el poble figuerenc, ja tant bregat en lluites civils, votarà convençudament, abnegadament, la candidatura d'esquerra republicana”.¹²⁴⁶

Així mateix, s'afegí a un manifest signat juntament amb alguns diputats i líders polítics de les comarques gironines (Josep Irla, Laureà Dalmau, Joan de Garganta, Antoni Xiberta, Jaume Bofill i Mates i Joaquim de Camps i Arboix) dirigit “A l'opinió de les comarques gironines” per tal de decantar l'electorat a favor de l'Estatut en el referèndum que es celebrà el 2 d'agost de 1931:

“Hi haurà la història d'un passat d'oprobí, que trencarem i vindicarem en dotar a Catalunya d'una llei de llibertat que reguli la seva vida interna dintre el concert dels pobles ibèrics [...] En les vostres mans hi haurà en gran part la sort futura d'Espanya, perquè votar l'ESTATUT és lliurar-la de la penombra de la vivent insatisfacció de

¹²⁴³ *Ibidem*

¹²⁴⁴ PUIG PUJADES, Josep. “Per l'Estatut de Catalunya”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 743 (18 de juliol de 1931), pàg. 4.

¹²⁴⁵ *Ibidem*

¹²⁴⁶ “El míting de la victòria”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 740 (27 de juny de 1931), pàg. 3.

Catalunya, ferida en l'ànima per la injustícia persistent amb què secularment l'han tractada les oligarquies monàrquiques.”¹²⁴⁷

El referèndum donà una clara victòria als partidaris de l'Estatut de Núria. Amb una participació de gairebé un 75 % el sí guanyà amb un 99 % dels vots. Un cop aprovat a Catalunya, l'Estatut de Núria encara havia de superar el tràmit parlamentari a les Corts de la República, procés que quedaria temporalment aturat a l'espera que s'aprovés una Constitució.

Així, doncs, a l'espera que les Corts espanyoles donessin el vistiplau a la nova constitució republicana, i es pogués iniciar la discussió del projecte d'Estatut d'autonomia, Puig Pujades continuà escrivint a la premsa defensant la seva tasca en el si de la Diputació provisional. Per exemple, el diputat exposà les seves impressions de l'assemblea de la Generalitat celebrada el 30 de desembre de 1931, sessió únicament destinada a obtenir la pròrroga dels pressupostos d'aquell any:

“Davant de les paraules rublertes de sinceritat i en defensa de l'Estatut la veu de la minoria [en referència a Jaume Bofill i Mates, diputat d'Acció Catalana Republicana per Puigcerdà] quedava buida, eixorca, inverossimil... Sembla estrany que l'odi partidista arribi a enfosquir intel·ligències clares com la d'aquells homes que foren excel·lents patriotes.”¹²⁴⁸

A l'assemblea del 16 de gener de 1932, Puig Pujades es tornà a convertir en cronista de la sessió, titllant l'oratòria de Bofill i Mates de “fina, freda, monorítmica” i el seu discurs com de “vuit quarts de prosa correcta, freda i llefiscosa, a voltes irònica a lo Guerau de Liost”.¹²⁴⁹ I mentrestant, ell seu a l'hemicicle envoltat per

“L'admirat escultor Rebull, el qual soporta el discurs interminable de Bofill i Mates fent dibuixos a les quartel·les... En oir-li les lapidàries paraules sobre els periòdics, el seu llapis impecable, mapa bentost un trapecí

¹²⁴⁷ *Ibidem*

¹²⁴⁸ PUIG PUJADES, Josep. “Diada triomfal de l'Esquerra Catalana. Impressions de l'Assamblea de la Generalitat-30 Desembre 1931”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 769 (2 de gener de 1932), pàg. 1.

¹²⁴⁹ PUIG PUJADES, J. “L'Assamblea de la Generalitat. 16 Gener 1932. Impressions personals”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 772 (23 de gener de 1932), pàg. 1.

i una dona nua fent cabrioles... uns mots: *La Publicitat*... El dibuix passa de mà en mà i és molt celebrat”.¹²⁵⁰

El text de l'Estatut es declarà oficialment com a expressió legal de la voluntat de Catalunya. A tal efecte, la seva tramitació parlamentària a les Corts espanyoles s'inicià el maig de 1932. Malgrat la tisorada que patiria, Puig Pujades definiria el document finalment aprovat com al “reconeixement del nostre dret a governar-nos i a administrar-nos i a fer-ho amb una amplitud tan enorme, que és la llibertat de Catalunya sense minimalitzacions”.¹²⁵¹

El mes de maig es va començar a debatre el text a les Corts i el projecte va rebre nombrosos atacs tant de la dreta centralista com d'alguns sectors dels partits que integraven el govern, d'intel·lectuals de prestigi com Miguel de Unamuno i José Ortega y Gasset, així com la pressió d'una forta campanya anticatalanista duta a terme per diaris madrilenys, cambres de comerç i ajuntaments castellans. La conseqüència directa d'aquests atacs fou una tisorada contundent al document. Puig Pujades s'hi referiria en considerar que Catalunya havia obtingut:

“El reconeixement de la seva personalitat ètnica, mercès al sentit liberal dels homes de la República, que enfront dels pobles de Castella han sortit fiadors de la nostra capacitat. Ha arribat per tal, el moment de demostrar-la, no pas amb paraules, sinó amb fets: aquest és, el moment actual.”¹²⁵²

El cop d'estat frustrat del general Sanjurjo –el 10 d'agost de 1932 a Sevilla–, dirigit en gran mesura en contra del procés autonòmic català, provocà que se n'acceleressin els tràmits. El cap de govern, Manuel Azaña, va intervenir decisivament en la defensa de l'Estatut que va ser aprovat per les Corts el 9 de setembre de 1932 per 314 vots a favor, 24 en contra i un centenar d'abstencions. Per Puig Pujades, el polític castellà havia entès la identitat catalana:

¹²⁵⁰ *Ibidem*

¹²⁵¹ “L'Empordà homenatja al seu fill, l'il·lustre Diputat Antoni Xirau Palau”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), pàg. 2.

¹²⁵² “El poble de Vilafant inaugura brillantment les noves escoles”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 808 (24 de setembre de 1932), pàg. 2.

“Manuel Azaña, home de govern, polític racialment castellà, mereix bé de Catalunya per haver sabut comprendre l'esperit de llibertat que nia en els nostres pits, que volem viure la nostra vida en tota la seva plenitud per a refer la nostra personalitat ètnica, i amb ella, enfortir aquella futura federació de pobles ibèrics que respongui amb amor i no per imposició, al nom gloriós d'Espanya”.¹²⁵³

Malgrat les importants retallades que el document patí, l'aprovació fou rebuda molt positivament, ja que, tot i les limitacions que s'havien imposat al projecte original, significava el reconeixement de l'autogovern de Catalunya.

L'activitat de la Diputació provisional durant els primers mesos de creació es dedicà fonamentalment a la redacció de l'Estatut i fins l'any següent no es constituïren les comissions a les quals els diputats acabarien assignats. Puig Pujades elegí les de Cultura i Foment encara que, finalment, en la sessió celebrada el 16 de gener de 1932 se'n crearen vuit de permanents adreçades a cadascun dels vuit departaments administratius del Consell de la Generalitat, formades al seu torn per deu diputats.¹²⁵⁴ Tot i haver escollit les de Cultura i Foment, finalment, s'hagué d'incorporar a les comissions d'Instrucció i Foment, adscrites a les conselleries de Ventura Gassol i Joan Casanovas, respectivament.¹²⁵⁵

La documentació localitzada en relació a aquesta activitat parlamentària és escassa encara que podem observar-hi un Puig Pujades que continuà interessat per les qüestions culturals –el 3 de juny assistí com a representant de la Generalitat de Catalunya als Jocs Florals del Rosselló– i atent a l'actuació dels homes que dirigien certs àmbits polítics del moment estretament vinculats amb el Directori primoriverista. En aquest sentit, denuncià al President Macià que l'actual governador civil de la província de Girona havia anat sempre acompanyat d'homes addictes al règim que titllava de:

“Gent indesitjable que deuen portar el descredit de tots els que s'hi recolzen, a mes de la seva tasca

¹²⁵³ “25 agost 1934. Manuel Azaña a Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 912 (1 de setembre de 1934), pàg. 3.

¹²⁵⁴ ANC. Fons Generalitat de Catalunya. Expedient del Diputat Senyor Josep Puig Pujades. CR. 229744.

¹²⁵⁵ *Ibidem*

desmoralitzadora en les nostres agrupacions polítiques encoratjant els infims grups radicals que mai pogueren arrelar a l'Empordà i prometent-lis la seva assistència en la constitució de comitès dels pobles, molts dels quals es creuen que podrien obrar demagògicament a l'ombra del govern civil.”¹²⁵⁶

Per aquest motiu, Puig Pujades demanava la substitució del governador civil per “un altre senyor mes afecte a les idealitats republicanes i nacionalistes imperants a la província”.¹²⁵⁷ Així mateix, en les cartes trameses al president Macià, es veu un Puig Pujades que ajudà a veïns, amics i coneguts a resoldre certs problemes. Per exemple, amb l'afer del sindicalista Pere Oro Ricart a qui Macià havia intercedit pel seu alliberament però que fou detingut novament perquè tenia una altra causa oberta. En un altre sentit, foren les comunicacions per denunciar l'abril de 1932 un intent de difamació contra alguns homes d'esquerres (Lluís Companys i Amadeu Aragai) que donaven suport al monopoli de transports mitjançant subvencions:

“Com sigui que aquesta calúnnia afecta a l'honorabilitat del partit al qual integro, prego a aquesta presidència vulgui desautoritzar tot rumor que pugui atribuir a l'esquerra i als seus homes el recolzament de la continuació de les exclusives, negació de tota llibertat de concurs. Davant l'ambient asfixiant que s'està creant es de suprema vigència fer pública aquella declaració i a la vegada encarregar als nostres diputats que demanin al govern l'abolició de totes les exclusives.”¹²⁵⁸

A banda d'aquestes tasques, Puig Pujades va criticar durament el premi Ignasi Iglésias que s'havia impulsat des de

¹²⁵⁶ ANC. Fons Generalitat de Catalunya. Carta del diputat a la Generalitat de Catalunya pel districte de Figueres Josep Puig Pujades a Francesc Macià. 3 de juny de 1931. Registre 324046. En aquest moment, el governador civil era Jaume Simó Bofarull (1884-1958) qui havia fundat el Partit Radical Autònom de les comarques de Tarragona, amb el qual fou elegit diputat al Parlament de Catalunya.

¹²⁵⁷ *Ibidem*

¹²⁵⁸ ANC. Fons Generalitat de Catalunya. Carta del diputat a la Generalitat de Catalunya a President. 26 d'abril de 1932. En aquests moments, Lluís Companys (1882-1939) havia escollit diputat per la província de Barcelona i liderava la representació catalana a Madrid. Pel que fa a Amadeu Aragai (1886-1965) fou diputat per ERC a les eleccions generals espanyoles els anys 1931 i 1933. Participà en el debat de la Llei de Bases de la Reforma Agrària.

la Generalitat i que volia atorgar un guardó a la millor obra dramàtica estrenada. Considerava que el premi era una contradicció perquè el criteri dels empresaris a l'hora d'escollir les representacions era "ridicul" i demanava que es destinessin recursos econòmics a obres inèdites a través de les quals es descobrissin nous valors del teatre català. Aquesta protesta, enèrgica i contundent en contra de les bases, exigia que s'esmenessin i denunciava que ni tan sols als membres que pertanyien a la Comissió de Cultura no se'ls havia consultat prèviament.¹²⁵⁹

La polèmica a l'entorn del premi va sorgir en un moment en què Puig Pujades, considerat "ferm dramaturg", no havia pogut estrenar encara cap obra de teatre a Barcelona, el mateix que li havia passat durant els últims anys de vida al dramaturg Ignasi Iglésias:

"Davant d'un premi d'escena catalana, significa un retorn a la bona intenció, a l'honestitat literària, al poble, el problema, a la tradició artística del nostre teatre, al fer el que es vol fer, sense el tutelatge d'un empresari i sense que et diguin el que hauràs de fer".¹²⁶⁰

La premsa barcelonina, com ara *L'Esquella de la Torratxa*, donà suport a la petició de Puig Pujades remarcant que s'havia "tornat un premi conservador" i que desmereixia el nom del mateix dramaturg:

"Llançar un premi Ignasi Iglésias havia de fer sentir que la Generalitat es posava al costat dels que cerquen una dignificació de la nostra escena, dels que més enllà del guany—, volen la catalanització d'un poble, tan necessària i tan poc feta".¹²⁶¹

La Conselleria de Cultura va tancar la polèmica i va resoldre que poguessin optar al guardó totes les obres teatrals inèdites lliurades al Consell de Cultura davant la:

¹²⁵⁹ PUIG PUJADES, J. "Pel bon èxit del Premi Ignasi Iglésias", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 803 (20 d'agost de 1932), pàg. 1.

¹²⁶⁰ WORK. "A l'entorn del Premi Ignasi Iglésias. Un que crida com nosaltres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 806 (10 de setembre de 1932), pàg. 4. L'esmentat article inclou la crida pública que va fer Josep Puig Pujades.

¹²⁶¹ "Teló enlaire. Un que crida com nosaltres", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.774 (2 de setembre de 1932), pàg. 545.

“Impossibilitat de posar en pràctica enguany, dintre l'actual pressupost prorrogable, tot el pla d'estímul al teatre català que té la fórmula d'acord amb l'esmentada Ponència [...] A base d'aquest acord era justificadíssim, doncs, que fos exigida la prèvia representació a les obres teatrals que aspiressin al Premi Ignasi Iglésies. No hi havia ja el perill que una obra amb mèrits suficients es trobés sense escenari.”¹²⁶²

Com a diputat provisional, Puig Pujades també va tenir detractors que l'acusaren juntament amb alguns membres del partit (Miquel Santaló, Albert de Quintana, Josep Irla, Laureà Dalmau) d'un mal ús de la política. En aquest sentit, des del periòdic d'esquerres *Vibració* s>alertava que s'havien de prevenir

“Aquests excessos des d'un començament i cridar l'atenció de les organitzacions adherides de poc a l'Esquerra, aliades del partit catalanista republicà en les darreres eleccions i col·laboradores d'una política conjunta fonamentada en la més estricta i lleial cordialitat”.¹²⁶³

Tot i que l'acta de diputat provisional durà escassament un any, durant aquest temps va formar part d'algunes entitats públiques. Per exemple, fou nomenat suplent a la Mancomunitat Sindical Hidrogràfica del Pirineu Oriental.¹²⁶⁴

En una entrevista el setembre de 1932 com a diputat a la Generalitat feia balanç de la seva actuació i manifestava obertament que n'estava descontent. La valoració d'aquesta experiència la va escriure l'octubre de 1932 en una reflexió clarament decebedora del seu paper com a diputat provisional:

“Es de doldre que s'hagi tingut els Diputats a la Generalitat com a mers comparsos. En l'enorme tasca que encara deu estar per fer, de preparar l'entrada de

¹²⁶² “Al premi Ignasi Iglésies poden optar-hi les obres inèdites”, a *L'Opinió* extret a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 810 (8 d'octubre de 1932), pàg. 6.

¹²⁶³ “Denúncia pública. Demagogia inconscient”, a *Vibració* [Figueres], núm. 10 (9 d'abril de 1932), pàg. 2.

¹²⁶⁴ “De la Generalitat”, a *Diario de Tarragona* [Tarragona], núm. 82 (7 d'abril de 1932), pàg. 1; “Noticiari”, a *Vibració* [Figueres], núm. 11 (16 d'abril de 1932), pàg. 4.

Catalunya a la plenitud d'una nova vida, les iniciatives i els esforços dels diputats podien ajudar als qui espontàniament exerceixen el Govern de Catalunya. Hi hagué un moment en què semblava que es volia aprofitar les energies inèdites dels diputats. Se'ls demanà a quines consideracions o negociats volien pertànyer, però mai més no s'han recordat d'ells ni se'ls ha consultat mai res. I per aquest camí és de creure que el Govern de la Generalitat anirà formulant l'adaptació de serveis, assessorant-se de vegades en ponències, sovint interessades, prescindint sempre del consell i opinió dels veritables representants del poble que són els diputats a la Generalitat.”¹²⁶⁵

Puig Pujades assegurava que de la seva actuació com a diputat solament li quedava el bon record d'haver format part de la Ponència que redactà l'Estatut de Núria. En aquest sentit, Puig Pujades considerava que el desinterès del govern “assessorant-se de vegades en ponències sovint interessades, prescindint sempre del consell i opinió dels veritables representants del poble que són els Diputats a la Generalitat” havia estat negatiu.¹²⁶⁶ Així mateix, lamentava el retard de l'aprovació de l'Estatut el qual havia “allargat excessivament la situació provisional en què ha tingut de desenvolupar-se la Generalitat. Es de creure que dintre poc la provisionalitat desapareixerà”.¹²⁶⁷

¹²⁶⁵ “Un diputat de l'Esquerra que no vol fer mes de comparsa” a “Política”, a *El Temps* [Valls], núm. 57 (29 d'octubre de 1932), pàg. 3.

¹²⁶⁶ CORREDOR, Josep M^a. “Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades, Tinent d'Alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), pàg. 4.

¹²⁶⁷ *Ibidem*

4.3.4. Comissari delegat de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines

La Generalitat de Catalunya fou restaurada a Catalunya pel Decret del govern provisional de la República de 21 d'abril de 1931 i s'organitzà territorialment en l'àmbit provincial i en l'administratiu assumint les competències que fins aquell moment havien estat gestionades per les diputacions provincials. Un decret de Presidència de la Generalitat de 28 d'abril de 1931 declarava desaparegudes les diputacions de Girona, Lleida i Tarragona i les convertia de fet, juntament amb la de Barcelona, en entitats integrades en la Generalitat. En el cas de la Diputació de Girona, el personal, la infraestructura i els recursos van quedar al servei de la Comissaria Delegada de la Generalitat, creada per l'esmentat decret. Així mateix, tant les competències com les atribucions i les funcions de la desapareguda Diputació van passar a ser exercides per la nova Comissaria Delegada. Els primers traspassos es realitzaren per decrets publicats els mesos de maig, agost i setembre de 1931, en matèries dels àmbits de la sanitat i l'educació. Els traspassos s'incrementaren notablement durant l'any 1933 fins a la desaparició de la figura del governador civil, les funcions del qual passaren a ser exercides també des de la Comissaria Delegada principalment per part del Comissari d'Ordre Públic. Bona part d'aquests canvis els va gestionar Josep Puig Pujades que fou nomenat comissari delegat interí de les comarques gironines el 8 de febrer de 1933. El polític assumia el càrrec pel delicat estat de salut de Josep Irla que havia estat nomenat el maig de 1931, després de la proclamació de la Segona República.¹²⁶⁸ En el discurs de nomenament, Irla feu un "sentit" elogi de Puig Pujades de qui n'evocà la cultura, el patriotisme i les seves condicions personals.¹²⁶⁹ Per contra, Puig Pujades agraií efusivament les paraules de l'antecessor i assegurà que en la seva actuació procuraria la "inspiració en tot moment per a reeixir en la delicada missió que li ha estat confiada".¹²⁷⁰

¹²⁶⁸ "Ha estat resolta la crisi de la Generalitat", a *Foment* [Reus], núm. 31 (8 de febrer de 1933), pàg. 1; "Cataluña Autónoma. Nuevos cargos en el Gobierno de la Generalidad", a *El Sol* [Madrid], núm. 4.833 (8 de febrer de 1933), pàg. 8.

¹²⁶⁹ AHG. Fons Comissaria Delegada Generalitat de Catalunya. Llibre d'actes del Ple. Acta (9 de febrer de 1933), foli 32.

¹²⁷⁰ *Ibidem*

La tasca al capdavant del Comissariat la compaginà amb l'activitat de regidor i tinent d'alcalde a l'Ajuntament de Figueres durant gairebé vint mesos ja que l'interinatge es convertí en indefinit a partir de l'agost del mateix any. En aquests moments transcendentals, com els definí Puig Pujades, en què Catalunya assolí progressivament el "ple ús de la seva llibertat" declarà que actuaria de manera franca i honesta i que exerciria "el poder públic que, nascut de la lliure voluntat del poble, té per única missió realitzar el que el poble vol, desitja i espera".¹²⁷¹

Puig Pujades havia estat vinculat a la Comissaria amb anterioritat quan havia format part del jurat en la convocatòria d'un premi al millor treball sobre orientacions per a la formació ciutadana en els principis de República i Autonomia. El guardó s'havia convocat perquè es considerava que hi havia greus dèficits en l'educació ciutadana que es donava des de l'escola on s'ensenyava la història "amb els tòpics de sempre", amb un elogi a la monarquia per damunt de les institucions democràtiques i amb una apologia de la unitat nacional i el centralisme.¹²⁷²

Malgrat aquesta petita incursió en l'activitat del Comissariat, Puig Pujades decidí acceptar el càrrec amb el supòsit que hauria d'actuar en un "anguniós règim mixt d'interinitats i incerteses".¹²⁷³ La màxima prioritat del comissari era fer realitat el somni de la vida de catalanistes i federals que pretenien "assolir amb la llibertat de Catalunya un governament exemplar, auster i no mancat d'aquell profund sentit de justícia social que ha de constituir l'essència medul·lar de tot partit

¹²⁷¹ COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada 1933*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1934, pàg. 104. El text, signat l'agost de 1933, es va dirigir "Als ciutadans de la circumscripció de Girona".

¹²⁷² El concurs considerava que la ciutadania havia de tenir "consciència que Catalunya ha estat gran i tornarà a ésser-ho" i, amb aquest objectiu, considerava que calia "ensenyar que és factible una Federació lliure dels pobles hispànics, sota el signe gloriós de la República, tal com va defensar-la aquell gran català que fou Pi i Margall". El jurat estava format pel president Joan Puig i Ferrater; els vocals Carles Soldevila, Josep Puig Pujades i Laureà Dalmau i el secretari Jaume Brunet. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: "Concurs de la Comissaria delegada de la Generalitat de Catalunya a Girona", a *Clam Popular* [Ripoll], núm. 60 (14 de gener de 1933), pàg. 2. Vegeu també: RAHOLA, Carles. *Epistolaris de...*, op. cit., pàg. 388; CARMANIU, Xavier. *Carles Rahola, l'home civilitzat*. Fundació Valvi: Girona, 2006, pàg. 81.

¹²⁷³ COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat...*, op. cit., pàg. 3.

d'Esquerra".¹²⁷⁴ En els discursos d'aquells mesos, s'hi mantenia el desig d'autogovern de Catalunya com una constant de la reafirmació de la personalitat catalana:

"Comença, doncs, per a tots els catalans una nova era. Cal que d'ara endavant, més conscients que mai dels nostres actes, tots els catalans, tots, i els més joves amb una major decisió i amb un més clar, intel·ligent radicalisme, ens habituem a manifestar-nos en cadascuna de les nostres activitats, de la manera més característica i més específicament catalana."¹²⁷⁵

La premsa d'esquerres elogià aquesta arribada a la Comissaria perquè en el moment de confirmar-se en el càrrec "no confeccionà cap programa de govern nou, ni féu manifestacions ni intervisus als periodistes, simplement significà que es disposava a continuar l'obra del seu antecessor, Josep Irla".¹²⁷⁶

¹²⁷⁴ *Ibidem*

¹²⁷⁵ *Ibidem*, pàg. 6.

¹²⁷⁶ JORDI-VEL. "L'obra de difusió d'Esquerra Republicana de Catalunya. Josep Puig Pujades, simbolitza l'esdevenidor polític a les comarques gironines", a "Terres de Llengua Catalana. Catalunya-València-Balears-Occitània", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 526 (20 de juliol de 1933), pàg. 4.

– Taula VII –

**ORGANIGRAMA DE LA COMISSARIA DELEGADA DEL GOVERN
DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA A GIRONA**

NOM	CÀRREC
Comissari	Josep Puig Pujades
Secretari	Jaime Brunet Barguñá
Interventor	José Surís Soler
Depositari	Lluís Poch Ros
Inspector General dels Establiments d'Assistència Social	Carlos Elps Vila
Metge-Degà de l'Hospital de les Comarques gironines	Francisco Coll Turbau
Farmacèutic	Joaquim Medrano Barbadillo
Metge Director del Sanatori Maria Julià	Joaquim Castany Bernat
Administrador	Joaquim Veray Vallés
Administrador de la Casa d'Assistència i Ensenyament	Domingo Cánovas Soler
Cap de la Secció de Governació	Carles Rahola Lloens
Cap del Servei de Monuments i Museus	Joan Subias Galter
Cap del Servei de Recaudació i Tributs	Gabriel Gómez Soler
Cap del Servei d'Hisendes Locals	Lluís Veray Vallés
Enginyer Director d'Obres Públiques	Pablo Nobell Jolonch
Enginyer Encarregat d'Obres Públiques	Gabriel Andreu Elizaicín
Enginyer Cap del Servei d'Indústries	Jaume Martorell Portas
Arquitecte de la Comissaria	Emili Blanch Roig
Inspector Tècnic Industrial	Francisco Llobet de Foxá

Font: AHG. Fons Govern Civil. Comissaria delegada de la Generalitat. Registre 4285/3. Anys 1932-1934.

La publicació d'un "report" anual amb profusió d'imatges, l'exposició de les principals línies del mandat i el balanç de l'actuació permeten destriar quines foren les seves prioritats, les quals es podrien sintetitzar en quatre àmbits: cultura, foment i obres públiques, acció social i finances. L'ordre no és gratuït sinó que seguim el que està exposat de manera prioritària en el mateix report.¹²⁷⁷

¹²⁷⁷ La premsa crítica amb la seva gestió, *Diari de Girona: d'avisos i notícies*, informà de la publicació del report amb el balanç de la Comissaria i

De la lectura d'aquest balanç se'n desprèn que una de les tasques primordials del Comissariat fou la de refer una cultura pròpia que donés consideració internacional als catalans. Amb aquest objectiu, l'acció de govern de la Comissaria en matèria cultural se centrà en:

- 1) Consolidar les escoles de belles arts i arts i oficis arreu de les comarques gironines i un ambiciós pla de beques que en permetés la continuïtat formativa de l'alumnat: Escola d'Arts i Oficis de Banyoles (50 alumnes), Escola de Belles Arts de Llagostera (mitjana de 45 a 50 alumnes), Escola de Belles Arts i Oficis d'Olot (160 alumnes), Escola d'Arts i Indústries de Palafrugell (101 alumnes), Escola de Belles Arts de Puigcerdà (26 alumnes), Escola d'Arts i Oficis de Sant Feliu de Guíxols, Escola d'Arts i Oficis Clerch de Figueres, l'Acadèmia de Tall i l'Escola de Funcionaris.

Aquesta darrera va ser una de les més polèmiques pel debat que es generà a la premsa.¹²⁷⁸ Puig Pujades havia defensat l'actuació de l'anterior comissari mentre que a les pàgines del *Diari de Girona: d'avisos i notícies* s'assegurava que Irla se n'havia inhibit i que la seva gestió havia estat "una imprudència temerària, per no qualificar-ho amb més severitat".¹²⁷⁹ La contrarèplica del diari fou criticar la gestió dels dos comissaris perquè no havien aconseguit que el projecte es materialitzés ja que "el Decret relatiu a la dita Escola tenia un caràcter exclusiu per Barcelona".¹²⁸⁰ El diari recriminava directament l'actitud de Puig Pujades la qual, assegurava que hauria estat més imperiosa si s'hagués tractat de Figueres: "Vol dir, el senyor Puig

assenyalava que "contra el que tothom es pensava, doncs, es veu que el senyor Puig Pujades, no solament ha fet quelcom a la Comissaria, sinó que àdhuc ho ha posat en un llibre". Vegeu: "Informació General. Política", *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 215 (24 de setembre de 1934), pàg. 2.

¹²⁷⁸ Vegeu: "Per a una escola de funcionaris a Girona", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 215 (11 d'abril de 1933), pàg. 2.

¹²⁷⁹ "Informació General. Política", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 80 (28 de setembre de 1934), pàg. 2.

¹²⁸⁰ PUIG PUJADES. "Aclariment a un article. Sobre L'Escola de funcionaris a Girona", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 79 (10 d'abril de 1933), pàg. 2. Puig Pujades va enviar una nota al diari per aclarir el seu posicionament.

¹²⁸⁰ "Informació General. Política", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 219 (28 de setembre de 1934), pàg. 2.

Pujades, que si aqueixa Escola hagués anat per una altra Ciutat de les comarques, no hi hauria posat més zel?"¹²⁸¹.

- 2) Ordenar i catalogar l'Arxiu d'Hisenda i de la Biblioteca Provincial, traspassada a la Generalitat;¹²⁸²
- 3) Estructurar un Servei de Monuments i Museus, únic a Catalunya, excepte el Servei de Catalogació i Conservació de Monuments de Catalunya. Era una iniciativa directa de la Comissaria que obligava a aquest servei a afegir-se al llarg de l'any 1933 no només com a l'element museístic sinó a un cert patronatge respecte als museus comarcals. Aquest servei naixia amb una doble vocació: la de conservació i catalogació que havia de permetre controlar el "tresor artístic" i "salvar de l'oblit, de la pèrdua o de l'ocultació, materials interessantíssims".¹²⁸³ A més, havia de servir per marcar les bases d'aquells que podien ser declarats monuments nacionals. Aquestes directrius polítiques havien permès preservar la façana gòtica de la canònica de Vilabertran, el recinte emmurallat i la torre d'Hostalric, les pintures murals de Rabós del Terri i de Marenyà, i, recentment, la recuperació d'una imatge de Sant Cristòfol.

De la gran varietat d'obres que el polític impulsà des de l'àrea cultural del Comissariat, destaca l'aprovació d'un informe que proposava atendre una petició dels Amics de Sant Pere de Roda en què es demanava el finançament de les obres del refugi del monestir i una subvenció de 6.000 pessetes pel conjunt monumental de Santa Maria de Vilabertran amb l'objectiu d'instal·lar-hi un arxiu popular.

En aquest sentit, les obres realitzades a Vilabertran i a Sant Pere de Roda i les de protecció de la vil·la romana de Tossa i de consolidació del mosaic romà de Bell-lloc foren també una demostració de la voluntat de protegir el patrimoni artístic i arqueològic. Uns mesos abans d'assumir el càrrec de comissari,

¹²⁸¹ *Ibidem*

¹²⁸² COMISSARIA DELAGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat...*, op. cit., pàg. 8.

¹²⁸³ COMISSARIA DELAGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat...*, op. cit., pàg. 19-20.

Puig Pujades havia iniciat des de les pàgines de la premsa una campanya per salvar el conjunt històric de Vilabertran en què en denunciava el seu mal estat i n'exigia la seva preservació:

“Cal recobrar en primer terme totes les construccions que entegren la vella abadia. Cal dignificar l'edifici del qual roman íntegra la façana gòtica exemplar únic de construcció civil. Cal reconstruir les sales del cabilde i demés dependències, les corteles indòmites de les quals s'aixequen encara, nues i fortes esperant la ma pietosa que les vulgui refer i reconstruir.”¹²⁸⁴

Puig Pujades, fins i tot, plantejava que la reconstrucció de l'abadia es podia complementar amb la instal·lació de la Biblioteca-museu de l'Empordà a l'edifici.¹²⁸⁵

Pel que fa a l'àmbit de Foment i Obres públiques, Puig Pujades va mantenir una línia continuadora en relació a l'obra de Josep Irla i, per tant, la millora de les vies de comunicació fou una de les seves prioritats: el ferm dels camins, els rasants i les corbes, la col·locació de les tanques metàl·liques i les fites hectomètriques, el reforçaments de la pintura dels indicadors, les baranes, els ampits i la supressió de “badens”. També s'enllaçaren els camins entre poblacions i es va tenir cura de preparar-los en vistes amb el futur traspàs de carreteres de l'Estat a la Generalitat.

En aquest mateix àmbit, la Comissaria mostrà interès per intensificar el protagonisme de l'Institut contra l'atur forçós que es van traduir en aportar dades sobre la situació laboral de la població i, alhora, en la construcció d'obres per donar feina als aturats. Així mateix, en la Junta Pro Damnificats de les Comarques Gironines, formada després de les extraordinàries pluges caigudes el desembre de 1932, es decidí destinar les subvencions i les subscripcions a executar obres hidràuliques per minimitzar els efectes de les crescudes dels rius.

Més significativa fou encara l'organització del primer Congrés de Turisme de la Costa Brava en què Puig Pujades, conscient de les possibilitats turístiques de la demarcació, no dubtà a impulsar-ne un debat el 16 de novembre de 1933,

¹²⁸⁴ PUIG PUJADES. “El passat i el futur de Vilabertran”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 748 (15 d'agost de 1931), pàg. 4.

¹²⁸⁵ *Ibidem*

juntament amb els alcaldes i aquells elements interessats per tractar “d’estructurar l’organisme que vingui a canalitzar totes les iniciatives i activitats que tendeixin a convertir aquell bell indret de Catalunya en un centre d’atracció o turística”.¹²⁸⁶ Constatà que aquesta iniciativa exigia “un esforç general i una visió de conjunt” i que “d’entre tots els afers de caràcter col·lectiu, és el que més necessita per a desenvolupar-se, l’escalf benefactor del patriotisme”.¹²⁸⁷ De la ponència de la Comissaria de la Generalitat se’n concretà la complicitat dels municipis –Figueres n’era un– perquè fos part integrant del projecte turístic: la catalogació de monuments i obres d’art locals per evitar-ne la seva desaparició, la conservació del tipisme local, la urbanització i l’embelliment de les poblacions, la contribució per construir noves carreteres per evitar l’aïllament entre els pobles, entre d’altres.

Paral·lelament a l’activitat cultural i a la projecció d’obres públiques, l’acció social fou una de les altres preocupacions de la Comissaria arran de l’augment de població que requeria ajuda assistencial. Un fet que es va agreujar per la situació fronterera de la demarcació i a causa de la constant immigració d’espanyols malalts, residents a l’estranger. Per resoldre aquesta situació, la Generalitat acordà amb el govern espanyol l’agost de 1933 la creació d’un refugi per a l’acolliment dels malalts dements que fossin repatriats. En aquest àmbit també es van mantenir els dispensaris, creats l’any 1932, i es fomentaren les colònies d’estiu per als asilats de la Casa d’Assistència i Ensenyament.

En aquest mateix sentit, la Comissaria potencià els treballs de conservació i restauració dels edificis destinats als Serveis d’Assistència Social. L’obra més important,

¹²⁸⁶ “Noticiari”, a *La Costa Brava* [Sant Feliu de Guíxols], núm. 180 (14 d’octubre de 1933), pàg. 7. Vegeu també: “Una assemblea de turisme de la Costa Brava”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 594 (7 d’octubre de 1933), pàg. 2; “Noticiari”, a *La Costa Brava* [Sant Feliu de Guíxols], núm. 180 (14 d’octubre de 1933), pàg. 7; “L’Assemblea de Turisme de la Costa Brava” a “Noticiari de Barcelona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.650 (15 d’octubre de 1933), pàg. 3; “L’Assamblea de Turismo de la Costa Brava”, a *Ara* [Palafrugell], núm. 146 (18 d’octubre de 1933), pàg. 3; “L’Assemblea de Turisme de la Costa Brava”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.654 (20 d’octubre de 1933), pàg. 20; “A Palafrugell. Assemblea de Turismo de la Costa Brava”, a *Baix-Empordà* [Palafrugell], núm. 12 (21 d’octubre de 1933), pàg. 1.

¹²⁸⁷ COMISSARIA DELAGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat...*, op. cit., pàg. 66.

probablement, fou la construcció d'un pavelló al Sanatori Martí i Julià de Salt per a malalts crònics i tranquils.

Pel que fa a les finances, la Comissaria Delegada de la Generalitat com a successora de l'extingida Diputació de Girona havia administrat el pressupost fins al 31 de desembre de 1932 però a partir del primer de gener de 1933 regia a Catalunya un pressupost únic i les Comissaries només podien disposar lliurement "d'aquelles partides o consignacions de despeses" que els havien estat prèviament assignades.¹²⁸⁸

En aquest sentit, el "report" també incloïa projectes que encara no s'havien dut a terme però en els quals s'hi estava treballant perquè es consideraven prioritaris, per exemple, la construcció d'una residència de persones amb deficiència a Hostalets de Llers i una colònia permanent dels infants de l'Assistència Social que es podria ubicar a Begur.

L'experiència del primer any al capdavant de la Comissaria suposà la necessitat de construir un nou pla de camins veïnals i carreteres per protegir els pobles incomunicats, majoritàriament aquells amb hisendes municipals pobres. Una altra mesura que consideraven rellevant per les conseqüències que ocasionaven periòdicament els aiguats fou restituir els dominis naturals dels rius, per exemple, amb la construcció d'obres hidràuliques. Per això, es consideraven prioritàries les obres del pantà de Crespià, el pantà de Sau, l'endegament de la Muga i del Daró i de la riera de Santa Coloma. També van considerar necessari estimular les mancomunitats de propietaris i la conveniència d'organitzar oficines tècniques per ajudar les petites agrupacions al seu desenvolupament (proveïment d'aigües potables, evacuació d'aigües residuals, pavimentació de carrers, construcció d'escoles i edificis comunals...).

Les responsabilitats al capdavant de la Comissaria el van obligar a tenir una activitat intensa durant els mesos que va compaginar el càrrec amb la resta d'obligacions polítiques i a defensar-se habitualment de les acusacions que apuntaven que volia beneficiar l'Empordà en detriment d'altres zones de la demarcació. Per exemple, el periòdic barceloní de caràcter satíric *El Be Negre* assegurava que Puig Pujades havia intercedit

¹²⁸⁸ COMISSARIA DELAGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat...*, op. cit., pàg. 89.

perquè guanyés una figuerenca en el jurat de “misses” de Palafrugell i se'n burlava amb aquest to:

“Arriba una lletra de recomanació al Comissari de la Generalitat a les comarques gironines, senyor Puig i Pujades, dient que calia elegir miss la representant de Figueres. El Jurat, excusant-se com pogué, va revocar l'acord, i després d'unes batusses de consideració i obtenint en la feina manta esgarrapada, aconseguí extreure la corresponent banda de miss Palafrugell i donar-la a miss Figueres. La política no té entranyes.”¹²⁸⁹

Els temes que afectaven a l'Empordà i a Figueres foren prioritari a parer de les notícies ressenyades a la premsa però no tenim prou dades per ratificar-ho. Per exemple, féu gestions el juliol de 1933 a Madrid amb l'objectiu que el Batalló de Muntanya de Girona no fos desplaçat a les quals es va haver de defensar: “sembla que es pugui desprendre que la ciutat de Figueres ha fet alguna gestió per a arrebastar el Batalló a Girona, i, això no ha succeït, ni succeirà”.¹²⁹⁰ Malgrat aquesta declaració, el que interessava a Puig Pujades era evitar que el presidi retornés a Figueres i abans d'aquest equipament preferia la ubicació d'un regiment d'artilleria de muntanya o algun altre cos d'exèrcit.¹²⁹¹

En aquest sentit, Puig Pujades féu gestions a través de Francesc Macià i el conseller de Governació Joan Selves per evitar la creació d'un “camp de concentració per als desvagats”.¹²⁹² Els intents d'evitar que el Castell de Sant Ferran

¹²⁸⁹ “Amb el cor a la mà”, a *El Be Negre* [Barcelona], núm. 154 (23 de maig de 1934), pàg. 2.

¹²⁹⁰ “El senyor Puig Pujades parla del desplaçament del Batalló de Muntanya”, a *Acció Ciutadana* [Girona], núm. 45 (7 de juliol de 1933), pàg. 9. Vegeu també: “Girona” a “Informació Comarcal”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.563 (6 de juliol de 1933), pàg. 4.

¹²⁹¹ *Ibidem*. Vegeu també: “Un aclariment”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 852 (22 de juliol de 1933), pàg. 2.

¹²⁹² “Per l'aplicació de la llei de desvagats. Una comissió de Figueres visita el senyor Selves”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 582 (23 de setembre de 1933), pàg. 8. Vegeu també: “Manifestacions del Governador General. Una comissió de Figueres visita el senyor Selves per pregar-li que els vagabunds no siguin traslladats a aquella localitat. Dissabte visitarà el Governador Civil de Tarragona. Imposició de diverses multes”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.631 (23 de setembre de 1933), pàg. 10. Joan Selves (1898-1934) va ser el conseller de Governació entre els anys 1932 i 1933 i, precisament, a partir del 5 de setembre de 1933 fou nomenat governador general de Catalunya pel Govern de la República.

es convertís de nou en un “camp de concentració” foren mal vistos per l’oposició que consideraven que aquesta actuació deixava molt a desitjar:

“No s’exposà a la consideració dels alts poders que es visitaren més que consideracions sentimentals de poca envergadura, orfes totes elles de la força que dóna la convicció de creure amb la pròpia eficàcia i amb l’aggravant que, el senyor Comissari, descuidant la seva ciutadania figuerenca, feu la salvetat davant del senyor Selves, que si aquest es veia obligat a servir-se del Castell de Figueres ell no passaria de lamentar-ho molt.”¹²⁹³

El mateix setmanari, *La Veu de l’Empordà*, exigia la dimissió de les autoritats i es referia directament a la gestió política duta a terme per Puig Pujades:

“El senyor Selves i les demás autoritats o sigui tota la Generalitat, es veu que volen fer servir de water de Catalunya el nostre Castell i de claveguera la nostra Figueres, ja que volen portar-hi tota la femta de les terres catalanes. Qué hi diu el Sr. Comissari? Aquest senyor no hi diu res perquè no és mai al lloc de compromís”.¹²⁹⁴

L’activitat de Puig Pujades al capdavant de la Comissaria es va truncar arran dels Fets d’Octubre i, com a conseqüència, el govern central va restituir totes les competències d’ordre públic i va suspendre l’aplicació de les esmentades lleis de la Generalitat. En l’àmbit local, aquestes competències foren exercides pel governador militar en funcions de cap dels serveis d’ordre públic. El tinent coronel Jesús Masià Oltra s’encarregà dels serveis de la Generalitat a Girona com a comissari accidental nomenat pel governador general de Catalunya, així com el seu successor Pau Balsells Morera, que ho féu fins que el 4 de març de 1936 quan Josep Puig Pujades fou novament nomenat comissari per decret del president de la Generalitat.

¹²⁹³ BATLLE, J. “Greu responsabilitat”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.512 (30 de setembre de 1933), pàg. 3.

¹²⁹⁴ “Pobre Castell de Figueres!!”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.512 (30 de setembre de 1933), pàg. 3.

4.4. L'empresonament dels Fets d'Octubre

El resultat de les eleccions legislatives del 19 de novembre de 1933 va afavorir l'arribada dels partits de centre i dreta al govern espanyol, alhora que va suposar una derrota significativa per als partits d'esquerres, després del desgast patit arran de les rivalitats que tenien entre si, els fets de Casas Viejas i el fracàs parcial d'algunes de les reformes que s'havien impulsat durant el bienni reformista. La victòria conservadora s'ha d'entendre per la forta companya abstencionista que van dur a terme els anarquistes però també perquè les forces d'esquerra, al contrari que les de dreta, es van presentar dividides.

El triomf dretà no agradà a Puig Pujades ni als seus correligionaris, que l'acolliren inicialment amb reserves i prudència i, posteriorment, amb intranquil·litat. Des d'inicis de 1934 els articles programàtics que van aparèixer a *Empordà Federal* denotaren una preocupació creixent per l'acusada dretanització del govern Lerroux amb el suport parlamentari de la CEDA. En aquest sentit, el comissari de la Generalitat a les comarques gironines, Josep Puig Pujades, afirmava de Manuel Azaña –havia visitat Figueres l'agost d'aquell any– que sentia “com una ferida oberta, la dolor de contemplar com es va donant aquella seva república als reaccionaris que, no satisfets del minimalisme esquerrà de les seves lleis, van poc a poc, solapadament, desvirtuant-ne el seu encís”.¹²⁹⁵ La mateixa decepció que des de les pàgines del periòdic expressava l'abisme que havia suposat la victòria de la dreta per el règim:

“La República ha entrat en la fase d'intranquil·litat [...] Nosaltres, avui, no sentim cap temor ni per Catalunya ni per la República, sentim però el desencís de veure com una revolució pacífica, model de civilitat va en camí de convertir-se en un sotragueig constant, cosa que posarà de manifest, una vegada més, com els grans canvis ideològics de la Humanitat van sempre acompanyats de trastorns formidables i nosaltres una vegada més haurem hagut de constatar el pes d'aquesta fatalitat”.¹²⁹⁶

¹²⁹⁵ PUIG PUJADES, J. “Parlant amb el President Azaña”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 910 (18 d'agost de 1934), pàg. 1.

¹²⁹⁶ DEULOFEU, Alexandre. “Moments gràvids”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 916 (29 de setembre de 1934), pàg. 1.

L'entrada de ministres de la CEDA al govern Lerroux el 4 d'octubre de 1934 –que coincidia amb el primer aniversari de l'ascens del partit nazi de Hitler a Alemanya– no només feia témer, doncs, que el líder de la dreta espanyola, José Maria Gil Robles, pogués fer un cop d'estat des del poder sinó que reiterava el compromís de Catalunya amb la República i una ferma voluntat de mantenir la llibertat i l'autogovern, sense dubtar que en cas que fos necessari el poble s'aixecaria en defensa d'aquests ideals:

“Els pobles renaixents van, fatalment, camí de la seva llibertat i aquest és el camí que segueix Catalunya. Com els altres pobles, passarà per moments de gravetat, però aconseguirà la seva plenitud [...] L'Espanya unitarista i monàrquica s'enfonsa per ésser substituïda pels pobles ibèrics constituint una confederació.”¹²⁹⁷

Tot i el plantejament patriòtic, les expectatives dels republicans federals catalanistes no es van complir. El 5 d'octubre, la UGT convocava una vaga general a Astúries, a la qual la CNT no s'hi va afegir unànimement. Mentrestant, a Catalunya es vivia un clima de creixent tensió social arran de l'anul·lació de la Llei de contractes de conreu per part del Tribunal de Garanties Constitucionals, una norma jurídica amb la qual els arrendataris no podien ser expulsats de les terres que treballaven i permetia l'accés a la propietat de la terra pagant una indemnització al propietari. La llei, que pretenia resoldre un dels conflictes més importants del camp català des de finals del segle XIX, fou aprovada pel Parlament de Catalunya l'abril de 1934 però els partits de la dreta catalana van aconseguir que el govern central hi presentés un recurs d'inconstitucionalitat. Així, es va obrir un enfrontament polític entre les institucions catalanes i el govern de la República. En aquells moments de tensió, Companys s'adreçà als càrrecs polítics del seu govern perquè aquells que volguessin renunciessin:

“Com que em faig càrrec que aquests moments, i per sobre de l'honradesa, del patriotisme, del sentiment nacional, hi ha el temperament indomitable de cada ú comprenc que pot haver-hi qui, amb la més bona voluntat no es vegi amb prou forces per a resistir el moment dramàtic que pressentim, és,

¹²⁹⁷ *Ibidem*

per això que us deixo en llibertat per tal que deixeu aquests càrrecs, si ho creieu convenient.”¹²⁹⁸

Puig Pujades no va dimitir i, pocs dies després, preguntava als correligionaris: “¿Qué haurieu fet vós?” i, afegia, “si hem estat a les verdes jo crec que hem d’estar a les madures i, per això, crec que no devia presentar la dimissió de Comissari i així ho vaig comunicar al President Companys”.¹²⁹⁹ Els polítics d’ERC que s’hi mantingueren pagarien cara la decisió. Davant el temor que la dretanització del règim afectés també l’Estatut de Catalunya, el govern català decidí encapçalar la revolta a Catalunya, amb la confiança en l’èxit del moviment a tot l’Estat però sense tenir en compte que els anarquistes se’n quedarien al marge. Durant el matí del 6 d’octubre, forces fidels al govern de la Generalitat van ocupar punts estratègics de Barcelona. Al vespre, el president Companys va pronunciar un discurs des del balcó del Palau de la Generalitat en què proclamava l’Estat català dins de la República Federal espanyola. L’acció de Companys pretenia refermar els principis del 14 d’abril de 1931 i, de fet, va tenir el caràcter d’un acte de pressió més que no pas el d’un veritable moviment revolucionari.

La reacció del govern central fou declarar l’estat de guerra. El general Domènec Batet, cap de la IV Divisió es va mantenir fidel a l’autoritat de Madrid i controlà sense dificultat la revolta. La matinada del 7 d’octubre, Companys es va rendir juntament amb el seu govern, que fou detingut.

Les decisions del President Companys i la revolta del 6 d’octubre, amb el suport d’ERC, van afectar tot Catalunya. La Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines també patí els efectes de la insurrecció i, posteriorment, de la repressió de les autoritats governatives. Disposem d’algunes fonts per conèixer amb exactitud les poques hores que van transcórrer entre la notícies de l’aixecament i la deposició de les armes: en primer lloc, el fons de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya, que conté documentació administrativa, malauradament dispersa i desordenada. En segon lloc, les informacions, a vegades interessades i contradictòries; insuficientment contrastades, que

¹²⁹⁸ DEULOFEU, Alexandre. “Josep Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 4.

¹²⁹⁹ *Ibidem*

dóna la premsa local, especialment, les dades publicades al regionalista *Diari de Girona: d'avisos i notícies* i al republicà d'esquerres *El Autonomista* un cop passada per la censura governativa. El setmanari *Empordà Federal*, com la majoria de la premsa afí a ERC, quedà suspès arran dels Fets del 6 d'Octubre. I, en tercer lloc, el testimoni de persones que van viure els esdeveniments, com ara, el mateix Puig Pujades o qui fou un dels seus secretaris, Agustí Cabruja, entre molts d'altres.

Segons les fonts hemerogràfiques consultades, els militants de la FRSE, Alexandre Deulofeu i Joaquim Geli, estaven a l'edifici de la Comissaria quan el president Companys va trencar les relacions amb el govern de Madrid i foren testimonis de com l'expressió de la cara de Puig Pujades es transformava. Deulofeu la definí com la de qui cau "en un abim"¹³⁰⁰ i Geli considerà que el "rostre era pàl·lid, velat per la fonda preocupació causada per la consciència de l'enorme responsabilitat que en aquells moments gravíssims el seu càrrec de Comissari feia recaure damunt les seves espatlles".¹³⁰¹ En aquest sentit, va escriure que Puig Pujades

"A l'abast de la mà tenia el telèfon per mitjà del qual anunciar la seva dimissió al Palau de la Generalitat. En el cotxe que ens havia dut i ens tornava a Figueres hi havia un lloc de sobres. En la gravetat d'aquella situació que ell no havia provocat, cap força material no el privava, encara, de retornar a la seva llar".¹³⁰²

Malgrat aquesta possibilitat, va decidir quedar-se a Girona. Segons la premsa regionalista, arran de la proclamació del president Companys, Puig Pujades havia destituït "l'ajuntament popular de la Ciutat" i l'havia "substituït per una comissió gestora presidida pel senyor Joaquim de Camps i Arboix"—regidor per la minoria republicana— que, posteriorment, també proclamaria l'Estat català dins la República Federal.¹³⁰³

¹³⁰⁰ DEULOFEU, Alexandre. "30 anys de presidi...!!!", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

¹³⁰¹ GELI, Joaquim. "A l'amic...", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 8.

¹³⁰² *Ibidem*

¹³⁰³ "La insensata rebel·lió d'aquests dies. El fracàs de la política esquerrana-socialista", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 225 (9 d'octubre de 1934), pàg. 1. Part de l'article fou reproduït a altres periòdics. Vegeu: "Dels fets d'aquests dies", a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 294 (12 d'octubre de 1934), pàg. 2.

Segons el *Diari de Girona: d'avisos i notícies*, a quarts de dotze de la nit, els “revolucionaris” havien deixat la ciutat a les fosques, fet que va obligar a l'Exèrcit a col·locar potents reflectors per il·luminar les zones més estratègiques. A mitjanit, el general Batet va ordenar a la companyia del Batalló de Muntanya número 2 sortir de la caserna de Sant Domènec de Girona per proclamar la llei marcial. La tropa es va dirigir a la seu de la Comissaria i davant de l'edifici “ocupada pels sediciosos”, el comandant cap de l'Estat Major, Rafael Domínguez Otero, llegí el ban de guerra.¹³⁰⁴

En aquell moment, Puig Pujades es trobava al seu despatx i enmig de la confusió, davant de l'edifici del comissariat, un tret anònim i mortal va abatre Domínguez Otero. El tret “procedia d'una finestra baixa de la Comissaria” i, segons algunes fonts, no es tractava només d'un fet sinó que “li foren disparats diversos trets de pistola, caient el comandant damunt del cavall que muntava, mortalment ferit, morint moments després”.¹³⁰⁵

Domínguez Otero (1895-1934), anomenat “el Sabio” pel general De Eugenio, ostentava el càrrec de comandant de l'Estat Major. Era un republicà d'origen valencià que, segons afirma Josep Clara, formava part de la Lògia Álvarez de Castro i “era l'únic que desentranyava les instruccions tècniques que arribaven del ministeri”.¹³⁰⁶

Sembla que a la mort del comandant, van seguir des dels balcons i les finestres de l'edifici de la Comissaria “molts dispars sobre la tropa” la qual va optar per replegar-se esperant la matinada per ocupar-lo.¹³⁰⁷ A l'interior de la Comissaria de la Generalitat s'hi concentraven, segons la premsa, uns tres-cents individus “proveïts d'armes i municions en gran abundància amb els quals parapetats en balcons i finestres de l'edifici hostilitzaven a la tropa” acompanyats del mateix Puig Pujades i

¹³⁰⁴ “La insensata rebel·lió d'aquests dies. El fracàs de la política esquerrana-socialista”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 225 (9 d'octubre de 1934), pàg. 1.

¹³⁰⁵ *Ibidem*

¹³⁰⁶ CLARA, Josep: “Exèrcit i maçoneria a Girona (1931-1939)”, a *Revista de Girona* [Girona], pàg. 66. Vegeu també: AGMS. Hoja de servicios del Primer Teniente D. Rafael Domínguez Otero.

¹³⁰⁷ “La insensata rebel·lió d'aquests dies. El fracàs de la política esquerrana-socialista”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 225 (9 d'octubre de 1934), pàg. 1.

d'altres membres destacats d'ERC: Miquel Santaló, Jordi Mascort, Pere Cerezo, Joaquim Camps i Arboix, Amadeu Oliva i Dalmau Pla i el dirigent d'Izquierda Republicana de Girona, Antoni Duran.¹³⁰⁸

Fins a dos quarts de cinc de la matinada, no es van repetir els combats que abocaren “nombroses descàrregues des de l'edifici de la Generalitat”.¹³⁰⁹ Finalment, a dos quarts de set del matí del diumenge els “revolucionaris” es van entregar a la tropa, –unes 200 persones, xifra disminuïda en relació a la primera crònica que se'n ressenyaven 300–, hi havia Puig Pujades, el diputat a Corts Melcior Marial, l'advocat i president d'AC Lluís Franquesa, el tinent de seguretat Jesús Serra, el cap de policia Joan Serrano i les forces de seguretat de la Generalitat.¹³¹⁰

Segons el relat d'Agustí Cabruja, una vegada es produí la rendició forçosa del govern de la Generalitat i després d'haver escoltat les paraules del President Companys, es va hissar la bandera blanca:

“Quan els militars entraren en aquell edifici amb brogit de victòria, trobaren el senyor Puig Pujades assegut en la seva butaca de primera autoritat de les comarques gironines, rodejat dels cent cinc homes que en aquella nit inoblidable s'havien batut heroicament”.¹³¹¹

Puig Pujades fou considerat el principal responsable polític de l'assassinat de Domínguez Otero i, com a conseqüència, els soldats l'emmanillaren i el conduïren a la Presó provincial de Girona “un vell convent de jesuïtes mig ruïnós, convertit en dipòsit de gent, dita malfactora”.¹³¹² Aquella nit, però, també morí Enric Coromines d'Aliança Obrera i resultà ferit el jove d'ERC, Ferrer Aymar.¹³¹³

Tant el comissari com alguns contemporanis han deixat testimonis escrits dels episodis que es van succeir aquella nit. El

¹³⁰⁸ *Ibidem*

¹³⁰⁹ *Ibidem*

¹³¹⁰ *Ibidem*. Vegeu també: “Els dies de la revolució a Girona”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.953 (9 d'octubre de 1934), pàg. 13.

¹³¹¹ CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg. 195.

¹³¹² PUIG PUJADES, J. *Ell, a la presó*. Girona: Gràfiques Dàrius Rahola, 1938, pàg. 1.

¹³¹³ “Per haver-se aixecat a Girona contra el feixisme”, a *La Humanitat* [Girona], núm. 1.211 (11 de gener de 1936), pàg. 1

secretari de la comissaria, Agustí Cabruja, i el diputat, Pere Cerezo, coincideixen a explicar que a la matinada entre el 6 i 7 d'octubre:

“Sonen batallades. La matinada és fosca i l'enllumenat públic és apagat. Poques estrelles brillen el firmament. Sona una remor de passes i brillen feblement una renglera de baionetes. Uns soldats custodien a Josep Puig Pujades i altres dos amics conduint-los amanillats per la Pujada de Sant Martí, camí de la presó. [...] Una passa en fals dels detinguts seria motiu perquè l'ordre que tenien de fer foc els soldats, fos executada.

Arriben a la porta del vell edifici de la presó i després i d'ésser registrats minuciosament, es sent la remor del forrellat del «Rastrillo» que ha de tancar-los. Josep Puig Pujades és portat al «pozo», cel·la de càstig destinada als delinqüents comuns; el «pozo» és una habitació freda i humida, on les parets estan xopes d'aigua i es allí on resta detingut i incomunicat.”¹³¹⁴

Una vegada a l'interior del centre penitenciari, Puig Pujades descriu el tipus de cel·la “bruta i pelada” amb parets “grises de pols i teranyines” aixecades

“Paral·leles vers el sostre, bastit en volta de mig cercle, uns set metres damunt del sòl, negrós i humit, asfaltat a trossos, terrós i fangós, en altres indrets [...] que els familiars de la Presó anomenaven el *pozo*, potser perquè el seu nivell inferior es troba a una profunditat de més de tres metres per sota el pati veí”.¹³¹⁵

La reclusió no fou fàcil per Puig Pujades de qui les fonts escrites coincideixen a afirmar el seu caràcter bonhomiós. D'aquí, potser, que Pere Cerezo emfatitzi en la seva narració la manera de ser del polític: “es revela l'home amb el seu esperit fort, i es revolta en ell el seu sentimentalisme oblidant la inquietud del moment, comença la seva vida de pres, dominant-se a si mateix”.¹³¹⁶

Les primeres impressions de Puig Pujades sobre l'espai on estava empresonat foren poc encoratjadores, la descripció és extremadament realista tal i com s'evidencia en l'adjectivació de

¹³¹⁴ CEREZO, P. “Un esperit fort”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

¹³¹⁵ PUIG PUJADES, J. *Ell, a la presó*, pàg. 2.

¹³¹⁶ CEREZO, P. “Un esperit fort”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

la cel·la que defineix com a “infecta i llòbrega”.¹³¹⁷ Gairebé una setmana després d’estar sotmès a la incomunicació del *pozo*, el polític fou traslladat al tercer pis de la cel·la número 1 que “rau a la part del migdia de l’edifici, d’uns tres metres per quatre, d’alçària de sostre regular, amb una finestra per on devia entrar el sol, el sol que feia vuit dies havia deixat de veure”.¹³¹⁸

Aquella nit d’entre el 6 i el 7 d’octubre de 1934, el polític la recordà posteriorment com a “dolorosament tràgica”¹³¹⁹ amb “un profund odi a la Ràdio” i amb la particular visió d’entendre aquella nit com “anguniosa” en el curs de la qual “uns homes volgueren fer una revolució amb cançons tradicionals alternades amb sofllames i crits abrandats d’alliberació”.¹³²⁰

Catalunya havia entrat en una etapa d’interinitat caracteritzada per una important repressió en decretar-se l’estat de guerra arreu de l’Estat espanyol i per la suspensió de l’Estatut d’Autonomia aprovat el setembre de 1932.¹³²¹ Tant el president com la resta de membres del govern català foren jutjats i enviats als penals de Cartagena i del Puerto de Santa Maria.¹³²²

Dos dies després, el *Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya* informava que el govern, encapçalat per Lluís Companys, havia estat cessat de les seves responsabilitats polítiques. La mateixa relació de noms especificava que a Girona, Josep Puig Pujades i els membres d’ERC, Amadeu Oliva Ayats i Josep Irla Bosch, havien estat desposseïts dels seus càrrecs.

Els dies immediatament posteriors als Fets d’Octubre, van córrer rumors que Puig Pujades podria ser afusellat.¹³²³ El dia 11

¹³¹⁷ PUIG PUJADES, J. *Ell, a..., op. cit.*, pàg. 11.

¹³¹⁸ PUIG PUJADES, J. *Ell, a..., op. cit.*, pàg. 19.

¹³¹⁹ PUIG PUJADES, J. *Ell, a..., op. cit.*, pàg. 117.

¹³²⁰ PUIG PUJADES, J. *Ell, a..., op. cit.*, pàg. 118.

¹³²¹ Existeix una àmplia selecció de testimonis que han abordat directament la qüestió dels Fets d’Octubre. Vegeu: CRUELLES, Manuel. *El 6 d’octubre a Catalunya*. Barcelona: Pòrtic, 1972. Alguns han estat escrits pels seus protagonistes: DENCÀS, Josep. *El 6 d’octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Curial, 1979; COSTA, Joan i SABATÉ, Modest. *La veritat del 6 d’Octubre*. Valls: Cossetània edicions, 2006.

¹³²² CABRUJA AUGUET, Agustí. *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República*. Girona: Ajuntament de Salt-Diputació de Girona, 1987, pàg. 75-76.

¹³²³ “Sagetes de la j.c.i.”, a *Avant..!* [Figueres], núm. 5 (13 de gener de 1937), pàg. 6.

encara estava incomunicat i es temia per la seva salut.¹³²⁴ A l'Ajuntament de Figueres, d'on el polític n'era també regidor, s'acordà el 12 d'octubre, que els homes d'ERC que formaven part del plenari fossin suspesos i substituïts pels de la minoria, que s'encarregarien de la gestió administrativa, mentre que de l'ordre públic se'n faria càrrec la Comandància Militar.¹³²⁵ Eudald Soler Bofill, en nom dels regidors de la federació republicana suspesos, felicità al nou alcalde Federico López Tabar que feia catorze anys que vivia a Figueres i en remarcà "las inmejorables condiciones que le adornan y además es ya un figuerense por el largo tiempo que lleva en la ciudad".¹³²⁶

El diari *La Veu de Catalunya* assenyalava el 13 d'octubre que l'empresonament del polític havia causat una "pregona impressio" i el definia com "una persona molt coneguda, les idees esquerranes del qual hom les considerava des d'un terreny poc més que teòric".¹³²⁷ El mateix portaveu assenyalava que Puig Pujades havia estat traït pels seus companys i ho justificava afirmant que

"Mentre els seus companys de direcció del moviment desertaven dels llocs del perill, als quals ni tan solament havien acudit. Molts errors creiem que era capaç de cometre –i ha comès– el senyor Puig Pujades. Però aquest que ha realitzat, i que posa terme a la seva actuació, ningú no era capaç de sospitar-lo en les possibilitats d'un home fet, d'esperit burgès, com l'ex-comissari de la Generalitat".¹³²⁸

A propòsit de Puig Pujades, es dictà el 22 d'octubre una interlocutòria de processament i presó¹³²⁹ i, poques hores

¹³²⁴ "Noves", a *Vida Parroquial* [Figueres], núm. 116 (11 d'octubre de 1934), pàg. 7.

¹³²⁵ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (12 d'octubre de 1934), foli 36.

¹³²⁶ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Llibres d'actes del Ple. Acta (12 d'octubre de 1934), foli 37

¹³²⁷ "A Figueres" a "Darrera hora", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 11.957 (13 d'octubre de 1934), pàg. 17.

¹³²⁸ *Ibidem*

¹³²⁹ "Ha sido decretada la libertad provisional de varios detenidos", a *La Época* [Madrid], núm. 29.591 (22 d'octubre de 1934), pàg. 6; "Auto de procesamiento en Barcelona", a *La prensa* [Santa Cruz de Tenerife], núm. 9.364 (23 d'octubre de 1934), pàg. 8; "Información general", a *El Día* [Alicante], núm. 5.741 (23 d'octubre de 1934), pàg. 2; "Informaciones de Cataluña", a *La Libertad* [Madrid], núm. 4.544 (24 d'octubre de 1934), pàg. 5; "La normalidad en Cataluña después de la traición separatista", a *ABC* [Madrid], s/núm. (23 d'octubre de

després, la premsa informava que “en Gerona se ha restablecido la normalidad y se ha retirado la vigilancia de los edificios públicos”.¹³³⁰

Les conseqüències dels Fets d'Octubre es van intensificar durant les següents setmanes amb denúncies, escorcolls i detencions com la de l'alcalde de Figueres, Marià Pujulà, i el majordom de l'ajuntament, Frederic Campà, que foren emprisonats a Figueres i al Castell de Sant Ferran, respectivament, encara que, posteriorment, foren deixats en llibertat.¹³³¹

En resposta a l'emprisonament de molts elements d'esquerra, s'inicià una intensa campanya d'un any i mig de durada en què es van succeir actes de suport per tal que fossin alliberats. La Junta de l'Associació de Periodistes i els reporters locals feren gestions a favor dels companys de la premsa detinguts i van passar per alt el nom de Josep Puig Pujades, oblit que els obligà a la rectificació: “per la situació del qual, com per la dels demés companys que nomenaven ahir, s'interessaren vivament tots, els qui feren les visites”.¹³³²

L'escriptor Prudenci Bertrana va escriure l'octubre de 1934 a Carles Rahola, “intranquil per la desgraciada gesta del diumenge històric (!) 6 d'octubre”.¹³³³ En la missiva, Bertrana lamentava que des dels primers moments Puig Pujades s'hi hagués vist compromès i estava preocupat per les conseqüències que li podia implicar el càrrec que ostentava: “ho lamento amb tota l'ànima. Us prego que em doneu noves d'ell i la seva situació més o menys greu. És a la presó, en la meva antiga dispesa?”.¹³³⁴ Ramon Xirau diria anys després que Puig Pujades havia passat

1934), pàg. 29; “Acto de procesamiento en Barcelona”, a *La Prensa* [Santa Cruz de Tenerife], núm. 9.364 (23 d'octubre de 1934), pàg. 8; “Información general. Concejales procesados y encarcelados”, a *El Día* [Alicante], núm. 5.741 (23 d'octubre de 1934), pàg. 2.

¹³³⁰ “Informaciones de Cataluña”, a *La Libertad* [Madrid], núm. 4.544 (24 d'octubre de 1934), pàg. 5. Vegeu també: “Fracasa intentona revolucionaria”, a *El Sol* [Madrid], núm. 5.352 (19 d'octubre de 1934), pàg. 4.

¹³³¹ “Informació General”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 229 (13 d'octubre de 1934), pàg. 2.

¹³³² *Ibidem*

¹³³³ RAHOLA, Carles. *Els Epistolaris de Carles Rahola: antologia de cartes de cent corresponals: 1901-1939*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, pàg. 300.

¹³³⁴ RAHOLA, Carles. *Els Epistolaris...*, op. cit., pàg. 300.

“De la més alta jerarquia a Girona” a “escarnit i ultratjat, a la més repugnant presó i dins d’ella, al sinistre calabòç conegut pel simbòlic nom de «el pozo», lloc infecte i indigno d’èsser ocupat per cap ésser humà, ni tan sols pel pitjor criminal”.¹³³⁵

– Imatge VIII –

EMPRESONAMENT ARRAN DELS FETS D’OCTUBRE

Font: “16 de febrer! Figuerencs! Empordanesos! Dones liberals! Tots a la lluita! Per l’Amnistia!, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 932 (12 de febrer de 1936), pàg. 1.

Durant els primers dies de captiveri, Puig Pujades estigué acompanyat d’un desconegut Pere Pau que havia format part d’un escamot i al qual definí com un home amb una “personalitat, inadaptable a les mesures comunes”, desertor als quinze dies d’èsser a la caserna militar on l’havien destinat durant els anys de la Dictablanda.¹³³⁶

¹³³⁵ XIRAU, Ramon. “Josep Puig i Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 3.

¹³³⁶ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, *op.cit.*, pàg. 16. El polític exposà el perible geogràfic que Pere Pau seguí durant els anys previs a la seva coneixença: “Anà a França; seguí l’aventura de Prats de Molló; fou exiliat a Bèlgica; retornà a França i fou empresonat una i deu voltes, fins que, enyorant la pàtria nadiua, vingué, passant mesos al seu poble, treballant normalment, quan una pobre animeta el delatà i hagué d’anar al Marroc a finir el servei militar. De retorn, ja proclamada la República, es posà al servei dels extremismes patriòtics fins que

Més endavant, Puig Pujades es referí als altres homes d'ERC que l'acompanyaren durant els mesos de captiveri: els diputats Melcior Marial, Pere Cerezo i Antoni Dot Arxer, Lluís Franquesa, Víctor Auguet i Lluís Bota.¹³³⁷

La previsió de que el captiveri s'allargaria va fer que creés a la seva cel·la un microcosmos personal amb aquells objectes que li permetien evadir-se de la realitat, per exemple, una ràdio que li regalà Francesc Costa¹³³⁸ i un retrat del poeta Mistral pintat per Aguilera.¹³³⁹ Així mateix, es dedicà intensament a l'escriptura donant lloc a diverses obres, per exemple, una comèdia dramàtica titulada S.O.S. –el títol no és casual donada la seva situació personal–. Es tracta d'un drama familiar “d'una clarividència admirable i una fina literatura”¹³⁴⁰ que, segons Pere Cerezo, “sap retocar amb una sùtil finor les penes d'unes escenes de tristesa, i sap transformar la vida opulent a una vida senzilla, una obra digna del seu autor, bona en tots els conceptes”.¹³⁴¹ A l'obra, escrita entre l'8 i el 19 d'octubre de 1934 –segons una nota manuscrita en l'original– preval la idea de la llibertat humana malgrat les classes socials, les circumstàncies personals i els convencionalismes. Un dels personatges, Frederic, es dirigeix al sogre qui havia viscut sempre condemnat a la voluntat de l'amo i sentència que “no hi ha dret a esclavitzar els homes per una feblesa... veniu amb nosaltres, pare, a viure la vida dels homes lliures... Tots ens salvarem en una vida nova de justícia i d'humanitat”.¹³⁴²

A més, elaborà diverses traduccions del francès entre les quals cal remarcar *El covard* d'Henri-René Lenormand, “una bella obra que parla de la guerra i dels sentiments humans”.¹³⁴³ D'entre la producció d'aquests mesos, però, en destaca especialment unes memòries titulades *Ell, a la presó*, una

novament emportat per la riuada de la bogeria desfermada, fou empresonat novament i conduït a l'ergàstul...”.

¹³³⁷ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 152.

¹³³⁸ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 119.

¹³³⁹ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 164.

¹³⁴⁰ CEREZO, P. “Un esperit fort”, a *Empordà Federal [Figueres]*, núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

¹³⁴¹ *Ibidem*. Vegeu: “Debut de la Companyia Vila-Daví al Principal Palace” a “El Teatre i el Cinema”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.073 (27 de febrer de 1935), pàg. 9.

¹³⁴² APJPP. PUIG PUJADES, Josep. S.O.S., pàg. 25-26 (original inèdit).

¹³⁴³ *Ibidem*

introspecció personal dels dies de captiveri en què evocà “les tristeses dels fets d’empresonament amb aquell sentimentalisme poètic del seu caràcter”, que no es publicaria fins a l’any 1938.¹³⁴⁴ Segons Carles Rahola es tracta d’un “«document humà», una de les millors obres –la més intensa, sens dubte”.¹³⁴⁵

Rafel Tasis Marca va escriure a *La Publicitat* que el volum de Puig Pujades era un

“Llibre sincer i emocionat, que per damunt de tot és un cant a l’amistat. Tot i que de vegades s’endinzi en descripcions de la vida i els personatges de la presó: tot i que intenti en alguns moments de donar-nos en una visió realista, allà on ell és més present, cordialment present, és quan descriu les joies amables, de l’amistat: les visites, els records que rep del món exterior i que li confirmen l’afecte de parents i coneguts.”¹³⁴⁶

Tasis elogià “haver adoptat la tercera persona –aquest “Ell” amb majúscula, que surt a cada ratlla– li dóna una certa solemnitat encarcarada a la prosa, en la qual es reflecteixen, però, les inquietuds i els ideals de l’esperit generós de l’autor”.¹³⁴⁷

L’elaboració d’aquestes memòries, pensades i escrites des de la presó, s’ha d’inscriure en la tradició d’elaborar textos i autobiografies en què els mateixos presoners comenten la vida a les presons, la qual ha tingut a Catalunya un cert bagatge amb fites destacades com ara *Les presons imaginàries* de Pere Coromines i *De l’ergàstula* de Josep Pous i Pagès. A part de Puig Pujades, un altre company de cel·la, Lluís Bota i Villà també va escriure un poema-tríptic inspirat en la mateixa experiència de reclusió.

L’escriptura des de la cel·la es complementà amb la redescoberta dels clàssics, fins i tot, amb sessions de lectura amb veu alta als seus companys de reclusió:

“En les hores d’oci, quotidianament, amatentment llegia als seus companys una i altra comèdia durant un parell d’hores, i donava a la lectura tanta sincera qualitat

¹³⁴⁴ *Ibidem*

¹³⁴⁵ RAHOLA, Carles. “Impromptu”, a *Empordà Federal [Figueres]*, núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 5.

¹³⁴⁶ TASIS MARCA, Rafael. “Dos llibres sobre una mateixa presó” a *La Publicitat* [Barcelona], a *Empordà Federal [Figueres]*, núm. 10.607 (19 d’octubre de 1938), pàg. 2.

¹³⁴⁷ *Ibidem*

d'expressió que talment semblaven els papers recitats pel mateix actor".¹³⁴⁸

El mateix Puig Pujades explicava la seva dieta literària basada en *La Bíblia*, *Els plaers de la vida* de Lord Averbury, *Les consolacions* de Sèneca, *La vida austera* de Pere Coromines, *Els diàlegs* de Plató, la biografia de Carles Rahola sobre Xavier Monsalvatge, cosa que formava una amalgama de llibres de tota mena i tendència "fins dintre un eclecticisme barroer, figuren en el prestatge improvisat de la trista cel·la".¹³⁴⁹

Aquestes lectures apaivagaven les hores de solitud i significaven un món obert dins "la cel·la trista i rònega" que Puig Pujades va agrair reiteradament:¹³⁵⁰ "mai no podem agrair prou l'auxili que ens heu portat, oh llibres, tot impedint que la dolor aprofités l'ocasió per a moure insídies a la nostra solitud i es filtrés, a poc a poc, en la nostra ànima desenfeinada".¹³⁵¹ A la lectura d'aquests volums s'hi complementaven les hores d'estudis gràcies a les quals, assegurava, "hem après a romandre fidels als nostres ideals i als nostres afectes més preclars".¹³⁵² Així mateix, mantenia una intensa comunicació amb l'exterior: des de les visites de Dàrius Rahola, editor i director de *L'Autonomista*, que qualificà de constants,¹³⁵³ a la de polítics, familiars i amics: Laureà Dalmau, Joaquim Pla, Carles Rahola, Pompeu Pascual, entre d'altres,¹³⁵⁴ però també dels republicans de Vilaür i dels pobles dels voltants.¹³⁵⁵ Segons el diari *L'Autonomista*, Puig Pujades no només va rebre visites dels seus correligionaris figuerencs sinó també de persones procedents de la rodalia que:

¹³⁴⁸ CEREZO, P. "Un esperit fort", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

¹³⁴⁹ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 99.

¹³⁵⁰ PUIG PUJADES, J. "En acció de gràcies", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.552 (26 de març de 1935), pàg. 1.

¹³⁵¹ *Ibidem*

¹³⁵² *Ibidem*

¹³⁵³ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 146.

¹³⁵⁴ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 104. En motiu del IV Anversari de la proclamació de la República una excursió col·lectiva a Girona per visitar Puig Pujades i altres amics polítics que es troben a la presó. Vegeu: CEREZO, P. "Un esperit fort", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

¹³⁵⁵ "Ahir, a Vilahur. L'homenatge a Miquel Santaló", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.835 (6 d'abril de 1936), pàg. 1.

“Es mostren satisfets de poder anar a saludar-lo i a expressar-li la condolença per la seva situació [...] difícilment trobaríem un empordanès que no lamenti el seu cas, puix que, fins els seus adversaris polítics han sentit la necessitat d’anar a visitar-lo, el qual demostra les moltes simpaties que sempre ha tingut, i l’estima en què se’l té, per la seva honradesa, pel seu puritanisme polític, i sobre tot pel seu abrandat amor a la nostra Catalunya.”¹³⁵⁶

Més tard recordaria que els sastres de l’Empordà també el visitaren a la presó sense oblidar-ne mai més “les estretes de mà entre la fredor de les reixes. Recordo la tristesa de l’adéu en l’acomiar-vos”.¹³⁵⁷ També el visitaren les membres del GFE de Figueres, Margarida Font Clot i Lola Cos Roget.¹³⁵⁸

La comunicació diària amb l’exterior es complementava amb les cartes que enviava i rebia des del presidi. Diàriament escrivia “un bon nombre de lletres” que “sortien de la presó, i en cada una de les quals no s’oblidava de vessar-hi un bocí dels seus sentiments”.¹³⁵⁹ Entre aquestes cartes, Puig Pujades va adreçar-se a l’amic Abdó Ventura a qui li dedicà un poema “Ni sols ni acompanyats”¹³⁶⁰ que aparegué a la premsa, com també publicà el “Relicari d’emocions” que veié la llum posteriorment com a capítol en l’obra autobiogràfica *Ell, a la presó* a la qual ja ens hem referit. L’abril de 1935 va escriure a Carles Rahola, en aquell moment bibliotecari de l’Ateneu de Girona, per participar en el concurs d’articles amb una nota titulada “Agraïment”.¹³⁶¹ Així mateix, en motiu del quart aniversari de la República, va escriure juntament amb Pere Cerezo, Víctor Auguet i Lluís Bota a Carles Pi i Sunyer un article per recordar l’efemèride: “Us adrecem la mes fervorosa encaixada fent vots per l’adveniment d’una Republica emparadora de les ansies del nostre Poble”.¹³⁶²

¹³⁵⁶ “Figueres” a “Comarcals”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.723 (19 d’octubre de 1935), pàg. 1.

¹³⁵⁷ “Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 936 (7 de març de 1936), pàg. 2.

¹³⁵⁸ L.C. “Margarida Font Clot”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 955 (18 de juliol de 1936), pàg. 1.

¹³⁵⁹ CEREZO, P. “Un esperit fort”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 2.

¹³⁶⁰ PUIG PUJADES, J. “A l’amic Abdon Ventura. Ni sols ni acompanyats”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 920 (23 de novembre de 1935), pàg. 4.

¹³⁶¹ AHCG. Correspondència Josep Puig Pujades a Carles Rahola. 6 d’abril de 1935. Registre 4034.

¹³⁶² AFCPS. Targeta postal de Josep Puig Pujades, Pere Cerezo, Víctor Auguet i Lluís Bota a Carles Pi i Sunyer. 12 d’abril de 1935. Girona.

L'escriptor gironí Joaquim Ruyra va escriure a Carles Rahola per lamentar l'empresonament de Puig Pujades amb el qual el lligaven "llaços de vera estimació" i assegurava que:

"Per bé que el seu ideari sigui molt diferent del meu, l'he considerat sempre un home de bé, il·lustrat i bon patriota. L'estimo en veritat i tot allò que estigui a la meua mà de fer per a treure'l de la seva penosa situació o per a portar-li algun consol, cregueu que ho faria. Li vaig escriure afectuosament per cap d'any i em va correspondre amb una no menys afectuosa carta. No m'he atrevit a molestar-lo amb noves cartes, per no obligar-lo a contestacions que tal volta li són penoses."¹³⁶³

El mateix Ruyra considerava que l'estada a la presó havia de ser un estímul perquè escrigués algun treball literari en al·lusió al que havia escrit l'escriptor castellà, Miguel de Cervantes, quan des de "la presó féu la seva gran obra".¹³⁶⁴

També, des de la cel·la escoltà, probablement, Ràdio Barcelona en el moment que el mitjà va retransmetre la lectura de dos contes inèdits que formaven part del llibre que estava preparant, *Ell, a la presó* el qual "ve escrivint a la presó cel·lular d'aquesta ciutat en les seves llargues i interminables hores de reclosió".¹³⁶⁵ En la lectura, a càrrec del poeta Àngel Pons Guitart, s'hi

"Descriu de manera brillant i florida que ell sap fer-ho, els moments de tristesa, d'angúnia i d'esperança! que Marial passà a la presó gironina durant els dies que hi estigué reclòs, amb tot i la seva comprovada innocència en els fets revolucionaris del sis d'octubre".¹³⁶⁶

Així mateix, l'altre diputat, company de cel·la, Pere Cerezo explicava que

"En les hores del menjar, Puig Pujades no podia fer menys que explicar amb una delicadesa humorística uns quants xistos, xarades i acudits de caràcter satíric. Les seves paraules feien per uns moments desaparèixer dels semblants esgrogueïts i intranquils els altres seus companys de captiveri, aquella tristesa que els omplenava

¹³⁶³ RAHOLA, Carles. *Els epistolaris...*, op. cit. pàg. 484.

¹³⁶⁴ RAHOLA, Carles. *Els epistolaris...*, op. cit. pàg. 484.

¹³⁶⁵ A.C. "Retransmissió de dos contes inèdits de J. Puig Pujades", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9553 (1 de març de 1935), pàg. 1.

¹³⁶⁶ *Ibidem*

els ulls, i els esperits es tranquil·litzaven apareixent l'alegria a flor de llavi".¹³⁶⁷

Malgrat aquests episodis quotidians, en el centre penitenciari, Puig Pujades comprengué "la inutilitat de la lluita física" i considerà que el prioritari era "pensar en l'esperit, vetllar per ell i mantenir-lo ferm i serè...".¹³⁶⁸ Tot i els esforços per revertir la situació que vivia, criticà durament el sistema penitenciari i la seva inutilitat:

"L'agror del reglament de Presons, mancat de tot sentit d'humanitat, agreujat per la manca de condicions de tota mena, és superat per la inconsciència dels guardians que, incapaços de sentir, en ells, la ferida a la dignitat, no poden capir la dolor que els seus gestos barroers poden fer a esperits més sensibles i refinats."¹³⁶⁹

Puig Pujades sortí de la presó circumstancialment el febrer de 1935 per prestar declaració en el consell de guerra dirigit per l'excap de policia de Girona, Joan Josep Gómez Serrano. En aquestes declaracions, afirmà que no sabia res "de la dimissió del cap de policia, ja que no era a ell a qui devia presentar-la, sinó al aleshores comissari d'Ordre Públic senyor Amadeu Oliva".¹³⁷⁰ També declarà en el procés que es va fer en contra de Pere Cerezo acusat d'ordenar l'apagament de les llums de la ciutat durant els Fets d'Octubre.¹³⁷¹ Declarà que Cerezo estigué en el seu despatx durant l'aixecament però que, en cap cas, li parlà "del propòsit d'apagar l'enllumenat" ni tampoc va poder assegurar que "el processat enraonés amb el Comissari d'Ordre Públic".¹³⁷²

Mentrestant, en espera de judici, les autoritats li van atorgar el 24 d'abril de 1935 un règim de presó atenuada al·legant el seu

¹³⁶⁷ CEREZO, P. "Un esperit fort", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

¹³⁶⁸ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 9.

¹³⁶⁹ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 109.

¹³⁷⁰ "Dos Consells de guerra a Girona", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.513 (6 de febrer de 1935), pàg. 1.

¹³⁷¹ "Consell de guerra contra el Sr. Pere Cerezo i germans Garcia Vigneaux", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.526 (21 de febrer de 1935), pàg. 1.

¹³⁷² "El consell de guerra contra el senyor Cerezo", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 40 (21 de febrer de 1935), pàg. 4. Vegeu també: "Consell de guerra contra el Sr. Pere Cerezo i germans Garcia Vigneaux", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.526 (21 de febrer de 1935), pàg. 1.

precarí estat de salut, tot i que, l'ordre finalment s'endarrerí:¹³⁷³ “feia cinc dies que li havia estat concedida la llibertat atenuada, però no ha pogut sortir del carrer fins ara”.¹³⁷⁴ A finals d'abril, l'ordre es materialitzà i una parella de la Guàrdia Civil l'acompanyà en el trasllat fins al seu domicili.¹³⁷⁵ La interrupció del captiveri fou viscuda pel pres com “una alenada esperançadora d'immediata llibertat” la qual “s'abstenia d'exterioritzar-ho per la temença de ferir la sensibilitat dels companys que no podien confiar com ell en un immediat alliberament”.¹³⁷⁶

La presó atenuada el va permetre tornar a casa però amb una reclusió de durada incerta que abocava el seu esperit a romandre “esporuguit”.¹³⁷⁷ Mentre que el polític es trobava al domicili familiar de Figueres, el Teatre Principal de Figueres anunciava pel 26 de maig de 1935 l'estrena de la seva obra S.O.S. interpretada per la companyia de Mercè-Nicolau-Martori.¹³⁷⁸

L'estada al domicili fou una treva de pocs mesos que el féu encara més conscient d'aquella situació d'interinitat: “el pres preventiu solament sap que cada dia és un dia més: el

¹³⁷³ Segons la documentació del fons del Govern Civil, a Puig Pujades se li va atorgar presó atenuada el 20 de febrer i l'agent de vigilància, Francisco de Laguardia, el va acompanyar al seu domicili “quedando en el mismo en situación de prisión atenuada y habiendo llegado a su domicilio a las 14.30 horas del día de ayer quedando sometido a vigilancia”. L'ordre l'havia donat el jutge instructor, el comandant Alfonso Baquelaine, que n'havia dictat una interlocutòria. Vegeu: AHG. Fons Govern Civil. Comissaria Delegada de la Generalitat. 4189/2. Vegeu també: “El Sr. Puig Pujades en presó atenuada”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.118 (21 d'abril de 1935), pàg. 15; “Informació General”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 88 (24 d'abril de 1935), pàg. 2; “Conferencias telefónicas y telegráficas”, a *Heraldo de Tortosa* [Tortosa], núm. 5.276 (25 abril 1935), pàg. 3; “Girona” a “Informació comarcal”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.121 (25 d'abril de 1935), pàg. 17.

¹³⁷⁴ “Notes diverses”, a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 96 (26 de juliol de 1935), pàg. 6. Vegeu també: “Conferencias telefónicas y telegráficas. El excomisario de la Generalidad Sr. Puich en prisión atenuada”, a *Heraldo de Tortosa* [Tortosa], núm. 5.276 (25 d'abril de 1935), pàg. 3; “Notes diverses. Ha estat alliberat a Girona el Sr. Puig Pujades”, a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 96 (26 de juliol de 1935), pàg. 6.

¹³⁷⁵ “Conferencia telefónicas y telegráficas. Gerona”, *Heraldo de Tortosa* [Tortosa], núm. 5.276 (25 d'abril de 1935), pàg. 3.

¹³⁷⁶ PUIG PUJADES, J. *Ell, a..., op. cit.*, pàg. 178.

¹³⁷⁷ PUIG PUJADES, J. *Ell, a..., op. cit.*, pàg. 189.

¹³⁷⁸ “Informació General”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 98 (9 de maig de 1935), pàg. 2.

condemnat sap, almenys, que cada dia passat és un dia menys”.¹³⁷⁹ Pocs dies després, coneixeria que la seva causa havia estat elevada al plenari i que les conclusions fiscals demanaven als processats “penes de dotze a vint anys de reclusió”.¹³⁸⁰

El 23 de juliol de 1935, Puig Pujades ingressà novament a la presó de Girona “amb motiu de la desqualificació fiscal car el representant d’aquest ministeri que intervé en la seva causa demana per a l’exComissari la pena de trenta anys de reclusió”.¹³⁸¹ El seu retorn a la presó va coincidir amb l’aparició de *L’Horitzó*, un nou setmanari d’esquerra a Barcelona en què col·laborà amb alguns pocs articles al costat d’homes del republicanisme esquerrà, com ara, Carles Pi i Sunyer, Jaume Serra Hunter, Joan Puig i Ferrater, Humbert Torres, Pere Cavaller, Sebastià J. Arbó, Aurora Bertrana, Xavier Benguerel, Josep Carner Ribalta, Alexandre Deulofeu, Sebastià Gasch, Josep Granyer, Lluís Muntanyà, Joan Ors i Joan Rebull. La redacció estava formada per Claverol, Pere Grasses, Marc Aureli Vila i Ramon Xuriguera. La voluntat del periòdic era interessar-se “per tots els problemes que mouen el pensament de l’home d’avui: política, economia, art, lletres, treball, educació, ciències...”.¹³⁸² La col·laboració de l’autor, esporàdica, fou, especialment, significativa amb un article que va escriure “a les hores térboles, a les hores tristes, a les hores de persecució en què es desfermen les baixes passions de l’enemic” en el qual Puig Pujades apostava per la solidaritat amb els presos com a deure de civilitat envers aquells homes que sentien els mateixos ideals:

“No pas solament amb l’ajut material, als qui ho necessiten, sinó encara més, atorgant-los-hi llur ajut moral, a ells i a llur família, assistint-los, anant a comprar als seus establiments, visitant-los i encoratjant-los a tothora i allí on sigui”.¹³⁸³

¹³⁷⁹ PUIG PUJADES, J. *Ell, a...*, op. cit., pàg. 177.

¹³⁸⁰ “Últimes informacions”, a *El Dia* [Manresa], núm. 1.542 (5 de juny de 1935), pàg. 4.

¹³⁸¹ “Informació General”, a *Diari de Girona: d’avisos i notícies* [Girona], núm. 158 (24 de juliol de 1935), pàg. 2. Vegeu també: “Girona” a “Informació comarcal”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.199 (26 de juliol de 1935), pàg. 5.

¹³⁸² “Notes periodístiques. Nou setmanari d’esquerra”, a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 175 (26 de juliol de 1935), pàg. 1.

¹³⁸³ PUIG PUJADES, J. “La nostra solidaritat”, a *L’Horitzó* [Barcelona], núm. 6 (7 de setembre de 1935), pàg. 1

A propòsit del que va escriure durant aquests mesos, l'Ateneu de Girona li premià alguns textos en el concurs d'articles periodístics.¹³⁸⁴

L'estat d'excepció, a Catalunya, que havia començat l'octubre de 1934 no es va aixecar fins al 27 de setembre de 1935. Mentrestant a Figueres, la renovació de la junta de l'associació cultural Atenea el novembre de 1935 acordà nomenar president d'honor a Josep Puig Pujades, un fet que el setmanari *La Veu de l'Empordà* considerà contraproductiu i que, segons assegurava, havia causat

“Certa estranyesa [...] per quant, estant la causa d'aquest senyor pendent de judici, hom afirma que més aviat el perjudica tot el que tendeixi a recordar el lloc preeminent que tenia quan els fets d'octubre”.¹³⁸⁵

En relació a aquesta qüestió, el gestor governatiu de l'Ajuntament de Figueres va trametre un telegrama al ministre de Justícia en protesta pel fet que els presos polítics i socials condemnats pels tribunals de Catalunya fossin traslladats al Castell de Sant Ferran. Aquesta comunicació no agradà al diari *L'Autonomista* des del qual s'assegurava que “no es comprèn com els gestors de la Lliga que han fet diferents viatges a Girona per a saludar el nostre amic Puig Pujades, avui li neguin la possibilitat de complir una condemna entre nosaltres”.¹³⁸⁶ Un posicionament que *Empordà Federal* també compartí i que, per contra, *La Veu de l'Empordà* el criticà durament: “altrament, no s'hauria oblidat de les seves campanyes contra el Presidi en temps de la Monarquia i contra el campament projectat de ganduls i malejants en temps de Macià”.¹³⁸⁷

Les polèmiques amb el setmanari regionalista es mantingueren tot i estar a la presó fins al punt d'haver-se de defensar d'algunes acusacions formulades per *La Veu de l'Empordà* que li atribuïen:

¹³⁸⁴ “Girona” a “Informació comarcal”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.121 (25 d'abril de 1935), pàg. 17.

¹³⁸⁵ “Notícies”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.621 (2 de novembre de 1935), pàg. 7. Vegeu també: “Notícies”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.622 (9 de novembre de 1935), pàg. 7.

¹³⁸⁶ “Figueres”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.739 (9 de novembre de 1935), pàg. 4.

¹³⁸⁷ “Notícies”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.623 (16 de novembre de 1935), pàg. 6.

“La paternitat d’uns escrits sense cap mena de fonament; voler-me fer responsable d’unes cròniques aparegudes a l’esmentat diari *L’Autonomista*, de Girona, en les quals es comenten interioritats de la vida local figuerenca que solament poden ésser conegudes dels qui tenen la sort de viure-les, és d’una lleugeresa que solament l’obcecació pot explicar. Atacar i, més encara, calumniar a un home quan es troba darrera les reixes de la presó, mereix un qualificatiu que vós mateix podeu escollir.”¹³⁸⁸

El setmanari catòlic, *La Veu de l’Empordà*, mantenia que l’origen de les cròniques de *L’Autonomista* estaven inspirades i redactades “pel «Jefe político» senyor Puig Pujades”, el mateix que redactava les lamentables “«espurnes», «entrefilets»” i fins articles que constitueixen la vergonya de l’antic portantveu de l’Esquerra local” en referència a *Empordà Federal*.¹³⁸⁹ Finalment, el portaveu catòlic *La Veu de l’Empordà* es retractà i inclogué la carta d’en Puig Pujades que negava els fets i afirmava que:

“No és ell l’autor de les «cafrades» aparegudes a les cròniques figuerenques de *El Autonomista*. Millor. Era tan trist de concebre que, en la delicada situació en que es troba, tingués «humor» per entretenir-se en ferir i punxar a persones que, no solament no li han fet cap mal, ans li han demostrat una exemplar noblesa de procediments, que val més creure que tot ha estat una lleugeresa i una actitud inqualificable. La llàstima és que el senyor Puig Pujades amb la noblesa de manera que el caracteritza i amb l’altesa de mires amb que sempre ha obrat, no comdemni explícitament les cròniques al·ludides, mostra d’una manera de «fer política» completament bandejada de tot país mitjanament civilitzat.”¹³⁹⁰

Mentre que Puig Pujades continuava reclòs com la majoria dels membres del govern català, els casals i centres catalanistes estaven clausurats, no es podien fer reunions públiques i la premsa era censurada, ressorgiren velles divergències polítiques. Des de la presó el president Companys va encarregar a Carles Pi i Sunyer, el destituït alcalde de Barcelona, la tasca de

¹³⁸⁸ PUIG PUJADES. “Lletra desclosa. Sr. Director d’*Empordà Federal*”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 921 (30 de novembre de 1935), pàg. 2.

¹³⁸⁹ “La setmana” a “Notícies”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.624 (23 de novembre de 1935), pàg. 6.

¹³⁹⁰ KRON. “La setmana” a “Notícies” a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.625 (30 de novembre de 1935), pàg. 6.

reestructurar el partit en un moment molt delicat. Ell havia estat alliberat el febrer de 1935 i a les seves memòries recordava la difícil tasca que havia assumit com a pròpia:

“El cometido con que tenía que enfrentarme inmediatamente después de recobrar la libertad habría de ser muy duro. [...] La situación en que la «Esquerra» se encontraba era turbia y compleja. [...] Las inevitables reacciones después del 6 de octubre produjeron una gran confusión y profundas grietas en el partido.”¹³⁹¹

En aquesta tasca de reestructuració del partit, Pi i Sunyer va pronunciar el desembre de 1935 una conferència a Figueres en què feia balanç de la situació d'ERC i recordava els empresonats.¹³⁹² El mateix Puig Pujades redactà una carta on afirmava la seva:

“Fe en els destins de la nostra pàtria i la meva confiança en els homes que dirigeixen l'Esquerra Republicana de Catalunya, la qual és penyora del recobriment de les nostres llibertats que ens arrepassaren aquells partits, que no poden enorgullir-se sinó, d'haver substituït la República, entregant-la a les mans dels seus enemics.”¹³⁹³

A finals d'any, el diari *L'Autonomista* va entrevistar l'escriptor des de presó per tal que expliqués l'activitat literària que duia a terme i el posicionament davant les darreres estrenes teatrals. Una vegada més, Puig Pujades criticà la dificultat que tenien els escriptors de fora de Barcelona “no sol ésser la qualitat sola la que decideix l'estrena, sinó més aviat la recomanació i sobretot la insistència personal prop dels «manager» de cada companyia”¹³⁹⁴.

En aquesta mateixa entrevista, assenyalava que havia escrit dues comèdies i un sàinet, una novel·la *Què cosa és*

¹³⁹¹ PI I SUNYER, Carles. *La República y la guerra. Memorias de un político catalán*. México: Ediciones Oasis, 1975, pàg. 308.

¹³⁹² “Pel recobriment de la República”, a *Empordà Federal* [Figueres], suplement al núm. 925 (28 de desembre de 1935), pàg. 1.

¹³⁹³ PUIG PUJADES. “Amics:” a “La conferència de Carles Pi i Sunyer”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 924 (21 de desembre de 1935), pàg. 2.

¹³⁹⁴ “Parla J. Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 923 (14 de desembre de 1935), pàg. 3. Reproduït de *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.729 (29 de novembre de 1935), pàg. 2.

amor,¹³⁹⁵ i alguna traducció. La comèdia en tres actes titulada *SOS* i una altra, també en tres actes, titulada *Don Joan a la posta*. El sàinet era una escenificació del seu conte “L’atemptat del carrer de Primfilat”. A més, assegurava tenir lliurada una altra comèdia *L’avi i la néta* a la companyia del Novetats de “l’amic Martori” la qual esperava que “voldrà ben tractar-la”. En la mateixa entrevista anunciava que d’un moment a l’altre havia de publicar-se a El Nostre Teatre una de les seves comèdies *Quan s’ha perdut la fe...* i sentenciava:

“Projectes... seguir treballant, tant si representen com no les meves comèdies, els empresaris barcelonins. Potser algun dia Déu Nostre Senyor els tocarà el cor. Per la meua part,estic –i ho he demostrat– conformat amb el que el destí em guardi”.¹³⁹⁶

L’advocat figuerenc i diputat a Corts de la Lliga Catalana per Lleida, Lluís Massot Balaguer¹³⁹⁷ va encarregar-se de la seva defensa en el judici que començà el 9 de gener de 1936 encara que alguns periòdics com *L’Acció* de Terrassa assegurava que hauria començat el dia 7 de gener.¹³⁹⁸

El consell de guerra es va celebrar al saló d’actes de la Caixa de Classificació i Reserva de la delegació del govern de finances amb l’objectiu d’estudiar i fallar la causa general pels successos revolucionaris de l’octubre de 1934 a Figueres que processava una vintena dels detinguts.¹³⁹⁹

¹³⁹⁵ Tot i que Puig Pujades manifestà que havia elaborat aquesta novel·la durant el seu captiveri a la presó, una nota publicada el juny de 1929 a *La Veu de Catalunya* assenyalava que ja estava enllestida en aquest moment. Vegeu: “Vida literaria”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.316 (25 de juny de 1929), pàg. 4.

¹³⁹⁶ “Parla J. Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 923 (14 de desembre de 1935), pàg. 3. Reproduït de *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.729 (29 de novembre de 1935), pàg. 2.

¹³⁹⁷ “Informació General”, a *Diari de Girona: d’avisos i notícies* [Girona], núm. 17 (21 de gener de 1935), pàg. 2; “Informació comarcal”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.043 (23 de gener de 1935), pàg. 8.

¹³⁹⁸ “Comentaris i actualitats de la política”, a *L’Acció* [Terrassa], núm. 8.379 (7 de gener de 1936), pàg. 1.

¹³⁹⁹ Els processats de la causa foren, a més, els següents: els guàrdies d’assalt, Josep Gilibert i Josep Rodríguez, i el de seguretat Enric Cuadras, als quals defensà l’advocat Francesc Roura de Girona; el sergent de guàrdies d’assalt Félix Grau i els guàrdies Eudald Manos i Jaume Paris defensats pel capità d’infanteria Carles Fina; Víctor Auguet a qui defensà el tinent d’artilleria Mellado; i els exagents de policia de la Generalitat, Amadeu Torrent, Francesc Martin Embodas, Lluís Bota, als quals defensà el capità d’infanteria Jaume

El tribunal estava format pel president, el general Ángel Sanpedro Aimat; els vocals, el general Jacinto Fernández Ampón i els coronels Jorge Cabañas Mata, José Garrido de Oro, Jorge Villamide Salinero i Tirso Rueda Marin. Com a suplents, els tinent coronels, Luís Busquets Codina i Antonio Alcubilla Pérez. De ponent actuà l'auditor de la divisió, José Pérez Villamil, i de fiscal, el jutge militar de la divisió, Enrique de Querol Duran. A la sala hi van ser presents tots els processats, a excepció de Puig Pujades que es trobava en el mateix edifici però en una altra habitació.

La seqüència del judici únicament la coneixem a través de la premsa de l'època que el relatà exhaustivament. A l'inici del judici, l'advocat Lluís Massot protestà per la celebració del consell de guerra ja que hi havia pendent davant el Tribunal Suprem un recurs de cassació que al·legava qüestions de competència, la resolució del qual podia afectar directament la causa però que, finalment, es va desestimar.

La defensa va presentar les declaracions dels diputats a Corts Marial, Mascort, Santaló, Serra i Moret, del tinent coronel de la guàrdia civil, Joan Aliaga; l'excalde de Figueres, Marià Pujolar; l'excomissari general d'Ordre Públic de la Generalitat de Catalunya, Pere Coll, amb l'avinentsa que afavorissin la posició de Puig Pujades.¹⁴⁰⁰ La hipòtesi de l'advocat defensor consistia en demostrar que Puig Pujades “no tenia cap relació com a comissari de la Generalitat amb les funcions d'ordre públic que eren desenvolupades per un altre comissari especial”.¹⁴⁰¹ Malgrat l'argumentació i els nombrosos testimonis, el judici durà pocs dies i el tribunal es retirà a deliberar. El titular de *La Humanitat* del 11 de gener era contundent: “Cadena perpètua per a Puig Pujades i Martí”.¹⁴⁰² Es feia pública “la sentència comdemnant a reclusió perpètua al senyor Puig Pujades”, juntament amb l'agent

Serrano. Vegeu: “Informació General”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 6 (9 de gener de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁰⁰ El diari barceloní *La Veu de Catalunya* explicà detalladament el procediment judicial. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: “Girona” a “Informació comarcal”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.342 (10 de gener de 1936), pàg. 18.

¹⁴⁰¹ “Informació General”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 6 (9 de gener de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁰² “Cadena perpètua per a Puig Pujades i Martí”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 1.211 (11 de gener de 1936), pàg. 1. Per veure les conseqüències dels Fets d'Octubre i la repressió desencadenada per les autoritats governatives, consulteu: VINYES, R. *La Catalunya Internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*. Barcelona: Curial, 1983, pàg. 98-139.

de la Generalitat Francesc Martín Embodes.¹⁴⁰³ El sergent de les forces d'assalt, Fèlix Grau, fou condemnat a 15 anys¹⁴⁰⁴ i la resta de processats a penes que oscil·laren entre 5 i 12 anys de reclusió (els guàrdies de seguretat Jaume París, Josep Gilibert, Josep Rodriguez i Eudald Manso, el periodista Lluís Bota, l'excap del sometent Víctor Auguet, a l'exagent de policia Enric Cuadres)¹⁴⁰⁵ i l'exagent de policia, Amadeu Torrent a 12 anys.¹⁴⁰⁶ Segons el setmanari *La Veu de l'Empordà* la cadena perpètua es convertiria en trenta anys de pena de reclusió.¹⁴⁰⁷

La notícia de la condemna causà una “forta impressió per considerar-la exageradament rigorosa”.¹⁴⁰⁸ Una prova de la consternació fou el gran nombre de correligionaris que assistiren a la Federació Republicana Socialista “per a enterar-se amb tot detall de l'ocorregut durant el Consell”, el qual va fer considerar a *Empordà Federal* el seu plantejament a partir d'aquest moment, amb la demanda d’“una forta unió de tots els elements d'esquerra per aconseguir una total amnistia per als nostres empresonats”.¹⁴⁰⁹

La premsa, majoritàriament, republicana lamentà la sentència pel “bon escriptor i fervent patriota Puig Pujades” a qui van enviar “una afectuosa encaixada”.¹⁴¹⁰ La notícia de la condemna causà consternació, sobretot, entre els redactors i els militants del partit, i és potser un indicador del grau d'influència que tenia també Puig Pujades sobre la redacció del periòdic:

¹⁴⁰³ “Ultimes informacions. El Consell de Guerra pels fets de Girona”, a *El Dia* [Manresa], núm. 1.218 (10 de gener de 1934), pàg. 4; “Los sucesos del 6 de octubre. Se condena a cadena perpetua al poeta e historiador catalán don José Puig Pujadas”, a *La Voz* [Madrid], núm. 4.681 (10 de gener de 1936), pàg. 3.

¹⁴⁰⁴ “Telegramas” a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 9 (11 de gener de 1936), pàg. 4.

¹⁴⁰⁵ “Ultimes informacions. El Consell de Guerra pels fets de Girona”, a *El Dia* [Manresa], núm. 1.218 (10 de gener de 1934), pàg. 4; “El Consell de Guerra pels fets d'octubre a Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2; “Croniqueta de la setmana”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.950 (17 de gener de 1936), pàg. 45, 47.

¹⁴⁰⁶ “El Consell de Guerra pels fets d'octubre a Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁰⁷ “Noticies. La setmana”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.631 (11 de gener de 1936), pàg. 7.

¹⁴⁰⁸ “El Consell de Guerra pels fets d'octubre a Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁰⁹ *Ibidem*

¹⁴¹⁰ “Croniqueta de la setmana”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.950 (17 de gener de 1936), pàg. 45.

“El fall dictat pel Tribunal ha causat verdadera consternació a Figueres i a la nostra comarca, i en donà una prova el gran nombre de correligionaris nostres que ahir a la nit assistiren a la Federació Republicana Socialista per a enterar-se amb tot detall de l'ocorregut durant el Consell. Els comentaris que sobre la sentència es feien eren nombrosos i tots coincidien en apreciar que mai com ara era tan necessària una forta unió de tots els elements d'esquerra per aconseguir una total amnistia per als nostres empresonats. Nosaltres, des d'aquestes ratlles, diem que el nostre lema, abans que tot i per damunt de tot, ha d'ésser aquest: Amnistia!”¹⁴¹¹

Per defensar-lo de la condemna, Alexandre Deulofeu va afirmar a través d'*Empordà Federal* que:

“Puig Pujades és la tolerància personificada. Puig Pujades no és un individu perillós, no és res d'això que espanta tant a les dretes, no és un extremista, ni anarquista, ni comunista, ni tan sols socialista, és un home d'esquerra moderat, és, millor dit, garantia, una gran garantia per les classes conservadores. Puig Pujades és un gran cor, Puig Pujades és incapaç de sentir rencor, Puig Pujades tingué a la mà, en els càrrecs que ha representat, el perjudicat a molts dels seus enemics polítics i no ho ha fet mai. A les instigacions d'amics més excitables que ell, responia sempre amb la paraula tèbia de comprensió”.¹⁴¹²

El condemnat que es va referir explícitament al procés judicial en les seves memòries, va considerar que el jurat tenia una gran manca d'independència moral a l'hora d'emetre la sentència i comparà aquest consell de guerra amb el de les capitals provincianes:

“Allí ben sovint les guarnicions estan constituïdes per caps i oficials enllaçats amb les famílies de la localitat, de les quals reben solament l'expressió de llurs ancestrals rancúnies, sense el contrapès dels sentiments fraternals que imperen en tot moment entre membres d'una mateixa raça.”¹⁴¹³

Per això, el polític qualificà aquests tipus de processos com:

¹⁴¹¹ “El Consell de Guerra pels fets d'octubre a Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

¹⁴¹² DEULOFEU, Alexandre. “30 anys de presidi...!!!”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

¹⁴¹³ PUIG PUJADES, J. *Ell, a..., op. cit.*, pàg. 132 i 133.

“Un consell de guerra és pitjor, en el sentit d’alta justícia, que no pas un tribunal de jurats: sense preparació jurídica uns i altres, apassionats pels localismes baixos i malaltissos, influïts per la política com els qui més, ressentits particularment per governants que intentaren fixar les atribucions de cadascú, no poden pas obrar imparcialment i equànime.”¹⁴¹⁴

Deulofeu també s’hi referí perquè no entenia que un home que “no va rebre cap ordre ni va donar cap ordre” pogués ser condemnat a trenta anys de presó.¹⁴¹⁵

Durant l’empresonament, Puig Pujades va rebre el suport de la societat civil gironina però també d’un grup d’intel·lectuals francesos residents a Perpinyà que, a través de l’ambaixada espanyola a París, van fer arribar el setembre de 1935 el seu descontentament per la seva reclusió i en demanaven l’absolució pel delicat estat de salut. Segons el cònsol, Andrés Iglesias Velayos, els signants “a pesar de ser catalanes franceses y estar en relación continua con los intelectuales de Barcelona, nunca han hecho política catalanista, y su gesto no es debido a mira política alguna”.¹⁴¹⁶ Es tractava d’intel·lectuals estretament vinculats a les institucions culturals i socials franceses del Rosselló: Francesc Tresserra,¹⁴¹⁷ Carles Grandó,¹⁴¹⁸ Horaci Chauvet,¹⁴¹⁹ François Francis¹⁴²⁰ i M. Montpellier.¹⁴²¹

La resposta de l’ambaixada de París al Consolat de Perpinyà que havia gestionat els tràmits de la petició va anul·lar qualsevol intermediació i els va enviar el 8 d’octubre de 1935 un comunicat en què s’hi assegurava que la llei espanyola tenia totes les:

¹⁴¹⁴ *Ibidem*

¹⁴¹⁵ DEULOFEU, Alexandre. “30 anys de presidi...!!!”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

¹⁴¹⁶ AGA. Embajada de España en París. Expedientes de la República: Puig Pujades, Cónsul en Perpiñán. Años 1935. Sig. Caja 54/11116.

¹⁴¹⁷ Oficial de la Legió d’Honor, comanador de l’Ordre Isabel la Catòlica, acadèmic dels Jocs Florals a Tolosa, secretari de la Ginesta d’Or als Jocs Florals del Rosselló, president de l’Associació Polytechnicum i president de la Societat Agrícola.

¹⁴¹⁸ Oficial d’Instrucció Pública, cavaller de l’Ordre Nacional de la República Espanyola i sindic de manteniment de Félibrige.

¹⁴¹⁹ Historiador del Rosselló i president de la Colla del Rosselló.

¹⁴²⁰ Oficial d’Instrucció Pública i cavaller de l’Ordre Nacional de la República Espanyola.

¹⁴²¹ Crític d’Art i arqueologia.

“Garanties apacibles a quienes se encuentran sometidos a la acción de los Tribunales de Justicia, resultarían superfluas las intervenciones ajenas, que tampoco están justificadas por la nacionalidad de los peticionarios ya que ningún extranjero debe intervenir en cuestiones internas de otro país, ni en incidencias procesales, respecto a ciudadanos del mismo.”¹⁴²²

Les relacions entre Puig Pujades i aquests intel·lectuals eren estretes, després d’haver intensificat els vincles entre Catalunya i el Rosselló a través de l’entrega d’una biblioteca catalana a l’Ajuntament de Perpinyà a la qual va assistir la delegació d’enllaç del comitè integrada pels intel·lectuals de Perpinyà: Carles Grandó, Francesc Tresserra, Horaci Chauvet i Francis Ayrol.¹⁴²³ A més, des de França s’havia adreçat

“Un missatge amb centenars de signatures demanant la llibertat de Puig Pujades al govern d’Espanya per mitjà de l’ex-president de la República Mr. Doumergue que es cuidà de fer arribar la petició a les altes esferes governamentals. Llavors com sempre la farsa diplomàtica internacional ofegà el clam dels nostres governants rossellonesos, però el gest noble mereix el reconeixement de tots els empordanesos i de tots els catalans”.¹⁴²⁴

Tot i aquests esforços, Puig Pujades fou un dels tres mil empresonats polítics que foren inculpats, detinguts i condemnats, i va esdevenir el “símbol de la injusta repressió subsegüent als fets del 6 d’octubre”.¹⁴²⁵

El balanç del bienni negre caracteritzat per les “arbitrarietats i abusos comesos per certs elements judicials i de la policia durant el bienni negre” fou per Puig Pujades intolerable i, una vegada alliberat, afirmà que calia “fustigà durament els que fan denúncies falses i propugnà pel predomini de la legalitat”.¹⁴²⁶

¹⁴²² AGA. Embajada de España en París. Expedientes de la República: Puig Pujades, Cónsul en Perpiñán. Años 1935. Sig. Caja 54/11116.

¹⁴²³ “Entrega de la Biblioteca Catalana a Perpinyà”, a *Ceretania* [Puigcerdà], núm. 1.374 (3 de juny de 1934), pàg. 3.

¹⁴²⁴ “Els Jocs Florals del Rosselló esdevenen una diada d’homenatge al nostre Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 948 (30 de maig de 1936), pàg. 1-2.

¹⁴²⁵ PLA, Jordi i ROMERO, Alfons. “Josep Puig Pujades, polític i home de lletres”, a AADD. *La II República, 60 anys després. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d’Estudis Històrics, 1991, pàg. 88.

¹⁴²⁶ “Ahir, a Vilahur. L’homenatge a Miquel Santaló”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.835 (6 d’abril de 1936), pàg. 1.

En aquesta mateixa línia, el president Companys en una visita posterior a Figueres assegurava després de recuperar els càrrecs que la “història judicarà amb serenitat i de la que ara no en volem ni les culpes ni les glòries, remetent-nos a la seva sentència i fall”.¹⁴²⁷

Durant els setze mesos que durà el seu captiveri, hem de destacar el paper que va tenir l'esposa, Adela Carbona Busquets. De fet, ella havia estat nomenada el gener de 1934 presidenta del GFE.¹⁴²⁸ La memòria oral familiar però també les fonts escrites asseguren que el seu caràcter fort es va mantenir, es va posar al capdavant del negoci i va mantenir els donatius a la Conselleria d'Economia en nom del seu espòs amb 25 pessetes¹⁴²⁹ i, posteriorment, amb un capsà de tàbac.¹⁴³⁰ Ramon Vilaró ho explicava a propòsit del seu retorn a Catalunya:

“Jo retornava a Catalunya pensant trobar la vostra casa en mig d'un abatiment, natural, quan l'espòs n'és absent en les condicions que vos n'havíeu estat foragitat, però, quan vaig veure la vostra esposa al davant de tothom amb el posat decidit, les actituds serenes i el tremp a tó per a defensar el patrimoni amb tota la fermesa necessària per a fer cara a tot el que pugués presentar, vaig tenir el convenciment de que el dia de la llibertat no era pas tan lluny com semblava perquè, quan la dona posa la seva voluntat, el seu amor i la seva fortitut al servei d'una causa, la victòria és segura”.¹⁴³¹

Agustí Cabruja que havia estat secretari de Puig Pujades quan fou nomenat Comissari de la Generalitat a Girona va sintetitzar la posició del polític arran dels fets d'Octubre en una de les seves necrològiques:

¹⁴²⁷ “La visita del President de la Generalitat. Actes que es celebraren durant la seva estada a Figueres”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 945 (9 de maig de 1936), pàg. 1-2.

¹⁴²⁸ “L'Assemblea General del Grup Femení d'Esquerra”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 878 (10 de gener de 1934), pàg. 7. La junta estava encapçalada per Adela Carbona i formada per la vicepresidenta, Maria Culubret Parnau, la secretària Maria Cals Batlle, la tesorera Margarida Font Clot i les vocals Maria Calvet Vidal i Palmira Mallart Tomàs.

¹⁴²⁹ “Donatius efectuats a la Conselleria d'Economia”, a *Butlletí d'Assistència Social* [Figueres], núm. 2 (1 de gener de 1936), pàg. 1.

¹⁴³⁰ “Donatius en queviures” a *Butlletí d'Assistència Social* [Figueres], s/núm. (2 de gener de 1936), pàg. 11.

¹⁴³¹ VILARÓ, R. “Apart d'homenatge a Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (14 de març de 1936), pàg. 3.

“No era cap valent, no era cap heroi [...] Va ser maltractat, befat, humullat; però ell mai no va perdre la serenitat i l’enteresa, i va suportar-ho tot amb una dignitat i un temps propi dels homes d’idea i de fe”.¹⁴³²

¹⁴³² A.C. “J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 17 (abril i maig de 1949), pàg. 2. Vegeu també: CABRUJA, Agustí. “Evocacions. J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 4 (setembre, octubre i novembre de 1947), pàg. 4.

4.4. Les eleccions de Febrer de 1936: Diputat a Corts

La repressió que es desencadenà arran de les revolucions d'Astúries i de Catalunya contra obrers, militants sindicals i organitzacions polítiques d'esquerra provocaren un fort malestar entre amplis sectors de l'opinió pública. Aquesta política repressiva, juntament amb la falta de solucions als problemes econòmics del país i la defensa sistemàtica dels interessos dels grups dominants, provocaren un progressiu descrèdit del govern.

La crisi dels darrers governs de dreta també afectats per l'escàndol de l'estraperlo –s'havien descobert casos de suborn en les altes esferes del poder– va accelerar la convocatòria d'eleccions generals pel 16 de febrer de 1936. Precisament, l'òrgan que finançava Puig Pujades, *Empordà Federal*, que havia deixat de sortir arran dels Fets d'Octubre entre el 29 de setembre de 1934 i el novembre de 1935, reaparegué coincidint gairebé cronològicament amb la dimissió del govern de Lerroux com a conseqüència de l'escàndol de corrupció de l'estraperlo.¹⁴³³ Aquesta descoberta accelerà la convocatòria d'eleccions generals pel febrer de 1936 que va esdevenir per a les esquerres una oportunitat per retornar al poder.

En un ambient polaritzat i tens, les forces progressistes es presentaren unides en el Front Popular, format per Izquierda Republicana, UR, el PSOE, el PCE, el Partido Sindicalista, POUM i la UGT. Tot i que la CNT no participà de manera directa en l'aliança electoral, els seus militants hi donaren suport. Per contrarestar el Front Popular, la dreta va presentar el Bloc Nacional, constituït per la CEDA, els monàrquics i els tradicionalistes.

La forta polarització política motivà que, encara que Puig Pujades continués a la presó, el setmanari *Empordà Federal* es reorganitzés i s'utilitzés novament el periòdic com a plataforma política per fer balanç de la situació, llançar consignes a favor de la candidatura del Front d'Esquerres de Catalunya i cercar

¹⁴³³ Per la mateixa situació passaven els periòdics *Ciudadania*, de La Bisbal d'Empordà, i *Ara*, de Palafrugell, que quedaven, de moment, interromputs. I a Barcelona *L'Opinió* desapareix i *La Humanitat* no reapareix fins al primer de gener de 1935. La premsa republicana d'esquerres patia especialment la repressió informativa. La majoria no va tornar a sortir, encara que, probablement, la principal causa fou la debilitat econòmica d'aquests periòdics d'esquerra. Vegeu: CHECA GODOY, Antonio. *Prensa y...*, op. cit., pàg. 14.

recursos econòmics per finançar aquestes campanyes.¹⁴³⁴ Així mateix, els promotors van reorganitzar la xarxa d'entitats que ERC havia construït a inicis de la Segona República amb l'objectiu de mantenir la influència que havia exercit en el territori.

Tot i que Puig Pujades continuava empresonat, probablement, finançà bona part de la reaparició del projecte periodístic. Durant aquestes setmanes, el periòdic desplegà una activitat creixent en la difusió d'actes polítics programats davant la imminent convocatòria electoral. El primer d'aquests va consistir en una conferència titulada "Un partit i el moment polític", pronunciada pel president del Comitè Executiu d'ERC, Carles Pi i Sunyer, que havia sortit de la presó. El 23 de febrer de 1935 l'alcalde i els regidors de l'Ajuntament de Barcelona havien obtingut la llibertat condicional i havien encarregat a Carles Pi i Sunyer que reconstituís el Comitè Executiu del partit. En la constitució del comitè executiu d'ERC, hi participà Marià Pujulà –un dels pocs que en aquells moments no estava empresonat–, membre de la comissió executiva que havia de donar comptes al congrés del partit i marcar-ne les directrius.¹⁴³⁵

Tota una novetat si tenim en compte que feia quinze mesos que els dirigents d'Esquerra no havien obtingut autorització per fer actes públics. En l'acte de reafirmació política, Pi i Sunyer assegurava que ERC era "l'instrument polític de la democràcia catalana" i que en aquest moment

"El partit està format principalment per dos grans sectors, com dos corrents que vénen a juntar-se en un sol riu. Per una banda hi ha el que podríem dir-ne, el republicanisme tradicional, del qual m'hi ha bon llevat en aquest Empordà; i d'una altra una riuada més jove, formada pels que solen

¹⁴³⁴ En aquestes consignes, el periòdic demanava al lector que comprovés que el seu nom constava en el cens electoral i, alhora, encapçalava una recollida de diners per finançar la campanya electoral del Front d'Esquerres. En les eleccions municipals previstes pel febrer de 1936 es donà suport a aquesta candidatura, entre els membres de la qual hi constaven Martí Esteve i Guau, d'ACR; Josep Puig Pujades, d'ERC; Miquel Santaló i Parvorell, d'ERC; Josep Mascort i Ribot, d'ERC, i Joan Casanelles i Ibars, del PNRE.

¹⁴³⁵ IVERN, M. Dolores. *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol 2, pàg. 138. Tot i que a Pujulà l'havien detingut el 12 d'octubre juntament amb el majordom de la corporació, Frederic Campà, el primer passà a disposició de l'autoritat militar a la presó de Figueres i el segon al Castell de Sant Ferran. "Informació General", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 229 (13 d'octubre de 1934), pàg. 2.

anar a la vanguardia. La fusió d'aquests dos elements és el que ha de donar força al partit.”¹⁴³⁶

En la mateixa conferència s'orientà també l'actitud que havien de seguir les Joventuts d'ERC. Igualment es va llegir una carta escrita per Josep Puig Pujades des de la presó en què es donava suport als homes que dirigien ERC, la qual “és penyora del recobriment de les nostres llibertats que ens arrabassaren aquells partits, que no poden enorgullir-se sinó, d'haver prostituït la República, entregant-la a les mans dels seus enemics”.¹⁴³⁷

Els republicans catalanistes de Figueres articularen i consensuaren les seves accions amb la resta d'agrupacions comarcals d'ERC. El punt de trobada fou el centre de la UR de Girona, on es van reunir el 25 de gener de 1936 les agrupacions de Figueres, la Bisbal, Girona, Olot, Ripollès, Puigcerdà i Santa Coloma per consensuar les línies generals de la campanya electoral.¹⁴³⁸ Aquestes directrius s'expressaren a través de la premsa afí amb tres temes centrals: l'afermament de la República, el restabliment de l'Estatut i l'amnistia per als presos polítics.

Els redactors del setmanari rebutjaven l'amenaça feixista i el fet que Espanya fos “una presó”, en al·lusió als 30.000 presos polítics condemnats arran dels Fets d'Octubre. Aquesta qüestió fou especialment rellevant en la campanya en pro de l'alliberament de Puig Pujades, una causa per a la qual es van fer el “propòsit treballar fermament”.¹⁴³⁹ Com a punt culminant d'aquesta campanya, en el número que precedeix els comicis observem a la portada d'*Empordà Federal* una fotografia de

¹⁴³⁶ A *Empordà Federal* [Figueres], núm. supl. del 925 (28 de desembre de 1935).

¹⁴³⁷ Vegeu “Amics”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 924 (21 de desembre de 1935), pàg. 2 (carta de Josep Puig Pujades que llegí durant la conferència de Carles Pi i Sunyer).

¹⁴³⁸ Vegeu: a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 929 (25 de gener de 1936), pàg. 7.

¹⁴³⁹ La reorganització del periòdic anà acompanyada forçosament d'una nota del comitè comarcal, signada pel secretari Josep Pey Calvet, en què testimonià l'adhesió a la causa de Puig Pujades, que estava empresonat i li trameteren el “propòsit de treballar fermament lliberació vostra”. Vegeu: “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 922 (7 de desembre de 1935), pàg. 7. En aquest sentit, la portada aparegué el primer de febrer de 1935 amb un article a una única columna titulat “La veu dels presos” en què es reivindicava el seu alliberament. Vegeu: “La veu dels presos”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 930 (1 de febrer de 1936), pàg. 1.

Josep Puig Pujades des de la presó que recordava el seu captiveri i es proclamava la crida següent: “16 de febrer! Figuerencs! Empordanesos! Dones liberals! Tots a la lluita! Per l’Amnistia!”.

De nou, *Empordà Federal* publicà el 8 de febrer una altra fotografia amb aquesta cita “J. Puig Pujades, figuerenc exemplar, condemnat a reclusió perpètua. Els vostres vots, empordanesos, han d’alliberar-lo. Per la dignitat civil, per republicanisme i per justícia”.¹⁴⁴⁰ La inclusió del seu nom en la candidatura del Front Popular d’Esquerres en les eleccions a Corts del 16 de febrer de 1936 era una estratègia perquè, en el cas de ser elegit, s’assegurava l’alliberament.

– Taula VIII –

**CANDIDATURA DEL FRONT D’ESQUERRES DE CATALUNYA.
GIRONA¹⁴⁴¹**

CANDIDAT	FORMACIÓ POLÍTICA
Martí Esteve Guau	AC
Miquel Santaló Parvorell	ERC
Josep Puig Pujades	ERC
Josep Mascort Ribot	ERC
Joan Casanellas Ibars	PNR

¹⁴⁴⁰ A *Empordà Federal* [Figueres], núm. 931 (8 de febrer de 1936), pàg. 3.

¹⁴⁴¹ “Notes polítiques. El Manifest del Front Popular de Catalunya”, a *El Pueblo* [Tortosa], núm. 4.419 (5 de febrer de 1936), pàg. 2; “La campanya electoral”, a *Diari de Girona: d’avisos i notícies* [Girona], núm. 33 (10 de febrer de 1936), pàg.2; “La candidatura de Catalunya del Front Popular d’Esquerres”, a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 46 (13 de febrer de 1936), pàg. 7; “Candidatura del Front d’Esquerres de Catalunya”, a *L’Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.954 (14 de febrer de 1936), pàg. 99; “Candidatura per la circumscripció de Girona. Front Popular d’Esquerres”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.789 (11 de febrer de 1936), pàg. 1; “Candidatura que heu de votar”, a *L’Autonomista*, núm. 9.793 (15 de febrer de 1936), pàg. 1; “Eleccions. Front d’Esquerres de Catalunya”, a *Pamflet* [Barcelona], núm. 6 (15 de febrer de 1936), pàg. 5; “De les esquerres”, a *La Ciutat d’Olot* [Olot], núm. 140 (16 de febrer de 1936), pàg. 7; “Información de Cataluna. Candidatos y candidaturas”, a *Heraldo de Madrid* [Madrid], núm. 15.584 (13 de febrer de 1936), pàg. 7.

Malgrat que el triomf de la candidatura podia suposar l'alliberament de Puig Pujades i que hi hagués un consens generalitzat per aconseguir-ho, alguns periòdics, com el catòlic figuerenc *Vida Parroquial*, alertaren a l'electorat del que podia suposar la victòria del Front Popular:

“Rera el nom del compatrici, hi ha la COALICIO ESQUERRANA-ANARQUISTA-COMUNISTA. I l'Amnistia no pot venir d'un triomf a Catalunya de la Revolució, quan a tota Espanya triomfen les candidatures contra-revolucionàries. Si els homes de la maniobra són sincers, que convoquin un plebiscit FORA DE LES ELECCIONS i tots els figuerencs votarem per la llibertat de l'empresonat. Ara, NO, ara un vot al senyor Puig Pujades, és un vot a la revolució de Largo Caballero.”¹⁴⁴²

En aquesta línia, la premsa afí al Bloc Nacional inicià una campanya per desprestigiar els polítics de l'esquerra. Per exemple, el *Diari de Girona: d'avisos i notícies* acusava Miquel Santaló d'interessat perquè, segons assenyalava, només visitava els presos al final de les hores permeses per estalviar-se el temps de conversa i perquè havia permès que “un home tan campetxano com el pobre Puig Pujades, romanguí privat de llibertat”.¹⁴⁴³ El mateix periòdic criticà els membres que formaven part de la candidatura del Front Popular a la demarcació de Girona amb l'afirmació que havien causat una gran decepció perquè després de “la por i de cruentes lluites” havien presentat una candidatura “monstruosa” amb “burgesos i milionaris”:

“Cap Pi i Sunyer. Cap Xirau Palau. Cap Hurtado. Tot són coses autèntiques per a fer la revolució. Uns amb pessetes altres amb l'esperit destructiu [...] Els plats forts, ni cal dir-ho, són en Mascort i en Santaló, únics que coneixen el tinglado electoral i que preparen l'assegurament llur per a les minories. Ni Martí Esteve, ni Puig Pujades, ni el que finança l'elecció Casanelles, tenen cap probabilitat d'èxit. I és lamentable perquè si alguna cosa hi ha aprofitable d'aqueixa candidatura, és res. I entre el res, l'inocuitat del senyor Puig Pujades i del senyor Martí Esteve, empresonats que tenen la

¹⁴⁴² “Electors Figuerencs:”, a *Vida Parroquial* [Figueres], núm. 186 (13 de febrer de 1936), pàg. 7. En aquest moment, Francisco Largo Caballero (1869-1946), dirigent del PSOE, era ministre de Treball (1931-1933).

¹⁴⁴³ “Informació general”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 26 (1 de febrer de 1936), pàg. 2.

convicció que si algú els ha de treure del mal pas en que els col·locà l'Esquerra el 6 d'octubre, som nosaltres.”¹⁴⁴⁴

La campanya electoral d'*Empordà Federal* es va centrar, especialment, en l'amnistia dels presos polítics i, amb aquesta finalitat, llançà una consigna dirigida a l'“empordanès honrat”, al “figuerenc conscient” al qual al·ludí i interpel·là directament:

“No oblidis que de tu depèn l'alliberament de milenars de ciutadans honorables que no podien soportar ni el vilipendi, ni l'oprobri, ni la pirateria del bienni darrer. Recorda que les dretes vergonyants han ultratjat, perseguit i empresonat l'home auster, l'home digne, el figuerenc exemplar, Puig Pujades. Compara, raona, pensa, compleix amb el teu deure!”¹⁴⁴⁵

El 18 de febrer es constituí novament l'Ajuntament de Figueres amb els regidors d'esquerra que havien estat destituïts arbitràriament entre el 12 d'octubre de 1934 i el 16 de febrer de 1936. En aquest moment, Puig Pujades feia setze mesos que era a la presó i, donada la impossibilitat d'assistir-hi, envià una carta al plenari en què definia el govern d'aquests mesos com “un Govern municipal d'esquirols i pervinguts”.¹⁴⁴⁶ Una qualificació que va desagradar a la minoria governant qui en va denunciar “la seva més enèrgica protesta davant els conceptes altament ofensius continguts en la lletra”.¹⁴⁴⁷ Com a

¹⁴⁴⁴ “La setmana política”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 30 (6 de febrer de 1936), pàg. 1. Es referia a qui havia estat alcalde de Barcelona Carles Pi i Sunyer (1888-1971), empresonat arran dels Fets d'Octubre; a Antoni Xirau Palau (1898-1976) qui havia estat expulsat d'ERC el 1933 i havia participat en la fundació del PNRE; Amadeu Hurtado (1875-1950) advocat i polític que va defensar l'alcalde de Barcelona i els regidors de l'ajuntament, empresonats per ordre del govern espanyol arran dels Fets d'Octubre. Pel que fa a la resta de polítics esmentats són els gironins Jordi Mascort, Miquel Santaló i Martí Esteve.

¹⁴⁴⁵ “Empordanès honrat; Figuerenc conscient”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 932 (12 de febrer de 1936), pàg. 3.

¹⁴⁴⁶ “Els consellers de l'Ajuntament popular de Figueres, en prendre possessió dels seus càrrecs, dels quals n'havien estat desposseïts per la força i l'arbitrarietat, prengueren els següents acords”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 4. Vegeu també: “Les dues darreres Sessions Municipals”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.637 (22 de febrer de 1936), pàg. 5.

¹⁴⁴⁷ CALLÍS, Quirze; JOU, Josep; GRATACÓS, Simó; PONS, Josep M^a; GUMBAU, Alfons; VILA MORENO, Ernest. “Una nota de la minoria de Lliga Catalana”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.639 (7 de març de 1936), pàg. 5; “De les comarques. Figueres”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 55 (7

conseqüència, la minoria no va assistir a la segona sessió extraordinària que se celebrava el mateix dia.

En aquests moments, Puig Pujades encara no podia ocupar el càrrec legalment i recomanà

“la major cura en la desinfecció de tots els serveis barroerament malmenats per la intromissió de mans ineptes i pecadores que haurien pogut sospitar ocupar aquests càrrecs d'honor i de responsabilitat”.¹⁴⁴⁸

Dos dies després, el 20 de febrer, es va dur a terme l'escrutini dels nous diputats.¹⁴⁴⁹ En l'àmbit estatal, hi hagué una participació molt alta, un 72% del cens, i el Front Popular guanyà les eleccions, de forma clara en les grans ciutats, les àrees industrials i les zones latifundistes d'Andalusia i Extremadura. Els resultats oficials proclamats el 20 de febrer mostraren la següent distribució d'escons: 257 diputats del Front Popular, 139 de dretes i 57 de centre. Les dades a Girona i a Figueres, respectivament, foren les que assenyalen en aquestes taules estadístiques:

de març de 1936), pàg. 4; “Els conselles catalanistes a Figueres”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.391 (7 de març de 1936), pàg. 17.

¹⁴⁴⁸ “Els consellers de l'Ajuntament popular de Figueres, en prendre possessió dels seus càrrecs, dels quals n'havien estat desposseïts per la força i l'arbitrarietat, prengueren els següents acords”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 4.

¹⁴⁴⁹ “Resultat total de la circumscripció de Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 5; “Diputats elegits a Catalunya per a formar part del parlament d'Espanya”, a *Petroria* [Ribes de Freser], núm. 144 (23 de febrer de 1936), pàg. 6; “Resultats definitius del dia 16”, a *Altaveu* [Ripoll], núm. 223 (21 de març de 1936), pàg. 2. En aquests resultats, s'assenyalen 82.566 vots, 400 més que en la relació del periòdic anterior.

-Taula IX -
RESULTAT ELECTORAL DELS DISTRICTES DE FIGUERES

**ELECCIONS DE DIPUTATS A CORTS
 RESULTAT GENERAL DE FIGUERES**

DISTRICTES	ESQUERRES					DRETES				
	Esteve	Santaló	Puig P.	Mascort	Casanelles	Ayats	Badia	Busquets	Estelrich	Hernando
Primer	723	694	775	702	695	512	543	531	548	488
Segon	960	953	1000	954	950	501	505	499	506	472
Tercer	957	948	990	942	937	539	558	549	558	518
Quart	936	939	972	936	935	443	453	447	455	425
Totals . . .	3.576	3.534	3.737	3.534	3.517	1.995	2.059	2.026	2.067	1.903

Font: "16 de febrer! Jornada triomfal!", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 1.

- Taula X -
RESULTATS DEL FRONT D'ESQUERRES

CANDIDAT	NOMBRE DE VOTS
Martí Esteve Guau	82.497
Josep Puig Pujades	82.466
Miquel Santaló Parvorell	81.828
Josep Mascort Ribot	81.801

- Taula XI -
RESULTATS DEL FRONT CATALÀ D'ORDRE

CANDIDAT	NOMBRE DE VOTS
Joan Estelrich Artigues	60.612
Carles Badia Malagrida	60.612
Josep Ayats Sorribes	60.361
Jaume Busquets Norat	60.137
Luis Hernando Larramend	59.302

A partir d'aquests resultats, es proclamaren candidats els diputats Josep Puig Pujades que obtingué el segon percentatge més elevat de vots, Miquel Santaló i Josep Mascort de l'Esquerra, Martí Esteve d'AC, Joan Casanelles del PNR i Estelrich i Badia de Lliga Catalana.¹⁴⁵⁰ En el cas dels districtes

¹⁴⁵⁰ "Informació General", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 42 (20 de febrer de 1936), pàg. 2; "Les eleccions del 16 de Febrer", a *Baix-*

de Figueres, Puig Pujades guanyà en cadascun d'ells. La credencial, presentada al Congrés dels Diputats, assenyalava que el candidat havia obtingut 82.466 vots

“figurando entre los siete Candidatos que han obtenido mayor votación, todos los cuales han alcanzado más del cuarenta por ciento de los votos emitidos, sin que en el acto de referencia se hayan formulada protestats ni relcamaciones”.¹⁴⁵¹

El percentatge de vots amb el qual guanyà evidenciava que la campanya d'alliberament del polític havia comportat importants rèdits electorals. La lectura de resultats que en feia el catòlic *Vida Parroquial* era en aquest sentit:

“La mateixa inclusió del nom del nostre compatrici empresonat senyor Puig Pujades en 220 candidatures dretanes, a desgrat del que implicava la candidatura d'Esquerra per als sentiments fonamentals, és un clar exponent d'aquesta solidaritat ciutadana que rau en el cor i en la voluntat de la immensa majoria de figuerencs.”¹⁴⁵²

El mateix portaveu catòlic constata que el resultat, de Figueres i de l'Empordà era “altament encoratjador” i acreditava “la tasca de propaganda realitzada amb tanta premura pels entusiastes dels diferents partits coaligats”.¹⁴⁵³

Però, per contra, el setmanari republicà *Empordà Federal* considerava que el resultat hauria pogut ser millor i retragué a l'electorat que la diferència de vots amb les dretes hagués estat tan sols de 200 vots:

“Nosaltres, francament, creïem que tindria un major nombre de vots, car comptàvem amb alguns elements de dreta que,

Empordà [Palafrugell], núm. 1.365 (14 de març de 1936), pàg. 1; “Resultats definitius del dia 16”, a *Altaveu* [Ripoll], núm. 223 (21 de març de 1936), pàg. 2. A part dels resultats, la premsa publicità que les actes estaven admeses: “Anoche fueron aprobadas ciento ochenta y ocho actas sobre las cuales no hay protesta”, a *Heraldo de Madrid* [Madrid], núm. 15.613 (18 de març de 1936), pàg. 3; “Nuevo panorama politico”, a *ABC* [Madrid], s/núm. (18 de març de 1936), pàg. 26; “La sesion de ayer en las Cortes”, a *ABC* [Madrid], s/núm. (19 de març de 1936), pàg. 29; “En los pasillos de la Cámara”, a *El Sol* [Madrid], núm. 5.797 (21 de març de 1936), pàg. 3.

¹⁴⁵¹ ACD. Sección documentación electoral. Legajo 141. Expediente 19.

¹⁴⁵² “Pórtic. Després de les eleccions”, a *Vida Parroquial* [Figueres], núm. 187 (20 de febrer de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁵³ *Ibidem*

éssent homes de consciència cristiana, encara que siguin catòlics, saben que el nostre amic és el primer home d'ordre que hi havia en totes les candidatures de tots els fronts [...] En Puig Pujades crec que haurà tingut un desengany d'aquest fet, però haurà conegut encara una vegada més que no cal comptar amb aquells elements que ell, precisament ell, hi comptava sempre, amb la gran dosi que té de bonat, creient en la bonat dels altres...”¹⁴⁵⁴

La primera de les conseqüències del triomf de l'esquerra fou la sortida de Puig Pujades del centre penitenciari de Girona, el mateix dia 20 a les dues de la tarda, amb presó atenuada per haver estat elegit diputat.¹⁴⁵⁵ A la sortida l'esperaven els diputats electes Miquel Santaló, Josep Mascort, Jaume Balsells, Joaquim Camps i Arboix, el director de *L'Autonomista*, Dàrius Rahola, i alguns elements dels partits d'esquerres locals.

Un agent de vigilància amb el cotxe oficial de la Comissaria, l'acompanyà al domicili de Figueres.¹⁴⁵⁶ Segons les cròniques aparegudes a la premsa, aquesta sortida fou “objecte de vives mostres d'afecte pel poble gironí, les quals duraren fins que el nostre amic pujà en el cotxe que l'havia de conduir a Figueres entre els seus”.¹⁴⁵⁷ La mateixa crònica assenyalava que els presos des de les seves finestres “feien voleiar el seus mocadors, acomiadant-se de l'il·lustre i estimat company”.¹⁴⁵⁸

La premsa coincidí a qualificar la rebuda del polític a Figueres d'apoteòsica. El diari republicà gironí *L'Autonomista* assegurava que

“Tothom s'havia llançat al carrer a esperar l'arribada del cotxe que el retornava a casa seva. La carretera estava completament envaïda. En distingir-se el cotxe que

¹⁴⁵⁴ “Del perdó catòlic a l'auto-amnistia”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 3.

¹⁴⁵⁵ “Informaciones de Cataluña”, a *ABC* [Madrid], s/núm. (21 de febrer de 1936), pàg. 37; “Declaracions del Governador general de Catalunya”, a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 45 (22 de febrer de 1936), pàg. 4.

¹⁴⁵⁶ “Informació General”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 42 (20 de febrer de 1936), pàg. 2; “Informes de Cataluña”, a *La Libertad* [Madrid], núm. 4.959 (21 de febrer de 1936), pàg. 2; “Declaracions del Governador general de Catalunya”, a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 45 (22 de febrer de 1936), pàg. 4.

¹⁴⁵⁷ “L'arribada a Figueres de Josep Puig Pujades”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.799 (22 de febrer de 1936), pàg. 1.

¹⁴⁵⁸ “Puig Pujades a Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 2.

conduïa el nostre amic, esclatà una salva d'aplaudiments emocionant. Es veié un voleiar vivíssim de mocadors".¹⁴⁵⁹

Tant el carrer de Girona com la placeta de la Rambla, pròxims al domicili de Puig Pujades, estaven plens de gom a gom quan l'automòbil on viatjava el polític "arribà amb penes i treballs fins prop de la seva casa on es veié obligat a baixar perquè l'avanç del vehicle ja es feia absolutament impossible".¹⁴⁶⁰

Quan Puig Pujades aconseguí sortir del vehicle fou "felicitat i abraçat per molta gent. Tothom volia estrènyer-li la mà [...] no sabia com respondre a tantes mostres d'afecte i d'entusiasme".¹⁴⁶¹ L'entrada al domicili fou qualificada d' "elevadament emocional", especialment, en el moment que:

"Abraçava a la seva esposa, haurieu vist els rostres dels presents amb els ulls humitejats i en Puig Pujades, aquest home que en els moments de prova, en els moments en que es jugava la seva vida sapigué estar constantment amb una serenitat i una sang freda admirables en aquell moment, junt amb la seva esposa i rodejat dels amics, no pogué contenir unes llàgrimes. El poble en tan el reclamava i en Joaquim Serra sorti al balcó a parlar en nom d'en Puig per a demanar-los que l'excusessim en aquell moments i que la gentada es disolgués pacíficament. Així es féu."¹⁴⁶²

El mateix vespre, el matrimoni Puig Pujades va assistir al ball de beneficència¹⁴⁶³ i, l'endemà, el divendres 21 de febrer tingué lloc la recepció que la FRSE va organitzar per homenatjar el polític, fet que l'obligà a sortir al balcó per dirigir la paraula al públic que "omplena la Rambla i que el reclamava. Amb paraula emocionada expressà l'agraïment profund que sentia pel seu poble".¹⁴⁶⁴

¹⁴⁵⁹ "L'arribada a Figueres de Josep Puig Pujades", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.799 (22 de febrer de 1936), pàg. 1.

¹⁴⁶⁰ "Puig Pujades a Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁶¹ "L'arribada a Figueres de Josep Puig Pujades", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.799 (22 de febrer de 1936), pàg. 1.

¹⁴⁶² "Puig Pujades a Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁶³ *Ibidem*

¹⁴⁶⁴ *Ibidem*

Un emocionat Puig Pujades contestà a la multitud en un discurs en què agrai les mostres d'encoratjament i de suport de la ciutadania:

“Mai no podré oblidar, digué, el reconfort que era per a mi la visita constant i diària de vosaltres mentre estava a la presó llòbrega i humida de Girona. Mai no podré oblidar que, gràcies al vostre esforç i gràcies sobre tot als vostres vots, he aconseguit la llibertat. ¡Llibertat! Sols els que hem portat els grillons, sols els que hem sentit tancar al darrera nostre les portes de la presó, poden comprendre el valor veritable de la paraula llibertat! Per aquesta llibertat, doncs, que no és solament la meva, sino la vostra i la de tot el poble, diguem: Visca la República!”¹⁴⁶⁵

El discurs de Puig Pujades, llargament ovacionat, fou interromput diverses vegades pels aplaudiments, una mostra segons algunes ressenyes del fervor que sentien per ell els seus correligionaris. El setmanari *Empordà Federal* també s’hi adreçà i va escriure a les seves pàgines aquestes paraules:

“En agafar de nou el timó de la gran nau republicana empordanesa, tenim la confiança absoluta que la portareu, com sempre, a port segur i que reivindicareu per ella tot allò que la Constitució i el Programa d’Esquerra Republicana de Catalunya assenyalen com a principis indefugibles d’igualtat, llibertat i justícia social entre els homes”.¹⁴⁶⁶

Per la majoria d’aquests correligionaris, havia estat sempre “model de cavallers i d’homes públics” i el triomf electoral ho constatava després d’haver estat 16 mesos empresonat.¹⁴⁶⁷ Pocs dies després, Puig Pujades rebé un homenatge dels sastres de l’Empordà en el qual es va referir explícitament al fervor dels seus seguidors:

“Ell diu «avui em trobo de nou entre tots vosaltres, amb el cap ben alt i la consciència neta, disposat a renovar-ho tot. Insults, grillons, amenaces, tot ho tornaria a patir. No soc d’una mena de criminals que han de penedir-se dels seus actes. Soc un home que ostentava un càrrec i vaig saber

¹⁴⁶⁵ *Ibidem*

¹⁴⁶⁶ “Puig Pujades a Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 2. Vegeu també: “Figueres”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.800 (24 de febrer de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁶⁷ “L’arribada a Figueres de Josep Puig Pujades”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.799 (22 de febrer de 1936), pàg. 1.

fer l'honor al mateix, al servei d'uns ideals i en benefici de tot un poble. Durant el meu captiveri, vaig ajudar a mantenir la consciència i l'enteresa de tots els companys de presó».¹⁴⁶⁸

Les actes escrutades per les Juntes del Cens van arribar el 28 de febrer 1936 al Congrés.¹⁴⁶⁹ A l'espera del nomenament, dimití a l'abril de regidor a l'Ajuntament de Figueres i el substituï Francesc Guillamet, primer suplent de la llista d'esquerra.¹⁴⁷⁰ Alexandre Deulofeu el substituïria com a regidor de cultura.¹⁴⁷¹ Mitjançant un decret del president de la Generalitat, fou nomenat el 3 de març de nou comissari-delegat a la província de Girona i el 4 va prendre possessió del càrrec,¹⁴⁷² però n'hagué de dimitir el 16 d'abril per assumir les responsabilitats com a diputat a Corts.¹⁴⁷³

Durant els dies, però, que recuperà el càrrec de comissari, Puig Pujades va rebre als periodistes per explicar que havia assumit les funcions "de mans del seu successor, senyor Pau

¹⁴⁶⁸ "Els mestres sastres de l'Empordà a Josep Puig Pujades", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.312 (9 de març de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁶⁹ "Las actas recibidas en el Congreso", a *El Siglo Futuro* [Madrid], núm. 18.540 (28 de febrer de 1936), pàg. 10; "Recepción de actas en la Junta Central del Censo", a *ABC* [Madrid], s/núm. (28 de febrer de 1936), pàg. 27.

¹⁴⁷⁰ En la candidatura del Front d'Esquerres també s'hi presentà: Martí Esteve i Guau, Miquel Santaló, Josep Mascort i Ribort i Joan Casanelles i Ibars que ho fa pel PNRE. Vegeu: IVERN, Dolors. *Esquerra Republicana...*, op. cit., vol. 2, pàg. 184. Vegeu també: "Les candidatures del Front Popular esquerra-comunista", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.364 (5 de febrer de 1936), pàg. 13.

¹⁴⁷¹ "Informació General", a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 86 (18 d'abril de 1936), pàg. 2; "Noticiari", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (2 d'abril de 1936), pàg. 7.

¹⁴⁷² "Ahir es reuní per primera vegada, després del seu retorn, el Consell de Govern de la Generalitat", a *El Dia* [Manresa], núm. 1.766 (3 de març de 1936), pàg. 1; "Es constitueix el Govern de la Generalitat", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.387 (3 de març de 1936), pàg. 1; "El primer Consell del Govern de la Generalitat", a *Diari de Tarragona* [Tarragona], núm. 51 (4 de març de 1936), pàg. 6; "Últimas noticias en Barcelona", a *Heraldo de Madrid* [Madrid], núm. 15.601 (4 de març de 1936), pàg. 11; "Noves. Resum setmanal", a *Vida Parroquial* [Figueres], núm. 189 (5 de març de 1936), pàg. 8; "Notícies. La setmana", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.639 (7 de març de 1936), pàg. 5; "Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 936 (7 de març de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁷³ "Últimes informacions", a *El Dia* [Manresa], núm. 1.542 (18 d'abril de 1936), pàg. 4. El càrrec de comissari l'assumí Amadeu Oliva en substitució de Josep Puig Pujades. Vegeu: "Notícies", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.646 (25 d'abril de 1936), pàg. 7; "Ratificació del 16 de febrer", a *Ara* [Palafrugell], núm. 203 (2 de maig de 1936), pàg. 1.

Balsells”, la única visita que durant l’empresonament havia rebut de manera continuada per la condició de jutge de Balsells.¹⁴⁷⁴ En aquest breu lapse de temps, el polític intentà que la institució tornés a la normalitat amb el retorn als seus càrrecs dels “funcionaris expedientats després dels fets d’octubre i que s’havia donat al cessi a tots els nomenats des d’aquella data”,¹⁴⁷⁵ necessari per fer complir “la base de la política republicana: fer justícia, combatre l’injustícia”.¹⁴⁷⁶ En aquell moment, també nomenà secretari a Agustí Cabruja.

Alguns elements de l’oposició van denunciar la demora en deixar el càrrec de comissari, per exemple, el setmanari catòlic *Vida Parroquial* criticà que seguí

“Exercint el càrrec obertament incompatible, designant en les seves absències un comissari interí que no pot tenir ni l’autoritat ni la facilitat de resolució que té sempre un propietari. Hom diu que una volta constituït el Parlament de la República el senyor Puig Pujades obtarà per l’acta de diputat, essent proveïda en propietat la Comissaria gironina”.¹⁴⁷⁷

Un altre periòdic, el *Diari de Girona: d’avisos i notícies* informava el 2 de març que el govern de la Generalitat havia dut a terme el consell per reposar en els seus càrrecs els comissaris delegats a Tarragona, Lleida i Girona. La mateixa informació ressenyava que hi havia la creença general que

“Pel que fa a Girona, pel fet d’haver estat elegit Diputat a Corts, el senyor Puig Pujades no exercirà el càrrec per al que ha estat reposat, el qual seria cobert amb un dels noms que aquests dies circulen insistentment, sense però que per ara es pugui afirmar quin d’ells”.¹⁴⁷⁸

¹⁴⁷⁴ “Josep Puig i Pujades. Comissari de la Generalitat de Catalunya”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.808 (4 de març de 1936), pàg. 1.

¹⁴⁷⁵ *Ibidem*

¹⁴⁷⁶ “Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 936 (7 de març de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁷⁷ “Noves”, a *Vida Parroquial* [Figueres], núm. 192 (26 de març de 1936), pàg.

8.

¹⁴⁷⁸ “Informació General”, a *Diari de Girona: d’avisos i notícies* [Girona], núm. 51 (3 de març de 1936), pàg. 2.

A principis de març s'aprovava el decret que acceptava les dimissions dels comissaris delegats de la Generalitat.¹⁴⁷⁹ El 4 de març, finalment, es publicava que aquest càrrec era “solament per a uns dies, ja que era incompatible amb el de Diputat a Corts, el qual no renunciaria”.¹⁴⁸⁰

Així doncs, el triomf del Front Popular per àmplia majoria suposà l'assoliment de diverses fites per a la FRSE –el partit que liderava–, però també per al mateix periòdic *Empordà Federal* –que encara controlava–. En primer lloc, la victòria significa una demostració de la influència que encara tenia el partit i Puig Pujades a la comarca malgrat la persecució a què havien estat sotmesos els seus militants:

“Ha demostrat que per damunt de la pressió del cacic i de la força, hi ha la seva dignitat de ciutadà i d'home conscient [...] les eleccions passades han demostrat que la coacció i el diner ja no poden res damunt la consciència cívica del poble espanyol, i quan un poble arriba a donar aquest exemple, és que ha arribat definitivament als inicis d'un camí de progrés constant que l'ha de portar a dies d'esplendor.”¹⁴⁸¹

I, en segon lloc, la victòria suposà l'alliberament dels polítics emprisonats arran dels Fets d'Octubre. Una amnistia general el 22 de febrer permeté donar la llibertat a tots els detinguts, recuperar l'Estatut i restablir l'actuació del Parlament de Catalunya i dels governs municipals d'esquerres.

Puig Pujades fou donat d'alta al Congrés dels Diputats el 27 de febrer de 1936 i el 7 d'abril va jurar el càrrec.¹⁴⁸² Inicialment, fou elegit com a suplent a les comissions de comunicacions, transports i obres públiques, guerra, pensions i al Tribunal de Comptes encara que no hem localitzat intervencions en cap d'elles.¹⁴⁸³

¹⁴⁷⁹ “Últimes informacions. Ahir es reuní per primera vegada, després del seu retorn, el Consell de Govern de la Generalitat”, a *El Dia* [Manresa], núm. 1.766 (3 de març de 1936), pàg. 1.

¹⁴⁸⁰ “Josep Puig i Pujades. Comissari de la Generalitat de Catalunya”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.808 (4 de març de 1936), pàg. 1: “Girona” a “Informació de les comarques”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.389 (5 d'agost de 1936), pàg. 17.

¹⁴⁸¹ DEULOFEU, Alexandre. “Després de la victòria”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 934 (22 de febrer de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁸² ACD. Archivo Histórico de Diputados. 1810-1977.

¹⁴⁸³ ACD. Índice de los Diarios de Sesiones. Legislativo 1936, pàg. 266.

Durant els pocs mesos previs a l'aixecament militar del juliol, segons Arnau González, els diputats d'Esquerra "de manera similar a com ho feren a les Corts Constituents després de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia el setembre de 1932, es deixaren arrossegar per les decisions del Front Popular. I ho feren sense quasi actuar a les sessions, donant el seu vot favorable a projectes de llei i a actes de tanta transcendència com el nomenament d'Azaña com a president de la República".¹⁴⁸⁴ En aquest moment, Puig Pujades mantingué la disciplina de vot del partit, la seva fe amb els principis de Pi i Margall i distingia entre l'ideari republicà de la dreta i de l'esquerra:

"Parla del republicanisme d'esquerra i el de dreta, i diu que el republicanisme mirat cap a la dreta és un canvi de façana. Nosaltres volem un retorn cap aquells temps de Pi i Margall, aquella República Federal que el dia 6 d'octubre vàrem proclamar i que tornarem a proclamar si és necessari".¹⁴⁸⁵

En el terreny més personal, afirmava que desconeixia si tenia condicions de governant després de l'experiència que havia viscut a la presó però malgrat aquelles vicissituds afirmava el seu desig de continuar treballant:

"Ara amics, a treballar, a treballar pels nostres ideals amb seguretat de govern, amb fermesa de govern, a treballar per l'elevació moral i material del nostre poble magnífic. A posar el cor a l'altura del deure. Tornem a començar amb l'ànima ardida, amb noves esperances amb la voluntat més decidida que mai, i amb el front més alt, per Catalunya i per la República".¹⁴⁸⁶

L'11 de maig de 1936 Josep Puig Pujades assistí com a diputat a Corts al nomenament de Manuel Azaña com a president del govern que havia definit com "un amic de Catalunya, l'home comprensiu de les seves ànsies plasmades en l'Estatut que ell defensa..." i en va escriure una crònica entusiasta:

¹⁴⁸⁴ GONZÁLEZ VILALTA, Arnau. *Els diputats catalans a les Corts republicanes (1933-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009, pàg. 362.

¹⁴⁸⁵ "Ahir, a Vilahur. L'homenatge a Miquel Santaló", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.835 (6 d'abril de 1936), pàg. 1.

¹⁴⁸⁶ "La visita del President de la Generalitat. Actes que es celebraren durant la seva estada a Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 945 (9 de maig de 1936), pàg. 2.

“Per entre les magnes vies ciutadanes esmaltades de domassos i banderes, l'exèrcit fill del poble, fa via per a retre els màxims honors a l'home que el poble ha escollit la vigília. Davant del monumental edifici del Congrés un magnífic dosser cobri cel·la la porta principal que solament s'obre els dies de solemnitat.

Les estrades del Congrés són curulles, no hi manca cap representació del poble republicà. A cada banda de la presidència, amples tribunes hi són arranjades: sota un tou de brodats d'or i de seda la diplomàcia de tot el món ha vingut també a retre homenatge al nou President de la República.

Jiménez de Asúa obre la solemne sessió: Rodolf Llopis llegeix els articles de la llei pertinents a l'acte... Uns minuts d'espera i acompanyat de macers, uixers, oficials de sala, comissió d'etiqueta i govern apareix Don Manuel Azaña. La seva faç sembla d'ivori, està pàl·lid, corona la seva noble corpulència. Sembla una figura de retaula tallada amb gúbia, trets cantelluts, gest hieràtic. Creuat el pit per la vermellor de la banda de la República, volta el seu coll penjant fins prop de la cintura la magnificència del Collar de la República.

Dret, després de les tres solemniais reverències al poble, a la representació diplomàtica i a les altes autoritats de la República, Don Manuel Azaña llegeix amb veu que una pregona emoció fa més humana la fórmula de la promesa.

Jiménez de Asúa diu les paraules rituals i seguidament, després de repetir les tres solemniais reverències, Don Manuel Azaña surt del Saló, nimbat pels aplaudiments i ovacions de tota Espanya, encarnada en els seus diputats i en els seus compromissaris que ocupaven les tribunes del públic.

Difícilment oblidarem la noble austeritat de la cerimònia que impressiona per la seva simplicitat democràtica. Això és la República. Ordre i serietat que no exclou l'entusiasme: l'entusiasme d'aquella ovació, unànime, absoluta, abassegadora, que es féu a Don Manuel Azaña en ésser proclamat President de la República Espanyola.¹⁴⁸⁷

El mateix Puig Pujades havia explicat als sastres de l'Empordà que quan ingressés al Congrés dels Diputats i li preguntessin la seva professió, orgullós de ser-ne, donaria la de sastre, “com ja

¹⁴⁸⁷ PUIG PUJADES, J. “Amunt els cors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 946 (16 de maig de 1936), pàg. 4.

he llegit en la premsa que l'havia donada un altre diputat que ha sortit elegit per una circumscripció andalusa”.¹⁴⁸⁸

Dos mesos després de l'alliberament, l'abril de 1936, el periòdic *Empordà Federal* celebrà el 25è aniversari amb un número extraordinari on precisament es presentà la figura de Josep Puig Pujades com a cabdal en la trajectòria del periòdic i, alhora, com un dels patricis empordanesos. Del nucli inicial de la redacció fundacional de 1911, n'havien desaparegut alguns membres: Francesc Canet mort l'any 1927 i Rafael Ramis, que havia estat director en la primera època, ho féu el gener de 1936.¹⁴⁸⁹ Per tant, no és estrany que la figura de Puig Pujades, també àmpliament elogiada després del captiveri, fos la més significada.

Els elogis a Puig Pujades no arriben només dels companys d'àmbit local del partit, sinó també de diverses personalitats del catalanisme republicà (Pere Cerezo, Ramon Noguer Comet, August Pi i Sunyer, Carles Pi i Sunyer, Carles Rahola), que el definiren com el símbol i la guia de la República i l'Autonomia a l'Empordà:

“Un nom que és símbol i concreció de tota una època de lluita i de sacrifici, un nom que constitueix l'exponent més acusat del republicanisme empordanès, un nom que ha estat ànima, esperit, flama encesa dels ideals federalistes.”¹⁴⁹⁰

En l'extraordinari abundaven els adjectius qualificatius a la trajectòria política i literària de Puig Pujades. Un jove Alexandre Deulofeu el definia com “més que un amic, un pare espiritual”, i l'anomenava “mecenes empordanès”¹⁴⁹¹ a propòsit de les autoedicions de llibres que havia publicat, la compra d'antiguitats i pintures i, probablement, el finançament de bona part

¹⁴⁸⁸ “Els mestres sastres de l'Empordà a Josep Puig Pujades”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.312 (9 de març de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁸⁹ Vegeu: CASANOVES, J. “Una voluntat i una conducta”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 1; PUIG PUJADES, Josep. “Ramis, l'amic”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 3.

¹⁴⁹⁰ “Josep Puig Pujades i el 25è aniversari de Empordà Federal 1911-1936”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 1.

¹⁴⁹¹ DEULOFEU, Alexandre. “Josep Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 4.

d'*Empordà Federal* i de l'estructura del partit.¹⁴⁹² Per la seva banda, Ramon Noguer Comet el qualificà de “virus bonus” i “gran patriota”, i va escriure que “ell és doncs avui –bé pot dir-se– l'home típic de la nostra terra”.¹⁴⁹³ D'aquests articles, se'n desprèn, doncs, que la figura de Puig Pujades i *Empordà Federal* s'identificaven com una única cosa, talment com si es tractés del cervell programàtic del periòdic:

“Per *Emporda Federal* avui és el dia de Puig Pujades. Millor dit, per *Emporda Federal* avui és el dia d'*Emporda Federal*, perquè un i altre són la mateixa cosa. L'un és l'expressió, el concepte, el verb; l'altre la llum, el guiatge, l'home. Per això, en aquest vint-i-cinquè aniversari de l'un havia de coincidir l'homenatge de l'altre.”¹⁴⁹⁴

A part de les virtuts polítiques i de la intensa activitat –la més destacada del partit a dins i a fora de la comarca–, se'n remarcava un interès per la dramaturgia, el relat de contes, la novel·la i la pintura.¹⁴⁹⁵ Per tant, fou un tipus totalitzador, potser a imatge i semblança dels homes polivalents i polifacètics de la Itàlia renaixentista:

“Dic com a polític, doncs, perquè d'ençà de la seva joventut, l'amic Puig no fa altra cosa, que posar al servei de l'ideal republicà la seva paraula encisadora, poètica i vibrant al mateix temps que per mitjà dels seus llibres escampa tot el que representa, justícia, progrés i llibertat.

Com a literat se'ns a donat a conèixer com un escriptor que, segons Lluís Capdevila, domina la ploma d'una manera admirable com veiem a través de les seves comèdies i novel·les, totes elles dotades de realisme i amb una ironia molt fina que honora la nostra parla.”¹⁴⁹⁶

Pel que fa a la direcció del periòdic s'havia reprès a finals de 1935 per Tomàs Pujadas Planadevall –oncle de Josep Puig

¹⁴⁹² Una de les futures línies d'investigació és conèixer les rendes econòmiques de Puig Pujades. Segons algunes fonts orals, a mesura que assumí càrrecs en política, el seu patrimoni personal anà en declivi. Malauradament, de moment, no tenim documentació per ratificar-ho.

¹⁴⁹³ NOGUER COMET, R. “Empordanès representatiu”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2 .

¹⁴⁹⁴ PORTELL, A. “Doble homenatge”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 8.

¹⁴⁹⁵ “Grup Femení d'Esquerres. Conferència d'En Josep Puig i Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 953 (4 de juliol de 1936), pàg. 2.

¹⁴⁹⁶ *Ibidem*

Pujades—. ¹⁴⁹⁷ En algun moment indeterminat de l'any 1936 en prengué el relleu el mateix Puig Pujades, probablement coincidint amb el moment de l'alliberament i el retorn a la vida pública. ¹⁴⁹⁸ De fet, es tractava del periòdic que ell “orientava i sostenia dels propis cabals”. ¹⁴⁹⁹ El diari republicà barceloní *El Diluvio* en destacaria “la excelente labor de unos compañeros de Figueras” en el vint-i-cinquè aniversari d'*Empordà Federal*, definia al polític com un “admirado literato y preclaro ampurdanés” i el considera “homenaje merecidísimo al escritor ilustre y federal consecuente y abnegado!”. ¹⁵⁰⁰

¹⁴⁹⁷ AMF. Fons Ajuntament de Figueres. Correspondència sobre la premsa local (1924-1937).

¹⁴⁹⁸ L'any 1936 continuava apareixent el mateix nom, però, en la relació de periòdics localitzada a l'arxiu municipal fou suprimit a mà pel de Josep Puig Pujades, que es va mantenir en el càrrec durant l'any 1937 encara que es trobava a França. Per tant, no podem precisar l'autenticitat de la font, si bé podia prendre aquestes responsabilitats des del moment de sortir de la presó fins a la presa de l'acta de diputat; o fins i tot, atès el poc interval de temps que passa entre el nomenament i la presó, podia haver compaginat les dues tasques.

¹⁴⁹⁹ CABRUJA, Agustí. “Evocacions. J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 4 (setembre, octubre i novembre de 1947), pàg. 4.

¹⁵⁰⁰ “La excelente labor de unos compañeros de Figueras. El XXV aniversario de *Empordà Federal*”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 944 (2 de maig de 1936), pàg. 3.

actuava”.¹⁵⁰² L’aparició d’aquesta nova editorial teatral permetia que arreu de Catalunya existissin “estudiosos i intel·ligents quadres escènics amateurs, els quals, conscients de llur responsabilitat, no desitgen altra cosa que interpretar obres noves” i, per tant, que s’ampliés el repertori de peces.¹⁵⁰³

Els compromisos polítics li permeteren mantenir una activitat social molt intensa. El juny de 1936 assistí a les festes de la Ginesta d’Or i parlà en el banquet de la “colla del Rosselló” davant d’un públic d’escriptors i artistes. Segons el periòdic *Le Petit Meridional* de Perpinyà, Puig Pujades s’hi adreçà amb aquests termes:

“Si, amic de l’altre costat dels Pirineus. Nosaltres lluitarem per la defensa d’aquesta llibertat. L’exemple vivent que sou, seria per nosaltres si cal, un guiatge. Aquesta llibertat tan estimada no serà pas malmenada pels marxants de poc més o menys: ens recordarem dels màrtirs de l’idea i fent això, aixecarem un mur sòlid contra totes les dictadures i rebutjarem llur segle.”¹⁵⁰⁴

El juliol de 1936 pronuncià una conferència, organitzada pel GFE, en la qual explicà la seva experiència a la presó i llegí alguns fragments del llibre que hi havia escrit, *Ell, a la presó*.¹⁵⁰⁵ Era a principis de mes. Aviat tot canviaria.

¹⁵⁰² “El Nostre Teatre”, a *Heraldo de Tortosa* [Tortosa], núm. 3.550 (3 d’abril de 1936), pàg. 1.

¹⁵⁰³ *Ibidem*

¹⁵⁰⁴ JULIA, T. “Llibertat! Llibertat volguda...”, a *Le Petit Meridional* [Perpinyà] publicat a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 949 (6 de juny de 1936), pàg. 2. Vegeu també: “Els Jocs Florals de l’Academia de la Ginesta d’Or del Rossello”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.459 (28 de maig de 1936), pàg. 8.

¹⁵⁰⁵ “Conferència a En Josep Puig i Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 953 (4 de juliol de 1936), pàg. 2.

5. LA GUERRA CIVIL, 1936-1939

“Jo sóc aquí, va dir, per a fer la guerra... No interpreteu malament aquesta frase. Car ella significa que la meva acció moral té per objecte aconseguir el nombre més considerable d'adeptes a la nostra justa causa. [...] En aquestes hores que Espanya necessita l'ajut de tots els seus amics. Fer la guerra, he dit, si, amb les armes de l'entusiasme, de la raó i de la propaganda en defensa de la dignitat d'Espanya. A la nostra creuada per la defensa de la democràcia deuen aportar-hi el seu concurs, tots els pobles liberals del món, per quan el destí d'Espanya és el destí d'Europa.”

FRANCIS, François. “Au Consulat d'Espagne. Un quart d'heure avec M. Puig-Pujades”, a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 327 (22 de novembre de 1936), pàg. 4. El mateix articles es reproduceix a: “Au Consolat d'Espanya a Perpinyà. Un quart d'houra amb Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 973 (5 de desembre de 1936), pàg. 3.

5.1. L'esclat del conflicte

Un alçament militar a Melilla, encapçalat per Francisco Franco, es va estendre el 18 de juliol de 1936 per tot Espanya contra el govern legítim de la República. El fracàs parcial del cop d'estat provocà l'inici d'una guerra civil que fracturà el país en dos i que s'allargà durant més de 30 mesos.¹⁵⁰⁶

En el moment de l'aixecament, feia gairebé tres mesos que Puig Pujades havia jurat el càrrec de diputat a les Corts republicanes i durant aquest temps la seva activitat política s'havia repartit entre Madrid i Figueres. Des del nomenament fins a la insurrecció militar, continuava rebent reconeixements i homenatges per l'estada a la presó. A tall d'exemple, es va col·locar una làpida amb el seu nom en un carrer de Borrassà (Alt Empordà).¹⁵⁰⁷ L'acte, organitzat pel Centre de Germanor Autonomista d'Esquerra Republicana de la població i acordat pel plenari de l'ajuntament fou un esdeveniment d'afirmació política que va culminar amb la col·locació de diverses làpides dedicades a líders i herois republicans. Tot i que Puig Pujades assegurava que no era partidari d'honorar en vida ni a polítics ni a poetes, acceptà l'homenatge i afirmà que més que en persones s'havia de pensar en aquelles "idees perennes" que encarnen els homes.¹⁵⁰⁸ Els eixos del seu discurs foren la catalanitat, la democràcia i la dignitat de la República, valors a través dels quals era possible mantenir l'hegemonia de la potestat civil i eludir qualsevol confrontació. En aquell moment, tan sols faltava una setmana pel cop d'estat i els arguments del

¹⁵⁰⁶ La bibliografia local figuerenca compta amb alguns estudis sobre el context general del període a la comarca: BERNILS MACH, Josep M. *La Guerra Civil a Figueres 1936-1939*. Figueres: Editorial Empordà, 1986; JEREZ, Lluís i ROMERO, Alfons. "La guerra civil (1936-1939)". GIFRE RIBES, Pere [coord.], *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 611-638. En l'àmbit de la demarcació de Girona, cal destacar: AADD. *La Guerra Civil a les comarques gironines, 1936-1939. Jornades d'estudi commemoratives*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1986.

¹⁵⁰⁷ La població de Borrassà honrà als polítics d'ERC: Miquel Santaló, Ventura Gassol, Joan Casanovas i Lluís Companys. També s'homenatjà als anomenats "màrtirs de la República": els capitans Fermí Galán i Àngel García Hernández que havien protagonitzat sense èxit la sublevació de Jaca el desembre de 1930 i a Luis Sirval, un jove periodista, afusellat a Ovideo. Vegeu: "Una gran diada republicana a Borrassà", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 954 (11 de juliol de 1936), pàg. 3; "Els noms dels carrers. Xerinola a Borrassà", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.495 (9 de juliol de 1936), pàg. 12.

¹⁵⁰⁸ *Ibidem*

discurs semblava preludiar l'imminent aixecament del 18 de juliol:

“Instituir la República és proclamar que milions d'homes sabran traçar ells mateixos la regla comú de llur acció; que sabran conciliar la llibertat i la llei, el moviment i l'ordre; sabran combatre sense esbocinar-se; que llurs divisions no aniran fins a una furor crònica de guerra civil; i que mai no cercaran en una dictadura, encara que fos passatgera, una treva funesta i un repós covard.”¹⁵⁰⁹

Temia una guerra civil i pretenia combatre-la amb un discurs netament constructiu i a favor del treball per la legalitat republicana que havia d'aspirar a enfortir el poble, la ciutat i la terra: “estudieu, mediteu i construïu, que en això rau la dignitat de la República”.¹⁵¹⁰ L'acte fou titllat pel *Diari de Girona: d'avisos i notícies* de “xirinola” i en criticà amb certa ironia que no hi hagués “prohom esquerrà” que ja no tingués “un carrer”.¹⁵¹¹

Aquesta activitat pública es complementà amb la de l'home de premsa que dirigia paral·lelament el periòdic *Empordà Federal*. Segons el número aparegut el 18 de juliol, Puig Pujades fou present a la inauguració d'una exposició, organitzada per l'Agrupació Femenina d'Esquerra local, al saló teatre del Casino d'Espanya de Portbou.¹⁵¹² En el mateix exemplar s'assenyalava que el polític havia format part del comitè d'honor de les Olimpíades de l'Alt Empordà¹⁵¹³ i que la seva intervenció havia estat necessària per rebre el suport econòmic de cinc mil pessetes del Ministeri d'Instrucció Pública per celebrar les colònies infantils.¹⁵¹⁴ El número del 18 de juliol sortí amb normalitat i, lògicament, sense referir-se a la guerra civil. Les dues setmanes següents, però, van passar sense l'aparició de cap periòdic a Figueres a causa del desordre a tots nivells que es vivia en els inicis del conflicte a la zona republicana. L'esclat

¹⁵⁰⁹ “Una gran diada republicana a Borrassà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 954 (11 de juliol de 1936), pàg. 3-4.

¹⁵¹⁰ *Ibidem*

¹⁵¹¹ “Xirinola a Borrassà” a “Informació General”, a *Diari de Girona: d'avisos i notícies* [Girona], núm. 147 (6 de juliol de 1936), pàg. 2.

¹⁵¹² “Gran acte político-cultural organitzat per Agrupació Femenina d'Esquerra de Port-Bou”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 955 (18 de juliol de 1936), pàg. 2-3.

¹⁵¹³ “Olimpiada popular” a “Esportives”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 955 (18 de juliol de 1936), pàg. 3.

¹⁵¹⁴ “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 955 (18 de juliol de 1936), pàg. 5.

de la guerra comportà que el setmanari en reaparèixer el 8 d'agost experimentés canvis substancials tant en el cos de la redacció com en els continguts ideològics i el format.¹⁵¹⁵

En els primers dies de la guerra, els escamots de milicians constituïts en comitès del nou poder revolucionari foren els que van controlar la situació al marge de les autoritats civils i governatives. Els elements d'Esquerra Republicana foren acusats de facciosos quan s'oposaren a les demandes del comitè, els de dretes foren titllats d'estar amb connivència amb els insurrectes i es revifà l'onada d'hostilitat contra el clergat i els militars. En aquell moment, el vertader govern de Catalunya era el Comitè Central de Milícies Antifeixistes, que intentà coordinar tots els comitès locals. L'acció de l'Ajuntament de Figueres va quedar desbordada i amb l'absentisme de les classes moderades, republicanes i antirevolucionàries varen triomfar els elements extremistes, que en pocs dies van aconseguir fer-se amb el control de la situació.

Era la guerra com va escriure la poetessa figuerenca, Maria dels Àngels Vayreda, "ens van agafar de sorpresa, com a tothom. Vèiem sense comprendre-hi res com aquella follia col·lectiva de proporcions insospitades arrossegava el nostre poble cap a la seva desfeta nacional".¹⁵¹⁶

L'escenari polític que comportà aquesta nova realitat a Figueres i a l'Empordà impossibilità la iniciativa política dels homes de la FRSE. Puig Pujades sense gairebé temps per desenvolupar el càrrec de diputat a Corts, es trobà en una posició secundària que l'acabà marginant malgrat el lideratge polític anterior. Els resultats electorals no corresponien a una nova situació que era impossible controlar i amb la qual Puig Pujades se sentia desbordat. Ho recordava Agustí Cabruja amb aquests termes:

"Sembla que encara sento la seva veu, a través del telèfon, implorant, a les nostres autoritats, des de Figueres, auxili en nom d'un ordre i un respecte que ja no existia... (Havia arribat a l'Empordà, una allau de gent forastera àvida de guerra i de sang).

¹⁵¹⁵ Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: TEIXIDOR I COLOMER, Anna. *Empordà Federal (1911-1938). Amb la República al cap i Catalunya al cor*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011, pàg. 133-167.

¹⁵¹⁶ VAYREDA, Maria dels Àngels. *Encara no sé com soc*. Barcelona: Club Editor, 1994, pàg. 79.

Davant d'aquella invasió, i de la seva impotència, l'home es desfeia en clams i en llàgrimes... «Amb aquest Empordà, amb aquest cel tan clar i tan pur, com és possible que el cor dels homes hi floreixi l'odi i la venjança».¹⁵¹⁷

L'esclat de la guerra suposà que tant les Corts com el parlamentarisme es convertiren en “vestigis del sistema democràtic espanyol”.¹⁵¹⁸ Les sessions preceptives que marcava la Constitució es van celebrar periòdicament però es tractava “més del compliment de l'obligació legal i d'una eina de propaganda internacional que no pas del manteniment del parlamentarisme com a part essencial de la vida política”.¹⁵¹⁹ Tot i que la presència dels diputats d'esquerres va ser escassa, Puig Pujades intentà assistir-hi amb certes dificultats com constatarem en el següent capítol. Així mateix, també el retrobem fugaçment amb aparicions públiques en què va compartir protagonisme amb d'altres forces polítiques ascendents: formà part de les comitatives organitzades per l'Ajuntament al costat de l'alcalde Marià Pujulà, el primer d'agost acomiadà una columna integrada per mig miler d'homes que anaven al front i, posteriorment, participà en un míting al teatre El Jardí presidit pel company Estrada on també van intervenir Pere Gibert (PSUC), Pere Bellostes (POUM), Antoni Orts (CNT), Joan Carreres (Federació Local de Sindicats Obrers), Àngel Pinardell de la FAI i un representant de la UGT.¹⁵²⁰ Tots coincidien en defensar-se de “l'anorreament del feixisme” i en lluitar pel “triomf de la República, font de tota justícia social”.¹⁵²¹ La ressenya de l'acte que en va escriure *La Vanguardia* assenyalava encara el paper destacat de Josep Puig Pujades en un acte en què “el amplio salón resultó insuficiente para el numeroso público que a

¹⁵¹⁷ A.C. “J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 17 (abril-maig de 1949), pàg. 2. Vegeu també: CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg. 196.

¹⁵¹⁸ GONZÁLEZ VILALTA, Arnau. *Els diputats catalans a les Corts republicanes (1933-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009, pàg. 362.

¹⁵¹⁹ *Ibidem*

¹⁵²⁰ “El mercado semanal.- Salida de una columna de milicias”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 22.585 (2 d'agost de 1936), pàg. 6.

¹⁵²¹ “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 957 (15 d'agost de 1936), pàg. 5. Vegeu també: “Informació de les comarques. Figueres”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.523 (12 d'agost de 1936), pàg. 10.

él asistió, y a tal fin fueron instalados altavoces en dicho acto”.¹⁵²²

Pocs dies després, Puig Pujades proposà que es fonessin les campanes de les esglésies de Figueres perquè s'aixequessin monuments “a la memòria dels perseguits per totes les tiranies, a la memòria de les víctimes de totes les repressions [...] bronze d'aquelles campanes que foren els canons del feixisme clerical”.¹⁵²³ El polític plantejava seguir el mateix model de les ciutats de Londres i París que havien aixecat una columna de bronze a partir dels canons conquerits a Trafalgar Square i a la Place Vendôme, respectivament, com a resultat de diverses victòries:

“Aixequem-lo també el nostre monument que sintetitzarà el triomf de l'esperit contra les baixes passions de les oligarquies i dictadures. Amb el bronze de les campanes de les esglésies que foren, bastim el nostre record a les víctimes de la reacció que patiren i caigueren per a salvar la llibertat.”¹⁵²⁴

El setmanari *Empordà Federal*, es convertí lògicament en un dels entusiastes de la iniciativa, i titulà un article de suport amb unes paraules inequívokes: “Per què no ho fem?”.¹⁵²⁵ Així, doncs, durant les primeres setmanes del conflicte, Puig Pujades continuà implicat en els actes institucionals i en les activitats de suport a la causa bèl·lica. Per exemple, assistí en la visita del conseller d'Economia i Interí de Finances, Josep Tarradellas, a la demarcació que arribà:

“Con el fin de examinar la manera de remediar la situación crítica por la que pasa aquella industria, que afecta a una comarca de más de cincuenta mil habitantes. En la entrevista fueron abordadas diversas cuestiones, y finalmente se acordó estudiar la conveniencia de nombrar un comisario de la industria, con tal de resolver el

¹⁵²² “Implantación de la jornada de 40 horas. Las colonias escolares. Noticias diversas”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 22.592 (11 d'agost de 1936), pàg. 8.

¹⁵²³ PUIG PUJADES, J. “Donen una nova vida a les campanes mudes”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 958 (22 d'agost de 1936), pàg. 2.

¹⁵²⁴ *Ibidem*

¹⁵²⁵ “Per qué no ho fem?”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 959 (29 d'agost de 1936), pàg. 3.

problema con la colaboración de todos los elementos afectados.”¹⁵²⁶

Entre les autoritats que el van rebre, destacaren els noms dels diputats Josep Puig Pujades i Pere Cerezo, així com el del comissari d'Ordre Públic, Amadeu Olivas i l'alcalde de Girona, Joaquim Camps i Arboix.

També continuà amb el suport a aquelles iniciatives que estaven a favor de la causa i col·laborà amb l'activitat del GFE fent donatius. Fou, de llarg, el donant que contribuí majorment a la causa durant aquells dies.¹⁵²⁷

La situació a Figueres no devia ser fàcil i Puig Pujades decidí fer-se valer de les seves influències per donar un gir a la seva activitat política i fer un nou servei a la República. Abans però encara va tenir temps de participar en els actes d'homenatge a la memòria de Joaquim Maurin de qui erròniament es va pensar que s'havia mort: “caigut sota les bales feixistes en trobar-se a les terres gallegues”.¹⁵²⁸ Puig Pujades es va afegir a la petició de canviar el nom del carrer Caamaño de Figueres pel del polític i es va referir a la vàlua del dirigent del POUM que la comparava amb la de l'inventor Narcís Monturiol:

“Ens evoca la d'aquell empordanès precursor del comunisme a Catalunya [...] Maurin fou perseguit i empresonat, però les idees honradament professades s'enforteixen en el dolor”.¹⁵²⁹

¹⁵²⁶ “Estancia del consejero de Economía en Gerona y Mataró” a “Las Comarcas”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 963 (1 de setembre de 1936), pàg. 6.

¹⁵²⁷ “Forces imitadores”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 963 (26 de setembre de 1936), pàg. 5.

¹⁵²⁸ J.P.P. “Figueres honora la memòria de Maurin”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 970 (14 de novembre de 1936), pàg. 2. Joaquín Maurín (1896-1973) fou dirigent del BOC i del POUM. Quan es va produir l'aixecament militar, es trobava a Galícia on triomfà la sublevació. Va intentar passar a la zona republicana a través d'Aragó però fou detingut a Jaca i va passar la Guerra Civil empresonat i amb un nom fals. No fou jutjat fins l'any 1944. Dos anys després, l'indultaren i s'exilià.

¹⁵²⁹ *Ibidem*

5.2. Cònsol a Perpinyà (1936-1937)

La guerra alterà decisivament l'activitat del diputat a Corts, Josep Puig Pujades, que es va valer de les influències i assumí responsabilitats en el cos diplomàtic de la República. Com ja hem remarcat, en els primers mesos de l'esclat de la guerra, els homes de la FRSE estaven subordinats a les forces del Comitè de Milícies Antifeixistes. La majoria electoral obtinguda en els darrers comicis no significava controlar la situació al carrer i, per tant, no és agosarat afirmar que Puig Pujades es devia sentir incòmode en un ambient de crispació i de marginació del poder real.

Aquest fet ens obliga a plantejar-nos com accedeix a càrrecs diplomàtics i a través de quins mecanismes. Els contactes dels republicans federals gironins i, especialment, del qui havia estat ministre de Comunicacions, Miquel Santaló, foren claus pel seu nomenament. El diari *ABC* de Madrid assegurava el 27 d'octubre que Puig Pujades s'havia reunit amb Miquel Santaló i el president de la República, Manuel Azaña, que es trobava a Barcelona.¹⁵³⁰ L'endemà fou el diari *La Vanguardia* que n'escrivia la ressenya però afegia que, coincidint en la mateixa data, el president Companys els havia rebut també juntament amb el subsecretari de cultura, Josep Irla. Una manera per refermar, o bé, segellar el nomenament i activar la maquinària diplomàtica per definir-ne els detalls perquè, com veurem, el traspàs de poders fou complex. Pocs dies després, la premsa féu oficiós el nomenament de Puig Pujades com a cònsol de Perpinyà i el seu setmanari de capçalera, *Empordà Federal*, assegurava que el càrrec era una “nova confirmació dels seus mèrits” i es complaïa que “els llocs de confiança de la República” estiguessin “tan ben servits”.¹⁵³¹

¹⁵³⁰ “Informaciones de Cataluña”, a *ABC* [Madrid], s/núm. (28 d'octubre de 1936), pàg. 12. El mateix Puig Pujades parla d'aquesta entrevista però sense especificar-ne els detalls. Vegeu: J.P.P. “Després de visitar els Presidents”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 968 (31 d'octubre de 1936), pàg. 2.

¹⁵³¹ Josep Puig Pujades fou nomenat cònsol, el nomenament del qual es va donar a conèixer des de la premsa el 7 de novembre de 1936. Vegeu “Nou Cònsol” a “Noticiari”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 969 (7 de novembre de 1936), pàg. 5; “Au Consulat d'Espagne” a “Perpignan”, a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 311 (7 de novembre de 1936), pàg. 4. També podeu veure: “Información Radiotelegrafica”, a *La Voz de Menorca* [Maó], núm. 9.536 (5 de novembre de 1936), pàg. 1; “Puig Pujades, cònsol a Perpinyà”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 12.597 (6 de novembre de 1936), pàg. 3.

L'endemà de la confirmació pública, Puig Pujades encara assistí a la capital catalana a la reunió del Secretariat d'ERC amb els dirigents del partit, els diputats del Parlament de Catalunya i de la República, els presidents de les federacions comarcals, els alcaldes i els regidors de Barcelona. Davant la impossibilitat de celebrar una assemblea general i amb la necessitat d'assenyalar una nova orientació del partit, l'objectiu de la reunió era establir una línia d'actuació

“Durante el tiempo que las circunstancias impongan una estructuración que permita mayor agilidad y actividad políticas con miras a la mayor eficacia para ganar la guerra, a la cual se subordina todo interés”.¹⁵³²

Era l'onze de novembre i el nomenament oficial semblava imminent però assumir les responsabilitats del nou càrrec fou una tasca realment complexa que qüestionava, fins i tot, la pervivència de la legalitat republicana a les ambaixades de l'estranger, algunes especialment cobejades per la situació geogràfica i política estratègica.

El consolat de Perpinyà, ubicat a la capital del departament francès dels Pirineus Orientals, va esdevenir durant els anys de la Guerra Civil un lloc clau per diverses raons: d'una banda, per la proximitat geogràfica amb la frontera espanyola. La situació geogràfica convertí la capital nordcatalana en la primera ciutat important sortint d'Espanya i l'última venint de França pel pas fronterer del Pertús. I, d'altra banda, Perpinyà justament per aquesta ubicació, havia tingut històricament una de les colònies espanyoles més nombroses, formada majoritàriament per artesans i petits propietaris. Per tant, el consolat era considerat estratègic per la influència en les relacions diplomàtiques amb el sud-est de França.

A part dels contactes i de les influències que el van permetre accedir al càrrec, ens hem de plantejar una segona qüestió. Què va passar entre el 21 d'agost, data de la signatura del decret del seu nomenament, i l'11 de novembre, moment en què finalment assumeix el càrrec? Quins factors van fer que la presa de possessió s'endarrerís gairebé tres mesos?

¹⁵³² “Esquerra Republicana, ante la guerra”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 22.671 (11 de novembre de 1936), pàg. 3. Hi van assistir Corominas, Santaló, Mestres, Rouret, Puig Pujades, Tomás i Piera, Rubió Tudurí, Andreu, Vallestà, Dardalló, Llorens i Frigola.

La documentació del Ministeri d'Afers Exteriors del govern espanyol a Madrid ha estat clau per localitzar el decret del 21 d'agost pel qual Julio Álvarez del Vayo publicà que Puig Pujades seria nomenat "secretario de primera clase" amb caràcter interí i destinat "al Consulado de la Nación en Perpiñán, en la vacante producida por el traslado de don Andrés Iglesias y Velayos".¹⁵³³ En el mateix decret, s'assenyalava que el salari seria de dotze mil pessetes anuals i nou mil més destinades a despeses de representació, quantitats assignades en el pressupost. A més, s'hi afegia que la durada del càrrec no podia excedir d'un any.¹⁵³⁴

Tot i aquest decret del 21 d'agost, la comunicació verbal no es produí fins al 2 de novembre després d'una conversa telefònica entre l'ambaixador d'Espanya a París, Luis Araquistáin, i l'alcaldia de Figueres. Araquistáin ordenà que Puig Pujades prengués possessió del càrrec tan ràpidament com fos possible i substituís Andrés Iglesias Velayos, probablement, per la una presumpta afiliació profeixista. El govern republicà havia rebut algunes informacions que denunciaven que el cònsol sortint simpatitzava amb l'aixecament militar. En aquest sentit, el propietari d'un taller mecànic de pintura, Joseph M. Font, "francés hijo de padres españoles" de Perpinyà advertia l'octubre de 1936 al secretari de Defensa de Catalunya, el comandant Guarner, que "el personal del consulado por no decir la casa y el Consul son completamente facistas a mas su secretario incluso propagada de noticias falsas casi en publico".¹⁵³⁵

Les sospites devien ser fonamentades perquè Iglesias Velayos es resistí a deixar el càrrec durant setmanes tot i les gestions realitzades pel mateix Puig Pujades que el dia 3 de novembre es presentà al consolat però es trobà l'edifici tancat; el 4 de novembre fou rebut "cortesmente" però el cònsol sortint li exigí mostrar la credencial del nomenament que encara no tenia i li assegurà que només acataria el relleu si rebia la notificació del Ministeri d'Estat perquè no donava validesa a l'ordre de l'ambaixada de París. Les gestions de Puig Pujades per assumir

¹⁵³³ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. Signatura PG 0187. Exp. P315.

¹⁵³⁴ *Ibidem*

¹⁵³⁵ En la documentació localitzada s'observa que havia existit una estreta vinculació entre el cònsol destituït i el bàndol nacional. Iglesias Velayos havia ofert els seus serveis a Franco i havia enviat informes a l'exèrcit colpista. Vegeu: AMAE. Signatura RE-89. Carpeta 14.

el càrrec s'intensificaren en les setmanes següents, primer, amb la sol·licitud de la credencial a l'ambaixada de París, al ministre d'Estat a Madrid i, tot seguit, al ministre del govern de la República sense cartera, Jaume Aiguader.

Paral·lelament el comissari Central de Policia escrivia al prefecte dels Pirineus Orientals fent-li notar que la premsa local presentava el conflicte partidistament. Mentre que *L'Indépendant* indicava que el consolat seria dirigit per Puig Pujades de qui en destacava la seva acció política i el seu perfil d'home de lletres, l'*Eclair* de Montpeller assegurava que l'anterior cònsol, Iglesias Velayos, no havia dimitit de les seves funcions i afegia que l'article "semble dicté" per ell mateix.¹⁵³⁶

Mentrestant, l'ambaixador espanyol a París, Luis Araquistáin, comunicà telegràficament el 12 de novembre el nomenament a Puig Pujades però Iglesias Velayos continuava mantenint que l'esmentada notificació no tenia suficient validesa. Durant aquests dies, Puig Pujades demanà al president del Centre Espanyol, Rufino Iruretagoyena, al delegat de la Junta de Relacions Culturals del Ministeri d'Estat i professor d'espanyol a Perpinyà, Agustín Sala, que s'encarreguessin de defensar els interessos de la colònia espanyola com a contrapunt a la gestió del consolat, pròxim als sectors de dreta que havien afavorit l'aixecament militar.

La situació empitjorà quan un grup d'elements de la FAI pressionaren a Iglesias Velayos perquè els entregués el consolat però aquest no només s'hi negà sinó que apel·là a la força policial. Mentrestant, Puig Pujades rebia el 18 de novembre un telegrama de l'ambaixador d'Espanya a París en el qual confirmava el nomenament i afirmava que s'havien realitzat gestions "cerca autoridades francesas para allanar dificultades su toma posesión sirvase incorporarse urgentemente Consulado Perpignan".¹⁵³⁷

Malgrat les directrius del govern espanyol, el diari francès *L'Indépendant* es posicionà a favor d'Iglesias Velayos en un

¹⁵³⁶ ADPO. Consulat d'Espagne, 1 MP 1040 (personal, correspondance, 1832-1940), [solt]. Així mateix, vegeu: "Au Consulat d'Espagne" a "Perpignan", a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 310 (6 de novembre de 1936), pàg. 4.

¹⁵³⁷ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. Signatura PG0187. Exp. P315.

extens article el 18 de novembre en què explicava el complex i accidental traspàs de poders. Segons el periòdic,

“À l’heure actuelle, aucun consul d’Espagne en France ne peut être changé si le Conseil des Ministres de Valence ne l’a décidé, si le ministre des Affaires Etrangères espagnol n’a pas informé de cette modification son collègue français et si le président de la République Française n’a pas retiré l’exequatur”.¹⁵³⁸

La informació especificava que el cònsol sortint era un funcionari del govern espanyol, que havia pres possessió del càrrec el 1933, i justificava que no el volgués deixar:

“En fonctionnaire soucieux de sa profession et de son devoir, il ne veut s’en aller que nanti d’une pièce écrite, délivrée par un ministre ou un préfet français et lui signifiant que l’exequatur lui est retiré. Or, jusqu’à présent, en France, on considère que M. Iglesias est le seul consul d’Espagne régulièrement qualifié”.¹⁵³⁹

Així mateix, l’article afirmava implícitament que la destitució era una estratègia de la Generalitat de Catalunya i de la FAI per fer-se amb el control del consolat.

El mateix dia que es publicava aquesta notícia, el cònsol sortint admeté haver rebut la notificació que el destituïa però assegurava que no tenia coneixement de la del successor i, per tant, es negà de nou a deixar el càrrec, motiu pel qual el prefecte dels Pirineus Orientals, a requeriment també d’Iruetagoiena, va decidir intervenir directament en el conflicte. En un principi, Iglesias Velayos amenaçà amb l’entrega dels seus poders al cònsol d’Itàlia però, finalment, els facilità al de Portvendres, el qual, al seu torn, en va donar possessió a les vuit del vespre del 20 de novembre a Josep Puig Pujades.¹⁵⁴⁰

¹⁵³⁸ “L’affaire du Consulat d’Espagne à Perpignan”, a *L’Indépendant* [Perpinyà], núm. 323 (18 de novembre de 1936), pàg. 1.

¹⁵³⁹ *Ibidem*

¹⁵⁴⁰ *Ibidem*. Segons aquest article, la Generalitat de Catalunya havia pensat que tant Puig Pujades com el tinent d’alcalde de l’Ajuntament de Barcelona, Joaquim Ventalló, podien ser bons candidats pel càrrec. Àmbdós polítics formaven part d’ERC. Vegeu: VINYES ROIG, Pau. *Visca la República! Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor*. Barcelona: Duxelm i Fundació Irla, 2010.

Les autoritats franceses certificaren també aquesta data com la de presa de possessió (el ministre d’Afers Exteriors, el prefecte dels Pirineus Orientals, el president del Tribunal Civil de Perpinyà, el jutge d’instrucció, entre d’altres).

La presa de possessió del càrrec va tenir les formalitats de rigor amb la presència d'Iruretagoyena, Sala i el col·laborador del nou cònsol i canceller, l'advocat Joaquim Camps i Arboix qui havia estat alcalde de Girona entre 1934 i 1936.¹⁵⁴¹ La premsa local es va fer ressò del nomenament i va destacar la popularitat de Puig Pujades com a escriptor: “très connu dans les milieux littéraires roussillonnais”.¹⁵⁴² Una vegada assumit el càrrec, Puig Pujades escrigué el 22 de novembre al ministre d'Estat Julio Álvarez del Vayo a València per ratificar la presa de possessió:

“Confirмо mi telegrama anunciandole mi toma de posesion del Consulado de Perpignan después de solucionar varios conflictos planteados por el exconsul Sr. Iglesias Velayos los cuales fueron solventados favorablemente por la intervención del Sr. Prefecto de Perpignan que demostró su franca adhesión a nuestra causa. Me permito reiterar mi petición ya formulada por carta referente a los pasaportes diplomáticos para la frontera a mi favor i al de mis colaboradores, los cuales puede mandar remitir a este consulado.”¹⁵⁴³

De fet, el conflicte que s'havia produït entre Puig Pujades i Iglesias Velayos no era personalista sinó que, per alguns historiadors, en el rerefons hi havia la rivalitat entre el govern republicà de València i la Generalitat de Catalunya. Segons María E. Gómez, la substitució del cònsol formava part d'una campanya més ambiciosa per part del govern català que pretenia col·locar els seus representants en llocs rellevants de la política exterior, especialment la francesa. En aquest sentit, Gómez assegura que “para lograr este reconocimiento, detrás del cual veían las autoridades catalanas una aceptación tácita de la independencia de Cataluña, se empleó la táctica del nombramiento de catalanistas reconocidos para el desempeño del puesto de cónsul en las localidades francesas más cercanas

Vegeu: ADPO. Consulat d'Espagne, 1 MP 1040 (personal, correspondance, 1832-1940), [solt]; “Au Consolat d'Espagne”, a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 333 (28 de novembre de 1936), pàg. 4.

¹⁵⁴¹ CEF. Fons Josep Puig Pujades. Acte de nomenament de cònsol d'Espanya a Perpinyà. València. 29 de novembre de 1936. Pel que fa a Joaquim Camps Arboix va dimitir del càrrec el febrer de 1937 substituït per Josep Romero García. Vegeu: ADPO. Consulat d'Espagne, 1 MP 1040 (personal, correspondance, 1832-1940), solt.

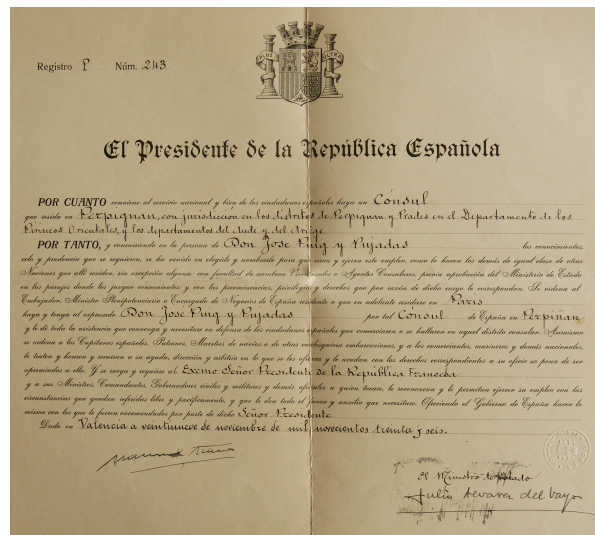
¹⁵⁴² “Au Consulat d'Espagne”, a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 326 (21 de novembre de 1936), pàg. 4.

¹⁵⁴³ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. Signatura PG 0187. Exp. P315.

a la frontera espanyola, siendo irrelevante que estas designaciones se llevaran a cabo utilizando medios calificados como poco ajustados a Derecho”.¹⁵⁴⁴ Per Gómez, “los integrantes de la Generalitat creyeron que si las autoridades galas aceptaban *de facto* los nombramientos de los cónsules catalanistas, tácitamente admitirían también la independencia y podría solicitarse por tanto el reconocimiento de la república catalana”.¹⁵⁴⁵

En tot cas, considerem que més enllà de les rivalitats entre els diferents governs de la República, la disputa se circumscribia també en les àrees d'influència que volien assolir el bàndol nacional i el republicà a l'estranger, respectivament. Les sospites que el cònsol sortint, Iglesias Velayos, mostrés simpaties amb Franco feien témer a les autoritats republicanes la pèrdua d'influència al sud-est de França.

– Imatge X –
TÍTOL OFICIAL DE CÒNSOL A PERPINYÀ

Font: CEF. Documentació oficial. 1936.

¹⁵⁴⁴ GÓMEZ ROJO, María E. “El Consulado español en Perpignan durante los siglos XIX y XX (1ª parte)”, a *Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica* [Barcelona], núm. 14 (1998), pàg. 1970. L'autora de l'article es remet al diari *L'Indépendant* de Perpinyà amb data del 18 de novembre de 1936.

¹⁵⁴⁵ *Ibidem*

El nomenament com a consol de Perpinyà comprenia la jurisdicció als districtes de Perpinyà i Prades, al departament dels Pirineus Orientals, i els de l'Aude i l'Ariège. El govern francès ho oficialitzà el desembre, moment en què la premsa local se'n va fer ressò.¹⁵⁴⁶ La gestió al capdavant del consolat es pot analitzar de manera dispersa a través d'alguns reports enviats periòdicament a l'ambaixada espanyola a París.

Quan Puig Pujades accedí al consolat, constatà el presumpte divorci que existia entre l'organisme oficial i la colònia espanyola que, segons afirmava, presentava “unas características opuestas a las tendencias derechistas”.¹⁵⁴⁷ El polític considerava que durant el mandat de l'anterior cònsol:

“Se sentía, moral y físicamente, alejada y en pugna con la situación consular, por ser esta más que ostensiblemente afecta a los elementos facciosos, deliberadamente subordinada a las orientaciones de su política. El desplante era la norma al uso en el trato que se daba en Cancillería, hasta con los ciudadanos que reclamaban los simples servicios habituales.”¹⁵⁴⁸

A causa d'aquest malestar, es proposà refer els vincles entre la institució i la colònia espanyola amb una clara voluntat de dotar de prestigi la gestió del consolat. Malgrat aquest interès, ni la premsa francesa ni alguns grups opositors li posaren fàcil. Els periòdics *L'Eclair* de Montpellier i el setmanari *Flamme du Midi* de Perpinyà encapçalaren una “feroz y persistente campanya, política y personal” i, ahora, van difondre “procacidades clandestinas esparcidas por medio de anónimos y maledicencia irresponsable”.¹⁵⁴⁹ D'altres, com *Empordà Federal* elogiaren aquesta nova responsabilitat i es feren ressò dels seus propòsits:

“Jo sóc aquí, va dir, per a fer la guerra... No interpreteu malament aquesta frase. Car ella significa que la meua acció moral té per objecte aconseguir el nombre més considerable d'adeptes a la nostra justa causa. [...] En aquestes hores que Espanya necessita l'ajut de tots els seus amics. Fer la guerra, he dit, si, amb les armes de l'entusiasme, de la raó i de la propaganda en defensa de

¹⁵⁴⁶ “Consulat d'Espagne”, a *La Croix des Pyrenees Orientals* [Perpinyà], núm. 2.132 (6 de desembre de 1936), pàg. 4.

¹⁵⁴⁷ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. Signatura PG 0187. Exp. P315.

¹⁵⁴⁸ *Ibidem*

¹⁵⁴⁹ APJPP. Retalls de premsa. No hi consta ni la data ni la pàgina.

la dignitat d'Espanya. A la nostra creuada per la defensa de la democràcia deuen aportar-hi el seu concurs, tots els pobles liberals del món, per quan el destí d'Espanya és el destí d'Europa.”¹⁵⁵⁰

El diari *L'Eclair* de Montpeller fou molt crític amb Puig Pujades i titularen un article “Le mauvais quart d’heure. Le mauvais consul” com a contrarèplica de l’entrevista que François Francis havia publicat a *L'Indépendant* i que el setmanari *Empordà Federal* reproduïa a les seves pàgines. Aquell diari considerava que el polític és

“À Perpignan l’agent de Moscou et de la Fédération Anarchiste Ibérique qui veut faire du catalanisme et de la défunte république de Barcelone le véhicule le plus redoutable du communisme”.¹⁵⁵¹

L’article atemoria sobre les maneres anarquistes (col·lectivització de les empreses, tancament de les esglésies, persecució dels clergat, entre altres) i demanava l’expulsió de tot allò que suposés revolució i desordre, especialment, del nou cònsol a qui acusaven de roig:

“Nous en voyons de fameux spécimens de cette armée du peuple espagnol à Perpignan dans ces troupeaux d’esclaves sans feu ni lieu, que les maquignons du Frente Popular vont ramasser dans les bas-fonds des grandes villes pour les pousser à la boucherie marxiste. Le consulat d’Espagne à Perpignan devient le centre de ce marché dégradant. Il devient aussi le centre du trafic des armes et de la propagande anarcho-communiste”.¹⁵⁵²

De fet, la relació amb el diari *L'Indépendant* fou dolenta perquè, segons asseguren algunes fonts, el govern republicà se’n desinteressà. Agustí Cabruja exposava que una de les prioritats de Puig Pujades com a cònsol fou obrir subscripcions populars

¹⁵⁵⁰ FRANCIS, François. “Al Consolat d’Espanya a Perpinyà. Un quart d’hora amb Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 973 (5 de desembre de 1936), pàg. 3; FRANÇOIS-FRANCIS. “Au Consulat d’Espagne. Un quart d’heure avec M. Puig-Pujades”, a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 327 (22 de novembre de 1936), pàg. 4; RESPAUT, Pierre. “Le mauvais quart d’heure. Le mauvais consul”, a *L'Eclair* [Montpeller], núm. 21.557 (26 de novembre de 1936).

¹⁵⁵¹ RESPAUT, Pierre. “Le mauvais quart d’heure. Le mauvais consul”, a *L'Eclair* [Montpeller], núm. 21. 557 (26 de novembre de 1936). Vegeu: CEF. Retalls de premsa. Tot i que s’ha pogut llegir l’article, no s’ha localitzat l’exemplar a la MCEZ perquè la col·lecció és incompleta.

¹⁵⁵² *Ibidem*

entre “els obrers rosellonesos i els homes d’idees, i fer adeptes a la nostra causa”.¹⁵⁵³ A partir d’aquest propòsit, el cònsol es va posar en contacte amb l’amic Brousse, propietari i director del diari, preparà un report de l’entrevista i l’envià directament a Madrid a l’espera de les indicacions del govern. Segons Cabruja, però,

“Passen els dies, les setmanes, un mes, dos mesos, i el senyor Negrín no contesta, no es pren la molèstia de contestar. Hom torna a insistir-hi fent remarcar, una vegada més, la necessitat, la urgència, l’eficàcia de tenir un periòdic com *L’Indépendant* al servei de les institucions republicanes. En vista que el govern Negrín no es decideix, que no es digna ni tan sols a contestar, M. Brousse acaba per acceptar l’oferta que en repetides i insistents ocasions se li havia fet des del govern franquista. El resultat, les conseqüències, no cal pas que les expliqui, perquè tots, qui més qui menys, en conservem alguna puntada de peu o alguna fuetada, de la propaganda *anti-rouge* d’aquell periòdic de tan trista memòria”.¹⁵⁵⁴

En aquests mesos, mantingué una relació epistolar amb Josep Tarradellas al qual es referí com al seu “amic” i li féu diverses peticions, alguns personals.¹⁵⁵⁵ Insistí “sobre l’importància dels serveis a organitzar, cada dia mes evident, i que tan be ens farien en tots els ordres”.¹⁵⁵⁶ També li demanà la possibilitat que s’instal·lés en el consolat de Perpinyà “una oficina ò agregat

¹⁵⁵³ CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg. 197.

¹⁵⁵⁴ CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de..., op. cit.*, pàg. 197.

¹⁵⁵⁵ Puig Pujades demanà a Tarradellas que intercedís per diversos coneguts. Entre aquests, sol·licità el març de 1937 la seva intervenció perquè Amadeu Oliva renovés el càrrec del comissari d’Ordre Públic de la Generalitat a Girona: “l’experiència meva política i el coneixement que tinc de la comarca m’aconsellen dir-vos que n’Amadeu Oliva deu continuar en el seu lloc pel prestigi de l’Esquerra i per la tranquil·litat moral de la província. El seu saber fer i la seva diplomàcia al servei d’un ideal el fan, avui per avui, insubstituïble” i demanà que excloués qualsevol altre substitut, especialment, un del que li han parlat i que considera “absolutament desequilibrat”. També li demanà la intervenció, per exemple, en el cas d’Antoni Roca Agustí, espòs de la directora de la Biblioteca Popular de Figueres, Adela Riera Carré, perquè el traslladessin de Mataró a Barcelona per mantenir d’una manera més fluïda els contactes amb la família. En aquest sentit, també demanà la seva intervenció per l’amic Danton Bofill. Vegeu: AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradella. 9 de desembre de 1936; 29 de desembre de 1936 i 6 de març de 1937.

¹⁵⁵⁶ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 3 de novembre de 1936.

comercial que centralitzi tot el pertinent a compres i vendes de mercaderies”.¹⁵⁵⁷

A finals d'any, Puig Pujades visitaria el president de la Generalitat, Lluís Companys, probablement, per explicar-li la seva tasca gens fàcil al capdavant del consolat. Per aquest motiu, un dels principals objectius que el polític es proposà fou coordinar els elements addictes a la causa republicana i, amb aquesta finalitat, estrènyer la relació amb les autoritats franceses, que qualificaria d'excel·lent reciprocitat. Menys encoratjadora fou la situació entre les nombroses agrupacions antifeixistes que coexistien a la regió. En aquesta línia, va reconèixer que aquesta tasca “no ha sido completamente próspera en este sentido” i ho justificà a propòsit de

“La pasión partidista que perturba nuestra política interior, ha tenido sus salpicadura entre los núcleos residentes. Cuando se ha exteriorizado el malestar, ha sido siempre debido al intransigente partidismo de los Comités influidos por las tendencias anarco-sindicalistas”.¹⁵⁵⁸

Per això no és estrany que una de les prioritats de Puig Pujades al capdavant del consolat fos la vigilància i el control dels elements feixistes que operaven a Perpinyà. Des del consolat es feia un seguiment exhaustiu que permetia conèixer els noms dels responsables i els mitjans “de acción y maquinación” amb què operaven.¹⁵⁵⁹ Aquests elements havien estat denunciats reiteradament tant de forma verbal com per escrit a les autoritats franceses. Malgrat aquestes tasques, lamentava que no s'hagués aplicat encara el règim d'internament a aquells que havien vulnerat les lleis de la bona hospitalitat en territori francès i, per contra, assegurava que s'havia intervingut per evitar mesures d'excepció a aquelles persones que tenien antecedents antifeixistes amb el pretext de dedicar-se a activitats a favor de l'acció del Front Popular.

Tot i aquestes prevencions, entre la nit del dissabte 7 de març i la matinada del 8 de març de 1937, es produí un atemptat contra Puig Pujades i els seus col·laboradors al consolat de Perpinyà. Algú havia col·locat “una bomba explosiva amb aparell

¹⁵⁵⁷ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 9 de desembre de 1936; 29 de desembre de 1936.

¹⁵⁵⁸ AMAE. PG0187. Expedient P315.

¹⁵⁵⁹ *Ibidem*

de rellotgeria i pila elèctrica, al jardí del consolat, prop de les oficines”.¹⁵⁶⁰ El conserge del consolat, Ramon Nugué Vilarasau, havia aconseguit la “serenitat i sang freda” per tallar “els fils elèctrics” i evitar que l’atemptat tingués majors conseqüències.¹⁵⁶¹ La premsa local, com ara el periòdic *La Dépêche* de Perpinyà, relatava el mateix incident:

“Dans la matinée [...] le concierge du consulat espagnol, rue de la Chambre-de-Commerce, découvrait, lui aussi, dans le jardin du consulat un engin constitué par un tube en cuivre relié par des fils à une pile électrique et à un réveil qui était arrêté à 9 heures.

La police, prévenue, arriva peu de temps après que le concierge eut coupé les fils, et on constata que l’appareil, une véritable bombe, n’avait pas fonctionné, un morceau de verre ayant coincé le mouvement du réveil”.¹⁵⁶²

El diari *L’Indépendant* es preguntava “pourquoi la bombe n’a pas explosé à 4h. 30, heure indiquée par la petite aiguille de la sonnerie du réveil”¹⁵⁶³ i ho justificava afirmant que

“Les individus qui ont placé l’engin dans le jardin du Consulat n’ont pas pénétré dans ce jardin pour opérer. Ils ont simplement grimpé sur la porte de fer et de là ont laissé glisser sans précaution les pièces de l’engin.

Si bien que le verre du réveil s’est cassé (on a trouvé les débris contre la porte) comme aussi les ressorts qui décionchent la sonnerie.

Tout se fut-il passé comme l’eussent sans doute souhaité le ou les auteurs de l’acte, qu’on n’eût sans doute pas, on raison de l’heure à laquelle devait partir la bombe, de mort d’homme à déplorer”.¹⁵⁶⁴

¹⁵⁶⁰ “Una bomba al Consolat d’Espanya a Perpinyà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 987 (12 de març de 1937), pàg. 2. Vegeu també: “Des bombes en Roussillon”, a *L’Indépendant* [Perpinyà], núm. 67 (8 de març de 1937), pàg. 1, 4.

¹⁵⁶¹ *Ibidem*. Ramon Nugué Vilarasau estava casat amb Lina Monturiol Puig, neboda de Josep Puig Pujades. Vegeu: “En Ramon Nugué Vilarasau”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 32.956 (21 de maig de 1972), pàg. 29.

¹⁵⁶² “Deux bombes à Perpignan”, a *La Dépêche* [Perpinyà], núm. 25.031 (8 de març de 1937), pàg. 3.

¹⁵⁶³ “Au Consulat d’Espagne, une bombe devait exploser, hier matin, à 4h. 30”, a *L’Indépendant* [Perpinyà], núm. 67 (8 de març de 1937), pàg. 4.

¹⁵⁶⁴ *Ibidem*

Els diaris relacionaven l'atemptat del consolat amb un d'anterior produït hores abans, en un vagó de tren a Cervera i que, finalment, havia explotat sense lamentar danys personals.¹⁵⁶⁵ L'endemà s'informava d'una tercera bomba a l'oficina de correus que no havia explotat.¹⁵⁶⁶

Els periòdics *L'Eclair* de Montpel·lier i el setmanari *Flamme du Midi* de Perpinyà van afirmar que es tractava d'un "autoatemptat" perpetrat pels mateixos membres del consolat. Per contra, Puig Pujades assegurava en declaracions a *L'Indépendant* de Perpinyà que havia descartat atribuir-lo als elements de l'extrema esquerra espanyola i considerava que tant el Front Popular espanyol com els membres de la FAI i de la CNT havien mostrat simpaties pel consolat. No obstant, plantejava que

"Aquests actes són la finalitat, el punt culminant d'una campanya dels elements de dreta que, poc agraïts a l'hospitalitat que el vostre generós país els atorga, intenten presentar el Rosselló com si s'hi visqués sota l'imperi del terror"

i constatava que la frustració de l'atemptat significava el

"Fracàs de la propaganda portada a terme per tota l'Europa per a fer creure que Perpinyà era la capital de la República Comunista del Migdia. D'això que se'n diu una *filfa* tothom se n'ha rigut".¹⁵⁶⁷

L'atemptat havia mostrat la doble necessitat d'estrènyer els vincles entre els diversos elements de la causa republicana i de controlar els grups feixistes que operaven a Perpinyà. Amb

¹⁵⁶⁵ Vegeu: "A Cerbère une bombe éclate dans un wagon", a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 66 (7 de març de 1937), pàg. 1.

¹⁵⁶⁶ "Les attentats de Cerbere et de Perpignan. Un troisième engin est découvert à Perpignan", a *La Dépêche* [Perpinyà], núm. 25.032 (9 de març de 1927), pàg. 4; "Attentats terroristes en Roussillon", a *L'Eclair* [Montpeller], núm. 21.658 (8 de març de 1937), pàg. 1-2; "L'agitation terroriste en Roussillon. Une cinquième bombe a été découverte à Perpignan", a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 68 (9 de març de 1937), pàg. 1; "Les attentats terroristes en Roussillon", a *L'Eclair* [Montpeller], núm. 21.659 (9 de març de 1937), pàg. 2; "Des bombes à Perpignan", a *L'Eclair* [Montpeller], núm. 21.660 (10 de març de 1937); "Les bombes à Perpignan", a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 70 (11 de març de 1937), pàg. 1; "L'enquête sur les bombes. Deux arrestation", a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 72 (13 de març de 1937), pàg. 4.

¹⁵⁶⁷ "Una bomba al Consolat d'Espanya a Perpinyà", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 987 (12 de març de 1937), pàg. 2.

aquest objectiu, Puig Pujades impulsà l'abril de 1937 alguns projectes que fomentessin aquests vincles, els quals es van concretar en: primer, la creació d'una entitat titulada "Amigos de España" en què francesos i espanyols col·laboressin estretament i actuessin per prestigiar el país amb la voluntat de fomentar

"Sus cosas genuinas, propagaran su conocimiento, estableciera o facilitara relaciones de intercambio, aunara esfuerzos dispersos, hasta crear nexos que permitieran vinculos de relación económica, por encima de los egoismos y las incomprensiones que tantas veces perturban y enturbian las normas de la buena convivencia en todos los órdenes de la actividad".¹⁵⁶⁸

I, en segon lloc, "controlar" –utilitza aquest terme– per referir-se als esdeveniments que succeïen a Espanya i s'explicaven a través de "l'important" diari francès *L'Indépendant*. A canvi d'aquest cert control, assegurava, que es podia publicar en el mateix establiment tipogràfic on s'editava el diari, un setmanari titulat *Amigos de España*, portaveu del Front Popular però òrgan, per exemple, del grup Amigos de España, escrit en llengua castellana i catalana. El projecte requeria una subvenció fixa i garantida mentre que el setmanari es consolidés i tingués autonomia pròpia.

Sembla, però, que aquest projecte no va acabar reeixint o, almenys, no s'ha localitzat documentació que en confirmi l'aparició. L'atemptat també havia evidenciat la necessitat d'intensificar alguns serveis de vigilància. Per exemple, el consolat havia descobert un complot que pretenia atemptar contra el pont internacional de Bourgmadame a França i, en un altre sentit, havia desarticulat una àmplia xarxa de falsificació de segells utilitzats per la Generalitat de Catalunya en l'expedició de passaports.

Així mateix, al llarg de 1937 s'entreu que una de les principals preocupacions de Puig Pujades foren les relacions entre el consolat i el comitè que des de l'aixecament feixista havia controlat el cònsol sortint. Inicialment, el comitè exercia una funció de previsió elemental "ante la inequívoca actuacion política del Titular del Consulado" durant els quatre mesos en què Iglesias Velayos havia continuat al capdavant del

¹⁵⁶⁸ AMAE. Expediente diplomático Josep Puig Pujadas. PG0187. Expedient P315.

consolat.¹⁵⁶⁹ En posterioritat al relleu del cònsol, aquesta activitat continuà però “trocandose la mision controladora que antes ejercia en una labor meramente informativa”.¹⁵⁷⁰ Puig Pujades justificava aquesta continuïtat pel paper antifeixista que havia exercit el comitè durant el traspàs de poders i per la funció que desenvolupaven ja que les informacions facilitades en relació als passaports tramitats era valuosa i pràctica. La tasca era prou significativa perquè el consolat hi destinés una dependència de la seu.¹⁵⁷¹

El poder que obtingueren els elements anarcosindicalistes en el si del comitè va comportar, però, que hi hagués qui acusés de “complacencia” a Puig Pujades ja que algunes actuacions de l’activitat interna de l’organisme ocasionaren el descontentament d’importants nuclis antifeixistes, sobretot, a propòsit de la recaptació de diners per finalitats genèriques.¹⁵⁷² Davant d’aquestes acusacions, Puig Pujades es defensà afirmant que l’actuació informativa del comitè havia cessat el 10 de maig.

No fou la única vegada que s’hagué de defensar de “complaença”, les acusacions es reiteraren el juliol de 1937:

“No tengo que aludir a mi historia politica, tan modesta como consecuente, para dar garantia. Básteme con el proceso logico que tuvieron las cosas y con la seguridad plena que esta supuesta complacencia no tendrá, dentro de la funcion Consular, un hecho concreto en que apoyarse, ni será nunca complacencia el aprovechar la primera conyuntura favorable para realizar una decision que hasta entonces no tenia precedentes.”¹⁵⁷³

A part de les presumptes “complaences”, Puig Pujades s’hagué de defensar d’unes altres acusacions que atemptaven no només contra la seva gestió sinó també contra la seva honorabilitat. L’acusaren d’absentar-se de forma habitual de les responsabilitats. La denúncia, formulada per un representant de

¹⁵⁶⁹ *Ibidem*

¹⁵⁶⁹ *Ibidem*

¹⁵⁷⁰ *Ibidem*

¹⁵⁷⁰ *Ibidem*

¹⁵⁷¹ AHN. Sección diversos. José Giral. Legajo 3. Carpeta núm. 8-11/16.

¹⁵⁷² *Ibidem*.

¹⁵⁷³ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujades. PG 0187. Exp. P315.

¹⁵⁷³ *Ibidem*.

la República de Mèxic, no va prosperar però Puig Pujades se'n va haver de defensar:

“Las ausencias más de la Misión han sido en horas inhábiles de Cancillería, obligado por atenciones ineludibles y aprovechando la extraordinaria proximidad entre Perpignan y Figueres, ciudad de mi antigua residencia, ausencia que me permitía compaginar y atender la función consular”.¹⁵⁷⁴

Malgrat això, el periòdic *L'Eclair* de Montpeller també s'hi referí el març de 1937 amb un títol significatiu “On fait la noce au consulat”, en el qual es qüestionava on passava el temps.¹⁵⁷⁵ No podem ni verificar ni quantificar les absències al consolat de Perpinyà però podem ressenyar que únicament retrobem el polític a la seva ciutat natal a través de la premsa en el partit de futbol entre el Casal Català de Perpinyà, el campió del Rosselló, i la Unió Esportiva Figueres¹⁵⁷⁶ el maig de 1937 i, posteriorment, a Barcelona quan assistí a l'enterrament de la vídua de Francesc Macià el 19 de setembre d'aquell mateix any.¹⁵⁷⁷

Els arguments que Puig Pujades esgrimí davant dels seus superiors es basaren en què el personal del consolat estava treballant d'una manera extraordinària, fins i tot, en jornades festives i que la bona gestió al capdavant de la institució era innegable:

“Mis antiguos desvelos en servicio de la causa republicana, a la cual he consagrado mi vida interna, como es público y notorio, aun a trueque en ciertas ocasiones de un holocausto en aras del deber, creo que constituyen garantías del celo que he de poner en el ejercicio de la alta misión confiada, para mejor prestigiar y servir a España.”¹⁵⁷⁸

¹⁵⁷⁴ *Ibidem*

¹⁵⁷⁴ *Ibidem*

¹⁵⁷⁵ LE PRISONNIER DU CASTILLET. “On fait la noce au consulat”, a *L'Eclair* [Montpeller], (13 de març de 1937). No s'ha localitzat a MCEZ perquè la col·lecció és incompleta. En alguns informes interns, Puig Pujades ja havia remarcat que aquest periòdic juntament amb la *Flamme du Midi* de Perpinyà eren desfavorables al govern republicà. Vegeu: AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujades. PG0187. Expedient P315.

¹⁵⁷⁶ “Esportives”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 994 (28 de maig de 1937), pàg. 2.

¹⁵⁷⁷ “El entierro de la viuda del presidente Maciá”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 22.940 (21 de setembre de 1937), pàg. 2

¹⁵⁷⁸ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujades. PG 0187. Exp. P315

Qüestionada l'actuació de Puig Pujades com a cònsol, el degà de la Facultat de Farmàcia de la Universitat Autònoma de Barcelona i cunyat, Josep Deulofeu, havia escrit el 15 de juliol de 1937 al seu amic José Giral que exercia de ministre. En la carta, Deulofeu lamentava la possible "separación" del càrrec del seu familiar i al·legava que estava "plenamente convencido que tendrá motivos políticos para haber tomado esta resolución que bien de yo ha de dolerte en atención a nuestra buena amistad".¹⁵⁷⁹ En contrapartida, Giral oferí un altre destí a Puig Pujades. El mateix Deulofeu assegurava que es desplaçaria fins a Figueres per explicar-ho personalment a la seva cunyada, Adela Carbona. Deulofeu conclouïa la carta refermant que ells resolguessin "lo que estimen oportuno a proposito de tu oferta, que tambien te agradezco".¹⁵⁸⁰

Arran de la demanda per les seves absències, Puig Pujades havia escrit des de Figueres el 16 de juliol de 1937 al ministre José Giral perquè valorés la seva gestió: "plenamente convencido de haber actuado en forma irreprochable, siento el imperativo de mi consciencia de someter a su alto criterio mi actuación".¹⁵⁸¹ Decidí, fins i tot, traslladar-se a València per entrevistar-s'hi personalment i "rogandole quiera vd. no decidir nada en definitiva hasta haberme escuchado".¹⁵⁸²

Desconeixem el resultat de la reunió i quins foren els motius que, tres mesos després, obligaren al cessament definitiu. Puig Pujades deixà el càrrec el 30 de novembre de 1937 substituït per Tomás Bilbao Hospitalet. El ministre José Giral li havia escrit el 19 de novembre i li havia assenyalat que

"Por convenir así al mejor servicio, he dispuesto pase VS a continuar los suyos con la misma categoría que hoy tiene e igual carácter interino, al Consulado de la Nación en Lyon, donde percibirá el sueldo personal de doce mil pesetas anuales más otras nueve mil en concepto de gastos de representación, cantidades asignadas a la plaza que va a ocupar en el presupuesto vigente".¹⁵⁸³

¹⁵⁷⁹ AHN. Sección diversos. Legajo José Giral.

¹⁵⁸⁰ *Ibidem*

¹⁵⁸¹ *Ibidem*

¹⁵⁸² *Ibidem*

¹⁵⁸³ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. PG 0187. Exp. P315

És difícil conèixer amb exactitud quines són les causes del trasllat de Puig Pujades. D'una banda, les acusacions que va rebre pel que fa a les absències i, de l'altra, la validesa del càrrec que tenia una durada d'un any. Així mateix, Puig Pujades havia escrit de nou el 30 de novembre de 1937 a Giral per defensar la seva honorabilitat davant una burla que havia patit. El 26 d'octubre, un tal Martínez Jara s'havia presentat al consolat sense recomanacions i afirmava que treballava pels serveis de contraespionatge a favor de la legalitat republicana. Puig Pujades li permeté telefonar al governador civil de València el qual li havia promès l'enviament d'uns agents perquè auxiliessin a Martínez Jara. El dissabte 30 d'octubre la presència del cap d'informació de l'ambaixada de París, Francisco Mata, al consolat de Perpinyà va fer que aquest s'adonés que el presumpte espia era un estafador. Dos dies després, arribaren els agents de València que es queixaren d'haver-los fallat l'operació.¹⁵⁸⁴

La localització de documentació que ens permeti aclarir el contingut de les reunions entre Puig Pujades i Giral podria ser decisiva per fer balanç d'aquesta etapa al capdavant del consolat de Perpinyà i analitzar les causes del seu cessament.

Paral·lelament a la tasca de cònsol, assistí a algunes reunions del Congrés dels Diputats en què participà activament amb el seu vot. Per exemple, el primer d'octubre de 1937 votà favorablement en relació a la reforma del Reglament de la cambra per aconseguir l'"elasticidad necesaria para ser, en su funcionamiento y en su mecánica, tan ágil como debe ser tanto un órgano político como un órgano administrativo en los momentos de lucha contra la rebelión en armas".¹⁵⁸⁵

Durant aquest període, el polític va mantenir l'activitat intel·lectual amb l'aparició a finals de 1936 dels *Contes de la viu-viu i de la xiu-xiu*, publicat a Edicions de la Rosa dels Vents de Barcelona. El volum de 59 pàgines és un recull de sis narracions similar als llibres de contes que havia escrit durant la dècada anterior.

Gairebé un mes després, Puig Pujades pronuncià una conferència al Centro Espanyol de Perpinyà on tractà en llengua catalana les relacions entre "L'art i el poble", una ponència que ja

¹⁵⁸⁴ AHN. Sección diversos José Giral. Legajo 3. Carpeta núm. 20.

¹⁵⁸⁵ ACD. *Diario de Sesiones*. Legislativo 1937. Núm. 64, pàg. 27

havia presentat amb anterioritat.¹⁵⁸⁶ Segons l'autor, l'art ha estat històricament reservat a la burgesia perquè el poble ni l'entenia ni tenia mitjans per adquirir obres. A partir d'aquesta premissa, apostà per la reforma de l'ensenyament i una major justícia social, binomi que, segons assegurava, havien de portar a "Espanya els mitjans de posar l'art a l'abast del poble".¹⁵⁸⁷

Simultàniament, l'Escola de Declamació i Art Dramàtic de Figueres, dirigida per Pere Teixidor Elies, que estava duent a terme el primer curs, va estrenar la comèdia inèdita en tres actes de l'escriptor, SOS, organitzada pel Socors Roig Internacional.¹⁵⁸⁸ Les cròniques de l'època consideraren la idoneïtat d'aquesta estrena:

"Calia que fos aquesta, per tractar-se de l'obra d'un figuerenc il·lustre perseguit pel bienni negre, d'una obra escrita en el preludi d'aquesta guerra civil –convertida en guerra d'independència– filla com si diguéssim del moviment, i calia que fos aquesta, perquè dintre d'ella s'hi debat un assumpte d'esclavatge i llibertat espiritual, gènesi de lluites fratricides que embolcallen la nostra època malaurada."¹⁵⁸⁹

L'estrena d'aquesta obra responia a la voluntat de mantenir ferm el compromís amb la República, homenatjar-ne l'autor i evitar que "el perill que les hordes feixistes envaeixin la nostra estimada Catalunya".¹⁵⁹⁰

Durant el temps que assumí el consolat de Perpinyà, la seva dona, Adela Carbona, es va quedar a Figueres administrant el negoci familiar i, alhora, encapçalant algunes de les manifestacions del GFE. Carbona va presidir el març de 1937 una concentració en el decurs de la qual, segons el periòdic

¹⁵⁸⁶ "Una conferència de Puig Pujades al «Centro Español» de Perpignan" a *La Dépêche* [Perpinyà], núm. 981 (26 de gener de 1930). L'article també es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 981 (30 de gener de 1937), pàg. 4; "La conférence Puig-Pujades au Centro espagnol" a "La vie regionale", a *La Dépêche* [Perpinyà], núm. 24.990 (26 de gener de 1937), pàg. 6.

¹⁵⁸⁷ *Ibidem*

¹⁵⁸⁸ Pere Teixidor Elies (1892-1981) era un escriptor figuerenc, col·laborador de la premsa local (*La Galeria*, *La Veu de l'Empordà*, *La Comarca Deportiva*, *El Ampurdanés*) i corresponsal d'*El Mundo Deportivo* i l'*Sport*.

¹⁵⁸⁹ Jo. "L'Escola de Declamació i Euzkadi", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 997 (18 de juny de 1937), pàg. 3.

¹⁵⁹⁰ *Ibidem*. Vegeu ressenyes de l'estrena a: RONDÓ. "Teatral. L'estrena de SOS", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 998 (25 de juny de 1937), pàg. 3.

d'extrema esquerra *Avant..!*, algunes membres del grup “van insultar estimades companyes nostres, i inclús les mares dels nostres companys” pel qual exigien a Puig Pujades que opinés sobre l'incident. No n'hem localitzat cap valoració.¹⁵⁹¹ Així mateix, Carbona contribuí en nom del seu espòs a diverses causes: l'abril, amb la iniciativa de Foment de la Sardana de fer un donatiu als hospitals de sang donant 8 pessetes, una de les contribucions econòmiques més altes;¹⁵⁹² al setembre, l'entrega d'un altre donatiu de 250 pessetes, també la més generosa, a la iniciativa impulsada pel GFE, adherit a la FRSE, destinada a pro-brigalls pels militants i als fills dels socis d'aquesta federació que es trobaven al front.¹⁵⁹³

¹⁵⁹¹ “Sagetes de la J.C.I.”, a *Avant..!* [Figueres], núm. 14 (17 de març de 1937), pàg. 4.

¹⁵⁹² “Foment de la Sardana. Donatiu per als hospitals de sang”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 989 (9 d'abril de 1937), pàg. 3.

¹⁵⁹³ “Federació Republicana Socialista de l'Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 1.006 (10 de setembre de 1937), pàg. 1.

5.3. Cònsol a Lió (1937-1938)

Josep Puig Pujades va prendre possessió del càrrec de cònsol a Lió el 25 de desembre de 1937. Aquesta oficina consular comprenia la jurisdicció en els departaments del Rhône, Isère, Savoie, Haute-Savoie, Ain, Ardeche, Loire, Haute-Loire, Saone-et-Loire, Jura, Puy-de-Dôme, Allier y Côte-d'Or.¹⁵⁹⁴ Mantingué el caràcter interi de les seves tasques, continuà cobrant un sou de 12 mil pessetes anuals, a més de 9 mil, en concepte de despeses de representació. En el comiat a Figueres assegurava afrontar enèrgicament el nou repte:

“Jo vaig a Lió com vaig anar a Perpinyà, a fer la guerra en el front internacional, on jo crec, es lliurarà la batalla definitiva.

I vaig allí, amb el cor prenyat d'optimisme en la victòria definitiva de la nostra causa, que ha de vèncer perquè és justa i perquè és la causa del poble veritable de l'Espanya democràtica”.¹⁵⁹⁵

De la gestió com a cònsol en coneixem pocs detalls. Únicament n'hem localitzat dades fragmentàries. Inicialment, observem el desig de Puig Pujades de conèixer el territori i, especialment, contribuir al triomf de la guerra des de l'estranger. Per això, s'interessà pel Comitè Antifeixista de Peatge de Roussillon (Isère) i participà el 15 de gener en un congrés dels representants dels comitès d'aide au peuple espagnol de diversos pobles de la comarca lionesa segons informà el diari francès *Lyon Républicain*. Aquest mateix mes li reclamaren la devolució de la documentació d'uns oficials sud-americans que hauria d'haver entregat en l'estada a València entre el primer i el segon d'octubre quan assistí a una reunió de les Corts. Ell assegurava que se l'aconsellà enviar els documents al Ministeri de Defensa (secció estrangeria) i com que desconeixia l'adreça exacta ho entregà a “unos ujieres que se encontraban a la puerta de entrada de la Lonja, los cuales muy amablemente me dijero que lo llevarian a su destino”.¹⁵⁹⁶ El 14 de febrer demanà a l'ambaixada espanyola de París la quantitat de 8.400 francs per pagar el viatge del camió *Noël aux Lyonnais* que desplaçava els voluntaris de les Brigades Internacionals i assistí el 17 de febrer

¹⁵⁹⁴ CEF. Fons Josep Puig Pujades. Acta de nomenament de Cònsol d'Espanya a Lió. València. 19 de desembre de 1937.

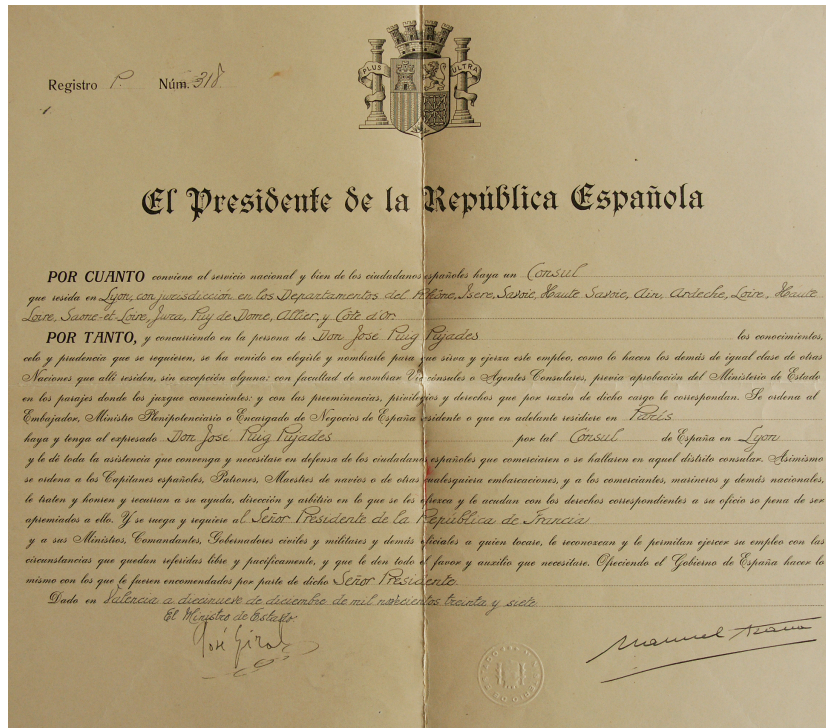
¹⁵⁹⁵ “Comiat a Puig Pujades”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 1.021 (24 de desembre de 1937), pàg. 1-2.

¹⁵⁹⁶ AMAE. Expediente diplomático José Puig Pujadas. PG 0187. Exp. P315.

a una cerimònia religiosa en memòria del rei belga Albert I. Aquest mateix mes, demanà al subsecretari de propaganda, Leonardo Martín Echevarría, que a les festes i reunions espanyoles es substituís l'himne de la Internacional pel de Riego en el gramòfon.

– Imatge XI –

TÍTOL OFICIAL DE CÒNSOL A LIÓ

Font: CEF. Documentació diversa. 1937.

Malgrat aquesta activitat al capdavant del consolat, Puig Pujades assistí com a diputat a les sessions de Corts que se celebraren a diversos punts de l'Estat espanyol. El primer de setembre fou designat membre del Tribunal de Comptes i de Comunicacions, Transports i Obres Públiques com a representant de la minoria d'Esquerra Catalana al Congrés dels Diputats i a l'octubre de 1938 votà favorablement els pressupostos de l'Estat per a l'any següent.¹⁵⁹⁷ No obstant la necessària presa de decisions,

¹⁵⁹⁷ ACD. *Diario de Sesiones*. Legislativo. Núm 66 (1 de febrer de 1938); núm. 67 (30 de setembre de 1938); núm. 68 (1 d'octubre de 1938).

l'assistència a les Corts no era assegurada perquè el Congrés dels Diputats només finançava el viatge si el trasllat era a l'interior d'Espanya. Per això, sol·licità el 2 de març a l'ambaixador d'Espanya a París l'autorització per retirar de la caixa consular l'import del bitllet d'anada i tornada de Lió a la frontera, a més de 481 francs per les despeses del viatge.

Tot i que l'abril de 1938 se l'autoritzà a retirar els diners, el finançament de les despeses d'aquests mesos va ser una font de preocupació constant no només per cobrir les despeses que li exigia el càrrec de diputat sinó, fins i tot, per anar a despatxar els assumptes del consolat a l'ambaixada a París. Per exemple, el 14 de març demanà retirar 600 francs per les despeses del viatge que havia de fer a la capital francesa entre els dies 10 i 11 de març "para conferenciar sobre diversos extremos confidentiales".¹⁵⁹⁸ Les reiterades demandes de liquiditat evidencien la precarietat econòmica del govern en un moment en què el Ministeri d'Estat demanava aclariments reiteradament sobre les partides econòmiques. El 18 de juny s'autoritzà a Puig Pujades a accedir a dues partides, d'una banda, la primera al març de 600 francs i, d'altra banda, la del 5 d'abril amb 1.288 francs. Així mateix, se li exigí que a partir d'aquest moment els desplaçaments del personal de l'ambaixada es comunicuessin a la secció de comptabilitat del Ministeri "tanto a los efectos de libramiento de los devengos que a los mismos puedan corresponder, como para que la misma pueda apreciar sobre la procedencia de las partidas que en los balances se reflejan".¹⁵⁹⁹

En aquesta línia, s'acceptà pagar el 8 de juliol de 1938 un viatge a París en comissió de servei per "recoger el material de claves telegráficas correspondientes al Consulado en Lyon", però en canvi se li denegà cobrar el trajecte en qualitat de diputat des de Lió a la frontera:

"No parece aplicable igual medida al gasto de 481 francos que se consigna en el oficio nº 45, y con que el Cónsul mencionado atendió al pago de su viaje de ida y regreso, de Lyon a la frontera, con ocasión de acudir a la reunión de Cortes en Barcelona. Gasto es éste que debiera haberse atendido particularmente por el titular del Consulado en Lyon, que percibe además las dietas correspondientes a su condición de Diputado, ya que se

¹⁵⁹⁸ AGA. Ministerio de Asuntos Exteriores. Expediente personal de José Puig Pujades. Sign. 54/11676.

¹⁵⁹⁹ *Ibidem*

trataba de funciones extrañas a las propias consulares. Aunque, según me informa el funcionario correspondiente, se opuso este reparo en esta Cancillería al informar sobre ello, estimó mi predecesor como procedente acordar igual autorización para ambos casos, y así se consignó en el escrito nº 304 de que igualmente se acompaña copia, dirigido al Cónsul repetido, criterio, por otra parte, que al firmante no le parece adecuado y es justo.”¹⁶⁰⁰

Tot i que el 16 de març i el 5 d'abril se l'autoritzà a retirar 600 i 1.288 francs, respectivament, –la quantitat necessària per fer front a les despeses per assistir a la reunió de les Corts i el viatge a París per reunir-se a l'ambaixada, el secretari general del Ministeri l'informà que les de l'assistència a les Corts republicanes les havia de retornar del seu “peculio privado” i les del viatge a la capital francesa havia de reclamar-los a l'ambaixada que l'havia autoritzat.¹⁶⁰¹

La resposta sorprenué a Puig Pujades que féu constar que

“Se habían satisfecho gastos semejantes en casos parecidos, como tengo entendido que se hizo con el diputado don Claudio Ametlla, cosa justa, ya que la franquicia ferroviaria de que disfrutaban los diputados tiene efectividad solamente dentro el territorio español y los 600 francos se referian exclusivamente a este concepto”.¹⁶⁰²

La qüestió del reemborsament s'allargà, almenys, fins a l'octubre de 1938, moment en què el canceller encarregat del consolat espanyol a Lió, Enrique Camaró Naya, informà que els 1.288 francs encara no s'havien pagat a Puig Pujades.

A banda dels problemes de liquiditat econòmica del govern, Puig Pujades mantingué una comunicació fluïda amb l'ambaixada espanyola a París. El març de 1938 va escriure a l'ambaixador perquè es recollissin sis caixes que contenien obres d'art que es trobaven a la companyia Docks et Entrepots, a la secció 11 del port de Marsella. En la missiva, Puig Pujades assegurava que es requeria una persona de confiança que recollís la mercaderia i contactés amb el confident que aniria a la

¹⁶⁰⁰ *Ibidem*

¹⁶⁰¹ *Ibidem*

¹⁶⁰² *Ibidem*

cita i s'evités la intervenció del consolat de Marsella, la policia del qual procedia de la FAI.

Paral·lelament a aquesta activitat, Puig Pujades envià periòdicament una còpia dels articles que escrivia al diari francès *Lyon Républicaine* en els quals intentava contribuir a consolidar una opinió favorable a la legalitat republicana i a reflexionar sobre el conflicte. El diari, aparegut l'any 1878, donava suport a la causa republicana amb una secció diària titulada "Les événements d'Espagne" en què s'explicava el transcurs de la guerra i a través d'articles d'opinió que reivindicaven la legalitat del Front Popular espanyol i condemnaven l'aixecament militar¹⁶⁰³ D'aquestes col·laboracions periòdiques ja n'havia informat durant l'abril a l'ambaixador espanyol de la capital francesa: "me permito someter al claro juicio de SE unos artículos de propaganda a favor de España que estoy publicando en la prensa de Lyon y que de merecer su aprobación continuaré, según lo permitan mis fuerzas".¹⁶⁰⁴ En la nota s'hi afegien els retalls de diari publicats amb els articles corresponents dels quals n'hem localitzat tres.¹⁶⁰⁵

A l'estiu, Puig Pujades assistí a les festes oficials del 14 de juliol a Lió, de les quals relatà a l'ambaixador espanyol les atencions rebudes en representació de la República Espanyola:

"Por la mañana desde la tribuna oficial presenciamos la brillante revista militar y por la noche asistimos al banquete ofrecido por el Sr. Presidente de la Cámara de los Diputados y Alcalde de Lyon M. Edouard Herriot, el cual en su discurso de ofrecimiento del banquete tuvo frases de elogio para los pueblos que se defiende contra toda ingerencia extranjera, libertad de auto-determinación, el

¹⁶⁰³ BÉGHAIN, Patrice; BENOIT, Bruno; CORNELOUP, Gérard; THÉVENON, Bruno. *Dictionnaire de Lyon historiques*. Lió: Éditions Stéphane Bachès, 2012, pàg. 802-803. Vegeu alguns d'aquests articles, per exemple: JOLMON, Joseph. "Pauvre Espagne", a *Lyon Républicaine* [Lió], núm. 21.778 (21 de març de 1938), pàg. 1-2; ROLLAND, Maurice. "L'Espagne vous parle...", a *Lyon Républicaine* [Lió] núm. 21.810 (23 d'abril de 1938), pàg. 4; R.P. "Il faut sauveur l'Espagne", a *Lyon Républicaine* [Lió], núm. 21.835 (18 de maig de 1938), pàg. 6; KAYSER, Jacques. "Sur le drame espagnol...", a *Lyon Républicaine* [Lió], núm. 21.843 (26 de maig de 1938), pàg. 1.

¹⁶⁰⁴ AGA. Sección Asuntos Exteriores. Caja/legajo, 54/11.676.

¹⁶⁰⁵ PUIG PUJADES, J. "Les rebelles espagnols contre la civilisation", a *Lyon Républicaine* [Lió], núm. 21.777 (20 de març de 1938), pàg. 1-2; "Le martyre de l'art espagnol", núm. 21.803 (16 d'abril de 1938), pàg. 6; "La pré-invasion d'Espagne par Hitler", núm. 21.858 (10 de juny de 1938), pàg. 1-2.

respeto a la cual, ha sido siempre norma de la Republica Francesa.”¹⁶⁰⁶

Aquest mateix mes escrigué al director general de Serveis Correccionals de la Generalitat de Catalunya, Joan de Garganta, perquè intervingués i millorés les condicions de captiveri d'uns coneguts seus, Pere Navet i Ramon Foraster. De Garganta contestà que aquests detinguts estaven a disposició del Jutjat General d'Evasió de Capitals, i no hi podia intervenir. Per tant, l'informava que era “molt difícil poguer-los donar un tracte especial puix que els nostres establiments, es troben en extrem sobrehabitats”.¹⁶⁰⁷

La seva activitat continuà a principis d'agost de 1938 quan Puig Pujades comunicà que havien interceptat una carta dels feixistes de la comarca lionesa en què s'hi podia deduir l'existència d'una organització il·legal que actuava sota l'aparença de l'Agrupació Catòlica San José, fet que havia denunciat al govern francès. La carta s'havia enviat al seu destinatari José Martínez Cedrán i es demanava un policia coneixedor de la llengua francesa perquè s'encarregués de vigilar als sospitosos.¹⁶⁰⁸

La gestió de Puig Pujades al capdavant del consolat es va interrompre el 16 d'agost per una excedència forçosa de malaltia degut a la qual va passar a percebre el 80% de les 12.000 pessetes anuals del seu salari. La petició l'havia cursat el primer de gener al·legant el delicat estat de salut que s'havia agreujat per “una fuerte bronquitis degenerada en asma” que, segons assegurava, hauria contret durant l'estada a la presó arran dels Fets d'Octubre “por el delito de defender la Republica”.¹⁶⁰⁹ El metge li havia recomanat una cura a Mont-Dore durant vint-i-un dies, població del departament de Puy-de-Dôme dedicada a les cures termals i que pertanyia a la circumscripció del consolat, però a uns 200 quilòmetres de Lió. Tot i aquesta absència forçosa, Puig Pujades continuà amb “relacion directa y telefónica con el mismo por si fuere dada la necesidad de mi presencia personal, a la vez que seguir el desarrollo normal de la misión consular”.¹⁶¹⁰

¹⁶⁰⁶ *Ibidem*

¹⁶⁰⁷ AMAE. Signatura RE-99. Carpeta núm. 5.

¹⁶⁰⁸ AMAE. Signatura RE-36.

¹⁶⁰⁹ AGA. Embajada de España en París. Sig. Caja 54/11676. José Puig Pujadas, Cónsul de la Nación en Lyon. Años: 1937-1938.

¹⁶¹⁰ *Ibidem*

La impossibilitat de reprendre la seva activitat o, altres causes que ara mateix no podem determinar, l'obligaren a dimitir el 9 de setembre i fou substituït per García-Ascot. Malgrat haver d'abandonar les responsabilitats consulars, Puig Pujades s'encarregà dels preparatius per organitzar una exposició d'aquarel·les programada per a finals de desembre de 1938 al vestíbul de la Sala Aragó de Perpinyà amb el títol "Per a salvar els infants d'Espanya".¹⁶¹¹ Quan faltava gairebé un mes perquè les tropes nacionals arribessin al Pertús, envià a la premsa les invitacions de la mostra. El diari satíric *L'Esquella de la Torratxa* contestà que li desconeixien

"La qualitat d'humorista. Perquè només pot ésser producte de l'humor l'invitar a visitar una exposició a Perpinyà als redactors de l'ESQUELLA, els quals, per no gastar, no ja passaport, sinó que ni permís per a arribar-se a la zona fronterera gasten".¹⁶¹²

En l'exposició mostrava una selecció de les seves aquarel·les en què s'hi podia reconèixer el paisatge francès i diverses natures mortes:

"Del seu pas per Sió, el pintor ens fa conèixer les contrades del Ròdan, entre les quals el clàssic i deliciós parc de la Tête d'Or, tot en fins colors. De les regions de l'Ain, de l'Isère, en Puig Pujades n'ha sabut captar els seus valors. Però el Vallespir ha seduït particularment a l'artista, ja que sembla trobar-se més a prop de la seva terra estimada. Les gorges du Mondony, La Cascade d'Annibal, El vell Pont de Palalda, El Tec, etc., ens el trobem transportats en forma seductora".¹⁶¹³

En la mateixa ressenya, el cronista manifestava que quan

"L'artista s'excedeix, és en la presentació dels prats, entre els quals s'erigeixen les pomeres en un desordre pintoresc. Els verts són molt dolços, i l'atmosfera d'aquest recons són encatadors. Algunes natures mortes demostren una concepció original de valors. D'una manera

¹⁶¹¹ Vegeu documentació de la mateixa exposició a: AHG. Fons Govern Civil. Comissaria delegada de la Generalitat. 4285/3.

¹⁶¹² "Pepignan, trois minutes!..", a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 3.096 (6 de setembre de 1939), pàg. 10.

¹⁶¹³ "Per a salvar els infants d'Espanya. L'exposició d'aquarel·les del Sr. Puig Pujades", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.677 (30 de desembre de 1938), pàg. 1.

general el dibuix és precís, i el treball de l'artista plau en gran mesura".¹⁶¹⁴

Potser aquesta activitat cultural va fer que la premsa del bàndol nacional assegurés que Puig Pujades, aprofitant la seva condició de cònsol, se'n havia anat a França per "disfrutar sus millones a otro sitio".¹⁶¹⁵ El mateix article assenyalava que

"estando de compras en una lujosa dulceria se vió interpelado por un joven abogado perpiñés, que le dijo, refiriéndose al próximo fin de los rojos: «Vous sentez le cadavre, monsieur». El diputado sastre –a quien en Figueras llamaban «Tijeritas» – abandonço el local sin saber que contestar; pero mas tarde, explicando la aventura y llevado seguramente por la cómoda y fácil resignación del que ya ha hecho un buen negocio, dijo: «Ja té ben bé raó»."¹⁶¹⁶

Aquest mateix any es publicà, finalment, *Ell, a la presó* –unes memòries autobiogràfiques en tercera persona sobre l'estada a la presó de Girona arran dels Fets d'Octubre– editades quatre anys després del captiveri.¹⁶¹⁷ El volum arribà a les llibreries a principis de juliol al preu de cinc pessetes en un moment que la situació bèl·lica del país no permeté que n'apareguessin gairebé ressenyes.¹⁶¹⁸ Únicament n'hem localitzat dues de Carles Rahola i Rafel Tasis a *L'Autonomista* de Girona i a *La Publicitat* de Barcelona, respectivament:

"Hom podria fer l'elogi d'aquest llibre, dient que conté les pàgines més belles i més sentides que han sortit de la ploma de Puig Pujades. La sòrdida Presó gironina, de «mala anomenada», té des d'ara el seu «cronista»; però no un cronista fred, pacient recercador de vells papers que sols l'historiador veritable sap animar, sinó un escriptor sensitiu a estones ingenu i a estones amarg [...] Aquest llibre, doncs, té el valor d'un «document humà» [...]

¹⁶¹⁴ *Ibidem*

¹⁶¹⁵ "Ecos", a *Destino* [Catalunya], núm. 67 (6 de novembre de 1938), pàg. 2.

¹⁶¹⁶ *Ibidem*

¹⁶¹⁷ Alguns capítols havien aparegut prèviament a la premsa. Vegeu, per exemple: "VIII. La gitana de la presó", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 919 (16 de novembre de 1935), pàg. 4; "XIII. Un Nadal a la presó", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 924 (21 de desembre de 1935), pàg. 3; "XVI. Llibres a la presó", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.498 (15 de juny de 1938), pàg. 4.

¹⁶¹⁸ "Llibres", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.497 (14 de juny de 1938), pàg. 6; "Notícies", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.512 (1 de juliol de 1938), pàg. 2.

Tanmateix, la lectura del llibre de Puig Pujades no deixa a l'ànima una impressió depriment.”
(*L'Autonomista* [Girona])¹⁶¹⁹

“Ens ha donat un llibre sincer i emocionat, que per damunt de tot és un cant a l'amistat. Tot i que de vegades s'endinzi en descripcions de la vida i els personatges de la presó: tot i que intenti en alguns moments de donar-nos una visió realista, allà on ell és més present, cordialment present, és quan descriu les joies amables de l'amistat: les visites, els records que rep del món exterior i que li confirmen l'afecte de parents i coneguts. I així les pàgines més directes del seu llibre són aquelles en les quals és contada la nit de Nadal a la presó i les que dedica als comiats dels amics que surten del captiveri i àdhuc a la seva mateixa sortida [...] Té un estil vehement, que de vegades s'infla amb una punta de barroc, i d'altres llisca amb naturalitat.”
(*La Publicitat* [Barcelona])¹⁶²⁰

La publicació d'aquest llibre o l'organització d'una exposició de pintures a poques setmanes de la caiguda de Barcelona, podria fer pensar que no era conscient de la situació però sabem que rebia notícies periòdiques del transcurs de la guerra i de la situació de l'Empordà. Va estar especialment preocupat per l'acció dels bombardejos que afectaren greument la ciutat a partir de 1938:

“Allunyat molts quilòmetres de la meua ciutat de Figueres, el joiell més preat de l'Empordà, arriba fins a mi la trista nova que aquella terra de puresa, fogar de totes les virtuts cíviques, ha estat sotjada per la metralla cega de les host feixistes.”¹⁶²¹

Puig Pujades descrivia els bombardejos que afectaven els darrers reductes de la Catalunya republicana i en denunciava amb repulsió les conseqüències bèl·liques del conflicte:

“Civilització! Progrés! Ciència! Quin fàstic! Els bàrbars posaven a prova llurs múscles d'acer en ferir de bona

¹⁶¹⁹ RAHOLA, Carles. “La contribució dels intel·lectuals a la lluita contra el feixisme. *Ell, a la presó*”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.489 (4 de juny de 1938), pàg. 4.

¹⁶²⁰ TESIS I MARCA, Rafael. “Dos llibres sobre una mateixa presó”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.607 (19 d'octubre de 1938), pàg. 2. El mateix article es reproduí a *La Publicitat* [Barcelona].

¹⁶²¹ PUIG PUJADES, J. “Ancorem la nostra fe en el futur”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 1.856 (gener de 1938), pàg. 3.

voluntat uns altres muscles. Ningú aliè a la lluita no en sofria... Però avui ¿com pot anar la humanitat amb el cap alt i la mirada clara, després d'una guerra en la qual s'han destruït estúpidament unes vides infantívoles que foren una il·lusió i una esperança, il·lusió meravellosa d'uns pares que en la videta eixida del seu amor hi trobaven tota la raó de viure, esperança malauradament esvaïda d'un demà que no serà?"¹⁶²²

Malgrat les nombroses víctimes que havia produït el conflicte, Puig Pujades considerà que calia ser fort i mostrar serenitat davant la mort de víctimes innocents. En aquest sentit, considerava que havia de "fructificar en un demà de llibertat, en un demà de pau, i de germanor"¹⁶²³ en una guerra que havien "de patir contra la nostra voluntat".¹⁶²⁴

Alguns dels articles que va escriure des del diari *Lyon Républicaine* com a diputat a les Corts republicanes, hi denunciava la destrucció dels bombardejos:

"Ce qui est inexplicable, ce qui fait rougir de honte, c'est de penser que des insurgés, qui prétendent la culture de la classe dirigeante, ordonnent froidement le bombardement des églises, des musées et des écoles!"¹⁶²⁵

L'autor no entén com les autoritats poden ordenar bombardejos indiscriminats dirigits a la població civil i en contra de l'obra cultural del país:

"Nous nous demandons en fin de compte si c'est une preuve de civilisation, si c'est unes garantie de bonne administration que de commander le bombardement et l'incendie de l'Ecole de mer de Calafell, le bombardement et l'incendie des écoles et garderies, d'églises, de monastères qui, comme celui de Montserrat, consacrent l'empreinte du génie catalan? [...] Surtout quand ce vabdalise s'exécute en pleine conscience, sans passion ni aveuglement, avec le seul souci de détruire."¹⁶²⁶

¹⁶²² *Ibidem*

¹⁶²³ *Ibidem*

¹⁶²⁴ PUIG PUJADES, J. "La Guerra s'humanitza", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.501 (18 de juny de 1938), pàg. 1.

¹⁶²⁵ PUIG PUJADES, J. "Les rebelles espagnols contre la civilisation", a *Lyon Républicaine* [Lió], núm. 21.777 (20 de març de 1938), pàg. 1-2.

¹⁶²⁶ *Ibidem*

Puig Pujades conegué la situació al front i a la rereguarda a través de la premsa estrangera però també pels contactes que mantenia amb la seva ciutat nadiua. Des del desembre de 1938 fins a l'abril de 1946 hem localitzat una trentena de cartes que el matrimoni Puig Pujades va rebre des de Figueres. Els remitents són la tia, Dolors Pujades; una amiga de la família, la senyora Gràcia que per aquell temps tenia 86 anys, i la criada del domicili particular, la Maria. Es tracta de correspondència familiar en què es parla de la vida quotidiana a la rereguarda (la por dels bombardejos, l'escassetat del menjar, l'augment dels preus dels aliments de primera necessitat, la situació de Figueres, entre d'altres), el funcionament dels Magatzems Puig París, la salut, l'enyorança i, especialment, les dificultats de fer enviaments i/o de rebre'n des de l'estranger. El matrimoni enviava relacions exhaustives de parament de la llar i roba de vestir que requerien per viure a Lió. En aquesta correspondència s'hi constata la preocupació creixent perquè els paquets que s'intercanviaven haguessin arribat. A tall d'exemple, Dolors Pujades escrivia al matrimoni Puig Pujades el 22 d'abril de 1938 que "tus trajes nuevos me diras como los puedo mandar que no digan nada para pasarlos y los colchones y almoadas ya puedes pensar lo que sufrimos para esta ropa que aun no la tengais".¹⁶²⁷

¹⁶²⁷ APJPP. Fons de la correspondència. Carta de Dolors Pujades a Josep Puig Pujades i Adela Carbona. 22 d'abril de 1938.

6. L'EXILI, 1939-1949¹⁶²⁸

“He procurat servir sempre un sol ideal: Catalunya, amb el desig de fer-la una pàtria completa, arrelada en el passat, però amb l'esguard obert a totes les inquietuds, per extremes que siguin, de l'ànima universal.”

“L'esperit immortal de la raça”, a *La Revista* [Barcelona], núm. 19.708 (gener-juny 1933), pàg. 176.

“Un dia li preguntàrem: I què, respecte l'avenir? I amb els ulls que semblaven mig endormiscats, ens mirà un moment i ens digué tot d'una: L'avenir, dieu? *Chi lo sa!* Em crec morir al peu del canó lluitant pels meus ideals i per la meva ciutat, pel bon nom de la qual he esmerçat fins avui les meves energies...”

TRÈMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm.1300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

¹⁶²⁸ Part d'aquest article fou publicat a: TEIXIDOR COLOMER, Anna. “Josep Puig Pujades (1939-1949): líder republicà, protector d'*Empordà Federal* i cacique del Ampurdán”. *Actes del congrés: Fronteres. Una visió des de l'Empordà*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2011, pàg. 453-468.

6.1. Els primers mesos d'exili: sobreviure a la desfeta moral i econòmica

Mentre que les tropes nacionals ocupaven Figueres, Puig Pujades romaní a la *Villa Beau Soleil* de la rue Joseph Costa, número 44, als Banys d'Arles. Hi havia viscut, almenys, des de finals de l'any 1938, després d'haver deixat el consolat de Lió. Aquest domicili es va convertir en un punt de trobada entre els exiliats figuerencs membres d'ERC i companys de redacció d'*Empordà Federal*: d'una banda, Ramon Canet i Jacint Bosch hi anirien puntualment fins que decidiren tornar definitivament a Figueres el maig de 1939¹⁶²⁹ i, de l'altra, Francesc Batet, Alexandre Deulofeu, Anicet Portell, Josep Brunet, Carles Varela i també Jaume Miravittles van utilitzar-lo com a espai de trobada i tertúlia a l'entorn del polític.¹⁶³⁰ Alguns familiars, com el seu nebot Ferran Carbona, hi confirmen l'estada el maig de 1939: "em trobo des de l'invasió de Catalunya, refugiat a casa del meu oncle Puig Pujades" a Amélie, referint-se al topònim dels Banys d'Arles però en castellà.¹⁶³¹

La policia franquista, que feia un seguiment exhaustiu dels moviments de Puig Pujades, assegurava en un informe del març de 1941 que el polític passava la major part del temps als Banys d'Arles però que també es traslladava a Narbona i esporàdicament es refugiava a Perpinyà.¹⁶³² El que desconeixien els franquistes era que Puig Pujades havia planejat el febrer del 1939 traslladar-se a París. La temptativa es frustraria després que l'amic Joan Casanovas li desaconsellés seriosament el 25 del mateix mes:

"Us recomano que no vingui ara desseguida. Estem en el tournant de les dificultats per residir a París i penso que dintre uns dies passada l'onada [...] Lo de trobar-hi un lloc per treballar serà més difícil, ... *avui* l'espagnol no es *tourista* ni *trevallador*".¹⁶³³

¹⁶²⁹ AMF. Fons Josep Puig Pujades. BATET OLIVET, Francesc. El *meu exili*, pàg. 79 (manuscrit inèdit).

¹⁶³⁰ DEULOFEU, Alexandre. *Memòries de la revolució de la guerra i de l'exili*. Vol. I. Emporitana: Figueres, 1974, pàg.133.

¹⁶³¹ AFCPS. Carta de Ferran Carbona Balaguer a Carles Pi i Sunyer. 17 de maig de 1939.

¹⁶³² ACAE. Fons Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Comisión liquidadora de responsabilidades políticas. Expedient Josep Puig Pujades.

¹⁶³³ Hem reproduït el subratllat que apareix a la carta original. Vegeu: AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Casanovas a Josep Puig Pujades. 25 de febrer de 1939.

Una vegada desistida la temptativa de traslladar-se a la capital francesa, Puig Pujades concentrà els esforços i desplegarà una intensa activitat tant a les pàgines de la premsa francesa com entre els casals catalans per aconseguir finançament econòmic i donar suport als més de mig milió de refugiats espanyols que arribaven a França.¹⁶³⁴

En una carta escrita en qualitat de diputat a Corts l'abril de 1939 (no hi consta el destinatari encara que per referències, probablement, estava dirigida als casals catalans d'Amèrica), el polític es referia a la "tragèdia" dels "catalans exiliats forçosos" a França que escapaven de la repressió franquista.¹⁶³⁵ Puig Pujades assegurava que les necessitats bàsiques dels exiliats no estaven cobertes: "cal vestir-se, cal netejar-se, calen un munt de petites coses per a no caure en l'enfonçament moral que anorrea la pròpia personalitat".¹⁶³⁶ Amb aquests supòsits, el polític figuerenc demanava recursos que ell administraria amb la "garantia" del seu bon nom des del sud-est de França. Una de les respostes procedents dels casals catalans afirmava el 8 de juliol de 1939 que "estem enviant les nostres aportacions a l'Oficina que dirigeix l'exconseller Antoni M. Sbert a la qual recomanem la vostra sol·licitud".¹⁶³⁷ Tot i aquests intents frustrats de coordinar els ajuts, Puig Pujades també s'adreçà al Centre Català de l'Havana per demanar suport econòmic, però des de la institució se l'informà el 14 de maig de 1939 que l'estaven fent arribar a través del seu representant a França, Josep Florensa Ollé, i que el repartiment es feia segons "el destí que consideren més propi".¹⁶³⁸ Les sol·licituds de Puig Pujades a la majoria d'entitats catalanes de l'exili es repeteixen durant aquestes setmanes sense èxit: des del Centre Català amb seu a Mendoza passant pel de Buenos Aires fins al Frente Popular Español de Queens a Estats Units.

Coincidint amb la fi del conflicte, el polític s'assabentà que el seu negoci, Magatzems Puig París, havia estat ocupat

¹⁶³⁴ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades. No consta destinatari. Abril de 1939. Una altra carta, Josep Puig Pujades la dirigeix al Comitè d'Aide Givors amb una sol·licitud similar. 19 d'abril de 1939.

¹⁶³⁵ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades. No consta destinatari. Abril de 1939.

¹⁶³⁶ *Ibidem*

¹⁶³⁷ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a les entitats catalanes. 8 de juliol de 1939.

¹⁶³⁸ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades al Centre Català de l'Havana. 14 de maig de 1939.

pels franquistes amb l'objectiu d'instal·lar-hi els menjadors d'Auxilio Social i, més tard conegué l'espoliació que havia sofert casa seva i, especialment, part de la seva biblioteca, que l'any 1929 comptava amb uns 3.000 volums.¹⁶³⁹ Aquesta situació i la dificultat de cobrar els lloguers de les propietats que posseïa tant a Figueres com a Portbou degueren empitjorar la situació econòmica. D'aquí que a mesura que avançava el seu exili, el polític figuerenc es referís amb més preocupació a la qüestió econòmica familiar. Per resoldre aquesta delicada situació, l'amic F. Balagué li recomanà el maig de 1939 que demanés ajut al pintor Salvador Dalí al qual Puig Pujades havia donat suport durant la seva adolescència:

“Al fons, es un bon català i fa feina antifeixista, inclus amb les seves pintures. Duran la guerra va ajudar a la seva família i als pescadors de Cadaques enviant-li menjar continuament. Si vosté li a escrit estic segur que le ajudarà, doncs jo ja li he insinuat aquesta necessitat”.¹⁶⁴⁰

Tot i aquest consell, desconexem si finalment s'hi posà en contacte i en rebé ajuda.¹⁶⁴¹

La situació econòmica devia empitjorar al llarg de l'any 1939. Francesc Batet que també havia estat un dels republicans federals històrics de la comarca i un combatiu articulista des de les pàgines d'*Empordà Federal*, s'hi referí durant el mateix any, assenyalà que l'esposa i la neboda del polític estaven “treballan com unes minyones”.¹⁶⁴² Aquestes circumstàncies expliquen, probablement, que Puig Pujades decidís demanar suport econòmic al president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, el 14 de desembre de 1939. En aquell moment, Puig Pujades rebia 1.450 francs del Congrés de Diputats, una quantitat insuficient, assegurava, per cobrir les seves necessitats. Per això, sol·licitava a Companys que se'l considerés conseller honorari tal i com el president l'havia

¹⁶³⁹ TRÈMOLS, Àngel. “Josep Puig Pujades”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

¹⁶⁴⁰ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de F. Balagué a Josep Puig Pujades. 21 de maig de 1939.

¹⁶⁴¹ El centre d'estudis de la Fundació Gala-Salvador Dalí no conserva cap tipus de correspondència entre Josep Puig Pujades i l'artista.

¹⁶⁴² AMF. Fons Josep Puig Pujades. BATET OLIVET, Francesc. *El meu exili*, pàg. 80 (manuscrit inèdit).

nomenat arran de l'empresonament pels Fets d'Octubre de 1934.¹⁶⁴³

“El resultat catastròfic de la sublevació fascista m'obligà a refugiar-me sol a França, després de perdre-ho tot el que jo posseïa: diners, comers, bens, tot ha sigut perdut. No tinc de qui esperar un ajut i poso en tu la meua esperança parlant-te amb tota franquesa: si vares considerar-me Conseller honorari de la Generalitat pels meus sacrificis, be seria de justícia que jo obligat per la necessitat cobrés, sinó tot el que cobren els Consellers –la majoria dels quals res han perdut en defensa de la causa de Catalunya– una part que m'ajudés a viure jo i els meus.”¹⁶⁴⁴

La carta que va escriure Puig Pujades, amb cinquanta-sis anys d'edat, mostra la precària situació econòmica que patia però, alhora, l'angoixa per sobreviure en un exili difícil. Així mateix, el to era també una mostra de la confiança amb la màxima autoritat de Catalunya. Uns dies després, el 24 de desembre de 1939, el president contestà encapçalant la carta amb un “amic Puig Pujades”:

“No crec que estiguis ben enterat de com funciona, ni quines normes han estat aprovades pel JARE, els serveis concrets, taxatius, de relació nominal de subsidis establerts segons normes fixes, d'aquesta oficina. No es propi que en les circumstàncies presents e dificultats de comunicació, sobretot en cartes que hauria d'esser d'explicació llarga i els retorns obligats, en tot cas, dels serveis de censura (com ha passat amb la que he rebut de tu) m'estengui en explicacions que tindria gust de donarte. L'amic Santalo, representant de Girona, si esta ben assabentat i ell te donarà segurament si te ocasió de poder canviar impressions i informes precisos. D'altra banda, jo no voldria mes que poguer servirte.”¹⁶⁴⁵

¹⁶⁴³ El comissari de la Generalitat a Girona, Josep Puig Pujades, va ser considerat el 6 d'octubre de 1934 responsable polític de la mort del comandant Domínguez Otero quan aquest llegia el Ban de Guerra arran dels Fets d'Octubre. Puig Pujades, juntament amb d'altres diputats, fou detingut i condemnat a trenta anys de presó. Vegeu el capítol d'aquesta tesi doctoral: 4.4. L'empresonament dels Fets d'Octubre (1934-1936).

¹⁶⁴⁴ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Lluís Companys. 14 de desembre de 1939.

¹⁶⁴⁵ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Lluís Companys a Josep Puig Pujades. 24 de desembre de 1939. La Junta d'Auxili als Republicans Espanyols (JARE) fou una institució fundada a França el 31 de juliol de 1939 per la Diputació Permanent de les Corts republicanes. L'objectiu era administrar els recursos econòmics que posseïa entre els exiliats.

Tot i l'encapçalament afectuós, la resposta de Companys fou una decepció per Puig Pujades que lamentà durament les formes del president després que aquest ignorés les seves peticions:

“Jo m'adreçava a l'amic amb el qual havia compartit per adhesió i confiança, condemnes i presons que m'equiparaven amb aquells senyors. Ho feia obligat per la necessitat com ja ho detallava. La resposta ha sigut uns mots d'excusa ridícols. *Jo no voldria mes que poguer servir-te.* I si no pots, què hi farem. Ara ja sé a què atènyer-me. I si no ens morim, ja ens deurem trobar algun dia, com en aquella vigília de la teva elecció a la nit en que sol solet sorties del Centre de la Rambla de Catalunya i m'honoràres fent-me confidenciat de les teves temences de no ésser elegit, cercant per tal una confiança, que vaig tenir l'honor de donar-te.”¹⁶⁴⁶

Puig Pujades, decebut, tractà de nou obertament els seus problemes de liquiditat amb un dels fundadors d'ERC, Antoni Maria Sbert, que havia organitzat una oficina a París per gestionar l'ajuda als refugiats. La resposta de Sbert, també negativa, no agradà al polític figuerenc que en va criticar durament el repartiment que des del govern s'estava duent a terme:

“Quan s'ha passat la vida lluitant per un ideal i hom hi ha sacrificat la seva llibertat i els seus bens heretats dels pares, i s'ha quedat arruïnat sense un clau, perquè se li han apoderat del negoci i de la llar, i ha de viure d'un subsidi escàs per a mantenir cinc persones i no li arriben, es quan comprant el descontent dels de baix i per poc humà que siguim se n'ha de fer ressò, no per fer olla sino per a intentar de que la gent faci examen de consciència i vegi si es logra i descoròs seguir cobrant subsidis que permeten estiuajar sigui allà on sigui mentre la seva esposa a copia de fer de fregall, veu com se li deformen les mans i altres miseries.”¹⁶⁴⁷

Dos anys després, la situació econòmica de Puig Pujades no millorà i el polític s'adreçà l'agost de 1942 a qui en aquell

¹⁶⁴⁶ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Lluís Companys. No s'assenyala la data.

¹⁶⁴⁷ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Antoni Maria Sbert. 8 d'abril de 1940; 29 d'abril de 1940. Antoni Maria Sbert (1901-1980) havia estat conseller de Cultura (entre el desembre de 1936 i l'abril de 1937) i conseller de Governació i Assistència Social (des del juny de 1937).

moment era el secretari general d'ERC, Josep Tarradellas, per indicació de Joan Casanovas, al·legà la seva "necessitat" i demanà un ajut que podia "esser decisiu en les actuals circumstancies".¹⁶⁴⁸ Des de la fi de la guerra, el polític figuerenc afirmava que havia cobrat un subsidi de 2.500 francs mensuals, amb els quals havia pogut viure escassament gràcies a l'ajuda d'una petita reserva que posseïa. En aquest moment, la reserva s'havia esgotat i la situació econòmica personal havia empitjorat: "amb quatre de família que som es impossible continuar visquent al preu que està la vida".¹⁶⁴⁹ Puig Pujades assegurava que aquesta era una de les darreres opcions que li quedaven i que fins aquest moment no havia gosat explicar-li obertament les seves necessitats:

"Per la temença de molestar havia sempre prescindit de reclamar mai res ni fer present les viscsituts sofertes en els meus bens, que m'han sigut totalment expoliats. Altrement la meva actuacio politica com a representant de l'Empordà d'una part i com a Consol de la Republica a Perpinya i a Liò, m'han fet objecte de totes les les persecucions dels enemics, que no s'han deturat en ocasionar-me tota mena de perjudicis sense haver-ne rebut mai cap recompensa."¹⁶⁵⁰

Davant d'aquestes adversitats, el polític figuerenc considerava que la intervenció de Tarradellas podia ser decisiva i li demanava obertament un augment del subsidi en la línia del que

"Tenen altres per conceptes menys justificats que els adscrits mes amunt. Y com sigui que vos podèm fer amb els vostres mitjans, els possibles per a que esdevingui realitat la meva demanda".¹⁶⁵¹

A l'espera de la resolució econòmica, Josep Tarradellas li plantejà el setembre de 1942 la possibilitat d'exiliar-se fora d'Europa però Puig Pujades ho declinà:

"Jo no sè el que pot passar però me sento incapaç d'anar a ferme a la meva edat una nova vida a terres d'America,

¹⁶⁴⁸ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 11 d'agost de 1942.

¹⁶⁴⁹ *Ibidem*.

¹⁶⁵⁰ *Ibidem*

¹⁶⁵¹ *Ibidem*

sense comptar amb fondos de resistencia. No sè el que passarà però me quedo. No puc fer-hi mes”.¹⁶⁵²

Igualment, d'aquesta darrera carta se'n desprèn que Tarradellas li facilitaria certa ajuda econòmica tal com ell mateix afirmava “que me deixeu entreveure i que ha d'esser per mi la salvació”.¹⁶⁵³ Finalment, li envià el 19 de setembre de 1942 un gir amb 1.500 francs, una quantitat que considerà insuficient i de la qual n'afirmà que era “ben escàs per a les meves necessitats”.¹⁶⁵⁴

Al llarg de la dècada dels 40 –almenys, abans de 1945 sense poder precisar-ho–, Puig Pujades canviaria de residència de la ciutat dels banys termals per la capital del Rosselló, Perpinyà. Es va instal·lar al carrer Saint-Mathieu juntament amb la seva família que en aquells moments estava formada per cinc membres: l'esposa, Adela Carbona Busquets; una neboda que vivia amb ells, Rosa Deulofeu Carbona; el marit d'aquesta, Fernando Garrido Pallardó, i la filla del matrimoni, també de nom Adela que nasqué el desembre de 1945. La neboda s'havia casat amb un jove voluntari capità, combatent de l'exèrcit republicà.

Durant aquests anys d'exili, el polític figuerenc va mantenir contacte epistolar amb polítics i intel·lectuals catalans i espanyols de diverses tendències: Manuel Azaña,¹⁶⁵⁵ Joan Sauret,¹⁶⁵⁶ Josep Tarradellas,¹⁶⁵⁷ Joan Casanovas¹⁶⁵⁸ i Antoni

¹⁶⁵² AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 2 de setembre de 1942.

¹⁶⁵³ *Ibidem*

¹⁶⁵⁴ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 19 de setembre de 1942.

¹⁶⁵⁵ Manuel Azaña (1880-1940). President del govern d'Espanya (1931-1933, 1936), president de la Segona República Espanyola (1936-1939). Veure: AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Manuel Azaña a Josep Puig Pujades. 15 de març 1939. El dirigent espanyol li agrai al polític figuerenc la fidel adhesió i la seva amistat.

¹⁶⁵⁶ Joan Sauret Garcia (1899 – 1985). Diputat al Parlament de Catalunya (elegit el 1932) per la província de Lleida. Vegeu: AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Joan Sauret. 3 de setembre de 1944; Carta de Joan Sauret a Josep Puig Pujades. 17 d'octubre de 1944.

¹⁶⁵⁷ Josep Tarradellas Joan (1899 –1988). Secretari General d'ERC i diputat a les Corts espanyoles (1931). Conseller de Governació i Sanitat de la Generalitat de Catalunya (1931-1932). Conseller Serveis Públics, Economia i Cultura i conseller primer durant la Guerra Civil. Vegeu: AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 18 de desembre de

Rovira i Virgili ¹⁶⁵⁹, entre d'altres. A partir d'aquesta correspondència podem conèixer que durant els primers anys participà en alguns actes organitzats per ERC a l'exili.

Després de l'ocupació de França per l'exèrcit alemany, un grup de catalans residents al Regne Unit fundà, el juliol de 1940, el Consell Nacional de Catalunya, presidit per Carles Pi i Sunyer. Finalitzada la guerra, el Consell va donar a conèixer el cas de Catalunya a l'ONU i presentà el document *Apel·lació a les Nacions Unides* (abril de 1945), on denunciava la conducta del règim franquista envers el Principat.

Puig Pujades s'havia adreçat el 24 de novembre de 1944 a Carles Pi i Sunyer per expressar-li l'interès que li havia suscitat les seves declaracions prèvies a la presentació del document i li assegurava que:

“De tot l'aparegut en aquests temps de confusionisme es lo únic serio i digne de tenir-se en compte. Me permetria fer vos una suggerencia referent al nom de «Consell Nacional». Ja devem saver que Irla amb un manifest llançat, si fa no fa, en el mateix temps que el vostra, es proposa refer l'antic Consell nacional per a assessorar-lo com a president automatic de la Generalitat.”¹⁶⁶⁰

A iniciativa dels polítics gironins, Puig Pujades li demanà el seu posicionament sobre la reorganització d'ERC i li proposà que es traslladés a França “car s'imposa l'orientació de les forces democràtiques que resten vacillants davant tants grups i grupets”.¹⁶⁶¹

1939; Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 25 de desembre de 1939.

¹⁶⁵⁸ Joan Casanovas Maristany (1890-1942). Fundador d'ERC. Primer conseller i president del Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya (1936). Vicepresident de la Generalitat de Catalunya i president al Parlament de Catalunya. Vegeu: AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Joan Casanovas. 4 de gener de 1939.

¹⁶⁵⁹ Antoni Rovira i Virgili (1882-1942). El primer d'octubre de 1936 fou escollit vicepresident primer del Parlament, accedint al càrrec de president interinament quan Josep Irla va ocupar provisionalment la presidència de la Generalitat de Catalunya, després de la mort de Companys. Veure: AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta d'Antoni Rovira i Virgili a Josep Puig Pujades. 13 de novembre de 1945.

¹⁶⁶⁰ AFCPS. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Pi i Sunyer. 24 de novembre de 1944.

¹⁶⁶¹ AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 2 de febrer de 1945.

L'octubre de 1944, els membres del partit que vivien a Perpinyà van honorar la memòria del president Companys sota els auspicis del Consell Departamental d'ERC i del setmanari *Foc Nou* de Tolosa en un emocionat acte en el cementiri de l'oest on reposaven les despulles de nou cents compatriotes morts a l'exili. L'acte també va consistir en la col·locació d'una pedra commemorativa, obra de l'escultor Paredes, dedicada "a tots els que a l'exili han trobat la mort. 15 octubre 1944. Quart aniversari de l'afusellament a Barcelona del President Lluís Companys".¹⁶⁶²

A finals d'octubre d'aquest any, el secretari general d'ERC, Josep Tarradellas, convocà a Montpeller els membres del directori (Joan Sauret, Miquel Guinart, Leopold Morant, Josep Demàs i Jaume Castelló); els presidents dels comitès departamentals (Francesc de Paula Jené, Joan Álvarez de Lara, Joan Benet Pinyama i Joan Prats) i els del consell assessor (Antoni Rovira i Virgili, Martí Barrera, Ramon Nogués Biset, Humbert Torres, Laureà Dalmau, Hilari Salvadó, Joan Rodríguez), entre els quals hi havia Josep Puig Pujades.¹⁶⁶³

Es tractava de reunir el 30 d'octubre de 1944 un important grup de diputats al Parlament de la República. Entre els assistents hi havia Ramon Nogués Biset, Francesc de Paula Jené, Claudi Ametlla, Eduard Ragasol, Pau Padró, Jaume Coma Jo (del PSUC). En aquella sessió, es va acordar demanar el restabliment a la Península de la legalitat democràtica i republicana en base a la Constitució del 1931 i dels estatuts autonòmics. A més, van sol·licitar al president de la República la formació d'un govern provisional inspirat en les Corts elegides el 1936 a l'espera d'una consulta electoral, fites difícilment assolibles en un context de forta repressió dictatorial a l'Espanya franquista i encara en plena Segona Guerra Mundial. En la sessió es va acordar també adreçar una salutació respectuosa a les Nacions Unides, especialment al govern francès i als compatriotes que patien sota els règims feixistes i dedicar un homenatge als morts per la República.¹⁶⁶⁴

¹⁶⁶² "A Perpinya", a *La Humanitat* [Perpinyà], núm. 3 (26 d'octubre de 1944), pàg. 3. Companys havia mort executat el 15 d'octubre de 1940 després d'un judici sumaríssim a Barcelona.

¹⁶⁶³ "El plé del directori s'ha reunit. Vers la formació de la Unitat Nacional", a *La Humanitat* [París], núm. 4 (9 de novembre de 1944), pàg. 1.

¹⁶⁶⁴ "A Tolosa. Reunio dels diputats a Corts", a *La Humanitat* [París], núm. 4 (9 de novembre de 1944), pàg. 2.

A partir de les notícies de la premsa i la correspondència amb altres polítics del partit, s'observa que Puig Pujades s'introduí inicialment en els debats que es produïren a ERC. Ara bé, també observem que el seu posicionament fou cada vegada més escèptic i allunyat dels estrets vincles que fins aleshores l'havien unit a les sigles del partit. No entén, per exemple, que la formació a la qual pertany no s'afegeixi el novembre de 1945 a l'agrupació apolítica "France-Espagne" amb l'objectiu d'impedir els excessos que s'estan cometent a Espanya.¹⁶⁶⁵ El juliol d'aquell mateix any s'excusà, per exemple, de no participar en un Congrés que ERC tenia previst dur a terme a Montauban per la seva "situació precària"¹⁶⁶⁶ tot i que s'hi dirigí a través d'una carta en què afirmava que era "l'hora d'unes audacies patriòtiques que devem encoratjar. Que els catalans tots arribin a comprendre i sentir aquesta realitat d'avui i Catalunya serà salvada".¹⁶⁶⁷ Segons Puig Pujades, aquesta tasca era la dels joves que havien de reparar els errors comesos "per a combatre-hi la desmoralització del vell caciquisme" i "després d'aquests anys d'infecció moral i material del falangisme".¹⁶⁶⁸

En aquest període, la correspondència amb Josep Tarradellas fou habitual amb gairebé mig centenar de cartes enviades a Josep Puig Pujades des del principi de la guerra fins a la data de la seva mort que permeten seguir la relació entre els dos polítics. En aquesta correspondència es tracten qüestions personals però també s'aborda la situació del partit a l'exili i els actes que s'han d'impulsar per reivindicar la democràcia, entre altres. En aquest doble sentit, observem que: d'una banda, el polític figuerenc mostrava preocupació per la integritat de Tarradellas i li pregà l'any 1945, fins i tot, que "vetlleu per a que no se us agafi"¹⁶⁶⁹ i, alhora, l'elogià per haver renunciat al nomenament de ministre de la República espanyola "us felicito doblement. Ja sabèu el concepte en que us tinc i m'afermo mes en la convicció de que sou un gran polític".¹⁶⁷⁰ Posteriorment, a finals de 1948 el felicità pel seu 70è aniversari: "la vostra

¹⁶⁶⁵ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a la Junta Directiva departamental de l'ERC a França. 8 de novembre de 1945.

¹⁶⁶⁶ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades al president de la Joventut d'ER Estat Català. 22 de juliol de 1945.

¹⁶⁶⁷ *Ibidem*. Vegeu també: "Congrés de les JEREC a Montauban", a *La Humanitat* [París], núm. 22 (19 d'agost de 1945), pàg. 2.

¹⁶⁶⁸ *Ibidem*

¹⁶⁶⁹ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 6 de gener de 1945.

¹⁶⁷⁰ *Ibidem*, 29 d'agost de 1945.

presència en aquest exili es la garantia del renaixement de l'esperit de Catalunya".¹⁶⁷¹ Per contra, també sol·licità a Tarradellas que li fes arribar el que havia costat la tramesa d'un "cable urgent" adreçat a Miquel Santaló. En total, havia pagat 1.227 francs que, assegurava, "he degut manllevar car la meua precària situació no me permet despeses per l'istil".¹⁶⁷²

Així mateix, Josep Tarradellas parlà obertament amb Puig Pujades dels motius que l'havien portat a crear el moviment de Solidaritat Catalana i amb la intenció que tingués un major coneixement de les seves aspiracions li feu arribar un article seu publicat a *La Humanitat*. A finals de l'estiu de 1945, el secretari general d'ERC li proposà que assistís a la sessió de Corts que se celebraria a Mèxic el primer d'octubre.¹⁶⁷³ Puig Pujades no hi assistí però, en canvi, el trobem durant el setembre en una reunió sota la presidència del secretari general del partit on s'hi tractà l'estructura orgànica del partit.¹⁶⁷⁴

L'activitat política de Puig Pujades d'aquests anys es va reduir considerablement però, tot i això, el partit, ERC, a proposta de Puig Pujades organitzà el juny de 1945 un homenatge als màrtirs.¹⁶⁷⁵ Posteriorment, Miquel Santaló li demanà el febrer de 1946 si estava disposat a recuperar la representació consular de la República espanyola a Perpinyà. Puig Pujades ho acceptà però, uns dies després, escoltà per la ràdio que s'estava organitzant sense tenir-lo en compte. Aleshores, el polític figuerenc s'adreçà a Carles Pi i Sunyer per pregar-li que interferís "prop del govern central reclamant per Catalunya algunes de les representacions de la República a l'extranger i recolzant per tal la promesa de l'amic Santaló".¹⁶⁷⁶ Tot i que en desconeixem amb exactitud el desenllaç, sabem que el 4 d'abril de 1946 Tarradellas li assegurava que en el

¹⁶⁷¹ ANC. Fons Pau Casals. Carta de Josep Puig Pujades a Pau Casals. 28 de desembre de 1946. UC 2992 / 1-367.

¹⁶⁷² AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 20 d'agost de 1945.

¹⁶⁷³ AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 30 d'agost de 1945.

¹⁶⁷⁴ "Importants reunions del partit", a *La Humanitat* [París], núm. 23 (13 de setembre de 1945), pàg. 1.

¹⁶⁷⁵ "Cinquena sessió", a *La Humanitat* [París], núm. 21 (25 de juny de 1945), pàg. 2.

¹⁶⁷⁶ AFCPS. Carta de Josep Puig Pujades a Carles Pi i Sunyer. 11 de febrer de 1946.

darrer viatge de Pi i Sunyer a França n'havien parlat amb el qual havien

“Coincidit plenament en la necessitat de què, si el Govern de la República, tal com sembla, obté de les autoritats franceses, una mena de reconeixement oficiós –cosa que li permetria eixamplar la seva acció per tot el país, nosaltres farem tot el que calgui per tal que les vostres justes i naturals aspiracions siguin una realitat”.¹⁶⁷⁷

A inicis de 1947, Tarradellas li comunicà que convocarien el ple del partit a Montpeller els dies 18 i 19 de febrer. Atès que Puig Pujades era membre assessor del directori, li assenyalava que el dia 18 tindrien un canvi d'impressions a l'Hotel Metropol de la població.¹⁶⁷⁸ Ell, finalment, no hi va assistir probablement, perquè la situació econòmica devia empitjorar.¹⁶⁷⁹ L'octubre de 1947, Pere Ferrer va escriure a Puig Pujades per informar-li que la Comissió de Govern Interior havia acordat enviar-li quinze mil pessetes i justificava que la quantitat no podia ser més elevada perquè no hi havia cap altra precedent.¹⁶⁸⁰ La xifra devia ser insuficient perquè Puig Pujades insistí el desembre de 1947 a Tarradellas a propòsit de la seva encara precària situació econòmica i al·legava a la seva història política, a la lleialtat i a la disciplina perquè el fes creditor d'alguna retribució per part del partit:

“Tots els companys cobren per algun concepte. L'únic posposat he sigut jo i tinc necessitats ineludibles si ha de romandre encara a l'exil. La solució? El bon amic Ferrer va insinuar-me-la. Es tracta de procurar que sigui nomenat de la Comissió Permanent de les Corts en nom del nostre partit. Ell, en Ferrer, està disposat a dimitir un dels dos carrecs que con en Jené desempenya i ésser nomenat jo. Es que vos voldrieu ajudar-me a obtenir aquesta solució?”¹⁶⁸¹

¹⁶⁷⁷ AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 4 d'abril de 1946.

¹⁶⁷⁸ AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 12 de gener de 1947.

¹⁶⁷⁹ “El Ple de l'Esquerra a Montpeller”, a *La Humanitat* [París], núm. 63 (4 de febrer de 1947), pàg. 1.

¹⁶⁸⁰ CEF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Pere Ferrer a Josep Puig Pujades. 10 d'octubre de 1947.

¹⁶⁸¹ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 1 de desembre de 1947. Vegeu també: CEF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Pere Ferrer a Josep Puig Pujades. 25 de setembre de 1947.

Puig Pujades insistí novament amb la situació econòmica que definí com a “insostenible i vergonyosa. Ja podeu suposar que quan m’atreveixo a parlar-vos així es que m’hi veig obligat”.¹⁶⁸² Malgrat aquests precis, Ferrer reiterarà que tant els càrrecs com la dotació econòmica no depenien d’ell mateix, d’en Tarradellas o d’en Nogués sinó “també d’els altres grups parlamentaris, pero repeteixo crec que podrà arrenjarse”.¹⁶⁸³ Posteriorment, el polític figuerenc encara es tornà a dirigir el 10 de setembre de 1948 a Tarradellas a propòsit del càrrec que havia d’ocupar a l’organigrama del partit i li recordava la “mala tongada” que estava passant

“Agreujada per la negativa que se m’ha fet d’atorgar me el passaport per a reintegrarme a casa com un trist vençut. Permeteu me que us recordi la seguretat que me donavem de que en el mes actual quedaria resolta la meva situació. Perdoneu me pero la necessitat no te llei”.¹⁶⁸⁴

La insistència amb l’escassetat material i moral s’intensificà encara més en aquests mesos i assegurava que “esdevè cada dia mes precaria i per tal enguniosa” i, per això, li demanà que influís per ell prop de l’amic Nogués perquè el nomenessin membre de la Comissió de Govern Interior de la Cambra i pogués “fruir de l’augment d’indemnitat que ella comportaria”.¹⁶⁸⁵

Finalment, Tarradellas li comunicà el 23 de desembre de 1947 que després d’haver parlat amb Nogués, Ferrer i Jenés no hi havia cap problema perquè fos nomenat substituït de Pere Ferrer a la Diputació Permanent.¹⁶⁸⁶ Tot i això, el 31 de gener de 1949 encara no s’havia materialitzat cap pagament.¹⁶⁸⁷

A través d’aquests contactes polítics i de la correspondència localitzada, també observem certa amistat amb

¹⁶⁸² AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 1 de desembre de 1947.

¹⁶⁸³ CEF. Fons Josep Puig Pujades. Cartes de Josep Puig Pujades a Pere Ferrer. 17 de desembre de 1947.

¹⁶⁸⁴ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 10 de setembre de 1948.

¹⁶⁸⁵ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 30 de desembre de 1948.

¹⁶⁸⁶ AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 23 de desembre de 1947. Vegeu també: CEF. Carta de Ramon Nogués a Josep Puig Pujades. 15 de desembre de 1947.

¹⁶⁸⁷ AMTM. Carta de Josep Tarradellas a Josep Puig Pujades. 31 de desembre de 1949.

alguns d'aquests homes. Per exemple, Joan Casanovas demanà a Puig Pujades que fes de protector del seu fill que aleshores vivia a Perpinyà.¹⁶⁸⁸ Les relacions més intenses, però, foren amb personatges estretament vinculats amb Figueres que l'èxode republicà havia escampat arreu del món, com ara, l'escriptor Alexandre Plana amb qui tracten els intents per localitzar els amics Cerver i Purcalles;¹⁶⁸⁹ F. Balagué que residia a Nova York i informà a Puig Pujades que Ramon Canet i Jacint Bosch havien retornat el maig de 1939 a l'Espanya franquista;¹⁶⁹⁰ el republicà i redactor d'*Empordà Federal* Francesc Batet Olivet;¹⁶⁹¹ el republicà del POUM, Joan Carreres Salleras¹⁶⁹², o bé, en Cinto, l'encarregat dels Magatzems Puig París, entre d'altres.

Així mateix, també va estar en contacte amb altres intel·lectuals compromesos. Hem localitzat una desena de cartes que Puig Pujades escrigué des de Perpinyà a Pau Casals, establert a Prades, a qui es dirigí com a "estimat mestre i amic" i amb admiració per:

"L'obra de catalanitat que estèu portant a terme en aquesta terra acollidora de França. Mercès al vostra esforç la presencia de Catalunya es fa palesa arreu on vos passèu [...] El vostre gest reiterat, fa més, pel respecte i simpatia de Catalunya i de la Llibertat, que totes les propagandes..."¹⁶⁹³

Que, segons considera, està duent a terme el músic. Així mateix, Puig Pujades explicà al músic que:

"En la llar dels meus passats a Figueres, hi tenia una galeria de patriotes i artistes catalans. Avui, profanada la

¹⁶⁸⁸ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de F. Balagué a Josep Puig Pujades. 14 d'octubre de 1939.

¹⁶⁸⁹ Alexandre Plana Santaló (1889-1940). Crític, poeta i narrador. Fou el corresponsal a Barcelona d'*Empordà Federal* en els primers anys de vida de la publicació. AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta d'Alexandre Plana a Josep Puig Pujades. 7 de març de 1939.

¹⁶⁹⁰ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de F. Balagué a Josep Puig Pujades. 9 de maig de 1939.

¹⁶⁹¹ Francesc Batet Olivet (1879-1968). Membre fundador d'*Empordà Federal*, escriptor de professió. AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Francesc Batet Olivet a Josep Puig Pujades. 12 de desembre de 1944.

¹⁶⁹² Joan Carreras Salleras (1905-1986). Redactor d'*Empordà Federal* i, posteriorment, d'*Avant...!* AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carreras Salleras a Josep Puig Pujades. 15 de febrer de 1939.

¹⁶⁹³ ANC. Fons Pau Casals. Carta de Josep Puig Pujades a Pau Casals. UC 2992 / 1-367. 6 d'abril de 1912.

meva casa, saquejades i perdudes les sagrades reliquies que amorosament hi servava, lluny d'aquella terra lluminosa de l'Empordà, voldria refer-me aci un soplug espiritual per a les meves inquietuts. Voldria, estimat mestre, ajudar-me a bastir-lo ofrenant-me en vostra retrat que iniciarà el culte a les meves evocacions?"¹⁶⁹⁴

La relació epistolar entre el músic i l'escriptor es produeix, sobretot, en els primers anys d'exili quan es van felicitar mútuament l'any nou (almenys el 1942¹⁶⁹⁵, el 1943 i el 1944¹⁶⁹⁶) i a propòsit dels èxits assolits de Pau Casals.¹⁶⁹⁷ Encara el 18 de novembre de 1945, Puig Pujades escrigué al mestre per referir-se elogiosament a les seves declaracions al periòdic *Ce soir*:

"El vostra patriotisme ha sigut sempre considerat per damunt totes les critiques i comentaris. El vostra art eximi us ha elevat a la categoria d'un deu. El vostre sentit politic podria esser discutit. Ara, ja no. Les vostres magnifiques declaracions us consagren definitivament, com un gran politic que es capaç de posar tota la seva valua al servei de l'alliberament de la Patria. El vostra gest ens ha commogut i els patriotes no podrem oblidar-ho mai."¹⁶⁹⁸

Més difícils devien ser els contactes amb els familiars que vivien a la Figueres nadiua. Les cartes que arriben des de l'Empordà són, especialment, aquelles que li envià el sogre, Joan Carbona Molins, advocat de professió i exalcalde republicà.¹⁶⁹⁹ Almenys, una trentena de cartes escrites des d'inicis de la guerra fins a l'any 1949, moment en què Puig Pujades morí i la seva esposa decidí tornar a Figueres. Les cartes de Joan Carbona estan

¹⁶⁹⁴ *Ibidem*

¹⁶⁹⁵ ANC. Fons Pau Casals. Carta de Josep Puig Pujades a Pau Casals. UC 2992 / 1-367. 28 de desembre de 1942.

¹⁶⁹⁶ *Ibidem*

¹⁶⁹⁷ Josep Puig Pujades havia rebut el 7 de maig de 1942 la seva fotografia i li informà que havia llegit un nou èxit dels seus concerts al *Jornal de Genève*; de nou, el felicità pel musical suís el 4 de novembre de 1941.

¹⁶⁹⁸ ANC. Fons Pau Casals. Carta de Josep Puig Pujades a Pau Casals. UC 2992 / 1-367. 18 de novembre de 1945.

¹⁶⁹⁹ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona a Josep Puig Pujades. 5 de gener de 1939; AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Josep Puig Pujades a Joan Carbona (algunes cartes no estan datades): 12 de maig de 1944; 26 de gener de 1946; 12 de maig de 1946; 23 de novembre de 1947; 13 de febrer de 1948; 2 de març de 1948; 12 de març de 1948; 24 de març de 1948; 23 d'abril de 1948; 9 de juny de 1948; 28 de juliol de 1948; 6 d'agost de 1948; 31 d'agost de 1948; 4 de setembre de 1948; 4 d'octubre de 1948; 28 d'octubre de 1948; 4 de novembre de 1948; 10/11 de novembre de 1948; 14 de novembre de 1948; 27 de novembre de 1948.

escrites en castellà i estan adreçades amb un “Estimados hijos”. Tracten de la situació que es vivia a Figueres, de les dificultats per mantenir el patrimoni Puig Pujades davant les autoritats franquistes i del possible retorn del matrimoni. En les missives s’hi evidencia el precari estat de salut del matrimoni “maltrecha por los achaques de costumbre”.¹⁷⁰⁰

El sogre és l’encarregat de resoldre els afers econòmics i de gestionar el patrimoni que els Puig Pujades han deixat a l’Espanya franquista. És ell qui els indica que la casa que tenien a Portbou havia quedat destruïda per les bombes, els hi proposà vendre-la per 50 o 60 mil pessetes i fer els tràmits pertinents per liquidar els deutes pendents.¹⁷⁰¹ Joan Carbona havia demanat un crèdit de 55 mil pessetes a l’amic i farmacèutic Joaquim Cusí per liquidar els deutes del matrimoni que ascendien a 40 mil pessetes, interessos i despeses que, al seu torn, devien als hereus de can Peix. Així mateix, demanà 75 mil pessetes i no 100 mil perquè Joan Carbona assegurava que només s’havia de pensar amb els treballs de paleta estrictament necessaris per evitar la caiguda dels edificis.¹⁷⁰² El març de 1948, Carbona assenyalava que ja havia pogut liquidar el crèdit i que estava centrat amb la recuperació dels locals on s’ubicaven els Magatzems Puig París que la Falange havia ocupat “espero poder zanjarlo con mas o menos daño, por supuesto antes de mucho tiempo pues me consta que activan la adquisicion de un nuevo local”.¹⁷⁰³ El 14 de novembre de 1948 Carbona es va trobar el pintor Josep Bonaterra, pròxim al *Movimiento* local, i li va comunicar que a la reunió del Consejo Local de Falange s’havia proposat llogar la casa que ocupaven i li demanava quin lloguer en cobrarien. El mateix Bonaterra assegurava que aniria a Perpinyà a preguntar-li personalment al polític. Per la seva banda, Carbona indicava a Puig Pujades que si, finalment, la llogava, s’havien de cobrar també les indemnitzacions del que es demanava, o bé, la devolució del que havien ocupat, a més d’una quantitat per compensar el temps que s’hi havien instal·lat. El sogre que procurava pels interessos del matrimoni va insistir que

¹⁷⁰⁰ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. No hi consta data.

¹⁷⁰¹ *Ibidem*

¹⁷⁰² *Ibidem*

¹⁷⁰³ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 2 de març de 1948.

“En el supuesto de estar conforme en arrendarle la casa no olvides que al contrato que se otorgara habria de preceder primero la devolucion de lo que havia en ella cuando la ocuparon ó indemnizacion en su falta y el pago o indemnizacion en una cantidad equitativa por los 9 o 10 años de ocupara, sin pagar 1 centimo”.¹⁷⁰⁴

De les cartes d'aquests mesos se'n desprèn també la necessitat que va passar el matrimoni i com, des de Figueres, la família Carbona intentava en la precària postguerra enviar-los menjar, un dels temes recurrents d'aquesta correspondència: el 12 de maig de 1946 “asi que pueda te mandaré alguna cosilla de comida”; el 2 de març de 1948 “en cuanto haya facilidades de mandaros algo lo hare de lo que pueda y no este controlado”.¹⁷⁰⁵ Posteriorment, Carbona els informà que estava pendent d'un amic seu, el senyor Genís, que s'encarregaria d'avisar-lo quan s'admetessin o es poguessin enviar paquets d'aliments però que, de moment, no en sabia res; el 4 de setembre de 1948, el sogre insistí que “en cuanto se pueda mandar algo procurare hacerlo si puedo llegarà las nuves que es donde se han puesto los articulos de comer, beber y arder”.¹⁷⁰⁶

La venda d'immobles o la recuperació dels objectes que posseïen abans de la guerra havia de ser una fórmula per sortir d'aquesta necessitat. Per això, Carbona demanà el 12 de març de 1948 que li escrigués una relació de:

“Lo que puedas y recuerdes de la tienda y habitaciones de tu domicilio en esta, tales como los cristales de los escaparates, mostradores, estanterias y demas muebles ú objetos clavado en el suelo ó en las paredes es decir de todo lo que recordeis y no podian llevarse los saqueadores individuales.”¹⁷⁰⁷

Carbona li aconsellà que en aquelles circumstàncies econòmiques el més convenient era la venda dels immobles i objectes de valor:

“Los gastos notariales papel sellado y derechos reales en los préstamos, hacerlos y desacerlos y el impuesto de

¹⁷⁰⁴ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 14 de novembre de 1948.

¹⁷⁰⁵ *Ibidem*

¹⁷⁰⁶ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 6 d'agost de 1948; 4 d'agost de 1948.

¹⁷⁰⁷ *Ibidem*

utilidades por añadidura que es carísimo, hacen ruinosos para el prestatario tales contratos. Creo pues prudente y económico el vender hasta en la actualidad que los precios no son los exajerados que eran hace un año”.¹⁷⁰⁸

Però, a banda dels assumptes econòmics, les cartes entreveuen també una relació personal entranyable que deixa al descobert les dificultats monetàries però també el desgast emocional de la postguerra. Carbona va escriure en una carta que no porta data: “nuestro silencio significa que no nos ocurre nada de particular”.¹⁷⁰⁹ Una fórmula subtil per descriure la censura a la qual estava sotmesa la correspondència i, alhora, mostrar la necessitat de mantenir el contacte a banda i banda de la frontera.

L’any 1948, Joan Carbona intentà tramitar els permisos per visitar-los a Perpinyà després que s’hagués obert la frontera. Feia gairebé deu anys que no es veien i desconeixem si, finalment, es va produir la trobada:

“Son tantas las cosas que tengo que decir y tan sorprendetes algunas, pero en fin callemos y esperemos la proxima oportunidad para hacerlos cargo de ciertos sucesidos y sobre todo a la necesidad de no prodigar la credulidad ni por las aparencias ni por lo que nos digan los interesados”.¹⁷¹⁰

En aquest sentit i mantenint la voluntat de retornar a Catalunya, Puig Pujades va escriure el juny de 1948 a Josep Tarradellas per explicar-li de nou que la seva situació era insostenible. Ho descrivia amb aquestes paraules: “impossible aguantar economicament”.¹⁷¹¹ El polític afegia que havia decidit retornar a Espanya on esperava que allà podria viure dignament amb la seva família. Inicialment, se li concedí el passaport però, posteriorment, quan va reiterar aquesta demanda, el règim va rebutjar l’entrada al país per la seva participació als Fets d’Octubre. El polític definí la situació que vivia com a:

¹⁷⁰⁸ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 6 d’agost de 1948.

¹⁷⁰⁹ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. No hi consta data.

¹⁷¹⁰ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 9 de juny de 1948.

¹⁷¹¹ *Ibidem*

“L’amargor d’un exili forçat agreujat per la meva precària situació. L’indemnat que com a Diputat a Corts percebeixo no m’arriba per a sostenir me amb la meva esposa malgrat la vida humil que portem. Jo esperava per un concepte à altre una millora de l’indemnat pero ara davant la llarga prorrogació de l’exili que se m’imposa, he acudit a l’Hon. Sr. President de la Generalitat en demanda d’auxili”.¹⁷¹²

Tarradellas va respondre el 8 de juliol de 1948 que es feia càrrec de la situació i lamentava tant la durada de l’exili com l’estar patint “una prova tan dura com injusta”.¹⁷¹³ Malgrat la seva precària situació, Tarradellas li negà l’ajut argumentant que

“La Generalitat travessa un període financer extremadament difícil i ens trobem on la trista necessitat d’haver de renunciar momentàniament al nostre desig de satisfer demandes tan justes i tan legítimes com la vostra”.¹⁷¹⁴

Tanmateix, Tarradellas li assegurà que confiava solucionar aquesta situació breument:

“Podeu estar segur, amic Puig Pujades, que no oblidaré la vostra lletra tan emotiva, que no deixaré d’interessar-me per l’afer que m’heu plantejat i que aprofitaré la primera ocasió que es presentí per tal de fer-vos arribar el reconfort d’una Institució a la qual heu servit sempre amb lleialtat i amb patriotisme”.¹⁷¹⁵

Poques setmanes després, Tarradellas li contestava excusant-se que després de diverses entrevistes amb el cap del govern republicà a l’exili, Álvaro de Albornoz, el president de les Corts de la República Ramon Nogués i el ministre de Justícia, José Maldonado, havien convingut que a primers de setembre es reuniria la Diputació Permanent a París. Una circumstància que permetria que pogués rebre l’ajuda ràpidament:

“Tal com están plantejades les coses, no dubto gens que en el curs d’aquesta reunió quedarán definitivament solucionats els nostres propòsits. Per altra part, ja sabeu que l’amic Jané no hi ha posat cap entrebanc. Tingueu la

¹⁷¹² AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 18 de juny de 1948.

¹⁷¹³ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 8 de juliol de 1948.

¹⁷¹⁴ *Ibidem*

¹⁷¹⁵ *Ibidem*

seguretat que en tot allò que de mi ha depès, he fet tot el que era necessari. Com us dic abans, espero que el mes de setembre tot quedarà resolt i, consegüentment, la vostra situació.”¹⁷¹⁶

De moment, no hem localitzat informació que verifiqui si, finalment, va rebre l'ajuda econòmica.

¹⁷¹⁶ AMTM. Carta de Josep Puig Pujades a Josep Tarradellas. 12 d'agost de 1938.

6.2. Expedient obert a la Figueres franquista

Les autoritats franquistes definirien a Josep Puig Pujades com “el político cacique inductor máximo de esta comarca ampurdanesa: uno de los mas responsables de cuanto ha ocurrido”.¹⁷¹⁷ Les referències a aquest suposat caciquisme, la presumpta responsabilitat en alguns esdeveniments durant la Guerra Civil i unes posicions titllades d’extremistes apareixen reiteradament en l’expedient número 2.171 que el Tribunal de Responsabilitats Polítiques va iniciar a partir del 21 de setembre de 1939.

Mentre que Puig Pujades sobrevivia a l’exili, a l’Espanya franquista el Tribunal de Responsabilitats Polítiques inicià les diligències del seu expedient i al·legava que havia exercit de “Comisario Delegado del Gobierno de la Generalidad en Gerona en el Gobierno rojo”.¹⁷¹⁸ Una prolífica activitat política i la influència entre els republicans empordanesos durant la dècada dels trenta expliquen l’interès dels membres del tribunal per avaluar la seva conducta. En aquestes diligències prèvies que es començaren a tramitar el 20 de novembre de 1939, els agents investigaren tant els moviments de Puig Pujades com el volum del seu patrimoni.

L’expedient quedà tancat l’onze de gener de 1940 i es començà a tramitar el 24 d’aquell mes pel Jutjat Instructor Provincial de Girona. L’Oficina de Responsabilitats Polítiques es posà en contacte l’abril d’aquell mateix any amb les institucions locals que havien de facilitar informació sobre l’activitat pública del polític figuerenc: primerament, l’Ajuntament de Figueres, encapçalat en aquell moment per l’alcalde i procurador de tribunals, Josep Jou; en segon lloc, la Falange Española Tradicionalista y de las JONS de Figueres; en tercer lloc, el comandament de la zona i, finalment, la Dirección General de Seguridad-Comisaria de Figueras de la Frontera Oriental.

Els quatre informes coincidien bàsicament en els mateixos aspectes i posaven l’èmfasi en l’activitat política de Puig Pujades. Per exemple, en l’informe elaborat per

¹⁷¹⁷ La qualificació pertany al primer alcalde franquista de Figueres i procurador de tribunals, Josep Jou, que definia l’actuació de Josep Puig Pujades en aquests termes. Vegeu: ACAE. Fons Josep Jou. Fitxa personal de Josep Puig Pujades.

¹⁷¹⁸ *Ibidem*

l'Ajuntament de Figueres es destacava que fou "el político cacique inductor máximo de esta comarca ampurdanesa: uno de los mas responsables de cuanto ha ocurrido",¹⁷¹⁹ el principal responsable polític de la mort del comandant Otero durant els Fets d'Octubre de 1934 i assenyala que s'havia exiliat als Banys d'Arles "disfrutando del Botín que se llevó de España al huir cobardemente a dicho País".¹⁷²⁰

El segon dels informes signat pel cap de la Falange local era molt més complet i utilitzava una terminologia agressiva i directa. Es considerava a Puig Pujades com a "cacique de izquierdas en la Provincia" perquè, assegurava, "era el que dirigia toda la organización de izquierda republicana", se'l responsabilitzà de la mort d'Otero: "obedeciendo órdenes tuyas se asesinó al Comandante" i, a més, se'l definia com "el principal protector del periódico de ésta Comarca *Ampurdán Federal*".¹⁷²¹ El mateix informe adjuntava una relació de les propietats que el polític figuerenc posseïa, juntament amb estimacions econòmiques del valor patrimonial d'aquestes: "la valoración que hacemos constar es la hecha hace muchos años, considerándose hoy, triplicado el valor".¹⁷²²

¹⁷¹⁹ ACAE. Fons Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Comisión liquidadora de responsabilidades políticas. Expedient Josep Puig Pujades. Informe de l'alcaldia de Figueres. 22 d'abril de 1940.

¹⁷²⁰ *Ibidem*

¹⁷²¹ ACAE. Fons Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Comisión liquidadora de responsabilidades políticas. Expedient Josep Puig Pujades. Informe de la Falange y de las JONS de Figueres. 27 d'abril de 1940.

¹⁷²² *Ibidem*

– Taula XII –
**REGISTRE DE PROPIETATS AMB TITULARITAT
 DE JOSEP PUIG PUJADES**

ADREÇA PROPIETATS	FALANGE ESPAÑOLA TRADICIONALISTA Y DE LAS JONS	COMANDANTE DEL PUESTO	ALCALDIA DE FIGUERES	CONCLUSIONES T.R.P.
C/Girona, 9 i C/ Joan Maragall, 2. Figueres	19.800 ptes. ¹⁷²³			
C/ Joan Maragall, 4*	7.500 ptes.			
C/ Girona, 11. Figueres				
C/ Girona, 13. Figueres*	26.000 ptes.			
Total propietats Figueres			300.000	300.000
C/ Cervantes, s/núm. Portbou	Gravada cens anual 4 ptes.			
C/ Iglesia, 1. Portbou				
Total propietats Portbou			20.000	20.000
Total propietats Figueres i Portbou	132.700 ptes. (11 juliol 1941)	300.000 ptes.	320.000	320.000

*Casas ocupades "a precario por Auxilio Social y Oficinas del SEU".

Font: ACAE. Fons Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Comisión liquidadora de responsabilidades políticas. Expedient Josep Puig Pujades.

El tercer informe, signat pel comandament de Figueres, recordava la trajectòria política de Puig Pujades, especialment la suposada implicació en la mort del comandant Otero durant els Fets d'Octubre de 1934, i posava especial èmfasi en com va actuar després de l'aixecament: "gozando de un gran prestigio

¹⁷²³ "Se halla gravada con una servidumbre de saca de agua y por una hipoteca por virtud de la que debe responder esta finca de 30.000 pesetas, de principal de los intereses correspondientes a razón del 6% y de 4.500 para costas. Dicho credito hipotecario aparece inscrito a favor Dña. Maria y de D. Modesto Peix Poch". Vegeu: ACAE. Fons Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Comisión liquidadora de responsabilidades políticas. Expedient Josep Puig Pujades. Informe de la Falange y de las JONS de Figueres.

separatista en esta Plaza, se constituyó en orador del funesto tinglado marxista siendo guía”.¹⁷²⁴ Segons aquest mateix informe, quan Puig Pujades exercia de cònsol a Perpinyà reclutava voluntaris “controlando a los que llegaban [...] asi como el material bélico que entraba por la misma zona”.¹⁷²⁵

La Dirección General de Seguridad-Comisaria de Figueras de la Frontera Oriental elaborà el quart dels informes i indicà que Puig Pujades estava “en ignorado paradero”.¹⁷²⁶ Definia el polític com a un dels “elementos extremistas” més destacats de la comarca, “propagandista de las doctrinas rojo-separatistas, habiendo llegado a ser de los *capitostes* que más dominaban las masas, estando considerado, desde luego, como peligrosísimo para la Causa Nacional”.¹⁷²⁷ En el mateix informe s’apuntava que el polític figuerenc pertanyia a la masoneria. Una adscripció que, posteriorment fou desmentida per les mateixes fonts oficials.

Amb aquests informes, l’expedient quedà aprovat el 7 d’octubre de 1941 pendent de sentència. El nom de Josep Puig Pujades ja havia aparegut citat el 2 de juliol de 1940 al *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona* en una relació d’encartats pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques; el 8 d’octubre del mateix any se l’havia reclamat a propòsit de tractar-se d’un “elemento significado rojo de Gerona de donde huyó con otros al ser liberada dicha Capital por el Ejército Nacional”;¹⁷²⁸ el 31 d’octubre de 1941 al *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* se’l reclamava “para responder a los cargos que contra el mismo aparecen en procedimiento que se le instruye; bajo apercibimiento que, de no comparecer, será declarado en rebeldía”;¹⁷²⁹ el 4 de novembre de 1941 es publicà una requisitòria del Jutjat Militar Permanent de Figueres perquè es presentés davant les autoritats franquistes; l’11 de febrer de 1943, novament en el *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona*

¹⁷²⁴ *Ibidem*

¹⁷²⁵ *Ibidem*

¹⁷²⁶ *Ibidem*

¹⁷²⁷ *Ibidem*

¹⁷²⁸ AHG. Fons Govern Civil. Expedients d’investigació d’activitats i persones, 1944-1963. 897/1654. Puig Pujades ja feia temps que estava a França quan les tropes nacionals envaeixen Catalunya.

¹⁷²⁹ “Juzgado Militar Permanente de Figueras”, a *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona* [Barcelona], núm. 261 (31 d’octubre de 1941), pàg. 2.

aparegué una altra requisitòria del Jutjat Militar amb l'objectiu de jutjar-lo en el Consell de Guerra sumaríssim, número 30.310.¹⁷³⁰

¹⁷³⁰ AHG. Fons Govern Civil. Expedients d'investigació d'activitats i persones, 1944-1963. 897/1654.

6.3. Tornar a l'Empordà?

El Jutjat d'Instrucció de Figueres publicà el 29 de juny de 1946 la interlocutòria de sobreseïment provisional i decretà que Puig Pujades podia disposar dels béns que li havien estat intervinguts.¹⁷³¹ Potser aquesta circumstància va fer que el polític sol·licités la seva entrada a Espanya. Ho feu arran de la publicació del decret d'indult de l'any 1947 del govern franquista. Per això, demanà un passaport per tornar a Espanya però en considerar-lo una persona “destacadísima en política y de gran ascendiente entre los de su misma ideología y teniendo en cuenta la situación de esta provincia por su calidad de fronteriza”, es creu convenient denegar-li el permís, ja que –asseguren– podria donar lloc a “un incremento de las actividades fronterizas por parte de los elementos contrarios al Régimen”.¹⁷³²

El març de l'any següent, Joan Carbona informà al matrimoni que la frontera s'havia obert i que, per tant, es podrien comunicar “directamente y sin mas obstaculos que los que nos imponga la censura si no la suprime como es de esperar”.¹⁷³³ En la mateixa carta, els informà que aniria a veure'ls durant la primavera i els hi retragué que haguessin demanat una revisió de la seva fitxa. Carbona considerava que revisar el procés era contraproduent perquè el seu expedient no tenia delictes de sang:

“De que no tienes deuda alguna con la justicia de los hombres (mejor diriamos injusticia) y si esto es cierto me parece que has hecho una tonteria, porque no teniendo nada que temer de la justicia estricta y esto lo sabes tu mejor que nadie, tu peticion de una segunda *enquete* ó examen de tu ficha viene a decirles, miradlo y examinaldo bien porque hay algo que no habeis visto y podria ser esto un motivo de mi retorno aqui si hubiera ya entrado fiando en vuestra *enquete* primera.”¹⁷³⁴

¹⁷³¹ ACAE. Fons Tribunal de Responsabilitats Polítiques. Comisión liquidadora de responsabilidades políticas. Expedient Josep Puig Pujades; AHG. Fons Govern Civil. Expedients d'investigació d'activitats i persones, 1944-1963. 897/1654.

¹⁷³² AHG. Fons Govern Civil. Expedients d'investigació d'activitats i persones, 1944-1963. 897/1654.

¹⁷³³ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 2 de març de 1948.

¹⁷³⁴ *Ibidem*

Carbona els explicà que aquells que havien tornat a Espanya, previ examen de la fitxa i exempts de tota responsabilitat política, i se'ls hi havia detectat alguna irregularitat, havien pogut decidir si volien complir la pena, o bé, si preferien l'exili i se'ls acompanyava de nou a la frontera.

A propòsit del retorn d'alguns exiliats, el sogre li explicà que durant el març de 1948 el farmacèutic Ricard Martín havia tornat de Nova York a Barcelona amb avió en unes poques hores i que malgrat que encara hi havia de parlar, els que l'havien visitat asseguraven que havia envellit:

“Tú y él sois evidentemente los mas perjudicados de los ausentes y sin mas culpabilidad, de ti lo aseguro porque me consta y de ello supongo, que lo de haber hecho en toda ocasion cuanto pudisteis en bien de España y de esta region y tu con riesgo algunas veces de tu propia vida”.¹⁷³⁵

Carbona reiterava que ja havien passat molt anys i que, per tant, havia d'estar tranquil: “las voces de la pasion politica de proclamar vuestra inocencia por hechos que nadie pudo evitar ni aun como tu con riesgo de su vida”.¹⁷³⁶

Malgrat aquests intents de retornar a l'Empordà i les expectatives del sogre, les autoritats franquistes li van prohibir. Joan Carbona li assenyalava l'octubre de 1948 les causes amb les quals basaven el dictamen:

“En cuanto a los motivos en que fundan su negativa á darte pasaporte para reintegrarte á tus lares, he podido averiguar que se reducen a tu predicamento en esta comarca y esto se me ha dicho á titulo de suposicion y no de certeza. Si esto fuera asi y no diera resultado el recurso de suplica que esta en tramitacion se me ocurre ahora que una vez desechado este podriamos intentar solicitar nuevamente tu pasaporte para residir habitualmente fuera de este Ampurdan, o sea en Barcelona, por ejemplo pero

¹⁷³⁵ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 12 de març de 1948. El farmacèutic Ricard Martín (1907-2003) fou membre fundador d'*Empordà Federal* i alcalde de Figueres entre el novembre de 1937 i el març de 1938. Per ampliar aquesta qüestió, vegeu: “Els exilis dels homes d'*Empordà Federal* (1911/1938)” i “Josep Puig Pujades (1939-1949): líder republicà, protector d'*Empordà Federal* i cacique del Ampurdán”, a *Actes del Congrés: El fet fronterer: visions des de l'Empordà*. Figueres: IEE, 2011, pàg. 427-452.

¹⁷³⁶ *Ibidem*

esto es para meditarlo y no para tratarlo ahora de prisa y corriendo.”¹⁷³⁷

En la mateixa carta, Carbona es referia a la decepció que tenia, després de conèixer la negativa de les autoritats franquistes: “cuando os negaron el pasaporte yo tuve un gran disgusto, porque os esperaba como pan bendito para vivir con vosotros si aceptabais mi conveniencia”.¹⁷³⁸ A la decisió de les autoritats franquistes, s’hi afegia la precària salut de l’esposa de Puig Pujades, Adela que l’octubre de 1948 patí un atac de fetge que exigia una alimentació especial i a la qual Carbona els demanava que “si os falta alguna cosa escribemelo y mandaremos lo que os falte”.¹⁷³⁹

Tot i la negativa de les autoritats franquistes, Puig Pujades presentà un recurs de súplica. Joan Carbona va saber el 4 de novembre que les autoritats franquistes estaven demanant informes

“Lo cual me sastiface en extremo, por ser una prueba evidente de que se trabaja en el recurso y que no se habia echado a la papelera como yo empezaba a creer. Ahora creo de veras que buena o mal habra resolucion en tu recurso”.¹⁷⁴⁰

Una prova que s’estava estudiant el cas i que mantenia Carbona esperançat que “ahora con el recurso y sin el, poco despues, lo consigamos, reiterando nuestra peticion para un sitio ó lugar que no sea Figueras ni pueblo del Alto Ampurdan”.¹⁷⁴¹ A l’espera de la resolució, el sogre es proposà demanar a principis de novembre a la policia un permís de dos, tres dies o un únic dia per visitar-los i

“Hablar de vuestros asuntos y de los que nos son comunes, guardando el pasaporte para cuando mi permanencia en esta no sea tan necesario como ahora y

¹⁷³⁷ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 4 d’octubre de 1948.

¹⁷³⁸ *Ibidem*

¹⁷³⁹ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 28 d’octubre de 1948.

¹⁷⁴⁰ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 4 de novembre de 1948.

¹⁷⁴¹ *Ibidem*

pueda estar con vosotros el tiempos que nos convenga sin exceder de 1 mes”.¹⁷⁴²

Desconeixem si, finalment, va fer la visita.

La revisió de l'expedient de Puig Pujades per segona vegada no va prosperar per l'acusació que havia formulat l'advocat figuerenc, Ramon Ixart Alonso, que acusava al polític d'haver intervingut en l'assassinat del seu oncle, Josep Alonso Costa, i desaconsellava severament la seva entrada. En l'informe de la Comissaria de Policia de la Frontera Zona Oriental, organisme que depenia de la Dirección General de Seguridad de l'Estat del 21 d'octubre de 1948, s'assenyalava que durant els anys de la Segona República Puig Pujades havia desenvolupat una intensa propaganda periodística de caràcter revolucionari la qual es caracteritzava, segons asseguraven, per haver atacat

“Directamente la persona del Doctor Burgas hasta sembrar un ambiente de odio contra dicho señor el cual fué asesinado al inciar-se el GMN por lo que se le atribuye gran responsabilidad en la muerte del mismo a causa de la propaganda”.¹⁷⁴³

En aquest mateix informe, però, quedava desmentit que Puig Pujades hagués participat en l'assassinat de José Alonso Costa. El nebot del difunt i advocat de professió, Ramon Ixart Alonso, l'havia denunciat com a un dels executors que n'havien ordenat l'afusellament. L'acusació quedà diluïda perquè, segons revelà un informe posterior, Ixart fou considerat

“Un exaltado y de una conducta y antecedentes reprobables, hasta tal punto de no poderse dar crédito a cuanto haya dicho sobre las circunstancias que concurrieron en la muerte de su tío [...] El citado Ixart, a raíz de la liberación de Figueras se erigió en un dirigente de Falange (quien sabe con que meritos) y para dar pruebas de ser más afecto a la Causa Nacional que ninguno de los que le rodeaban, denunció ciertos hechos sin disponer de suficientes pruebas ni elementos de juicio”.¹⁷⁴⁴

¹⁷⁴² AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 10 o 11 de novembre de 1948.

¹⁷⁴³ *Ibidem*

¹⁷⁴⁴ AHG. Fons Govern Civil. Expedients d'investigació d'activitats i persones, 1944-1963. 897/1654.

Malgrat que s'eximí Puig Pujades d'aquesta responsabilitat, en el mateix informe es recomanà explícitament que no se li permetés l'entrada a causa de l'ambient "tan desfavorable" que hi havia a Figueres i per la "tanta influencia" que "tuvo en el aspecto politico izquierdista".¹⁷⁴⁵

La policia franquista seguia un control exhaustiu del polític figuerenc com ho evidencien les fitxes de sospitosos localitzades. El cognom Puig Pujades tenia un registre propi on s'hi recollia informació valuosa sobre les seves activitats. Per exemple, en un informe del 21 de novembre de 1946 s'assenyalava que el dia 16 d'aquell mes Puig Pujades s'havia traslladat al Pertús per mantenir una entrevista de tres quarts d'hora amb el comissari de Policia de la mateixa població, Mr. Cazaurang, de la qual se'n desconeixia el contingut. En una altra de l'11 de febrer de 1947, es confirmava que Puig Pujades s'entrevistava amb freqüència amb "un tal Calvet, domiciliado en el barrio español de Los Límites".¹⁷⁴⁶ En aquest mateix registre, s'hi incloïa un retall de premsa de la mort de Puig Pujades publicada al periòdic *Le Républicain de Midi* de Perpinyà entre el 20 i el 21 de març de 1949 en què s'hi destacava la seva trajectòria política, literària i humana.

Aquests informes denoten, doncs, el seguiment que la policia franquista feia no només de Puig Pujades sinó també de la seva dona, Adela Carbona, a qui se li donà autorització el desembre de 1946 per establir-se a Figueres, al carrer de la Portella, número 1, la mateixa residència on vivia el seu pare, Joan Carbona Molins. Sembla, però, que només hi viatjà puntualment i que les autoritats franquistes la vigilaven de prop a causa dels antecedents del marit. Per exemple, una nota informativa del juny de 1947 assenyala que Carbona havia tornat a França amb l'ajut d'un agent de policia de cognom Rabanal que li havia facilitat la documentació amb l'objectiu de minimitzar-li les dificultats d'entrada.¹⁷⁴⁷

¹⁷⁴⁵ *Ibidem*

¹⁷⁴⁶ *Ibidem*

¹⁷⁴⁷ *Ibidem*

6.4. Els darrers mesos de vida

En els últims anys d'exili, Josep Puig Pujades es refugià en la pintura i l'escriptura, activitats que va reprendre amb intensitat després del parèntesi de la Guerra Civil. El mateix Alexandre Deulofeu explicava a les seves memòries que quan anava a veure al polític als Banys d'Arles, l'estiu de 1939, aquest ja organitzava exposicions amb la seva obra: "si bé ens vèiem sovint, els temes no s'acabaven mai parlant de Figueres, dels nostres familiars, de la nostra situació i de les possibilitats futures".¹⁷⁴⁸

En la correspondència amb el sogre, Joan Carbona assenyalava que Puig Pujades continuava l'any 1946 amb les mostres d'aquarel·les que segons s'assegurava "ha merecido justos elogios á la critica y a los que la visitaron y han hablado de ella conmigo a su regreso de Francia".¹⁷⁴⁹ Carbona suposava que des del punt de vista econòmic "te habrá sido de gran provecho pues no esta el horno para bollos, actualmente, en que no son pocas las dificultades para adquirir lo mas necesario".¹⁷⁵⁰

Si bé el rendiment econòmic devia ser mínim, podem afirmar que, per contra, aquesta faceta artística va despertar cert interès en la crítica francesa. En aquest sentit, François Francis va escriure a propòsit d'aquesta obra pictòrica:

"Ses frais lavis dégagent beaucoup de charme et d'harmonie; le coloris en est peut-être parfois conventionnel, mais le tons sont justes. Justes aussi le dessin et la mise en place des valeurs, et ce sont là les qualités maitresses d'un peintre, Puig Pujades les possède, ce qui lui permet d'heureuse travaux."¹⁷⁵¹

¹⁷⁴⁸ DEULOFEU, Alexandre, *Memòries de...*, op. cit., Vol. I, pàg. 150.

¹⁷⁴⁹ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 26 gener 1946.

¹⁷⁵⁰ *Ibidem*. Vegeu també: SAURET, Joan. *L'exili polític català*. Proa: Barcelona, 1979, pàg. 244.

¹⁷⁵¹ "Les aquarel·les de J. Puig Pujades", a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 4 (setembre, octubre i novembre de 1947), pàg. 4. Vegeu també: "Activitats al Casal de Catalunya de Perpinyà", a *La Humanitat* [París], núm. 53 (7 de setembre de 1946), pàg. 2. Així mateix, el periòdic *La Humanitat* de Mèxic ressenyà una altra exposició el maig de 1948 a la Salle Aragó de Perpinyà juntament amb altres artistes: Grau Sala, Vives, Ceixans, Busquets, entre d'altres. La mort prematura del polític transformà l'acte en una retrospectiva sobre ell amb conferències dels diputats d'ERC: Ot Duran d'Ocoa, Antoni Rovira i Virgili i Antoni Maria Sbert. Vegeu: "Els artistes catalans exposen", a *La Humanitat* [París], núm. 91 (26 de maig de 1948), pàg. 2: "Orfeo Catala.

Paral·lelament a la pintura, també es dedicà a les lletres i mantingué la participació en certàmens literaris.¹⁷⁵² L'any 1946, Puig Pujades fou el mantenidor Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals de la Ginesta d'Or a Perpinyà. En el seu discurs, tractà la vergonya il·limitada del feixisme espanyol: d'una banda, per la prohibició d'escriure i editar llibres en català i, de l'altra, per la persecució i afusellament que havien rebut els homes de lletres "pel sol delictes d'esser intel·lectuals d'esser poetes, car tota dictadura te per finalitat l'enderroc de l'intel·ligència".¹⁷⁵³ El polític reivindicà la llengua i la cultura catalanes enmig de l'anorreament a la qual el règim franquista les sotmetia.

En l'àmbit literari, Puig Pujades proposà a finals de 1946 a una editorial francesa, *Les Éditions de Minuit* de París, publicar el volum *Silence de la mer* en català encara que no podem precisar si el projecte va tirar endavant.¹⁷⁵⁴

La creació artística a través de la paraula i el dibuix foren, doncs, els principals estímuls de la seva vida durant els darrers mesos d'aquesta encara que va impulsar també activitats culturals de tota mena: homenatges a personatges, com ara, Carles Rahola;¹⁷⁵⁵ exposicions d'artistes catalans,¹⁷⁵⁶ entre altres.

Tot i que aquests darrers mesos s'allunyà progressivament del debat polític, una de les darreres manifestacions públiques fou la que envià a *La Humanitat* sota el títol "Els homes d'ERC i l'Onze de setembre" per recordar la

Inauguració del nou estatge", a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 15 (maig de 1948), pàg. 2.

¹⁷⁵² Entrevista realitzada a Adela Garrido, filla de la neboda de Josep Puig Pujades. Figueres. Maig 2009. Així mateix, també es pot ampliar la consulta a: PLA, J. i ROMERO, A. "Josep Puig Pujades, polític i home de lletres", a AADD. *La II República, 60 anys després*. Quaderns del Cercle: Girona, 1991, pàg. 93-95; ASTARLOA, E. i TORNER, E. *Josep Puig Pujades*. Figueres: Ajuntament de Figueres, pàg. 42.

¹⁷⁵³ APJPP. Discurs inèdit "Ordinació redactada per Josep Puig Pujades mantenidor Mestre en Gai Saber dels Jocs Florals de la Ginesta d'Or a Perpinya en l'any 1946".

¹⁷⁵⁴ CEF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Paul Silva Coronel [Les Éditions de Minuit] a Josep Puig Pujades. 31 de desembre 1946; 11 de gener de 1947.

¹⁷⁵⁵ CEF. Fons Josep Puig Pujades. *Hommage a Carles Rahola à l'occasion du VI anniversaire de sa mort*. 17 de març s/any.

¹⁷⁵⁶ CEF. Fons Josep Puig Pujades. *Oeuvres d'artistes catalans*. Exposition organisée par le Comité France-Espagne du Rosussillon. 23 de novembre-2 de desembre.

diada de Catalunya. Puig Pujades hi refermà els principis bàsics que sempre havia encapçalat:

“En aquest 11 de setembre del 1946, ressò d’una caiguda vertical de Catalunya, donem la ferma de reconstruir l’ànima de Catalunya, l’esperit de la nostra Pàtria, allà on siguem, al pla o a la muntanya, en l’asfalt de la carretera o en el sorral de la mar propera. Afirmem la nostra fè en el futur de la Pàtria i prometem dur-la arreu. Això ens portarà l’hora en que Catalunya ens allargarà les mans!”.¹⁷⁵⁷

La darrera carta localitzada de Joan Carbona correspon al 27 de novembre de 1948 en què mostrava la incertesa que li produïa la “tardanza en escribirme me tiene inquieto y temiendo por vuestra salud ya que no teneis costumbre de dejarme tantos dias ayuno de noticias vuestras”.¹⁷⁵⁸ Per això, exigia “una postal en la que digais que estais bien ó como esteis sin eufemismos ni otros disfraces de la verdad”.¹⁷⁵⁹ La manca de notícies preludiava el pitjor en un moment que la situació econòmica no millorava i Puig Pujades, dèbil de salut, ja tenia seixanta-set anys.

La nit del dissabte 19 al diumenge 20 de març de 1949, a dos quarts d’una, Puig Pujades moria a Perpinyà i era enterrat a el Voló.¹⁷⁶⁰ La premsa de l’exili definí al polític com “amic, escriptor i pintor” i relatà que la defunció havia “causat una forta impressió en tots els cercles de Perpinyà, on era conegudíssim, i arreu de França”.¹⁷⁶¹ Segons el periòdic *La Humanitat*, el polític morí en el moment que a Mèxic, a l’Orfeó Català, tenia lloc l’anunciada inauguració de la seva exposició d’aquarel·les.¹⁷⁶² Mesos abans, el polític n’havia parlat amb Agustí Cabruja agraint-li el seu interès: “per a la reeixida de la meva exposició, a Mèxic, que l’amic Dalmau Costa vol organitzar-me, i creieu-me

¹⁷⁵⁷ PUIG PUJADES, J. “Els homes d’E.R.C. i l’Onze de setembre”, a *La Humanitat* [Clandestinitat], núm. 14 (setembre de 1946), pàg. 3.

¹⁷⁵⁸ AMF. Fons Josep Puig Pujades. Carta de Joan Carbona Molins a Josep Puig Pujades. 27 de novembre de 1948.

¹⁷⁵⁹ *Ibidem*

¹⁷⁶⁰ AMTM. Carta de Fernando Garrido a Josep Tarradellas. 1 d’abril de 1949.

¹⁷⁶¹ “Ultima Hora. Ha mort el diputat J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [París], núm. 108 (25 de març de 1949), pàg. 5.

¹⁷⁶² La crònica de la premsa assenyala que a l’acte hi van assistir: Dalmau Costa, Joan Moles, Calvet, Duran d’Ocon, Ventosa i Roig, Josep Mascort, Emili Pibernat, el dibuixant Porta, Roc Boronat, Palazón, R. Fernández, etc. Vegeu: “Ultima hora”, a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 15 (gener i febrer de 1949), pàg. 5; “Exposicio d’aquarel·les de J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 15 (gener i febrer de 1949), pàg. 2.

que n'estic ben necessitat des del punt de vista econòmic".¹⁷⁶³
En la mateixa carta, Puig Pujades li enviava un conte inèdit amb una crítica apareguda a *Le Républicain* de Perpinyà, una fotografia i la caricatura que el dibuixant Pardiñas li havia fet a la presó arran dels Fets d'Octubre de 1934 en la qual també li demanava si veia la possibilitat de publicar un llibre de contes a Mèxic.¹⁷⁶⁴

La defunció fou ressenyada per la premsa francesa que n'afirmà: "c'est presque dans la gêne que disparaît cet excellent républicain que ses profondes convictions démocratiques avaient contraint à l'exil".¹⁷⁶⁵ En un altre sentit, el periòdic *Le Républicain* també en destacava la vessant pictòrica i literària, especialment, a propòsit de la novel·la *L'oncle Vicents* de la qual n'afirmaven que "dont le style élégant et clair procédant de celui d'Alphonse Daudet s'alliait à un esprit d'observation très aigu".¹⁷⁶⁶ El mateix diari en remarcava que "c'était un homme bon, honnête, discret et modeste qui sera profondément et unanimement regretté".¹⁷⁶⁷ Per la seva banda, Joan Moles des de l'exili definia a Puig Pujades com a "el patriota, l'escriptor, l'ànima sensible i generosa, l'home que sacrificà un benestar per lleialtat als seus ideals polítics..."¹⁷⁶⁸

El marit de la neboda de Puig Pujades, Fernando Garrido, fou l'encarregat de comunicar l'òbit a les forces republicanes a l'exili. En una carta a Josep Tarradellas, que el 1954 seria escollit president de la Generalitat a l'exili, explicava que la mort havia estat provocada per "un cop sobtat i violent víctima de la seva tensió arterial" i que "el seu cos reposa al cementiri del Boulou, en espera, tantost com possible, d'esser traslladat a la

¹⁷⁶³ CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg. 197. Dalmau Costa fou el president d'ERC a Mèxic l'any 1948 i 1952 i un dels principals impulsors de l'Orfeó Català de Mèxic.

¹⁷⁶⁴ CABRUJA I AUGUET, Agustí. *Homes de...*, op. cit., pàg. 197-198.

¹⁷⁶⁵ CEF. Fons Josep Puig Pujades. Retalls de premsa. "M. J. Puig-Pujades est mort", *La Voie de la Patrie* [Perpinyà], (22 de març de 1949). En les col·leccions consultades, no hem localitzat aquest exemplar.

¹⁷⁶⁶ F.F. "Ceux qui s'en vont. M.J. Puig-Pujades, ancien consul d'Espagne et homme de lettres", a *Le Républicain* [Perpinyà], núm. 68 (20 i 21 de març de 1949), pàg. 2.

¹⁷⁶⁷ *Ibidem*

¹⁷⁶⁸ MOLES, Joan. "El nostre partit", a *La Humanitat* [Mèxic], núm. 16 (març de 1949), pàg. 1.

seva Figueres segons deixa dit a les seves darreres voluntats”.¹⁷⁶⁹

Tarradellas s'adreçaria a la vídua, Adela Carbona, uns dies després amb una sentida carta de condol: “vós personalment haureu perdut el company de tota la vida. Nosaltres el bon català, el patriota que tots estimàvem i respectàvem”¹⁷⁷⁰.

L'enterrament fou encapçalat pel fèretre, embolcallat amb una senyera, i una àmplia representació del govern republicà a l'exili.¹⁷⁷¹ En l'acte hi intervingueren: Josep Maria Corredor en nom dels refugiats catalans; el president de les corts espanyoles, Ramón Nogués i Carles Grandó en nom del Félibrige et des Sociétés Savantes.

Cinc dies abans de morir, Puig Pujades havia escrit al correligionari Abdó Ventura a propòsit de la mort de l'excalde republicà, Marià Pujulà, que vivia a Figueres i havia encapçalat la carta d'aquesta manera: “en aquestes hores doloroses de la perdua d'un bon amic de tots”.¹⁷⁷² En la darrera carta que, probablement, escrigué lamentava que ell hagués de morir “en país estranger” i hi afirmava, resignat, “es la planeta de cadascun que ens marca inexorablement el destí” i com si es tractés del seu propi epitafi va escriure:

“El soroll de les petjades dels que ens acompanyaren pel camí de la vida va esmoreint-se i el silenci va fent lloc als

¹⁷⁶⁹ AMTM. Correspondència de Josep Tarradellas Joan i Fernando Garrido. 1 d'abril de 1949.

¹⁷⁷⁰ AMTM. Correspondència entre Josep Tarradellas Joan i Adela Carbona Busquets. s/d.

¹⁷⁷¹ La premsa relatà una llarga relació dels assistents al sepeli: “MM. Rovira i Virgili, président du Gouvernement catalan en exil; Ramon Noguès Biset, président des Cortès; Jené, du bureau de cette assemblée; Corredor, de l'Esquerra Republicana de Catalunya; Charles Grandó et François Francis, de l'Académie Littéraire du Genêt d'Or et du Félibrige; Camille Fourquet et Cyprien Lloency, du Comité France-Espagne; Guiter et Gomila, des Sociétés Savantes; Bauby de *La Tramontane*; André Montpellier critique d'Art; Lambert, ancien commissaire divisionnaire; Bourneuf, président du Club des Débats, Martin Vivès, conservateur du Musée de peinture, etc...”. Vegeu: “Les obsèques de M. Puig-Pujades”, a *Le Républicain* [Perpinyà], núm. 69 (22 de març de 1949), pàg. 3. D'altres periòdics, també exposaren una extensa relació d'assistents a l'enterrament similar a l'anterior. Vegeu: “En la mort de J. Puig Pujades”, a *La Humanitat* [París], núm. 109 (14 d'abril de 1949), pàg. 1.

¹⁷⁷² CAGN. Fons Abdó Ventura. Carta de Josep Puig Pujades a Abdó Ventura. 15 de març de 1949.

crits ja llunyans de les multituds. Passarem com han passat mantes generacions sense deixar altre rastre que la intima satisfacció d'haver treballat en un moment donat pel nostre poble, per la ciutat dels nostres amors.”¹⁷⁷³

Amb la represa democràtica, l'Ajuntament de Figueres traslladà les seves despulles al Panteó dels Figuerencs Il·lustres.¹⁷⁷⁴ Un homenatge pòstum a qui havia estat el líder republicà més carismàtic del primer terç del segle XX a l'Empordà.

¹⁷⁷³ *Ibidem*

¹⁷⁷⁴ ARBOLÍ, C. “Figueres. Traslado de los restos de Josep Puig Pujades”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 42.508 (14 de març de 2000), pàg. 4.

7.CONCLUSIONS

El primer terç del segle XX fou per al republicanisme català una època de renovació ideològica i reforçament dels seus suports socials, coincidint amb l'eclosió del catalanisme, l'obrerisme i la crisi del sistema de la Restauració. La tradició republicana vuitcentista –preferentment d'arrel federal i progressista– era encara viva en alguns llocs de l'Estat però havia perdut el vigor de dècades anteriors i la capacitat per atraure's a part de les classes mitjanes i populars. A l'Empordà i a la seva capital, Figueres, els republicans federals dominaven l'escenari polític local des de la darrera dècada del segle XIX però estaven mancats de líders que tinguessin influència més enllà de les fronteres comarcals i, sobretot, d'un programa polític que respongués als reptes de futur de la societat catalana del moment.

Per aquest federalisme republicà històric, el tombant de segle representà un moment decisiu. Una nova generació de líders prengué el relleu al capdavant dels diversos nuclis republicans afavorint una nova orientació del discurs i l'articulació d'un programa polític que connectava millor amb les noves realitats i aspiracions, tant socials com polítiques. Aquest període de reorganització s'allargà durant gairebé tres dècades i culminà amb l'assoliment, per part del catalanisme republicà, de l'hegemonia política al capdavant del govern català durant la dècada dels trenta.

Es tracta d'un procés de canvi de paradigma que conduí a una simbiosi entre el vell ideal republicà i federal amb el catalanisme i que, a més, incorporà un discurs de millora social des d'una perspectiva no revolucionària. S'avançava així cap a la conformació d'un catalanisme republicà i marcadament d'esquerres, preocupat tant per l'assoliment d'una nova relació entre Catalunya i Espanya com per la necessitat d'un progrés social que ajudés a conformar una societat més lliure, culta i democràtica.

Ens trobem davant d'un procés encara poc conegut des del punt de vista ideològic però també, i sobretot, pel que es refereix als actors que el protagonitzaren i als instruments dels que es van servir per fer-lo possible. Igualment, desconeixem de quina manera es portà a terme aquest procés en aquells reductes del vell republicanisme federal que, com l'Empordà d'inicis del segle XX, encara no havien estat penetrats significativament pel catalanisme. Creiem que és en aquest punt

en què s'imposa la reivindicació de la figura de Josep Puig Pujades. Nascut a Figueres el 1883, ell fou l'home que des de la primera dècada del nou segle dirigí la deriva ideològica del republicanisme federal empordanès cap al catalanisme progressista –“el primer catalanista de l'Empordà” l'anomenaren els seus correligionaris– al mateix temps que el dotà d'un projecte social renovat i engrescador que connectava amb les aspiracions de les classes populars.¹⁷⁷⁵

I. Renovador del republicanisme empordanès

L'Empordà en el que neix Puig Pujades era, en el context espanyol, un reducte del republicanisme federal del segle anterior, ideologia esdevinguda marginal durant les primeres dècades de la Restauració. Els seus líders històrics de l'època del Sexenni Democràtic havien estat substituïts per d'altres mancats de la capacitat i la voluntat suficients per dirigir una renovació ideològica dels seus principis en un sentit nacional català i dels contactes externs que permetessin a aquest nucli republicà empordanès recuperar influència en l'àmbit general del país.

Les estades a Barcelona i a París del jove Puig Pujades a principis de segle XX foren transcendentals en el seu futur particular en els àmbits polític i literari, però també en el del republicanisme empordanès. Li permeteren conjugar els principis republicans i federals apresos en el seu món d'infantesa i joventut a Figueres amb l'ideal catalanista basat en la reivindicació d'una realitat nacional catalana. A Barcelona la col·laboració a les revistes *Joventut* i *La Il·lustració Llevantina* l'acostaren a certa intel·lectualitat catalanista amb qui compartí simpaties pel federalisme pimegarrià, l'ideal republicà i l'aposta per la llengua catalana. El temps passat a la capital francesa suposà una nova oportunitat de participar del projecte catalanista: la creació del Centre o Casal Català a París l'any 1902 i el seu òrgan d'expressió *Catalunya-París*, contribuïren encara més a refermar les seves conviccions catalanistes i republicanes.

¹⁷⁷⁵ DEULOFEU, Alexandre. “Josep Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 4.

Quan tornà a Figueres tenia vint anys i es dedicà professionalment a la sastreria seguint el negoci familiar. Amb tot, el Puig Pujades que tornà al seu Empordà natal, ja no era el mateix que n'havia marxat dos anys abans. Políticament era ja un catalanista; tanmateix, lluny de renegar del federalisme del segle XIX, l'integrà al seu discurs veient-lo com un llegat valuós que podia recuperar la seva força passada en la mesura que fos capaç de renovar-se i donar resposta a les reivindicacions nacionals i socials de la Catalunya del moment. Intel·lectualment, Puig Pujades s'havia format i havia entrat en contacte amb alguns cercles polítics i intel·lectuals barcelonins. Aquesta circumstància el convertia en un home pont entre les corrents ideològiques renovadores de la política catalana gestades a la capital i aquest univers local empordanès políticament ancorat (encara) en el segle XIX.

La Festa de la Bellesa organitzada a Figueres el 1906 sota el seu impuls i la creació de l'*Aplec Nacionalista Republicà* el 1908 constituïren un primer moment fundacional en el procés de renovació del republicanisme empordanès liderat per Josep Puig Pujades. Alhora, posaren de relleu els seus contactes amb alguns dels grans noms del catalanisme cultural del moment (Pere Coromines, Joan Maragall, Ignasi Iglésias, Josep Pous i Pagès, Gabriel Alomar, Carles Rahola...) alguns dels quals, a més, havien participat en la fundació a Barcelona del CNR, referent polític del catalanisme progressista.

Envoltat d'un grup de joves federals atrets pel catalanisme creixent, Puig Pujades liderà ideològicament la transició del vell republicanisme empordanès –aleshores ja “xaruc” i mancat d'atractiu per al seu “temperament juvenívol”– cap al catalanisme republicà i progressista que, primer a llocs com Figueres, i més tard en l'àmbit català, s'acabà convertint en la força hegemònica i modernitzadora de la política i la societat catalanes.¹⁷⁷⁶

A través d'una activitat periodística intensa tant en periòdics locals com barcelonins, Puig Pujades guià intel·lectualment els passos inicials d'aquest primer nucli catalanista republicà empordanès, encara no articulats políticament. La intenció del grup era, doncs, catalanitzar el “vell” federalisme empordanès sense menysprear els principis

¹⁷⁷⁶ “Sembla que era ahir”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

ideològics dels prohoms que, durant el segle XIX, havien fet de l'Empordà "la mèdul·la del republicanisme federal", tal i com seria definit posteriorment per Manuel Azaña.¹⁷⁷⁷ D'aquí l'articulació d'unes sigles polítiques i d'un setmanari combatiu i escrit en català que complís les funcions de portaveu del seu ideari renovador. El doble interès del projecte suposava el pas previ i necessari per tal de consolidar una base social catalanista a la comarca: d'una banda, la creació de la secció local de la UFNR (1911); de l'altra banda, la fundació d'un periòdic, *Empordà Federal* (1911/1938), que actuaria com a portaveu del partit.

L'activitat periodística en general i aquest nou òrgan d'expressió en particular foren concebuts pel grup dirigit per Puig Pujades com una eina ideològica de combat al servei de les seves conviccions polítiques i com a òrgan de difusió ideològica. Aquest recurs a la premsa i al periodisme com a eina i mitjà de propaganda política, malgrat que no era nou, assolí a partir d'aquell moment una dimensió fins aleshores desconeguda. Puig Pujades el finançà i n'articulà el discurs jugant a fons aquesta carta. Tant és així que l'estudi detallat dels articles que hi publicà esdevé imprescindible a l'hora de poder resseguir la seva tasca com a ideòleg, renovador i líder del republicanisme empordanès anterior a 1939.

És també en aquests moments quan el discurs de renovació del republicanisme que impulsà Puig Pujades es veié complementat amb la conformació d'un programa de millora social que es basava en dos pilars fonamentals. D'una banda, l'acostament de la cultura a la societat –en especial a les classes populars–; de l'altra, el foment dels de valors cívics i democràtics al poble. Mogut per la idea de què l'autèntic progrés social només era possible a través d'una culturització de les masses i la conformació d'una consciència ciutadana basada en els valors de la llibertat i la democràcia, Puig Pujades anà desgranant un programa d'actuacions que es concretà en dos àmbits. En primer lloc, un ampli projecte de renovació urbanística de la ciutat de

¹⁷⁷⁷ "El Sr. Azaña, en Cataluña. El ex presidente del Consejo, nombrado ciudadano de honor de Gerona", a *Luz* [Madrid], núm. 824 (27 d'agost de 1934), pàg. 15. Vegeu també: "Homenaje al señor Azaña en Barcelona. Un discurso del ex presidente de Consejo", a *Heraldo de Madrid* [Madrid], núm. 15.156 (27 d'agost de 1934), pàg. 10; "Manuel Azaña, gran republicà i gran demòcrata, reb l'homenatge fervorós i esclatant, de tot el poble de les comarques gironines", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.379 (27 d'agost de 1934), pàg. 1.

Figueres que, en materialitzar-se, l'hauria de convertir en l'entorn sa, agradable i educador que reflectís els nous valors republicans i catalanistes i que contribuís a l'objectiu de formar ciutadans cultes, actius i responsables. En segon lloc, en la creació d'un seguit d'institucions culturals que entroncaria amb l'obra de govern de la Mancomunitat de Catalunya, institució controlada per la Lliga Regionalista, representant del catalanisme conservador. En aquest sentit, s'entén l'ampli programa d'obres i equipaments culturals que, des de l'ajuntament figuerenc dirigit pels catalanistes republicans, es va projectar a partir de la segona dècada del segle XX i que va tenir en l'anomenada "trinitat cívica" la seva màxima prioritat: la creació de la Biblioteca de Figueres, la construcció d'un Museu Comarcal d'Art i la fundació de l'Escola d'Arts i Oficis. Igualment es poden entendre el seguit de campanyes en pro del reconeixement a diverses personalitats empordaneses que haurien excel·lit en el passat, presentats com a veritables models de virtut cívica i patriotisme. La culminació d'aquest ideari reeixí, especialment, en la figura de Narcís Monturiol, ja aleshores considerat un dels catalans i figuerencs il·lustres del segle XIX. La glossa a la figura de l'inventor de la navegació submarina es circumscriu en una voluntat d'homenatjar i interpretar la trajectòria d'aquelles figures intel·lectuals excepcionals que havien de formar part de l'imaginari col·lectiu de la ciutat per la seva contribució a crear una *civitas republicana* bella, sana i culta. L'objectiu últim era el de reivindicar i fer-se seves aquestes personalitats contribuint a reforçar el mite de Figueres i l'Empordà com a "capçals de la pàtria" catalana i com a bressol dels ideals de república, llibertat i democràcia.¹⁷⁷⁸ En definitiva, doncs, el projecte polític impulsat per Puig Pujades a l'Empordà passava, com el de la UFNR en l'àmbit català, per modernitzar el país, formar el poble culturalment i fomentar-li els valors de la virtut cívica, la democràcia i la catalanitat.

Aquesta intensa tasca de renovació es veié truncada el setembre de 1923 arran del cop d'estat de Primo de Rivera. Aquest fet suposà la il·legalització del partit i la suspensió d'*Empordà Federal*. Malgrat la repressió de tota activitat política, el període de la dictadura reforçà el paper de Puig Pujades com a home pont de la política i la cultura figuerenca amb Barcelona,

¹⁷⁷⁸ MARAGALL, Joan. "Discurs del President del Jurat Literari", a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906, pàg. 37. Vegeu també: MARAGALL, Joan. "Als empordanesos", a *Obres Completes*. Vol. 1. Barcelona: Editorial Selecta, 1981, pàg. 746-748.

el Rosselló i Girona. L'ideòleg polític deixa pas a l'home de lletres que, malgrat tot, insistí en un dels seus principis més repetits: la necessitat d'acostar la cultura i l'educació a les classes populars com a mitjà per assolir el naixement d'una nova societat més justa, culta i democràtica.

La suspensió durant la dictadura de bona part de la premsa republicana obligà a Puig Pujades a cercar noves estratègies d'actuació i noves tribunes des d'on prosseguir amb la seva activitat pública. El recurs a publicar en les pàgines de diversos diaris i revistes barcelonins, alguns dels quals afins a la Lliga Regionalista, li permetran seguir relacionant-se amb nuclis intel·lectuals catalanistes, tot insistint en la reivindicació de Figueres i l'Empordà com a nuclis de primer ordre pel que fa a la cultura i la virtut cívica dels seus habitants. El títol d'alguns dels articles d'aquest període ("Les valors espirituals de l'Empordà" o "L'Empordà, terra de pintors") il·lustren aquesta idea i contribueixen de forma notable al reforçament del mite de l'Empordà. D'aquesta època també data una altra estratègia dirigida a reforçar els lligams intel·lectuals entre l'Empordà i Barcelona: la seva participació en els actes de l'Ateneu Empordanès de Barcelona, les conferències promogudes des de l'Orfeó Germanor Empordanesa i, més tard, des del Patronat de la Biblioteca, suspeses l'any 1924 i que es reprenen a través d'una nova entitat local: Atenea. Aquesta, creada a finals de la dècada dels vint, es convertí en un espai de trobada i reflexió oberta a alguns dels grans noms de la intel·lectualitat catalanista del moment: Joan Estelrich, Pompeu Fabra, Antoni Rovira i Virgili, Rafael Campalans, Manuel Serra i Moret, Pere Bosch i Gimpera, entre molts d'altres.

II. Líder polític i home de govern

El paper de Puig Pujades com a principal renovador del republicanisme empordanès es complementà a partir dels anys de la Segona República amb una irrupció en la política activa que el portà a exercir diversos càrrecs representatius i de govern. De fet, la seva participació en la política activa s'havia iniciat el 1915 en ésser escollit president de l'agrupació local de la UFNR i, sis anys després, assumint el lideratge del partit en l'àmbit comarcal. Igualment, l'agost de 1923 el trobem entre els membres fundadors del PFNRcg, nou partit polític en l'àmbit gironí que acabà adherint-se al PRC. La direcció del nou partit

estava formada per prohoms històrics de la democràcia gironina i empordanesa (Salvador Albert, Ramon Noguera, Josep Irla, Albert de Quintana, Miquel Santaló i Llorenç Busquets) entre els quals el propi Puig Pujades en tant que líder del catalanisme progressista en el districte de Figueres. Aquest darrer fet significava el reconeixement de Puig Pujades com a un dels líders més carismàtics del catalanisme progressista a les comarques de Girona i, en conseqüència, l'assoliment de certa capacitat per influir políticament més enllà de Figueres i l'Empordà. Sigui com sigui, abans dels anys trenta la seva implicació en la política es circumscriu, tan sols, a l'exercici de càrrecs orgànics de partit; des d'aquests Puig Pujades reforçava la seva tasca de construcció d'un ideari i d'una base social per al catalanisme republicà alhora que es mantenia al marge de tot tipus de responsabilitat de govern.

Després de la dictadura primoriverista, la reorganització del catalanisme republicà gironí conduí a l'adhesió del catalanisme republicà empordanès – agrupat sota les sigles de la FRSE– a ERC, assolint sota el paraigua d'aquestes sigles un triomf aclaparador en les eleccions municipals de l'abril de 1931. En aquell moment, Puig Pujades, l'ideòleg, esdevé també un polític d'acció i home de govern, venent les reserves que fins al moment havia mostrat envers la política activa.

En aquesta nova condició i des d'una idea de la política activa entesa com un mitjà de transformació social, Puig Pujades exercí diversos càrrecs polítics, avalat per la seva experiència ideològica i la seva condició de líder territorial. En l'àmbit local, actuà com a veritable alcalde a l'ombra. Malgrat no encapçalar la llista electoral d'ERC en les eleccions municipal de l'abril de 1931 –l'elegit com a alcalde de Figueres fou Marià Pujolar– assumí la primera tinença d'alcaldia del consistori figuerenc i exercí la condició de portaveu del govern municipal tal i com ho constata la seva activa participació a les principals comissions municipals i la defensa de la gestió del govern municipal, tant al plenari com a la premsa local.

Pel que fa a la seva elecció com a membre de l'assemblea de representants dels ajuntaments de l'anomenada Diputació provisional de la Generalitat, rebé un suport gairebé unànime, assolint 374 dels 377 vots possibles. Tot i que no va participar directament en la redacció de l'Estatut de Núria, sí, que va encapçalar la campanya que, des de Girona, promovia el vot

favorable al document a través d'articles a la premsa i mítings arreu del territori. Malgrat el compromís que va adquirir, no amagà la seva decepció per fer de "comparsa" i no poder participar més activament en el procés d'assoliment de l'autonomia. Probablement, aquesta circumstància féu que es resistís a assumir cap altre càrrec, encara que, finalment, acceptés el que alguns anomenaren "la primera magistratura del Govern de la Generalitat de Catalunya" a Girona.¹⁷⁷⁹

La seva activitat al capdavant de la Comissaria Delegada de la Generalitat de Catalunya desplegarà un programa fonamentat, sobretot, en la cultura. No és casualitat que el report de govern de l'obra feta al capdavant d'aquella Comissaria comenci parlant de cultura i deixi el foment i l'urbanisme per la darrera part del volum. Puig Pujades tenia clar que una de les tasques prioritàries del govern català havia de ser refer una "cultura pròpia" que reforçés la "personalitat" catalana, projecte que mantindrà fins i tot durant la guerra civil quan a Figueres es constituirà la tan reivindicada Escola d'Arts i Oficis i veurà la llum una primera sala del futur Museu d'Art de l'Empordà.¹⁷⁸⁰

El pas de Puig Pujades a la política activa a partir de 1931 es va deure, en bona mesura, al canvi de panorama polític que s'acabava de produir: l'adveniment del règim republicà i la concessió de l'autogovern a Catalunya, juntament amb la victòria electoral d'ERC, obrien una nova etapa en què l'acció política i de govern havien de permetre desplegar el programa polític gestat en les dècades anteriors. Es passava així, d'un "temps d'assaig" o "època constructiva" –en el decurs del qual s'havia forjat una *consciència programàtica*, és a dir un corpus ideològic, i un moviment polític– a un altre de materialització dels seus principis a través de la seva participació i la del seu partit en les institucions de govern republicanes.

En aquest nou context, Puig Pujades també reforçà la seva posició en el sí del partit. A banda de la seva condició de

¹⁷⁷⁹ CARDINA, RAFEL. "Perfil del dia. *La Veu de l'Empordà*", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.398 (13 de juny de 1933), pàg. 1. El mateix article es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 847 (17 de juny de 1933), pàg. 2.

¹⁷⁸⁰ COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1934, pàg. 5.

màxim dirigent en l'àmbit local i comarcal, des del mateix 1931 s'incorporà al Comitè Executiu Central d'ERC. En el Primer Congrés Nacional de la formació fou el candidat gironí amb un major nombre de vots –més de vuit-cents– i ocupà la vuitena posició en relació a Francesc Macià. En el Segon Congrés, celebrat l'any següent, n'obtindria poc més d'un miler, xifra que el convertí en el catorzè membre més votat.

Puig Pujades, doncs, es convertí en un dirigent d'ERC, gràcies a un ampli suport entre la militància, participant de forma activa en els seus òrgans de direcció i contribuint, doncs, a la conformació del seu discurs i a la concreció d'aquest en l'obra de govern de la Generalitat republicana. Sens dubte, l'assoliment d'aquesta notorietat política es devia a la seva condició de líder territorial indiscutible però també, i alhora, a l'estreta vinculació amb alguns membres de la intel·lectualitat i les personalitats del catalanisme progressista en el decurs de les dècades anteriors i, especialment, en els anys de la Dictadura. De fet, alguns contemporanis havien considerat que la seva faceta d' "home estudi" estava avalada per la relació amb personatges de vàlua de Catalunya i d'arreu de l'Estat espanyol.¹⁷⁸¹

Durant la Segona República el pensament polític de Puig Pujades continuava estructurant-se a l'entorn de la idea de l'assoliment d'un model republicà i federal per a Espanya. En el federalisme, hi veia la fórmula política més justa i eficaç per bastir un país modern i democràtic que respectés la seva diversitat de nacions i cultures i, per tant, la personalitat nacional catalana. L'extensa i regular producció periodística d'aquells anys és una prova de la seva insistència en els ideals democràtics i el seu profund compromís polític amb la República i Catalunya.

Les responsabilitats de govern de Puig Pujades s'interromperen abruptament arran dels Fets d'Octubre de 1934 resultat de la proclamació de l'Estat Català dins la República Federal Espanyola per part dels president Companys. La condemna a Puig Pujades –en aquell moment comissari delegat a Girona– considerat per la justícia com el principal responsable polític de l'assassinat del comandat Domínguez Otero, va suposar per a l'ideòleg, l'home de lletres i el polític d'acció una estocada als seus principis morals i polítics i, fins i tot, a la seva

¹⁷⁸¹ "Figueres" a "Comarcals", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.723 (19 d'octubre de 1935), pàg. 1.

condició física. A la presó de Girona la lectura dels clàssics i la dedicació gairebé completa a la producció literària denoten, d'una banda, que es refugia en la literatura com una opció per alliberar-se dins la reclusió però, de l'altra, com a eina de combat polític. La seva obra d'aquells dies s'encara als convencionalismes de l'època –bona prova en són la reivindicació del divorci a *Que cosa es amor* o la crida a l'alliberament de classe i les normes socials a través dels protagonistes de l'obra de teatre SOS- i a les contradiccions de la seva pròpia reclusió, relatades en l'obra memorialístic *Ell, a la presó*.

L'empresonament fou un moment crucial però no només pel suport incondicional rebut per part d'elements de totes les tendències sinó, sobretot, perquè l'igualava a la resta de dirigents d'ERC i membres de la Generalitat de Catalunya que, com ell, patiran el captiveri. Més tard, Companys posaria l'accent en aquesta circumstància nomenant-lo "conseller honorari". Així mateix, el captiveri també va tenir com a contrapartida la seva inclusió a les llistes d'ERC per Girona en les eleccions a Corts del febrer de 1936 en les que aconseguí 82.466 vots, quedant elegit just per darrera de Martí Esteve però per davant de Miquel Santaló i Josep Mascort. La sortida de la presó li atorgà una popularitat i una dignitat que no passà inadvertida als seus rivals i que tot i no poder desplegar la seva tasca de diputat per l'aixecament militar del juliol de 1936, l'avalen com a polític d'acció. Tot i la seva reduïda activitat a Madrid com a parlamentari, la seva elecció significà un salt momentani a la política espanyola en representació del catalanisme republicà integrat dins el Front Popular d'esquerres. La culminació de la seva activitat política es produeix ja en plena guerra civil a través del seu nomenament com a cònsol de la República espanyola a Perpinyà i a Lió amb l'objectiu de mantenir certa influència de les esquerres catalanes en punts estratègics que poguessin afavorir una victòria republicana.

III. Influència de l'*homme de lettres* en la realitat cultural del país

Puig Pujades fou, a més de polític, un *homme de lettres* encara que fins a aquest moment no s'ha pogut valorar la seva producció literària perquè en bona part encara resta inèdita. D'alguna manera, aquesta vessant literària es complementa amb

la d'home d'acció en el seu afany per intenta transformar el món que l'envolta.

Com a resultat d'aquesta vocació literària, alguns articulistes contemporanis assenyalaren a Puig Pujades com a un dels "solitaris de Catalunya", terme establert per Eugeni d'Ors quan es referia a aquells "homes de tendència intel·lectual, nascuts en un medi hostil o indiferent".¹⁷⁸² Puig Pujades formà part d'aquest grup i, alhora, actuà com a guia de noves vocacions destacant el seu mestratge intel·lectual i humà.

L'escriptura de Puig Pujades mostra un estil molt personal, que denota capacitat d'observació crítica i una clara vocació d'influir en la realitat del moment. Per tant, la seva voluntat d'influir no es va vehicular únicament a través de l'article periodístic sinó que també es feu extensiva a d'altres gèneres literaris com són la novel·la, el teatre i el relat breu. En les seves obres s'hi retrata sovint a les classes benestants, amarades d'un profund conservadorisme i un temor absolut envers les reivindicacions socials. D'altra banda, també hi són habituals prototipus de la petita burgesia comercial de Vilaclara, recreació literària de Figueres, dels quals en critica els costums i els convencionalismes. La crítica a la seva pròpia classe social, la burgesia comercial, és una constant de la seva obra literària; tanmateix, no tot el que en diu és negatiu. També en ressalta determinats valors que considera importants per a l'assoliment d'una societat lliure i culta: la rectitud del treball, el respecte a l'autoritat paterna i la defensa dels ideals. A més, la literatura de Puig Pujades destil·la un fort moralisme; s'hi adoctrina sobre les vicissituds de la vida i l'actitud que caldria adoptar davant les dificultats.

La temàtica de fons de moltes de les seves obres l'allunyen del costumisme i ens mostren una voluntat de transcendir. Són reflexions a l'entorn de temes universals amb les quals Puig Pujades pretén superar els límits estrictes de la comarca no només a través de la política i el periodisme, sinó també a través de la literatura. De fons, hi ha la voluntat de contribuir a bastir una nova cultura des de Figueres –recordem una vegada més el moment fundacional que representa la Festa de la Bellesa l'any 1906 i el seu projecte polític i cultural per a la ciutat– i, alhora, projecta la ciutat i els seus intel·lectuals –entre

¹⁷⁸² "Panorama. J. Puig Pujades i els *solitaris*", a *D'Ací i D'Allà* [Barcelona], núm. 104 (agost de 1926), pàg. 643.

els quals es compta ell mateix– com un nucli rellevant de creació artística dins l'univers de la cultura catalana.

En aquest sentit, fou remarcable la seva tasca com agent intel·lectual i crític, autèntic dinamitzador de la realitat cultural que l'envoltava. La reivindicació del localisme i dels nuclis culturals extrabarcelonins, com són Figueres i l'Empordà, fou també una de les preocupacions de Puig Pujades, que connectà les manifestacions culturals empordaneses amb Barcelona i el Rosselló a través, tant de la seva producció periodística i literària com de la seva tasca com a crític i mecenes de joves artistes. És en aquesta línia que s'ha d'entendre l'activitat de promoció i mecenatge que feu de l'obra de joves pintors empordanesos com ara Salvador Dalí o Marià Llawanera. Per a Puig Pujades aquesta tasca era, en tant que renovador empordanès, gairebé un deure que calia imposar-se. Així, doncs, l'escriptor esdevé *homme de lettres*, l'intel·lectual creador que no només produeix obra pròpia sinó que considera fonamental impulsar l'obra cultural aliena exercint el mestratge entre els seus contemporanis, sobretot, els més joves. És un creador íntimament lligat al seu entorn cultural i, alhora, un agent intel·lectual que intervé en l'educació del gust, influeix entre els seus coetanis i destaca com a pensador en moltes altres vessants de la realitat. L'interès que denota en algunes polèmiques (la de les reaccions a l'obra de Dalí al Saló de la Tardor, o bé, el Manifest d'Avantguarda de 1928) mostren la seva voluntat d'influir i donar suport a l'artista.

Aquesta relació de mecenatge i de guia exercida en relació a alguns joves artistes –i també a alguns joves polítics com ara Jaume Miravittles, també figuerenc i amb el que ideològicament no coincidirà fins ben avançats els trenta– s'ha d'entendre en un context més ampli de cordialitat i afecte fruit de la seva condició d'empordanesos i de renovadors en les seves respectives disciplines.

IV. Més intel·lectual que polític d'acció

En relació al que hem constatat, podem afirmar que Josep Puig Pujades, malgrat la seva condició de polític d'acció en els anys de la Segona República, fou sobretot un intel·lectual compromès. La seva participació en la política activa fou desigual i va estar molt condicionada pels fets: el cop d'estat de Primo de Rivera;

l'adveniment de la República; els Fets d'Octubre del 1934, l'esclat de la Guerra Civil i, finalment, la derrota republicana i l'exili del 1939. En canvi, podem afirmar que la seva contribució a l'obra cultural promoguda pel catalanisme es caracteritzà per una gran coherència, una enorme regularitat i perseverança i una voluntat permanent de contribuir al bé comú. Ell mateix assegurava que un requisit previ per aconseguir qualsevol inquietud era "tenir vocació de ciutadà", gràcies a la qual era possible la transformació social, entesa en un sentit progressiu, mai revolucionari.¹⁷⁸³

Així doncs, podem resumir la personalitat intel·lectual i política de Puig Pujades com una "ment rectora", un "cap director" que desplegarà un projecte renovador del republicanisme empordanès, però també del sentit de l'acció política, tot fent-lo confluïr en el projecte del republicanisme catalanista. Sens dubte, el cas de Puig Pujades és similar al d'altres personatges coetanis que dirigiren processos similars com són Humbert Torres a Lleida o Pere Cavallé a Reus. En aquest sentit, podem afirmar que Puig Pujades formà part d'aquell conjunt d'homes que, durant el primer terç del segle XX, van entendre que el seu compromís intel·lectual i la seva actuació política –una acció que tenia com a objectiu darrer la consecució de l'autonomia per a Catalunya– com a una pràctica regida per l'ideal de bastir un programa de modernització cívica i cultural fonamentat en l'educació de totes les classes socials. D'aquí el seu desig que "la nostra democràcia esdevingués una aristocràcia intel·lectual".¹⁷⁸⁴ Puig Pujades tenia el convenciment de que el coneixement era la clau del progrés social i nacional. Des de la seva Figueres natal, i convertint aquesta petita ciutat en un reflex del país, va contribuir a liderar des de diversos àmbits – l'ideològic, el polític i el cultural– el procés de modernització i democratització de la Catalunya del primer terç del segle XX. A ell es deu, doncs, l'èxit assolit pel catalanisme republicà a l'Empordà d'abans de la guerra civil i a ell es deu també la capacitat per situar aquesta comarca en el mapa polític i cultural de la Catalunya d'aquell període:

"En tota col·lectivitat humana, per petita que sigui i per democràtica que sigui, també, l'organització que s'ha

¹⁷⁸³ PUIG PUJADES. "Cal vocació de ciutadà", a *Programa de Fires i Festes de la Santa Creu*, s/núm. (1934), pàg. 28.

¹⁷⁸⁴ "La passada batalla electoral a Figueres. El banquet de la victòria", a *El Poble Català* [Barcelona], núm. 3.170 (18 de novembre de 1913), pàg. 1.

donat, existeix, forçosament, un cap director, un home l'intel·ligència del qual —iman que atrau totes les voluntats— el fa mereixedor de la confiança de tothom guiant-los, amb la seva llum privilegiada, pel camí que ha de conduir-los al lloc abellit.

Vós, amic Puig, heu estat sempre, i sou encara, l'home dirigent d'un gran sector del poble figuerenc.

[...]

La terra de l'Empordà, rica de tradició liberal i republicana, que tants fills il·lustres ha donat a la causa de la Llibertat i de la República, s'ha vist honorada pel comportament lloable d'un fill, actual defensor, també, d'aquella bella causa. Al costat dels Abdó Terrades, dels Joan Tutatu, dels germans Sunyer i Capdevila, Puig Pujades, avui, ja s'ha guanyat un lloc d'honor en la història pàtria".¹⁷⁸⁵

¹⁷⁸⁵ GELI, Joaquim. "A l'amic...", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 8.

8.BIBLIOGRAFIA

8.1. Bibliografia general

AADD. "Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana", a *Actes del VI Congrés de la CCEPC*. Barcelona: Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 2006.

- "Azaña, «amic de Catalunya?»", a *Avenç* [Barcelona], núm. 152 (octubre de 1991), pàg. 15-66.
- *La Guerra Civil a les comarques gironines, 1936-1939. Jornades d'estudi commemoratives*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials, 1986.
- "Dossier: La «Revolució Republicana» de 1931: cinquanta anys després", a *Avenç* [Barcelona], núm. 36 (1981), pàg. 21-37.
- *Jocs Florals de Barcelona*. Barcelona: Estampa La Renaixensa, 1931.
- *Llibre de la festa dels Jocs Florals de Girona, celebrada en el XXI aniversari de la seva fundació, al Teatre Principal, en la diada de Tots Sants*. Girona: Consistori dels Jocs Florals de Girona, 1921.
- *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

ALBERT GÓMEZ, Mª José. "La biografía y autobiografía como modalidades metodológicas de investigación cualitativa", a LÓPEZ-BAROJAS ZAYAS, Emilio. *Las historias de vida y la investigación biográfica. Fundamentos y metodologías*. Madrid: Universidad Nacional de Educación a distancia, 1998, pàg. 187-197.

ALBERTÍ, Santiago. *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí Editor, 1972.

ALBORNOZ, Álvaro de. *El partido republicano*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1918.

ALOMAR, Gabriel; PUIG PUJADES, Josep; MONER, Joaquim; RAHOLA, Carles i MARQUINA, Eduard. *Evocant a Carles Costa*. Figueres: Gràfiques Dàrius Rahola, 1927

ALQUÉZAR, Ramon. *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001.

ÁLVAREZ JUNCO, José. *El Emperador del Paralelo: Lerroux y la demagogia populista*. Barcelona: RBA, 2011.

AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques*. Barcelona: Catalònia, 1979.

ANGLADA, Maria Àngels i GUILLAMET, Jaume. *Figueres Ciutat de les idees*. Barcelona: Lunwerg Editores, 1999.

ANGUERA, Pere. *Del Reus contemporani. Fragments d'història*. Reus: Edicions del Centre de Lectura de Reus, 1998.

ARAGÓ, Narcís-Jordi i CLARA, Josep. *Els epistolaris de Carles Rahola. Antologia de cartes de cent corresponents (1901-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

ARTOLA, Miguel. *Partidos y programas políticos, 1808-1936. II. Manifiestos y programas políticos*. Madrid: Alianza Editorial, 1991.

ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA. *Memòria desde 1923 a 1r de gener de 1930*. Barcelona: Imp. Elzeviriana, 1930.

ASTARLOA, Eva i TORNER, Pep [coord.] *Josep Puig Pujades*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2000.

BAIG ALEU, Marià i PLAYÀ MASET, Josep. "Empordanesos a Barcelona: Crònica del Centre Empordanès Gracienc (1884), del Centre Empordanès de Barcelona (1891) i de l'Ateneu Empordanès de Barcelona (1916)", a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 42. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2011, pàg. 329-382.

BALLESTER VALVENY, Núria i FIGUERES ARTIGUES, Josep M^a. *Pau Casals i l'exili: 1939-1973*. Sant Salvador (El Vendrell): Fundació Pau Casals, 2007.

BARNOSELL JORDÀ, Genís. “Republicans a l’Alt Empordà (1840-1874)”, a GIFRE RIBAS, Pere [coord.]. *Història de l’Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 521-544.

BARRULL PELEGRÍ, Jaume. *Humbert Torres: metge, filòsof, polític*. Lleida: Alfazeta. 2009.

BATALLA GALIMANY, Ramon. *Jaume Miravittles i Navarra. Intel·lectual, revolucionari i home de govern. Els anys joves, 1906-1939*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2010.

— *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo. El Casino de Rubí (1884-1939)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1999.

BÉGHAIN, Patrice; BENOIT, Bruno; CORNELOUP, Gérard; THÉVENON, Bruno. *Dictionnaire de Lyon historiques*. Lió: Éditions Stéphane Bachès, 2012.

BERNILS MACH, Josep M^a. *Marià Pujulà Vidal*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1999.

— “Josep Puig Pujades, comissari de la Generalitat i pres polític”, a *Revista de Girona* [Girona], núm. 170 (maig i juny 1995), pàg. 26-29.

— “Joan Matas Hortal, polític republicà figuerenc”, a *Revista de Girona* [Girona], núm. 165 (juliol i agost de 1994), pàg. 60-63.

— *La Guerra Civil a Figueres 1936-1939*. Figueres: Editorial Empordà, 1986.

— *Episodis de la II República a Figueres*. Figueres: Canigó, 1981.

— *Figueras. Cien años de ciudad. Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*. Figueres: Institut d’Estudis Empordanesos, 1975.

BERTRAN PIJOAN, Lluís. *Premsa de Catalunya*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1931.

- BLASCO, Yolanda i SUDRIÀ, Carles. *El Banc de Barcelona, 1844-1874. Història d'un banc d'emissió*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2009.
- BOSCH, M. Àngels. *Pous i Pagès. Vida i Obra*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 1997.
- BUÑUEL, Luis i DALÍ, Salvador. *Un perro andaluz ochenta años después*. Madrid: La Fábrica, 2009.
- BURGAS, Josep. *Jordi Erin*. Barcelona: La Escena Catalana, [19..].
- CABANA, Francesc. *Història del Banc de Barcelona (1844-1920)*. Barcelona: Ed. 62, 1978.
- CABRUJA AUGUET, Agustí. "Josep Puig Pujades", a *Homes de la meva terra*. Girona: Diputació de Girona, 2002, pàg. 191-198.
- *Polítics i escriptors gironins durant la Segona República*. Girona: Ajuntament de Salt-Diputació de Girona, 1987, pàg. 75-76.
- CALVET COSTA, Felip i ROIG ROSICH, Josep M^a. *Josep Irla i Bosch (1876-1958). President de la Generalitat de Catalunya a l'exili*. Barcelona: CCG Edicions, 2006.
- CAMPILLO, Maria [ed.] *Allez! Allez! Escrits del pas de frontera, 1939*. Barcelona: L'Avenç, 2010.
- CAMPILLO, Maria i CENTELLES, Esther. *La premsa a Barcelona, 1936-1939*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 1979.
- CAÑIGUERAL, Salvador; FÀBREGAS, Neus; POCH, Josep M. i VALLÈS, Joan. *Homes de ciència empordanesos (Materials per a un diccionari històric de la ciència a l'Empordà)*. Figueres: Carles Vallès Editor, 1985.
- CARMANIU MAINADÉ, Xavier. *Carles Rahola: l'home civilitzat*. Girona: CCG Edicions, 2006.

CASACUBERTA, Margarida. *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*. Girona: Fundació Valvi, 2010.

CASANOVAS CUBERTA, Joan. *Joan Casanovas i Maristany, president del Parlament de Catalunya*. Barcelona: Abadia de Montserrat, 1996.

CASASÚS, Josep M^a. *Periodisme català que ha fet història*. Barcelona: Proa, 1996.

— *Ideología y análisis de medios de comunicación*. Barcelona: Mitre, 1985.

CATTINI, Giovanni C. “Actualitat del republicanisme: el neorepublicanisme o humanisme cívic”, a PUJOL, Enric [coord.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines. 1930-1939*. Barcelona: Viena, 2009, pàg. 39.

CHECA GODOY, Antonio. *Prensa y partidos políticos durante la II República*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1989.

— *La Comunicación durante la II República y la Guerra Civil*. Madrid: Fragua, 2007.

CLARA, Josep. *El federalisme a les comarques gironines (1868-1874)*. Girona: Diputació de Girona, 1986.

— “La I República a les comarques gironines”, a *Avenç* [Barcelona], núm. 18 (febrer de 1979), pàg. 26-31.

CLARA, Josep i GIMÉNEZ, Àngel. *El federal Pere Caimó, 1819-1978*. Barcelona: Pòrtic, 1975.

COMISSARIA DELEGADA DE LA GENERALITAT A GIRONA. *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Report de la Comissaria Delegada*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1934.

— *La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines. Obra republicana. Report de la Comissaria Delegada*. Girona: Tallers Gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1933.

COMPTE, Albert. *República i Guerra Civil a Castelló d'Empúries: entre la història i les memòries*. Figueres: l'autor, 1994.

CONTRERAS, Josep. *Azaña y Cataluña. Historia de un desencuentro*. Barcelona: Edhasa, 2008.

COROMINES, Pere. "Apèndix I. A la recerca d'en Pep Ventura", a *Obres Completes*. Barcelona: Selecta, 1972.

COSTA, Joan i SABATÉ, Modest. *La veritat del 6 d'Octubre*. Valls: Cossetània edicions, 2006.

COSTA FERNÁNDEZ, Lluís. *El Autonomista: el diari dels Rahola. Els orígens del periodisme modern a Girona (1898-1939)*. Girona: Col·legi de Periodistes de Girona, 2000.

— *El periodisme*. Girona: Diputació de Girona, 1996.

— *La dictadura de Primo de Rivera (1923-1930). Comunicació i propaganda a les comarques gironines*. Girona: R. Dalmau, 1995.

— *Història de la premsa de la ciutat de Girona: 1787-1939*. Girona: Ajuntament de Girona, Institut d'Estudis Gironins, Diputació de Girona, 1987.

— *Història de la premsa a la ciutat de Girona (1787-1939)*. Girona: Institut d'Estudis Gironins, 1986.

COSTAL, Anna. *Pep Ventura abans del mite. Quan la sardana era un ball de moda*. Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà, 2009.

CULLA, Joan B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya: 1901-1923*. Barcelona: Curial, 1986.

— *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra: 1928-1936*. Barcelona: Curial, 1977.

CULLA, Joan B. i DUARTE, Àngel. *La premsa republicana*. Barcelona: Col·legi de periodistes, 1990.

CUSTEY MALÉ, Eduard; JÉREZ CARDOSO, Lluís i ROMERO DALMAU, Alfons. "La Restauració (1875-1931)", a GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 553-588.

DALÍ, Anna Maria. *Noves imatges de Salvador Dalí*. Barcelona: Columna, 1988.

— "Pròleg. El senyor Carbona", a FAGES DE CLIMENT, Carles. *Anecdolari del Sr. Carbona (El Sr. Carbona, professor d'ironia)*. Figueres: Editorial Llibre Viu, 1984, pàg. 7-9.

— "A Pep Ventura", a *Des de Cadaqués*. Barcelona: Ed. Montblanc-Martín, 1982.

DALÍ, Salvador. *Un diari: 1919-1920. Les meves impressions i records íntims*. Barcelona: Edicions 62, 1994.

DENCÀS, Josep. *El 6 d'octubre des del Palau de Governació*. Barcelona: Curial, 1979.

DEULOFEU, Alexandre. *Memòries de la revolució de la guerra i de l'exili*. 2 volums. Emporitana: Figueres, 1974.

DOMÈNECH CASADEVALL, Gemma i GIL TORT, Rosa Maria. "Ricard Giralt Casadesús", a *Un nou model d'arquitectura al servei d'una idea de país*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2010.

DOSSE, François. *La apuesta biogràfica. Escribir una vida*. València: Universidad de Valencia, 2007, pàg. 407.

DUARTE, Àngel. *El otoño de un ideal: el republicanismo español y su declive en el exilio de 1939*. Madrid: Alianza, 2009.

— *El republicanisme català a la fi del segle XIX*. Vic: Eumo, 2009.

— *Republicans jugant amb foc: de Lluís Companys a Josep Tarradellas*. Barcelona: L'Esfera dels llibres, 2006.

- *Història del republicanisme català*. Lleida, Vic: Eumo, Pagès, 2004.
- *Francisco Pi y Margall y el federalismo*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2002.
- *Possibilistes i federals: política i cultura a Reus (1874-1899)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 1992.
- *Pere Coromines: del republicanisme als cercles llibertaris (1888-1896)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere. “¿Una sola cultura política republicana ochocentista en España?”, a DUARTE, Àngel i GABRIEL, Pere [ed.] *El republicanismo español. Ayer* [Madrid], núm. 39 (1999), pàg. 11-34.

ESPINET, Francesc. “Classes populars i nacionalismes d'esquerra al primer terç del segle XX”, a ALQUÉZAR, Ramon [coord.] *Esquerra Republicana de Catalunya. 70 anys d'història (1931-2001)*. Barcelona: Columna, 2001, pàg. 59-67.

ESTEVA CRUAÑAS, Lluís i ESTEVA MASSAGUER, Elena. “Inventari de la premsa guixolenc (1878-1979)”, a *Estudis sobre temes guixolencs*. Sant Feliu de Guíxols: Publicacions del Museu Municipal, 1980, pàg. 71-74.

FÀBREGAS, Joan P. *Irlanda i Catalunya. Paral·lelisme polític-econòmic*. Barcelona: [s.n.], 1932.

FAGES DE CLIMENT, Carles. *Anecdotari del Sr. Carbona (El Sr. Carbona, professor d'ironia)*. Figueres: Editorial Llibre Viu, 1984.

FALGUERAS, Joan. “Transformacions urbanístiques i arquitectura”, a SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999, pàg. 42-61.

FAULÍ, Josep. *Notes sobre l'any 1906. Episodis de la història*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1973.

FEIXA PÀMPOLS, Carles. “La imaginació autobiogràfica”, a *Avenç* [Barcelona], núm. 252 (novembre de 2000), pàg. 16.

FERRÉ TRILL, Pere. *Pere Cavallé, ciutadania republicana*. Reus: Centre de Lectura de Reus, 1859.

FERRER PONT, Joan Carles. *Nosaltres sols: la revolta irlandesa a Catalunya (1910-1923)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2001.

— “El model irlandès: Parnell i el home rule (1879-1893)”, a *Actes del Congrés Internacional d’Història de Catalunya i la Restauració (1875-1923)*. Manresa: Centre d’Estudi de Bages, 1992.

FIGUERES, Josep M^a. *El periodismo catalán. Prensa e identidad. Un siglo de historia (1879-1984)*. Madrid: Fragua, 2012.

— *Periodisme en la guerra civil (1936-1939)*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2010.

— *Entrevista a la guerra. 100 converses: de Lluís Companys a Pau Casals (1936-1939)*. Barcelona: La Esfera dels llibres, 2007.

— *Prensa i nacionalisme. El periodisme en la reconstrucció de la identitat catalana*. Barcelona: Pòrtic, 2002.

— *El Diari Català, plataforma d’exposició ideològica i d’activisme del catalanisme polític, 1879-1881*. Barcelona: Institut d’Estudis Catalans, 1999.

— *12 periodistes dels anys trenta*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1994.

FORTE, Juan Manuel. “Orígens romans i maquiavelians del neo-republicanisme”, a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol i setembre de 2003), pàg. 114-124

FUENTES, Juan Francisco i FERNÁNDEZ, Javier. *Historia del periodismo español: prensa, política y opinión pública en la España contemporánea*. Madrid: Síntesis, 1998.

GABRIEL, Pere. “El republicanisme federal finisecular: la difícil construcció d’un catalanisme d’esquerres per al nou cents”, a IZQUIERDO, Santiago i RUBÍ, Gemma [coord.] *Els orígens del*

republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà (1906-1910). Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009, pàg. 17-52.

— “El republicanismo militante en Cataluña en la primera etapa de la Restauración, 1875-1893”, a PIQUERAS, José A. i CHUST, Manuel [comps.] *Republicanos y repúblicas en España*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1996, pàg. 163-184.

GASÒLIBA, Cecili. *Política 1930*. Barcelona: Ed. Antoni López, s.d.

GAZIEL. “Les vil·les espirituals”, a *Un estudiant a París i d'altres estudis*. Barcelona: Selecta, 1963, pàg. 105-122.

GEUNA, Marco. “Republicanisme. Un concepte de formació recent”, a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol i setembre 2003), pàg. 98-107.

GIFRE RIBES, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000.

GIFRE I RIBAS, Pere i BARNOSELL JORDÀ, Genís. “De la Guerra Gran al republicanisme empordanès (1793-1874). Canvi polític i consolidació de la propietat”, a GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 469-470.

GÓMEZ ROJO, María E. “El Consulado español en Perpignan durante los siglos XIX y XX (1ª parte)”, a *Revista europea de derecho de la navegación marítima y aeronáutica* [Barcelona], núm. 14 (1998), pàg. 1.968-1.971.

GUILLAMET I LLOVERAS, Jaume; MORENO CHACÓN, Manuel; TEIXIDOR COLOMER, Anna i TESTART GURI, Albert. *Història de la Premsa de Figueres (1809-1980)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011.

GUILLAMET LLOVERAS, Jaume. “Josep Puig Pujades” a *L'Empordà dels escriptors*. Barcelona: Avenç, 2009, pàg. 13-21.

— “L'Empordà que neix amb Dalí”, a PLAYÀ Maset, Josep [coord.] *El país de Dalí*. Figueres: Ajuntament de

Figueres i Consorci del Museu de l'Empordà, 2004, pàg. 58-99.

- *Història del periodisme: notícies, periodistes i mitjans de comunicació*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2003.
- *Abdó Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 2000.
- *Història de la Premsa, la Ràdio i la Televisió a Catalunya (1641-1994)*. Barcelona: La Campana, 1994.
- *La premsa a Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1988.
- *La premsa de les comarques gironines*. Barcelona: Editorial Selecta, 1977.

GUILLAMET TUÈBOLS, Joan. "Notes per a una història de la premsa figuerenca", a *Coses i Gent de l'Empordà*. Barcelona: Selecta, 1972.

GUTIÉRREZ PALACIO, Javier. *República, periodismo y literatura. La cuestión política en el periodismo literario durante la Segunda República Española*. Madrid: Editorial Tecnos, 2005.

HENNESSY, Charles Alistair Michel. *La República federal en España. Pi y Margall en el movimiento republicano federal (1868-1874)*. Madrid: Aguilar, 1967.

HUERTAS, Josep M^a. [dir.] *200 anys de premsa diària a Catalunya*. Barcelona: Fundació Caixa de Catalunya, AHCB i Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1995.

IGLÉSIAS, Ignasi. "Discurs de gracies", a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres 1906, pàg. 116-117.

IZQUIERDO BALLESTER, Santiago. *El republicanismo nacional a Catalunya: la gestació de la Unió Federal Nacionalista de Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2010.

— *República i autonomia: el difícil arrelament del catalanisme d'esquerres (1904-1931)*. Catarrosa: Afers, 2006.

IZQUIERDO BALLESTER, Santiago i RUBÍ CASALS, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista: el Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009.

IVERN SALVÀ, M. Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya (1931-1936)*. Vol. 1 i 2. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.

JEREZ, Lluís i ROMERO, Alfons. "La guerra civil (1936-1939)", a GIFRE RIBES, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 611-638.

JIMÉNEZ, Montse. "L'Escala en temps de la segona República", a AADD. *La II República, 60 anys després*. Girona: Quaderns del CEHIS, 1991, pàg. 157-167.

JUNTA MUNICIPAL DE PROTECCIÓN A LA INFANCIA Y DE REPRESIÓN DE LA MENDICIDAD DE FIGUERAS. *Memoria de su gestión durante el año de 1912*. Figueres: Imprenta-Tarjetería de José Serra, 1913.

LLATES, Rossend. *30 anys de vida catalana*. Barcelona: Aedos, 1969.

LLORENS VILA, Jordi. *Catalanisme i moviments nacionalistes contemporanis (1885-1901)*. *Missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia*. Barcelona: Editor Rafael Dalmau, 1988.

LLUCH, Ernest. *Una teoria de l'Empordà*. Figueres: Edicions Federals, 1987.

LORENZO, A. i LLORENÇ, E. "Josep Puig Pujades", a *Morir en temps del franquisme*. Girona: CCG Edicions, 2010, pàg. 15-88.

MAINAR, Rafael. *El arte del periodista*. Barcelona: Destino, 2005 (reedició).

MAÑÀ, Teresa. *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat de Barcelona, 2005.

MARAGALL, Joan. "Per l'Empordà", a *Obres Completes*. Vol. 1. Barcelona: Editorial Selecta, 1981, pàg. 748-749.

— "Discurs del President del Jurat Literari", a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

MARFANY, Joan-Lluís. *La cultura del catalanisme: el nacionalisme català en els seus inicis*. Barcelona: Empúries, 1996.

MARTÍNEZ FIOL, David. *Els voluntaris catalans a la Gran Guerra (1914-1918)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

MAYMÍ, Josep. *Josep Irla, la tenacitat d'un compromís*. Barcelona: Publicacions Abadia de Montserrat, 2003.

MINGUET, Joan M. *El manifest groc. Dalí, Gasch, Montanyà i l'antiart*. Barcelona: Galàxia Gutenberg, 2004.

MOLAS, Isidre. [coord.] *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya segle XX*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2000.

— *Lliga Catalana. Un estudi d'Estasiologia*. Vol. 1 i 2. Barcelona: Edicions 62, 1972.

MONTOLIU, Manel de. *Breviari Crític 1929-1930*. Vol. IV. Barcelona: Biblioteca Balmes, 1933.

MORENO CHACON, Manuel. "El Centre Nacionalista Republicà a les comarques gironines", a IZQUIERDO, Santiago i RUBÍ, Gemma [coord.] *Els orígens del republicanisme nacionalista. El Centre Nacionalista Republicà a Catalunya (1906-1910)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya, 2009, pàg. 221-250.

— *El personal polític republicà de l'Ajuntament de Figueres. Les eleccions municipals durant la Restauració (1877-1923)*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2004.

— “La premsa republicana figuerenca durant la Restauració (1875-1923)”, a *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*. Vol. 34. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 2001, pàg. 429-446.

NADAL FARRERES, Joaquim. “Pròleg”, a CLARA, Josep i GIMÉNEZ, Àngel. *El federal Pere Caimó, 1819-1978*. Barcelona: Pòrtic, 1975, pàg. 11-22.

NAVARRO, Emilio. *História crítica de los hombres del republicanismo catalán en la última década (1905-1914)*. Barcelona: Ortega & Artís, 1915.

NOGUER I COMET, Ramon. *Al llarg de la meva vida*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 2000.

PABLO, Moisès de. “Puig Pujades, cultura en majúscules”, a *Revista de Girona* [Girona], núm. 216 (gener i febrer 2003), pàg. 30-35.

PADROSA GORGOT, Inés. “Els impressors figuerencs i la seva obra”, *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*. Vol. 25. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 1992, pàg. 223-289.

— [coord.] *Marià Baig, Una singular pluralitat*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Consorci del Museu de l’Empordà, 2006.

PADROSA GORGOT, Inés i GIL TORT, Rosa Maria. *Bibliografia interdisciplinària de l’Alt Empordà*. Vol. 1 i 2. Figueres: Consell Comarcal de l’Alt Empordà i Departament de Cultura, 1996.

PLA, Jordi. “Puig Pujades, narrador i dramaturg”, a *Papers Empordanesos* [Figueres], núm. 23-24 (novembre i desembre de 1985), suplement d’*Hora Nova*.

— “Una aproximació al periodisme alt-empordanès durant el període de la guerra civil”, a *Annals de l’Institut d’Estudis Empordanesos*. Vol. 23. Figueres: Institut Estudis Empordanesos, 1990, pàg. 357-372.

PLA, Jordi i ROMERO, Alfons. “Josep Puig Pujades, polític i home

de lletres”, a AADD. *La II República, 60 anys després. Estudis sobre les comarques gironines*. Girona: Cercle d'Estudis Històrics, 1991.

PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Barcelona: Edicions 62, 1987.

PI I SUNYER, Carles. *La República y la guerra. Memorias de un político catalán*. México: Ediciones Oasis, 1975.

PICH MITJANA, Josep. “Perspectives sobre el republicanisme català del segle XIX”, a *Papers del Museu d'Història de Catalunya* [Barcelona], núm. 17 (setembre de 2006), pàg. 2-6.

PIQUERAS, José A. i CHUST, Manuel [comps.] *Republicanos y repúblicas en España*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, 1996.

PLA, Josep. “Records a Figueres” a “Darrers escrits”, a *Obres Completes*. Vol 44. Barcelona: Destino, 2004, pàg. 118-123.

— PLA, Josep. *Obres Completes*. Vol 44. Barcelona: Destino, 1984.

— PLA, Josep. “Marià Llavenera, pintor (1890-1927)”, a *Obres Completes*. Vol. 21. Barcelona: Destino, 1972, pàg. 513-551.

PLA, Jordi i ROMERO, Alfons. “Josep Puig Pujades, polític i home de lletres”, a AADD. *La II República, 60 anys després*. Girona: Quaderns de Cercle, 1991, pàg. 75-95.

PLANAS SERRA, Albert. *Antoni Dot i Arxer (1908-1972)*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2008.

PLAYÀ MASET, Josep. “Els homenatges de l'Empordà a la sardana i a n'en Pep Ventura”, a COSTAL, Anna. *Pep Ventura abans del mite. Quan la sardana era un ball de moda*, Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà, 2009, pàg. 154-164.

— [coord.] *El País de Dalí*. Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà i Ajuntament de Figueres, 2004.

PLUTARC. *Vides paral·leles*. Vol. I. Barcelona: Fundació Bernat Metge, 1934.

POUS I PAGÈS, Josep. "Memoria del Secretari del Jurat Literari", a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

PUIG, Lluís M. *Carles Rahola: un ciutadà de Catalunya*. Barcelona: Cotal, 1979.

PUJADAS MUÑOZ, Juan José. *El método biográfico: El uso de las historias de vida en ciencias sociales*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas, 1992.

PUJOL, Enric. "El republicanisme: somni i realitat històrica", a PUJOL, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines, 1900-1936*. Barcelona: Viena, 2009, pàg. 13-18.

— "Josep Puig Pujades i el «mite» Monturiol", a ROCA ROSELL, Antoni [Comissari] *Narcís Monturiol. Entre utopia i realitat*. Figueres: Museu de l'Empordà; Barcelona: Museu Marítim de Barcelona, 2009, pàg. 170.

QUART, Pere. "Corrandes d'exili", a *Obra poètica*. Santiago de Xile: Saló de Tardor, 1947.

RAHOLA, Carles. "Puig Pujades", a PUIG PUJADES, J. *Ell, a la presó*. Girona: Gràfiques Darius Rahola, 1938.

— *Vides heroiques*. Girona: Tallers gràfics de la casa d'Assistència i Ensenyament, 1932.

RIBERA RUSTULLET, Carles. *Acció Ciutadana, Girona 1932-1934. Un setmanari de partit, model de premsa*. a *Gazeta* [Barcelona], núm. 2 (2010), <<http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000175%5C00000004.pdf>> (consulta: 1 novembre 2012).

— *Notícia d'un republicà. Biografia i textos de Joaquim Aleixandri*. Caldes de Malavella: Centre d'Estudis Selvatans, 2006.

RIERA I TUÈBOLS, Santiago. "Preàmbul", a PUIG PUJADES, J. *Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*. Barcelona: Impremta i llibreria L'Avenç, 1918, pàg. VIII.

RODEJA, Eduard. *Llibre de Figueres*. Barcelona: Editorial Selecta, 1962.

RODRIGO, Antonina. *García Lorca en el país de Dalí*. Barcelona: Base, 2004.

— *García Lorca. El amigo de Cataluña*. Barcelona: Edhasa, 1984.

— *Lorca Dalí. Una amistad traicionada*, Barcelona: Planeta, 1981.

RODRÍGUEZ SOLÍS, Enrique. *Historia del partido republicano español (de sus propagandistas, de sus tribunos, de sus héroes y de sus mártires)*. Vol II. Madrid: Imprenta de Fernando Cao y Domingo de Val, 1893.

ROIG ROSICH, Josep M^a. *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

ROMERO DALMAU, Alfons. "La República", a GIFRE RIBAS, Pere [coord.] *Història de l'Alt Empordà*. Girona: Diputació de Girona, 2000, pàg. 589-610.

— "Aproximació històrica a un polític nat", a *Papers Empordanesos* [Figueres], núm. 23-24 (novembre i desembre de 1985), suplement d'*Hora Nova*.

— *El Republicanisme Federal Empordanès: 1868-1869*. Figueres: Editora empordanesa, 1980.

— "14 d'abril de 1931: la proclamació de la República a Figueres", a *9 País* [Figueres], núm. 61 (28 d'abril - 4 de maig 1978).

ROURE, Conrad. *Memòries de Conrad Roure. Recuerdos de mi larga vida*. Vic: Eumo, 1994.

SALLÉS, Anna. *Quan Catalunya era d'esquerra*. Barcelona: Edicions 62, 1986.

SÁNCHEZ, J. i BARRERA, C. *Historia del periodismo español desde sus orígenes hasta 1975*. Pamplona: Eunsa, 1992.

SÁNCHEZ ILLÁN, Juan Carlos. *Prensa y política en la España de la Restauració. Rafael Gasset y "El Imparcial"*. Madrid: Biblioteca Nueva, 1999.

SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Museu de l'Empordà, 1999.

— “De Vila menestral a ciutat: radiografia socioeconòmica de Figueres, 1894-1936”, a SANTALÓ, Jaume [coord.] *Figueres 1900-1936. Imatge i història de la Catalunya republicana*. Figueres: Consorci del Museu de l'Empordà, 1999, pàg. 30-31.

SANTOLÀRIA TORRES, Francesc. *El Banquet de la Victòria i els fets de ¡Cu-cut!: cent anys de l'esclat catalanista de 1905*. Barcelona: Meteora, 2005.

SANTOS TORROELLA, Rafael. *El Primer Dalí, 1918-1929*, Barcelona: Publicacions de la Residencia de Estudiantes, 2005.

SAURET, Joan. *L'exili polític català*. Barcelona: Proa, 1979.

SEGURANYES BOLAÑOS, Mariona. “El monument a Narcís Monturiol, entre el noucentisme i l'art cívic”, a PORTELL, Susanna [Comissariat] *Enric Casanovas, escultor i amic*. Girona: Fundació Caixa Girona, 2008, pàg. 55-61.

SEOANE, María Cruz i SAIZ, María Dolores. *Cuatro siglos de periodismo en España. De los avisos a los periódicos digitales*. Madrid: Alianza Editorial, 2007.

SERRA VILÀ, Rosa i VELAZ SICART, Anna M. *Estudi sobre Empordà Federal, setmanari publicat a Figueres de 1911 a 1923 i de 1930 a 1939*. Curs de doctorat. Figueres: [s. d.], text inèdit.

SINGLA CASELLAS, Carles. *Mirador (1929-1937). Un model de periòdic al servei d'una idea de país*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 2003.

SINOVA, Justino. *La Prensa en la Segunda República española. Historia de una libertad frustrada*. Barcelona: Debate, 2006.

SOLER, Montserrat. "Prensa de Figueras", a *Biblioteconomía*, núm. 39 (gener-juny de 1954), pàg. 26-52.

SOLER VIDAL, Josep. *Abdó Terrades: primer apòstol de la democràcia catalana, 1812-1856*. Barcelona: La Magrana, 1983.

SURROCA TALLAFERRO, Robert. *Prensa catalana de l'exili i l'emigració (1861-1976)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2004.

TASIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Vol. 1 i 2. Barcelona: Bruguera, 1966.

TEIXIDOR COLOMER, Anna. "Josep Puig Pujades, profeta del jove Dalí", a *Actes de les IV Jornades d'Història de la Premsa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2012, pàg. 223-240.

— "Josep Puig Pujades (1883-1949), ideòleg i paraula del republicanisme empordanès", a *Mirmanda* [Lleida], núm. 4 (2012), pàg. 22- 31.

— *Empordà Federal (1911-1938). Amb la República al cap i Catalunya al cor*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 2011.

— "Josep Puig Pujades (1939-1949): líder republicà, protector d'Empordà Federal i cacique del Ampurdán", a *Actes del congrés: Fronteres. Una visió des de l'Empordà*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2011, pàg. 453-468.

— "Els exilis dels homes d'Empordà Federal (1911/1938)" i "Josep Puig Pujades (1939-1949): líder republicà, protector d'Empordà Federal i cacique del Ampurdán", a *Actes del Congrés: El fet fronterer: visions des de*

l'Empordà. Figueres: IEE, 2011, pàg. 427-452; pàg. 453-468.

- “Dues suspensions i una guerra. La repressió informativa a *Empordà Federal* (1911/1938)”, a *Censura i limitacions de la premsa. III Jornades història de la premsa*. Barcelona: UAB-UPF, 2011.
- “*Empordà Federal* i Josep Puig Pujades: expressió i guiatge d'un projecte periodístic i polític”, a *Gazeta* [Barcelona], núm. 2 (2010), <<http://revistes.iec.cat/index.php/gazeta/article/view/26506>> (consulta: 1 de novembre de 2012).
- “Set anys de *Madame* censura: la repressió de la premsa figuerenca durant la Dictadura de Primo de Rivera (1923-1931)”, a *Poder polític i resistència periodística. II Jornades Història de la Premsa*. Barcelona: UAB-UPF, 2009, pàg. 159-174.
- “La República des de la impremta. La premsa republicana (1900-1936)”, a Pujol, Enric [dir.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines (1900-1936)*. Barcelona: Viena Edicions, 2009, pàg. 74-82.
- “Federals, luisitos i ensotanats. La premsa a Figueres en els anys de la II República (1931-1936)”, a *Actes VIè Congrés CCEPC, Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana*. Barcelona: CCEPC, 2006, pàg. 447-464.

TEIXIDOR COLOMER, Anna; VARELA, Carles i VARELA, Èlia. “Del regidor Joan Varela Roca a l'occidentalista Carles Varela Burch: republicans federals, catalanistes i d'ofici rellotgers”, a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*. Vol. 42. Figueres: IEE, 2011, pàg. 383-409.

TEIXIDOR ELIES, Pere. “Josep Puig Pujades”, a *Figueres anecdòtica Segle XX*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1978, pàg. 370-371.

- *Figueres anecdòtica: segle XX*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1978.

TERMES, Josep. *(Nou) Resum d'història del Catalanisme*. Barcelona: Editorial Base, 2009.

— “Catalunya sota la Dictadura de Primo de Rivera”, a *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Barcelona: Edicions 62, 1999, pàg. 310-315.

TESTART, Albert. “Josep Puig Pujades”, a PUJOL, Enric [coord.] *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines, 1900-1936*. Barcelona: Viena, 2009, pàg. 166-168.

— “Joan Maria Bofill: l'evolució de la tradició republicana federal empordanesa cap al catalanisme”, a *Republicans i republicanisme a les terres de parla catalana. Actes del VI Congrés de la CCEPC*. Barcelona: Publicacions de la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana, 2008, pàg. 215-232.

TINNELL, Roger [ed.] *Epistolarios a Federico García Lorca desde Cataluña, la comunidad valenciana y Mallorca*. Albolote: Ed. Comares, 2001.

TOWNSON, Nigel [ed.] *El republicanismo en España (1830-1977)*. Madrid: Alianza Universidad, 1994.

TRESSERRES, Joan Manuel. *D'Ací i d'Allà. Aparador de la modernitat (1918-1936)*. Barcelona: Llibres de l'Índex, 1993.

UCELAY-DA CAL, Enric. *La Catalunya populista: imatge, cultura i política en l'etapa republicana (1931-1939)*. Barcelona: La Magrana, 1982.

VALLÈS ROVIRA, Carles. *Diccionari de l'Alt Empordà (Històric, geogràfic, biogràfic, gastronòmic, folklòric...)*. Vol. 1 i 2. Figueres: Carles Vallès, Editor, 1984.

VALLS, Josep. *El Llibre d'Or del Casino Menestral (Figueres 1856-2000)*. Figueres: Ajuntament de Figueres i Editorial l'Empordà, 2003.

VAYREDA, Maria dels Àngels. *Encara no sé com soc*. Barcelona: Club Editor, 1994.

VELAZ, Anna Maria. "Carme Montoriol, música i poesia", a *Revista de Girona* [Girona], núm. 223 (març - abril de 2004), pàg. 54-59.

VICENS VIVES, Jaume. *Espanya contemporània (1814-1953)*. Barcelona: Quaderns Crema, 2012 (ed. a cura Miquel Àngel Marín Gelabert).

VINYES, Ramon. *La Catalunya Internacional. El frontpopulisme en l'exemple català*. Barcelona: Curial, 1983.

VINYES ROIG, Pau. *Visca la República! Joaquim Ventalló, periodista, polític, poeta i traductor*. Barcelona: Duxelm i Fundació Irla, 2010.

VIROLI, Maurizio. "Els ideals del republicanisme: república, llibertat, virtut i patriotisme", a *Idees* [Barcelona], núm. 19 (juliol-setembre de 2003), pàg. 91-96.

ZAMORA, Francisco de. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Curial, Barcelona, 1973.

8.2. Referències periodístiques sobre Josep Puig Pujades a la premsa

“Homenatge an En Josep Puig Pujades amb motiu de la publicació de son llibre *Vida d'heroï*”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 383 (6 de juny de 1918), pàg. 1-4.

“Panorama. J. Puig Pujades i els «solitaris»”, a *D'Ací i d'Allà* [Barcelona], núm. 104 (agost de 1926), pàg. 643.

“Els nostres homes i la taula. J. Puig Pujades” a “La bona taula”, a *La Nau* [Barcelona], núm. 477 (22 de juny de 1929), pàg. 4.

“Ateneu Empordanès. La floració espiritual empordanesa”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.292 (13 de juliol de 1929), pàg. 5-6.

“Els Diputats de Catalunya. Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 735 (30 de maig de 1931), pàg. 2.

“Puig Pujades, comediògraf”, a *Foment* [Reus], núm. 221 (16 de desembre de 1931), pàg. 1, 5.

“L'il·lustre autor de *Tragédies de Veinat* D. Josep Puig Pujades, ha perdut els estreps”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.429 (27 de febrer de 1932), pàg. 5.

“Esteu contents de la República?”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 784 (13 d'abril de 1932), pàg. 1-2.

“De les coses de câ la vila. Interviu amb el cap de la majoria edilícia senyor Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 792 (4 de juny de 1932), pàg. 5.

“Teló enlaire. Un que crida com nosaltres”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.774 (2 de setembre de 1932), pàg. 545.

“Puig Pujades, la seva obra i la situació del teatre català”, a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 240 (12 de desembre de 1932), pàg. 12.

“L'esperit immortal de la raça”, a *La Revista* [Barcelona], s/núm. (gener-juny 1933), pàg. 176.

“Puig Pujades, Comissari de la Generalitat a Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 829 (11 de febrer de 1933), pàg. 5.

“Puig Pujades” a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), pàg. 6.

“Felicitacions als aviadors”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 847 (17 de juny de 1933), pàg. 4.

“Un diputat que fa versos”, a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.555 (28 de juliol de 1934), pàg. 3.

“Idees i conducta”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.391 (8 de setembre de 1934), pàg. 1.

“Teló enlaire”, a *L'Esquella de la Torratxa* [Barcelona], núm. 2.930 (3 d'agost de 1935), pàg. 1.449.

“Figueres” a “Comarcals”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.723 (19 d'octubre de 1935), pàg. 1.

“Parla J. Puig Pujades”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.729 (29 de novembre de 1935), pàg. 2.

“El Consell de Guerra pels fets d'octubre a Girona”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

“El Comissari de la Generalitat, senyor Puig Pujades, reb els periodistes”, a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.808 (4 de març de 1936), pàg. 1.

“Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 936 (7 de març de 1936), pàg. 2.

“Els mestres sastres de l'Empordà a Josep Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (14 de març de 1936), pàg. 1-2.

“L'homenatge a Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 939 (28 de març de 1936), pàg. 2.

“Josep Puig Pujades i el 25è aniversari de *Empordà Federal*. 1911-1936”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 1.

“El que ens diu Duc i Salvat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 5.

“Fa vint-i-cinc anys...”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 6.

“El sopar d’homenatge a Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (18 d’abril de 1936), pàg. 2.

“El vibrant diari barceloní *El Diluvio* s’ocupa encomiàsticament del nostre extraordinari. La excelente labor de unos compañeros de Figueras. El XXV aniversario de *Empordà Federal*”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 944 (2 de maig de 1936), pàg. 3.

“Els Jocs Florals del Rosselló esdevenen una diada d’homenatge al nostre Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 948 (30 de maig de 1936), pàg. 1-2.

“Per a salvar els Infants d’Espanya. L’exposició d’aquarel·les del Sr. Puig Pujades”, a *L’Autonomista* [Girona], núm. 10.677 (30 de desembre de 1938), pàg. 1.

ALBERT GALTER, Ernest. “Puig Pujades...” a “Les lletres. Sagitari”, a *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.314 (14 de desembre de 1929), pàg. 5.

ALBERT GALTER, Ernest. “Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 1.

AADD. “Del magne homenatge dedicat al nostre company de redacció J. Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 738 (20 de juny de 1931), pàg. 3-4.

AADD. “Apat d’homenatge a Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (26 de juliol de 1931), pàg. 2.

BARÓ, Josep. “Del somni a la realitat”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 3.

BATET OLIVET, Francesc. "A l'amic Puig", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 4.

– "Al servei d'un ideal", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 7.

BECH I TABERNER, Ramon. "Evocació", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (14 de març de 1936), pàg. 3.

BERNILS, Josep M^a. "Puig Pujades, Comissari de la Generalitat a Girona", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 829 (11 de febrer de 1933), pàg. 5.

BERTRAN I PIJOAN, Lluís. "La vida privada dels nostres escriptors", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 10.247 (6 d'abril de 1929), pàg. 7.

C.G. "J. Puig Pujadas", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 651 (30 de juny de 1923), pàg. 2

"Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 830 (18 de febrer de 1933), pàg. 6.

CANADELL, Martí. "La meva adhesió", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 4.

CANADELL, Martí. "Sembla que era ahir", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

CAPDEVILA, LLUÍS. "Paraules d'homenatge a l'escriptor J. Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (2 d'abril de 1936), pàg. 2.

CARDINA, RAFEL. "Perfil del dia. *La Veu de l'Empordà*", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.398 (13 de juny de 1933), pàg. 1. El mateix article es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 847 (17 juny 1933), pàg. 2

CARRERES. "Salut, ciutadà Puig Pujades!", a *La Dansa més bella...* [Figueres], núm. 43 (juliol de 1931), pàg. 1.

CASES, Robert. "Puig Pujades i l'art", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

CEREZO, P. "Un esperit fort", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

COMPANYS, Lluís. s/t. A *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

COROMINES, Pere. "Una lletra de Pere Coromines", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

CORREDOR, Josep M^a. "Obra republicana. Parlant amb J. Puig Pujades, Tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Figueres i Diputat a la Generalitat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 807 (17 de setembre de 1932), pàg. 4.

COS, Lola. "El millor títol", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 8.

CUSÍ, J. "Records i actualitats", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 3.

DALMAU, Delfí. "La felicitat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 5.

DALMAU, Laureà. "L'amic Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 4.

DESCLOT, "Nota de salutació", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 3.

DESCLOT, Joan. "De l'Empordà. Els seus homes i les seves coses. Puig Pujades", a *El Autonomista* [Girona], núm. 5.613 (21 de juliol de 1917), pàg. 1.

DEULOFEU, Alexandre. "A l'amic Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 2.

DEULOFEU, Alexandre. "30 anys de presi...!!!", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 927 (11 de gener de 1936), pàg. 2.

DEULOFEU, Alexandre. "Josep Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 4.

F. CLOT, Margarida. "A l'amic Josep Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

FAGES DE CLIMENT, C. "Puig Pujades, costumista de Figueres", a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 38 (19 de juliol de 1924), pàg. 3.

FRANCIS, François. "Au Consulat d'Espagne. Un quart d'heure avec M. Puig-Pujades", a *L'Indépendant* [Perpinyà], núm. 327 (22 de novembre de 1936), pàg. 4. El mateix article es reproduïx a: "Au Consolat d'Espanya a Perpinyà. Un quart d'heure amb Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 973 (5 de desembre de 1936), pàg. 3.

GELI, Joaquim. "Ciudadà Puig, company...", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 2.

GELI, Joaquim. "A l'amic...", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 8.

GIMENO-NAVARRO, J. a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 5.

GIRALT CASADESÚS, R. "Puig Pujades, urbanista", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

GIRALT CASADESÚS, R. "L'home i la ciutat", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 4.

J.B.C. "Amb tot l'afecte", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

JORDI-VEL. "L'obra de difusió d'Esquerra Republicana de Catalunya. Josep Puig Pujades, simbolitza l'esdevenidor polític a les comarques gironines" a "*Terres de Llengua Catalana. Catalunya-València-Balears-Occitània*", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 526 (20 de juliol de 1933), pàg. 4.

JULIA, T. "Llibertat! Llibertat volguda...", a *Le Petit Meridional* [Perpinyà], reproduït a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 949 (6 de juny de 1936), pàg. 2.

MARTIN, R. "Després de vint-i-cinc anys", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 7.

MASSIP, Josep M^a. "Catalunya, una. El moment polític a Girona i vist des de Girona", a *La Humanitat* [Barcelona], núm. 556 (24

d'agost de 1933), pàg. 1. També es reproduïx a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 857 (26 d'agost de 1933), pàg. 1.

MAS ABRIL, Francesc. "A Josep Puig Pujades. En el seu homenatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (2 d'abril de 1936), pàg. 2.

NOGUER COMET, R. "Empordanès representatiu", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

PABLO, Moisès de. "Puig Pujades, cultura en majúscules", a *Revista de Girona* [Girona], núm. 216 (gener i febrer 2003), pàg. 30-35.

PI I SUNYER, August. "Homenatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 2.

PORTELL, A. "A Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 2.

PORTELL, A. "Doble homenatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 8.

PUJOL, E. "L'obra de Puig Pujades a la Generalitat de Catalunya", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 10.

PUJULÁ, M. "Homenatges a Puig?", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 3.

R.T. "Teatre. "Un amo", de Ramon Vinyes", a *Justícia Social* [Barcelona], núm. 69 (29 d'octubre de 1932), pàg. 2.

RAHOLA, Carles. "Impromptu", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 5.

RAHOLA, Carles. "Ei!, a la presó. La gitana a la presó VIII" a "La contribució dels intel·lectuals a la lluita contra el feixisme", a *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.489 (4 de juny de 1938), pàg. 4.

RAMIS, Rafel. "Contribució a l'Homenatge", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 3.

SABATER, Josep. "A en Puig i Pujades", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 607 (27 de maig de 1916), pàg. 4.

SALÓ, Bernat M^a. "Evocació", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

SUBIAS, Joan. "Home d'alts destins", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 5.

TASIS I MARCA, Rafel. "Dos llibres sobre una mateixa presó", a *La Publicitat* [Barcelona]. El mateix article es reproduït a: *L'Autonomista* [Girona], núm. 10.607 (19 d'octubre de 1938), pàg. 2.

TRÉMOLS, Àngel. "Josep Puig Pujades", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.300 (7 de setembre de 1929), pàg. 6.

VALLÉS I PUJALS, J. "Al Sr. Puig Pujades", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 1.506 (19 d'agost de 1933), pàg. 3.

VARDERI, Angelina. "Puig Pujades... tot un home", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 5.

VARELA, C. "Al servidor de l'ideal", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

VENTURA GENÍS, A. "L'home d'avui", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 737 (13 de juny de 1931), pàg. 2.

VILAR JULLÁ, F. "Un aniversari que no compta", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 9.

VILARÓ, R. "Apat d'homenatge a Puig Pujades", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (14 de març de 1936), pàg. 3.

VILARÓ I GUILLERMÍ, R. "Puig Pujades, amic meu...", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d'abril de 1936), pàg. 6.

X. "Un èxit teatral. Puig Pujades triomfa plenament amb la seva obra: «Quan s'ha perdut la fe»", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 766 (12 de desembre de 1931), pàg. 2.

X.X. “Estrena de «L’Avi» comèdia en 3 actes d’En Josep Puig Pujades”, a “De cà la Talia”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 839 (22 d’abril de 1933), pàg. 3.

X.X. “Apat d’homenatge a Puig Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 937 (26 de juliol de 1931), pàg. 2.

XIRAU, Ramon. “Josep Puig i Pujades”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 941 (11 d’abril de 1936), pàg. 3.

8.3. Obra publicada

AADD. "Figueres, la dels bells mercats", a *La Costa Brava. Album-Guia*. Barcelona: Ateneu Empordanès, 1925, pàg. 197-203.

"Discurs del President de la Comissió Organitzadora", a *Festa de la Bellesa. Concurs Artístic Català*. Figueres: Ajuntament de Figueres, 1906.

Vida d'heroi: Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina. Barcelona: Impremta i llibreria L'Avenç, 1918.

"Discurs de gràcies", a *Jocs Florals del Empordà. Any IV-Castelló d'Empúries*. Barcelona: Publicacions Empordà, 1923, pàg. 113-118.

Tràgedies de veïnat. Barcelona: Llibreria Nacional Catalana, 1923.

Besllums. Barcelona: Empordà, 1923.

La Planeta d'en Gerardo. Barcelona: Imp. L'Avenç Gràfic, 1925.

L'Oncle Vicents. Barcelona: Políglota, 1926.

"Biografia de Carles Costa" a ALOMAR, Gabriel; PUIG PUJADES, Josep; MONER, Joaquim; RAHOLA, Carles i MARQUINA, Eduard. *Evocant a Carles Costa*. Figueres: 1927, pàg. 17- 51.

La glòria sorda de N'Ignasi Iglesias. Figueres: Imp. E. Casellas, 1928.

La fi de don Joan. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1936?.

Quan s'ha perdut la fe. Barcelona: Tallers Gràfics Irandez, 1936.

Contes de la viu-viu i de la xiu-xiu. Barcelona: La Rosa dels Vents, 1936.

Ell, a la presó. Girona: Gràfiques Dàrius Rahola, 1938.

8.4. Obra inèdita

Obres de teatre

L'avi (1929)
SOS (1934)
La posta de don Joan

Novel·les

Què cosa és amor (1934-1935)
Hermínia

Contes

Paqitu!
La fallida del xantre
Decepció
Perill de freidura
La por guarda la vinya
El crim del Camp d'Argeles
Una bona persona
El botxí
Sogra i mare
Cronica en societat: noces d'or
Soc promesa!
Es blanca la lluna?
No tothom qui porta gorra...
La mort de l'espos
Esser previsor
La lletra misteriosa
MeKtoub !
El martiri d'un infant
Lluny dels ulls
Ves-te'n Aribau
Els estralls a la coblejadora
La tragedia del xalet
Vers l'exili
El mar silenciós
La mare de Deu

Composicions poètiques

L'auca de la Revolució

El peu pulidor de la Marguerideta

Alba pia (Presó de Girona. 11 d'octubre de 1935)

Roman l'amor (Presó de Girona. 4 d'octubre de 1935)

Tango (Canço de trinxera. 28 de juny de 1924)

Conferències

Beethoven

La millor corona per a l'Ignasi Iglésies

Caricatura i humorisme

L'Art i el poble

Soyons ses inquiets!

9. FONTS

9.1. Arxius i biblioteques consultats

ACAE. Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà (Figueres)
ACD. Archivo del Congreso de los Diputados (Madrid)
ACM. Arxiu del Casino Menestral (Figueres)
ADPO. Archives Départementales des Pyrénées-Orientales
(Perpinyà)
AFCPS. Arxiu de la Fundació Carles Pi i Sunyer (Barcelona)
AGA. Archivo General de la Administración (Alcalá de
Henares)
AHCB. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHG. Arxiu Històric de Girona
AHN. Archivo Histórico Nacional (Madrid)
AMAE. Archivo del Ministerio de Asuntos Exteriores (Madrid)
AMF. Arxiu Municipal de Figueres
AMGI. Arxiu Municipal de Girona
AMMS. Archivo Municipal de Medina-Sidonia
AMP. Arxiu Municipal de Palafrugell
AMP. Archive Municipale de Perpignan
AMTM. Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià (Monestir de
Poblet)
ANC. Arxiu Nacional Catalunya (Sant Cugat del Vallès)
APJPP. Arxiu Patrimonial Josep Puig Pujades (Figueres)
ATMTT. Archivo del Tribunal Militar del Territorio Tercero
(Barcelona)
BCB. Biblioteca de Catalunya (Barcelona)
BCD. Biblioteca del Congreso de los Diputados (Madrid)
BFC. Biblioteca Carles Fages de Climent (Figueres)
BML. Bibliothèque Municipale de Lyon
BPG. Biblioteca Pública de Girona

CAGN. Col·lecció Aurèlia Guillament Navarra (Figueres)
CCV. Col·lecció Carles Varela (Figueres)
CEF. Col·lecció Eric Forcada (Perpinyà)
CJB. Col·lecció Josep Brunet (Figueres)
CJF. Col·lecció Josep Fajol (Figueres)
CVC. Col·lecció *Víctor Català* (L'Escala)
FCPS. Fundació Carles Pi i Sunyer (Barcelona)
FGSD. Fundació Gala-Salvador Dalí (Figueres)
MCEZ. Médiathèque Centrale Émile Zola (Montpellier)
MP. Médiathèque de Perpinyà
RCF. Registre Civil Figueres

9.2. Publicacions periòdiques on col·laborà Josep Puig Pujades

Abella d'Or, L' [Barcelona]
Ací i D'Allà, D' [Barcelona]
Acció Ciutadana [Girona]
Alt Empordà [Figueres]
Almanac de l'Esquella de la Torratxa [Barcelona]
Altaveu [Ripoll]
Ampurdanés, El [Figueres]
Avenç Garrotxà, L' [Lladó]
Autonomista, L' [Girona]
Baix-Empordà [Palafugell]
Banyolí, El [Banyoles]
Bisbalenc, El [La Bisbal d'Empordà]
Butlletí de la Cambra Agrícola de l'Empordà [Figueres]
Catalunya-París [París]
Ciutat [Manresa]
Clam Popular [Ripoll]
Comarca, La [Figueres]
Consell [Girona]
Cor del Poble, El [Barcelona]
dansa més bella..., La [Figueres]
Diario de Gerona: de avisos y noticias [Girona]
Diario de Tarragona [Tarragona]
Empordà Federal [Figueres]
Emporion [La Bisbal d'Empordà]
Esquella de la Torratxa [Barcelona]
Il·lustració Llevantina, La [Barcelona]
Foment [Reus]
Fulla Artística de l'Alt Empordà [Figueres]
Horitzó [Barcelona]
Humanitat, La [Montpeller-Perpinyà]
Humanitat, La [París]
Humanitat, La [Mèxic]
Jocs Florals de Barcelona [Barcelona]
Joventut [Barcelona]
Libertad [Figueres]
Lyon Républicaine [Lió]
Nau, La [Barcelona]
Nova Revista, La [Barcelona]
Poble Català, El [Barcelona]
Rambla, La [Barcelona]
Rambla de Catalunya, La [Barcelona]

Revista del Centre de Lectura de Reus [Reus]
Sol Ixent [Cadaqués]
Veü de Catalunya, La [Barcelona]
Veü de l'Empordà, La [Figueres]
Vibració [Figueres]

9.3. Publicacions consultades

Acció, L' [Terrassa]
Acció Ciutadana [Olot / Girona]
Acción Monárquica [Girona]
Ací i D'Allà, D' [Barcelona]
Altaveu [Ripoll]
Ampurdanés, El [Figueres]
Ara [Palafrugell]
Autonomista, L' [Girona]
Avant...! [Figueres]
Avenç Garrotxà, L' [Lladó]
Baix Empordà [Palafrugell]
Baix Panadès, El [Vendrell]
Banyolí, El [Banyoles]
Be Negre, El [Barcelona]
Bisbalenc, El [La Bisbal d'Empordà]
Butlletí de la Cambra Agrícola de l'Empordà [Figueres]
Camp de Tarragona, Lo [Tarragona]
Campana de Gràcia, La [Barcelona]
Catalunya-París [París]
Catalunya Gràfica [Barcelona]
Ceretania [Puigcerdà]
Ciutat [Manresa]
Ciutat d'Olot, La [Olot]
Clam Popular [Ripoll]
Comarca, La [Figueres]
Comarca, La [Olot]
Consell [Girona]
Coq catalan, Le [Perpinyà]
Cor del Poble, El [Barcelona]
Costa Brava, La [Sant Feliu de Guíxols]
Cruz, La [Tarragona]
Dansa més bella..., La [Figueres]
Deber, El [Olot]
Dépêche, La [Perpinyà]
Despertador, El [Olot]
Dia, El [Alicante]
Dia, El [Manresa]
Diario de Gerona: de avisos y noticias [Girona]
Diario de Reus [Reus]
Diario de Tarragona [Tarragona]
Diari de Vic [Vic]
Eclair [Montpeller]

Empordà Federal [Figueres]
Emporion [La Bisbal d'Empordà]
Época, La [Madrid]
Esquella de la Torratxa, L' [Barcelona]
Esquerra [Olot]
Flamme du Midi, La [Perpinyà]
Foment [Reus]
Fulla Artística de l'Alt Empordà [Figueres]
Gaceta Literaria, La [Madrid]
Galeria, La [Figueres]
Heraldo de Madrid [Madrid]
Horitzó [Barcelona]
Humanitat, La [clandestinitat]
Humanitat, La [Mèxic]
Humanitat, La [Montpeller-Perpinyà]
Humanitat, La [París]
Il·lustració Llevantina, La [Barcelona]
Indépendant, L' [Figueres]
Joventut [Barcelona]
Libertad [Figueres]
Libertad, La [Madrid]
Lyon Républicaine [Lió]
Lucha, La [Girona]
Luchador, El [Alicante]
Luz, La [Madrid]
Marinada [Palamós]
Meridià [Barcelona]
Mirador [Barcelona]
Nau, La [Barcelona]
Nova Revista, La [Barcelona]
Nostra Terra, La [Illes Balears]
Pamflet [Barcelona]
Paraula Cristiana, La [Barcelona]
Petraria [Ribes de Freser]
Poble Català, El [Barcelona]
Prensa, La [Santa Cruz de Tenerife]
Programa, El [Sant Feliu de Guíxols]
Radical, El; Norte, El [Girona]
Rambla, La [Barcelona]
Rambla de Catalunya, La [Barcelona]
Républicain, Le [Perpinyà]
Revista, La [Barcelona]
Revista d'Olot [Olot]
Revista de Palafrugell [Palafrugell]

Revista del Centre de Lectura de Reus [Reus]
Santuarios Católicos, Los [Figueres]
Siglo Futuro, El [Madrid]
Sol, El [Madrid]
Sol Ixent [Cadaqués]
Sol Ixent [Sant Feliu de Llobregat]
Somatent, Lo [Reus]
Tarragona Federal [Tarragona]
Temps, El [Valls]
Tradició Catalana [Olot]
Veü de Catalunya, La [Barcelona]
Veü de l'Empordà, La [Figueres]
Veü de Tarragona, La [Tarragona]
Vibració [Girona]
Voie de la Patrie, La [Perpinyà]
Voz, La [Madrid]
Voz de Gerona, La [Girona]

10. ANNEX

10.1. CRONOLOGIA DE JOSEP PUIG PUJADES (1883-1949)

1883

25 de Juliol

Neix a Figueres en el sí d'una família de la petita burgesia comercial.

1899

Obté el batxillerat a l'Institut de Figueres amb la qualificació d'excel·lent.

1901-1902

Estades de formació a Barcelona i a París. A Barcelona col·labora a les revistes *Joventut* i *La Il·lustració Llevantina*. A la capital parisenca, funda el Centre o Casal Català i organitza a la gran sala de *Le Journal* a propòsit de la celebració dels Jocs Florals de l'any 1902.

1903-1904

Torna a Figueres a fer de sastre als Magatzems Puig París de Figueres, el negoci familiar. Col·labora al periòdic *Catalunya-París* [París] dirigit per Artur Vinardell.

1906

5 de maig

Organitza la Festa de la Bellesa de Figueres, certamen literari i musical presidit per Joan Maragall.
És un dels fundadors de l'Aplec Nacionalista Republicà.

1908

11 d'abril

Participa en l'aparició del periòdic *Empordà* dirigit per Josep Baró el qual arran de la publicació d'un article és empresonat a propòsit de la Llei de jurisdiccions. És condemnat i, posteriorment, indultat.

1909-1911

Col·labora a l'òrgan històric dels republicans empordanesos a Figueres, *El Ampurdanés*, signats amb el pseudònim *Puvis* i *Jordi Erin*. Almenys, va escriure vuit cròniques.

1910-1913

Col·labora com a corresponçal al portaveu del CNR barceloní, *El Poble Català*, contrapunt del diari de la Lliga, *La Veu de Catalunya*. Escriu almenys tretze cròniques en la secció "Desde Figueres" amb el pseudònim *Velivole*.

Inicia la consolidació de la seva col·lecció d'art amb l'adquisició d'un quadre de John Constable.

1911

Abril

És un dels fundadors de la UFNR d'àmbit local i de la redacció fundacional del periòdic *Empordà Federal*. El grup considera que ha arribat el moment d'encapçalar el projecte polític de renovació d'un nou republicanisme catalanista des de l'Empordà. Josep Puig Pujades signa amb el seu nom però també amb els pseudònims *Puvis*, *Velivole* i *Jordi Erin*.

1914		<p>Debuta com a orador en un míting polític al costat del candidat a diputat a Corts Joaquim Salvatella.</p> <p>Es declara aliadòfil durant la Primera Guerra Mundial.</p>
1915	Gener	Elegit president de la junta local de la UFNR de Figueres.
1916	Gener	Dóna a conèixer el pintor Marià Llavenera. Designat membre de la comissió permanent de la Junta Comarcal de la UFNR.
1918	Maig	<p>És un dels principals promotors de l'erecció d'un monument dedicat a Narcís Monturiol a la Rambla de Figueres.</p> <p>Escriu el seu primer llibre, una biografia titulada: <i>Vida d'heroi. Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina.</i></p>
	Juny	Participa en una de les primeres exposicions de pintures a la Societat de Concerts de Figueres.
1919	Gener	En una crònica a <i>Empordà Federal</i> pronostica que Salvador Dalí serà un gran pintor. A partir d'aquest moment, es converteix en el mentor de l'artista i li dóna suport a la premsa barcelonina (<i>La Veu de Catalunya, La Nau...</i>).
1920	Maig	Exposa la seva pintura en una mostra col·lectiva al Saló Parés de Barcelona.
	Setembre	Vocal en els Jocs Florals de Girona. Comença una dècada amb una participació

intensa a certàmens literaris d'arreu en els quals guanya nombrosos guardons que culminen amb el premi en prosa literària dels Jocs Florals de Barcelona per l'obra *El foch que tot ho abranda* l'any 1931.

1920-1924

Col·labora a la *Revista del Centre de Lectura de Reus* amb alguns contes.

1921

Gener Nomenat president de la junta de l'Orfeó Germanor Empordanesa.
Febrer Exposa la seva pintura a la Sala Valentí juntament amb Josep Bonaterra.
Juny Mor el seu pare, Josep Puig París.

1922

Juliol Nomenat president del Patronat de la Biblioteca de Figueres

1923

Gener Publica el recull de contes *Tragèdies de veïnat*.
Febrer Promou la creació d'un arxiu de música empordanesa format pels originals que tenia en propietat del compositor Pep Ventura.
Juliol Promou la creació de la FRFNcg que ha de coordinar les forces republicanes de la demarcació de Girona.
13 de setembre Inici de la dictadura de Primo de Rivera.
Novembre Publica el recull de contes *Besllums*.
24 de novembre Suspensió del periòdic *Empordà Federal* per ordre governativa.

1924

Juliol

Carles Fages de Climent anomena a Josep Puig Pujades “costumista de Figueres” i el compara a un Emili Vilanova del segle XX en el periòdic *Justícia Social* [Barcelona].

Octubre

Mor la seva mare, Carme Pujades Planadevall.

1925

Col·labora a la *Guia de la Cosa Brava* impulsada per l'Ateneu Empordanès de Barcelona.

Tradueix l'obra de teatre *Knock ou le Triomphe de la médecine*, obra de Jules Romains, que és representada a Barcelona.

Maig

Joan Estelrich l'inclou en una selecció d'una vintena d'escriptors en l'article “Per la novel·la nostre” publicat a *La Veu de Catalunya* [Barcelona].

Setembre

Publica la seva primera novel·la *La Planeta d'En Gerardo* a la col·lecció de “La Novel·la d'Ara” amb una portada de *Xirinius*.

1926

Juliol

Publica la segona novel·la *L'Oncle Vicents*, a l'Editorial Políglota de Barcelona, i amb il·lustracions de Salvador Dalí.

Agost

Eugeni d'Ors acunya el terme “solitaris de Catalunya” per referir-se als escriptors que viuen i escriuen fora de Barcelona, “homes de tendència intel·lectual, nascuts en un medi hostil o indiferent”. La revista *D'Ací i D'Allà* [Barcelona] considera que Puig Pujades forma part d'aquest grup.

1927

- És un dels fundadors del Foment de la Sardana i promotor de la revista de *La dansa més bella...* [Figueres]
- Gener Inicia un període prolífic de col·laboracions a *La Veu de Catalunya* [Barcelona] i, posteriorment, a *La Nau* [Barcelona] i a *La Nova Revista* [Barcelona], alguns articles apareixen signats amb els pseudònims *Velivole* i *Puvis*. També a alguns periòdics locals, *La Veu de l'Empordà* [Figueres], *El Autonomista* [Girona], *El Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona], *El Bisbalenc* [La Bisbal d'Empordà], *Emporion* [La Bisbal d'Empordà], entre molts altres.
- Juliol Organitza una vetllada literària dedicada al periodista i traductor Carles Costa que s'havia tret la vida el 7 de juliol. És l'autor d'una petita biografia de Costa que es publica en una obra col·lectiva "Evocant a Carles Costa"

1928

- Juny És un dels promotors de l'associació Atenea que neix amb la vocació de promoure activitats culturals. Se'l nomena secretari.
- Setembre El governador civil li imposa una multa de 1.000 ptes. per la publicació d'un article titulat "Solidaritat intercomarcal I" publicat a *Diario de Gerona: de avisos y noticias* [Girona] del qual, finalment, és indultat.
- 9 d'octubre Mort del seu mestre literari i pare espiritual, Ignasi Iglésias.
- Novembre Pronuncia la conferència "La gloria sorda de N'Ignasi Iglesias" a diverses poblacions en homenatge al mestre. La publica en forma de volum.

1929

- Acaba la seva primera obra de teatre, *L'Avi*, que no es representarà fins uns anys després.
- Promou la revista barcelonina *El Cor del Poble* que recorda el nom amb què Ignasi Iglésias va titular l'exitosa obra estrenada l'any 1902.
- Setembre Publica un nou llibre de proses *La fi de don Joan*, editat a la Biblioteca Llibertat.

1930

- 29 de març Reapareix el periòdic *Empordà Federal*.
- 11 de maig Creació de la FRSE de l'Empordà de la qual n'és elegit vicepresident

1931

- Març Participa com a representant de la UFNR de l'Empordà a la Conferència d'Esquerres de Barcelona.
- 12 d'abril Es presenta a les eleccions municipals de l'Ajuntament de Figueres pel districte segon i en surt elegit primer tinent d'alcalde i portaveu del govern. Forma part de les comissions de finances i cultura i és el representant de la Junta de l'Hospital i de la Junta local de Primer Ensenyament.
- 14 d'abril Celebra la proclamació de la Segona República amb un discurs des del balcó de l'Ajuntament de Figueres.
- 23 d'abril Ocupa el càrrec de regidor.
- 9 de juny Nomenat diputat per la circumscripció de Figueres a la Diputació Provisional de la Generalitat. És el que obté més vots de la demarcació de Girona.
- Juliol Vota a favor de l'Estatut en la seva condició de diputat.
- Desembre S'estrena l'obra *Quan s'ha perdut la fe* al Teatre Municipal de Figueres.

1932

- 13 i 14 de febrer Participa en el Primer Congrés Nacional d'Esquerres.
- Abril Representant de Girona de la Comissió Permanent del Comitè Executiu Central d'ERC.
- Setembre Nomenat president de la FRSE d'àmbit local.
- Setembre Explica en una entrevista que el balanç que fa de la seva etapa com a diputat provisional és decebedor.

1933

- Febrer Nomenat comissari delegat interí de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines en substitució de Josep Irla.
- Maig Forma part del comitè que promou la creació d'una biblioteca catalana a Perpinyà.
- Agost El president Francesc Macià el ratifica en el càrrec de comissari delegat de la Generalitat a les comarques gironines.

1934

- Octubre Empresonat arran dels Fets d'Octubre com a responsable polític de l'assassinat del comandant Domínguez Otero quan llegia el ban de guerra.

1935

- 24 d'abril-3 juliol Les autoritats governatives li atorguen presó atenuada al·legant el seu precari estat de salut.
- Maig Estrena l'obra SOS al Teatre Principal de Figueres per la companyia de Mercè-Nicolau-Martori malgrat que ell continua empresonat.

1936

- 9 gener Comença el judici de processament contra Josep Puig Pujades arran dels Fets d'Octubre.
- 10 de gener Se'l condemna a reclusió perpètua.
- 16 de febrer Es presenta a les eleccions de Corts i aconsegueix representació com a diputat, fet que l'allibera de la presó.
- 22 de febrer Amnistia per a tots els detinguts arran dels Fets d'Octubre.
- Abril L'*Empordà Federal* celebra vint-i-cinc anys i li ret un homenatge.
- 11 de maig Publica l'obra *Quan s'ha perdut la fe...*
Assisteix com a diputat a Madrid al nomenament de Manuel Azaña.
- Juliol Pronuncia una conferència, organitzada pel GFE, en la qual explica la seva experiència a la presó i llegeix alguns fragments del futur llibre, *Ell, a la presó*.
Queda marginat de la realitat política en els primers dies de l'esclat de la Guerra Civil.
- 20 de novembre Nomenat cònsol a Perpinyà.
- Desembre Publica *Contes de la viu-viu i de la xiu-xiu* en la col·lecció "La Rosa dels Vents" de Barcelona.

1937

- 30 de novembre Destituït del càrrec de cònsol a Perpinyà.
- 25 de desembre Nomenat cònsol a Lió.

1938

- Març-Abril Col·labora al diari *Lyon Républicain* de Lió amb articles a favor de la causa republicana.
- Juliol Publica el volum memorialístic *Ell, a la presó*.
- 9 de setembre Renuncia al càrrec de cònsol a Lió per malaltia.

1939

Febrer

Decideix exiliar-se a França, primer, als Banys d'Arles i, després, a Perpinyà on patirà un profund desgast emocional i precarietat econòmica. Es dedica a la pintura i a l'escriptura.

1949

20 de març

Mor a Perpinyà.

2000

Març

Trasllat de les seves despulles a Figueres.

10.2. CONTRIBUCIONS INDUSTRIALS

PAGAMENTS TRIBUTARIS DE JOSEP PUIG PARÍS I JOSEP PUIG PUJADES

ANY	NOM I COGNOM	ADREÇA	PROFESSIÓ O INDÚSTRIA ARTE Ú OFICIO PORQUE CONTRIBUYEN*	TOTAL
1883/1884	Josep Puig París	-	Tejidos ordinarios	56'28
1883/1884	Josep Puig París	-	Vendedores de ropas con tejidos ordinarios	170
1884/1885	Josep Puig París	-	Tejidos por menor	180
1890/1891	Josep Puig París	C/ Girona, 21	Ropas hechas ordinarias	120
1890/1891	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas géneros finos	180
1891/1892	Josep Puig París	C/ Girona, 21	Ropas hechas ordinarias	121'78
1891/1892	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas género país	243'27
1892/1893	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas géneros país	243'27
1892/1893	Josep Puig París	C/ Girona 21	Ropas hechas ordinarias	121'74
1893/1894	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas finas	414'37
1893/1894	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Ropas hechas ordinarias	196'74
1894/1895	Josep Puig París	C/ Girona, 21	Ropas hechas y tejidos ordinarios	295'10
1894/1895	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader ropas y estambre	202'88
1895/1896	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	295'10
1895/1896	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader ropas estambre	202'88
1896/1897	Josep Puig París	C/ Girona, 12	Ropas hechas y tejidos ordinarios	295'10
1896/1897	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader ropas estambre	202'88
1897/1898	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas tejidos ordinarios	295'10
1897/1898	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	202'88
1897/1898	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Prestamista hipotecari	7'75
1897/1898	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre con géneros	206'58
1894/1897	Josep Puig París		Ropas hechas y tejidos ordinarios	295'10
1898/1899	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	319'10
1898/1899	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Prestamista hipotecario	26'3
1898/1899	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre con géneros	223'38
1898/1899	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	219'39
1899/1900	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1899/1900	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'88
1899/1900	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Prestamista hipotecario	8'54
1899/1900	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'47
1901	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1901	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'88
1901	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin géneros	51'47
1900/1910	Josep Puig París		Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1902	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1902	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'88
1902	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin géneros	51'47
1903	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas tejido ordinario	343'10
1903	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'89
1903	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin género	51'46
1904	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas tejidos ordinarios	343'10
1904	Josep Puig París	C/ Girona, 11	Mercader chaquetas	235'89
1904	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin géneros	51'47
1905	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1905	Josep Puig París	C/ Girona, 11	Mercader chaquetas	235'89
1905	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin géneros	51'46
1906	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'89
1906	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1906	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin géneros	51'47
1907	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1907	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'88
1907	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin genero	51'46

1908	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1908	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'88
1908	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin géneros	51'47
1909	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas y tejidos ordinarios	343'10
1909	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Sastre sin géneros	51'47
1909	Josep Puig París	C/ Girona, 1	Mercader chaquetas	235'88
1910	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Ropas hechas tejidos ordinarios	343'10
1910	Josep Puig París	C/ Girona, 21	Mercader chaquetas	235'88
1910	Marià Pujulà	C/ Girona, 1	Sastre con géneros	240'17
1910	Josep Puig París	C/ Girona, 9	Sastre sin géneros	51'47
1911	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1911	Marià Pujulà	C/ Girona, 1	Sastre con géneros	239'21
1911	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'26
1912	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1912	Marià Pujulà	C/ Girona, 1	Sastre con géneros	239'19
1912	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'26
1913	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1913	Marià Pujulà	C/ Girona, 1	Sastre con géneros	239'20
1913	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'26
1914	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1914	Marià Pujulà		Sastre con géneros	239'20
1914	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'26
1915	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1915	Marià Pujulà		Sastre con géneros	239'20
1915	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'25
1916	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1916	Marià Pujulà		Scg	239'19
1916	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'27
1917	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1917	Marià Pujulà		Sastre con géneros	239'20
1917	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'26
1918	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1918	Marià Pujulà	C/ Girona, 1	Sastre con géneros	239'20
1918	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'26
1920	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1920	Marià Pujulà	C/ Girona, 1	Sastre con género	239'20
1920	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin género	51'27
1921-1922	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	640'71
1921-1922	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	51'25
1922-1923	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	961, 06
1922-1923	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	76'88
1923-1924	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	1201'34
1923-1924	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	92'26
1924-1925	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	1201'33
1924-1925	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	92'27
1925-1926	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	1297'01
1925-1926	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	99'61
1926	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	1296'37
1926	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	102'48
1927	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	1296'37
1927	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	102'48
1928	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Bazar ropas hechas	1296'37
1928	Josep Puig París	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	102'48
1930	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1296'37
1930	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	102'48
1931	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1296'38

1931	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	97'62
1932	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1296'38
1932	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Sastre sin géneros	102'48
1933	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1498'77
1933	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Sastre sin género	118'48
1934	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1498'77
1935	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1498'77
1936	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1498'77
1937	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Robes fetes al detall	1498'77
1938	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Robes fetes al detall	1605'03
1939	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1605'3
1940	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1605'03
1941	Josep Puig Pujades	C/ Girona, 13	Ropas hechas por menor	1605'03

* Hem reproduït el contingut literal de les contribucions industrials.

AMF. Contribucions industrials. Anys 1883-1941.

PAGAMENTS TRIBUTARIS DE JOAN CARBONA MOLINS

ANY	PROFESSIÓ O INDÚSTRIA	TOTAL
1883-1884	Advocat	144
1890-1891	Advocat	135
1891-1892	Advocat	171'6
1892-1893	Advocat	182'6
1893-1894	Advocat	198'71
1894-1895	Advocat	153'44
1895-1896	Advocat	153'16
1896-1897	Advocat	153'46
1897-1898	Advocat	153'46
1897-1898	Prestamista hipotecari	8'85
1898-1899	Advocat	165'94
1898-1899	Prestamista hipotecari	9'57
1899-1900	Advocat	178'41
1899-1900	Prestamista hipotecari	11'85
1901	Advocat	178'42
1902	Advocat	178'42
1903	Advocat	178'42
1904	Advocat	178'42
1905	Advocat	178'42
1906	Advocat	178'41
1907	Advocat	178'42
1908	Advocat	187'34
1909	Advocat	187'34
1910	Advocat	187'34
1911	Advocat	186'57
1912	Advocat	186'57

AMF. Contribucions industrials. Anys 1883-1912.

10.3. HERÈNCIA DE JOSEP PUIG PARÍS

BÉNS IMMOBLES

TIPOLOGIA DE PROPIETAT	PROCEDÈNCIA DE LA PROPIETAT	DATA DE POSSESSIÓ	ADREÇA	VALOR
Casa de planta baixa, dos pisos i golfes	. Herència del pare, Josep Puig Teixidor	. no consta	C/ Girona, 13. Figueres	26.000 ptes. (lliure de càrregues)
Casa de planta baixa, golfes	. Venda perpètua atorgada per Francisco Sala Esteba Figueras i Sala	. 31 de març de 1900	C/ Girona, 9. – C/ Joan Maragall, 2. Figueres	19.800 ptes.
Casa planta baixa i dos pisos	. Venda perpètua atorgada per Florencio Roca Martí	. 25 de novembre de 1892	C/ Joan Maragall, 4. Figueres	7.500 ptes.
Casa planta baixa i tres pisos	. Venda perpètua atorgada per Pablo Paulés Quintilla, tutor de Francisco Doste Vidal	. 7 de setembre de 1896	C/ Girona, 4. Figueres	6.300 ptes.
Casa planta baixa, un pis i pati	. Cens anual de 26'67 successors de Josefa Parramón . Venda perpètua atorgada per Jaume Vich París	. 11 de febrer de 1892 . 28 de novembre de 1892	C/ Rutlla, 15. Figueres	5.400 ptes.
Casa planta baixa i dos pisos	. Cens anual de 80 ptes. als hereus de Francisco Ponach. . Venda perpètua atorgada a Florencio Sunyer Soler i Josefa Moret Besalú	. no consta . 5 juliol 1904	C/ Girona, 11. Figueres	7.200 ptes.
Horta Nova o d'en Garau. Casa per hortalà	. Venda perpètua de Josefa Auter Andreu	. 3 de juliol de 1897	Zona Molí de l'Anguila, 4. Figueres	15.666'66 ptes.

Casa i pati (60 pams d'ample per 100 pams de llarg)	. no consta	. no consta	Pg. De Morayto, 10. Portbou (districte de Sant Miquel de Colera)	2.700 ptes.
Casa i pati annex (14 m. llarg x 12 m. ample)	. Venta perpètua atorgada per Tomàs Pons Tarradell	. 13 de desembre de 1894	C/ Cerbère, s/núm. Portbou (districte de Sant Miquel de Colera)	10.500 ptes.
Casa planta baixa i pis (96 m ²)	. Cens anual de 4 ptes. a Eusebio de Budallés i Gumbau	23 de juliol de 1896	C/ Església, 1. Portbou	4.200 ptes.

Font: APJPP. Testament de Josep Puig París. 1921.

CRÈDITS HIPOTECARIS

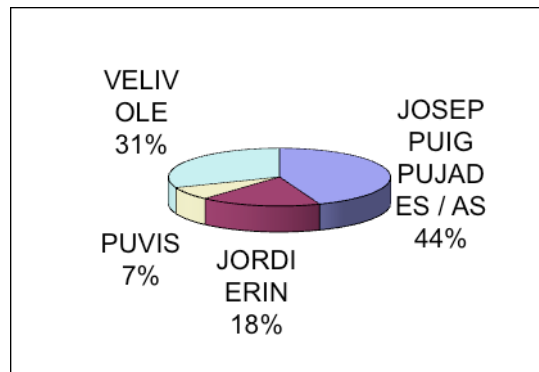
VALOR DEL HIPOTECARI	DEUTORS	CONDICIONS	DATA
5.000 ptes.	José Falcó y Soler (Garriguella)	Interessos del 6% i 1.0 per despeses.	10 d'abril de 1907
1.500 ptes.	Juan Bautista Verdguer Costa (Agullana)	Interessos del 6% i 1.5 per despeses.	21 de març de 1908
1.500 ptes.	Fernando Noguera Bertí (Pont de Molins)	Interessos del 6% i 1.5 per despeses.	1 de març de 1910
7.500 ptes.	Dolores Comas Damón (Sant Miquel de Fluvià)	Interessos al 5% i 1.000 despeses.	8 de març de 1910

Font: APJPP. Testament de Josep Puig París. 1921.

10.4. ELS PSEUDÒNIMS: *JORDI ERIN, PUVIS I VELIVOLE*

Josep Puig Pujades va signar la seva producció periodística amb el seu nom i tres pseudònims que tenien una clara intencionalitat (Velivole, Puvís i Jordi Erin). Percentualment, va utilitzar més els pseudònims (281 articles) que no el seu nom pròpiament (222 articles).

Signatura	Nombre
JOSEP PUIG PUJADES / AS	222
JORDI ERIN	88
PUVIS	37
VELIVOLE	156
Total articles	503

10.5. CÀRRECS I SUPORTS ELECTORALS COM A CANDIDAT

CÀRRECS I SUPORTS EN L'ORGANIGRAMA DE LA FRSE I ERC

	PERÍODE	ELECCIÓ	VOTS	POSICIÓ COMPARATIVA
COMITÈ EXECUTIU D'ERC	<u>1932</u>	Primer Congrés Nacional	847 vots	La vuitena després de Companys Jaume Aiguader entre d'altres, però és el candidat que assoleix més vots a Girona. El segueix Antoni Dot-Arxé (671 vots) en quinzena posició.
	<u>1932</u>	Comissió Permanent del Central D'ERC representant de Girona	No consta	La comissió formada per: Companys, Joan Lluhí, Aiguader, Casanovas, Galés (per Tarragona), Palacín (per Lleida), Bilbeny (per província de Barcelona), Dencàs (per Barcelona ciutat) i Puig Pujades (per Girona).

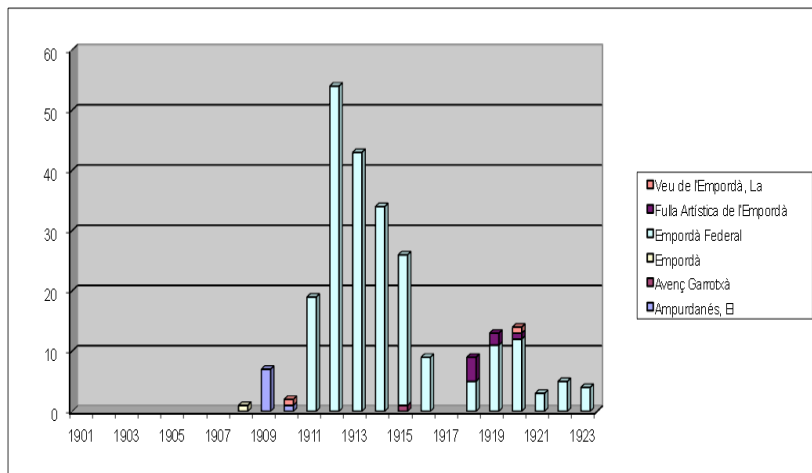
	<u>1933</u>	Segon Congrés Nacional	1.031 vots	El catorzè en una llista que encapçalava Francesc Macià (1.934) i Lluís Companys (1.856), entre d'altres.
COMITÈ COMARCAL ADHERIDA A ERC	<u>1916-1921</u>	Comissió permanent de la Junta Comarcal	No consta	Membre
	<u>1931</u>	FRS per designar eleccions a Corts a Girona	No consta	Representant
	<u>1932</u>	Primer Congrés Nacional d'Esquerra Republicana	No consta	Representant-delegat
	<u>1932</u>	Comitè Comarcal	No consta	President
	<u>1933-1934</u>	Comitè Provincial. 1933-1934	No consta	Representant-delegat
COMITÈ LOCAL ADHERIDA A ERC	<u>1915</u>		No consta	President
	<u>1930</u>		No consta	Vicepresident
	<u>1931-1932</u>		No consta	President

CÀRRECS I SUPORTS ELECTORALS COM A CANDIDAT

	PERÍODE	VOTS	POSICIÓ COMPARATIVA
AJUNTAMENT FIGUERES	<u>1931-1933</u>	12 vots i 8 paperetes en blanc	
	<u>1934</u>	2.724 vots	
DIPUTACIÓ PROVISIONAL	<u>1931-1932</u>	374 vots, 3 blancs	Obté el segon major nombre de vots de la demarcació la de Girona, precedit de Laureà Dalmau (382) i seguit de Josep Irla (252) a La Bisbal, Joan de Garganta (139) a Olot, entre d'altres.
DIPUTAT A CORTS	<u>1936-1939</u>	82.466 vots	Obté el segon millor resultat, després de Martí Esteve (82.497) i precedeix a Miquel Santaló (81.828) i Josep Mascort (81.801).

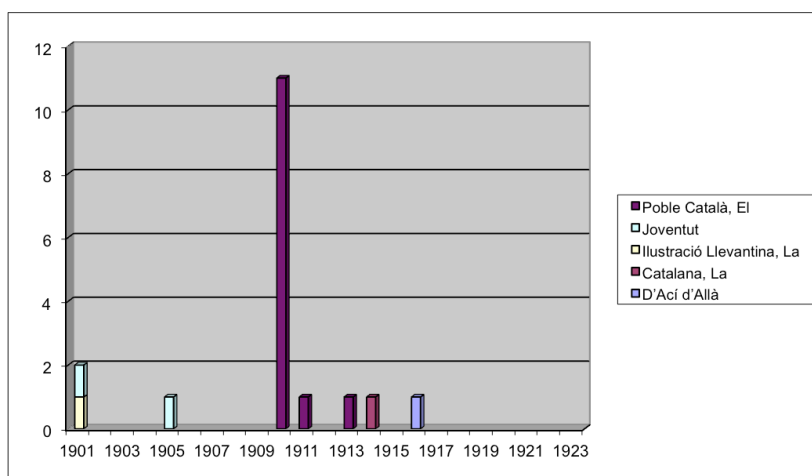
10.6. PRODUCCIÓ PERIODÍSTICA. GRÀFICS I TAULES ESTADÍSTIQUES.

Producció periodística en l'àmbit local [Figueres i Alt Empordà] (1901-1923)

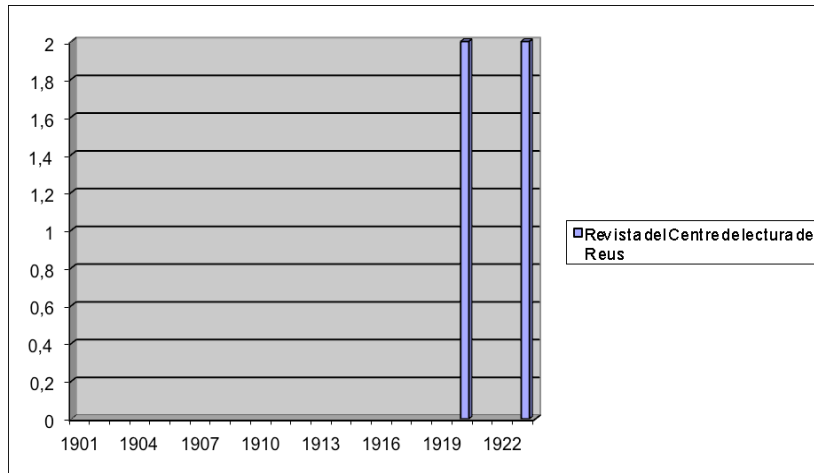
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística a Barcelona (1901-1923)

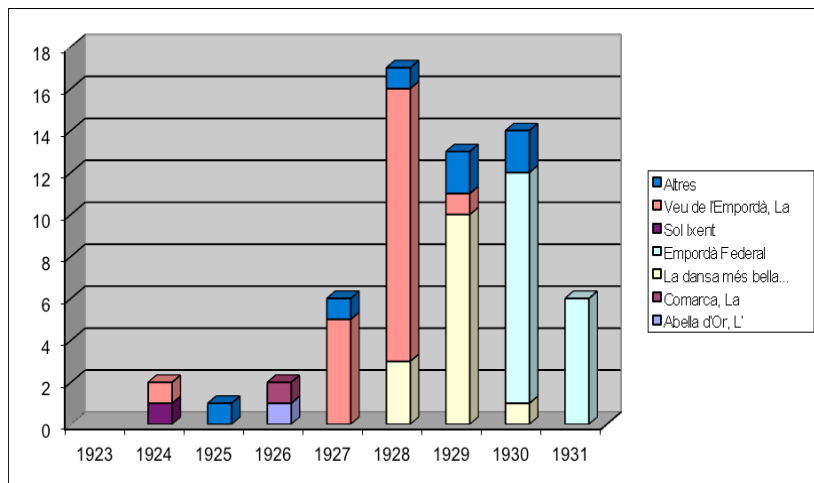
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística a la resta de Catalunya (1901-1923)

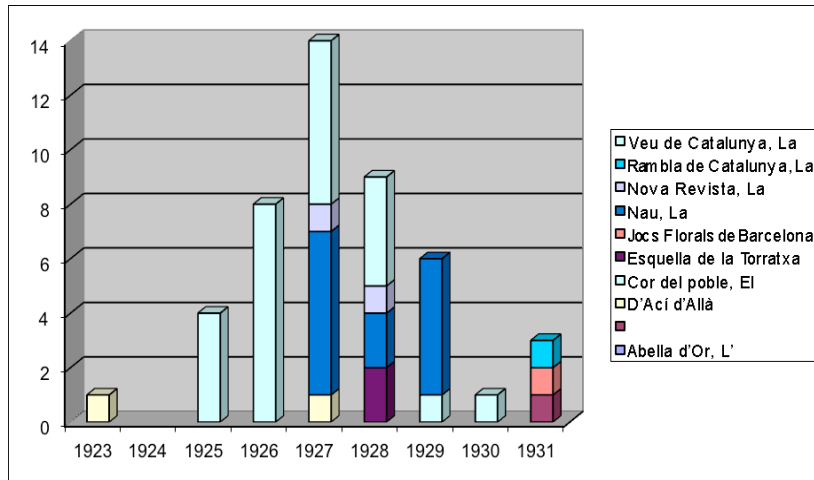
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística en l'àmbit local [Figueres i Alt Empordà] (1923-1931)

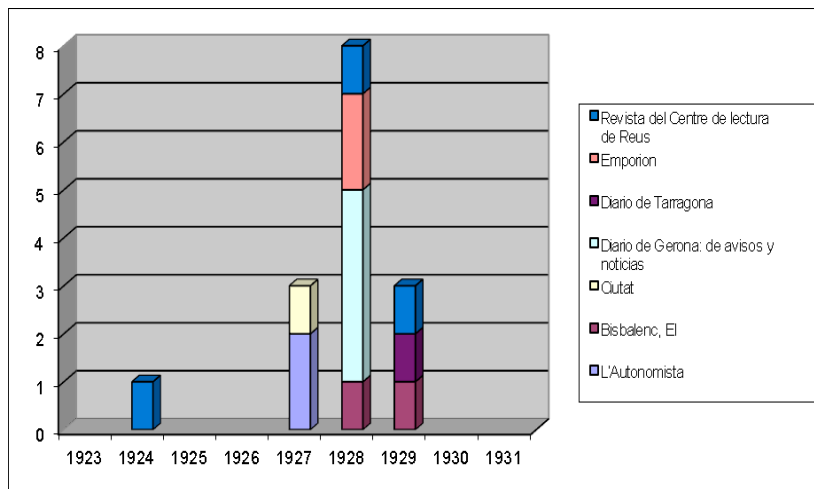
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística a Barcelona (1923-1931)

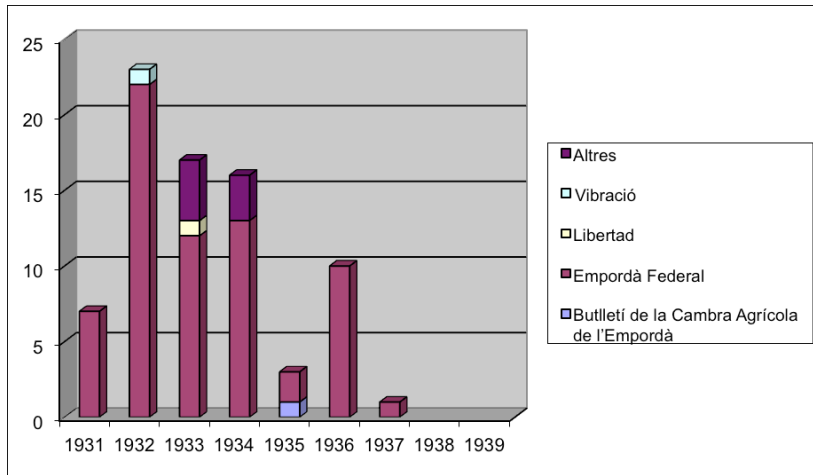
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística a la resta de Catalunya (1923-1931)

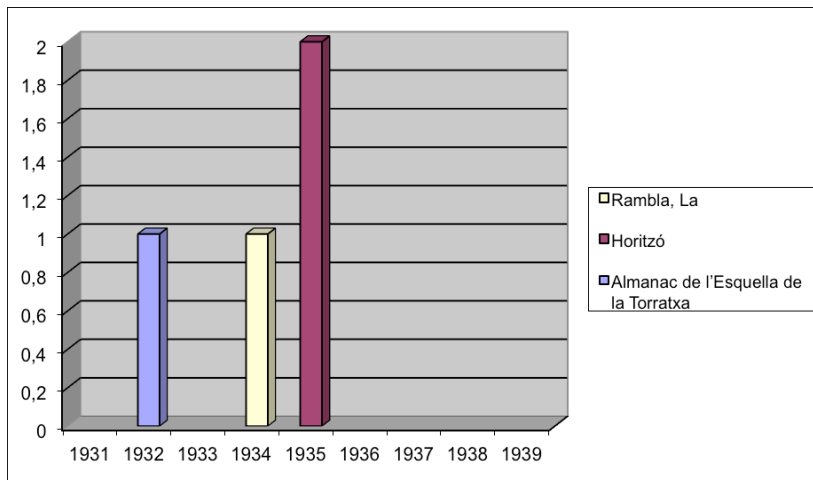
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística en l'àmbit local [Figueres i Alt Empordà] (1931-1939)

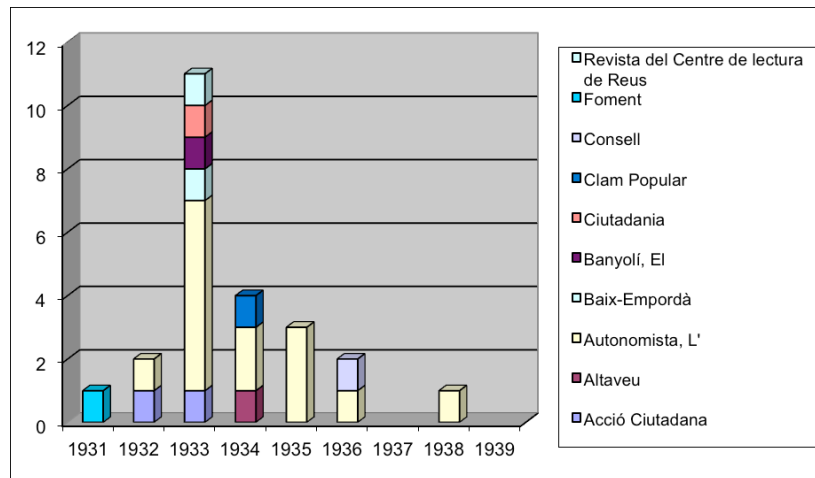
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística a Barcelona (1931-1939)

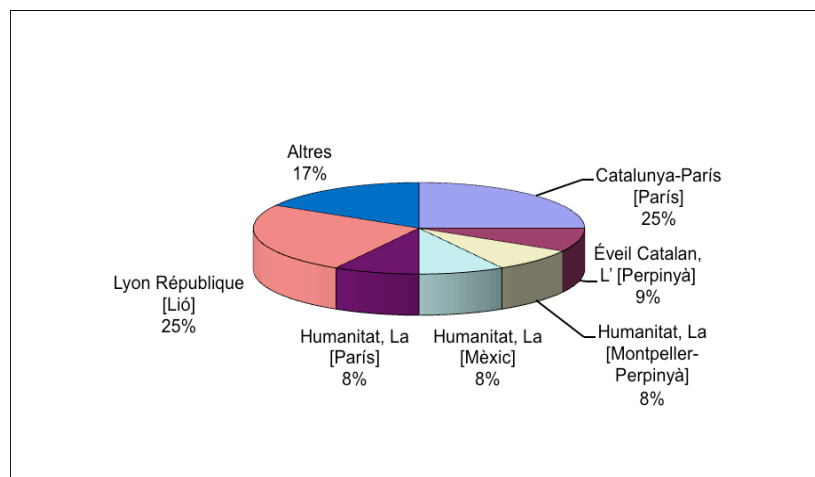
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística a la resta de Catalunya (1931-1939)

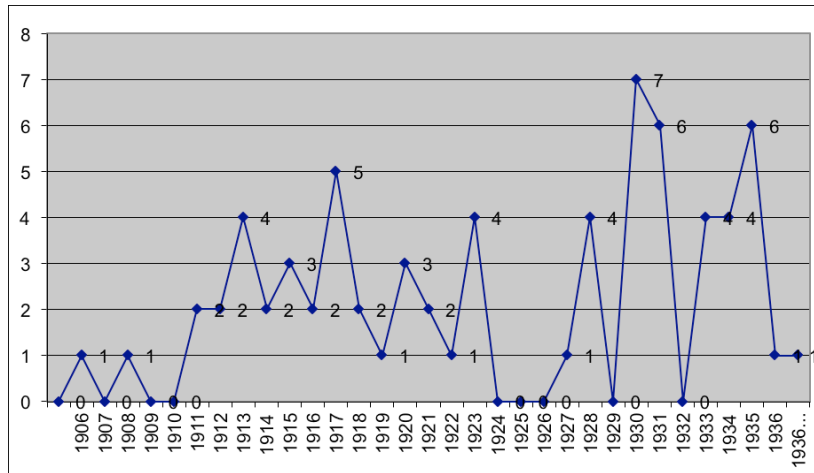
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística a l'estranger (1903-1948)

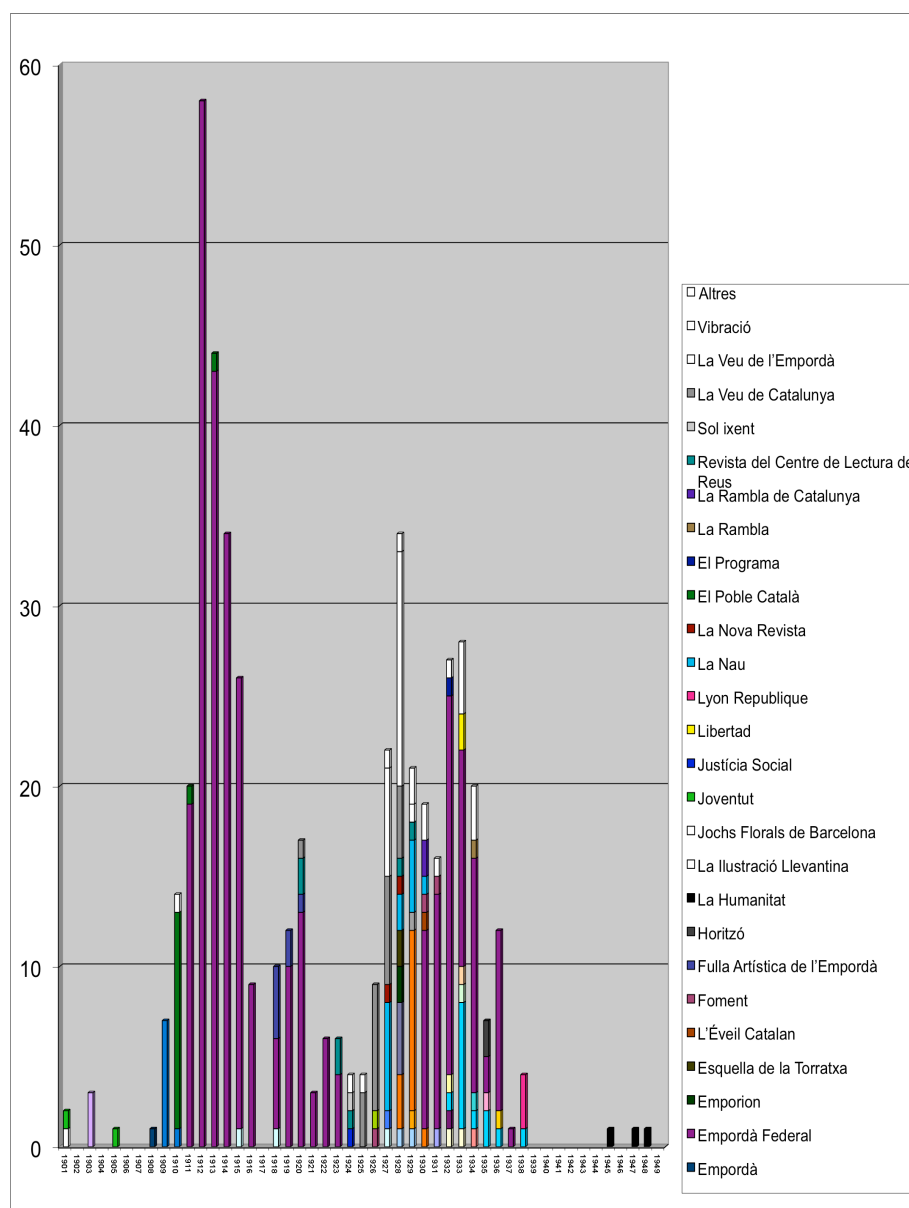
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística global per anys

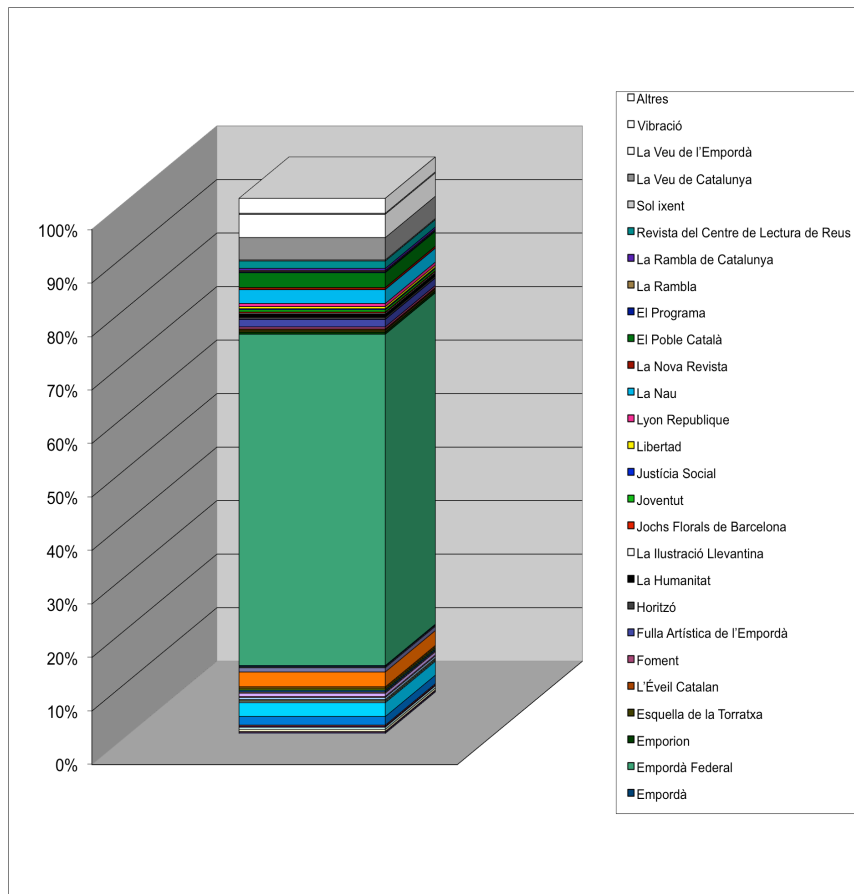
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística per capçaleres i anys

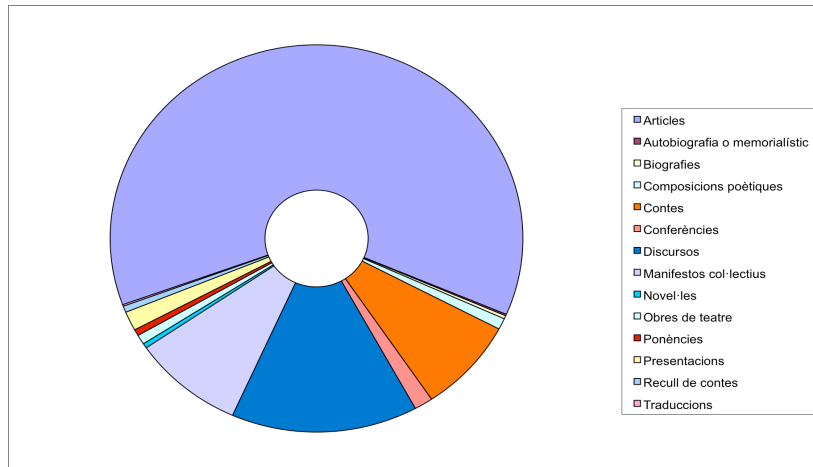
Font: Elaboració pròpia.

Producció periodística per capçaleres

Font: Elaboració pròpia.

Producció escrita global (1901-1949)

Font: Elaboració pròpia.

10.7. RELACIÓ D'ARTICLES APAREGUTS A LA PREMSA

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Les fires de Santa Creu a Figueres		La Il·lustració Llevantina	Barcelona	14	17/05/1901	170-171
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Anyorament		Catalunya-Paris	París	2	01/02/1903	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Preludi de Chopin, en "re bemol major"		Catalunya-Paris	París	4	01/04/1903	6, 7
ARTICLE	PUVIS	Panneaux. Substantiu sense adjectiu		Empordà	Figueres	1	11/04/1908	3
ARTICLE	PUVIS	Exposició Maria Cusí	Notes d'Art	El Ampurdanés	Figueres	1.664	09/05/1909	2
ARTICLE	PUVIS	Teatre Principal	Art Teatral	El Ampurdanés	Figueres	1.666	16/05/1909	2
ARTICLE	PUVIS	Art Teatral	Teatro Principal	El Ampurdanés	Figueres	1.667	20/05/1909	2, 3
ARTICLE	PUVIS	Teatro Principal		El Ampurdanés	Figueres	1.668	23/05/1909	2, 3
ARTICLE	PUVIS	Teatre Principal		El Ampurdanés	Figueres	1.670	30/05/1909	2, 3
ARTICLE	PUVIS	Teatre Principal		El Ampurdanés	Figueres	1.672	06/06/1909	2, 3
ARTICLE	PUVIS	Teatre Principal		El Ampurdanés	Figueres	1.674	13/06/1909	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	Desde Figueres		El Poble Català	Barcelona	1.794	29/01/1910	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Desde Figueres		El Poble Català	Barcelona	1.823	27/02/1910	2
ARTICLE	VELIVOLE	Desde Figueres		El Poble Català	Barcelona	1.830	06/03/1910	2
ARTICLE	VELIVOLE	Les Fires de Santa Creu	Desde Figueres	El Poble Català	Barcelona	1.893	10/05/1910	2
ARTICLE	VELIVOLE	Les Fires de Santa Creu	Desde Figueres	El Poble Català	Barcelona	1.895	12/05/1910	2
ARTICLE	VELIVOLE	Desde Figueres		El Poble Català	Barcelona	1.914	31/05/1910	2
ARTICLE	PUIG PUJADAS	L'oració d'avuy		La Veu de l'Empordà	Figueres	294	04/06/1910	4
ARTICLE	VELIVOLE	L'espectacle "Canigó"		El Poble Català	Figueres	1.924	10/06/1910	1
ARTICLE	VELIVOLE	Desde Figueres		El Poble Català	Barcelona	1.885	01/07/1910	2
ARTICLE	VELIVOLE	Notes diverses	Desde Figueres	El Poble Català	Barcelona	1.951	07/07/1910	1
ARTICLE	VELIVOLE	El pianista Lluís Bonaterra	Desde Figueres	El Poble Català	Barcelona	2.036	01/10/1910	4
ARTICLE	VELIVOLE	Recital Bonaterra		El Poble Català	Barcelona	2.051	16/10/1910	3
ARTICLE	JORDI ERIN	D'Art Teatral		El Ampurdanés	Figueres	1.827	04/12/1910	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Els periodichs de l'Unió Federal	Assamblea d'U.F.N.R.	Empordà Federal	Figueres	5	29/04/1911	2
ARTICLE	JORDI ERIN	El drama Fedora	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	7	13/05/1911	3
ARTICLE	JORDI ERIN	"El nido ajeno" d'en J. Benavente", "El tanto por ciento" de Lopez de Ayala, "El genio alegre" dels germans Quintero	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	8	20/05/1911	2
ARTICLE	JORDI ERIN	"Mancha que limpia" de José Echegaray, "Tierra baja" de Angel Guimerà, "La rima eterna" dels germans Quintero, "La dama de las Camelias" de A. Dumas "fill"	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	9	27/05/1911	2
ARTICLE	JORDI ERIN	"Comedies de broma", "Meterse à redentor" de Miguel Echegaray	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	10	03/06/1911	2
ARTICLE	JORDI ERIN	"La flor de la vida" de Joaquim i Serafi Alvarez Quintero, "La bola de nieve" de Manuel Tamayo i Baus, "La Dolores" de Josep Feliu Codina, "El centenario" dels germans Quintero	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	11	10/06/1911	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	"Casandra" de B. Perez Galdós, "Zaza" de P. Berton traducció d'en Carles Costa i J.M. Jordà, "La reina jove" d'Angel Guimerà	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	12	17/06/1911	2, 3
ARTICLE	J.E.	Teodoro Lorente		Empordà Federal	Figueres	16	15/07/1911	2
ARTICLE	VELIVOLE	Les delícies de l'administració espanyola		El Poble Català	Barcelona	2.357	22/08/1911	1
ARTICLE	J.E.	La nostra adhesió		Empordà Federal	Figueres	23	02/09/1911	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Tierras de España		Empordà Federal	Figueres	32	04/11/1911	1, 2
ARTICLE	PUVIS	Notes d'art		Empordà Federal	Figueres	35	25/11/1911	3
ARTICLE	PUVIS	El saló de descans del Teatre	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	36	02/12/1911	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	D'Art Teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	36	02/12/1911	2
ARTICLE	JORDI ERIN	D'Art Teatral. La setmana en el Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	37	09/12/1911	2, 3
ARTICLE	PUVIS	Encare del Saló de Descans del Teatre	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	38	16/12/1911	2
ARTICLE	JORDI ERIN	D'Art Teatral. El Conde de Luxemburgo / El Molinero de Subiza	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	38	16/12/1911	3
ARTICLE	PUVIS	Encare, i prou per are, del Saló de Descans / Exposició Domenge	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	39	23/12/1911	3
ARTICLE	PUIG PUJADAS	La Punta del Estímbat		Empordà Federal	Figueres	40	30/12/1911	6

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	JORDI ERIN	Carnet Teatral. Dissapte 23 / Diumenge 24 / Dilluns 25 / Dimars 26 / Dijous 28	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	40	30/12/1911	7
ARTICLE	JORDI ERIN	Carnet Teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	41	06/01/1912	2
ARTICLE	JORDI ERIN	La fi de la companyia Delgado-Barceló / "El Mistic", en el Cassino Menestral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	42	13/01/1912	2, 3
ARTICLE	PUVIS	L'Exposició Domenge	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	42	13/01/1912	3
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	43	20/01/1912	3
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	45	03/02/1912	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	La setmana teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	46	10/02/1912	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal / "La mare eterna" de l'Iglesias per la secció dramàtica del C.M. / Les multituds indiferents	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	47	17/02/1912	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	48	24/02/1912	3
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	49	02/03/1912	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	49	02/03/1912	2
ARTICLE	J.E.	La creació del Teatre Catalá		Empordà Federal	Figueres	49	02/03/1912	3
ARTICLE	J.E.	Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	50	09/03/1912	3
ARTICLE	J.E.	Teatre Principal. Dissabte 2. "La Tosca" / Felipe Derblay	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	50	09/03/1912	3
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatro Principal. En Flandes se ha puesto el sol	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	51	16/03/1912	3
ARTICLE	VELIVOLE	Les set imatges imprescindibles: V. Les Meninas per Velazquez	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	52	23/03/1912	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. El señor feudal / Primavera en otoño / Enrique de Lagardere	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	52	23/03/1912	3
ARTICLE	VELIVOLE	Les set imatges imprescindibles: VI. Maternitat per Carriere	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	53	30/03/1912	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Les set imatges imprescindibles: VII. El Pensador, de Rodin	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	54	06/04/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	L'endemà de la Festa	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	55	13/04/1912	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	56	20/04/1912	4
ARTICLE	VELIVOLE	La ciutat sense monuments	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	56	20/04/1912	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	57	27/04/1912	6
ARTICLE	J.E.	Darrera hora. Interviu ab en Tixier		Empordà Federal	Figueres	57	27/04/1912	7
ARTICLE	PUVIS	Notes d'art		Empordà Federal	Figueres	58	04/05/1912	2
ARTICLE	PUVIS	Notes d'art		Empordà Federal	Figueres	58	04/05/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	La sopa dels pobres	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	59	11/05/1912	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	59	11/05/1912	4
ARTICLE	VELIVOLE	San Baldiri no te ciri per anà a la professó...	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	61	25/05/1912	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	61	25/05/1912	3
ARTICLE	VELIVOLE	L'amor als llibres	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	62	01/06/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	Que morí!	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	63	08/06/1912	1
ARTICLE	VELIVOLE	Figueres devant del plebiscit	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	64	15/06/1912	1
ARTICLE	VELIVOLE	Quelcom de filosofia del perdre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	67	29/06/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	Pessimisme i optimisme	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	68	06/07/1912	1, 2
ARTICLE	PUVIS	Alguns retrats, per en Berga i Boada	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	69	13/07/1912	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	69	13/07/1912	3
ARTICLE	VELIVOLE	Comentant uns comentaris	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	70	20/07/1912	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	La Xirgu a Figueres	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	70	20/07/1912	3

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	VELIVOLE	Les balles dels carrers	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	71	27/07/1912	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	L'any de tretze mesos	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	73	10/08/1912	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Els havent sopats... d'un jorn d'istiu a la Rambla	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	74	17/08/1912	2
ARTICLE	PUVIS	D'uns quadros d'en Berga i de l'escola de plein-air	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	74	17/08/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	Les meuques ciutadanes	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	75	24/08/1912	2
ARTICLE	JORDI ERIN	La Festa Helènica de Roses	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	76	31/08/1912	3
ARTICLE	VELIVOLE	Postals d'excursionista	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	78	14/09/1912	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Postals d'excursionista	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	79	21/09/1912	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	79	21/09/1912	3
ARTICLE	VELIVOLE	El monument a n'en Monturiol	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	80	28/09/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	El monument que jo faria	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	81	05/10/1912	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Les flors i les castanyes	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	82	12/10/1912	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Aires de la Capital	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	83	19/10/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	El perquè de les coses	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	84	26/10/1912	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	Aquest allau d'immoralitats	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	85	02/11/1912	2
ARTICLE	VELIVOLE	En Gabriel Alomar entre nosaltres	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	86	09/11/1912	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	86	09/11/1912	3
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	87	16/11/1912	3
ARTICLE	VELIVOLE	El camí més curt	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	89	30/11/1912	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	De l'estètica del traje	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	92	21/12/1912	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Del bell començar de les coses	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	96	18/01/1913	3
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. El Sindicat d'Autors Dramàtics Catalans	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	97	25/01/1913	2-3
ARTICLE	VELIVOLE	Oh les bacanals!	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	98	01/02/1913	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. La Companyia del Sindicat d'Autors Catalans	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	98	01/02/1913	3
ARTICLE	VELIVOLE	Lo qu'hem vist en el Carnaval d'enguany / Les màscares / Els balls / La cavalcada	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	99	08/02/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	En Poincaré, president de la França	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	100	15/02/1913	1, 2
ARTICLE	J.E.	Teatre Principal. La companyia Capdevila / Els hipòcrites / Malvaloca / El Despatriat	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	101	22/02/1913	3
ARTICLE	VELIVOLE	Varia	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	102	01/03/1913	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. La noia maca / La Divina Providència / Mossen Janot	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	102	01/03/1913	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. La filla del mar / L'amor vetlla / Foc-nou	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	103	08/03/1913	3
ARTICLE	VELIVOLE	Carta a Eutarpeli	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	105	22/03/1913	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. La companyia Capdevila	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	105	22/03/1913	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	El flirt	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	106	29/03/1913	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	Fires i festes de la Santa Creu 1913		Empordà Federal	Figueres	106	29/03/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	L'home-creador		Empordà Federal	Figueres	107	05/04/1913	4
ARTICLE	VELIVOLE	Les fites de la vida nostra	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	108	12/04/1913	2
ARTICLE	sense signar	La concertista Carme Montoriol Puig	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	108	12/04/1913	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	Les fires de Santa Creu a Figueres. Teatre de la Natura. L'Arlesiana i Edip Rei.		El Poble Català	Barcelona	2.979	10/05/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	En el centenari del natalici de Ricart Wagner	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	113	17/05/1913	1, 2
ARTICLE	PUVIS	L'exposició Ramón Pichot	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	113	17/05/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	La bandera	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	114	24/05/1913	2

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	VELIVOLE	De civilitat	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	116	07/06/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	De feminisme	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	117	14/06/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	La desaparició de lo típic	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	118	21/06/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	La força en l'humilitat	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	120	05/07/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	la força en	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	121	12/07/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Resposta a Xenius	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	121	12/07/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	L'Escola Bella I	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	122	19/07/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	L'Escola Bella II	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	123	26/07/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	L'Escola Bella III	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	124	02/08/1913	2
ARTICLE	JORDI ERIN	L'Enric Borrás a Figueres	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	125	09/08/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	D'excursió estival	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	126	16/08/1913	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	L'Enric Borrás a Figueres	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	126	16/08/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	D'excursió estival	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	128	30/08/1913	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	L'Enric Borrás entre nosaltres	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	128	30/08/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	D'excursió estival	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	130	13/09/1913	2
ARTICLE	PUVIS	Els relleus d'en Font	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	133	04/10/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	De la semblança en Art	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	134	11/10/1913	2
ARTICLE	VELIVOLE	L'Arca de contra la bandera catalana. L'agrari		Empordà Federal	Figueres	136	25/10/1913	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	I la bandera catalana onejà...	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	143	13/12/1913	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	143	13/12/1913	3
ARTICLE	VELIVOLE	Carnet teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	144	20/12/1913	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	La Gioconda es retrobada	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	144	20/12/1913	1
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	145	27/12/1913	3
ARTICLE	VELIVOLE	A manera de prolec	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	146	03/01/1914	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	146	03/01/1914	3
ARTICLE	ERIN	L'Isle Soler		Empordà Federal	Figueres	150	31/01/1914	3
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Entre l'odi i l'amor		Empordà Federal	Figueres	s/núm/	26/02/1914	2
ARTICLE	J. ERIN	La Gimnàstica Rítmica a Figueres		Empordà Federal	Figueres	160	04/04/1914	13, 14
ARTICLE	JORDI ERIN	La Raquel Meller a Figueres	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	163	25/04/1914	2
ARTICLE	VELIVOLE	En llaor de Madona Follia	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	168	30/05/1914	2
ARTICLE	PUVIS	La vitrina d'En Nicolás González (1)	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	169	06/06/1914	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	En Villagomez a Figueres	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	169	06/06/1914	3
ARTICLE	JORDI ERIN	En Ricardo Calvo a Figueres	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	170	13/06/1914	6
ARTICLE	JORDI ERIN	La tournée Ricardo Calvo	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	171	20/06/1914	3
ARTICLE	VELIVOLE	De la força de la voluntat	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	172	27/06/1914	2
ARTICLE	VELIVOLE	La Revista Nova	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	173	04/07/1914	2
ARTICLE	VELIVOLE	Jardins per a infants	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	174	11/07/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Orgull i orgull	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	175	18/07/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	La primera colònia escolar figuerenca	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	176	25/07/1914	1
ARTICLE	VELIVOLE	La guerra	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	177	01/08/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Una important entrevista sobre la guerra	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	178	08/08/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Els deus de la guerra	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	179	15/08/1914	2
ARTICLE	VELIVOLE	Defugint l'espectre de la guerra	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	182	05/09/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	1714-1914	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	183	12/09/1914	2

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	VELIVOLE	Per a la França dels nostres amors		Empordà Federal	Figueres	184	19/09/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Al marge d'unes cartes	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	185	26/09/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Els germanòfils	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	186	03/10/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	L'amic s'en va a la guerra	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	189	24/10/1914	1
ARTICLE	VELIVOLE	Idees sobre la regeneració de l'ensenyança universitària espanyola I	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	190	31/10/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Idees sobre la regeneració de l'ensenyança universitària espanyola II	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	191	07/11/1914	1
ARTICLE	VELIVOLE	Idees sobre la regeneració de l'ensenyança universitària espanyola III	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	192	14/11/1914	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	La Gimnástica Rítmica figuerenca	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	194	28/11/1914	1
ARTICLE	E.	La Gimnástica Rítmica a Figueres		Empordà Federal	Figueres	196	12/12/1914	2
ARTICLE	VELIVOLE	Fragment	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	197	19/12/1914	1
ARTICLE	JORDI ERIN	Del Teatre Principal / De la Festa del Ritme	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	197	19/12/1914	3
ARTICLE	VELIVOLE	La Rondalla d'aquest Nadal	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	198	24/12/1914	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Carnet teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	198	24/12/1914	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Carnet teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	199	02/01/1915	3
ARTICLE	VELIVOLE	Cl. En el començ d'un any històric	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	199	02/01/1915	2
ARTICLE	VELIVOLE	CII. Els Reis dels nens pobres	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	200	09/01/1915	1
ARTICLE	PUVIS	Les obres d'en Berga i Boada	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	201	16/01/1915	3
ARTICLE	PUVIS	A propòsit de la futura reforma del saló de sessions de cà la vila	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	204	06/02/1915	3
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	206	20/02/1915	2
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	208	06/03/1915	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	209	13/03/1915	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	210	20/03/1915	2
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	211	27/03/1915	2
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	212	03/04/1915	2
ARTICLE	VELIVOLE	La pintura flamenca		Empordà Federal	Figueres	213	10/04/1915	11, 12
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	214	17/04/1915	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	El festival artístic a benefici del chor Germanor Empordanesa	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	214	17/04/1915	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	215	24/04/1915	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	216	01/05/1915	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Des del Cap de Creus al de Finisterre. Notes de viatge.	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	218	15/05/1915	2
ARTICLE	VELIVOLE	El jardí de la ciutat	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	220	29/05/1915	1, 2
ARTICLE	JORDI ERIN	La Lliga, enemiga de Catalunya		L'Avenç Garrotxà	Liadó	8	04/06/1915	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Les representacions Morano	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	221	05/06/1915	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Les representacions Morano	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	222	12/06/1915	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	En el primer aniversari de la Guerra Gran	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	229	31/07/1915	2
ARTICLE	VELIVOLE	Flors d'heroisme	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	230	07/08/1915	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	L'Assamblea i la manifestació		Empordà Federal	Figueres	240	16/10/1915	3, 4
ARTICLE	VELIVOLE	L'Assamblea i la manifestació. "Pro zones neutrals"		Empordà Federal	Figueres	240	16/10/1915	3
ARTICLE	VELIVOLE	De l'Espanya noucentista	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	250	25/12/1915	1
ARTICLE	VELIVOLE	En pro d'un Museo empordanés d'Art	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	253	15/01/1916	1
ARTICLE	PUVIS	El cas Llavanes	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	253	15/01/1916	2
ARTICLE	PUVIS	Parlem-ne encare d'un Museo empordanés d'Art	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	254	22/01/1916	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Els eclipsis de la Creu de Vilabertrán	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	257	12/02/1916	1, 2
ARTICLE	PUVIS	Pro Museo d'Art del Empordà		Empordà Federal	Figueres	257	12/02/1916	2

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	VELIVOLE	Per a el defensor dels eclipsis de la Creu de Vilabertrán i per a els meus llegidors	Cròniques arbitràries	Empordà Federal	Figueres	259	26/02/1916	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS, Secretari del C.E. del M. A. M.	Unes paraules sobre el Concurs de projectes per a el Monument a Monturiol		Empordà Federal	Figueres	273	20/05/1916	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	De les xafarderies escampades alentorn del Concurs de projectes per a el Monument a Monturiol		Empordà Federal	Figueres	275	03/06/1916	2
ARTICLE	JPP	Del deplorable servei del honorable cos de telégrafos d'Espanya		Empordà Federal	Figueres	283	29/07/1916	2, 3
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	La Glorificació d'En Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina	Vides d'homes oblidats	D'Ací d'Allà	Barcelona	1	10/01/1918	534-542
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Fent Bellesa fem optimisme		Fulla Artística d'Alt Empordà	Figueres	2	01/02/1918	1, 2
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	L'exposició P. Sabaté		Fulla Artística d'Alt Empordà	Figueres	3	01/03/1918	1
ARTICLE	VELIVOLE	Dans les ruïnes d'Empuries	Llegint llibres	Empordà Federal	Figueres	380	18/05/1918	2, 3
ARTICLE	VELIVOLE	Dans les ruïnes d'Empuries. Sonets per Andrée Bruiguere de Gorgot	Llegint llibres	Empordà Federal	Figueres	380	18/05/1918	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	El problema escolar figuerenc		Fulla Artística d'Alt Empordà	Figueres	60	25/05/1918	5
ARTICLE	JORDI ERIN	Les representacions de la Companyia Morano		Empordà Federal	Figueres	384	08/06/1918	2
ARTICLE	JORDI ERIN	En Morano a Figueres		Empordà Federal	Figueres	385	15/06/1918	
ARTICLE		El festival benèfic de El Jardín	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	409	30/11/1918	2
ARTICLE	PUIG PUJADAS	Records d'una visita a la Sixtina		Fulla Artística d'Alt Empordà	Figueres	12	01/12/1918	3
ARTICLE	PUIG PUJADAS	L'impressionisme. A propòsit de l'actual exposició de la Societat de Concerts		Fulla Artística d'Alt Empordà	Figueres	13	01/01/1919	1, 2
ARTICLE	PUVIS	L'exposició de la Societat de Concerts	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	415	11/01/1919	3
ARTICLE	JORDI ERIN	La vetllada artística de Germanor Empordanesa	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	420	15/02/1919	2, 3
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	425	22/03/1919	2
ARTICLE	PUVIS	La làpida-monument en honor de Wilson	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	425	22/03/1919	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. Companyia Nolla	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	426	29/03/1919	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Teatre Principal. Companyia Nolla	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	427	05/04/1919	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Camet teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	430	26/04/1919	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Camet teatral	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	433	17/05/1919	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	L'Exposició d'En Rafel Forns		Fulla Artística d'Alt Empordà	Figueres	17	01/07/1919	1
ARTICLE	PUVIS	L'Exposició d'En Rafel Forns	Notes d'Art	Empordà Federal	Figueres	444	26/07/1919	2
ARTICLE	VELIVOLE	Les gràcies de l'Empordà. Poema en prosa d'en Pere Corominas		Empordà Federal	Figueres	450	06/09/1919	1, 2
ARTICLE	PUIG PUJADAS	Protesta per la dimissió de N'Eugeni d'Ors		Empordà Federal	Figueres	470	24/01/1920	1
ARTICLE	PUIG PUJADAS	Un ciutadà exemplar		Empordà Federal	Figueres	475	28/02/1920	2
ARTICLE	JORDI ERIN	La present campanya de la Companyia Daví-Vila	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	475	28/02/1920	3
ARTICLE	JORDI ERIN	Parlant amb Maria Vila		Empordà Federal	Figueres	487	22/05/1920	2
ARTICLE	JORDI ERIN	El benefici de Maria Vila		Empordà Federal	Figueres	488	29/05/1920	2
ARTICLE	ERIN	L'aviació catalana a Figueres		Empordà Federal	Figueres	488	29/05/1920	2
ARTICLE	ERIN	L'aviació catalana a Figueres		Empordà Federal	Figueres	489	05/06/1920	3
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El moment present de Figueres	Ciutats de Catalunya: Figueres	La Veu de Catalunya	Barcelona	7.613	06/08/1920	5
ARTICLE	PUIG PUJADAS	En interès de la comarca		Empordà Federal	Figueres	498	07/08/1920	
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	De caricatura i de les caricatures de Na Rosa Soler Bofill (Pep)		Fulla Artística d'Alt Empordà	Figueres	23	01/09/1920	1, 2
ARTICLE	PUIG PUJADAS	L'obra de l'arquitecte R. Giral		Empordà Federal	Figueres	502	04/09/1920	4
ARTICLE	JORDI ERIN	Casadesús		Empordà Federal	Figueres	510	30/10/1920	3
ARTICLE	JORDI ERIN	La tortola València a Figueres		Empordà Federal	Figueres	510	30/10/1920	3
ARTICLE	JORDI ERIN	La companyia Fremont al Principal	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	512	13/11/1920	2, 3
ARTICLE	PUVIS	Un nou arquitecte figuerenc		Empordà Federal	Figueres	515	04/12/1920	2, 3
ARTICLE	PUIG PUJADES	Els federals nacionalistes i la futura escola graduada de la Mancomunitat		Empordà Federal	Figueres	517	18/12/1920	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Un llibre sobre en Pep Ventura? Perquè no!		Empordà Federal	Figueres	524	05/02/1921	2, 3
ARTICLE	J.E.	Un monument als catalans caiguts en la gran guerra		Empordà Federal	Figueres	532	02/04/1921	2
ARTICLE	VELIVOLE	Don Leonci Garcia Sicart		Empordà Federal	Figueres	581	11/03/1922	1, 2
ARTICLE	PUIG PUJADAS	Les granotes volen esquitxar		Empordà Federal	Figueres	589	06/05/1922	2

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	VELIVOLE	Dos pintors empordanesos que triomfen a Barcelona		Empordà Federal	Figueres	589	06/05/1922	1
ARTICLE		L'exposició d'artistes empordanesos en el Casino Menestral		Empordà Federal	Figueres	598	08/07/1922	3, 4
ARTICLE	PUIG PUJADAS	Una obra magna: "l'Albera"		Empordà Federal	Figueres	599	15/07/1922	2
ARTICLE	PUVIS	L'exposició d'artistes empordanesos en el Casino Menestral		Empordà Federal	Figueres	599	15/07/1922	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	"En Ramon Muntaner" per Carles Rahola		Empordà Federal	Figueres	624	06/01/1923	2
ARTICLE	VELIVOLE	En Ramon Muntaner per Carles Rahola		Empordà Federal	Figueres	624	06/01/1923	2
ARTICLE		Cada cosa en son lloc		D'Ací d'Allà	Barcelona	65	01/05/1923	369-
ARTICLE	PUIG PUJADES	Honorem a Maragall		Empordà Federal	Figueres	647	02/06/1923	2, 3
ARTICLE	PUIG PUJADAS	La qüestió del dia. La repressió dels delictes electorals comesos el dia 29 d'Abril - Entrevista amb el Notari Don Salvador Dalí		Empordà Federal	Figueres	647	02/06/1923	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	"El pobrecito carpintero" a Cadaqués		Sol i vent	Cadaqués	26	12/07/1924	2
ARTICLE	VELIVOLE	"El pobrecito carpintero" d'Eduardo Marquina		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.032	19/07/1924	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Figueres, la dels bells mercats		La Costa Brava. Album-guia	Figueres		01/01/1925	197-203
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La Biblioteca Popular de Figueres		La Veu de Catalunya	Barcelona	9.381	24/06/1926	4
ARTICLE	PUIG PUJADAS	Figueres		Programa Fires	Figueres		01/01/1927	3
ARTICLE	VELIVOLE	L'Empordà, terra de pintors		La Veu de Catalunya	Barcelona	9.570	31/01/1927	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Els Pichot, selecció empordanesa	Notes	La Nova Revista	Barcelona	4	01/04/1927	379-380
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	La glòria de Figueres	Les festes de Santa Creu de Figueres	La Veu de Catalunya	Barcelona	9.644	28/04/1927	7
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Exposició Marian Baig. Sala Edison		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.179	14/05/1927	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Esdeveniment teatral		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.182	04/06/1927	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La restauració de l'Església de les Penedides		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.188	16/07/1927	5, 6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El do de llengües	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona	9.766	18/09/1927	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Una vida heroica. Narcis Monturiol		L'Autonomista. Suplement literari	Girona		01/10/1927	48-52
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Parlant amb Aurea de Sarrà		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.200	08/10/1927	5
ARTICLE	PUVIS	Figueres honora En Pep Ventura	De les terres catalanes	La Veu de Catalunya	Barcelona	9.787	13/10/1927	3
ARTICLE	VELIVOLE	Les festes a honor de Pep Ventura	De les terres catalanes	La Veu de Catalunya	Barcelona	9.798	26/10/1927	3
ARTICLE	VELIVOLE	Les festes d'homenatge a Pep Ventura a Figueres. Subscripció per al monument		La Nau	Barcelona	23	27/10/1927	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'homenatge a Pep Ventura		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.203	29/10/1927	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'obra del "Cançoner popular de Catalunya" a l'Empordà		D'Ací d'Allà	Barcelona	119	01/11/1927	347-348
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	A l'Empordà se li ha mort el seu pintor		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.205	12/11/1927	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Les pintures de Salvador Dalí. Una lletra de Salvador Dalí i una nota d'En Puig Pujades a "La Nau"	Despres del Salo de Tardor	La Nau	Barcelona	39	15/11/1927	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Les pintures de Salvador Dalí. Una nota final	La polemica closa	La Nau	Barcelona	43	19/11/1927	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Parlant d'En Pep Ventura amb el vell Rau - Unes dades i anècdotes interessantíssimes	L'Actualitat	La Nau	Barcelona	105	31/01/1928	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	En el seu CXI aniversari. Quan va néixer En Pep Ventura?		La Veu de Catalunya	Barcelona	9.882	01/02/1928	7
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Quan va néixer En Pep Ventura?		La dansa més bella...	Figueres	2	01/02/1928	5, 6
ARTICLE	J. PUIG PUJADAS	Una entrevista amb Salvador Dalí: El seu manifest d'avantguarda	Converses de "La Nau"	La Nau	Barcelona	142	17/03/1928	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La veritat sobre les pintures antigues de Castelló d'Empúries. Entrevista amb En Joan Subias		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.227	14/04/1928	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per la dignitat del nostre teatre. Crit d'álama		Emporion	La Bisbal d'Empordà	2	01/05/1928	28-30
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Unes paraules al marge de l'Exposició Provincial de Belles Arts II		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.231	12/05/1928	5

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Esdeveniments teatrals		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.232	19/05/1928	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Carnet teatral		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.233	26/05/1928	7
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El Romanticisme de Schumann		Emporion	La Bisbal d'Empordà	3	01/06/1928	70-73
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Al marge de l'Exposició provincial de Belles Arts		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.234	02/06/1928	5
ARTICLE	P.P.	Carnet teatral		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.234	02/06/1928	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	S'ha salvat el retaule gòtic de Canapost		La Veu de Catalunya	Barcelona	9.990	08/06/1928	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	A propòsit del retaule gòtic de Canapost		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.235	09/06/1928	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Atenea		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.236	16/06/1928	5
ARTICLE	P.P.	Carnet teatral		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.236	16/06/1928	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Les valors espirituals de l'Empordà	Ciutats de Catalunya	La Veu de Catalunya	Barcelona	10.003	22/06/1928	3
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Evocant a Marian Llavenera		La Nova Revista	Barcelona	19	01/07/1928	248-261
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran		Diario de Gerona: de avisos y noticias	Girona	149	02/07/1928	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.241	14/07/1928	5
ARTICLE	VELIVOLE	Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran. Parlant amb el senyor Rector		La Veu de Catalunya	Barcelona	10.032	27/07/1928	5
ARTICLE	VELIVOLE	Per la salvació de l'Abadia de Vilabertran. Parlant amb el senyor Rector		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.243	04/08/1928	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per una solidaritat intercomarcal I		Diario de Gerona: de avisos y noticias	Girona	186	16/08/1928	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	"Memorias de mi vida" per J. Baptista Jovet	Els llibres nous	La Veu de l'Empordà	Figueres	1.245	18/08/1928	5, 6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per a una solidaritat intercomarcal II		Diario de Gerona: de avisos y noticias	Girona	197	29/08/1928	1
ARTICLE	VELIVOLE	Els viatjants de l'esperit		La dansa més bella...	Figueres	9	01/09/1928	10
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per a una solidaritat intercomarcal III i últim		Diario de Gerona: de avisos y noticias	Girona	201	03/09/1928	1
ARTICLE	PUVIS	L'Assemblea anual dels metges. Conferència del Dr. Ernest Vila Moreno		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.249	15/09/1928	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El luxe d'Ignasi Iglesias		Revista del Centre de Lectura de Reus	Reus	186	01/10/1928	290-292
ARTICLE	PUIG PUJADES	Catàleg		Catàleg (Adolf Fargnoli)	Tarragona		01/10/1928	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Fa vint-i-dos anys		L'Esquella de la Torratxa	Barcelona	2.574	19/10/1928	692
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'Ignasi Iglesias és mort		La dansa més bella...	Figueres	11	01/11/1928	3, 4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La virtut de la sardana	Foment de la sardana de Figueres	El Festival Pro-monument Pep Ventura. Fires i Festes de la Santa Creu	Figueres		01/01/1929	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Presentació de E. Albert i Galter		La dansa més bella...	Figueres	13	01/01/1929	13
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La darrera signatura d'En "Pep de la tenora". En el CXII aniversari del seu naixement		La dansa més bella...	Figueres	14	01/01/1929	3, 6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Un film a Figueres. Una idea de Salvador Dalí i Lluís Buñuel		La Nau	Barcelona	410	26/01/1929	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Un film a Figueres. Una idea de Salvador Dalí i Lluís Buñuel		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.269	02/02/1929	5, 6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Ignasi Iglesias, poeta de la bondat		Revista del Centre de Lectura de Reus	Reus	191	01/03/1929	5, 6, 7, 8
ARTICLE	VELIVOLE	L'àpat d'homenatge a Alexandre Deulofeu		La dansa més bella...	Figueres	15	01/03/1929	7, 8, 9
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Parlant amb en Joaquim Serra		La dansa més bella...	Figueres	16	01/04/1929	3, 4, 5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Parlem-ne de l'Ignasi Iglesias		El Cor del Poble	Barcelona	1	01/05/1929	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Els manuscrits d'En Pep Ventura		La dansa més bella...	Figueres	17	01/05/1929	3, 4

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	VELIVOLE	El gran festival del Foment		La dansa més bella...	Figueres	17	01/05/1929	10, 11
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	D'ara i sempre	Aspectes de l'Empordà	La Veu de Catalunya	Barcelona	10.318	28/05/1929	4
ARTICLE	VELIVOLE	El moviment i la dansa		La dansa més bella...	Figueres	18	01/06/1929	3, 4
ARTICLE	VELIVOLE	La joia popular		La dansa més bella...	Figueres	19	01/07/1929	3, 5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Un apòstol de la terra, a l'Empordà		La Nau	Barcelona		02/07/1929	1
ARTICLE	VELIVOLE	Els esbarjos del poble		La dansa més bella...	Figueres	20	01/08/1929	3-5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	De la moda	Les nostres col·laboracions	Diario de Tarragona	Tarragona	183	14/08/1929	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	En el primer aniversari de la mort de N'ignasi Iglésies		La dansa més bella...	Figueres	22	01/10/1929	3, 4
ARTICLE	PUIG-PUJADES	El mirador de l'Empordà	Cròniques empordaneses	La Nau	Barcelona		05/10/1929	5
ARTICLE	PUIG-PUJADES	L'èxit de Salvador Dalí a París		La Nau	Barcelona		22/11/1929	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Roses, la lluminosa		Festa Major	Roses		01/01/1930	15-19
ARTICLE	PUIG-PUJADES	Martí Vilanova		Empordà Federal	Figueres	674	06/04/1930	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Som allà on érem		Empordà Federal	Figueres	675	12/04/1930	1
ARTICLE	VELIVOLE	El violinista Joan Llobell Ramis		Empordà Federal	Figueres	677	26/04/1930	3
ARTICLE	VELIVOLE	Noticiari		Empordà Federal	Figueres	677	26/04/1930	6
ARTICLE	VELIVOLE	Un artista empordanès		Exposició Marian Boig organitzada per l'agrupació Atenea (adherida al Casino Menestral)	Figueres		29/04/1930	2
ARTICLE	VELIVOLE	L'Empordà terra d'aviadors		Empordà Federal	Figueres	680	17/05/1930	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El posít		La Rambla de Catalunya	Barcelona	8	23/05/1930	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El pòsit		Empordà Federal	Figueres	681	24/05/1930	3
ARTICLE	VELIVOLE	La Ràdio al Presidí		Empordà Federal	Figueres	681	24/05/1930	6
ARTICLE	PUIG PUJADES	I som feliços		La dansa més bella...	Figueres	30	01/06/1930	9
ARTICLE	JOSEP PUIG PUJADES	J. Batista Jovet noble ciutadà figuerenc		Empordà Federal	Figueres	685	21/06/1930	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Pel renaixement urbà de Figueres		La Nau	Barcelona		21/07/1930	10
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Sobretot la moral! La depuració dels costums en temps de la Dictadura		La Rambla de Catalunya	Barcelona	18	28/07/1930	11
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'honor		L'Èveil Catalan	Perpinyà	118	02/08/1930	2
ARTICLE	VELIVOLE	Notes d'un excursionista		Empordà Federal	Figueres	699	27/09/1930	2
ARTICLE	JORDI ERIN	"Les taules gòtiques de Castelló d'Empúries" per Joan Subies Galter	Llegint llibres	Empordà Federal	Figueres	703	25/10/1930	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	"Hores tràgiques i anecdòtiques de la guerra" per Artur Vinardell	Llegint llibres	Empordà Federal	Figueres	709	06/12/1930	4, 5
ARTICLE	JORDI ERIN	La nostra corona		Empordà Federal	Figueres	715	17/01/1931	4
ARTICLE	VELIVOLE	"Medio siglo de teatro infructuoso" per Luis Ruiz Contreras	Llegint llibres	Empordà Federal	Figueres	717	31/01/1931	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per a El Diluvio de Barcelona		Empordà Federal	Figueres	719	14/02/1931	7
ARTICLE	VELIVOLE	La conferència de Josep A. Vandellós a Atenea / La conferència d'En Pujol i Algaró al C. D'E. i S.	Tasques culturals	Empordà Federal	Figueres	723	14/03/1931	3
ARTICLE	VELIVOLE	El doble ideal de la joventut catalana. A manera de Pòrtic		Empordà Federal	Figueres	724	21/03/1931	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'esperit immortal de la ciutat		Empordà Federal	Figueres	725	28/03/1931	2
ARTICLE	PUIG PUJADES	Una crida al poble de Figueres		Empordà Federal	Figueres	731	02/05/1931	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per l'Estatut de Catalunya		Empordà Federal	Figueres	743	18/07/1931	4
ARTICLE	PUVIS	El problema escolar figuerenc		Empordà Federal	Figueres	744	25/07/1931	7
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Cal votar l'Estatut?		Empordà Federal	Figueres	745	29/07/1931	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Catalunya ha dit clarament el que vol: ésser un Estat autònom dintre la República Espanyola		Empordà Federal	Figueres	747	08/08/1931	1
ARTICLE	PUIG PUJADES	El passat i el futur de Vilabertran		Empordà Federal	Figueres	748	15/08/1931	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Inclinem respectuosament la testa...		Empordà Federal	Figueres	760	04/11/1931	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La meua salutació		Foment	Reus	197	15/11/1931	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'honor		Almanac de "L'Esquella de la Torratxa"	Barcelona		01/01/1932	58
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Diada triomfal de l'Esquerra Catalana. Impressions de l'Assemblea de la Generalitat - 30 Desembre 1931		Empordà Federal	Figueres	769	02/01/1932	1, 2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'Assemblea de la Generalitat. 16 Gener 1932. Impressions personals		Empordà Federal	Figueres	772	23/01/1932	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	"La Tierra Natal" de Lluís Ruiz Contreras	Llegint llibres	Empordà Federal	Figueres	774	06/02/1932	3, 4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La divisió administrativa de la Catalunya autònoma	Enquestes de "Vibració"	Vibració	Figueres	4	27/02/1932	2

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La divisió del govern del territori de Catalunya		Empordà Federal	Figueres	777	27/02/1932	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La llavor dels vells federals		Empordà Federal	Figueres	783	09/04/1932	1
ARTICLE	PUVIS	L'exposició de pintures a "Atenea"		Empordà Federal	Figueres	788	07/05/1932	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	De cara a l'Estatut		Empordà Federal	Figueres	788	07/05/1932	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	De cara a l'Estatut		Foment	Reus	339	11/05/1932	1
ARTICLE	PUIG PUJADES	Recullint una suggestió		Empordà Federal	Figueres	789	14/05/1932	5
ARTICLE	VELIVOLE	El Dr. Ernest Vila Moreno a París		Empordà Federal	Figueres	794	18/06/1932	6
ARTICLE	JORDI ERIN	Vetllada musical		Empordà Federal	Figueres	794	18/06/1932	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Albert de Quintana és mort!		Empordà Federal	Figueres	795	25/06/1932	2
ARTICLE	JORDI ERIN	Recital de Danses a l'Associació de Música		Empordà Federal	Figueres	797	09/07/1932	8
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Pel bon èxit del Premi Ignasi Iglésies		Empordà Federal	Figueres	803	20/08/1932	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Les exigències de la República		Acció Ciutadana	Girona		23/08/1932	
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per l'abolició de la pena de mort		Empordà Federal	Figueres	804	27/08/1932	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	La Generalitat de Catalunya a les comarques gironines		Empordà Federal	Figueres	804	27/08/1932	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Cal no oblidar l'Empordà		Empordà Federal	Figueres	805	02/09/1932	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Les exigències de la República		Empordà Federal	Figueres	806	10/09/1932	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Alt Empordà	Comarques	Acció Ciutadana	Girona	7	14/10/1932	7
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Pere Cavaller, Comissari de la Generalitat a Tarragona		Empordà Federal	Figueres	811	15/10/1932	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Llorenç Vives se'n va		Empordà Federal	Figueres	813	29/10/1932	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per disciplina		Empordà Federal	Figueres	816	16/11/1932	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Per disciplina		El Autonomista	Girona	9.226	18/11/1932	1, 2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Homenatge al Dr. Ernest Vila Moreno		Empordà Federal	Figueres	819	03/12/1932	1
				Gran ball. Socis cambres La Unió				
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La inquietud d'uns homes					01/01/1933	26
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Somniant desperts		Programa Fires i Festes de la Santa Creu 1933	Figueres	55	01/01/1933	55
ARTICLE	JOSEP PUIG PUJADES	Figueres la de les festes de maig		Programa Fires i Festes de la Santa Creu 1933	Figueres	20-21	01/01/1933	20, 21, 22, 23,
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	No volem el presidi		Empordà Federal	Figueres	825	14/01/1933	2
ARTICLE	J.P.P.	De l'homenatge al doctor E. Vila Moreno		Empordà Federal	Figueres	827	29/01/1933	5
ARTICLE	JORDI ERIN	La poesia d'Ambrosi Carrion per Aurea de Sarrà	Espectacles	Empordà Federal	Figueres	828	04/02/1933	5
ARTICLE	JORDI ERIN	En J. Bonaterra a Barcelona		Empordà Federal	Figueres	834	18/03/1933	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Una proposició interessant. A l'Ajuntament		Empordà Federal	Figueres	837	08/04/1933	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES Conseller	Els jocs dels infants. Una proposició interessant a l'Ajuntament de Figueres		L'Autonomista	Girona	9.349	15/04/1933	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El joc dels infants. Una proposició interessant a l'Ajuntament de Figueres		L'Autonomista	Girona	9.349	15/04/1933	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El nostre homenatge	En homenatge al Doctor Ernest Vila Moreno	Empordà Federal	Figueres	839	22/04/1933	1, 2
ARTICLE	VELIVOLE	Parlant amb el doctor Ernest Vila Moreno		Empordà Federal	Figueres	839	22/04/1933	6
ARTICLE	PUVIS	L'exposició Mateu i Pla a "Atenea"		Empordà Federal	Figueres	844	27/05/1933	5
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Germà, on eres?	El vol transatlàntic Barberan i Collar	L'Autonomista	Girona	9.406	24/06/1933	1
ARTICLE	VELIVOLE	Germà, on ets?		Empordà Federal	Figueres	848	24/06/1933	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Davant la noble victòria		L'Autonomista	Girona	9.411	01/07/1933	1
ARTICLE	VELIVOLE	Chopin, conferència d'Alfons Puig	Llibres	Empordà Federal	Figueres	852	22/07/1933	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES El Comissari	Als ciutadans de la circumscripció de Girona		Acció Ciutadana	Girona	50	11/08/1933	7
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Als ciutadans de la circumscripció de Girona		L'Autonomista	Girona	9.473	11/08/1933	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES El Comissari	Als ciutadans de la circumscripció de Girona		Baix-Empordà	Palafrugell	1.236	12/08/1933	3
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Als ciutadans de la circumscripció de Girona		Ciutadania	La Bisbal d'Empordà	69	12/08/1933	s/n
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Els infants de la República		Festa Major de Vilabertran	Vilabertran		15/08/1933	25-27
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Sota el cel lluminós		Empordà Federal	Figueres	856	19/08/1933	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES El Comissari	Als ciutadans de la circumscripció de Girona		El Programa	Sant Feliu de Guixals	116	20/08/1933	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES El Comissari	Als ciutadans de la circumscripció de Girona		El Banyolí	Banyoles	89	20/08/1933	8
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Sota el cel lluminós		L'Autonomista	Girona	9.480	21/08/1933	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Ignasi Iglésies (fragment d'un assaig biogràfic)		L'Autonomista	Girona	9.491	02/09/1933	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Als ciutadans de la circumscripció de Girona		Libertad	Figueres	747	16/09/1933	3

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Articles								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
ARTICLE	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines	Del momento. ¿Política de odios? ¡no! Cordialidad republicana		Libertad	Figueres	747	16/09/1933	2, 3
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El seny de les nostres dones		Empordà Federal	Figueres	871	25/11/1933	4
ARTICLE	PUIG PUJADES	Cal vocació de ciutadà		Programa Fires i Festes de la Santa Creu 1934	Figueres	28	01/01/1934	28
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El sentit de les eleccions de demà		Empordà Federal	Figueres	879	13/01/1934	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'Ajuntament de Figueres		La Rambla	Barcelona	214	22/01/1934	13
ARTICLE	Puig Pujades, El Comissari	Fundació Iloable	Noves	Clam Popular	Ripoll	116	10/02/1934	6
ARTICLE	Puig Pujades, El Comissari	Fundació Iloable		Altaveu	Ripoll	120	10/02/1934	5
ARTICLE	VELIVOLE	Antònia Herrero al Principal	De cà la Talia	Empordà Federal	Figueres	891	08/04/1934	3
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La darrera lliçó de Mestre Escapa		Empordà Federal	Figueres	891	08/04/1934	2
ARTICLE	VELIVOLE	Casanovas per Ramon Xuriguera	Llegint llibres	Empordà Federal	Figueres	891	08/04/1934	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	En aquest tercer aniversari		Empordà Federal	Figueres	892	14/04/1934	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El llibre d'Alexandre Deulofeu		Empordà Federal	Figueres	894	28/04/1934	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	L'encís de les fires...		Programa Fires	Figueres		01/05/1934	
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	El bon timoner		Empordà Federal	Figueres	895	04/05/1934	2
ARTICLE	VELIVOLE	L'exposició escolar de l'Institut		Empordà Federal	Figueres	896	12/05/1934	6
ARTICLE	PUVIS	La de Prudenci Bertrana. La de Bartomeu Pujó	Les exposicions d' "Atenea" Un llibre empordanès.	Empordà Federal	Figueres	905	14/07/1934	2
ARTICLE	VELIVOLE	Safreu d'Antoni Xirau		Empordà Federal	Figueres	906	21/07/1934	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	De l'homenatge a Lluís Prunés		L'Autonomista	Girona	9.358	01/08/1934	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	De l'homenatge a Lluís Prunés		Empordà Federal	Figueres	908	04/08/1934	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Parlant amb el president Azaña		Empordà Federal	Figueres	910	18/08/1934	1
ARTICLE	PUIG PUJADES	Uns mots de lloa		Festa Major La Junquera	La Jonquera		08/09/1934	13
ARTICLE	VELIVOLE	Efemèrides. A les 6'19...		Empordà Federal	Figueres	913	08/09/1934	2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	En acció de gràcies		L'Autonomista	Girona	9.552	26/03/1935	1
ARTICLE	PUIG PUJADES	En el començ de l'obra del Pantà de Crespià		Butlletí de la Cambra Agrícola de l'Empordà	Figueres	596	01/07/1935	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Barcelonisme		L'Horitzó	Barcelona	4	24/08/1935	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Carles Jordà o la llibertat		L'Autonomista	Girona	9.635	05/09/1935	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La nostra solidaritat		L'Horitzó	Barcelona	6	07/09/1935	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Roses, la lluminosa		L'Autonomista. Suplement literari	Girona		01/10/1935	12, 13
ARTICLE	PUIG PUJADES	Ramis, l'amic		Empordà Federal	Figueres	927	11/01/1936	3
ARTICLE	PUIG PUJADES	Desmentiment		Empordà Federal	Figueres	929	25/01/1936	4
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Lluita de clarors. A l'amic de Cel-la Pere Cerezo		L'Autonomista	Girona	9.797	20/02/1936	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Amunt els cors		Empordà Federal	Figueres	946	16/05/1936	4
ARTICLE	VELIVOLE	L'exposició Ramon Reig		Empordà Federal	Figueres	947	23/05/1936	3
ARTICLE	J/ PUIG PUJADES	La ciutat		Consell	Girona	s/núm.	01/06/1936	2-3
ARTICLE	VELIVOLE	Al marge de l'Exposició de Caricatures originals de Pardiñas		Empordà Federal	Figueres	953	04/07/1936	3
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Donem una nova vida a les campanes mudes		Empordà Federal	Figueres	958	22/08/1936	2
ARTICLE	J.P.P.	Josep Sunyol i Garriga		Empordà Federal	Figueres	958	22/08/1936	3
ARTICLE	J.P.P.	Cal defensar la República a l'estranger		Empordà Federal	Figueres	960	05/09/1936	2
ARTICLE	J.P.P.	Després de visitar els Presidents		Empordà Federal	Figueres	968	31/10/1936	2
ARTICLE	J.P.P.	Figueres honora la memòria de Maurín		Empordà Federal	Figueres	970	14/11/1936	2
ARTICLE	JOSEP PUIG PUJADES	La nova Escola d'Arts i Oficis	Editorial	Empordà Federal	Figueres	1.005	03/09/1937	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Ancorem la nostra fe en el futur		L'Autonomista	Girona	1856	06/02/1938	3
ARTICLE	J. PUIG PUJADES Député aux Cortès espagnoles	Les rebelles espagnols contra la civilisation		Lyon Republique	Lyon	21.777	20/03/1938	1, 2
ARTICLE	J. PUIG PUJADÈS, Député aux Cortès et Consul d'Espagne à Lyon	Le martyr de l'art espagnol		Lyon Republique	Lió	21.803	16/04/1938	6
ARTICLE	J. PUIG PUJADES Député aux Cortès espagnoles	La pré-invasion d'Espagne par Hitler		Lyon Republique	Lyon	21.858	10/06/1938	1, 2
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	La Guerra s'humanitza		L'Autonomista	Girona	10.501	18/06/1938	1
ARTICLE	J. PUIG PUJADES	Cal fer conèixer les malifetes de l'enemic		La Humanitat	Montpellier / Perpignan	25	06/10/1945	1
ARTICLE	PUIG PUJADES	14 d'abnl 1931. A Figueres. Alegria de la població.- La tossuderia del coronel.- La proclamació		La Humanitat	París	89	14/04/1948	1
ARTICLE	J. PUIG-PUJADÈS, Député aux Cortès et Consul d'Espagne à Lyon	Au 7è Anniversaire de la République espagnole	"L'Espagne, debout est disposée, non à mourir mais à vaincre..."					

10.8.RELACIÓ DE MANIFESTOS COL·LECTIUS

.- “Fires i festes de Santa Creu en 1908. Figuerencs:”, 15 de febrer de 1906 [solt].

Alcalde, Martín Carreras; Presidente de la Cámara, Eusebio de Puig.

Comisión de Gobernación del Ayuntamiento. Presidente, Mariano Pujolá, Antonio Jiménez, Gonzalo Roch, José Viader, José Monegal, José Blanquet, José Comas Brugat, Jaime Tremoleda; Secretario, Leoncio García.

Diputados Provinciales del Distrito de Figueras. Carlos Cusí, Esteban Bernet, Juan Carreras Barneda, Antonio Lloveras.

Comisión de Festejos. Miguel Pellicer, Abdón Batet, Francisco Rico, Telmo Vazquez, P. Alegrí Beya, Juan Teixidor, Antonio Arderius, José Costa, Enrique Vilarrasa, M. Moncanut, Juan Antich, Juan Conte Lascoste, Francisco Sala, Juan Torrentó, Salvador Regincós, Puig Pujadas, José Vergés, Alejandro López, Ramón Calvet, Francisco Tausi, José Presas, Lluís Massot, Ramón Montada, Narciso Fita, Agustín Albert Campamar, Juan Mª Bofill, Joaquín Cusí.

Comisión Ejecutiva. Presidente, Luis Mª Jordi, M. Pujolá, J. Burgas, Antonio Subías, Salvador Bosch Roig, Juan Torres, Jaime Tremoleda, Claudio Díaz, Juan Viñas, Secretario, Antonio Papell.

.- “Figuerencs:” a “Fires i festes de la Santa Creu en 1908”, 1 de març de 1908 [solt].

Regidors. Joan Burgas, Josep Viader, Jaume Tremoleda, Ferran Rovira.

Centre Federal. Joan Mª Bofill.

Cambra Agrícola. Eusebi de Puig.

Liceu Figuerenc. Joan Conte-Lacoste.

Cassino Menestral. Claudio Díaz.

Erato. Agustí Casanovas Peus

Sport Figuerenc. Carlos Cusí.

Centre Catalanista. Joseph Montsalvatje.

Joventut Artística. Lluís García.

Joventut Federal. Angel Casals.

President de la Creu Roja. Carles Alegret.

Delegat de la Creu Roja. Eduard Fabre.

El Ampurdanés. Lluís Madrid.

El Regional. Agustí Albert de Campamar.

El Figuerense. Pere Pedraza Páez.

Alcalde de Barri. Joan Texidó, Ramón Pascal, Joaquín Puig, Lluís Fita.

Eduard Beltri, Mari Gelart, Joseph Puig Pujadas, Bartomeu Trulls, Benet Altadill, Ramon García, Camil Congost, Eudald Soler, Antoni Arderius, Martí Llogaya, Pere Bosch Bosch, Robert Segarra.

.- “Unió Federal Nacionalista Republicana. Poble de Figueres:”, 7 de novembre de 1911 [solt]; “Eleccions Municipals. ¡Per la Republica! ¡Per Catalunya! Per la bona administració de Figueres. Voteu la candidatura del partit d’U.F.N.R. Poble de Figueres:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 33 (11 de novembre de 1911), pàg. 1

Antoni Lloveras, Ramon Pascal, Isidro Canet, Camilo Masplà, Josep Gratacós, Antoni Lofre, Salvador Carbonell, Emili Teixidor, Joan Carreras, Narcís Casademont, Josep Bujons, Martí Carreras, Esteba Bernet, Abdon Pairachs, Rafel Rovira, Tomás Brugués, Mariano Moncanut, Federico Campá, Joan Burgas, Felip Cortada, Josep Viadé, Joan Quintá, Miquel Roig, Joseph Quera, Narcís Porret, Claudi Díaz, Llorens Roura, Josep Baró, Joan Teixidor, Pau Moradell, Manel Alsina, Pere Llovet, Jaume Vilanova, Narcís Roget, Joan Antich, Joan Maurici, Ferrán Rovira, Francisco Dalfó, Francisco Guillamet, Lluís Garreta, Pere Vergés, Lluís Hernandez, Marcelí Llopart, Agustí Casanovas, Gonsal Roch, Laureá Barnés, Tomás Jordá, Francisco Batet, Andreu Vidal, Miquel Verdaguer, Abdon Ventura, Pere Cusi, Joaquim Pí, Manel Lluís, J. Puig Pujades, Narcis Fita, Antonio Rebarter, Santiago Massot, Angel Cassals, Emili Concustells, Eudalt Giralt, Agusti Puig, Jaume Roura, Josep Cardoner, Francisco Canet, Narcis Pey, Joan Aymá, Eladi Munjó, Pere Puntí, Camilo Coma, Joan Espigulé.

.- “Pueblo de Figueras”, 7 de juny de 1912 [solt].

Mariano Pujulá, Abdón Ventura Genis, Jaime Navarra, P. Alegri Beya, Juan Torrentó, Jose Massot, Eugenio Botey, Luis Massot, Rafael Bonaterra, Santiago Socias, Florencio Dalfó, Olegario Soldevila, Esteban Cruañas, Concepción Casellas, Martin Cortada, S. Rosés, José Malleu, Cullell Hermanas, J. Serra Isern, Pedro Sala, Pedro Dalmau, José Presas, Mariano Moncanut, Federico Baró, Lluís Bori, Jacinta Roig, Joaq. Botey, José Bruñach, José Gou, Luis Jordi S., Vda. De B. Dalmau, Juan Bosch, Pere Viñas, José Durant, Martin Carreras, Ramón Noguer, José Vilanova, Fco. Batet Olivet, A. Gumnau, A. Algans, Felipe Forment, Miguel Coldecarrera, Jaime Juanola, Miguel

Lapedra, José Mª Soler, Antonio Viñas, Enriqueta Bofill, J. Navarro, Pedro Codina B., Fco. Dalfó, R. Imbert A., Fco. Canet, Pablo Moradell, Tomás Viñas, Sdor. Alegrí Gelart, Juan de Portolá, Margarita Garcés, Julián Zarandona, Salvador Revuelta, José Gelabert, Lluís Santamaría, Pedro Fabrega, Pedro Pou, Juan Figueras, Constantino Torrent, Antonio Jiménez, Rita Casas, Martín Canadell, Manuel Estevez, S. Escapa Amorós, Enrique Capmany, José Perxas, Juan Coll, Francisco Riera, José Valent, Juan Buscato, Francisco Cabús P., Abdon Pairachs, José Viler, Sebastián Moncanut, J. Juan Colomer, Florencio Pastells, Federico Campá, Juan Oliveras, Arturo Llogaya, Juan Espigué Suti, J. Puig París, J. Puig Pujadas, Tomás Jou, Josep Mª Fages, Juan Pujades Planadevall, P. Balagueró, Joaquín Viñas, José Domingo, José Jucglá, Jaime Sanjaume, A. Costa Ferrant, Mario Fabrega, Mariano Pagés, Juan Vila Soler, Miguel Teixidor, Juan Llonch, Jaime Antich, Fernando Estela, Narciso Jucglá, Ramón Cortada, Juan Carbona Molins, Franco Brú Reig, Carlos Reig, Félix Jaume Gelart, Juan Varela, Baudilio Coderch, Narciso Gou, Macario Estela, Joaq. Coderch Vilá, Jaime Hurí, Antonio Bosch, Juan Fort, Miguel Molinet, Cosme Caracol, Juan Blanich, Antonio Minobis, José Pijuán, Pedro Sabater, Arturo Molins, Fco. Guillamet, José Bosch, Joaq. Cusi, Ernesto Vila M., Juan Canadell, Baltasar Minobis, Lluís Azemar, Alfonso Roda, Isidro Casanovas, José Bonaterra, Ricard Martín, Bonaventura Imbert, Abdon Batet, Jacinto Noguer, Pedro Imbert, Jaime Matas Hortal, Juan Carbona Busquets, Ricart Imbert, Vda. é hijos de E. Pou, Juan Bosch, Pedro Bosch, Vicente Ros, Juan Teixidor, Esteban Vilanova, Enrique Puig, Juan Comet Arola, José Viader T., E. Costa Suñer, Ángel Casals, José Serra Fábrega, Alfonso Botey.

.- “Ciudadanos de Figueras”, 20 de juny de 1912 [solt].

Mariano Pujulá, Abdón Ventura Genis, Jaime Navarra, P. Alegrí Beya, Juan Torrentó, José Massot, Eugenio Botey, Luis Massot, Rafael Bonaterra, Santiago Socías, Florencio Dalfó, Olegario Soldevila, Esteban Cruañas, Martín Cortada, S. Rosés, José Malleu, J. Serra Isern, Pedro Sala, Pedro Dalmau, José Presas, Mariano Moncanut, Federico Baró, Luis Bori, Joaquín Botey, José Bruñach, José Gou, Luis Jordi S., Juan Bosch, Pedro Viñas, José Durant, Martín Carreras, Ramón Noguer, José Vilanova, Francisco Batet Olivet, A. Gumbau, A. Algans, Felipe Forment, Miguel Coldecarrera, Jaime Juanola, Miguel Lapedra, José Mª Soler, Antonio Viñas, J. Navarro, Pedro Codina B., Francisco Daldó, R. Imbert A., Cipriano Albert é hijos, Pedro

Soler, Emilio Carreras, Francisco Romans, J. Imbert A., Francisco Canet, Pablo Moradell, Tomás Viñas, Salvador Alegrí Gelart, Juan de Portolá, Julián Zarandona, José Gelabert, Luis Santamaría, Pedro Fábrega, Pedro Pou, Juan Figueras, Constantino Torrent, Antonio Jiménez, Martin Canadell, Manuel Estevez, S. Escapa Amorós, Enrique Capmany, José Perxas, Juan Coll, Francisco Riera, José Valent, Juan Buscató, Francisco Cubús P., Abdón Pairachs, José Viler, Sebastián Moncanut, J. Juan Colomer, Florencio Pastells, Federico Campá, Juan Oliveras, Arturo Llogaya, Juan Espigué Sutí, J. Puig París, J. Puig Pujadas, Tomás Jou, José Mª Fages, Juan Pujades Planadevall, P. Balagueró, Joaquin Viñas, José Domingo, José Jucglá, Jaime Sanjaume, A. Costa Ferrant, Mario Fábrega, Mariano Pagés, Juan Vila Soler, Miguel Teixidor, Juan Llonch, Jaime Antich, Fernando Estela, Narciso Jucglá, Ramón Cortada, Juan Carbona Molins, Francisco Brú Reig, Carlos Reig, Felix Jaume Gelart, Juan Varela, Baudilio Coderch, Narciso Gou, Macario Estela, Joaquin Coderch Vilá, Jaime Gusó, Antonio Bosch, Juan Fort, Miguel Molinet, Cosme Caracol, Juan Blanich, Antonio Minobis, José Pijuán, Pedro Sabater, Arturo Molins, Francisco Guillamet, José Bosch, Joaquim Cusí, Ernesto Vila M., Juan Canadell, Baltasar Minobis, Luis Azemar, Alfonso Roda, José Bonaterra, Ricard Martin, Bonaventura Imbert, Abdón Batet, Jacinto Noguer, Pedro Imbert, Jaime Matas Hortal, Juan Carbona Busquets, Ricart Imbert, V. Pou, Juan Bosch, Pedro Bosch, Vicente Ros, Juan Teixidor, Esteban Vilanova, Enrique Puig, Juan Comet Arola, José Viader T., E. Costa Suñer, Angel Casals, José Serra Fábrega, Alfonso Botey, José Sabater, Enrique Vilar, J. Jaume Gelart, Enrique Coll, Juan Poch, Miguel Macau, Jun Mont Budó, Juan Miquel, Antonio Baruel, Felipe Llonc, Enrique de Traver, Jacinto Bosch, Pedro Bonhereu, J.Mª Martí Pujarniscle, Jacinto Terradas, José Sala Pou, Celedonio Giralt, Conrado Giralt, Francisco Balagué, Juan Mas, Gabriel Aviá, J. Poch Cruañas, Jorge Monsalvatje, José Isern, Eliodoro Capell, Antonio Ballart, Federico Lleis, Juan Miravittles, Juan Mª Dalfó, Pedro Codina P., Antonio Vilá Brú, Juan Salleras, Eduardo Puig, Antonio Bisbal, Tomás Jordá, Emilio Baig.

.- "Figuerencs.", 30 de novembre de 1912 [solt].

Fills de Joan Llonch, Tomás Jordá, Pere Viñas, Eudalt Giralt, Felix Jaume, Pere Codina, Xutclá Germans, Esteve Sabater, Jaume Matas, Jaume Navarra, Basili Rosa, Joan Coll, Pere Sala, Marian Pujolá, Llorens Roura, Lluís Mª Jordi, Ramon Noguer, J. Puig París, Joseph Gou, Anton Gimenez, Fidel Dalmau, Anton

Vilà, J. Serra Fàbrega, Bonaventura Imbert, Joan Vila Soler, Joan Oliveras, Joaquim Botey, Frederich Campà, Narcís Font, Martí Canadell.

.- “Figueres”, març de 1913 [solt].

Membres del Comitè permanent de Festes de Figueres. Alcalde president, Gregori Santaló ; Regidors Miquel Verdaguer i Sebastià Lloret; La Erato, Antoni Papell; Sport Figuerense, Lluís Massot Basil; Liceo Figuerense, Agustí Bosch ; Sport Club Ampurdanés, Josep Bonaterra ; Figueras Sport, Joan Moragas ; Casino Menestral, Francisco Guillamet ; Círculo Apolo, Josep Bassagañas ; Orfeó Art y Patria, Frederic Macau.

Pels gremis : Joaquim Cusí Fortunet, Vicens Ros, Jordi Monsatvatje, J. Puig Pujades, Francisco Quintá, Marcel·lí Llopart.

Per la premsa local. Empordà Federal, Rafel Ramis ; La Veu de l'Empordà, Lluís Massot Balagué ; El Ampurdanés, Lluís de Madrid; Cambra Agrícola Oficial del Empordà, secretari Sebastià Escapa i Amorós.

.- “Les eleccions provincials. Ciutadans empordanesos:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 102 (1 de març de 1913), pàg. 1.

Llorens Roura, Felip Cortada, Rafel Rovira, Tomás Jordá, Volney Comas, Abdón Pairachs, Joan Carbona, Pere Sala, Manel Lluís, Anton Casas, Jaume Vilanova, Federico Campà, Josep Baró, Marián Pujulá, Rafel Ramis, Marián Poses, Ferrán Rovira, Juan Bas, Emili Pujadas, Benet Gratacós, Joan Mallart, Joaquim Pí, Francisco Batet, Francisco Dalfó, Miquel Roig, Josep Serra, Sebastià Lloret, Ricard Martin, Anton Jiménez, Marián Moncanut, Abdón Ventura, Francisco Canet, Anton Casas, Josep Puig Pujadas, Clausi Diaz, Sebastià Moncanut, Joan Varela, Joaquim Carreras, Marián Baró, Josep Puig, Joan Antich, Agustí Puig, Pere Puntí, Narcís Roget, Juan Buscató, Joan Pujadas, Joan Teixidor, Miquel Teixidor, Miquel Planas, Josep Viader.

.- “Ciutadans:”, 1 de novembre de 1913 [solt].

Joan Carbona Molins, Felip Cortada, Llorens Roura, Pere Sala, Josep Viader, Abdon Pairachs, Wolney Comas, Anton Casas, Rafel Rovira, Martí Carreras, Esteve Barnet, J. Teixidor Buscá, Narcís Roget, Rafel Ramis, M. Moncanut, Francisco Butxacas, Pau Moradell, Miquel Teixidor, Sebastià Lloret, Francisco Batet O., Joan Varela, Miquel Puig Sudriá, Martí Canadell, Julius Suñer, Joan Antich, J. Serra Fàbrega, J. Puig Pujulá, Carles Costa, Joan Buscató, A. Calmó, A. Vilá, Ricart Martin, Lluís Aupi,

Joan Espigulé, Fidel Dalmau, Joaquim Guillamet, Pere Bosch i Bosch, Josep Pujol Carbó, S. Moncanut, Santiago Massot Balaguer, Joan Torrentó, Josep Bonaterra, Mariano Baró, Francisco Vidal, Joan Pujadas, Josep Puig Pujadas, Jaume Navarra, O. Soldevila, Manel Lluís Caula, Francisco Canet, F. Campà Lluch, Mariano Pagés, Josep Carbonell, Josep Marqués, Joaquim Viñas, J. Pujadas Quera.

.- “Eleccions Municipals. Ciutadans:”, a *Empordà Federal* [Figueres], s/núm. extraordinari (5 de novembre de 1913), pàg. 1. Joan Carbona Molins, Felip Cortada, Llorens Roura, Pere Sala, Josep Viader, Abdón Pairachs, Wolney Comas, Antón Casas, Rafel Rovira, Martí Carreras, Esteve Bernet, J. Teixidor Buscá, Narcís Roget, Rafel Ramis, M. Moncanut, Narcís Fita, Pau Moradell, Miquel Teixidor, Sebastià Lloret, Francisco Batet O., Joan Varea, Miquel Puig Sudrià, Martí Canadell, Julius Suñer, Joan Antich, J. Serra Fàbrega, J. Puig Pujulá, Carles Costa, Joan Buscató, A. Calmó, A. Vilá, Ricart Martín, Lluís Aupí, Joan Espigulé, Fidel Dalmau, Joaquim Guillamet, Pere Bosch i Bosch, Josep Pujol Carbó, S. Moncanut, Santiago Massot Balaguer, Joan Torrentó, Josep Bonaterra, Mariano Baró, Francisco Vidal, Joan Pujadas, Josep Puig Pujadas, Jaume Navarra, O. Soldevila, Manel Lluís Caula, Francisco Canet, Josep Carbonell, F. Campà Lluch, Mariano Pagés, Josep Marqués, Joaquim Viñas, J. Pujadas Quera, Francisco Butxacas.

.- “Figuerencs! Empordanesos!”, 16 de gener de 1914 [solt].
Centre Catalanista. President, Josep Massot.
J.M. d'UFNR. President. J. Puig Pujadas.
Centre Republicà Autonomista Radical. President. Luis García de Pou, Carlos Cusí de Miquelet, Antonio Rocalba.
Empordà Federal. Josep Baró.
Nuevo Figueras. Josep Serra.
La Veu del Empordà. Lluís Mª Macià.

.- “Poble de Figueras”, 20 de març de 1914 [solt].
Alcalde, M. Pujulá; J. Cusí, Josep Pichot, Vicens Ros, J. Bonaterra, Miquel Vidal, F. Guillamet, Antonio Papell, J. Bassagañas, F. Macau, Agustin Bosch, S. Escapa Amorós, Juan Moragas, J. Monsalvatje, Rafael Ramis, Luis de Madrid, Macià Germans, Ricart Imbert, Puig Pujades.

.- “Poble de Figueras”, 20 de març de 1914 [solt].

Alcalde, M. Pujulá; J. Cusí, Josep Pichot, Vicens Ros, J. Bonaterra, Miquel Vidal, F. Guillamet, Antonio Papell, J. Bassagañas, F. Macau, Agustin Bosch, S. Escapa Amorós, Juan Moragas, J. Monsalvatje, Rafael Ramis, Luis de Madrid, Maciá Germans, Ricart Imbert, Puig Pujades.

.- “Poble de Figueras:”, 7 de novembre de 1915 [solt].

Josep Puig Pujadas, Rafel Rovira, Salvador Vernet, Martí Carreras, Joan Carbona Molins, Abdón Ventura Genís, Joan Burgas Taberner, Josep Pichot, Josep Cruset, Baroméu Trulls, Sebastiá Lloret, Joaquín Cusí Furtunet, Josep Gratacós, Felip Cortada, Josep Viader Trill, Joan Teixidor Buscá, Narcís Roget, Joan Antich, Abdón Pairachs, Ferrán Rovira, Agustí Casanovas, Marian Moncanut, Esteba Bernet, Volney Comas, Joan Varela, Carles Costa, Eudald Soler Bofill, Francisco Batet, Santiago Massot, J. Domingo Pujol, Antón Vilá, Marcelí Llopart, Joan Torrentó, Josep Marqués, Josep Carbonell, Pere Sala Ferrer, Lluís Lacasa Font, Lluís Aupí, Miquel Teixidor, Ricard Martín Martí, J. Puig Pujulá, Joaquín Guillamet, Pere Figueras Oliveras, Ventura Capdevila, Josep Davíu Peyroló, Sebastiá Balagué, Joan Románs, Pere Soley, J. Pujadas Quera, Joan Espigulé, Jaume Navarra, Fidel Dalmau, Pere Bosch y Bosch, Antón Junyent, Francisco Vidal, Antón Casas, Marián Baró, Francisco Canet, Lluís Garreta, F. Campá Lluch.

.- “Poble de Figueras:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 244 (13 de novembre de 1915), pàg. 1.

Josep Puig Pujadas, Rafel Rovira, Salvador Vernet, Martí Carreras, Joan Carbona Molins, Abdón Ventura Genís, Joan Burgas Taberner, Josep Pichot, Josep Cruset, Bartoméu Trulls, Sebastiá Lloret, Joaquín Cusi Furtunet, Josep Gratacós, Felip Cortada, Josep Viader Trill, Joan Teixidor Buscá, Narcís Roget, Joan Antich, Abdón Pairachs, Ferrán Rovira, Agustí Casanovas, Marian Moncanut, Esteba Bernet, Volney Comas, Joan Varela, Carles Costa, Eudald Soler Bofill, Francisco Batet, Santiago Massot, J. Domingo Pujol, Abd’n Bilá, Marcelí Llopart, Joan Torrentó, Josep Marqués, Josep Carbonell, Pere Sala Ferrer, Lluís Lacasa Font, Lluís Aupí, Miquel Teixidor, Ricart Martín Martí, J Puig Pujulá, Joaquín Guillamet, Pere Figueras Oliveras, Ventura Capdevila, Josep David Peyroló, Sebastiá Balagué, Joan Románs, Pere Soley, J. Pujadas Quera, Joan Espigulé, Jaume Navarra, Fidel Dalmau, Pere Bosch y Bosch, Antón

Junyent, Francisco Vidal, Antón Casas, Marián Baró, Francisco Canet, Lluís Garreta, F. Campá Lluch.

.- “Als electors del Districte de Figueres”, 3 d’abril de 1916 [solt].
Comissió Permanent de la Junta Comarcal de l’UFNR: Martí Carreras Rebutent, Pere Pi i Suñer, Martí Inglés Folch, Pere Calsina, J. Puig Pujadas, Jaume Barris, Wolney Comas, Marian Moncanut.

.- “Electors del Districte de Figueres”, 28 de febrer de 1917 [solt].
Martí Carreras Rebutent, J. Puig Pujadas, Pere Pi Sunyer, Mariano Moncanut, Wolney Comas, Josep Serra Fàbrega, Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Sebastià Lloret, Salvador Vernet, Marti Canadell, Fidel Dalmau, Joaquím Carreras, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Josep Costa, Pere Figueres, Joan Soler, Anicet Serra, Joan Farraróns, Josep Pey, Joan Sabater, Francisco Pujol, Josep Grau, Josep Vila, Josep Pujol, Narcis Moradell, Josep Ricart, Josep Reixach, Jaume Marull Pagés, Joaquim Madrenas, Esteba Prat, Miquel Abellí, Jaume Manción, Joan Pujolar, Josep Bech, Simón Barris, Joan Cristina, Pere Vilanova, Joan Collsamata, Jaume Daniel, Galo Martí, Joaquín Gené, Josep Sot, Francisco Llaurí, Rudesindo Pallach, Joan García Hernandez, Miquel Joanama, Joan Girau, Josep Nadal, Francisco Chavarria, Vicens Valls, Francisco Zàrcera, Jaume Pucallas Salvà, Joan Boada Pau, Pere Vilá Castelló, Josep Ferrer Valls, Joan Salvá Soler, Pere Riera Purcallas, Joan Purcallas Salvá, Salvador Morell, Pere Cervera, Nicolau Fàbrega, Domingo Salis, Pere Paris, Pere Cervera Rubiés, Antón Grau, Ibo Sala Pomés, Geroni Galcerán, Agustí Sala, Joan Roqiés, Narcís Roqui, Joan Roque, Joan Nabet, Joan Ginjaume, Marti Beya, Miquel Cantenys, Jaume Quintana, Salvador Trías Jou, Jaume Floris, Felip Mir Parrot, Marian Gubert Llauro, Bartoméu Pla, Anicet Gironella, Manel Saurí Serra, Francisco Rovira, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Baldomer Fortuella, Juliá Batlle, Pere Pujolar, Joan Ferrer, Joan Ferrer Rigau, Joaquín Costa Ripoll, Joan Sabater Rodó, Joan Ferrer Dedebella, Matías Llobet, Joan Mallart, Antón Cairó, Enric Trilla, Joan Castelló, Pere Vilanova, Esteba Llauneta Iglesias, Joan Pey, Pere Pey, Pere Santamaría, Bonaventura Hors Vila, Ramón Moncanut, Joan Benaset, Patrici Carbonell, Vicens Quintana, Josep Serra, Pere Brugués, Josep Galobardes, Miguel Subirós, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Joan Vilanova

Salabert, Martí Mitjavila Serra, Josep Biláu Clós, Miquel Arola, Pau Barris, Josep Bellmàs, Pere Bellmàs, Esteba Casas.

.- “Electors del Districte de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 315 (8 de març de 1917), pàg. 1.

Martí Carreras Rebutent, J. Puig Pujadas, Pere Pi Sunyer, Antón Vilá Brú, Wolney Comas, Josep Serra Fàbrega, Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Sebastià Lloret, Salvador Vernet, Martí Canadell, Fidel Dalmau, Joaquim Carreras, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Josep Costa, Pere Figueres, Joan Soler, Anicet Serra, Joan Farraróns, Josep Pey, Joan Sabater, Francisco Pujol, Josep Grau, Josep Vila, Josep Pujol, Narcís Moradell, Josep Ricart, Josep Reixach, Jaume Marull Pagés, Joaquín Madrenas, Esteba Prat, Miquel Abelli, Jaume Manción, Joan Pujolar, Josep Bach, Simón Barris, Joan Cristina, Pere Vilanova, Joan Collsamata, Jaume Daniel, Galo Martí, Joaquim Gené, Josep Sot, Francisco Llaurí, Rudesindo Pallach, Joan García Hernandez, Miquel Joanama, Joan Girau, Josep Nadal, Francisco Zàrcera, Jaume Purcallas Salvá, Joan Boada Pau, Pere Vilá Castelló, Josep Ferrer Valls, Joan Salvá Soler, Pere Riera Purcallas, Joan Purcallas Salvá, Salvador Morell, Pere Cervera, Nicolau Fàbrega, Domingo Salis, Pere Paris, Pere Cervera Rubiés, Antón Gray, Ibo Sala Pomés, Gerona Galcerán, Agustí Sala, Joan Roqués, Narcís Roqui, Joan Roque, Joan Nabet, Joan Ginjaume, Martí Beya, Miquel Cantenys, Jaume Quintana, Salvador Trías Jou, Jaume Floris, Felip Mir Parrot, Marian Gibert Llauró, Bartoméu Pla, Anicet Gironella, Manel Saurí Serra, Francisco Rovira, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Baldomer Fortuella, Julià Batlle, Pere Pujolar, Joan Ferrer, Joan Ferrer Rigau, Joaquim Costa Ripoll, Joan Sabater Rodó, Joan Ferrer Fedebella, Matías Llobet, Joan Mallart, Antón Cairó, Enric Trilla, Joan Castelló, Pere Vilanova, Esteba Llauneta Iglesias, Joan Pey, Pere Pey, Pere Santamaría, Bonaventura Hors Vila, Ramón Moncanut, Joan Benaset, Partici Carbonell, Vicens Quintana, Josep Serra, Pere Brugués, Josep Galobardes, Miguel Subirós, Jaume Serra Matas, Enric Pla Pous, Joan Vilanova Salabert, Martí Mitjavila Serra, Josep Biláu Clós, Miquel Arola, Pau Barris, Josep Bellmàs, Pere Bellmàs, Esteba Casas.

.- “La provisió de l’Alcaldia. Nostra protesta”, a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 24 (28 de juliol de 1917), pàg. 1.

Els diputats provincials, Martín Inglés, Paulino Geli i José Salleras; Martí Carreras, per Junta Comarcal Unió Federal ;

José Serra Fábrega per Junta Municipal Unió Federal; Sebastián Lloret per Centro Unió Federal; V. Capdevila, per Joventut Unió Federal; Felipe Lloch, per Lliga Nacionalista Alt Empordà; Carlès Jordá, per Comissió Acció Política Nacionalista Alt Empordà; J. Sans Roquer, per Joventut Nacionalista; Puig Pujadas, per *Empordà Federal*; José Serra, per *Nuevo Figueras* i Jaime Maurici, per Alt Empordà.

.- “En que’s parla d’una reunió i de altres coses menys interessants. Protestes contra’l nomenament d’Alcalde de R.O.”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 336 (28 de juliol de 1917), pàg. 32.

Els diputats provincials, Martín Inglés, Paulino Geli i José Salleras; Martín Carreras, per Junta Comarcal Unió Federal; José Serra Fábrega per Junta Municipal Unió Federal; Sebastián Lloret per Centro Unió Federal; V. Capdevila, per Joventut Unió Federal; Felipe Lloch, per Lliga Nacionalista Alt Empordà; Carlès Jordá, per Comissió Acció Política Nacionalista Alt Empordà; J. Sans Roquer, per Joventut Nacionalista; Puig Pujadas, per *Empordà Federal*; José Serra, per *Nuevo Figueras* i Jaime Maurici, per Alt Empordà.

.- “Figuerencs : “, 4 de novembre de 1917 [solt].

Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Salvador Vernet, Sebastiá Lloret, Joaquín Rosa, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Pere Figueras, Josep Costa, Niceto Serra, Joan Soler, Josep Pey, Joan Ferrárons, Josep Sabater, Josep Puig Pujadas, Marián Moncanut, Wolney Comas, Josep Mª Giralt, Fidel Dalmau, Josep Bonaterra, Martí Canadell, Abdón Ventura, Joan Burgas, Miquel Vidal, Joaquím Cusí, Josep Pichot, Rafel Viñas, Ricart Imbert, Josep Canta, Antoni Vidal, Francisco Guillamet, Josep Isern, Josep Cabra y Clapés, Eudald Soler, Lluís Bonaterra, Agustí Casanovas, Joan Torrentó, Joaquim Guillamet, Miquel Teixidor, Josep Marqués, Carles Costa, Francisco Geli, Joan Antich, Ferrán Rovira, Josep Viader Trill, Esteve Barnet, Lluís Aupi, Ricart Martín Martí, Josep Carbonell, Antoni Vilá, Lluís Lacasa, Joan Espigulé, Francisco Canet, Pere Soley, Marián Baró, Sebastiá Balagué Anglada, Pere Alegri Beya, Antoni Casas, Antoni Junyent, Josep David Peyroló, Francisco Vidal, Pere Teixidor Elias, Alfons Roda, Joan Miravitllas, Silverio Oliver, Lluís Garreta, Pere Vergés, Claudio Margall, Josep Cruset, Pere Sala.

.- “Figuerencs:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 351 (8 de novembre de 1917), pàg. 2.

Rafel Rovira, Abdón Pairachs, Josep Gratacós, Joan Varela, J. Domingo Pujol, Salvador Vernet, Sebastià Lloret, Joaquim Rosa, Ventura Capdevila, Bartoméu Trulls, Pere Figueras, Josep Costa, Niceto Serra, Joan Soler, Josep Pey, Joan Ferraróns, Josep Sabater, Josep Puig Pujadas, Marián Moncanut, Wolney Comas, Josep Mª Giralt, Fidel Dalmau, Josep Bonaterra, Martí Canadell, Abdón Ventura, Joan Burgas, Miquel Vidal, Joaquim Cusí, Josep Pichot, Rafel Viñas, Ricart Imbert, Josep Canta, Antoni Vidal, Francisco Guillamet, Josep Isern, Josep Cabra y Clapès, Eudald Soler, Lluís Bonaterra, Agustí Casanovas, Joan Torrentó, Joaquim Guillamet, Miquel Teixidor, Josep Marquès, Carles Costa, Francisco Geli, Joan Antich, Ferrán Rovira, Josep Viader Trill, Esteve Barnet, Lluís Aupí, Ricart Martin Martí, Josep Carbonell, Antoni Vilá, Lluís Lacasa, Joan Espigulé, Francisco Canet, Pere Soley, Marián Baró, Sebastià Balagué Anglada, Pere Alegrí Beya, Antoni Casas, Antoni Junyent, Josep David Peyroló, Francisco Vidal, Pere Teixidor Elias, Alfons Roda, Joan Miravitllas, Narcís Roget, Silverio Oliver, Lluís Garreta, Pere Vergès, Claudio Margall, Josep Cruset, Pere Sala.

.- “Empordanesos!”, 18 de febrer de 1918, solt.

Comissió Permanent: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris, Pere Calsina, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujades, Rafel Ramis, Pere Boch i Bosch, Joan Burgas, Marian Moncanut, Volney Comas.

.- “Empordanesos!”, 25 de febrer de 1918 [solt].

Junta Permanent de l'UFNR. Martí Carreras Rebutent, Marian Pujulá Vidal, Jaume Barris, Martí Inglés, Pere Calsina, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujadas, Rafel Ramis, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas, Marian Moncanut, Volney Comas.

.- “Electors del Districte de Figueres”, 25 de maig de 1919 [solt].

Comissió Permanent de la Junta Comarcal d'UFNR: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris, Pere Calsina, Martí Inglés, Pere Pi Suñer, Josep Puig Pujadas, Rafel Ramis, Joan Burgas, Pere Bosch i Bosch, Wolney Comas, Marián Moncanut.

Junta Municipal de l'UFNR. Alfons Roda, Agusti Casanovas, Fidel Dalmau, Josep Pey Calvet, Martí Canadell.

Junta del Centre d'Unió Federal. Sebastià Lloret, Vicens Ros Marisch, Joaquim Carreras, Josep Cruset, Joaquim Rosa, Ventura Capdevila.

Junta de la Joventut d'UFNR. Martí Vilanova, Pere Figueras, Jaume Quer, Romà Pagés, Grau Lacasa, Salvador Vernet, J. Soler Grau, Joaquim Soler.

.- "Figuerencs:", a *La Veu de l'Empordà* [Figueres], núm. 800 (7 de febrer de 1920), pàg. 3.

Pel partit d'Unió Federal Nacionalista Republica, Martí Carreras; P. Bosch i Bosch, Puig Pujadas, Sebastià Lloret, Ventura Capdevila, Rafel Rovira Bardem.

Per la Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà: Ramon Pou, Jaume Maurici, Josep R. Sabater, Ramon Foraster.

.- "Als republicans federals nacionalistes del districte de Figueres", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 513 (20 de novembre de 1920), pàg. 1.

La Comissió Permanent de la Junta Comarcal: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris Purcallas, Marián Pujulá Vidal, Martí Inglés Folch, Josep Puig Pujadas, Pere Pi Suñer, Rafel Ramis Romans, Pere Calsina Balló, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas Taberner, Wolney Comas Pelegrí, Marián Moncanut Fontdecaba.

.- "Correligionaris de l'Empordà", a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 7.722 (16 de desembre de 1920), pàg. 9.

La Comissió Permanent de la Junta Comarcal: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris Purcallas, Marián Pujulá Vidal, Martí Inglés Folch, Josep Puig Pujadas, Pere Pi Suñer, Rafel Ramis Romans, Pere Calsina Balló, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas Taberner, Wolney Comas Pelegrí, Marián Moncanut Fontdecaba.

.- "Correligionaris de l'Empordà:", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 517 (18 de desembre de 1920), pàg. 1.

La Comissió Permanent de la Junta Comarcal: Martí Carreras Rebutent, Jaume Barris Purcallas, Marián Pujulá Vidal, Martí Inglés Folch, Josep Puig Pujadas, Pere Pi Suñer, Rafel Ramis Romans, Pere Calsina Balló, Pere Bosch i Bosch, Joan Burgas Taberner, Wolney Comas Pelegrí, Marian Moncanut i Fontdecaba.

.- "Figuerencs", a *Alt Empordà* [Figueres], núm. 149 (4 de febrer de 1921), pàg. 3.

Pel partit d'Unió Federal Nacionalista Republicana: Martí Carreras, P. Bosch i Bosch, Puig Pujadas, Sebastià Lloret, Ventura Capdevila, Rafel Rovira Bardem.

Per la Lliga Nacionalista de l'Alt Empordà: Ramon Pou, Jaume Maurici, Josep R. Sabater, Ramon Foraster.

.- "Empordanesos:", 1 de juny de 1921 [solt].

Comissió Permanent del Comitè Comarcal. Josep Puig Pujadas, Marian Pujulà Vidal, Martí Carreras Rebutent, Pere Bosch i Bosch, Marian Moncanut Fondecaba, Joan Burgas Taberner, Josep Pey Calvet, Wolney Comas Pelegrí.

.- "Al poble de Figueres", 28 de gener de 1922 [solt].

Josep Puig Pujadas, Abdón Ventura Genís, Martí Carreras Rebutent, Josep Bonareu, Salvador Vernet, Lluís Vilagran, Josep Mª Colls Quera, Josep Pey Calvet, Marian Moncanut, Joan Burgas Taberner, Abdón Pairachs, Sebastià Lloret, Josep Mª Ribó, Bruno Geli, Francisco Guillamet, Joan Varela, Joaquim Cusí Furtunet, Josep Serra Fàbrega, Joan Carbona Molins, Miquel Vidal Fraxanet, Martí Canadell, Marian Pagés, Frederic Campà Puigferrer, Josep Viader, Miquel Roig, Claudi Díaz, Marian Baró, Pere Soley, Joan Antich, Francisco Lacasa, Jaume Pujadas Quera, Josep Azemar, Ignaci Frare, Pere Vergés Mañach, Josep Costa Gratacós, Esteve Cabanas Rosell, Francisco Canet, Bonaventura Bosch, Joan Salleras, Josep Vicens, Agusti Casanovas, Pere Alegri Beya, Baldiri Romagosa, Bartomeu Trulls Piferrer, Pere Teixidor Elies, Francisco Santaló, Joaquim Rosa, Gregori Santaló, Joaquim Torres, Ramón Bassagañas, Pere Costa Gratacós, Narcís Jucgjà Mercader, Jaume Cairó, Sebastià Moncanut Costa, Gaspar Roig.

.- "Convocatoria", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 686 (20 de gener de 1923), pàg. 2.

Salvador Albert, Francesc Macià, A. Pi Sunyer, Pere Lloret, Pere Mias, Joan Casanovas, R. Noguer i Comet; Per la Federació Democràtica Nacionalista, J. Duran Albesa; Per la Esquerra Catalana, E. Isern Dalmau; Pel Grup f'Estrema Esquerra, Emili Folch, Josep Irla, Salvador Murall, Alfred Pereña, Ramon Potau, Albert de Quintana de Leon, Isidro Riu i Puig, Ramon Riu Vendrell; Pau Robert, diputats de la Mancomunitat de Catalunya; Per la Federació Republicana Autonomista de la província de Tarragona: el president, Julià Nogués; el secretari, Ramon Nogués; Pel Directori de Joventut Republicana de Lleida: Dr. Humbert Torres, Miquel Santaló, Carles Rahola; Pel Centre Republicà de Girona, J. Busquets; Per la Junta Comarcal d'Unió Federal Nacionalista Republicana de Figueres, J. Puig Pujadas.

.- “Manifest del partit republicà federal nacionalista de les comarques gironines. Es declaren adeptes d’En Pi i Margall i accentuen el catalanisme”, a *La Veu de Catalunya* [Barcelona], núm. 8.500 (26 de març de 1923), pàg. 10.

Salvador Albert, diputat a Corts; Isidre Riu, Ramon Noguer i Comet, Albert de Quintana, Miquel Santaló, Josep Irla, diputats de la Mancomunitat; Josep Puig Pujades, president del Comitè del partit d’Unió Federal Nacionalista Republicana de l’Alt Empordà, i Josep Fàbrega, president del Comitè del Baix Empordà, i Llorens Busquets, president del Centre d’Unió Republicana de Girona.

.- “Als republicans de les comarques gironines”, a a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 650 (23 de juny de 1923), pàg. 1.

Salvador Albert : Diputat a Corts. – Isidre Riu, Josep Irla.- Albert de Quintana.- R. Noguer i Comet: Diputats de Catalunya.- Pel Comitè Comarcal d’U.F.N.R. de Figueres: J. Puig Pujades.- Pel Comitè comarcal d’U.F.N.R. del Baix Empordà: N. Fàbrega Pou.- Pel Centre d’U.R. de Girona: Llorenç Busquets.

.- “El Directori del Partit Republicà Federal nacionalista a de les comarques gironines, a la opinió”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 659 (25 d’agost de 1923), pàg. 1-2.

Salvador Albert : Diputat a Corts. – Isidre Riu, Josep Irla.- Albert de Quintana.- R. Noguer i Comet: Diputats de Catalunya.- Pel Comitè Comarcal d’U.F.N.R. de Figueres: J. Puig Pujades.- Pel Comitè comarcal d’U.F.N.R. del Baix Empordà: N. Fàbrega Pou.- Pel Centre d’U.R. de Girona: Llorenç Busquets.

.- “Homenaje a Ignacio Iglesias”, a *La Vanguardia* [Barcelona], núm. 19.641 (30 de gener de 1927), pàg. 27.

Conrado Roura, Apeles Mestres, Santiago Rusiñol, Emilio Guanyabens, Magín Morera y Galicia, Francisco Matheu, Pedro Aldavert, Narciso Oller, Fernando Agulló, Joaquín Ruyra, Jaime Masso y Torrents, Enrique de Fuentes, Ramón Miquel y Planas, Pedro Corominas, José Carner, Ambrosio Carrión, Joan Puig y Ferrater, Lluís Vila, Pompeyo Fabra, Manuel de Montoliu, Alejandro Plana, Pompeyo Crehuet, Juan Santamaría, Ramón Surinyac Senties, Prudencio Bertrana, Luis Bertrán y Pujoan, Tomás Garcés, José María López-Picó, Melchor Font, Ramón Vinyes, Mariano Manent, Enrique Lluelles, José María Junoy, José María Girona, Manuel Folc y Torres, J. Navarro Costabella, Domingo Guansé, Octavio Saltor, Rosendo Llates, Luis Capdevila, Miguel Llor, A. Rovira y Virgili, I. Ribera Rovira, Mario

Aguilar, Joaquín Pellicena, M. Durán y Tortajada, Emilio Saleta, Angel Samblancat, Alfonso Nadal, Víctor Catalá, Carmen Karr, Rosario Pino de Cervera, Regina Opisso, Joaquim Mir, Ramón Casas, Alejandro Cardunets, Salvador Alarma, Mauricio Vilumara, Isidro Saboya, Luis Millet, Enrique Morera, Juan Balcells, Juan Llongueras, Eduardo Toldrá, Enrique Clarasó, Pablo Gargallo, Enrique Borrás, Emilio Vendrell, José Canals, Juan E. Morand, Claudio Rigol, Félix Elías, José Llimona, J. Borrell Nicolau, Agustín Durán Sampere, Alejandro Font, Joaquín Renart, Rafael Arenyes, Ramón Tobella, Juan Colom, J. Ferrán y Mayoral, Manuel Marinello, Aurelio Capmany, J. Cases Carbó, Pablo Griera y Cruz, Juan Arús, J. Ruiz Porta, José María Roviralta, Manuel Ainaud, Eduardo Ragasol, Ricardo de Mir, Domingo Juncadella, Ricardo Opisso, Tomás Roig y Llop, J. Roure y Torrent, Juan G. Junceda, J. Puig Pujades, Pedro Caballer, Miguel de Palol, Pedro B. Torregó, José Estadella, M. Poal Aregal, Antonio Torrella, Antonio López, Pedro Clapés, Ramón Sarsanedas, Ramón Vilaró y Guillemi, Francisco Curet, Joaquín Cabot, Raimundo de Abadal, J. Puig y Cadafalch, Román Sol, Luis Durán y Ventosa, Jaime Carner y Romeu, Alberto Bastardas, Antonio Martínez Domingo, doctor Juan Solé y Pla, doctor José María Roca, doctor Juan Freixas y Freixas, doctor Leandro Cervera, Augusto Pi y Sunyer, Carlos Pi i Sunyer, José Barbey, F. Puig Alonso, José Gari y Gimeno, José Sunyol y Garriga, Manuel Folguera y Durán, Daniel Roig y Pruna, Amadeo Hurtado, Pedro Rahola, J. Lluchí y Rissech, J. Puig y Esteva, Emilio Junoy, Ramón Cunill y Manuel Florence.

.- “Els amics d’Ignasi Iglesias als empordanesos”, 15 d’octubre de 1928 [solt].

Pere Coromines, Ramon Vilaró, Ambrosi Carrion, Josep Rocarol, J. Puig Pujades, Josep Sunyol, Pere Cavaller, Ramon Vinyes, Enric Lluelles, Ramon Cervera, Josep Pluvins, Jaume Fonolleda, Josep Estadella, Francesc Guillamet, Josep Sabater, Lluís Camós.

.- “Manifiesto. Un monumento a Ignacio Iglesias”, *El Ampurdán* [Figueres], núm. 90 (3 de novembre de 1928), pàg. 5. Pedro Corominas, Ramón Vilaró, Ambrosio Carrión, José Rocarol, J. Puig Pujades, José Sunyol, Pedro Cavallé, Ramón Vinyes, Enrique Lluelles, Ramón Sarsaneda, Alejandro Cardunets, Francisco Madrid, Alfonso Nadal, Leandro Cervera, José Pluvius, Jaime Fonolleda, José Estadella, Francisco Guillamet, José Sabatés, Lluís Camós.

.- “Els amics d’Ignasi Iglésies als empordanesos”, *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.256 (3 de novembre de 1928), pàg. 5.

Pedro Corominas, Ramón Vilaró, Ambrosio Carrión, José Rocarol, J. Puig Pujades, José Sunyol, Pedro Cavallé, Ramón Vinyes, Enrique Lluelles, Ramón Sarsaneda, Alejandro Cardunets, Francisco Madrid, Alfonso Nadal, Leandro Cervera, José Pluvius, Jaime Fonolleda, José Estadella, Francisco Guillamet, José Sabatés, Lluís Camós.

.- “Ciudadans de l’Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 680 (17 de maig de 1930), pàg. 1.

Comitè local: Marià Pujulà Vidal, president; J. Puig Pujades, vicepresident; Abdón Ventura Genís, tresorer; Marian Moncanut, Joaquim Geli, vocals; Anicet Portell, secretari.

.- “El Directori del Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines, a l’opinió”, *Acció Ciutadana* [Olot], núm. XV (7 de juny de 1930), pàg. 1-2.

Salvador Albert, diputat a Corts; R. Noguer i Comet; Isidro Riu Puig, Albert de Quintana, Josep Irla, Miquel Santaló, Diputats a la Mancomunitat; J. Puig Pujades, president del Comité Comarcal de la UFNR de l’Alt Empordà; Josep Fàbrega Jou, president del Comité Comarcal de la UFNR del Baix Empordà; Llorens Busquets, president del Centre de UR de Girona.

.- “Figuerencs:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 683 (7 de juny de 1930), pàg. 1.

Eduard Alegrí, Marian Basil, Francesc Bosc, Jacint Bosc, Jaume Canadell, Joan Carreres, J. Casals, Salvador Dalí, Marcel Dalmau, Alexandre Deulofeu, Sebastià Escapa, J. Ezquerra, Francesc Guillamet, Simon Gratacós, Félix Jaume Gelart, Joan Llobell i Ramis, Frederic Macau, Lluís Massot, Santiago Massot, Jaume Navarra, Ricard Pitxot, B. Portolà, J. Puig Pujades, Joan Salleras Plà, Enric Sans, J. Sans Roquer, Josep Serra, Eudald Soler, Jaume Soler, Subias, Joan Sutrà, Pelay Torres, Miquel Vidal, P. Vilà, Llorenç Vives, Joan Xirau.

.- “Figuerencs”, *La Veu de l’Empordà* [Figueres], núm. 1.339 (7 de juny de 1930), pàg. 6.

Eduard Alegrí, Marian Basil, Francesc Bosc, Jacint Bosc, Jaume Canadell, Joan Carreres, J. Casals, Salvador Dalí, Marcel Dalmau, Alexandre Deulofeu, Sebastià Escapa, J. Ezquerra,

Francesc Guillemet, Simon Gratacós, Félix Jaume Gelart, Joan Llobell i Ramis, Frederic Macau, Lluís Massot, Santiago Massot, Jaume Navarra, Ricard Pitxot, B. Portolà, J. Puig Pujades, Joan Salleras Plà, Enric Sans, J. Sans Roquer, Josep Serra, Eudald Soler, Jaume Soler, Subias, Joan Sutrà, Pelay Torres, Miquel Vidal, P. Vilà, Llorenç Vives, Joan Xirau.

.- “Comentari. Iniciativa lloable”, a *Acció Ciutadana* [Olot], núm. 15 (7 de juny de 1930), pàg. 1-2.

Salvador Albert, diputat a Corts; R. Noguer i Comet; Isidre Riu Puig; Albert de Quintana; Josep Irla; Miquel Santaló, diputats a la Mancomunitat; J. Puig Pujades, president del Comitè Comarcal de la UFNR de l'Alt Empordà; Josep Fàbrega Pou, pres. del Comitè Comarcal de la UFNR del Baix Empordà; Llorens Busquets, president del Centre d'U.R. de Girona.

.- “Ciutadans de l'Empordà:”, a *La Nau* [Barcelona], núm. (19 de juny de 1930), pàg. 1.

Comitè local. President. Marian Pujulà Vidal. Vicepresident. J. Puig Pujades. Tresorer. Abdon Ventura Genís. Vocals. Marian Moncanut, Joaquim Geli. Secretari. Anicet Portell.

.- “El Partit Republicà Federal Nacionalista de les comarques gironines”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 702 (18 d'octubre de 1930), pàg. 2-3.

Salvador Albert, diputat a Corts; R. Noguer i Comet; Isidre Riu Puig; Albert de Quintana; Josep Irla; Miquel Santaló, diputats a la Mancomunitat; J. Puig Pujades, president del Comitè Comarcal de la UFNR de l'Alt Empordà; Josep Fàbrega Pou, pres. del Comitè Comarcal de la UFNR del Baix Empordà; Llorens Busquets, president del Centre d'U.R. de Girona.

.- “Republicans federals empordanesos:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 707 (22 de novembre de 1930), pàg. 2.

La Junta de la Federació Republicana Socialista de Figueres: M. Pujulà, president; J. Puig Pujades, vice-president; Abdón Ventura Genís, tesor; Marian Moncanut, Joaquim Geli, vocals; Anicet Portell, secretari.

.- “L'assemblea comarcal de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 718 (7 de febrer de 1931), pàg. 5.

Ricard Jimenez, Puig Pujades.

.- “Per la dignitat de Figueres. al poble de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 726 (4 d’abril de 1931), pàg. 1.

Eduard Alegrí Coderch, comerciant; Antoni Coderch Sabà, negociant; Francesc Guillamet Naspleda, magatzemista; Jaume Miravittles Sutrà, comerç; Josep Puig Pujades, comerciant; Marian Pujulà Vidal, Industrial; Rabel Rovira Bardem, mestre d’obres; Eudald Soler Bofill, agent comercial; Salvador Vernet Ramis, obrer metalúrgic; Miquel Vidal Fraixanet, farmacèutic.

.- “Ciudadà republicà, lector, amic:”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 727 (8 d’abril de 1931), pàg. 1.

Districte primer: Antoni Coderch Sabà, Fidel Dalmau Vallmajó, Marian Pujulà Vidal; districte segon: Eduard Alegrí Coderch, Jaume Miravittles Sutrà, Josep Puig Pujades; districte tercer: Francesc Guillamet Naspleda, Eudald Soler Bofill, Salvador Vernet Ramis; districte quart: Miquel Pallach Terrades, Rafael Rovira Bardem, Miquel Vidal Fraxanet.

.- “A l’opinió de les comarques gironines. Ciutadans”, a *El Autonomista* [Girona], núm. 9.134 (23 de juliol de 1931), pàg. 1;

“A l’opinió de les comarques gironines. Ciutadans:”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 744 (25 de juliol de 1931), pàg. 1-2.

Josep Irla, Comissari a la Generalitat a Girona i diputat a la Generalitat pel districte de La Bisbal; Laureá Dalmau, diputat a la Generalitat pel districte de Girona; Josep Puig Pujades, diputat a la Generalitat pel districte de Figueres; Joan de Garganta, diputat a la Generalitat pel districte de Olot; Antoni Xiberta, diputat a la Generalitat pel districte de Santa Coloma de Farnés; Jaume Bofill i Mates, diputat a la Generalitat pel districte de Puigcerdà; Joaquim de Camps i Arboix, adjunt a la Comissaria delegada a Girona de la Generalitat de Catalunya.

.- “Comitè de la Biblioteca Catalana de Perpinyà amb l’alt patronatge de la Generalitat de Catalunya. Crida”, *Empordà Federal* [Figueres], núm. 846 (10 de juny de 1933), pàg. 2.

Alexandre Bularç i Rialp, president; Joan Oller i Rabassa, tresorer; Juan Ruiz Porta, bibliotecari; Josep Mª Batista i Roca, Josep Mª de Casacuberta, Joan M. Guasc, Alfons Maseras, Francesc Matheu, Joan Solé i Pla, Josep Puig Pujades, vocals; Xavier Clapés i Roca i Joseph Muntané i Balaguer, secretaris.

“Pafrugell” a “Notes informatives”, a *Baix-Empordà* [Palafugell], núm. 1.245 (14 d’octubre de 1933), pàg. 3.

Comissari de la Generalitat a les comarques gironines. Josep Puig Pujades.

Roses. Joaquim Peco.
Palafrugell. August Farràs.
Sant Feliu de Guíxols. Pere Mallol.

.- “Novament a la lluita. Ciutadans i ciutadanes de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 873 (9 de desembre de 1933), pàg. 1.

Josep Puig Pujades, comerciant; Eudald Soler Bofill, agent comercial; Alexandre Deulofeu Torres, professor; Marian Pujulà Vidal, comerç; Jaume Miravittles Sutrà, comerç; Ferran Vilar Jullà, dependent de banca; Antoni Coderc Sabà, negociant; Martí Canadell Ballaresca, industrial; Alfons Cals Ferrer, perruquer; Marian Moncanut Fontdecaba, comprable; Joaquim Geli Granolleres, industrial; Francesc Batet Oliver, comptable.

.- “Figuerencs! Figuerenques! Poble republicà!”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 877 (gener de 1934), pàg. 1.

Comerciant. Josep Puig Pujades; Agent comercial. Eudald Soler Bofill; Professor. Alexandre Deulofeu Torres; Comerç. Marian Pujulà Vidal; Comerç. Jaume Miravittles Sutrà; Dependent de Banca. Ferran Vilar Jullà; Negociant. Antoni Coderc Sabà; Industrial. Martí Canadell Ballaresca; Perruquer. Alfons Cals Ferrer; Comptable. Marian Moncanut Fontdecaba; Industrial. Joaquim Geli Granollers; Comptable. Francesc Batet Olivet.

Candidats suplents. Comerciant. Francesc Guillamet Naspleda; contractista d'obres. Rafel Rovira Bardem; Industrial. Fidel Dalmau Vallmajor; agricultor, Jaume Cairó Sangs; farmacèutic, Miquel Vidal Freixenet; comerç, Abdó Ventura Genís.

.- “Al poble de Figueres”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 878 (10 de gener de 1934), pàg. 2.

Josep Puig Pujades, Eudald Soler Bofill, Alexandre Deulofeu Torres, Marian Pujulà Vidal, Joaquim Geli Granolleres, Marian Moncanut Fontdecaba, Jaume Miravittles Sutrà, Ferran Vilar Jullà, Alfons Cals Ferrer, Francesc Batet Oliver, Martí Canadell Ballaresca, Antoni Coderc Sabà, Francesc Guillamet Naspleda, Rafael Rovira Bardem, Fidel Dalmau Vallmajor, Jaume Cairó Sangs, Miquel Vidal Freixenet, Abdó Ventura Genís.

.- “Ciutadans! Ciutadanes! Poble republicà!”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 879 (13 de gener de 1934), pàg. 1.

Josep Puig Pujades, comerciant; Eudald Soler Bofill, agent comercial; Alexandre Deulofeu Torres, professor; Marian Pujulà Vidal, comerç; Jaume Miravittles Sutrà, comerç; Ferran Vilar

Jullà, dependent de banca; Antoni Coderc Sabà, negociant; Martí Canadell Ballaresca, industrial; Alfons Cals Ferrer, perruquer; Marian Moncanut Fontdecaba, comprable; Joaquim Geli Granolleres, industrial; Francesc Batet Oliver, comprable; Francesc Guillamet Naspleda, comerciant; Rafael Rovira Bardem, contractista d'obres; Fidel Dalmau Vallmajor, industrial; Jaume Cairó Sangs, agricultor; Miquel Vidal Freixenet, Farmacèutic; Abdó Ventura Genís, comerç.

.- "Als honorables consellers i a tots els dignes-ciutadans que militen o simpatitzen amb Lliga Catalana; al director de *La Veu de l'Empordà*", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 900 (9 de juny de 1934), pàg. 2.

Redacció d'Empordà Federal: J. Puig Pujades, Marian Pujulà, Joaquim Geli, Eudald Soler, Abdó Ventura, Martí Canadell, J. Pei Calvet, A. Portell Gironella, Ricard Martín, Francesc Batet, Josep Tarragó, Angel Casals, Ramon Canet, Carles Varela.

.- "Poble palafrugellenc:" a "Informacio. Notes diverses", a *Ara* [Palafrugell], núm. 191 (29 de gener 1936), pàg. 2.

Puig Pujades, Pere Cerezo.

.- "Hores decisives. Cap a la victòria", a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 931 (8 febrer 1936), pàg. 1.

Candidatura del Front d'Esquerres. Circumscripció de Girona. Martí Este i Guau, Miquel Santaló i Parvorell, Josep Puig i Pujades, Josep Mascort i Robot, Joan Casanelles i Ibars.

.- "Els empresonats a l'opinió. Ciutadans lliures de les terres gironines:", *L'Autonomista* [Girona], núm. 9.788 (10 febrer 1936), pàg. 1.

Emili Riera Gironès, d'Amer; Jaume Pei Serramitjana, de Cornellà de Terri; Josep Puig Pujades, de Figueres; Pere Cerezo Hernáez, Amadeo Torrents Gómez, Francesc Martín Embodes, Felip Grau Batlle, Josep Gilabert Moreno, Jaume París Rutllant, Josep Rodríguez Díaz, Eudald Manso Esquerrà, de Girona; Pelegrí Sarrats d'Estruc, d'Olot; Pere Cuscó Domingo, Moisès Forgues Costa, Joan Delàs Pou, de Palafrugell; Francesc Godai Torres, de Palamós; Joan Ramon Masmiquel, Josep Febrer Hosta, de Sant Hilari Sacalm; Pere Vicens Casellas, Miquel Payet Redresa, Martí Masó Comas, Josep Vilardell Hereu, Francesc Mas Sureda, Celestí Ferrer Casamort, Damàs Bruguera Barrera, Felip Massó Capdeferro, Josep Pericai Colomer, Joan Pagès Barceló, Manuel Serra Ferrer, Joaquim

Bret Català, Genís Serrats Figueres, Josep Costa (haig de tornar-ho a mirar perquè està tallat !!!)

.- “Front d’Esquerres de Catalunya. Al poble de les comarques gironines:”, *L’Autonomista* [Girona], núm. 9.791 (13 febrer 1936), pàg. 1.

Martí Esteve Guau, Miquel Santaló Pavorell, Josep Puig Pujades, Josep Mascort Ribot, Joan Casanelles i Ibars.

.- “Front d’Esquerres de Catalunya. Al poble de les comarques gironines”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 933 (15 de febrer de 1936), pàg. 1.

Candidatura del Front d’Esquerres (circumscripció de Girona): Acció Catalana Republicana. Martí Esteve i Guau; Esquerra Republicana, Josep Puig i Pujades; Esquerra Republicana, Miquel Santaló i Parvorell; Esquerra Republicana, Josep Mascort i Ribot; Partit Nacionalista d’Esquerra, Joan Casanelles i Ibars.

.- “El manifest dels candidats”, a *Ara* [Palafrugell], núm. 194 (28 de febrer de 1936), pàg. 1.

Esteve, Puig Pujades, Casanelles, Mascort i Santaló.

.- “Comité France-Espagne du Roussillon”, 1939, solt.

Le bureau provisoire : Maire de Perpignan-Président. Félix Mercader ; Vice-président, Puig-Pujades, Jean Tallez ; rédacteur en chef du « Républicain des Pyrénées-Orientales et du Midi » secrétaire, J.-Fr. Charvet ; trésorier, Sunyer ; J. Ametlla, M. Roma.

10.9. RELACIÓ DE CONTES

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Contes								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
CONTE	J. PUIG PUJADAS	La mare de Deu		Juventut	Barcelona	91	07/11/1901	744-746
CONTE	J. PUIG PUJADAS	Forana		Catalunya-Paris	París	8	01/08/1903	3
CONTE	J. PUIG PUJADAS	Lo Petinyo		Juventut	Barcelona	267	23/03/1905	193-194
CONTE	J. PUIG PUJADES	Maternitat!	Dels llibres nous	Catalana	Barcelona	170	15/07/1914	205, 206
CONTE	PUIG PUJADAS	Les dues germanes i la nena	Pàgines Literàries	Revista del Centre de Lectura de Reus	Reus	7	01/05/1920	113
CONTE	PUIG PUJADAS	L'Aquarel·la	Contes de casa i de fora	Revista del Centre de Lectura de Reus	Reus	21	01/12/1920	382-382
CONTE	VELIVOLE	El gest d'un digne ciutadà		Empordà Federal	Figueres	557	24/09/1921	2
CONTE	J. PUIG PUJADAS	Idil·li	Contes de casa i de fora	Revista del Centre de Lectura de Reus	Reus	72	15/01/1923	26-27
CONTE	J. PUIG PUJADAS	Idil·li	Contes de casa i de fora	Revista del Centre de Lectura de Reus	Reus	72	15/01/1923	26, 27
CONTE	J. PUIG PUJADAS	La vídua jove	Contes de casa i de fora	Revista del Centre de Lectura de Reus	Reus	107	01/07/1924	152-154
CONTE	J. PUIG PUJADAS	El senyor Bernat, botiguer ex-anticlerical		Justícia Social	Barcelona	46	13/09/1924	2, 3
CONTE	J. PUIG PUJADES	Vides doloroses		La Veu de Catalunya	Barcelona		15/04/1925	5
CONTE	J. PUIG PUJADES	La tragèdia d'un novel·lista	Contes de "La Veu"	La Veu de Catalunya	Barcelona		17/06/1925	5
CONTE	J. PUIG PUJADAS	La fi de don Joan	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona	9.156	03/10/1925	7
CONTE	J. PUIG PUJADES	Les roses de vil·la Clara	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		16/12/1925	5
CONTE	J. PUIG PUJADES	Maternitat!		L'Abella d'Or	Barcelona		01/01/1926	72-74
CONTE	J. PUIG PUJADES	Enveja	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		17/02/1926	5
CONTE	J. PUIG PUJADES	Un plaga de l'Empordà	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		03/04/1926	5
CONTE	J. PUIG PUJADES	El retorn	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		02/06/1926	5
CONTE	J. PUIG PUJADES	Cal saber ésser honrat	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		28/07/1926	5
CONTE	J. PUIG PUJADES	La baixa del franc	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		10/09/1926	3
CONTE	J. PUIG PUJADES	L'herbolari davant la mar	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		22/09/1926	5
CONTE	J. PUIG PUJADES	Els estralls de la coblejadora	Contes de "La Veu de Catalunya"	La Veu de Catalunya	Barcelona		27/11/1926	7
CONTE	PUVIS	Ponxo. La primera pàgina d'un llibre	Proses profanes	La Comarca	Figueres		18/12/1926	9
CONTE	J. PUIG PUJADES	La tragèdia de ca l'Adroguer	Els nostres contes	La Ciutat	Manresa	12	01/04/1927	92-93
CONTE	J. PUIG PUJADES	Pobra senyora Marieta!	Converses de "La Nau"	La Nau	Barcelona		05/10/1927	7
CONTE	J. PUIG PUJADES	A recés d'un Tamaríu	Contes de "La Veu"	La Veu de Catalunya	Barcelona		29/10/1927	4
CONTE	J. PUIG PUJADES	Na Ferriola	Contes de "La Nau"	La Nau	Barcelona	45	22/11/1927	
CONTE	J. PUIG PUJADES	La llar encesa	Converses de "La Nau"	La Nau	Barcelona	73	26/12/1927	
CONTE	J. PUIG PUJADES	El reialme de la veritat		L'Esquella de la Torratxa	Barcelona	2.564	10/08/1928	525-527
CONTE	J. PUIG PUJADES	Les dolors de l'estuejant		El Bisbalenc	La Bisbal d'Empordà	46	13/08/1928	15
CONTE	J. PUIG PUJADES	Perill de feridura		Programa Fires	Figueres		01/01/1929	14
CONTE	J. PUIG PUJADES	Pobra senyora Marieta!		El Bisbalenc	La Bisbal d'Empordà	98	11/08/1929	9
CONTE	J. PUIG PUJADES	El foc que tot ho abranda		Jocs Florals de Barcelona	Barcelona		01/01/1931	127--135
CONTE	PUIG-PUJADES	El mirador de l'Empordà		L'Abella d'Or	Barcelona		01/01/1931	87-91
CONTE	J. PUIG PUJADES	És blanca, la lluna?		L'Autonomista. Suplement literari	Girona		01/10/1933	67-70
CONTE	J. PUIG PUJADES	Decepció		L'Autonomista. Suplement literari	Girona		01/10/1934	11, 12
CONTE	J. PUIG PUJADES	La gitana de la presó VIII	Literàries	Empordà Federal	Figueres	919	16/11/1935	4
CONTE	PUIG PUJADES	Un Nadal a la Presó. XIII		Empordà Federal	Figueres	924	21/12/1935	3
CONTE	J. PUIG PUJADES	Mr. Pipon mort pour la patrie	Un conte inedit	La Humanitat	Mèxic		01/09/1947	4
CONTE	J. PUIG PUJADES	Paquitul!		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	La fallida del xantre		APJPP				

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Contes								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
CONTE	J. PUIG PUJADES	Decepció		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	La mar silenciós		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	La por guarda la vinya		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	El crim del Camp d'Argeles		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Una bona persona		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	El bobí		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	La mare de Deu (1922)		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Cançons de tots els temps		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Sogra i mare		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Cronica en societat: noces d'or		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Soc promesa!		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Es blanca la lluna?		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	No tothom qui porta gorra...		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	La mort de l'espos		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Es ser previsor		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	La lletra misteriosa		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	La tragedia del xalet		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	MeKtoub !		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	El martiri d'un infant		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Lluny dels ulls		APJPP				
CONTE	J. PUIG PUJADES	Ves-te'n Arribau		APJPP				

10.10.RELACIÓ DE DISCURSOS

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Discursos								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
DISCURS	JOSEP PUIG PUJADAS	Pro Museu		La Veu de l'Empordà	Figueres	593	19/02/1916	4
DISCURS	Comité Executiu del monument a Monturiol. Marián Pujulá, alcalde-president; J. PUIG PUJADAS, secretari	Pro Monturiol		Empordà Federal	Figueres	258	19/02/1916	2
DISCURS	PUIG PUJADES	Homenatge al Alcalde popular	A l'entorn de l'Alcaldia de R.O.	Empordà Federal	Figueres	338	11/08/1917	2
DISCURS	PUIG PUJADAS	De les Fires de la Santa Creu. Inauguració del Monument a En Monturiol		Alt Empordà	Figueres	57	04/05/1918	2
DISCURS	PUIG PUJADAS	La inauguració del monument a Narcís Monturiol		La Veu de l'Empordà	Figueres	708	04/05/1918	4
DISCURS	PUIG PUJADAS	Parlament d'en Puig Pujades		Empordà Federal	Figueres	408	23/11/1918	2
DISCURS	PUIG PUJADAS	Commemoracions llibertades. El 14 de Juliol d'enguany, festa de Llibertat i d'Humanitat. El d'En Puig Pujades		Empordà Federal	Figueres	443	19/07/1919	2
DISCURS	JOSEP PUIG PUJADES	El míting d'ahir	Les eleccions municipals	Alt Empordà	Figueres	150	07/02/1920	2
DISCURS	PUIG PUJADES	Discurs d'en Puig Pujades, president de Germanor Empordanesa		Empordà Federal	Figueres	562	29/10/1921	4, 5
DISCURS	PUIG PUJADAS	Imponent homenatge a Enric Morera		Alt Empordà	Figueres	239	29/10/1921	3
DISCURS	PUIG PUJADAS	Grandios mitin d'afirmació ciutadana		Empordà Federal	Figueres	639	19/04/1923	1
DISCURS	PUIG PUJADES	De l'homenatge als Diaz-Artigas		La Veu de l'Empordà	Figueres	1.239	07/07/1928	5, 6
DISCURS	PUIG PUJADES	Atenea, de Figueres, festeja a Ignasi Iglésias. Conferència de J. Puig i Ferrer	Les lletres	La Publicitat	Barcelona	16.941	25/07/1928	4
DISCURS	JOSEP PUIG PUJADES	L'acte d'enaltiment a la sardana	La primera Assemblea de la Liga Sardanista de Catalunya a Figueres	Empordà Federal	Figueres	686	28/06/1930	1
DISCURS	PUIG PUJADES	Altres parlaments:		La Dansa més bella...	Figueres	31	01/07/1930	6
DISCURS	JOSEP PUIG PUJADES	Davant la casa d'Ignasi Iglésias	En el segon aniversari de la mort d'Ignasi Iglésias	Empordà Federal	Figueres	702	18/10/1930	1
DISCURS	PUIG PUJADES	Assemblea Comarcal celebrada el dia 5 dels corrents en els locals de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà		Empordà Federal	Figueres	719	14/02/1931	2
DISCURS	PUIG PUJADES	La reunió de la F.R.S. de l'E.		Empordà Federal	Figueres		28/03/1931	5
DISCURS	PUIG PUJADES			Empordà Federal	Figueres	738	20/06/1931	4
DISCURS	PUIG PUJADES	El míting de la victòria		Empordà Federal	Figueres	740	27/06/1931	3
DISCURS	PUIG PUJADES	La solemne entrega de la bandera republicana al batalló de Caçadors n.º 3		Empordà Federal	Figueres	750	29/08/1931	7
DISCURS	PUIG PUJADES	Sessió de l'Ajuntament del 10 de setembre de 1931. Parlament del Sr. Puig Pujades		Empordà Federal	Figueres	752	12/09/1931	1, 2
DISCURS	PUIG PUJADES	El senyor Puig Pujades	L'homenatge a en Ramon Noguera Comet	Empordà Federal/APJPP	Figueres	766	12/12/1931	4, 5
DISCURS	PUIG PUJADES	El parlament de Puig Pujades en defensa del Dictamen de la Comissió Revisora sobre el nou Reglament i Plantilla		Empordà Federal	Figueres	769	02/01/1932	3
DISCURS	PUIG PUJADES	El parlament de Puig Pujades	Les Festes de l'Aeronàutic Club Empordanès	Empordà Federal	Figueres	770	09/01/1932	4
DISCURS	PUIG PUJADES	Parlament de Puig Pujades	Una data gloriosa	Empordà Federal	Figueres	785	16/04/1932	1
DISCURS	PUIG PUJADES	Jocs Florals Empordà-Rosselló		L'Autonomista	Girona	9.370	11/05/1932	1
DISCURS	PUIG PUJADES	Descobrimet de una pedra en el Parc Bosc Municipal	Fires i Festes de Maig	Empordà Federal	Figueres	789	14/05/1932	3
DISCURS	PUIG PUJADES	Parlament del Sr. Puig Pujades	L'Empordà homenatja al seu fill, l'il·lustre Diputat Antoni Xirau Palau	Empordà Federal	Figueres	807	17/09/1932	2
DISCURS	PUIG PUJADES	Paraules del diputat a la Generalitat, senyor Puig Pujades	El poble de Vilafant inaugura brillantment les noves escoles	Empordà Federal	Figueres	808	24/09/1932	2
DISCURS	PUIG PUJADES	Parlament del Sr. Puig Pujades	L'Àpat de comiat a Mestre Llorenç Vives	Empordà Federal	Figueres	820	10/12/1932	3
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Per la República i per Lluís Companys		APJPP			01/01/1933	
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Uns mots d'En Puig Pujades	Editorial	Acció Ciutadana	Girona	26	24/02/1933	1

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Discursos								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
DISCURS	PUIG PUJADES	Parla el Comissari senyor Puig Pujades	L'obra cultural de la República. Inauguració del Grup Escolar de Darnius	Empordà Federal	Figueres	836	01/04/1933	5
DISCURS	PUIG PUJADES	Parlament de J. Puig Pujades	Les Festes de la República	Empordà Federal	Figueres	839	22/04/1933	2
DISCURS	JOSEP PUIG PUJADES	Parlament de J. Puig Pujades		Empordà Federal	Figueres	839	22/04/1933	2
DISCURS	PUIG PUJADES	Inauguració oficial del "Peninsular gran hotel"		L'Autonomista	Girona	9.397	12/06/1933	2
DISCURS	PUIG PUJADES	Les festes del 14 d'abril		Empordà Federal	Figueres	893	21/04/1934	2
DISCURS	PUIG PUJADAS	Parla el Comissari de la Generalitat	El president de la Generalitat senyor Lluís Companys a Figueres	Empordà Federal	Figueres	896	12/05/1934	1, 2
DISCURS	PUIG PUJADES	Parlament del senyor Puig Pujades, Comissari de la Generalitat de Catalunya, en la distribució de premis als guanyadors del Rally aeronàutic, en el local del nostre Aeronàutic Club Empordanès	Festes d'Aviació. Aeronàutic Club Empordanès	Empordà Federal	Figueres	896	12/05/1934	4
DISCURS	PUIG PUJADES		Pro Pantà de Crespià	Empordà Federal	Figueres	900	09/06/1934	3
DISCURS	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines	De l'homenatge a Lluís Prunés		APJPP			01/08/1934	
DISCURS	PUIG PUJADES	Discurs de Puig Pujades.	26 agost 1934. Manuel Azaña a Figueres	Empordà Federal	Figueres	912	01/09/1934	3
DISCURS	PUIG PUJADES	La conferència de Carles Pi i Sunyer		Empordà Federal	Figueres	924	21/12/1935	2
DISCURS	PUIG PUJADES	Els consellers de l'Ajuntament popular de Figueres, en prendre possessió dels seus càrrecs, dels quals n'havien estat desposseïts per la força i l'arbitrarietat, prengueren els següents acords		Empordà Federal	Figueres	934	22/02/1936	4
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Ahir, a Vilahur. L'homenatge a Miquel Santaló		L'Autonomista	Girona	9.835	06/04/1936	1
DISCURS	PUIG PUJADES	Els actes d'abans d'ahir, dijous		Empordà Federal	Figueres	943	25/04/1936	4
DISCURS	PUIG PUJADES		La visita del President de la Generalitat	Empordà Federal	Figueres	945	09/05/1936	1, 2
DISCURS	PUIG PUJADES	Una gran diada republicana a Borrassà		L'Autonomista	Girona	954	09/07/1936	1
DISCURS	PUIG PUJADES	Una gran diada republicana a Borrassà		Empordà Federal	Figueres		11/07/1936	3
DISCURS	PUIG PUJADES	Parlament del Sr. Puig Pujades	Margarida Font Clot	Empordà Federal	Figueres	955	18/07/1936	1
DISCURS	PUIG PUJADES	Comiat a Puig Pujades		Empordà Federal	Figueres	1.021	24/12/1937	1, 2
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Discurs de gràcies		Jocs Florals del Empordà	Figueres			113-118
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Hipòlit Nadal Maillol		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Col·locació d'una placa i un carrer dedicat a Francesc Macià		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Honorables membres de l'Acadèmia de la Ginesta d'Or		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	don Enrique Medina en un acte de propaganda en Pro de la República i en pro de l'Estatut.		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	A la sardana i al Rosselló		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Ciudadans s'apropa el dia 19. Dia de les eleccions		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Besalú		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Tercer aniversari de la República		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Primer aniversari de la República		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Ernest Vila Moreno		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Fira Comercial de Figueres		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Ernest Vila Moreno II		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADAS	Miting adreçat a Francesc Macià		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Per l'Estatut de Catalunya		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Societat coral dels mestres de Moràvia		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Marian Pujulà Vidal		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Joaquim Collar		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Miquel Santaló		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Què farà la República encara?		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Panorama electoral		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	A la dictadura		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a la mort de Francesc Macià		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	L'amic del violí. Els amics músics Sans i Deulofeu		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	A l'Ajuntament de Figueres sobre la llibertat religiosa		APJPP				

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Discursos								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	A l'Escola d'Art Olot		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Hipòlit Nadal Mallol II		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Hipòlit Nadal Mallol III		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Jocs Florals de Girona		APJPP				
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Jornada organitzada a El Dia Gráfico. Àpat a Roses		APJPP				
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	A l'economia		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a l'amic Serra. Àpat.		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Martí Vilanova		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a la Societat Coral Erato		APJPP				
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a la història universal. Narcís Monturiol, Ignasi Iglésias		APJPP				
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Revisió de comptes de l'Ajuntament a Cabanes		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Aniversari del 6 d'octubre. La Jonquera		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Visita del President Francesc Macià		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Els enemics de la República		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Eleccions. Vot per l'esquerra catalana		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Joaquim Collar		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Frederic Campà. Àpat		APJPP				
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Presca de possessió del càrrec de Comissari Delegat de la Generalitat de Catalunya a les comarques gironines		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Triomf del Girona FC		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Construcció d'Atenea		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Eleccions a Corts Constituents		APJPP				
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Pont Tordera		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Homenatge a Tarragona		APJPP				
	J. PUIG PUJADES Comissari de la Generalitat a les comarques gironines							
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Fira Comercial de Girona		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	L'aprovació de l'Estatut a Madrid		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Ciutadans de La Bisbal germans de Catalunya		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Al poble de Figueres		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Germans		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Elogi candidats I		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Esquerra i lliga catalana		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Batxillers de l'institut		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	sense identificació		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	A Carles Grandó i a Pierre Francis Ayrol		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	El vot de la dona		APJPP				
DISCURS	J. PUIG PUJADES	Agraïment a Adela Riera Carré		APJPP				

10.11.RELACIÓ DE PRESENTACIONS

Obra escrita de Josep Puig Pujades (1901-1949). Presentacions								
Tipologia textual	Signatura	Títol	Secció	Capçalera	Lloc publicació	Número	Data	Pàgina/es
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	La lectura de poemes d'en C. Fages de Climent a la Biblioteca		Empordà Federal	Figueres	628	03/02/1923	2
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	La vetllada inaugural de l'Exposició Fargnoli a Figueres		El Autonomista	Girona	8.696	17/02/1928	1, 2
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	La inauguració de la Exposició Fargnoli		La Veu de l'Empordà	Figueres		18/02/1928	5
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	La de Salvador Dalí	Les Conferències de l'Exposició Provincial de Belles Arts	La Veu de l'Empordà	Figueres		26/05/1928	3, 5
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	Ignasi Iglésias a Figueres		Empordà Federal	Figueres		21/07/1928	5
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	En Ramon Vinyes a Atenea		Empordà Federal	Figueres		16/01/1932	3
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	El P. Barceló a Atenea		Empordà Federal	Figueres		23/01/1932	4
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	El nostre company Deulofeu a "Atenea". Democràcia i Feixisme		Empordà Federal	Figueres		15/04/1933	3
PRESENTACIÓ	PUIG PUJADES	L'exposició i festes de fi de curs de l'Escola d'Arts i Oficis Clerc i Nicolau		Empordà Federal	Figueres		30/06/1934	4
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Joan Antoni Vandellós a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Bertran de Quintana a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Dr. Sambola a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Pompeu Fabra a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Lola Cos Roget a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Tomàs Garcès a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	La FRSE presenta a Miquel Santaló amb la conferència "Política i obrerisme"		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Lluís Massot Balaguer a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Exposició Crisantems a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Dr. Sambola a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	J. Navarro Costabella a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Carles Rahola a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Serra o la voluntat. Joaquim Serra Vila a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Manuel Serra Moret a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Lluís de Berna, president Centre Català de Suïssa a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Dr. Bosch Gimpera conferència sobre "Empúries" a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Professor Joaquim Balcells a Atenea		APJPP				
PRESENTACIÓ	J. PUIG PUJADES	Maria Luz Morales a Atenea		APJPP				

10.12.RELACIÓ DE CORRESPONDÈNCIA REBUDA I EMESA

CORRESPONDÈNCIA REBUDA

Remitents	Nombre cartes	Anys extrems
Antony	1	1939
Albert Galter, Ernest	1	1932
Albert Paradís, C.	1	1931
Azaña, Manuel	1	1939
Balagué, F.	2	1939
Barceló, Bartomeu	1	1938
Batet Olivet, Francesc	1	1944
Capdevila, Josep Maria	1	1920
Carbona Molins, ¹⁷⁸⁶ Joan	23	1946-1948
Carreras Salleras, Joan	1	1939
Català, Víctor [Caterina Albert]	2	1921
Cerezo, Pere	1	1932
Companys, Lluís	1	1939
Cusí, Joaquim	1	1931
Cinto	1	1939

¹⁷⁸⁶ Joan Carbona Molins es dirigeix indistintament a “queridos hijos” a propòsit de la seva filla, Adela Carbona Busquets, i el seu marit, Josep Puig Pujades. En alguns casos també es refereix a “queridos hijos, nietos y bisnieta” en relació al matrimoni Puig Pujades, la seva neboda adoptiva Rosa Deulofeu Busquets, el marit d’aquesta, Fernando Garrido i la seva filla, Adela.

Remitents	Nombre cartes	Anys extrems
Deulofeu, Alexandre	1	1938
Editions de Minuit, Les	2	1947
Escapa Amorós, Sebastià	1	1932
Ferrer, Pere	7	1939-1947
Giralt, José	1	1937
Gràcia	14	1938-1939
Isern Dalmau, Eusebi	3	1932
Lluelles, Enric	1	1943
Maria (M.N.)	6	1938 -1939
Martínez	1	1937-1938
Maurici, Jaume	1	1931
Mercader, Àngel	1	s/d.
Mola Sauquet, Jacques	1	1938
Noguer	1	1947
<i>Nova Catalunya, La</i> [La Havana]	1	1931
Pi i Sunyer, Carles	6	1933-1946
Pujadas, Dolors	24	1938-1939
Rahola, Carles	5	1938
Ramis, Rafel	1	1932
Serra Vila	1	1938

Remitents	Nombre cartes	Anys extrems
Tarradellas, Josep	11 ¹⁷⁸⁷	1945-1949
Teixidor Elies, Pere	1	1926
Ventura, Abdó	1	1949

¹⁷⁸⁷ En aquesta relació, s'inclou la carta de condol que Josep Tarradellas envia a la vídua de Josep Puig Pujades, Adela Carbona Busquets, el març de 1949.

CORRESPONDÈNCIA EMESA

Destinatari	Nombre cartes	Anys extrems
Aimants de la biblioteca	1	1918
Ajuntament de Figueres	8	1906-1936
Alavedra, Joan	1	1932
Amics:	2	1939
Amics de la FRS de l'Alt Empordà	1	1935
Amics del Royal	1	1936
Benvolguts correligionaris	1	1938
Carner Romeu, Jaume	2 (telegrames)	1931
Casals, Pau	9	1941-1948
Català, Víctor [Caterina Albert]	9	1921-1935
Centre Federal de Unión	1	1932
Centro Republicano (president)	1	1932
Ciudadà	1	1932
Club Aeronàutic Empordanès	1	1933
Comité d'Aide Givors	1	1939
Comitè Comarcal de la FRS de l'Alt Empordà (secretari)	1	1935
Comitè Republicà Federal	1	1931
Companys, Lluís	2	1939
Companys d'ideals	1	1935

Destinatari	Nombre cartes	Anys extrems
Consell de Ministres (president)	1	1917
Cinto	1	1939
<i>Empordà Federal</i> (al sr. Director)	1	1935
Figuerencs:	2	1933
García Lorca, Federico	1	1935
Grandó, Carles	1	1943
Isern Dalmau, Eusebi	2	1932
Junta directiva departamental de l'ERC a França	1	1945
Juventud d'ER Estat Català (president)	1	1945
Macià, Francesc	10 2 (telegrames) 3 (telefomenes)	1931-1933
Macià, Lluís	2	1932
Maragall, Joan	3	1906-1911
Masot, Joan	1	1939
Ministre de la Guerra	3	1933
Miquel, Josep Carles	1	1931
Molt Sr. Nostre	1	1918
Monturiol, Joan	1	1916

Destinatari	Nombre cartes	Anys extrems
Navarra Illa, Jaume	1	1930
Ors, Eugeni d'	1	1922
Pi i Sunyer, Carles	1	1935
Rahola, Carles	37	1914-1935
Sauret, Joan	1	1944
Sbert, Antón M ^a	1	1940
Tarradellas, Josep	27 ¹⁷⁸⁸	1936-1948
Trèmols, Àngel	1	1929
Ventura, Abdón	1	1949
<i>Veü de l'Empordà, La</i> (Sr. Director)	1	1935

¹⁷⁸⁸ En aquesta relació, s'inclou la carta que l'espòs de la neboda adoptiva de Josep Puig Pujades, Fernando Garrido, envia el març de 1939 a Josep Tarradellas en motiu de la defunció del polític.

**“A Josep Puig Pujades
EN EL SEU HOMENATGE”¹⁷⁸⁹**

Triomfador, lliure com l'au,
Vostra ciutat, sempre encisera,
Us rep amb joia i cants de pau,
en aquest jorn de primavera...
Amb el record de Macià
s'ha encès la sang de nostres venes;
l'ombra de l'ídol va trencà
un munt de reixes i cadenes...
I és per la vostra llibertat
Que alcem la copa amb ardidesa!
i és per la vostra dignitat,
Perseverança i honradesa!

Barcelona, 31 de març del 1936

¹⁷⁸⁹ “A Josep Puig Pujades. En el seu homenatge”, a *Empordà Federal* [Figueres], núm. 940 (2 d'abril de 1936), pàg. 2.

